Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Tid: 2024-05-29 kl:13:00

Plats: Regionens hus, sal A

1	Upprop och val av protokollsjusterare	
2	Fastställande av dagordning	
3	Anmälan av delegationsbeslut ANA 2024	2024/106
4	Övriga anmälningsärenden ANA 2024	2024/107
5	Kurser och konferenser	
6	Frågor	

Information

7	Åtgärdsplan utifrån översynen av kulturbidragen	
8	Stora Segerstad – fastigheter och byggnation	
9	Uppföljning Animationsutbildningen på Sörängens folkhögskola	
10	Aktuell information	
11	Samverkan Region Jönköpings läns förslag till Budget 2025 med flerårsplan för 2026–2027 Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet	2024/14
12	Delårsrapport 1, 2024 - verksamhetsområde för Nämnd arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet	2024/26

Beslutsärenden för nämnden

13	Delårsrapport 1, 2024 Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet	2024/26
14	Verksamhetsberättelse 2023 Sörängens folkhögskola	2024/1587
15	Verksamhetsberättelse 2023 Värnamo folkhögskola	2024/1640
16	Remiss - Skolor mot brott SOU 2024:17	2024/1159
17	Remiss - Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen om den officiella statistiken	2024/1200
18	Remiss - Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035	2024/1245
19	Utvecklingsmedel till digital omställning för länets näringsliv	2024/376
20	Nationell cykelled runt Vättern	2024/867
21	Investeringsbidrag - Sandhem Lanthandel AB	2024/1316
22	Projekt - Transeuropeiska resor, spridning av europeisk litteratur	2024/1508
23	Projekt - Houten 2025-2027	2024/1541

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Tid: 2024-05-29 kl:13:00

24	Valärende - Arkiv Jönköpings län	2024/1463
25	Valärende - Smålands konstarkiv	2024/1463

Övrigt

26	Övriga frågor	

Kallade

Ordinarie ledamöter:
Kerstin Hammar (M) ordf.
Thomas Lindén (M) 1:a vice ordf.
Per Eriksson (C) 2:a vice ordf.
Aneth Amundson (S)
Carina Stende (S)
Fredrik Johansson (S)
Vlada Dimoski (S)
Irada Söderberg (S)
Ann-Katrin Löfstedt (M)
Madalina Ebbesson (VD)
Olle Moln Teike (SD)
Ulf Svensson (SD)
Per Danielsson (KD)
Hans Jarstig (KD)
Mari Hultin (L)

Adjungerad: Lena Danås (V)

Övriga:
Jane Ydman, regiondirektör
Karin Hermansson, regional utvecklingsdirektör
Anna Olsson, kanslichef
Anna-Gun Grännö, ekonomichef
Ante Jankovic, chef innovation och attraktivitet
Magnus Jonsson, kulturutvecklingschef
Camilla Wetterö, skolchef
Linda Byman, nämndsekreterare

Personalrepresentanter: Vakant

För kännedom

Ersättare:
Johnny Wismén (S)
Tina Gardestrand (S)
Linda Vestman (S)
David Hashemi (S)
Markus Kauppinen (S)
Anders Gustafsson (M)
Sam Kharazmi (M)
Kamran Sairafi (M)
Helen Skogelin Torvaldsson (VD)
Jan-Ove Lipponen (SD)
Anders Wennblad (SD)
Jan Eric Victor (KD)
Håkan Johansson (KD)
Raymond Pettersson (C)
Lenja Sharif (L)

Regionråd:
Rachel De Basso (S)
Thomas Gustafsson (S)
Tommie Ekered (M)
Kerstin Hammar (M)
Martin Nedergaard-Hansen (VD)
Håkan Karlsson Nyborg (SD)
Maria Frisk (KD)
Per Eriksson (C)
Jimmy Ekström (L)
Mikael Ekvall (V)

Delegeringsbeslut

Utskriftsdatum: 2024-05-24 **Utskriven av:** Linda Byman

Diarieenhet:	Region Jönköpings län
Beslutsfattare:	Alla
Kategori:	Alla
Beslutsinstans:	Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet
Sammanträdesdatum:	2024-05-29
Sekretess:	Visas ej

Id	Beskrivning	Paragraf
Datum	**Avsändare/Mottagare**	**Beslutsfattare**
Ärendenummer	**Ärendemening**	**Kategori**
		Ansvarig
311504	Rapport Huvudmannens redovisning - Stora Segerstads Naturbrukscentrum	ANA 4.1.3
2024-05-24	Skolinspektionen	Karin Hermansson
RJL 2024/394	Tematisk kvalitetsgranskning av undervisningens kvalitet i gymnasieskolans yrkesämne skogsmaskiner	ANA 4.1.3
		Camilla Wetterö
310169	Delegationsbeslut om ansökan	ANA 3.1 §1/2024
2024-05-13	Regional utveckling	Kerstin Hammar
RJL 2024/1552	Stöd till Ukrainas arbete med smart specialisering	ANA 3.1
		Peter Friberg
2024.5402	Sven Haraldsson, scenograf_kostymör Bolaget ställer Sven Haraldsson till verksamhetens förfogande som scenograf samt kostymör i produktionen.	ANA 4.2.1 §17/2024
2024-03-06	Sven Haraldsson AB	Ulrika Josefsson
RJL 2024/427	Änkeman Jarl	ANA 4.2.1
		Mirjam Gerebo
2024.5403	Gabrielle Teychenné, dirigent Bolaget ställer Gabrielle Teychenné till verksamhetens förfogande som dirigent i produktionen.	ANA 4.2.1 §18/2024
2024-03-06	Nordic Artists Management	Ulrika Josefsson
RJL 2024/680	Trettondagsgala 2025	ANA 4.2.1
		Mirjam Gerebo
2024.5495	Samuel Fröler, skådespelare Bolaget ställer Samuel Fröler till verksamhetens förfogande som skådespelare i produktionen.	ANA 4.2.1 §19/2024
2024-03-20	AB Howler Monkey	Ulrika Josefsson
RJL 2024/427	Änkeman Jarl	ANA 4.2.1

Id	Beskrivning	Paragraf
Datum	Avsändare/Mottagare	Beslutsfattare
Ärendenummer	Ärendemening	Kategori
		Ansvarig
		Mirjam Gerebo
2024.5507	samarbetsavtal Bolaget ställer Orvar Säfström och team till verksamhetens förfogande med ett komplett program, framförandertttigheter inkluderade. Detta är ett samarbete med Jönköpings Sinfonietta.	ANA 4.2.1 §20/2024
2024-03-18	Overlord Productions AB	Ulrika Josefsson
RJL 2024/1313	På gott och ont JS 2510	ANA 4.2.1
		Mirjam Gerebo
2024.6038	Malerna Ernman, solist Bolaget ställer under året Malena Ernman till verksamhetens förfogande som solist och artist vid flera tillfällen. Gränsen om 2 basbelopp kommer att passeras - allt inom ANA 4.2.1.	ANA 4.2.1 §21/2024
2024-03-28	All Things Live Sweden AB	Ulrika Josefsson
RJL 2024/675	Söndagssymfoni 2024-11-24	ANA 4.2.1
		Mirjam Gerebo
2024.7084	Beslut om stöd Habo Wolley	ANAV 4.5.2 §16/2024
2024-05-08	Habo Wolley	Karin Hermansson
RJL 2024/1694	Ansökan - evenemangsstöd	ANAV 4.5.2
		Lena Bohman

Rapport - Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitets 2024-05-29
Övriga anmälningsärenden

Handling	Dnr + rubrik/innehåll
Inkomna handlingar	
– Regeringsbeslut	
– Beslut från Sveriges kommuner och regioner (SKR)	
– Skrivelser från invånare	
– Skrivelser från organisationer	
– Övrigt	• RJL 2024/1510 Oberoende revisorsrapport KPMG - Sörängens folkhögskola • RJL 2024/1053 Verksamhetsberättelse 2023 Jönköpings läns museum • RJL 2024/1593 Granskning av årsredovisning Region Jönköpings län
Upprättade handlingar	
– Protokoll och beslut	• Protokoll Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet 2024-04-10 • Protokoll Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet – presidium 2024-05-15 RJL 2024/1552 Ordförandebeslut - Projekt ReBoost, stöd till Ukrainas arbete med smart specialisering
– Svar på skrivelser	• RJL 2024/1183 Svar på skrivelse angående busshållplats vid Filmbyn Småland
– Övrigt	• RJL 2024/957 Yttrande över remiss - Utkast till lagrådsremiss för avskaffat krav på tillstånd för hotell- och pensionatsrörelser

Dokument

Utskriftsdatum: 2024-05-02 **Utskriven av:** Nina Granström

Diarieenhet: Region Jönköpings län **Sekretess:** Visas ej

Beskrivning av sökning:

Remisser april 2024

Id	I/U/K	Beskrivning	Ansvarig
Datum		Avsändare/Mottagare	Avdelning
Ärendenummer		Ärendemening	Dokumenttyp
2024.5169	I	Remiss av promemorian Hållbar och högkvalitativ läkarutbildning och klinisk forskning – förslag till ett reviderat ALF-avtal	Staffan Hägg
2024-04-04		Utbildningsdepartementet	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1410		Remiss av promemorian Hållbar och högkvalitativ läkarutbildning och klinisk forskning – förslag till ett reviderat ALF-avtal Svar senast 2024-07-03	REMISS
2024.5587	I	En ny organisation för förvaltning av EU-medel SOU 2024:22	Karin Hermansson
2024-04-11		Finansdepartementet	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1517		Remiss - En ny organisation för förvaltning av EU-medel SOU 2024:22 Svar senast 2024-07-11	REMISS
2024.5811	I	Vägledning för desinfektion i vården	Evelina Örn
2024-04-15		Nationellt system för kunskapsstyrning hälso- och sjukvård	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1560		Remiss - Vägledning för desinfektion i vården Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5816	I	Nationellt vårdprogram för aggressiva B-cellslymfom	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1561		Remiss - Nationellt vårdprogram för aggressiva B-cellslymfom Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5820	I	Cancer under graviditet	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1562		Remiss - Cancer under graviditet Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5823	I	Nationellt vårdprogram för kronisk lymfatisk leukemi (KLL)	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1565		Remiss - Nationellt vårdprogram för kronisk lymfatisk leukemi (KLL) Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5826	I	Nationellt vårdprogram levercellscancer	Evelina Örn

2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1567		Remiss - Nationellt vårdprogram för levercellscancer Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5832	I	Nationellt vårdprogram för långtidsuppföljning efter barncancer	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1569		Remiss - Nationellt vårdprogram för långtidsuppföljning efter barncancer Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5835	I	Nationellt vårdprogram för prostatacancer	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1571		Remiss - Nationellt vårdprogram för prostatacancer Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5840	I	Nationellt vårdprogram för basalcellscancer	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1572		Remiss - Nationellt vårdprogram för Basalcellscancer Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5842	I	Min vårdplan för matstrups- och magsäckscancer	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1573		Remiss - Min vårdplan för matstrups- och magsäckscancer Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5845	I	Min vårdplan tumörer i centrala nervsystemet	Evelina Örn
2024-04-15		Regionala cancercentrum i samverkan	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1574		Remiss - Min vårdplan tumörer i centrala nervsystemet Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5916	I	Hypertoni hos vuxna	Evelina Örn
2024-04-15		Nationellt system för kunskapsstyrning hälso- och sjukvård	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1575		Remiss vårdförlopp - Hypertoni hos vuxna Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5920	I	Vårdförlopp - Psoriasis	Evelina Örn
2024-04-15		Nationellt system för kunskapsstyrning hälso- och sjukvård	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1577		Remiss vårdförlopp – Psoriasis Svar senast 2024-06-14	REMISS
2024.5925	I	Vägledning för sekundära transporter av svårt sjuk patient	Evelina Örn
2024-04-15		Nationellt system för kunskapsstyrning hälso- och sjukvård	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1580		Remiss - Vägledning för sekundära transporter av svårt sjuk patient Svar senast 2024-06-14	REMISS

2024.5935	I	Samråd för Detaljplan för del av Ekmarksberg 1:1 (Parkgården) i Tranås	Matilda Kruse
2024-04-16		Tranås kommun	Länstrafiken
RJL 2024/1583		Remiss - Samråd för Detaljplan för del av Ekmarksberg 1:1 (Parkgården) i Tranås Svar senast 2024-05-10	REMISS
2024.6378	I	Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag, SOU 2024:24	Ante Jankovic
2024-04-22		Finansdepartementet	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1631		Remiss - Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag, SOU 2024:24 Svar senast 2024-08-19	REMISS
2024.6521	I	Förslag till föreskrifter om ändring i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse, FARK fängelse 2011:1 Läkemedelsförmåner	Mats Bojestig
2024-04-24		Kriminalvården	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1678		Remiss - Förslag till föreskrifter om ändring i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse, FARK fängelse 2011:1 och FARK häkte 2011:2 Läkemedelsförmåner Svar senast 2024-05-31	REMISS
2024.6522	I	Förslag till föreskrifter om ändring i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse, FARK häkte 2011:2 Läkemedelsförmåner	Mats Bojestig
2024-04-24		Kriminalvården	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1678		Remiss - Förslag till föreskrifter om ändring i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse, FARK fängelse 2011:1 och FARK häkte 2011:2 Läkemedelsförmåner Svar senast 2024-05-31	REMISS
2024.6566	I	Samråd etablering av solpark Skuru inom fastigheterna Ryssebo 1:5 och Skuru 1:5 i Eksjö kommun	Carlos Pettersson
2024-04-25		Afry	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1683		Remiss - Samråd etablering av solpark Skuru inom fastigheterna Ryssebo 1:5 och Skuru 1:5 i Eksjö kommun Svar senast 2024-05-24	REMISS
2024.6617	I	Förslag till avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning för Regional fysisk plan Hallands län	Karin Hermansson
2024-04-26		Region Halland	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1709		Remiss - Förslag till avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning för Regional fysisk plan Hallands län Svar senast 2024-06-21	REMISS
2024.6739	I	Ändring av detaljplan för Kämparp 1:8 m fl för att möjliggöra detaljhandel med skrymmande varor	Nathalie Bijelic Eriksson

2024-04-29		Habo kommun Plan- och exploateringsenheten	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1741		Remiss - Ändring av detaljplan för Kämparp 1:8 m fl Svar senast 2024-05-20	REMISS
2024.6828	I	Samråd om ny väg förbi Tenhult, väg 842	Nathalie Bijelic Eriksson
2024-04-29		Trafikverket	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1609		Remiss - Samråd om ny väg förbi Tenhult, väg 842 Svar senast 2024-05-22	REMISS

Dokument

Utskriftsdatum: 2024-05-02 **Utskriven av:** Nina Granström

Diarieenhet: Region Jönköpings län **Sekretess:** Visas ej

Beskrivning av sökning:

Motioner april 2024

Id	I/U/K	Beskrivning	Ansvarig
Datum		**Avsändare/Mottagare**	**Avdelning**
Ärendenummer		**Ärendemening**	**Dokumenttyp**
2024.5391	I	Motion - Minskad miljöbelastning vid upphandling	Linda Byman
2024-04-09		Liberalerna	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1477		Motion - Minskad miljöbelastning vid upphandling	MOTION
2024.5918	I	Motion - Krafttag mot välfärdsbrottslighet	Linda Byman
2024-04-16		Sverigedemokraterna	RLK o Verksamhetsnära funktion
RJL 2024/1576		Motion - Krafttag mot välfärdsbrottslighet	MOTION

Ärenden

Utskriftsdatum: 2024-05-02 **Utskriven av:** Nina Granström

Diarieenhet: Region Jönköpings län

Sekretess: Visas ej

Makulerade: Visas ej

Beskrivning av sökning:

Granskningar Regionrevisionen april 2024

Ärendenummer	Ärendemening	Ansvarig
Datum	**Avsändare/Mottagare**	**Avdelning**
2024/1593	Granskning av årsredovisning 2023	Linda Byman
2024-04-17	Regionrevisionen	RLK o Verksamhetsnära funktion

§ 70

Kurser och konferenser

Beslut

Presidiet beslutar om deltagande vid följande kurser och konferenser:

- Europaparlamentet Sverige – Inför EU-valet, den 22 maj i Jönköping.
  Presidiet beslutar att presidiet ges möjlighet att delta.
- Länsteatrarnas dialogmöte, den 19-20 augusti i Stockholm.
  Presidiet beslutar att Tina Gardestrand (S) ges möjlighet att delta.

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Inför EU-valet den 9 juni arrangerar Europaparlamentets kontor i Sverige en serie möten med politiker och tjänstepersoner runt om i Sverige. Den 22 maj har turen kommit till Jönköping.

Datum: 22 maj 2024
Tid: Kl. 12.00-13.30. Lättare lunch serveras från kl. 11.30
Plats: Grand hotell Jönköping, Hovrättstorget 1

Program:

Välkomsthälsning och information om upplägg

- Karin Hermansson, regional utvecklingsdirektör, Region Jönköpings län hälsar välkomna

Introduktion till EU-valet 2024

- **Vad är det vi röstar om, vilken är Europaparlamentets roll i EU-arbetet och vad står på spel för kommunerna, regionerna och Sverige den 9 juni 2024?**

Talare: Björn Kjellström, Europaparlamentets kontor i Sverige

- **Analys av opinionstrender och spaningar om utfallet av EU-valet**

Talare: Per Johansson, Europaparlamentets kontor i Sverige

- **EU på lokal och regional nivå - Aktiviteter för att öka valdeltagandet**

Talare Maria Lund Björk, verksamhetsansvarig på Europa Direkt Jönköpings län

Tid för frågor och diskussion

Anmälan görs senast den 21 maj klockan 12.00 via länk.

Varmt välkomna!
Europaparlamentets kontor i Sverige

Inbjudan till Länsteatrarnas dialogmöte 2024

Länsteatrarna i Sverige hälsar dig som förtroendevald hjärtligt välkommen till årets dialogmöte på Hotel Birger Jarl i Stockholm!

Mötet börjar måndagen den 19 augusti kl.12.00 med en gemensam lunch på Hotel Birger Jarl i Stockholm. På måndagskvällen äter vi en gemensam middag på hotellet. Mötet slutar senast kl.13.00 den 20 augusti efter gemensam lunch. Deltagaravgiften för mötet är självkostnadspris: 1650kr, vilket inkluderar måltider, fika och konferensavgift. Boende bokar ni själva och deltagaravgiften faktureras i efterhand.

Under dialogmötet kommer vi presentera Länsteatrarnas styrelse och kansli, berätta om verksamheten och vad som är aktuellt just nu. Vi har lagt in tid för att byta erfarenheter med varandra om att arbeta som styrelseledamot för en länsteater och för att ha samtal om vad som för tillfället är särskilt aktuellt eller utmanande. Vi har också planerat en programpunkt om armlängds avstånd under ledning av Susanna Dahlberg, VD för Riksteatern och tidigare VD för Regionteater Väst. Vi kommer under dialogmötet också gästas av Mikael Brännvall, VD för Svensk Scenkonst och Simon Norrthon från Fackförbundet Scen & Film. Mötet är naturligtvis även ett tillfälle att lyfta frågor som är aktuella för just ER.

Har du förslag på ämnen som du tycker bör tas upp är du välkommen att skicka dessa till verksamhetsledare Ylva Nordin på mailadress: ylva.nordin@lansteatrarna.se

Datum och tid: måndag 19 augusti kl 12.00 till tisdag 20 augusti kl 13.00.
Plats: Hotel Birger Jarl, Tulegatan 8, 113 53 Stockholm. Närmaste tunnelbana: Rådmansgatan.
Anmälan: Anmäl dig senast 5 juli via länken: https://forms.office.com/e/V71bW7KuWZ
Avgift: Deltagaravgiften är 1650 kr per person och faktureras i efterhand. Deltagaravgiften inkluderar luncher, middag samt program.
Hotell: På Hotel Birger Jarl har vi ett rumspris på 1535:-/natt. Ni bokar genom att maila: group.meeting@birgerjarl.se och hänvisa till bokningsnumret 61804. Observera att det inte går att fakturera enstaka hotellrum, men att de som önskar kan få en betallänk från hotellet och betala via den. Kom ihåg att boka hotell i god tid!

Detaljerat program skickas ut senare.

Varmt välkomna!
Länsteatrarna i Sverige

Regionstyrelsen

Förslag till budget och verksamhetsplan 2025 med flerårsplan för 2026-2027

Samverkan för Region Jönköpings län; Socialdemokraterna, Moderaterna och Vårddemokraterna, överlämnar sitt förslag till budget och verksamhetsplan 2025 med flerårsplan 2026-2027 avseende Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet.

Budgetförslaget för 2025 med flerårsplan 2026-2027 innebär följande satsningar utöver redan beslutade i budget 2024 med flerårsplan 2025-2026:

- Uppdrag med målet att alla elever inom folkhögskolan ska slutföra påbörjade kurser.
- Att följa andelen avbrott från naturbruksprogrammet.
- Att följa antalet tomma platser vid antagning på naturbruksskolorna.
- Uppdrag gällande tydlig och tidsatt uppföljning av de projekt som erhållit bidrag under denna mandatperiod och som kommer att erhålla bidrag inom Regional Utveckling. Målet är att utveckla uppföljningen och synliggöra effekterna av finansiering till insatser kopplade till den regionala utvecklingsstrategin.
- Uppdrag kring att utveckla kommunikationsinsatserna kopplat till bidrag och finansiering för att tillgängliggöra det regionala utvecklingskapitalet. Målet är att tydliggöra och kommunicera vilka medel som finns att söka och kriterier för dessa.

Kerstin Hammar
Ordförande nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet
För Samverkan Region Jönköpings län

Regional utveckling

Målet med det regionala utvecklingsarbetet är att Jönköpings län ska bli Sveriges mest hållbara, attraktiva och tillgängliga län där invånarna trivs, utvecklas och mår bra.

(nedan bild ska justeras inför tryck av budget)

POLITISK SAMMANFATTNING

Hela länet ska leva! Gemensamt skapas en hållbar framtid i staden och på landsbygden genom att tydliggöra platsens betydelse. För att kunna nå denna utveckling behöver kommunerna och även civilsamhället inkluderas på ett tydligare sätt.

Jönköpings län står inför utmaningar och möjligheter inom en arbetsmarknad som kräver en aktiv, strategisk och samordnad insats. Region Jönköpings län har uppgiften i det regionala utvecklingsuppdraget att kartlägga kompetensförsörjningsbehovet och gemensamt med kommunerna och andra aktörer stödja länets behov av kompetens. Genom att noggrant kartlägga och analysera behovet blir det lättare att förutse vilka kompetenser som kommer efterfrågas på arbetsmarknaden i länet. Naturbruksskolor och folkhögskolor bidrar på olika sätt till kompetensförsörjning och utveckling av gröna näringar i länet.

Med den smarta specialiseringsstrategin läggs fokus på de regionala styrkeområden inom näringslivet där länet har särskilda fördelar som skogsnäring och träförädling, E-handel och logistik, med mera. Utvecklingen av besöksnäringen är en drivkraft för ekonomisk tillväxt och vidare är livsmedelsförädlingen en viktig sektor och båda dessa behöver nå ut i hela länet.

Kultur har en avgörande roll i att skapa attraktiva och levande miljöer. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt kultur för barnen, eftersom det är genom att erbjuda barn och unga möjligheter till kreativt och konstnärligt uttryck som en framtid formas. Genom att investera i kultur och stödja kulturella verksamheter skapas attraktiva mötesplatser och kulturella evenemang som berikar både invånare och besökare.

En tillgänglig kollektivtrafik bidrar till en bättre miljö och erbjuder en stor del av invånarna möjlighet att resa mellan studier, arbete och boende. För vissa är det en absolut förutsättning för att kunna ta sig till fotbollsträningen eller sin vårdcentral. Besöksnäringen behöver också kollektivtrafik för att lyckas locka turister till och låta våra invånare besöka vårt fina län.

För att bibehålla vårt fina läns natur har vi en klimat- och energistrategi samt nationella miljömål för att kunna minska klimatpåverkan och öka den biologiska mångfalden. Genom att sprida kunskap om vår koldioxidbudget till länets alla organisationer och företag vill vi uppmuntra till att kunna bidra till den positiva utveckling av klimatet vi behöver se för att nå dessa mål.

Infrastrukturens betydelse för länet är ofta avgörande för vår tillväxt. Utvecklingen av vägar, järnvägar och luftfart tillsammans med bredbandsutbyggnad, ökad energiförsörjning är därför en förutsättning för att kunna vara ett län där företagsamhet och tillväxt står högt upp på agendan. En förutsättning och styrka är att vi tillsammans med våra tretton kommuner i länet har en nära dialog kring hur vi vill utveckla länet tillsammans.

Region Jönköpings län har uppdraget att leda och hålla samman arbetet med det regionala utvecklingsuppdraget i länet. För att nå framgång i det regionala utvecklingsuppdraget sker nära samverkan med länets kommuner och andra aktörer i länet men också samverkan interregionalt, nationellt och internationellt.

För att säkerställa framsteg och resultat behövs regelbunden uppföljning och rapportering av arbetet inom de prioriterade områdena. Regelbunden uppföljning och rapportering ger en tydligare bild av hur väl arbetet fungerar och ger möjlighet att göra rätt insatser. Dessutom bidrar det till transparens och ansvarstagande gentemot medborgarna. Systematisk och strukturerad uppföljning och rapportering säkerställer att arbetet blir så effektivt som möjligt och ger stöd i länets utveckling.

Det regionala utvecklingsuppdraget

Samtliga regioner i Sverige har ett regionalt utvecklingsansvar. Uppdraget är lagstadgat och innebär att regionerna ska utarbeta en strategi för länets utveckling och samordna insatser för att genomföra strategin. Det handlar om att, tillsammans med aktörer i länet, arbeta för en hållbar regional utveckling utifrån länets specifika förutsättningar. Det regionala utvecklingsuppdraget finns reglerat i förordning och lag. I korthet innebär uppdraget att regionerna ska:

- arbeta fram och fastställa en strategi för utvecklingen i länet
- samordna insatser för att genomföra denna strategi
- besluta om hur medel för regionalt utvecklingsarbete ska användas
- följa upp, utvärdera och redovisa resultaten av arbetet till regeringen
- utföra uppgifter inom ramen för EU:s strukturfondsprogram
- upprätta och fastställa länsplaner för transportinfrastruktur.

Uppdragen kan ses som kärnan i det regionala utvecklingsansvaret och det som staten ålägger regionerna att utföra. I egenskap av direktvalt självstyrande organ har regionerna möjlighet att ta egna initiativ utifrån regionala utmaningar och behov. I Region Jönköpings län är det regionala utvecklingsuppdraget organiserat i en avdelning under den regionala utvecklingsdirektören. I avdelningen ingår även Europa Direkt, Företagsjouren, Biblioteksutveckling och Energikontor Norra Småland. I Regional utveckling ingår, förutom avdelningen, verksamheterna Smålands Musik och Teater (SMOT), Sörängens folkhögskola, Värnamo folkhögskola, Tenhults naturbruksgymnasium och Stora Segerstads naturbrukscentrum. Oberoende av om uppdragen kommer från staten eller om regionen tar egna initiativ är det regionala utvecklingsansvaret kopplat till att samverka och att arbeta tillsammans med kommuner och andra aktörer för att uppnå en hållbar regional utveckling.

Den regionala utvecklingsstrategin

Den regionala utvecklingsstrategin visar vägen till ett hållbart län. Den regionala utvecklingsstrategin är den regionala visionen kring hur länet ska utvecklas. I strategin konkretiseras internationella och nationella strategier samt styrdokument i ett regionalt perspektiv. Strategin utgör grund för beslut gällande utvecklingsinsatser i länet.

Ansvaret för genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin delas av många olika aktörer. Region Jönköpings län har uppdraget att leda och hålla samman arbetet i länet. Det sker i nära samverkan med t.ex. kommuner, näringsliv, civilsamhälle, akademi och övriga utbildningsaktörer, Länsstyrelsen och statens övriga verksamheter i länet. Region Jönköpings län ansvarar också för analys, utvärdering och redovisning. För att nå framgång i det regionala utvecklingsuppdraget sker samverkan också interregionalt, nationellt och internationellt. Exempel på detta är samverkan inom södra Sverige med Regionsamverkan Sydsverige (RSS) och samverkan inom Småland Blekinge Halland South Sweden (SBHSS) med gemensamt kontor i Bryssel.

Utgångspunkten för den regionala utvecklingsstrategin är Agenda 2030 med de 17 globala målen för hållbar utveckling. Målen är integrerade i strategin och ska vara vägledande för en utveckling i riktning åt ökad ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

Den regionala utvecklingsstrategin omfattar sex strategier:

- Hållbar region
- Attraktiv region
- Tillgänglig region
- Smart region
- Kompetent region
- Global region

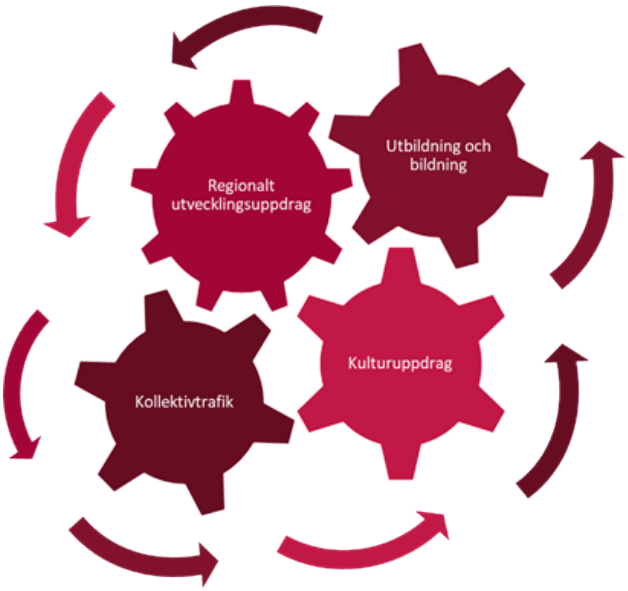
Strategierna förhåller sig till prioriteringarna i den nationella strategin för hållbar regional utveckling. Fyra strategier är vertikala, medan två, Hållbar region och Global region är horisontella. Det innebär att samtliga insatser förhåller sig till och har möjlighet att hämta kraft i dessa.

Figur 39 Sex strategier
(*bilden behöver ersättas med en ny innan tryck)*

Verksamheter spelar en viktig roll i arbetet med att förverkliga den regionala utvecklingsstrategin. Skolorna ska lära ut demokratiska principer, kulturverksamheten ska skapa förutsättningar för det demokratiska samtalet och det regionala utvecklingsarbetet ska skapa förutsättningar för att länets invånare – både nuvarande och framtida – ska kunna forma sina egna liv utifrån sina önskningar och drömmar. En attraktiv och hållbar kollektivtrafik är en förutsättning för att invånarna ska kunna resa mellan boende, arbete, studier och fritidsaktiviteter.

Figur 40 Regional utveckling inom Region Jönköpings län

Figuren visar Regional utveckling inom Region Jönköpings län. Utbildning och bildning innefattar skolorna Tenhults naturbruksgymnasium, Stora Segerstads naturbrukscentrum, Sörängens folkhögskola och Värnamo folkhögskola. Kulturuppdraget innefattar sektionen för kulturutveckling samt Smålands Musik och Teater. Kollektivtrafikens primära uppdrag är att kunna erbjuda bra möjligheter till pendling mellan hem och arbete eller utbildning samt fritids- och kulturaktiviteter.

Det regionala utvecklingskapitalet

De medel som finns till förfogande för det lagstadgade regionala utvecklingsarbetet kommer, förutom från regional nivå, även från statlig och europeisk nivå. Enligt förordning om regionalt tillväxtarbete har Region Jönköpings län rätt att besluta om användningen av vissa statliga medel för regionalt tillväxtarbete så kallade 1.1-medel. Dessa regleras årligen genom regeringsbeslut av villkor för budgetåret inom utgiftsområde 19 regional utveckling. I beslutet framgår bemyndiganderam och anslag. Bemyndiganderamen fastställer den totala möjliga volymen av pågående utvecklingsprojekt och anslagsramen fastställer volymen medel som är möjlig att betala ut under året. Regeringsbeslut för år 2025 förväntas i december 2024. Förutom dessa medel, som tilldelas regional nivå för självständiga beslut utifrån den regionala utvecklingsstrategin, finns möjlighet att söka statliga medel genom utlysningar hos framförallt Tillväxtverket. Riktade utlysningar där enbart regionalt utvecklingsansvariga aktörer kan söka genomförs genom erbjudanden utifrån de förväntningar nationell nivå har på den regionala nivån.

En stor del av det regionala utvecklingskapitalet kommer från EU:s strukturfonder i form av Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF). I strukturfondssammanhang tillhör Jönköpings län tillsammans med Kalmar län, Kronobergs län och Gotlands län regionen Småland och Öarna (NUTS 2-nivå i EU:s regionindelning). Medel från ERUF och ESF tillfaller regional nivå utifrån geografisk tilldelning med regionala utvecklingsstrategier och EU-mål som utgångspunkter. För innevarande programperiod 2021–2027 har Småland och Öarna tilldelats 60,6 miljoner euro i ERUF och 40,3 miljoner euro i ESF. Initiativ inom strukturfonderna, ett samlat arbete i länet med tydliga prioriteringar, samt samverkan med andra regioner öppnar också upp möjligheten för att söka andra så kallade “konkurrensutsatta medel” från EU.

Arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

För att kunna hantera näringslivets och välfärdens utmaningar är förmågan att attrahera, rekrytera samt behålla och utveckla kompetenser helt avgörande. Som regionalt utvecklingsansvarig aktör har Region Jönköpings län ett särskilt ansvar för att stärka den regionala kompetensförsörjningen genom att arbeta för en väl fungerande arbetsmarknad, kompetensutveckling och en varaktigt ökad sysselsättning. I lagen om det regionala utvecklingsansvaret tydliggörs att länets kompetensbehov kontinuerligt ska analyseras och bedömas. Prognoser om arbetsmarknadens kompetensbehov på kort och lång sikt ska därför regelbundet publiceras och utgöra underlag för kompetensförsörjningsinsatser.

Den fastställda Plan för regional kompetensförsörjning 2024-2028 ska ligga till grund för det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Planen syftar till att stärka den regionala infrastrukturen för kompetensförsörjning och livslångt lärande med avsikt att säkerställa kompetens som möter arbetsmarknadens behov. Den utgör en grund och riktning för insatser som ska stärka det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Planen betonar vikten av ett ökat samarbete i länet för att säkerställa en väl fungerande kompetensförsörjning. Region Jönköpings län ska i egenskap av regionalt utvecklingsansvarig aktör initiera och samordna samverkan med berörda parter för en kompetensförsörjning som matchar efterfrågan och utbud. Dialogen säkerställs genom relevanta samverkansarenor exempelvis Kompetensrådet.

För att lyckas med en välfungerande matchning måste effektiva regionala strukturer för validering etableras. Det handlar om att tydliggöra de olika branschvisa valideringsmodeller som redan finns på plats, samt säkerställa hur dessa etablerade valideringsmodeller kan leda till konkreta kompetensutvecklingsinsatser. Även valideringsmöjligheter som är kopplade till vuxen-, yrkeshögskole- och högskoleutbildning ska möjliggöras i större utsträckning. Det livslånga lärandet spelar en mycket viktig roll för att matchningen på arbetsmarknaden ska fungera optimalt. Det behövs studiemotiverande insatser, valideringsmöjligheter och utbildningsinsatser på bred front. Aktörer såsom kommunal vuxenutbildning, yrkeshögskolor, högskolor och folkbildningsorganisationer utgör viktiga utförare inom det livslånga lärandet.

Utbildning

Region Jönköpings län är huvudman för och driver Tenhults naturbruksgymnasium och Stora Segerstad naturbrukscentrum, med drygt 150 medarbetare. Skolornas lokaler, maskinerna och de cirka 2000 djuren ägs av Region Jönköpings län. Naturbruksprogrammet är ett yrkesprogram där undervisningen sker både i klassrum och genom praktiskt arbete på skolan samt genom minst 15 veckors arbetsplatsförlagt lärande inom de gröna näringarna.

Tenhults naturbruksgymnasium har gymnasieutbildningar inom häst, djurvård, lantbruk och trädgård. Skolan har ekologisk profil. Stora Segerstads naturbrukscentrum har gymnasieutbildningar inom lantbruk, skog, maskinmekanik och hund. Båda skolorna har anpassad gymnasieskola och utbildningar för vuxna. Många av eleverna bor på skolornas elevhem under terminerna.

För gymnasieutbildningen finns ett samverkansavtal med länets 13 kommuner som bland annat reglerar finansieringen. Eleversättningar erhålls även för elever från övriga delar av landet. Utöver det tillkommer försäljning av det som produceras på skolorna, vissa statsbidrag och övriga intäkter. Vuxen- och uppdragsutbildningar finansieras däremot inte genom samverkansavtalet, utan genom fakturering av utbildningsplatser. Skolorna ska utvecklas i samråd med länets kommuner och branschens aktörer. Detta sker genom utvecklingsrådet för naturbruk, där både Region Jönköpings län och länets kommuner har representanter, samt i lokala programråd där företrädare för de gröna näringarna deltar.

Naturbruksskolorna är viktiga för Region Jönköpings läns ansvar för den regionala kompetensförsörjningen och för de gröna näringarnas utveckling. Naturbruksskolorna ska vara goda förebilder, sprida kunskap och arbetssätt som bidrar till att nå de globala målen och Sveriges miljömål. Skolorna ska vara ledande inom sina områden och det ska ske ett kontinuerligt utvecklingsarbete i syfte att bidra till de gröna näringarnas utveckling.

Ambitionen är att utveckla skolorna till reella kompetenscentrum för de gröna näringarna i samarbete med akademi, forskningsinstitutioner och näringsliv..

Bildning

Region Jönköpings län är huvudman för och driver två folkhögskolor; Sörängens folkhögskola (Nässjö) och Värnamo folkhögskola. Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet (ANA) utgör dessa skolors styrelse.

Folkhögskolan skiljer sig från andra skolformer genom den långa bildningstraditionen och att den enskilda skolan har stor frihet att utforma sina kurser utifrån skolans speciella inriktning och profil. Den har också möjlighet att göra anpassningar efter förkunskaper, intressen och behov hos deltagarna. Basen för folkhögskolornas utbildningsinriktning är den allmänna kurs som främst är avsedd för dem som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning. Folkhögskolan är en utbildningsform som främst riktar sig till vuxna och spelar en stor roll för utbildning av personer med kort eller ofullständig utbildningsbakgrund. Stort fokus läggs vid att möta varje individs unika erfarenheter, behov och förutsättningar. Pedagogiken betonar aktivt deltagande, samtal och gemensamt lärande i grupp.

Sörängens folkhögskola har en kulturprofil och erbjuder allmän kurs för deltagare som behöver komplettera allmänna ämnen på gymnasienivå, samt kurser inom skrivande, animation, keramik, fotografi och bilderbok. Värnamo folkhögskola har en hälsoprofil och erbjuder allmän kurs samt baskurs anpassad för personer med funktionsvariation. Dessutom finns yrkesutbildningar som socialpedagog, fritidsledare och textilakademin. Folkhögskolorna har en viktig roll när det gäller att ge människor en ny och annan chans till vidare studier. Region Jönköpings läns två folkhögskolor är tillsammans med länets sju rörelsedrivna folkhögskolor en viktig resurs för länets kompetensförsörjning. Dessutom utgör folkhögskolorna en arena som möjliggör för deltagarna att inkluderas i det sociala och politiska livet.

Studieförbunden ska, liksom folkhögskolorna, ge alla en möjlighet, att tillsammans med andra, öka sin kunskap för personlig utveckling och delaktighet i samhället. Detta innebär att folkbildningens uppdrag och målgrupp är bredare än vuxenutbildningens. Det som är gemensamt är att stärka demokratin genom att erbjuda inkluderande gemenskap, stödja människors handlingskraft, bidra till ett rikare kulturliv och lyhört möta utbildnings- och bildningsbehov i samhället.

Näringsliv

En internationellt konkurrenskraftig tillverkningsindustri har i generationer utgjort basen i länets näringsliv och bidragit till tillväxt och trygga arbetstillfällen. En stark tillverkningsindustri är av fortsatt stor betydelse men för att kunna möta kommande utmaningar krävs en breddning av näringslivsstrukturen. Jönköpings län är i stort behov av fler högteknologiska tillverkningsföretag och fler kunskapsintensiva tjänsteföretag. Företagsamheten behöver bli mer diversifierad och präglad av mångfald. Nyföretagandet måste stärkas och normen kring vem som är och kan bli företagare behöver vidgas. Fler ska kunna bidra till ett företagsamt län och hela potentialen till omställning och innovationskraft ska tas tillvara.

Det är i denna anda som Region Jönköpings län har tagit fram en strategi för smart specialisering (S3) som ska bidra till ett växande och innovativt näringsliv. Smart specialisering är en komponent i EU:s tioåriga strategi för tillväxt och sysselsättning. Det innebär att regionerna skapar en strategi för att bli globalt konkurrenskraftiga inom områden där det finns fördelar gentemot andra regioner. Den smarta specialiseringsstrategin lägger fokus på de regionala styrkeområden där länet har särskilda fördelar. Prioriterade styrkeområden är:

- Smart industri/kunskapsintensiva tillverkningsföretag
- E-handel och logistik
- Skogsnäring och träförädling
- Besöksnäring
- Livsmedel och livsmedelsförädling

Utöver dessa fem områden pekar strategin för smart specialisering ut tjänstedesign som en gemensam faktor och möjlighet för utveckling och innovation. Strategin kommer att ha stor betydelse för satsningar under kommande år. Genom interregional samverkan ökar länets potential att nå framgång i arbetet med smart specialisering. Inom Småland och Öarna pågår ett gemensamt arbete för att skapa en plattform för smart specialisering. Samverkan kring smart specialisering är även initierad inom ramen för Småland Blekinge Halland South Sweden med gemensamt kontor i Bryssel.

Flera olika insatser behövs för att stärka näringslivets hållbara tillväxt och ökade konkurrenskraft. En angelägen uppgift är att utveckla samverkan mellan akademi och länets företag. Jönköping University utgör en plattform och viktig motor för ökad kompetens samt forsknings- och innovationskapacitet. Framväxande kluster och innovationsmiljöer bidrar till en långsiktigt hållbar tillväxt av näringslivet i hela länet. Ett angeläget uppdrag är att, genom att utgå från befintliga plattformar, skapa beredskap och förutsättningar inför kommande programperiod inom EU.

Hos Region Jönköpings läns företagsjour kan företag som hamnar i svårigheter få stöd och hjälp att leva vidare och utvecklas. Här finns rådgivare som stöttar små och medelstora företag inom alla branscher. Länets företagsfrämjande system har en viktig roll vad gäller att främja nyföretagande och stötta företag i deras affärsutveckling och innovationsprocess. Genom samverkan, kunskapshöjande insatser och riktade projektsatsningar bidrar Region Jönköpings län till näringslivets omställning och stärkta konkurrenskraft.

Attraktivitet och livsmiljö

Besöksnäringen utgör en viktig del av länets näringsliv. Den stärker länets attraktivitet och bidrar till att människor vill besöka, starta företag och bosätta sig i länet. Den är också en näring som ger sysselsättning åt grupper som kan ha svårt att etablera sig inom andra branscher. Besöksnäringen är mycket mer än traditionell turism och skapar förutsättningar för lokal och regional utveckling, investeringar, service, bevarande och utveckling av unika natur- och kulturmiljöer. Region Jönköpings län avser att stötta projekt inom platsutveckling för att stärka såväl specifika orters attraktionskraft som länets övergripande varumärke.

Region Jönköpings län och Smålands Turism har, i nära samverkan med länets kommuner och aktörer från besöksnäringen, tagit fram en besöksnäringsstrategi för 2023-2030. I denna har fyra tematiska områden identifierats som centrala när det gäller produkt- och platsutveckling syftande till att skapa fler besöksanledningar som natur, måltid, kultur och evenemang.

Förmågan att attrahera, behålla och utveckla kompetenser, företag och kapital är avgörande för att utveckla en attraktiv och konkurrenskraftig region. En region som ser möjligheter i förändringar och värdesätter samverkan. Ytterst är det människor som bidrar med kompetens, driver företag, gör investeringar och som därigenom utvecklar våra samhällen. Dessa människor som genom sina insatser bidrar till lokal utveckling attraheras av en öppen, inkluderande, jämställd och barnvänlig livsmiljö. Man önskar ingå i ett sammanhang som gör det möjligt att kombinera jobb med ett bra boende och samtidigt ha tillgång till ett varierat kulturutbud, fritidsaktiviteter, naturupplevelser, utbildningsmöjligheter samt kommersiell och samhällelig service.

Civilsamhällets aktörer är en viktig resurs för länets utveckling. Genom dialog och samverkan skapas ett bra utgångsläge för att planera långsiktigt, genomföra förändringar och möta utmaningar. I den regionala utvecklingsstrategin (RUS) lyfts en samverkansmodell med civilsamhället fram som en prioriterad delstrategi. Detta har bl.a. inneburit ett årligt forum med länets studieförbund vilket också ger en tätare kontakt med de enskilda förbunden.

Att jämlikt kunna utnyttja digitaliseringens möjligheter i hela Jönköpings län är viktigt för länets invånare och dess företag. Utveckling av digital infrastruktur och digitala tjänster är ett utpekat område i Region Jönköpings läns digitaliseringsstrategi. De möjligheter som kommer med den digitala utvecklingen kan med rätt hantering överbrygga geografiska avstånd och tjäna människor, verksamheter och organisationer runt om i länet. På så sätt skapas förutsättningar att kunna

leva, bo och arbeta i hela Jönköpings län i livets olika skeden.

Jönköpings läns landsbygdsmiljöer har resurser som är viktiga för utveckling och försörjning av hela länet. Landsbygdsutveckling handlar om flera olika sakområden som kopplar till regional utveckling. Det kan vara såväl fiberutbyggnad, infrastruktur och kollektivtrafik som utveckling av gröna näringar och platsutveckling med bäring på besöksnäringen. En viktig del för likvärdiga möjligheter handlar om tillgänglighet till kommersiell service. Region Jönköpings län regionala serviceprogram syftar till att säkerställa landsbygdens tillgänglighet till kommersiell service fram till 2030. Genom öronmärkta statliga 1:1-medel hanterar och fördelar regionen sådant stöd.

Kultur

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. Ett rikt kulturliv och en levande kulturmiljö medverkar till ett områdes attraktivitet, stärker besöksnäringen och skapar arbetstillfällen. Kultur är därmed en betydelsefull faktor för tillväxt och utveckling i länet och har en given plats i arbetet med att göra länet mera attraktivt för både besökande och boende.

Region Jönköpings län utvecklar kulturen i enlighet med den regionala kulturplanen och biblioteksplanen för Jönköpings län. Det sker inom områdena arkiv, film, teater, musik, litteratur, dans, hemslöjd, bild och form, samtida cirkus, kulturarv och kulturmiljö, spelkultur, samt stöd för folkbibliotekens samarbeten och utveckling. Region Jönköpings län är huvudman för Smålands Musik och Teater. Tillsammans med Jönköpings kommun och Hembygdsförbundet är Region Jönköpings län stiftare av Jönköpings läns museum och tillsammans med Värnamo kommun och Region Kronoberg stiftare av Smålands konstarkiv. Dessutom stödjer Region Jönköpings län verksamhet som främjar bildning, kulturell mångfald och konstnärligt skapande genom stöd till föreningar och organisationer samt genom ekonomiskt stöd till kulturaktiviteter.

Alla barn har rätt till kultur och ska ha likvärdiga möjligheter att utveckla sina intressen och talanger. Barn och unga har kunskaper, erfarenheter och perspektiv som inte vuxna har och ska därför ses och behandlas med respekt och som en resurs. Med stöd i FN:s barnkonvention ska barns och ungas skapande uppmuntras inom samtliga kulturformer. Barn och unga ska ges möjlighet att möta professionella kulturskapare som återspeglar hela befolkningen, samt själva prova på olika kreativa uttryck.

Kulturlivet i Jönköpings län ska vara tillgängligt för alla att delta i, bidra till och ta del av, oavsett bostadsort och socioekonomiska villkor. Att uttrycka sig genom musik, dans och konst kan vara en genväg till mänskliga möten. Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling ska genomlysa länets kulturliv. Kulturen och dess olika uttryck ska ges förutsättningar som skapar hållbara system i samhället och samhällsplaneringen. Konst och kultur spelar en viktig roll inom vård och omsorg och bidrar som hälsofrämjare till såväl bättre folkhälsa som samhällsekonomi.

För att öka det kulturella utbytet i länet och över kulturgränser ska interkommunala och interregionala, internationella och interkulturella samarbeten stimuleras. Samarbeten och utbyten främjar utveckling och hållbar långsiktig tillväxt.

Region Jönköpings län samverkar med länets kommuner i olika forum och med ett gemensamt fokus på utveckling som utgår från kommunernas olika styrkor och utmaningar. Region Jönköpings län ansvarar för uppföljning av kulturlivets arbete med de kulturpolitiska målen och de särskilda uppdragen. Region Jönköpings län har i uppdrag att bjuda in till dialoger.

Regional kulturplan och kultursamverkansmodellen

Den regionala kulturplanen är ett styrdokument för det kulturpolitiska området på regional nivå och omfattar hela det regionala kulturansvaret, inklusive fördelning av statliga och regionala bidrag till regional kultur. Kulturplanen är ett verktyg för dialogen med staten avseende fördelning av statliga medel, samt en beskrivning om hur Region Jönköpings län vill att kulturområdet ska utvecklas.

Region Jönköpings län ingår i samverkansmodellen för statens stöd till regional kulturverksamhet, den så kallade kultursamverkansmodellen. Målet med modellen är att öka utrymmet för regionala prioriteringar och variationer. Detta innebär att Region Jönköpings län ansvarar för fördelningen av statsbidraget till regional kulturverksamhet. Samtliga verksamheter inom kultursamverkansmodellen har uppföljningsbara uppdragsbeskrivningar.

Regionala kulturverksamheter som helt eller delvis finansieras med statliga medel via kultursamverkansmodellen:

- Sektionen för kulturutveckling, Region Jönköpings län
- Smålands Musik och Teater, Region Jönköpings län
- Arkiv Jönköpings län
- Jönköpings läns museum
- Riksteatern Jönköpings län
- Vandalorum, museum för konst och design
- Sharemusic and performing arts

Sektionen för kulturutveckling och Smålands Musik och Teater styrs av de regionala styrdokument som finns, exempelvis budget med verksamhetsplan. Dessutom ska dessa verksamheter långsiktigt planera och agera enligt de nationella och regionala kulturpolitiska målen, kulturplanens prioriteringar samt den regionala utvecklingsstrategin. Bland annat så innebär det att exempelvis Smålands Musik och Teater ska erbjuda ett varierat utbud av musik, teater och dans för barn, ungdomar och vuxna samt bidra till ett bra liv i en attraktiv region genom att i första hand med egna ensembler producera professionell scenkonst.

Biblioteksutveckling

Biblioteksutveckling arbetar på strategisk nivå för att länets invånare ska erbjudas en relevant och jämlik biblioteksverksamhet av hög kvalitet. Utgångspunkten för verksamheten är folkbibliotekens behov och lokala förutsättningar samt Bibliotekslagen, Regional kulturplan 2023-2025 Jönköpings län som verkar tillsammans med Regional utvecklingsstrategi 2020-2035 för att nå gemensamma målsättningar och andra styrdokument.

Medborgare och kund

Skapa värde med kunden och intressenter
En organisations långsiktiga framgång beror på dess förmåga att skapa värde tillsammans med de som den finns till för. Kundernas och intressenternas uttalade och underförstådda behov, krav, önskemål och förväntningar är vägledande för organisationens beslut och handlande.

Kunder är de vår verksamhet ytterst finns till för, ”Esther med närstående”, invånare, deltagare, elever, patienter, besökare, resenärer, brukare etc.

Interna kunder: Kunder inom vår egen organisation

Intressenter: Samarbetspartners, företag, kommuner, andra regioner, privata vårdgivare, leverantörer etc.

Strategiska mål: Bästa plats att växa upp, leva, verka och åldras på

Framgångsfaktorer: Nöjda kunder och intressenter

Mätetal	Målvärde	Resultat 2022	Resultat 2023	Periodicitet
Sökande per utbildningsplats (folkhögskolan)	1,5	2,1	2,1	År

Mätetal	Målvärde	Resultat 2022	Resultat 2023	Periodicitet
Andel antagna i förhållande till antal elever som slutar årskurs 9 i länet (Naturbruksskolorna)	3 %	3,7 %	3,1 %	År
Antal tomma platser vid antagning (Naturbruksskolorna)	0			

Framgångsfaktorer: Vitalt och tillgängligt kulturliv

Uppdrag	Beskrivning
SMOT ska producera scenkonst, främja barn och ungas möte med scenkonst och bedriva utvecklingsarbete och fördjupning.	I kultursamverkansmodellen framgår att SMOT ska producera scenkonst som är tillgänglig för invånarna i Jönköpings län och som spelas i Kulturhuset Spira, åker på turné och spelas för barn och unga i skolan. SMOT ska vidare främja barn och ungas möte med scenkonsten och bedriva utvecklingsarbete och fördjupning inom verksamhetens alla avdelningar.

Mätetal	Målvärde	Resultat 2022	Resultat 2023	Periodicitet
Publik Smålands Musik och Teater	85 000	83 722	81 828	Tertial
Publik vid föreställningar för barn och ungdom	35 000	23 252	19 708	Tertial
Publik i länet (exklusive Kulturhuset Spira)	30 000	11 491	13 940	Tertial

Smålands Musik och Teater

Verksamhetsstatistik	2022	2023
Publik Smålands Musik och Teater	**83 722**	**81 828**
varav Kulturhuset Spira	71 138	67 139
varav Jönköpings kommun, exklusive Kulturhuset Spira	2 347	3 100
varav övriga kommuner i länet	9 144	10 840
varav turné utanför länet	1 093	749
Varav publik vid föreställningar för barn och ungdom Smålands Musik och Teater	**23 252**	**19 708**
varav Kulturhuset Spira	18 935	16 054
varav Jönköpings kommun, exklusive Kulturhuset Spira	1 355	676
varav övriga kommuner i länet	2 671	2 650
varav turné utanför länet	291	328

Framgångsfaktorer: Utbildningsinnehåll anpassat till elevens behov

Uppdrag	Beskrivning
Andel elever som når gymnasieexamen från naturbruksprogrammet ska öka.	Kraven för att nå en gymnasieexamen är: Minst 2250 godkända gymnasiepoäng och •Godkända betyg i kurserna Svenska 1 eller Svenska som andraspråk 1. •Godkänt betyg i Engelska 5. •Godkänt betyg i Matematik 1. •Godkänt Gymnasiearbete 100 p. •Minst 400 poäng godkända i de programgemensamma ämnena.
Deltagarna inom folkhögskolan ska slutföra sina kurser.	Målet är att deltagarna ska slutföra påbörjade kurser.

Mätetal	Målvärde	Resultat 2022	Resultat 2023	Periodicitet
Andel elever som når en gymnasieexamen inom 3 år.	100 %	63 %	58 %	År
Andel elever som nått målen för gymnasieexamen.	100 %	71 %	67 %	År
Andel elever som slutför utbildning på allmän linje på våra två folkhögskolor	100 %			

Naturbruksskolorna

Verksamhetsstatistik	2022	2023
Andel som har fått jobb efter avslutad gymnasieutbildning	Nytt	Nytt
Andel avbrott från naturbruksprogrammet		

Process och produktion

Utveckla värdeskapande processer
Organisationens verksamhet ses som processer som skapar värde med kunden och intressenter. Processorientering stimulerar förebyggande arbete, att grundorsaker till problem identifieras och att faktabaserade beslut tas. Processerna är utformade för att skapa förutsägbara resultat. Samtidigt finns förmågan att snabbt ställa om med hänsyn till förändrade behov från kunden och intressenter.

Strategiska mål: Enklare vardag för invånare och medarbetare

Framgångsfaktorer: Utveckling av arbetssätt och digitala tjänster

Uppdrag	Beskrivning
Bidra till ökad kapacitet i den digitala omställningen bland små och medelstora företag.	Det finns ett stort behov hos små och medelstora företag att öka sin förmåga att bidra till och dra nytta av digital omställning. I Kompetensbarometern som visar arbetsgivares kompetensbehov lyfter samtliga branscher en av avsaknad av kompetens inom digitalisering och AI.

Framgångsfaktorer: Samverkan med andra aktörer

Uppdrag	Beskrivning
Utveckla arbetet med att initiera och främja samtal om yttrandefrihet, mångfald, demokrati och mänskliga rättigheter samt väcka uppmärksamhet för frågorna.	Skapa och genomföra forum där samtal förs kring yttrandefrihet, mångfald, demokrati och mänskliga rättigheter.
Stärka och utveckla samt tydliggöra formerna för samverkan med civilsamhället.	En produktiv dialog och samverkan ger länets civilsamhällesaktörer ett bra utgångsläge att planera långsiktigt, genomföra förändringar och möta utmaningar vilket är en viktig förutsättning för länets utveckling. För att nå fram till en samverkansmodell med civilsamhället, vilket lyfts som en prioriterad delstrategi i den regionala utvecklingsstrategin, sker kontinuerlig dialog med civilsamhällets aktörer.

Strategiska mål: Långsiktigt hållbar och innovativ tillväxtregion

Framgångsfaktorer: Innovationsstödjande arbete

Uppdrag	Beskrivning
Etablera effektiva strukturer för validering för att öka möjligheten att tillvarata alla länsinvånares potential och kompetens.	De valideringsmodeller som finns på plats, t.ex. branschvis tydliggörs och kopplas samman med valideringsmöjligheter och kompetensutveckling inom t.ex. vuxenutbildning, folkbildning, yrkeshögskolor och högskoleutbildningar. Matchning på arbetsmarknaden förbättras och livslångt lärande möjliggörs. På sikt utjämnas utbildningsklyftor och utbildningsnivån i hela länet ökar.
Årligen tillhandahålla bedömningar av länets kompetensbehov inom offentlig och privat sektor på kort och lång sikt som underlag för kompetensförsörjningsinsatser. Utifrån detta tas framtidsspaning fram en gång per mandatperiod.	Kompetensbehoven tydliggörs i Kompetensbarometern där översikt länsvis, delregionalt och kommunalt möjliggörs. Underlaget kan användas av arbetsgivare och kan utgöra underlag gällande dimensionering och genomförande av utbildningar. Det ökar förutsättningarna för lärosätens möjligheter att stärka det regionala kompetensförsörjningsarbetet och bidrar till att utbildningar på olika nivåer som är anpassade efter arbetsmarknadens behov erbjuds.
Skapa förutsättningar för ökad omställningsförmåga och försörjningsförmåga.	Förmågan till omställning i näringslivet, vilken är avgörande för en stark konkurrenskraft, kan öka genom olika företagsfrämjande insatser, inte minst genom forskning och utveckling samt interaktion mellan näringsliv och akademi. Länets omställningskapacitet kan öka genom ett mer diversifierat näringsliv med fler högteknologiska tillverkningsföretag och fler kunskapsintensiva tjänsteföretag. Omställningsförmågan kan fungera som ett led i stärkt beredskap utifrån omvärldshändelser vars påverkan på länet blir alltmer oförutsägbara.
Skapa förutsättningar i länet för att attrahera företagsetableringar och finansiella investeringar samt verka för att företag stannar kvar i länet.	För området krävs samverkan över kommunala och regionala gränser. Ett samordnat och enat län som samverkar i en större geografi ökar förutsättningarna för att dra nytta av och bidra i arbetet med den nationella strategin för utrikeshandel, investeringar och global konkurrenskraft. I arbetet är medlemskapet i Business Sweden centralt liksom det kontinuerliga arbetet med det företagsfrämjande systemet samt samverkan mellan länets kommuner.
Arbeta med de styrkeområden som fastställs i den smarta	För respektive styrkeområde och mellan styrkeområden krävs samordning, företagsfrämjande insatser, interaktion med forskning

Uppdrag	Beskrivning
specialiseringsstrategin och att inom dessa skapa förutsättningar för specialisering inom respektive område och utifrån det bygga kapacitet för europeisk samverkan.	och ett kompetensförsörjningsperspektiv. Detta ökar förmågan att från styrkeområden utveckla specialisering. En större geografi med ett totalt sett starkare näringsliv har konstaterats som en framgång. Med denna utgångspunkt bedrivs arbetet genom interregional samverkan i Småland och Öarna. För att bidra till och dra nytta av den europeiska arenan används Småland Blekinge Halland South Sweden med kontor i Bryssel.
Skapa förutsättningar för att utveckla naturbruksskolorna till kompetenscentrum för de gröna näringarna.	För detta behöver tillämpad forskning, försöksverksamheter, öppna testbäddar och kompetensutveckling utvecklas på skolorna i samarbete med akademi, forskningsinstitutioner och näringsliv. Resurser behövs för investeringar, projektledning och kompetensutveckling. Stark konkurrenskraft och innovation inom gröna näringar stärker länets förmåga att möta omvärldshändelser som hastigt kan förändra behovet av alltmer egenproducerade livsmedel.
Tillsammans med länets kommuner arbeta med en hållbar och inkluderande platsutveckling utifrån länets specifika förutsättningar.	Genom fokus på platsutveckling skapas attraktivitet för boende, besökare, företag och investeringar. Platsutvecklingsbegreppet öppnar upp för att t.ex. kulturutveckling, näringslivsutveckling, landsbygdsutveckling, och besöksnäringsutveckling gemensamt stärker och utvecklar länet. Genom platsutveckling finns möjligheter att stärka demokrati och att möta samhällsutmaningar på ett inkluderande sätt.
Arbeta med landsbygdsutveckling för att ta tillvara hela länets utvecklingskraft och sysselsättningsmöjligheter och för att skapa likvärdiga möjligheter för länets invånare.	Centralt för en stark landsbygdsutveckling är samverkan och att initiera utvecklingsinsatser utifrån platsens förutsättningar och utmaningar. Ett konkret verktyg är möjligheten att ge stöd åt kommersiell service vilket är både ett näringslivsfrämjande stöd och ett stöd som möjliggör tillgång till service för länets invånare.
Stärka alla barn och ungas möjlighet att ta del av och skapa kultur i Jönköpings län oberoende av socioekonomiska och geografiska förutsättningar.	Kultur till och för barn och unga är prioriterat. Alla barn har, enligt lag, en demokratisk rätt till kultur och ska ha likvärdiga möjligheter att utvecklas. Utifrån ett tillgänglighetsperspektiv är det viktigt att det finns en mångfald av kultur för en mångfald av barn och unga. Kulturrätten är en ny satsning som ska jobba med dessa frågor.
Stärka den kulturella infrastrukturen.	Region Jönköpings län ska bidra till att utveckla fler kulturella mötesplatser, främja kulturskapares villkor, främja arrangörskap och publikutveckling i hela länet samt utveckla kommunernas kapacitet att ta emot professionell kultur som kan spridas utanför den egna kommunen.
Arbeta för en jämnare könsfördelning inom utbildning och på arbetsmarknaden i linje med mål i länets jämställdhetsstrategi.	I länets jämställdhetsstrategi beskrivs att arbete behöver ske för att uppmuntra icke-traditionella karriärsval och motverka en könssegregerad arbetsmarknad. Vidare beskrivs att jämställdhetsperspektivet behöver stärkas i arbetet med utbildning, kompetensförsörjning och arbetsvillkor i länet.
Tydlig, tidsatt uppföljning av de projekt som erhållit bidrag under denna mandatperiod och som kommer att erhålla bidrag inom RU	Utveckla uppföljningen och synliggöra effekterna av finansiering till insatser kopplade till den regionala utvecklingsstrategin.
Utveckla kommunikationsinsatserna kopplat till bidrag och finansiering för att tillgängliggöra det regionala utvecklingskapitalet.	Tydliggöra och kommunicera vilka medel som finns att söka och kriterier för dessa.

Lärande och förnyelse

Förbättrar verksamheten och skapa innovationer
Framgångsrik hållbar verksamhet över tid kräver såväl ständiga förbättringar som innovation av produkter, tjänster och processer. Förutsättningen för detta är en kultur som stimulerar till kontinuerligt lärande, kreativitet och nya idéer. Genom jämförelser med ledande organisationer få ledare och medarbetare kunskap om vad som kan uppnås och vägen dig. Ett systematiskt och uthålligt förbättringsarbete leder till nöjdare kunder, nöjdare medarbetare, bättre samhälle och miljö samt ökad effektivitet.

Strategiska mål: Bäst på att förbättra och förnya

Framgångsfaktorer: Professionell kunskap

Uppdrag	Beskrivning
Upprätthålla den pedagogiska kompetensen.	Målet är att samtliga tillsvidareanställda lärare inom gymnasiegemensamma ämnen ska ha lärarlegitimation.

Mätetal	Målvärde	Resultat 2022	Resultat 2023	Periodicitet
Andel behöriga lärare	100 %	Resultat saknas	94 %	År

Ekonomi

Leder för hållbarhet
Med engagerade ledare som utgår från kund- och intressentbehov förstärks en kultur som skapar förutsättning för hållbar utveckling. Ledare ser verksamheten, dess produkter, tjänster och processer som delar i en större helhet och verkar aktivt för att förbättra samhälle, miljö och ekonomi. Ledare tar till vara och utvecklar medarbetarnas och organisationens samlade kompetens och mångfald.

Strategiska mål: God och hållbar hushållning

Framgångsfaktorer: Kostnadseffektiv verksamhet

Mätetal	Målvärde	Resultat 2022	Resultat 2023	Periodicitet
Ekonomi i balans	0 tkr	19 223 tkr	11 183 tkr	Månad
Prognos	Inte överstiga budget			Tertial

Region Jönköpings län

2024-03-08

Regional utveckling

Bilaga till budget 2025

Principer för prissättning vid Kulturhuset Spira 2025

Biljettpriser

Prisdifferentiering sker utifrån följande principer:

- Alla produktioner ska erbjuda ett tillgängligt prisspann
- Prisspannet ska vara konsekvent i förhållande till produktionstyp och lokal
- Flera priszoner i teatersalongen och konsertsalongen ska erbjudas
- Ett begränsat antal föreställningar erbjuds till försäljning i samband med biljettsläpp och fler biljetter släpps baserat på efterfrågan
- Rabatterade priser kan ges till prioriterade målgrupper
- Presidiet för nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet kan för enskilda tillfällen fatta beslut om priser som ligger utanför det fastställda prisintervallet

Uthyrning av lokaler

Grundläggande principer:

- Flexibel prissättning utifrån rådande förhållanden så att en hög nyttjandegrad av lokalerna uppnås
- Marknadsmässig prissättning vid varje givet tillfälle så att inte snedvriden konkurrens uppstår
- Möjlighet till rabatterade priser för att möjliggöra tillgänglighet för lokala/regionala organisationer samt det fria kulturlivet

Regional utveckling
Regional utveckling
Box 1024
551 11 Jönköping

Telefon: 010-241 00 00
E-post: regional.utveckling@rjl.se
Hemsida: rjl.se

Organisationsuppgifter
Bankgiro: 5216-2849
Orgnr: 232100-0057

Priser 2025 för uthyrning

Priser heldag i Kulturhuset Spira En scentekniker ingår (säkerhet), övrigt tillkommer	Ordinarie pris, kronor	Rabatterat pris med 60% till fria kulturlivet*, kronor
Konsertsalen	44 000	17 600
Teatern	35 300	14 120
Kammaren	20 400	8 160
Café-scenen inkl caféfoaljén	12 600	5 040
Enbart caféfoaljén	3 000	1 200
Balkongerna	4 000	1 600
Hela foaljén	15 000	6 000

* Aktörer som inte har en anställning i en kulturinstitution eller anlitas av en sådan.

Region Jönköpings län

2024-03-08

Regional utveckling

Bilaga till budget 2025

Avgifter för internat, kost och logi, vid Region Jönköpings läns skolor

Skolorna som drivs av Region Jönköpings län erbjuder internatboende för elever som bor långt från skolan och som har svårt att pendla fram och tillbaka varje dag.

Skola	Avgift	Avgift avser	Pris läsår 23/24 (4 veckor)	Pris läsår 24/25
Sörängens folkhögskola	kost	kost*	3 200 kr	3 300 kr
Sörängens folkhögskola	logi	boende utan dusch och toalett på rummet	2 130 kr	2 200 kr
Sörängens folkhögskola	logi	boende med dusch och toalett på rummet	3 080 kr	3 180 kr
Värnamo folkhögskola	kost	kost*	2 200 kr	2 300 kr
Värnamo folkhögskola	logi	Bokullen/Engsbo	3 000 kr	3 200 kr
Tenhults naturbruksgymnasium	kost	kost**	2 000 kr	2 200 kr
Tenhults naturbruksgymnasium	logi	enkelrum	2 290 kr	2 500 kr
Stora Segerstad Naturbrukscentrum	kost	kost **	2 460 kr	2 580 kr
Stora Segerstad Naturbrukscentrum	logi	normal standard, dubbelrum	1 650 kr	1 710 kr
Stora Segerstad Naturbrukscentrum	logi	normal standard, enkelrum	2 440 kr	2 500 kr
Stora Segerstad Naturbrukscentrum	logi	hög standard, dubbelrum	2 470 kr	2 560 kr
Stora Segerstad Naturbrukscentrum	logi	hög standard, enkelrum	3 130 kr	3 240 kr
Stora Segerstad Naturbrukscentrum	logi - vuxenelever	dubbelrum	2 920 kr	3 020 kr
Stora Segerstad Naturbrukscentrum	logi - vuxenelever	enkelrum	3 340 kr	3 460 kr

*Skillnad mellan folkhögskolornas kost är att kvällsmåltid ingår i priset på Sörängen.
**Skillnad mellan naturbruksgymnasierna är att förmiddagsfika ingår i priset på Stora Segerstad.

§ 55

Budget 2025 med flerårsplan för 2026–2027 Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Diarienummer: RJL 2024/14

Samverkan Region Jönköpings län, Socialdemokraterna, Moderaterna och Vårddemokraterna kommer vid nämndsammanträdet den 29 maj att överlämna ett gemensamt förslag till budget 2025 med flerårsplan 2026-2027 för nämnden arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet.

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Region Jönköpings län

Delårsrapport 1
Tertial 1 2024

RG Regional utveckling (regionledning)

Dnr RJL 2024/26 och RJL 2024/27
Karin Hermansson, Regional utvecklingsdirektör
RG Regional utveckling (regionledning)
Region Jönköpings län, Box 1024, 551 11 Jönköping
© Region Jönköpings län, www.rjl.se

Innehållsförteckning

Inledning **4**

Medborgare och kund **5**

Strategiska mål: Bästa plats att växa upp, leva, verka och åldras på 5

Process och produktion **8**

Strategiska mål: Enklare vardag för invånare och medarbetare 8

Strategiska mål: Bästa möjliga kvalitet 10

Lärande och förnyelse **14**

Strategiska mål: Bäst på att förbättra och förnya 14

Strategiska mål: Långsiktigt hållbar och innovativ tillväxtregion 14

Ekonomi **19**

Strategiska mål: God och hållbar hushållning 19

Inledning

Se inledning i rapporten för regional utveckling utbildning och kultur.

Medborgare och kund

Strategiska mål: Bästa plats att växa upp, leva, verka och åldras på

Framgångsfaktorer: Nöjda kunder och intressenter

Uppdrag: Se över behovet av mer direkttrafik för arbetspendling till större arbetsplatser.

Aktiviteter	Analys
Se över behov av mer direkttrafik.	Utredningsresultatet presenterades för nämnden för trafik, infrastruktur och miljö i februari. Utredningen visar att det finns relativt få större arbetsställen i länet, vilket innebär låg potential för utvecklad direkttrafik men dock potential för att bilda nya stråk för kollektivtrafik. Störst potential för nya stråk mellan större arbetsställen finns sannolikt i och strax utanför Jönköping (Ljungarums industriområde och Torsvik). Här krävs direktlinjer utan byten för att konkurrera med bilen. Det finns potential att jobba vidare med resultatet i samarbete med Jönköpings Länstrafik för att utveckla nya linjedragningar och kollektivtrafiksatsningar.

Framgångsfaktorer: God och jämlik hälsa

Uppdrag: RUS - Främja god hälsa och bättre livskvalitet för länets invånare.

Aktiviteter	Analys
Uppdraget är väldigt övergripande och svaras på genom ett antal andra uppdrag inom både regional utveckling och folkhälsa sjukvård.	Försenad - förslag på inriktning under arbete.

Uppdrag: RUS - Ge människor möjlighet att påverka sin livssituation.

Aktiviteter	Analys
Uppdraget är väldigt övergripande och svaras på genom ett antal andra uppdrag inom både regional utveckling och folkhälsa sjukvård.	Försenad - förslag på inriktning under arbete.

Framgångsfaktorer: Ett demokratiskt och jämställt samhälle

Uppdrag: Bidra till arbetet med att minska oskäliga skillnader i samhället som beror på kön, sexuell läggning eller etniskt ursprung.

Aktiviteter	Analys
Mobilisera och stötta insatser för ökad jämställdhet.	Region Jönköpings län stöttar flera initiativ inom jämställdhetsområdet i länet, bland annat tillsammans med Länsstyrelsen via den gemensamma samverkans- och kommunikationsplattformen JÄJ! (jajkpg.se). En gemensam ansats har gjorts i kommundirektörnätverket där uppdatering av CEMR-deklarationen har föranlett ett arbete där Region Jönköpings län och länets kommuner kan arbeta tillsammans för att implementera både deklarationen samt länets

Aktiviteter	Analys
	jämställdhetsstrategi. EU:s strukturfonder skapar goda möjligheter att bidra till ökad jämställdhet. Region Jönköpings län medfinansierar flera pågående projekt. Socialfondsprojektet Räkna med oss och regionalfondsprojektet Logistikutveckling i Jönköpingsregionen är exempel på detta.

Uppdrag: Arbeta för att fler företag ägs av kvinnor eller där VD:n är en kvinna samt fler kvinnor i bolagsstyrelser.

Aktiviteter	Analys
Stödja insatser i dialog med företagsfrämjande systemet.	Ett projekt med stöd från Vinnova har startats där samverkan med företagsfrämjande aktörer inom i länet för att boosta innovationskraften har inletts. Målet med den samverkansplattformen är att främja samarbete för att skapa synergier och koordinera insatser i regionen med en strävan efter att initiera, etablera och koordinera olika insatser för att främja näringslivet över tid.
Länets ledande unga kvinna.	En aktivitet i led att lyfta vikten av näringslivets jämställdhetsarbete inom länet. Årets unga ledande kvinna, samt Årets styrelsetalang och Årets unga ägande kvinna utsågs i mars och fick stort utrymme i media.

Framgångsfaktorer: Tillgänglig säker och hållbar infrastruktur

Uppdrag: Utveckla metoder och arbetsformer för, samt att genomföra cykelfrämjande åtgärder. Genomförandet ska också följas upp i ett årligt cykelbokslut.

Aktiviteter	Analys
Genomföra aktiviteterna inom ramen för arbetet med cykelstrategin.	Genomförandet av den regionala cykelstrategin utförs inom ramen för projektet *Regional cykelsatsning 2022-2024.* Exempel på aktiviteter är Regional cykelplan som antogs av Regionstyrelsen i januari, regionalt cykelnätverk och medlemskap i Svenska cykelstäder.
VO Årligt cykelbokslut.	Under tertialet har bokslutets disposition tagits fram och inhämtning av resultat till samtliga indikatorer har påbörjats. Flertalet indikatorer följer de som presenteras i det nationella cykelbokslutet. Viss regional statistik släpar efter, vilket gör att regionens cykelbokslut kan komma att färdigställas först till hösten. En utmaning är att det i flera fall kommer vara svårt att få fram regional statistik som exempelvis visar nyförsäljningssiffror av cyklar samt statistik över antal cykelstölder. Kommunikationsplanering har påbörjats för att identifiera intressenter och målgrupper för bokslutet.

Uppdrag: Genomför en kartläggning och potentialstudie för regionala flygplatser.

Aktiviteter	Analys
VO Genomföra kartläggning och potentialstudie för Jönköpings flygplats.	Förberedande arbete är genomfört och efter förtydligande av inriktningen på uppdraget i januari fortsätter arbetet enligt plan.

Uppdrag: Ta fram nödvändiga beslutsprocesser och studier inför kommande planeringsomgång för infrastrukturen.

Aktiviteter	Analys
Genomföra studier och förberedande arbete inom ramen för utveckling av funktionella samband.	Ett kunskapsunderlag kring funktionella samband med inriktning transporter har färdigställts och presenterats för bland annat nämnden för trafik, infrastruktur och miljö. Underlaget ger ett rumsligt perspektiv på framtida uppdateringar av styrande strategier såsom Trafikförsörjningsprogrammet och den Regionala utvecklingsstrategin. Kunskapsunderlaget har väckt stort intresse både från politik och tjänstepersoner men även hos andra aktörer utanför organisationen. Underlaget finns tillgängligt för alla via Region Jönköpings läns informationskanaler.

Uppdrag: Delta aktivt och drivande i arbetet för nya stambanor.

Aktiviteter	Analys
Genomföra aktiva påverkans- och förberedande insatser inom ramen för projektet nya stambanor.	Förutsättningarna för projektet har blivit tydligare i och med att Regeringen har lämnat besked om när infrastrukturpropositionen förväntas bli klar. Regeringen har också öppnat upp för alternativ finansiering gällande infrastruktur, varpå projektet även fokuserar på detta. En uppföljande studie kring Vätterlänken har genomförts med fokus på alternativ finansiering och detta har kommunicerats till samtliga riksdagspartier via olika möten. Avsikten är att Riksdagen, när den tar emot Regeringens proposition, ska vara väl insatt i hur Jönköpings län ser på förutsättningarna och att Vätterlänken fortsatt kan finnas med i planeringsdiskussionerna nationellt.

Uppdrag: I samverkan kartlägga energiförsörjningsbehoven nu och framgent.

Aktiviteter	Analys
Genomföra arbetet med effektprognoser.	Region Jönköpings län bidrag aktivt i upphandlingsarbetet. Effektprognoserna förväntas bli klara till hösten. Visat intresse för prognoserna finns från länets energibolag och Länsstyrelsen. Det finns kopplingar till arbetet inom andra satsningar såsom samverkansplattformen Mistel och projektet EFFEKT.

Uppdrag: Beskriva de funktionella sambanden i länet med särskilt fokus på transporter och transportinfrastruktur.

Aktiviteter	Analys
Genomföra ett slutseminarium med utgångspunkt i arbetet som gjorts under 2023 samt presentera förslag på hur arbetet ska fortsätta.	Slutseminariet genomfördes i mars med både interna och externa deltagare. Planering pågår och förslag är att fortsätta arbetet med funktionella samband under 2025.

Process och produktion

Strategiska mål: Enklare vardag för invånare och medarbetare

Framgångsfaktorer: Utveckling av arbetssätt och digitala tjänster

Uppdrag: Leda arbetet med och konkretisera planen för att nå målet att bli bäst i Sverige på digitala vårdtjänster och stödsystem

Aktiviteter	Analys
RLG Stödja enheter och kollegor i arbetet med verksamhetsutveckling genom digitalisering.	Arbetsmöten och workshops har genomförts med Region Jönköpings läns skolverksamheter. Arbetet har mynnat ut i konkreta planer för verksamhetsutveckling.
Utveckla processen för digitalisering inom verksamheterna och nyttohemtagningen.	I samverkan inom verksamhetsområdets IT-styrgrupp har arbetet påbörjats för att utveckla processerna och prioritera digitaliseringssatsningar.

Uppdrag: Utveckla formerna för att skapa en effektiv, hållbar och innovativ välfärd inom arbetet för digitaliseringsstrategin.

Aktiviteter	Analys
VO Fortsätta arbetet med att sätta upp en kunskapsplattform som skall inspirera och förse länets aktörer med relevant forskningsbaserad kunskap. Bidra till att vidareutveckla den interna digitaliseringsutvecklingen inom Region Jönköpings län.	Arbetet med innehållet i kunskapsplattformen pågår kontinuerligt liksom det interna arbetet med digital utveckling.

Uppdrag: RUS - Inspirera till att öka den digitala kompetensen hos länets organisationer och näringar.

Aktiviteter	Analys
Kunskapsspridning digitaliseringsutveckling.	Region Jönköpings län arbetar brett med kunskapsspridning. Både offentlig och privat sektor har varit involverade i projekt och workshops som har genomförts under våren. Samverkan sker även inom Småland och Öarna gällande projekt om öppen data.
Öppna data inom Småland och Öarna.	Första steget i projektet Öppen data är genomfört, vilket var att kartlägga prioriterad data som näringslivet behöver i arbetet med verksamhetsutveckling.

Uppdrag: RUS - Arbeta för fler högteknologiska tillverkningsföretag och kunskapsintensiva tjänsteföretag.

Aktiviteter	Analys
Affärsutvecklings- och konsultcheckar samt verifieringsmedel.	Processen är påbörjad och ansökan till strukturfondsprogrammet är inskickad. Checkarna bidrar till enskilda företags omställningsarbete till hållbar utveckling.

Framgångsfaktorer: Samverkan med andra aktörer

Uppdrag: Delta i arbetet med hållbar utveckling i Sydsverige till förmån för hela landet genom att samverka inom ramen för Regionsamverkan Syd (RSS).

Aktiviteter	Analys
Samordningsuppdrag för utskott och arbetsgrupp regional utveckling inom RSS.	Samarbetet har stärkts inom Regionsamverkan Sydsverige (RSS) och flera viktiga arbeten för att påverka i regionala utvecklingsfrågor har skett.
Samordning av RSS-arbetet inom Region Jönköpings län.	Planering för det årliga interna RSS-seminariet som äger rum i juni pågår. Syftet är att stärka kunskaperna om RSS. Regelbundna informationsmöten hålls inför RSS-styrelsens sammanträden.

Uppdrag: Ökad samverkan med kommuner och andra aktörer som hanterar bredbandsutbyggnaden.

Aktiviteter	Analys
VO Informera om det statliga bredbandstödet till berörda samt i samverkan och dialog identifiera flaskhalsar och utmaningar.	Under tertialet har information om Post- och telestyrelsens stöd kommunicerats till berörda parter i Jönköpings län. Dialog om prioriteringar har genomförts med parterna och prioriteringsgrunderna har kommunicerats till politiken och Post- och telestyrelsen.

Uppdrag: RUS - Stärka och utveckla samt tydliggöra formerna för samverkan med civilsamhället.

Aktiviteter	Analys
Inriktning behöver tydliggöras	Försenad - Förslag på inriktning under arbete.

Uppdrag: RUS - Skapa förutsättningar för samarbeten mellan privata och offentliga aktörer.

Aktiviteter	Analys
Arbeta för samarbete mellan privata och offentliga aktörer.	Region Jönköpings län möter näringslivet genom branschorganisationer, företagarföreningar och det företagsfrämjande systemet. Under perioden har arbetet med Key stone utvecklats vilket ger länet möjlighet att stärka kapaciteten för att det offentliga systemet ska stödja och samverka med näringslivet. Ett annat exempel som kan arbetet nämnas inom livsmedelsstrategin där samverkan sker mellan Region Jönköpings län, Länsstyrelsen, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) och ett näringslivskluster.

Uppdrag: Identifiera lösningar för att öka takten i utbyggnad av bredband i länet.

Aktiviteter	Analys
VO Utifrån genomförda analyser föreslå nya lösningar för att öka takten i utbyggnaden.	En utredning av förutsättningar för Region Jönköpings län att bidra redovisades i regionstyrelsen i december 2023. Utifrån denna har dialog förts i samtliga partier och gemensamt i gruppledarmöte. Ett nästa steg kan vara att diskutera frågan tillsammans med länets kommuner för att

Aktiviteter	Analys
	skapa en gemensam strategi för länet.

Strategiska mål: Bästa möjliga kvalitet

Framgångsfaktorer: Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer

Uppdrag: Främja en hållbar livsmedelsproduktion.

Aktiviteter	Analys
Fortsatt arbete med den regionala livsmedelsstrategins handlingsplaner.	Aktiviteter inom strategins alla fokusområden har genomförts tillsammans med Länsstyrelsen och Lantbrukarnas Riksförbund. Planering, avstämningar och utvärderingar sker i samråd med dessa parter samt med andra aktörer inom klustret ”Nära till bra mat”.

Uppdrag: Främja en ökad självförsörjningsgrad för livsmedel.

Aktiviteter	Analys
Genom arbetet i livsmedelsstrategin främja självförsörjningsgraden av livsmedel i länet.	Inom fokusområdet ”ökad försörjningsförmåga” har en nätverksträff för kostchefer och beredskapssamordnare arrangerats. Syftet var att stötta och uppmuntra kommunerna i det fortsatta arbetet med att ta fram beredskapsplaner för tryggad produktion och försörjning av livsmedel i länet. En förstudieansökan om en innovativ samverkansmodell för ett mer robust och resilient livsmedelssystem är inskickad till Tillväxtverket.

Uppdrag: Minska klimatpåverkan från våra tjänsteresor

Aktiviteter	Analys
Stimulera resfria möten, samåkning och användning av poolbilar.	Regional utveckling (avdelningen) har hög tillämpning av resfria möten. En arbetsgrupp har identifierat att förutsättningarna för bra hybridmöten bör utvecklas vidare. På sektionsnivå har påminnelser om regionens resepolicy gjorts för enskilda medarbetare som använt egen bil i tjänsten med resultat att de nu istället bokar poolbilar. Det pågår en kampanj inom avdelningen för att öka användandet av de 4 poolcyklar som finns tillgängliga för tjänsteresor. Kampanjen stimulerar även arbetspendling på cykel och att använda Jönköpings Länstrafiks nya företagsapp för tjänsteresor med kollektivtrafiken.

Uppdrag: Genom den framtagna koldioxidbudgeten kommunicera och skapa medvetenhet för ökad takt i klimatomställningen.

Aktiviteter	Analys
VO Att utifrån länets koldioxidbudget och i nära samverkan med länets aktörer driva på arbetet med att tydliggöra hur mycket utsläppen måste minska per år.	Klimatrådets nya samverkansplattform har nu koldioxidbudgeten som utgångspunkt för sitt fortsatta arbete. Även den beredning som sker av regionala utvecklingsprojekt i det regionala utvecklingsuppdraget omfattar fokus på minskade koldioxidutsläpp.
I samverkan identifiera relevanta åtgärder i	Under året har två workshops genomförts i syfte att

Aktiviteter	Analys
flera sektorer för att bidra till länets koldioxidminskning.	identifiera åtgärder. Den första workshopen hade temat Länets koldioxidbudget – från ord till handling. Region Jönköpings län var medarrangör och workshopen identifierade flera åtgärder som berör olika verksamheter inom Region Jönköpings län. Den andra workshopen, som var en intern workshop för verksamheter inom Region Jönköpings län, handlade om miljösamarbetet mellan Regional utveckling och Miljörådet. Bland annat genomfördes en övning där deltagarna tog fram gemensamma åtgärder som en del i arbetet med koldioxidbudgeten. Delar av idéerna hämtades från den första träffen.

Uppdrag: Fortsätta med pilotprojekt för anropsstyrd linjelagd trafik.

Aktiviteter	Analys
VO Fortsätta med pilotprojekt för linjelagd trafik.	Linjelagd anropsstyrd trafik är till vissa delar ett nytt trafikslag. Ett mellanting av anropsstyrd närtrafik och linjelagd trafik. Resultatet presenterades för nämnden för trafik, infrastruktur och miljö i februari. Vidare beredning av nämnd för trafik, infrastruktur och miljö, om linjelagd trafik ska prövas, är att klargöra behov, syfte och kostnadsaspekter. Kommande analysmaterial (funktionella samband, resvaneundersökningar och arbetet med bytespunkter) kan eventuellt användas för att veta var och om potential finns.

Uppdrag: Insatser för att stimulera livsmedelsproduktionen, innovationer och möjligheten att göra affärer för gröna näringar.

Aktiviteter	Analys
Genomföra prioriterade aktiviteter utifrån den regionala livsmedelsstrategins handlingsplaner.	Inom fokusområdet ”Attityder” har en dialogträff med fokus på förenklade kontroller anordnats. Konsumentföreläsningar om den hållbara maten har anordnats i Värnamo, Nässjö och Jönköping. Inom området ”Göra affärer” har en dryckesträff för restauranger anordnats som bidragit till ökad kunskap hos aktörerna i länet.
Planera och genomföra studiebesök på ekologiska gårdar.	Inom ramen för ”Mer ekologiskt i Jönköpings län” har tre studiebesök på ekologiska gårdar genomförts under perioden.

Uppdrag: Aktivt driva regionala strategiska utvecklingsfrågor

Aktiviteter	Analys
Inriktning behöver klargöras	Uppdraget beskriver det grundläggande statliga uppdraget som Region Jönköpings län har för regional utveckling. Särskilt uppdrag behövs inte.

Uppdrag: Aktivt arbeta med kompetensförsörjningsfrågor i länet

Aktiviteter	Analys
Driva arbetet med det nyligen skapade Kompetensrådet i Jönköpings län.	Kompetensrådet består av aktörer från näringsliv, utbildning, arbetsmarknadens parter och det offentliga.

Aktiviteter	Analys
	Kompetensrådet är ett övergripande samverkansorgan med syfte att utveckla och öka gemensamma kompetensförsörjningsinsatser som möter länets kompetensförsörjningsutmaningar på kort och lång sikt.
Implementera och förankra Region Jönköpings läns kompetensförsörjningsplan.	Under våren har Region Jönköpings län förankrat planens innehåll med relevanta aktörer och i april tog nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet beslut om föreslagen plan. Planen tydliggör insatser och prioriteringar för att stärka länets kompetensförsörjningsarbete.

Framgångsfaktorer: Utveckla förmågan att dra nytta av de resurser som EU erbjuder

Uppdrag: Genomföra satsningar och samarbeten för att informera om EU och om EU:s fonder

Aktiviteter	Analys
Information om EU och EU:s fonder med utgångspunkt i den regionala utvecklingsstrategin.	I samtliga projektdialoger, med presumtivt sökande, finns dialogen kopplad till den regionala utvecklingsstrategin. Flera informationstillfällen har genomförts, exempelvis till föreningsliv och till aktörer inom civilsamhället.
Kapacitetsbyggande.	Flera olika insatser för att informera om de regionala utvecklingsmedlen har ägt rum, bland annat ett gemensamt mobiliseringsevent i Oskarshamn i april inom området Småland och Öarna. Ansökningstrycket är relativt högt och inflödet av relevanta projektidéer är gott.
Genomföra satsningar och samarbeten för att informera och EU och EU:s fonder - Europa Direkt.	Region Jönköpings län har av EU-kommissionen beviljats värdskap för Europa Direkt fram till 2025. Genom uppdraget är Europa Direkt en länk mellan invånare och EU:s institutioner genom att informera och ge rådgivning om EU, dess politik och organisation, prioriteringar och finansieringsmöjligheter. Under årets första fyra månader har ett flertal aktiviteter genomförts, bland annat en journalistutbildning, språk- och studiecaféer, föreläsningar för allmänheten, förtroendevalda och tjänstepersoner samt gymnasieelever i Jönköpings län. Europa Direkt har även genomfört dialoger och informationstillfällen om aktuella EU-frågor som är av stor vikt även i en lokal- och regional kontext. Information har också tillhandahållits via webb, sociala medier, via mejl och telefon. Fokus har framför allt varit på EU-valet som äger rum i juni.

Uppdrag: Främja och delta i samarbete inom och utanför länet, delta i och utveckla internationell samverkan och samspel, samt delta i de nationella och regionöverskridande samtalen.

Aktiviteter	Analys
Samverka i och utanför länet.	Samverkan är ett av de viktigaste verktygen i det regionala utvecklingsuppdraget. Etablerade strukturer finns och utvecklas kontinuerligt för att främja samverkan inom regionen, mellan regionerna och med den nationella nivån. Under de senaste åren har det internationella arbetet stärkts genom vår samverkan i "Småland Blekinge Halland South

Aktiviteter	Analys
	Sweden" (SBHSS) med kontor i Bryssel. Ett gemensamt arbete inom smart specialisering har påbörjats. Under det senaste året har samverkan nationellt med övriga regionalt utvecklingsansvariga aktörer stärkts. Under 2024 ser vi resultat av detta. Bland annat samverkar den regionala nivån i Sverige kring påverkan kopplat till EU:s kommande långtidsbudget. Detta är ett löpande arbete som ingår i det regionala utvecklingsuppdraget.

Uppdrag: Öka medel från EU till Region Jönköpings län

Aktiviteter	Analys
Aktivt arbeta för att få in fler relevanta idéer så att söktrycket hålls högt inom ERUF och ESF.	Mobilisering för projekt inom strukturfonderna pågår ständigt i det regionala utvecklingsarbetet. Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF) är viktiga verktyg för att förverkliga initiativ som möter länets utmaningar och behov. Strukturfonderna som verktyg lyfts i möten och nätverk men också genom särskilda informationstillfällen.

Uppdrag: Aktivt ansöka om de medel som finns att disponera inom EU

Aktiviteter	Analys
Främja initiativ som kan bli aktuella för annan EU-finansiering än ERUF och ESF - samverkan med det gemensamma Brysselkontoret Småland Blekinge Halland South Sweden (SBHSS).	Ett gemensamt projekt har initierats inom Småland Blekinge Halland där regionerna gemensamt gör en internationell utblick med fokus på smart specialisering.

Lärande och förnyelse

Strategiska mål: Bäst på att förbättra och förnya

Framgångsfaktorer: Förbättringskunskap

Uppdrag: Granskning och värdeoptimering av arbetssätt och arbetsuppgifter

Aktiviteter	Analys
Identifiera och fasa ut arbetssätt som inte längre bedöms värdeskapande.	I verksamhetens arbete med Kvalitet som strategi pågår processorientering och kartläggning av processer. Bland annat har finansieringsprocessen kartlagts och nödvändiga förändringar har synliggjorts och delvis påbörjats.
RLG Effekthemtagning - tillvaratagande av möjligheter vid verksamhetsutveckling med stöd av IT-lösningar.	Några olika digitala lösningar har införts inom verksamhetsområdet. Bland annat har en ny lärplattform upphandlats för att tillgodose och effektivisera kontakten mellan skola och elever. Verksamheten arbetar även med att utveckla processen för att kunna prioritera mellan digitaliseringssatsningar utifrån ett effekt- och nyttoperspektiv.

Uppdrag: Inom ANA:s område identifiera och arbeta med förbättringsområden.

Aktiviteter	Analys
Inriktning behöver klargöras	Försenad - Förslag på inriktning är under arbete.

Strategiska mål: Långsiktigt hållbar och innovativ tillväxtregion

Framgångsfaktorer: Innovationsstödjande arbete

Uppdrag: RUS - Attrahera företagsetableringar eller finansiella investeringar i regionen samt verka för att företag stannar kvar i länet.

Aktiviteter	Analys
Plattform för företagsetableringar och finansiella investeringar.	En diskussion har förts med länets kommuner, både med tjänstepersoner kopplat till näringslivsutveckling samt med politiska ledningarna i samband med kommunbesök. Ett gemensamt angreppssätt och ökad samverkan genom en gemensam plattform håller på att arbetas fram.

Uppdrag: RUS – Satsningar i linje med den smarta specialiseringsstrategin för ett mer hållbart, diversifierat och kunskapsintensivt näringsliv.

Aktiviteter	Analys
Kapacitetshöjande insatser för smart specialisering.	Arbetet med samverkan inom Småland och Öarna för gemensam smart specialisering har påbörjats. Arbetet skapar långsiktiga möjligheter, bygger storlek och kraftsamling runt prioriterade styrkeområde, vilket är en förutsättning för att länet ska vara konkurrenskraftigt inom EU över tid.

Uppdrag: RUS - En utvecklad och stärkt besöksnäring i länet med fler affärsdrivna företag och en högre affärsmässighet hos befintliga aktörer.

Aktiviteter	Analys
Stöd Smålands turism - besöksnäringsstrategin.	Både Smålands turism och Region Jönköpings län har uppdrag kopplat till den nya besöksnäringsstrategin. Ett arbete pågår för att landa i detta och skapa tydlighet internt och externt.

Uppdrag: RUS - En högre hållbar nyttjandegrad av befintliga små och stora besöksmål i länet.

Aktiviteter	Analys
Kartläggning utbud besöksnäring.	Arbetet har ej påbörjats än men kommer att vara en del av handlingsplanen som tas fram under hösten.

Uppdrag: RUS – Utveckla arbetet med landsbygdsutveckling inom Region Jönköpings län.

Aktiviteter	Analys
Regionala serviceprogrammet.	Aktiviteter inom det regionala serviceprogrammet genomförs och personliga besök hos butikerna på landsbygden uppskattas och ger värdefull kunskap som kommer till nytta i planerade utvecklingsinsatser.
Kartläggning finansiering.	Utifrån kartläggningen har ansökan om projekt för platsutveckling skickats in till ERUF. Vid beviljande kommer Region Jönköpings län, tillsammans med aktörer i länet, att utveckla metoder inom platsutveckling.

Uppdrag: RUS - Den smarta specialiseringsstrategin ska ligga till grund för arbetet med att stödja näringslivets hållbara tillväxt.

Aktiviteter	Analys
Implementering strategi för smart specialisering.	Plattformen för smart specialisering inom Småland och Öarna är igång från och med april i år, där fem samordningsaktörer är utsedda. Samordningsaktörerna har ansvar för att skapa utvecklingsagendor inom respektive område. Till detta har också ett europeiskt perspektiv lagts till för att stärka aktörernas förmåga att samverka i en europeisk kontext.

Uppdrag: RUS - Den smarta specialiseringsstrategin tar sin utgångspunkt i länets utvecklingsmöjligheter och ger innovation i ett tvärsektoriellt perspektiv.

Aktiviteter	Analys
Implementera strategin för smart specialisering i samverkan med Småland och Öarna kopplat till ett långsiktigt strategiskt arbete runt våra fem fokusområden.	Samtal med aktörerna som ansvarar för de fem fokusområdena pågår och strukturer för framtagande av kommande utvecklingsagendor är prioriterat. Utvecklingsagendorna kommer att tydliggöra riktningen för varje fokusområde de närmsta åren och skapa gemensam kraft över hela geografin.

Framgångsfaktorer: Arbeta proaktivt med omvärldsanalys

Uppdrag: Ta fram ett ramverk för uppföljning och analys för grön omställning kopplad till den regionala utvecklingsstrategin.

Aktiviteter	Analys
Kartläggning av underlag.	Analysarbete sker inom projekten EFFEKT och Effektprognoser samt genom ansökan som under tertialet har gjorts till Energimyndigheten. Som samlad aktivitet på Regional utveckling behövs mer samordning.

Uppdrag: Region Jönköpings län ska utarbeta verktyg för uppföljning och utvärdering med fokus på de regionala utvecklingsåtgärderna effekter i länet på en aggregerad nivå.

Aktiviteter	Analys
VO Utveckla indikatorer för det regionala utvecklingsarbetet samt struktur för uppföljning.	Arbetet påbörjades under hösten 2023. En nulägesanalys och arbete med att ta fram en katalog över vilka utredningar och analyser som görs löpande pågår. Det fortsatta arbetet kommer att fokusera på att lägga en grund för uppföljning och indikatorer i samklang med Region Jönköpings läns uppföljningssystem och med utgångspunkt i de nationella indikatorerna för det regionala utvecklingsuppdraget. Arbetet behöver utformas utifrån hur analysfunktionen ska se ut i framtiden.

Uppdrag: Region Jönköpings län ska utveckla analys- och prognosarbetet för att säkerställa utgångspunkterna för det regionala utvecklingsarbetet.

Aktiviteter	Analys
VO Utveckla metodik för att följa länets utveckling.	Formerna för fortsatt samverkan med JU har utvecklats under året. Nya verktyg i form av Länsbarometern och Kompetensbarometern har införts och ett nytt verktyg för portföljstyrning gällande länets regionala utvecklingsprojekt är under framtagande.

Uppdrag: Undersöka vilka förändringar av resvanor som har uppstått med anledning av coronapandemin och hur det kan komma att påverka utbudet av kollektivtrafik.

Aktiviteter	Analys
Studie av pandemins påverkan på resvanor.	Studien presenterades för nämnden trafik, infrastruktur och miljö i februari. Resultatet visar att försäljningen för 2023 var högre än pre-pandemiåret 2019. Kollektivtrafikens marknadsdel har återhämtat sig till nivån som var innan pandemin. Stadstrafikens andel har ökat mot region- och tågtrafik. Period- och flexbiljetter ökar samtidigt som enkelbiljetter minskar. Köp görs i app till 80 procent och andel växlare har ökat. Resultatet från resvaneundersökningen som blir klar under året kan ge ytterligare input till olika scenarier.

Uppdrag: Region Jönköpings län ska utarbeta ett ramverk och verktyg för uppföljning av den regionala utvecklingsstrategin.

Aktiviteter	Analys
Verktyg och indikatorer för den regionala utvecklingsstrategin.	Uppföljning av den regionala utvecklingsstrategin behöver utvecklas. Ett nytt verktyg för portföljstyrning för regionala utvecklingsprojekt är under utveckling. För att följa länets utveckling har nya verktyg i form av Länsbarometern och Kompetensbarometern införts. Fortsatt samverkan med JU har också skett.

Framgångsfaktorer: Långsiktig plan för kompetensförsörjning i hela länet

Uppdrag: RUS - Den fastställda kompetensförsörjnings- och utbildningsstrategin ska ligga till grund för det regionala kompetensförsörjningsarbetet.

Aktiviteter	Analys
Arbete utifrån den fastställda kompetensförsörjningsplanen och dess fokusområden.	Arbetet med kompetensförsörjningsplanens fokusområden pågår och planen är antagen i nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet. Över tid kommer planen att ge en tydlig inriktning över Region Jönköpings läns prioriteringar kopplat till kompetensförsörjningsutvecklingen.

Uppdrag: RUS - Årligen tillhandahålla bedömningar av länets kompetensbehov inom offentlig och privat sektor på kort och lång sikt som underlag för kompetensförsörjningsinsatser.

Aktiviteter	Analys
Årlig kompetensbarometer.	Insamling av fakta från länet företag inom prioriterade branscher har gjorts och samtal med branschföreträdare pågår. Rapporten förväntas bli klar i juni.

Uppdrag: RUS - Tillvarata länets alla lärosätens möjligheter att stärka det regionala kompetensförsörjningsarbetet och att satsning på den kompetens som behövs görs.

Aktiviteter	Analys
Utgå från planeringsunderlaget till Skolverket.	Den årliga komptensbarometern fångar upp länets behov. Resultatet återrapporteras till Skolverket vart tredje år, vilket är en påverkansmöjlighet för att få relevanta utbildningar tilldelade till länet. Nästa rapport till Skolverket sker 2026.

Uppdrag: RUS - Etablera effektiva strukturer för regional validering så att alla länets invånares potential och kompetens tas tillvara.

Aktiviteter	Analys
Strukturer och kunskapsbyggande om validering och kompetensförsörjning.	Flertalet kunskapshöjande insatser har genomförts under våren och dessa bidrar till ökad kunskap om vad validering är och vilka verktyg man kan använda både som offentlig och privat aktör.

Uppdrag: RUS - Utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i hela länet.

Aktiviteter	Analys
Inriktning behöver klargöras	Försenad - Förslag på inriktning är under arbete.

Ekonomi

Strategiska mål: God och hållbar hushållning

Framgångsfaktorer: Kostnadseffektiv verksamhet

Uppdrag: Att genomlysa resandemönster och ekonomiska effekter på kort och lång sikt utifrån pandemin.

Aktiviteter	Analys
VO Utreda effekter utifrån pandemin.	Resultatet presenterades för nämnden trafik, infrastruktur och miljö i februari. Försäljningen för 2023 var högre än pre-pandemiåret 2019. Kollektivtrafikens marknadsdel har återhämtat sig till nivån innan pandemin. Stadstrafikens andel har ökat mot region- och tågtrafik. Period- och flexbiljetter ökar samtidigt som enkelbiljetter minskar. Köp görs i app till 80 procent och andel växlare har ökat. Resultatet från resvaneundersökningen som blir klar under året kan ge ytterligare input till olika scenarier.

Uppdrag: Analysera och föreslå lösningar inom området kollektiv hållbar mobilitet.

Aktiviteter	Analys
VO Analysera och föreslå lösningar inom området kollektiv hållbar mobilitet.	Flera aktiviteter har genomförts inom satsningarna inom regional cykelplan, uppdraget om trafik till större arbetsplatser och analyserna inom funktionella samband. Det är fortsatt viktigt att prata om hur Regional utveckling kan stötta Jönköpings Länstrafik inom olika områden som framtagandet av Trafikförsörjningsprogrammet, kommande trafikupphandlingar, aktiviteter kring nya linjer och arbetet med större arbetsgivare. Andra områden är hur rumsliga perspektiv lyfts in i en eventuell revidering av den regionala utvecklingsstrategin och hur Region Jönköpings län genomför de åtgärder som finns inom åtgärdsprogrammet kopplat till Klimat- och energistrategin.

Region Jönköpings län

Delårsrapport 1
Tertial 1 2024

Utbildning och kultur

Dnr RJL 2024/26
Karin Hermansson, Regional utvecklingsdirektör
Utbildning och kultur
Region Jönköpings län, Box 1024, 551 11 Jönköping
© Region Jönköpings län, www.rjl.se

Innehållsförteckning

Inledning **4**

Medborgare och kund **6**

Strategiska mål: Bästa plats att växa upp, leva, verka och åldras på 6

Process och produktion **10**

Strategiska mål: Enklare vardag för invånare och medarbetare 11

Strategiska mål: Bästa möjliga kvalitet 11

Lärande och förnyelse **15**

Strategiska mål: Bäst på att förbättra och förnya 15

Strategiska mål: Långsiktigt hållbar och innovativ tillväxtregion 15

Medarbetare **16**

Strategiska mål: Sveriges bästa offentliga arbetsgivare med Sveriges bästa arbetsplatser 16

Ekonomi **18**

Strategiska mål: God och hållbar hushållning 18

Inledning

Det regionala utvecklingsuppdraget styrs av lag om regionalt utvecklingsansvar (SFS 2010:630), förordning om regionalt tillväxtarbete (2017:583) samt årliga villkorsbeslut från regeringen. Regionalt utvecklingsansvarig aktör ska fastställa en regional utvecklingsstrategi (RUS) och samordna insatser för att genomföra strategin. Den nationella strategin för hållbar regional utveckling 2021-2030 ska vara vägledande.

Den rådande osäkerheten i omvärlden och kring konjunkturen medför utmaningar för länets utveckling. Osäker efterfrågan, störningar i leveranskedjor, oro för brist på tillgång till energi och konkurrens om kompetens utmanar länet. Det finns stora behov av att möjliggöra grön och digital omställning. Att främja och väcka uppmärksamhet kring demokrati är avgörande på kort och lång sikt.

I det regionala utvecklingsuppdraget ingår att besluta om statliga medel (så kallade 1:1-medel) och att utföra uppgifter inom ramen för EU:s strukturfondsprogram. Bemyndiganderamen för 1:1-medel är 80 miljoner kronor. Det är möjligt att utbetala 27,5 miljoner kronor under året. Av ramen är 66,3 miljoner kronor uppbokat. Tillgängliga medel för beslut är 13,7,3 miljoner kronor. Utbetalt under året är 5,1 miljoner kronor. Prognosen är att samtliga medel kommer att nyttjas. Inom strukturfondsprogrammen finns ca 975 miljoner kronor för Småland och Öarna för år 2021-2027. Medlen ska finansiera insatser som bidrar till den regionala utvecklingsstrategin (RUS) och mål för EU:s regionalpolitik. För regional utveckling avsätts även så kallade RU-medel. Dessa RU-medel beslutas av nämnden för Arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet (ANA) samt i nämnden för Trafik, infrastruktur och miljö (TIM). Sammanlagt är denna budget på 21,8 miljoner kronor.

Att ständigt följa länets nuläge och utmaningar är förutsättningsskapande för ett framgångsrikt regionalt utvecklingsarbete. Förutom löpande analysarbete kan för perioden särskilt nämnas arbetet med funktionella samband. Nulägesbilderna blir ett verktyg vid översyner och eventuella revideringar av strategiska dokument. Det regionala utvecklingsuppdraget tar sin utgångspunkt i samverkan. För detta finns nätverk på olika nivåer och med olika funktioner. Möten med länets kommuner sker i nätverk för kommundirektörer, utvecklingschefer, näringslivschefer, skolchefer, kulturchefer och bibliotekschefer med flera. Under perioden har ett gemensamt arbete mellan Region Jönköpings län, länsstyrelsen och länets kommuner påbörjats för att kartlägga nätverk över huvudmannaskapsgränser.

Det är avgörande för den regionala nivåns möjlighet att klara sitt uppdrag att EU:s strukturfonder fortsatt är en del av det regionala utvecklingskapitalet. I samband med att EU:s långtidsbudget från 2028 diskuteras formas också EU:s framtida regionalpolitik. En statlig utredning om hantering av EU-medel presenterades i mars 2024. För att påverka i dessa frågor har samverkan skett med övriga regionalt utvecklingsansvariga aktörer i Sverige under samordning av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Ett ställningstagande kring den framtida sammanhållningspolitiken har arbetats fram och ett arbete med gemensamma remissinspel till utredningen pågår.

Under de senaste åren har det internationella arbetet stärkts genom samverkan i Småland Blekinge Halland South Sweden (SBHSS) med kontor i Bryssel. Kapacitet utvecklas löpande för att möjliggöra samverkan och på sikt att medel söks från till exempel EU:s sektorsprogram. Under perioden har en ansökan med fokus på litteraturutveckling skickats in till Kreativa Europa i ett brett europeiskt partnerskap. Ett gemensamt projekt har initierats inom SBHSS där regionerna gemensamt gör en internationell utblick med fokus på smart specialisering. Arbetet med smart specialisering har också utvecklats genom ett plattformsarbete i Småland och Öarna.

Flera satsningar pågår för att möta energiutmaningen. Mobiliseringsarbete inom projektet EFFEKT har lett till att flera kommuner har påbörjat sitt arbete med energiplanering. Som underlag för detta planerar Region Jönköpings län nu för att fram effektprognoser och solenergianalyser. Det pågår även en analys med fokus på hur industrin skulle kunna ersätta fossilt med biogas och vätgas. Arbete pågår också inom samverkansplattformen MISTEL.

På Kulturhuset Spira har en ökning noterats i publiksiffrorna och flera föreställningar har överträffat försäljningsmål. Vårens stora teaterföreställning Katt på hett plåttak överträffade målet liksom föreställningen Peter och Vargen. En central insats för att skapa möjlighet för barn och unga att ta del

av och vara delaktiga i kulturell och konstnäring verksamhet är Kulturrätten. Från och med 2024 har Kulturrätten övergått från att vara ett utvecklingsprojekt till att vara en ordinarie verksamhet. Insatsen genomförs av Riksteatern på uppdrag av och med finansiering från Region Jönköpings län. Flera kommuner i länet visar intresse för, eller planerar för, en kulturgaranti.

Region Jönköpings läns skolverksamhet har under perioden på olika sätt fokuserat på kvalitetsarbete, samverkan och demokrati. Värnamo folkhögskola har bland annat genomfört textilutställning, teateruppsättningar och medverkat i Värnamodagarna. AI är en del av flera pågående utbildningar och skolans hälsoprofil har stärkts genom tematiska veckor. Sörängens folkhögskola har arbetat fokuserat med kvalitetsarbete vilket varit sammansvetsande och mynnat ut i handlingsplaner. Även deltagardemokrati har varit i fokus. En ny byggnad är ritad och kostnadsberäknad. På Tenhults naturbruksgymnasium har elevhälsoarbetet stärkts genom ökade resurser för skolkurator. Förbättringsarbete har skett bland annat genom nytt elevregister vilket inneburit ökad kvalité inom flera områden samt genom coachande samtal från chefer. Stora Segerstad har deltagit på utbildningsmässa i Gislaved och branschmässa i Jönköping. Potentiella elever har där kunnat testköra fordon i simulatorer. En ny verksamhetschef har introducerats. Fokus framåt kommer att ligga på arbetsmiljö, fastigheter och verksamhetsutveckling. Om- och tillbyggnation av ko- och ungdjursstall kommer att vara en prioriterad fråga och satsning för skolans attraktivitet.

Regional utveckling har en sammantagen nettobudget på 355,5 miljoner kronor varav verksamheterna inom området Utbildning och kultur har 294,4 miljoner kronor. Vid utgången av april hade Regional utveckling 444 anställda, varav 412 personer var tillsvidareanställda.

Regional utveckling har en positiv budgetavvikelse motsvarande 5,9 miljoner kronor efter april månad. Avvikelsen förklaras i stora drag med ej fördelade RU-medel i förhållande till budget och kulturutvecklingsbudget samt högre intäkter, framförallt ökat statsbidrag inom kulturområdet. Helårsprognosen för 2024 visar ett sammantaget budgetöverskott motsvarande ca 3,0 miljoner kronor som till stor del beror på lägre personalkostnader med anledning av vakanser under året samt mindre behov av vikarier.

Måluppfyllelse ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet

	2024-04-30	Andel	2023-04-30	Andel
Antal mätetal som är uppfyllda	5	50 %	5	63 %
Antal mätetal som är delvis uppfyllda	3	30 %	2	25 %
Antal mätetal som inte är uppfyllda	2	20 %	1	12 %
Antal mätetal som mäts	10	100 %	8	100 %

Måluppfyllelsen är uppnådd för hälften av mätetalen. Dock nås inte målnivån för ekologiska livsmedel och arbete pågår för att öka andelen ekologiska livsmedel. Ej heller uppnås målnivån för publik länet (exklusive Kulturhuset Spira).

Medborgare och kund

Strategiska mål: Bästa plats att växa upp, leva, verka och åldras på

Framgångsfaktorer: God och jämlik hälsa

Uppdrag: Kultur - Delta i kunskapsutvecklingen med aktiviteter kopplade till kulturens roll för god hälsa.

Aktiviteter	Analys
VO Deltagande i samverkansgruppen Kultur för Hälsa i samverkan med sektionen folkhälsa.	Samverkansgruppen har fokus på de kunskapshöjande och kunskapsförmedlande insatserna för länets aktörer inom området kultur för hälsa. Samverkansgruppen har påbörjat planeringen av 2024 års insats, en digital konferens under tre veckor i oktober. Konferensen görs digitalt med seminarier och föreläsningar som är utspridda över tre veckor. Beroende på avtal med de inbjudna talarna kommer vissa att bara visas vid ett eller ett begränsat antal tillfällen, andra kommer att kunna ses vid flertalet tillfällen under perioden. Planen är att konferensen innehåller sex spår: barn och unga, seniorer, funktionsvariation, ledning, hälsofrämjande sjukvård och integration.

Uppdrag: Hitta nya arbetssätt, organisationslösningar och finansiering för att få till en långsiktighet i förvaltning och samordning av Smålandsleden i länet.

Aktiviteter	Analys
Ny ledorganisation för Smålandsleden i samverkan med länets kommuner.	Tillsammans med länets 13 kommuner pågår arbetet med att höja standarden på den fysiska leden och ett större projekt med att få till ledentréer i samtliga kommuner och platsspecifika skyltar. Upphandling för montering och byggnationer är precis klart. Gemensam workshop med länets kommuner har genomförts för att skapa en gemensam tonalitet på platsspecifika skyltar längsmed leden. Digital naturvägledning håller på att ses över för att skapa en enhetlig kommunikation för Smålandsleden. Drygt 6 miljoner kronor har beviljats av Tillväxtverket till ett projekt för Smålandsleden, Investera i leder på landsbygden samt att 700 tkr har utbetalats från Naturvårdsverket för andra året avseende utveckling av Smålandsleden.

Framgångsfaktorer: Vitalt och tillgängligt kulturliv

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Publik Smålands Musik och Teater.	25 500	33 535	Vårens stora teaterföreställning Katt på hett plåttak överträffade försäljningsmålet med 3010 sålda biljetter jämfört med budgeterat 2800 biljetter. Även repertoaren inom musiken har överlag överträffat det budgeterade försäljningsmålet. Satsningen på Artist in Residence Rickard Söderberg och Composer in Residence Jonas Valfridsson har säkerligen hjälpt publiksiffrorna men en ökning över lag noteras. Dans Spira Extendeds vårproduktion Unbearable Pressure nådde inte det budgeterade intäktsmålet. Samproduktionen med Teater

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
			Halland, klassrumsföreställningen Inuti, var mycket populär och överträffade målen både för antal föreställningar och intäkter. En stor del av föreställningarna gällande teaterturnén Oscar och den rosa tanten fick ställas in på grund av sjukdom. Den hann dock spelas i Spiras egna AW-serie, vilken säljer så bra att nu dubbleras alla föreställningar i serien.
Publik vid föreställningar för barn och ungdom	10 500	7 832	Under första tertialet har produktionerna Inuti, Flow samt Peter och vargen spelats för barn och unga. En viss förskjutning i hur produktionerna ligger tidsmässigt mellan tertialen förklarar skillnaden mellan 2023 och 2024.
Publik länet (exklusive Kulturhuset Spira).	9 000	5 068	Den statistiktabell som återfinns längre fram i rapporten visar att publikantalet 5068 i länet år 2024 ligger på ungefär samma nivå jämfört med förra året för samma period som då var 5632.

Aktiviteter	Analys
Sträva mot målvärdet för publikmätetalen.	Årsplaneringen som SMOT arbetar med för 2024 innehåller samtliga delar i Smot:s uppdrag och är ett verktyg för att kunna uppnå målen. Här definieras publiktal, kostnader, intäkter och övriga resurser för årets produktioner.

Uppdrag: Kultur - Stärka alla barn och ungas möjlighet att ta del av och skapa kultur i Jönköpings län oberoende av socioekonomiska och geografiska förutsättningar.

Aktiviteter	Analys
Arbeta för att tillhandahålla lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet inom samtliga konstområden.	Arbetet med att skapa lämpliga och lika möjligheter för barn och unga att ta del av och vara delaktiga i kulturell och konstnärlig verksamhet sker inom de flesta konstområdena. En central insats är Kulturrätten, som från och med 2024 har övergått från att vara ett utvecklingsprojekt till att var en ordinarie verksamhet. Insatsen genomförs av Riksteatern på uppdrag av och med finansiering från Region Jönköpings län. Syftet är att stimulera kommunerna att införa en kulturgaranti så att alla elever i grundskolan årligen får möta professionell konst och kultur. Arbetet går framåt och fler kommuner visar intresse för, eller planerar för, en kulturgaranti i sin kommun. Framöver kommer kraft att läggas på att göra alla kulturformer synliga inom Kulturrätten samt att sprida mer kunskap till länets kommuner om vilka möjligheter den ger kommunerna och dess elever i grundskolan. En annan central insats är det utvecklingsarbete som sker tillsammans med länets folkbibliotek kring läsfrämjande, prioriterade målgrupper, samverkan med socialtjänst och Språklust med riktade insatser för barn i utsatthet.
VO Genom kunskapsförmedling visa på arbetssätt och metoder för att stärka alla barn och ungas möjligheter att ta del av och skapa kultur.	Inom flera konstområden sker utbildningar och kunskapshöjande insatser för att stärka barn och ungas möjligheter att skapa och ta del av kultur. Det är ett brett spektrum av insatser som innefattar både ungdomar, handledare, pedagoger med flera. Inom ramen för Kulturrätten arbetar Region Jönköpings län med att sprida

Aktiviteter	Analys
	kunskap och arbetsmetoder om hur barn och unga kan/ska bli delaktiga och ta del av kultur inom grundskolan. Med syftet att stärka länets danspedagoger och danslärare har ett samarbete påbörjats med Stockholms Konstnärliga Högskola (SKH). Detta som ett led i att skapa en sammanhållen utbildningskedja i Jönköpings län. SKH kommer att erbjuda en fristående kurs i specialpedagogik inom dans, med nationellt intag och kursen är förlagd i Jönköpings län. Nu pågår arbetet med att ta fram en hållbar struktur samt förankring i länets kulturskolor och skolor. Kursstart planeras till hösten 2025. Ett annat exempel är den seminariedag som genomfördes under Värnamo Filmhistoriska festival med fokus på filmkunnighet, filmpedagogik och skolbio. Omkring 50 pedagoger från skolor i länet deltog. Fler kunskapshöjande insatser planeras att genomföras under året.

Uppdrag: Kultur/RUS – Bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet i hela länet.

Aktiviteter	Analys
Inriktning behöver förtydligas.	Försenad - Förslag på inriktning är under arbete.

Uppdrag: Kultur - Ta fram en plan för, samt påbörja arbete med att stärka arrangörsledets utveckling och förutsättningar.

Aktiviteter	Analys
Inriktningen behöver förtydligas.	Ingår som en del i arbetet med Kulturplanens genomförande.

Uppdrag: Kultur/RUS – Kultur ska vara vitalt och närvarande i hela länet och tillgängligt för alla.

Aktiviteter	Analys
VO Främjande insatser för arrangörer och verksamhetsskapare.	Verksamhets-, projekt- och produktionsbidrag har beslutats för 2024. Löpande har beslut tagits om arrangemangsbidrag till arrangörer i länet. Inom ramen för olika nätverk har främjande insatser genomförts inom skilda konstområden, exempelvis genom utbildningsinsatser och mötesplatser som ger möjligheter till nya kontakter och samarbeten mellan verksamhetsskapare.

Uppdrag: Kultur – Utreda möjligheterna för utökat publiktal inom SMoT

Aktiviteter	Analys
Erbjuda ett utbud som är relevant för länets invånare.	SMOT når i stora dela sina mål som är satta i budget för 2024.

Uppdrag: Kultur - Aktivt arbeta med införandet av Regionala kulturplanens intentioner i hela länet

Aktiviteter	Analys
Arbeta utifrån framtagna handlingsplaner kopplat till kulturplanen.	Arbete pågår utifrån handlingsplanerna.

Process och produktion

Verksamhetsstatistik Kultur

Antal	Utfall 2023-04	Utfall 2024-04	Förändring % 2024-2023
Publik Smålands Musik och Teater	**27 990**	**33 535**	**20 %**
varav Kulturhuset Spira	*22 102*	*27 813*	*26 %*
varav Jönköpings kommun, exklusive kulturhuset Spira	*956*	*446*	*-53 %*
varav övriga kommuner i länet	*4 676*	*4 622*	*-1 %*
varav turné utanför länet	*256*	*654*	*155 %*
Varav publik vid föreställningar för barn och ungdom Smålands Musik och Teater	**6 039**	**7 832**	**30 %**
varav Kulturhuset Spira	3 760	5 731	*52 %*
varav Jönköpings kommun, exklusive kulturhuset Spira	544	446	*-18 %*
varav övriga kommuner i länet	1 572	1 380	*-12 %*
varav turné utanför länet	163	275	*69 %*

Antal	Utfall 2023-04	Utfall 2024-04	Förändring % 2024-2023
Besökare Smålands Musik och Teater	27 990	33 535	20 %
Publik vuxen	17 934	21 635	21 %
Publik barn och ungdom	**6 039**	**7 832**	**30 %**
Konferensgäster	4 017	4 068	1 %
Erbjuda scenkonst till kommunerna (utifrån kommunernas behov)			
Turné	**9**	**9**	**0 %**
Skolföreställningar	49	88	80 %

Första tredjedelen av 2024 visar en ökning jämfört med föregående år. Den förklaras främst av två faktorer:

1. Barnproduktionen med Barnkulturpeng 2024 (*Peter och Vargen*) hamnade i T1 till skillnad från *Eldfågeln* 2023 som låg i T2. Jämnar förmodligen ut sig i nästa tertialrapportering.

2. *Katt på hett plåttak* blev succé och sågs av nästan dubbelt så många som fjolårets *En timme i lugn och ro.*

Den stabilitet i publiksiffrorna som fanns under 2023 håller i sig.

Strategiska mål: Enklare vardag för invånare och medarbetare

Framgångsfaktorer: Utveckling av arbetssätt och digitala tjänster

Uppdrag: Leda arbetet med och konkretisera planen för att nå målet att bli bäst i Sverige på digitala vårdtjänster och stödsystem

Aktiviteter	Analys
RLG Stödja enheter och kollegor i arbetet med verksamhetsutveckling genom digitalisering.	Arbetsmöten och workshops har genomförts med Region Jönköpings läns skolor. Utifrån dessa har konkreta planer för verksamhetsutveckling tagits fram.

Uppdrag: Kultur - Utveckla och främja digitaliseringens möjligheter för genomförande och spridning av kultur.

Aktiviteter	Analys
Inriktningen behöver förtydligas.	Försenad - Förslag på inriktning är under arbete.

Framgångsfaktorer: Samverkan med andra aktörer

Uppdrag: Kultur - Utveckla arbetet med att initiera och främja samtal om yttrandefrihet, mångfald, demokrati och mänskliga rättigheter samt väcka uppmärksamhet för frågorna.

Aktiviteter	Analys
VO Skapa och genomföra forum där samtal förs kring yttrandefrihet, mångfald, demokrati och mänskliga rättigheter.	Inom ramen för "Röster om yttrandefrihet" stöttas fristadsförfattare genom deras medverkan i olika offentliga arrangemang på temat demokrati och yttrandefrihet. I oktober kommer Region Jönköpings län samordna Banned Books Week i Jönköpings län. Folkbibliotek, studieförbund och Jönköpings litteraturhus har visat intresse av att medverka. Under årets inledande månader har arbetet med fristad fokuserats på att följa och stödja fristadskonstnären som sitter fängslad i sitt hemland. Region Jönköpings län medverkar i projektet Biblioteken som tankesmedjor i samverkan med de regionala biblioteksverksamheterna i Skåne, Halland, Blekinge, Kronoberg och Kalmar län. Projektet finansieras av Regionsamverkan Sydsverige (RSS). Under 2024 kommer pilotbiblioteken fortsätta att testa nya metoder för att utveckla demokratiuppdraget i en digital samtid.

Strategiska mål: Bästa möjliga kvalitet

Framgångsfaktorer: Säker verksamhet

Uppdrag: Utbildning - Utveckla formerna för att livsmedel som produceras på våra naturbrukscentrum kan användas i Region Jönköpings läns livsmedelsförsörjning.

Aktiviteter	Analys
VO Återtag av livsmedel - Genomförandeprojekt	Under hösten 2023 pågick sonderingar om det är möjligt att starta ett genomförandeprojekt gällande återtag utifrån den förstudie som genomfördes under 2022. Ambitionen var att starta ett sådant projekt till hösten 2023 med någon av Region Jönköpings läns produktionskök. Diskussion har förts med Verksamhetsstöd och service om hur ett fortsatt återtagsprojekt skulle kunna se ut men hittills har det inte lett till något fortsatt genomförandeprojekt. För att komma vidare behöver det avgöras tillsammans med Verksamhetsstöd och service om det finns möjlighet att komma vidare eller om det är möjligt att driva det vidare i form av ett nytt pilotprojekt på en av skolorna.

Framgångsfaktorer: Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer

Uppdrag: Utveckla cirkulära materialflöden och minska mängden avfall.

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
VO Matsvinn per restaurangportion	-25 %	38 %	Totalt sett långt under målnivån. Värnamo folkhögskola klarar målnivån medan Sörängens folkhögskola och Stora Segerstad naturbrukscenter ligger under målnivån. Tenhults naturbruksgymnasium saknar inrapporterat värde. Ledningens genomgång har resulterat i att under 2024 försöka mäta vid fler tillfällen samt att om möjligt inte ta med fruktskal i mätningen. Det är stor variation i matsvinn beroende på vilken mat som serveras och vem som står för tillagningen. En av skolorna är i behov av ett nytt tillagningskök. Ett nytt tillagningskök skulle troligtvis leda till mindre matsvinn då skolan själv kan tillaga och anpassa lunchen.Under 2024 planeras workshops för kökspersonal inom skolorna för att ge stöd och vägledning med utgångspunkt från skolornas olika förutsättningar.

Uppdrag: Främja en hållbar livsmedelsproduktion.

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Andel ekologiska livsmedel	64 %	56 %	Totalt sett fortfarande långt under målvärdet. Värnamo folkhögskola klarar målet med god marginal. Övriga tre skolor ligger långt under målnivån. Arbetet med ekologiska livsmedel har bl.a. lyfts på ledningens genomgång och vid miljödialoger. Vissa skolor upplever att det är svårt att få tag på bra ekologiska produkter. Begränsade lagringsutrymmen kan också i vissa fall vara ett problem kopplat till leveranstider. Under 2024 planeras workshops för kökspersonal inom skolorna för att ge stöd och vägledning med utgångspunkt från skolornas olika förutsättningar.
Andel svenskproducerat kött, mejeriprodukter och ägg	93 %	95 %	Målvärdet är totalt sett uppnått. Stora Segerstads naturbrukscenter, Värnamo folkhögskola och Sörängens folkhögskola ligger över målvärdet. Tenhults naturbruksgymnasium ligger under målvärdet. Under 2024 planeras workshops för kökspersonal inom skolorna för att ge stöd och vägledning med utgångspunkt från skolornas olika förutsättningar.

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
VO Andel svenskproducerad frukt, bär, grönsaker och potatis	47 %	44 %	Andelen har ökat under året men målnivån är ej uppnådd totalt sett. Sörängens folkhögskola och Stora Segerstads naturbrukscenter klarar målet med marginal. Övriga två skolor är långt ifrån målnivån. På en av skolorna slår utfallet fel då skolans egna produkter som används i matlagningen inte räknas med i statistiken. Under vissa delar av året upplevs det svårt att finna svenska produkter. Under 2024 planeras workshops för kökspersonal inom skolorna för att ge stöd och vägledning med utgångspunkt från skolornas olika förutsättningar.
VO Andel MSC-märkt fisk och skaldjur	93 %	89 %	Totalt sett så är skolorna ganska nära målvärdet. Värnamo folkhögskola och Sörängens folkhögskola klarar målet med marginal. Stora Segerstad naturbrukscenter och Tenhults naturbruksgymnasium klarar inte målet. Framförallt laxen kan vara en stor utmaning. Under 2024 planeras workshops för kökspersonal inom skolorna för att ge stöd och vägledning med utgångspunkt från skolornas olika förutsättningar.
VO Andel Fairtrademärkt och ekologiskt producerat kaffe, te, drickchoklad och banan	99 %	99 %	Skolorna når gemensamt målvärdet.

Uppdrag: Servera måltider som främjar hälsosamma matvanor med minskad klimatpåverkan.

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
VO Genomsnittlig klimatpåverkan, kg CO2-ekv/kg livsmedel	1,91	2,12kg CO2-ekv/kg livsmedel	Totalt sett ganska nära målet. Sörängens folkhögskola klarar målet och två andra skolor ligger ganska nära målnivån. Stora Segerstads naturbrukscenter och Värnamo folkhögskola ligger ganska nära målvärdet. Det bör noteras att verksamheterna har olika målvärden beroende på utfallet i basmätningen, detta påverkar utfallet mycket. Under 2024 har statistik över skolornas livsmedelsinköp och klimatpåverkan tagits för respektive enhet. Under 2024 planeras workshops för kökspersonal inom skolorna för att ge stöd och vägledning med utgångspunkt från skolornas olika förutsättningar.

Framgångsfaktorer: Utbildningsinnehåll anpassat till elevens behov

Uppdrag: Utbildning - Eleverna på naturbruksgymnasierna ska slutföra sin utbildning med godkänd examen inom tre år.

Aktiviteter	Analys
VO Behovsanpassad fördelning och samordning av personal och insatser.	Rektor med stöd av elevhälsan arbetar främjande och förebyggande. De utvärderar löpande, på både individ- och gruppnivå, var stödinsatser får störst effekt. Personal som speciallärare och elevassistenter flyttas och nyttjas efter behov och prioritering. Skolornas elevhälsoteam (EHT) leds av rektor och träffas veckovis för att diskutera dessa frågor och resursfrågan återkommer regelbundet. Vid behov

Aktiviteter	Analys
	kopplas även verksamhetschef in som stöd i diskussioner kring resursfördelning och behov av samordning. Rektorer ger förutsättningar för mentorer att följa elevers kunskapsutveckling och studiesituation och att särskilt uppmärksamma tecken på om elever kan behöva stöd. Insatser för högre måluppfyllelse såsom olika stödinsatser, värdegrundsinriktade aktiviteter, uppföljning av frånvaro och andra kunskapspåverkande insatser för elever planeras och följs upp av rektorerna.

Uppdrag: RUS/Utbildning - Bidra till att gymnasiala eller eftergymnasiala utbildningar och uppdragsutbildningar på olika nivåer, som är anpassade efter näringslivets behov ska erbjudas och slutföras.

Aktiviteter	Analys
VO Naturbruksskolorna ska vara kunskaps- och kompetenscenter för den gröna sektorn i länet.	Region Jönköpings läns båda naturbruksskolor arbetar kontinuerligt med att utveckla detta område. Dialog kring behov sker i lokala programråd med branscherna och genom Utvecklingsrådet för naturbruk, där skolchefsrepresentanter från de tre regionsområdena deltar. För att kunna utveckla ett verkningsfullt arbete krävs riktade budgetmedel för att kunna skapa kunskaps- och kompetenscentra för den gröna sektorn i enlighet med den nyligen antagna verksamhetsinriktningen för naturbruksskolorna.

Uppdrag: Utbildning - Deltagarna inom folkhögskolan ska slutföra sina kurser.

Aktiviteter	Analys
VO Pedagogiska utvecklings- och hälsosamtal ska erbjudas samtliga deltagare.	Respektive folkhögskola hanterar denna målsättning där skolorna gör anpassningar och erbjuder stöd för de deltagare som är i behov av det. Varje vecka har eleverna möjlighet att besöka en eller flera lärare som erbjuder stöd i pågående eller avslutade kurser.

Lärande och förnyelse

Strategiska mål: Bäst på att förbättra och förnya

Framgångsfaktorer: Förbättringskunskap

Uppdrag: Granskning och värdeoptimering av arbetssätt och arbetsuppgifter

Aktiviteter	Analys
RLG Effekthemtagning - tillvaratagande av möjligheter vid verksamhetsutveckling med stöd av IT-lösningar.	Några olika digitala lösningar har införts inom verksamhetsområdet. Bland annat har en ny lärplattform upphandlats för att tillgodose och effektivisera kontakten mellan skola och elever. Verksamheten arbetar även med att utveckla processen för att kunna prioritera mellan digitaliseringssatsningar utifrån ett effekt- och nyttoperspektiv.

Framgångsfaktorer: Professionell kunskap

Uppdrag: Utbildning - Tillvarata den pedagogiska kompetensen.

Aktiviteter	Analys
VO Vid nyanställningar säkerställs att behörig personal anställs.	Vid alla nyanställningar är alltid målet att anställa behörig personal.
VO Obehörig personal erbjuds kompletterande utbildning.	Ambitionen är att ha 100 procent legitimerade och behöriga lärare i gymnasiegemensamma ämnen på våra naturbruksskolor. Respektive skolas ledning arbetar kontinuerligt utifrån denna målsättning. Andelen legitimerade och behöriga lärare i gymnasiegemensamma ämnen är hög, i de närmaste 100 procent och för exempelvis lärare på anpassad gymnasieskola, yrkeslärare och eller obehörig personal erbjuds kompletterande utbildning om/när det är aktuellt.

Strategiska mål: Långsiktigt hållbar och innovativ tillväxtregion

Framgångsfaktorer: Innovationsstödjande arbete

Uppdrag: Utbildning – Naturbruksgymnasierna ska bidra till de gröna näringarnas utveckling.

Aktiviteter	Analys
Samordna kompetenscentra för gröna näringar.	Region Jönköpings läns båda naturbruksskolor arbetar kontinuerligt med att utveckla detta område.

Medarbetare

Strategiska mål: Sveriges bästa offentliga arbetsgivare med Sveriges bästa arbetsplatser

Framgångsfaktorer: Rätt kompetens och bemanning

Uppdrag: Strategisk kompetensplanering

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Personalomsättning (andel externa avgångar exkl pension) under de senaste 12 månaderna	5 %	5,6 %	Personalomsättningen är högre än målvärdet. Verksamheterna arbetar aktivt med att behålla och att kunna attrahera/rekrytera nya medarbetare.

Aktiviteter	Analys
VO Genomföra kompetensplanering	Kompetensplanering är genomförd i samtliga verksamheter för att identifiera och fastställa kort- och långsiktiga mål för kompetensförsörjning och kompetensutveckling. Individuell kompetensutvecklingsplanering sker i samband med medarbetarsamtal.

Uppdrag: Erbjuda praktikplatser och feriepraktikplatser i större omfattning

Aktiviteter	Analys
VO Erbjuda verksamhetsanpassade praktikplatser.	Ser olika ut inom verksamheterna. Med tanke på kommande kompetensutmaningar behöver Regional utveckling arbeta aktivt och strategiskt med denna fråga.

Framgångsfaktorer: En god arbetsmiljö och hälsa

Uppdrag: Ett välfungerande systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) i vardagen

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Personalhälsa - Sjukfrånvaro %	5,5 %	4,8 %	Sjukfrånvaron är lägre än målvärdet. Chefer erbjuds utbildning och stöttning i Regionens rehabiliteringsprocess av HR. Det systematiska arbetsmiljöarbetet som bedrivs i verksamheterna leder också till hälsofrämjande arbetsplatser.

Aktiviteter	Analys
Implementera en systematik för arbetsmiljöarbete.	Ett aktivt arbetsmiljöarbete bedrivs av samtliga chefer tillsammans med HR. Arbetsmiljöarbetet bedrivs enligt årshjulet för SAM. Arbetsmiljöarbete och riskanalyser dokumenteras i Stratsys. Nya chefer erbjuds utbildning i Region Jönköpings läns arbetsmiljöarbete och erbjuds

Aktiviteter	Analys
	stöttning i sitt arbetsmiljöarbete av HR.

Uppdrag: Hållbart arbetsliv - Hållbara arbetsvillkor och ökad andel heltidsarbetande

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Andel heltidsanställda	91 %	75 %	Andelen heltidsanställda är i stort sett oförändrat i jämförelse med tidigare. Andelen medarbetare som arbetar deltid är högre för kvinnor än för män. Heltid som norm gäller, ingen arbetar ofrivilligt deltid. Medarbetare som arbetar deltid finns främst inom skolornas verksamhet.

Aktiviteter	Analys
Flexibelt arbetssätt.	Flexibelt arbetssätt används inom de verksamheter där detta är möjligt. För någon verksamhet har beslut tagits att ett visst antal arbetsdagar ska förläggas inom den egna arbetsplatsen. Överenskommelse och anpassningar görs mellan chef och medarbetare. Flexibelt arbetssätt är en del i att vara en attraktiv arbetsgivare.

Framgångsfaktorer: Främjar kreativitet och delaktighet

Uppdrag: Aktivt arbetsplatsarbete med att uppnå målet ”Sveriges bästa offentliga arbetsgivare”

Aktiviteter	Analys
VO Skapa aktiviteter för att bli Sveriges bästa arbetsplatser.	Det har genomförts flera aktiviteter med målet att skapa balans mellan arbete och fritid. Exempel är införandet av årsarbetstid för vissa anställda (avdelningen Regional utveckling) som innebär att medarbetaren ges större inflytande över planeringen av sin arbetstid och möjlighet att arbeta på distans viss del av sin arbetstid. Flera verksamheter arbetar aktivt med sunt arbetslivs friskfaktorer som en del i att bli Sveriges bästa arbetsplats.

Uppdrag: Arbeta med chefens förutsättningar för ett Hållbart chefskap

Aktiviteter	Analys
RLG Arbeta med chefens förutsättningar för ett Hållbart chefskap	Arbetsmiljörond för chefer ska genomföras under våren. Detta för att belysa chefernas förutsättningar för ett hållbart chefskap. Flera av verksamhetens chefer har genomfört "heat map" som testpiloter. Arbetet med sunt arbetslivs friskfaktorer fortsätter.

Ekonomi

Strategiska mål: God och hållbar hushållning

Framgångsfaktorer: Kostnadseffektiv verksamhet

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Ekonomi i balans	0 tkr	3 836 tkr	Verksamhetsområdet har en positiv budgetavvikelse med ca 3,8 miljoner kronor efter april månad. Folkhögskolornas budgetavvikelse är negativ och uppgår till -0,5 miljoner kronor och detta beror bland annat på en större engångskostnad i början av året på Sörängens folkhögskola. För Värnamo folkhögskolas del beror det till största delen på att etableringsersättningen för 2023 inte blev så hög som beräknats i bokslutet, vilket ger negativ effekt i år. Båda skolorna har välfyllda internat och intagningen till hösten ser bra ut. Verksamheten vid SMOT uppvisar en positiv budgetavvikelse med 0,7 miljoner kronor, vilket till största delen beror på lägre kostnader för kulturtjänster både vad det gäller produktioner och musiker. Kulturutveckling och övrigt visar en positiv budgetavvikelse motsvarande ca 3,6 miljoner kronor. Detta beror bland annat på högre statsbidrag och lägre personalkostnader än budgeterat. Dessutom är ännu inte allt utfördelat av budgettillskottet för kulturplanens genomförande. Arbete och planering av detta pågår och till budget 2025 är detta genomfört fullt ut. Naturbruksskolorna är inte anslagsfinansierade och respektive skolas resultat balanseras vid årets slut som möter tidigare års upparbetade resultat.
Prognos	0 tkr	2 777 tkr	Prognosen för helåret 2024 för verksamhetsområdet visar ett sammantaget budgetöverskott på 2,8 miljoner kronor, vilket är 1 miljon lägre jämfört med utfallet efter april månad. Folkhögskolornas prognos visar en positiv budgetavvikelse med 0,6 miljoner kronor som bland annat beror på beräknade högre intäkter jämfört med budget, vilket bland annat beror på välfyllda internat och goda ansökningssiffror inför höstterminen. Helårsprognosen för SMOT visar en positiv avvikelse med 1 miljoner kronor som huvudsakligen beror på att en produktion inte blir av samt lägre personalkostnader än budgeterat med anledning av färre vikarier. Prognosen för kulturutveckling och övrigt visar en positiv budgetavvikelse på 1,2 miljoner kronor. Den främsta anledningen är lägre personalkostnader än beräknat med anledning av några vakanser samt högre intäkter i form av högre statsbidrag än budgeterat. Naturbruksskolornas prognos visar ett negativt resultat med ca -6,4 miljoner kronor som till stor del beror på lägre elevintäkter. För Stora Segerstad är det ett lågt elevantal i åk 2 som utgör den största delen av underskottet och i Tenhult är det få elever på skolans vuxenutbildning inom trädgård. Underskottet kommer till viss del att täckas av tidigare års balanserade resultat vid årets slut. Efter några år med sämre resultat kommer det tidigare upparbetade

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
			överskottet i stort sett vara förbrukat om prognosen håller i sig till årets slut. Båda skolorna arbetar med åtgärdsplaner för att få en ekonomi i balans.

Aktiviteter	Analys
Handlingsplan för ekonomi i balans	Ekonomin är i balans. Verksamhetsområdet visar en positiv budgetavvikelse.

§ 74

Delårsrapport 1, 2024 Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Diarienummer: RJL 2024/26

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- godkänna delårsrapport 1 - 2024 Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet med nedanstående medskick.

Sammanfattning

Hösten 2023 antog Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet Verksamhetsplan 2024 för Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet samt godkände förslag till budgeterade anslag 2024 för nämndens centrala anslag samt för verksamhetsområde Regional utveckling, utbildning och kultur. Delårsrapport 1 2024 ger återrapportering av verksamhetsplan och budget.

Förslag till beslut

Ordföranden Kerstin Hammar (M) överlämnar följande medskick över delårsrapport 1-2024 för nämnd arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet:

Nämnden har ett pågående arbete med att nå hög måluppfyllelse och följer varje år detta löpande med månadsrapporter och delårsrapporter.
Nämnden fortsätter att via månadsrapporter följa såväl ekonomin som nämndens och regionfullmäktiges mätetal.
Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet godkänner delårsrapport 1, 2024 med följande kommentarer.

- *De uppdrag som givits i budgeten kommer att följas genom regelbunden dialog.*
- *Utvecklingen på naturbruksgymnasierna kommer att följas nogsamt.*
- *Mätetalen för publik på SMoT, framförallt barnproduktionen och produktionen ute i länet, kommer att följas.*

Thomas Lindén (M) och Per Eriksson (C) ställer sig bakom delårsrapport 1, 2024 med medskick.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse 2024-05-24
- Delårsrapport 1, 2024 Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Beslutet skickas till
Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attrktivitet

Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Delårsrapport 1 - 2024 Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- godkänner delårsrapport 1 - 2024 Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Sammanfattning

Hösten 2023 antog Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet Verksamhetsplan 2024 för Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet samt godkände förslag till budgeterade anslag 2024 för nämndens centrala anslag samt för verksamhetsområde Regional utveckling, utbildning och kultur. Delårsrapport 1 2024 ger återrapportering av verksamhetsplan och budget.

Information i ärendet

Regionfullmäktiges beslutade budget med verksamhetsplan 2024 anger utgiftsramar och verksamhetsmål som ska nås för Region Jönköpings läns samlade åtagande, oavsett vem som utför verksamheten. I oktober 2023 antog Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet Verksamhetsplan 2024 för Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet samt godkände förslag till budgeterade anslag 2024 för nämndens centrala anslag samt för verksamhetsområde Regional utveckling, utbildning och kultur. Delårsrapport 1 2024 ger återrapportering av verksamhetsplan och budget.

Regiondirektören är ytterst verkställande tjänsteman som på regionstyrelsens och nämndernas uppdrag leder verksamheten i enlighet med fastställd verksamhetsplan och budget för regionstyrelse respektive nämnd. Operativt ansvar fördelas vidare till verksamhetsområdesdirektör som rapporterar till regiondirektören.

Delårsrapporterna utgör tillsammans regiondirektörens återrapportering av förvaltningens verksamhet och resultat för delår ett 2024. De är också en del av Region Jönköpings län interna kontroll. Delårsrapporterna är även ett viktigt underlag för regionledningskontorets arbete med Region Jönköpings läns delårsrapport som utgör regionstyrelsens återrapportering till regionfullmäktige.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse 2024-05-24
- Delårsrapport 1 2024 Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Beslut skickas till

Regionledningskontoret Regiondirektören
Regionledningskontoret Ekonomi

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Region Jönköpings län

Delårsrapport 1 Styrelse/nämnd

Tertial 1 2024

Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet (ANA)

Dnr RJL 2024/26
Karin Hermansson, Regional utvecklingsdirektör
Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet (ANA)
Region Jönköpings län, Box 1024, 551 11 Jönköping
© Region Jönköpings län, www.rjl.se

Innehållsförteckning

Inledning **4**

Medborgare och kund **6**

Strategiska mål: Bästa plats att växa upp, leva, verka och åldras på 6

Process och produktion **8**

Strategiska mål: Bästa möjliga kvalitet 9

Lärande och förnyelse **10**

Strategiska mål: Bäst på att förbättra och förnya 10

Strategiska mål: Långsiktigt hållbar och innovativ tillväxtregion 10

Ekonomi **12**

Strategiska mål: God och hållbar hushållning 12

Inledning

Nämnden för Arbetsmarknad, Näringsliv och Attraktivitets ansvarsområde omfattar uppdrag inom det regionala utvecklingsuppdraget samt verksamhetsområdet utbildning och kultur.

Det regionala utvecklingsuppdraget styrs av lag om regionalt utvecklingsansvar, förordning om regionalt tillväxtarbete samt villkorsbeslut från regeringen. Regionalt utvecklingsansvarig aktör ska fastställa en regional utvecklingsstrategi (RUS) och samordna insatser för att genomföra strategin. Nationell strategi för hållbar regional utveckling ska vara vägledande.

I uppdraget ingår att besluta om statliga medel (1:1-medel) och att utföra uppgifter inom EU:s strukturfondsprogram. Bemyndiganderam för 1:1-medel är 80 miljoner kronor med möjlighet att utbetala 27,5 miljoner kronor under året. Av ram är 66,3 miljoner kronor uppbokat. Tillgängligt för beslut är 13,7 miljoner kronor. Utbetalt under året är 5,1 miljoner kronor. Prognos är att alla medel kommer att nyttjas. I strukturfonderna finns ca 975 miljoner kronor för Småland och Öarna (SMÖ) för åren 2021-2027. Medlen ska finansiera insatser som bidrar till RUS och mål för EU:s regionalpolitik. För regional utveckling avsätts även RU-medel, vilka beslutas på nämndnivå.

Att följa länets nuläge är en förutsättning för regionalt utvecklingsarbete. För perioden kan särskilt nämnas funktionella samband med nulägesbilder som blir ett verktyg vid översyner av strategiska dokument. Det regionala utvecklingsuppdraget utgår från samverkan. Nätverk finns på olika nivåer och med olika funktioner. Ett arbete mellan Region Jönköpings län, länsstyrelsen och länets kommuner har påbörjats för att kartlägga nätverk över huvudmannaskapsgränser.

Det är avgörande för den regionala nivån att EU:s strukturfonder fortsatt är en del av det regionala utvecklingskapitalet. När EU:s långtidsbudget diskuteras formas också framtida regionalpolitik. En statlig utredning om hantering av EU-medel presenterades i mars. För att påverka sker samverkan ihop med övriga regioner i Sverige genom Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

Det internationella arbetet har stärkts ytterligare genom samverkan i Småland Blekinge Halland South Sweden (SBHSS).

Kulturrätten som är en insats för att ge möjlighet för barn och unga att ta del av och vara delaktiga i kulturell och konstnäring verksamhet. vilken under 2024 har övergått från projekt till ordinarie verksamhet. Inom Smålands Musik och Teater (SMOT) har en ökning noterats i publikstatistiken. Flera föreställningar har överträffat målnivån.

Skolverksamheten har fokuserat på kvalitetsarbete, samverkan och demokrati.

Nettobudgeten för nämndens för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitets ansvarsområde är nettobudget på 316,3 miljoner kronor.

Ansvarsområdet har en positiv budgetavvikelse på 5,2 miljoner kronor. Den förklaras i stort med ej fördelade RU-medel i förhållande till budget samt högre intäkter, framförallt ökat statsbidrag för kulturområdet. Helårsprognos 2024 visar ett sammantaget budgetöverskott på ca 2,8 miljoner kronor som till stor del beror på lägre personalkostnader med anledning av vakanser och mindre vikariebehov.

Måluppfyllelse ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet

	2024-04-30	Andel	2023-04-30	Andel
Antal mätetal som är uppfyllda	3	60 %	3	75 %
Antal mätetal som är delvis uppfyllda	1	20 %	1	25 %
Antal mätetal som inte är uppfyllda	1	20 %	0	0 %
Antal mätetal som mäts	5	100 %	4	100 %

Måluppfyllelsen är uppnådd för majoriteten av mätetalen. Dock uppnås inte målnivån än för vissa publikmätetal.

Medborgare och kund

Strategiska mål: Bästa plats att växa upp, leva, verka och åldras på

Framgångsfaktorer: God och jämlik hälsa

Uppdrag	Analys
Kultur - Delta i kunskapsutvecklingen med aktiviteter kopplade till kulturens roll för god hälsa.	Samverkansgruppen har fokus på de kunskaps-höjande och kunskapsförmedlande insatserna för länets aktörer inom området kultur för hälsa. Planeringen av 2024 års digitala konferens kommer att genomföras under tre veckor i oktober. Konferensen görs digitalt med seminarier och föreläsningar som är utspridda över tre veckor.
RUS - Främja god hälsa och bättre livskvalitet för länets invånare.	Försenad - förslag på inriktning under arbete.
RUS - Ge människor möjlighet att påverka sin livssituation.	Försenad - förslag på inriktning under arbete.
Hitta nya arbetssätt, organisationslösningar och finansiering för att få till en långsiktighet i förvaltning och samordning av Smålandsleden i länet.	Arbete att höja standarden på den fysiska leden och ett större projekt att få till ledentréer i samtliga kommuner och platsspecifika skyltar pågår tillsammans med länets 13 kommuner. Drygt 6 miljoner kronor har beviljats av Tillväxtverket till ett projekt för Smålandsleden, Investera i leder på landsbygden samt att 700 tusen kronor har utbetalats från Naturvårdsverket för andra året avseende utveckling av Smålandsleden.

Framgångsfaktorer: Vitalt och tillgängligt kulturliv

Uppdrag	Analys
Kultur - Stärka alla barn och ungas möjlighet att ta del av och skapa kultur i Jönköpings län oberoende av socioekonomiska och geografiska förutsättningar.	Inom flera konstområden sker utbildningar och kunskapshöjande insatser för att stärka barn och ungas möjligheter att skapa och ta del av kultur. Centrala insatser är Kulturrätten och det utvecklingsarbete som sker tillsammans med länets folkbibliotek kring läsfrämjande. Men aktiviteter inom dans och film har också genomförts eller startats upp under perioden.
Kultur/RUS – Bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet i hela länet.	Försenad - Förslag på inriktning är under arbete.
Kultur - Ta fram en plan för, samt påbörja arbete med att stärka arrangörsledets utveckling och förutsättningar.	Ingår som en del i arbetet med Kulturplanens genomförande.
Kultur/RUS – Kultur ska vara vitalt och närvarande i hela länet och tillgängligt för alla.	Kultur kommer länsinvånarna till del med stöd från Region Jönköpings län bland annat genom olika bidrag och nätverk.
Kultur – Utreda möjligheterna för utökat publiktal inom Smålands Musik och Teater.	SMOT når i stora dela sina mål som är satta i budget för 2024.
Kultur - Aktivt arbeta med införandet av Regionala	Arbete pågår utifrån handlingsplanerna.

Uppdrag	Analys
kulturplanens intentioner i hela länet	

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Publik Smålands Musik och Teater.	25 500	33 535	Under perioden har flera produktioner, både inom teater och musik överträffat försäljningsmålet över sålda biljetter.
Publik vid föreställningar för barn och ungdom	10 500	7 832	Under första tertialet har produktionerna Inuti, Flow samt Peter och vargen spelats för barn och unga. En viss förskjutning i hur produktionerna ligger tidsmässigt mellan tertialen förklarar skillnaden mellan 2023 och 2024.
Publik länet (exklusive Kulturhuset Spira).	9 000	5 068	Publikantalet på cirka 5 100 personer i år ligger på en lägre nivå jämfört med samma period föregående år, då var publikantalet var drygt 5 600.

Framgångsfaktorer: Ett demokratiskt och jämställt samhälle

Uppdrag	Analys
Bidra till arbetet med att minska oskäliga skillnader i samhället som beror på kön, sexuell läggning eller etniskt ursprung.	Region Jönköpings län stöttar flera initiativ inom jämställdhetsområdet i länet, bland annat tillsammans med Länsstyrelsen. En gemensam ansats har gjorts i kommundirektörnätverket där uppdatering av CEMR-deklarationen har föranlett ett arbete där Region Jönköpings län och länets kommuner kan arbeta tillsammans för att implementera både deklarationen samt länets jämställdhetsstrategi. EU:s strukturfonder skapar goda möjligheter att bidra till ökad jämställdhet. Region Jönköpings län medfinansierar flera pågående projekt.
Arbeta för att fler företag ägs av kvinnor eller där VD:n är en kvinna samt fler kvinnor i bolagsstyrelser.	Region Jönköpings län stödjer Årets unga ledande kvinna, Årets styrelsetalang och Årets unga ägande kvinna, som under året har fått stort utrymme i media.

Process och produktion

Antal	Utfall 2023-04	Utfall 2024-04	Förändring % 2024-2023
Publik Smålands Musik och Teater	**27 990**	**33 535**	**20 %**
varav Kulturhuset Spira	*22 102*	*27 813*	*26 %*
varav Jönköpings kommun, exklusive kulturhuset Spira	*956*	*446*	*-53 %*
varav övriga kommuner i länet	*4 676*	*4 622*	*-1 %*
varav turné utanför länet	*256*	*654*	*155 %*
Varav publik vid föreställningar för barn och ungdom Smålands Musik och Teater	**6 039**	**7 832**	**30 %**
varav Kulturhuset Spira	3 760	5 731	*52 %*
varav Jönköpings kommun, exklusive kulturhuset Spira	544	446	*-18 %*
varav övriga kommuner i länet	1 572	1 380	*-12 %*
varav turné utanför länet	163	275	*69 %*

Antal	Utfall 2023-04	Utfall 2024-04	Förändring % 2024-2023
Besökare Smålands Musik och Teater	27 990	33 535	20 %
Publik vuxen	17 934	21 635	21 %
Publik barn och ungdom	**6 039**	**7 832**	**30 %**
Konferensgäster	4 017	4 068	1 %
Erbjuda scenkonst till kommunerna (utifrån kommunernas behov)			
Turné	**9**	**9**	**0 %**
Skolföreställningar	49	88	80 %

Den stabilitet i publikstatistiken som fanns under 2023 håller i sig. Första delen av 2024 visar en ökning jämfört med föregående år. Den förklaras främst av två faktorer:

1. Barnproduktionen med Barnkulturpeng 2024 (*Peter och Vargen*) hamnade i T1 till skillnad från *Eldfågeln* 2023 som låg i T2. Jämnar förmodligen ut sig i nästa tertialrapportering.

2. *Katt på hett plåttak* blev succé och sågs av nästan dubbelt så många som fjolårets *En timme i lugn och ro.*

Strategiska mål: Bästa möjliga kvalitet

Framgångsfaktorer: Säker verksamhet

Uppdrag	Analys
Utbildning - Utveckla formerna för att livsmedel som produceras på våra naturbrukscentrum kan användas i Region Jönköpings läns livsmedelsförsörjning.	Interna dialoger mellan olika verksamhetsområden inom Region Jönköpings län pågår för att undersöka om det är möjligt att starta ett genomförandeprojekt.

Framgångsfaktorer: Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer

Uppdrag	Analys
Utveckla cirkulära materialflöden och minska mängden avfall.	Under 2024 planeras workshops för kökspersonal inom skolorna för att ge stöd och vägledning med utgångspunkt från skolornas olika förutsättningar.

Framgångsfaktorer: Utveckla förmågan att dra nytta av de resurser som EU erbjuder

Uppdrag	Analys
Främja och delta i samarbete inom och utanför länet, delta i och utveckla internationell samverkan och samspel, samt delta i de nationella och regionöverskridande samtalen.	Etablerade strukturer finns och utvecklas kontinuerligt för att främja samverkan inom regionen, mellan regionerna och med den nationella nivån. Under de senaste åren har det internationella arbetet stärkts genom Region Jönköpings läns samverkan inom SBHSS.

Framgångsfaktorer: Utbildningsinnehåll anpassat till elevens behov

Uppdrag	Analys
Utbildning - Eleverna på naturbruksgymnasierna ska slutföra sin utbildning med godkänd examen inom tre år.	Rektor med stöd av elevhälsan arbetar främjande och förebyggande. Personal som speciallärare och elevassistenter flyttas och nyttjas efter behov och prioritering. Rektorer ger förutsättningar för mentorer att följa elevers kunskapsutveckling och studiesituation och att särskilt uppmärksamma tecken på om elever kan behöva stöd. Insatser för högre måluppfyllelse såsom olika stödinsatser, värdegrundsinriktade aktiviteter, uppföljning av frånvaro och andra kunskapspåverkande insatser för elever planeras och följs upp av rektorerna.
RUS/Utbildning - Bidra till att gymnasiala eller eftergymnasiala utbildningar och uppdragsutbildningar på olika nivåer, som är anpassade efter näringslivets behov ska erbjudas och slutföras.	Region Jönköpings läns båda naturbruksskolor arbetar kontinuerligt med att utveckla detta område. Dialog kring behov sker i lokala programråd med branscherna och genom Utvecklingsrådet för naturbruk, där skolchefsrepresentanter från tre regionsområden deltar.
Utbildning - Deltagarna inom folkhögskolan ska slutföra sina kurser.	Respektive folkhögskola hanterar denna målsättning, där skolorna gör anpassningar och erbjuder stöd för de deltagare som är i behov av det.

Lärande och förnyelse

Strategiska mål: Bäst på att förbättra och förnya

Framgångsfaktorer: Förbättringskunskap

Uppdrag	Analys
Inom ANA:s område identifiera och arbeta med förbättringsområden.	Försenad - Förslag på inriktning är under arbete.

Framgångsfaktorer: Professionell kunskap

Uppdrag	Analys
Utbildning - Tillvarata den pedagogiska kompetensen.	Vid alla nyanställningar är målet alltid att anställa behörig personal och respektive skolas ledning arbetar kontinuerligt utifrån denna målsättning. Andelen legitimerade och behöriga lärare i gymnasie-gemensamma ämnen är hög, i de närmaste 100 procent. Obehörig personal erbjuds kompletterande utbildning om/när det är aktuellt.

Strategiska mål: Långsiktigt hållbar och innovativ tillväxtregion

Framgångsfaktorer: Innovationsstödjande arbete

Uppdrag	Analys
RUS - Attrahera företagsetableringar eller finansiella investeringar i regionen samt verka för att företag stannar kvar i länet.	Ett gemensamt angreppssätt och en ökad samverkan genom en gemensam plattform håller på att arbetas fram. Dialog har förts med länets kommuner, både med tjänstepersoner kopplat till näringslivsutveckling samt med politiska ledningar i samband med kommunbesök.
RUS – Satsningar i linje med den smarta specialiseringsstrategin för ett mer hållbart, diversifierat och kunskapsintensivt näringsliv.	Arbetet med samverkan inom SMÖ för en gemensam smart specialisering pågår. Arbetet skapar långsiktiga möjligheter, bygger storlek och kraftsamling runt prioriterade styrkeområde, vilket är en förutsättning för att länet ska vara konkurrenskraftigt inom EU över tid.
RUS - En utvecklad och stärkt besöksnäring i länet med fler affärsdrivna företag och en högre affärsmässighet hos befintliga aktörer.	Både Smålands turism och Region Jönköpings län har uppdrag kopplat till den nya besöksnäringsstrategin.
RUS - En högre hållbar nyttjandegrad av befintliga små och stora besöksmål i länet.	Arbetet har ej påbörjats än men kommer att vara en del av handlingsplanen som tas fram under hösten.
RUS – Utveckla arbetet med landsbygdsutveckling inom Region Jönköpings län.	Aktiviteter inom det regionala serviceprogrammet har genomförts. Till exempel genomförs personliga besök hos butikerna på landsbygden. Utifrån genomförd kartläggning har en ansökan om projekt för platsutveckling skickats in till Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF). Vid beviljande kommer Region Jönköpings län, tillsammans med aktörer i länet, utveckla metoder inom platsutveckling.

Uppdrag	Analys
Utbildning – Naturbruksgymnasierna ska bidra till de gröna näringarnas utveckling.	Region Jönköpings läns båda naturbruksskolor arbetar kontinuerligt med att utveckla detta område.
RUS - Den smarta specialiseringsstrategin ska ligga till grund för arbetet med att stödja näringslivets hållbara tillväxt.	Plattformen för smart specialisering inom SMÖ är igång från och med april i år, där fem samordningsaktörer är utsedda. Till detta har också ett europeiskt perspektiv lagts till för att stärka aktörernas förmåga att samverka i en europeisk kontext.
RUS - Den smarta specialiseringsstrategin tar sin utgångspunkt i länets utvecklingsmöjligheter och ger innovation i ett tvärsektoriellt perspektiv.	Samtal med aktörerna som ansvarar för de fem fokusområdena pågår och strukturer för framtagande av kommande utvecklingsagendor är prioriterat. Utvecklingsagendor kommer att tydliggöra riktningen för varje fokusområde de närmsta åren och skapar en gemensam kraft över hela det geografiska området.

Framgångsfaktorer: Arbeta proaktivt med omvärldsanalys

Uppdrag	Analys
Region Jönköpings län ska utarbeta ett ramverk och verktyg för uppföljning av den regionala utvecklingsstrategin.	Ett nytt verktyg för portföljstyrning för regionala utvecklingsprojekt är under utveckling. För att följa länets utveckling har nya verktyg införts i form av Länsbarometern och Kompetensbarometern. Fortsatt samverkan med Jönköping University har också skett.

Framgångsfaktorer: Långsiktig plan för kompetensförsörjning i hela länet

Uppdrag	Analys
RUS - Den fastställda kompetensförsörjnings- och utbildningsstrategin ska ligga till grund för det regionala kompetensförsörjningsarbetet.	Arbetet med den fastställda kompetensförsörjningsplanens fokusområden pågår. Över tid kommer planen att ge en tydlig inriktning över Region Jönköpings läns prioriteringar kopplat till kompetensförsörjningsutvecklingen.
RUS - Årligen tillhandahålla bedömningar av länets kompetensbehov inom offentlig och privat sektor på kort och lång sikt som underlag för kompetensförsörjningsinsatser.	Insamling av fakta från länets företag inom prioriterade branscher har gjorts och samtal med branschföreträdare pågår. Rapporten förväntas bli klar i juni.
RUS - Tillvarata länets alla lärosätens möjligheter att stärka det regionala kompetensförsörjningsarbetet och att satsning på den kompetens som behövs görs.	Den årliga komptensbarometern fångar upp länets behov. Resultatet återrapporteras till Skolverket vart tredje år, vilket är en påverkansmöjlighet för att få relevanta utbildningar tilldelade till länet. Nästa rapportering till Skolverket sker 2026.
RUS - Etablera effektiva strukturer för regional validering så att alla länets invånares potential och kompetens tas tillvara.	Flertalet kunskapshöjande insatser har genomförts under våren. Insatserna bidrar till ökad kunskap om vad validering är och vilka verktyg som kan användas likväl av offentlig som privat sektor.
RUS - Utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i hela länet.	Försenad - Förslag på inriktning är under arbete.

Ekonomi

Strategiska mål: God och hållbar hushållning

Framgångsfaktorer: Kostnadseffektiv verksamhet

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Ekonomi i balans	0 tkr	5 216 tkr	**Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet +5,2 mnkr** **A. Verksamhetsområdet Utbildning och kultur (3,8 mnkr)** Verksamhetsområdet har en positiv budgetavvikelse motsvarande ca 3,8 miljoner kronor efter april månad. Folkhögskolornas budgetavvikelse är negativ och uppgår till -0,5 miljoner kronor och detta beror bland annat på en större engångskostnad i början av året på Sörängens folkhögskola. För Värnamo folkhögskolas del beror det till största delen på att etableringsersättningen för 2023 inte blev så hög som beräknats i bokslutet, vilket ger negativ effekt i år. Båda skolorna har välfyllda internat och intagningen till hösten ser bra ut. Verksamheten vid SMOT uppvisar en positiv budgetavvikelse med 0,7 miljoner kronor, vilket till största delen beror på lägre kostnader för kulturtjänster både vad det gäller produktioner och musiker. Kulturutveckling och övrigt visar en positiv budgetavvikelse motsvarande ca 3,6 miljoner kronor. Detta beror bland annat på högre statsbidrag och lägre personalkostnader än budgeterat. Dessutom är inte allt ännu fördelat av budgettillskottet gällande kulturplanens genomförande. Arbete och planering av detta pågår och till budget 2025 kommer det att vara genomfört fullt ut. Naturbruksskolorna är inte anslagsfinansierade. Respektive skolas resultat balanseras vid årets slut och möts då upp mot tidigare års upparbetade resultat. **B. Regionövergripande ANA (+ 1,4 mnkr)** Den positiva budgetavvikelsen med 1,4 mnkr förklaras genom att regionala utvecklingsmedel inte är nyttjade i nivå med budget. Nämndens egna kostnader visar en liten negativ avvikelse med anledning av högre kostnader i samband med internat.
Prognos	0 tkr	2 800 tkr	**Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet +2,8 mnkr** **A. Verksamhetsområdet Utbildning och kultur (+2,8 mnkr)** Prognosen för helåret 2024 för verksamhetsområdet visar ett sammantaget budgetöverskott på 2,8 miljoner kronor, vilket är 1 miljon kronor lägre jämfört med utfallet efter april månad. Folkhögskolornas prognos visar en positiv

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
			budgetavvikelse med 0,6 miljoner kronor som bland annat beror på beräknade högre intäkter jämfört med budget, vilket bland annat beror på välfyllda internat och goda ansökningssiffror inför höstterminen. Helårsprognosen för SMOT innebär en positiv budgetavvikelse med 1 miljoner kronor som huvudsakligen beror på att en produktion inte blir av samt lägre personalkostnader än budgeterat med anledning av färre vikarier. Prognosen för kulturutveckling och övrigt visar en positiv budgetavvikelse på 1,2 miljoner kronor. Den främsta anledningen är lägre personalkostnader än beräknat med anledning av några vakanser samt högre intäkter i form av högre statsbidrag än budgeterat. Naturbruksskolornas prognos visar ett negativt resultat med ca -6,4 miljoner kronor som till stor del beror på lägre elevintäkter. För Stora Segerstad är det ett lågt elevantal i årskurs 2 som utgör den största delen av underskottet och i Tenhult är det få elever på vuxenutbildningen inom trädgård. Underskottet kommer till viss del att täckas av tidigare års balanserade resultat vid årets slut. Efter några år med sämre resultat kommer det tidigare upparbetade överskottet i stort sett vara förbrukat om prognosen håller i sig till årets slut. Båda skolorna arbetar med åtgärdsplaner för att skapa en ekonomi i balans. **B. Regionövergripande ANA (+0 mnkr)** Regionala utvecklingsmedel och nämndens egna kostnader beräknas nyttjas fullt ut under året.

§ 57

Verksamhetsberättelse 2023 Sörängens folkhögskola

Diarienummer: RJL 2024/1587

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- Godkänna verksamhetsberättelse för Sörängens folkhögskola 2023.

Sammanfattning

Enligt förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen ska årsredovisning årligen upprättas och sändas till Folkbildningsrådet. Den ekonomiska redovisningen ska omfatta resultaträkning. Av årsredovisningen ska tydligt framgå hur mycket folkhögskolan erhållit i statsbidrag från Folkbildningsrådet och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Myndigheten för yrkeshögskolan. Eventuellt övriga statliga medel ska också redovisas

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-05-06
- Verksamhetsberättelse Sörängens folkhögskola 2023

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Verksamhetsberättelse Sörängens folkhögskola 2023

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- Godkänner verksamhetsberättelse för Sörängens folkhögskola 2023

Sammanfattning

Enligt förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen ska årsredovisning årligen upprättas och sändas till Folkbildningsrådet. Den ekonomiska redovisningen ska omfatta resultaträkning. Av årsredovisningen ska tydligt framgå hur mycket folkhögskolan erhållit i statsbidrag från Folkbildningsrådet och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Myndigheten för yrkeshögskolan. Eventuellt övriga statliga medel ska också redovisas

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-05-06
- Verksamhetsberättelse Sörängens folkhögskola 2023

Beslutet skickas till

Sörängens folkhögskola
Folkbildningsrådet

REGIONLEDNINGSKONTORET

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Patrik Luth
Verksamhetschef Sörängens folkhögskola

Sörängens folkhögskola

Verksamhetsberättelse 2023

Innehållsförteckning

1. Inledning....3

2. Verksamhetsberättelse 2022....6

3. Samlad verksamhet och kursernas innehåll....8

4. Deltagar- och kursstatistik....16

5. Förändrings- och utvecklingsarbete....17

6. Deltagarinflytande....19

7. Jämställdhetsarbete....21

8. Ekonomisk redovisning....24

9. Verksamhetsplan 2024....25

10. Redovisning av kvalitetsarbetet 2023....29

11. Statsbidragskriterier....37

1. Inledning

Skolans huvudman
Skolans huvudman är Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet (ANA) inom Region Jönköpings län. Regionens insatser ger förutsättningar som bidrar till en positiv utveckling av näringsliv, sysselsättning och befolkningstal. Speciellt viktiga är insatser inom områdena utbildning, kultur, näringsliv och infrastruktur. Sörängens Folkhögskola tillhör verksamhetsområdet Regional Utveckling, som för utbildningsverksamheten har som målsättning att erbjuda ett attraktivt och framtidsinriktat utbildningsutbud som speglar omvärldens och individens behov. Regional Utveckling ger Sörängens folkhögskola en större bas för samverkan med framförallt kulturutvecklingsenheten och ”utbildning och kompetensförsörjning” i regionen, men även i förekommande fall med andra sektioner såsom ”attraktivitet och livsmiljö” eller ”hållbar utveckling”. Under år 2023 anställdes en skolchef till Regional Utveckling. Skolchefen är närmaste chef för rektor och verksamhetschef på Sörängens folkhögskola. Skolchefen har aktivt verkat för att skapa en organisation där Regionens fyra skolor, två folkhögskolor och två naturbruksgymnasier, arbetar närmare varann. I synnerhet gäller det de två folkhögskolorna.

Demokrati
Skolans huvudman menar att den gemensamma värdegrunden och demokratifrågorna ständigt måste hållas vid liv. I detta sammanhang kan folkrörelse- och folkbildningsperspektivet inte nog betonas. Regionen har ett ansvar för att en utveckling av demokratifrågorna sker och att frågor om politiskt arbete och politiska organisationsstrukturer aktivt bearbetas, inte minst ur ett ungdomsperspektiv. Strävan måste vara att finna arbetsformer som attraherar dem som söker utbildningen.

Utbildning
I dagens snabbt föränderliga samhälle med ständiga krav på nya eller förändrade kompetenser är tillgången och möjligheterna till utbildning av avgörande betydelse. En väl utbyggd utbildningsverksamhet, såväl vad avser bredd och djup som kvalitet, är inte bara av stor vikt sett utifrån rent utbildningspolitiska aspekter och möjligheter för enskilda individers utveckling, utan minst lika viktig för regionens utveckling.

ANA:s Presidium:

Kerstin Hammar (M) ordförande. kerstin.hammar@rjl.se

Thomas Lindén (M) 1:a vice ordförande. thomas.linden@rjl.se

Per Eriksson (C) 2:a vice ordförande. per.eriksson@rjl.se

Ledamöter

Ordinarie ledamöter:
Aneth Amundson (S)
Carina Stende (S)
Fredrik Johansson (S)
Vlada Dimoski (S)
Irada Söderberg (S)
Ann-Katrin Löfstedt (M)
Madalina Ebbesson (VD)
Olle Moln Teike (SD)
Ulf Svensson (SD)
Per Danielsson (KD)
Hans Jarstig (KD)
Mari Hultin (L)

Ersättare:

Johnny Wismén (S)
Tina Gardestrand (S)
Linda Vestman (S)
David Hashemi (S)
Markus Kauppinen (S)
Anders Gustafsson (M)
Sam Kharazmi (M)
Kamran Sairafi (M)
Helen Skogelin Torvaldsson (VD)
Jan-Ove Lipponen (SD)
Anders Wennblad (SD)
Jan Eric Victor (KD)
Håkan Johansson (KD)
Raymond Pettersson (C)
Lenja Sharif (L)

Föredragande

Karin Hermansson, direktör Regional Utveckling

Lokala Samverkansgruppen

Rektor, ordförande	Patrik Luth
Sveriges Lärare-fhsk	Sophia Rasmussen
Kommunal	Ann-Catrin Andersson
Vision	Anneli Petersson (även huvudskyddsombud)

Miljöombud
Kenneth Gunnarsson, vaktmästare

Ledningsgrupp Sörängens folkhögskola

Rektor	Patrik Luth
Biträdande rektor	Helen Elofsson
Biträdande rektor	Johny Löhbern, ansvarig för Sörängens filial i Jönköping, Jönköpings folkhögskola

Ledningsgrupp Regional Utveckling

Direktör	Karin Hermansson
Sektionschefer	Anna Olsson, Kanslichef
	Ante Jankovic, Innovation och attraktivitet
	Ulrika Josefsson, verksamhetschef Smålands Musik och Teater
	Magnus Jonsson, Kulturutveckling
	Camilla Wetterö, Skolchef
	Carlos Petersson, Energi och samhällsbyggande
	Marie Brander, Ledningsstrateg
Ekonomichef	Anna-Gun Grännö
HR-chef	Linda Bosevik
Utbildning och Kultur	Patrik Luth, rektor och verksamhetschef, Sörängens folkhögskola
	Emil Alm, rektor och verksamhetschef Värnamo folkhögskola
	Andreas Fanemo, verksamhetschef Tenhults naturbruksgymnasium
	Sandra Dolfén, tf verksamhetschef Stora Segerstad naturbrukscentrum

Ansvarsfördelning styrelse (ANA) och skolans ledning
(Enligt reglemente för Sörängen och Värnamo folkhögskolor, 210908)

Styrelsen ansvarar för:

- budget
- verksamhetsplan för Sörängens folkhögskola
- godkännande och fastställande av verksamhetsberättelse
- godkännande och fastställande av och andra skolgemensamma handlingsplaner
- beslut om nya utbildningar på Sörängens folkhögskola
- beslut i deltagarrättsliga ärenden

Rektors ansvar:

- verksamheten vid folkhögskan bedrivs effektivt och i enlighet med policy, mål, program och reglementen inom de ramar som regionfullmäktige har beslutat.
- verksamheten vid folkhögskolorna bedrivs i enlighet med anvisningar och direktiv från regionstyrelsen
- tillse att den ekonomiska utvecklingen på folkhögskolorna följer budget och håller sig inom tilldelade ramar utifrån tertial- och helårsrapporter
- pedagogiska arbetet inklusive kompetensutveckling
- systematiska arbetsmiljöarbetet
- arbetsgivaransvar inklusive ansvar för rekrytering

2. Verksamhetsberättelse

Vårterminen startade med så gott som fulla kurser men ett inte helt fullt internat. Som ett led i att förbättra söktrycket ytterligare till skolan och för att verka för ett fullt internat till hösten 2023 inledde vi i januari ett samarbete med ett företag för att ta fram nya filmer. Deltagare från varje utbildning intervjuades för att få fram vad som är Sörängens ”DNA”. Svaret blev ”Här hör du hemma”, vilket var vad deltagare unisont gav uttryck för. Det har också blivit Sörängens slogan och används kontinuerligt i all vår marknadsföring. De deltagare som intervjuades var också med i filmerna om Sörängen, både kursspecifika och för skolan som helhet.

I mars uppmärksammades Internationella kvinnodagen med utställning och diktläsning av författarna. Samtliga deltagare fick skriva några ord utirfrån”Till min dotter – om de hade någon”, med utgångspunkt i Anna Maria Lenngrens dikt.

I samma månad, mars, deltog all pedagogisk personal i en halvdags fortbildning om NPF, hållen av SPSM.

1 april hade skolan sitt Öppna hus. Liksom föregående år var dagen i första hand planerad som en möjlighet för blivande deltagare att besöka skolan, men deltagare sålde också alster, fika och second handsaker. Eftersom dagen också är en möjlighet att marknadsföra skolan för allmänheten fanns också aktiviteter som ansiktsmålning, ballonger, porträttfotografering och lekar i skolans idrottshall med. Barnen är vår målgrupp om ett antal år! Skolhälsovården erbjöd också blodtrycksmätning och hälsosamtal.

Som en del av skolans satsning på Animation hölls ett seminarium i april, ”Hi 23”, med deltagare från flera länder i Europa, bland annat Norge, Finland och USA. Syftet var att skapa ett nätverk runt animation, inte minst runt pedagogiska frågor. Handens betydelse i konsten och specifikt i animationshantverket var också ett genomgående tema.

I ett försök att sprida Sörängens arbete till övriga delar i Jönköpings län beslöt vi att förlägga skolans slututställning till Jönköping och Studio Silk. Vernissagen hölls 8 maj med temat ”Motstånd”. Alla skolans utbildningar deltog.

Personalen arbetade under våren intensivt med ”Hot och Våld”- frågor, vilket bland annat bestod i att all personal såg filmer om Hot och Våld och hur man kan/bör agera. Sörängen genomförde också en skyddsrond ”Hot och Våld” och vi har identifierat lämpliga inrymningslokaler, kommunicerat återsamlingsplatser och tagit fram nya kartor där det tydligt framgår vilka inrymningsvägar som finns, utöver brandutgångarna.

Regional utveckling rekryterade under våren 2023 en ny skolchef, varvid även Sörängens del i Regional Utveckling förtydligades. Den nya skolchefen kom att få ett mycket tydligt

uppdrag mot skolorna, vilket innebar att området kompetensförsörjning omfördelades till annan sektion i Regional Utveckling.

I slutet av maj hölls traditionsenligt avslutningsfest med deltagande av alla utbildningar på torsdagen, och linjevisa avslutningar följt av rektorstal på fredagen.

Höstterminen startade med mer än fulla kurser, både på Sörängen och i filialen i Jönköping. Om arbetet med de nya filmerna burit frukt är svårt att analysera, men resultatet blev ändå att internatet plötsligt var överfullt. Ett skäl till detta var att deltagarna på Animation åk 2 valde att gå ett tredje år, trots att de inte börjat på en treårig utbildning. Det innebar 9 fler boende än vad vi faktiskt räknade med. I framtiden kommer sannolikt detta bli det naturliga, vilket är positivt för internatet. Problemet vara bara att internatet blev överfullt och gästlärare fick bo på hotell i Nässjö.

Under veckan för midsommar hölls återigen sommarkurser på Sörängen, den här gången med 7 olika kurser med 55 deltagare. En fantastisk möjlighet att marknadsföra skolan och i viss utsträckning en intäktsförstärkning.

I samverkan med studieförbund och andra aktörer i Nässjö deltar Sörängens folkhögskola i både planering och genomförande av Kärleksveckan i Nässjö. Som en HBTQ- diplomerad skola är detta självklart för oss. I ett första samarbetsprojekt under året arbetade Foto, Bilderbok och Författarskolan fram en gemensam utställning och rektor inivigningstalade i Konsthallen i Nässjö. Kärleksveckan ägde rum första veckan i september.

Hela personalen startade i september 2023 upp ett för Sörängen nytt sätt att ta sig an kvalitetsarbete. Skolans ledning beslutade att utgå från FSO:s (Folkhögskolornas Serviceorganisation) modell med fyra hörnstenar för bildning: ledning, pedagogik, bildningsmiljö och formalia. En kvalitetsgrupp startades på skolan och under hösten brainstormade all personal i tvärgrupper i ett första möte fram skolans framgångsfaktorer. Vid nästa halvdagstillfälle diskuterade personalen fram skolans utvecklingsfaktorer. Dessa faktorer blev sedan en del av skolans handlings- och till viss del verksamhetsplan för 2024.

I september 2023 stod Sörängens folkhögskola värd för hela Regions Jönköpings läns satsning ”Engagerat ledarskap”. 25 chefer besökte Sörängen för att lära mer om skolans utvecklingsprojekt och om skolan. Som en utvald plats fick de chefer som var här via länk berätta för Regionens drygt 500 övriga chefer vad de lärt sig och tagit med sig av Sörängen. Mycket lovord och en fantastisk möjlighet för oss att sprida vårt namn i Regionen.

I september, som en träning inför läsårets första kulturlunch, bjöd vi in Nässjö Sportdansklubb för Rockabilly-träning! Jättekul och sammansvetsande aktivitet där runt 40 av skolans deltagare var med! Mer om kulturluncher nedan.

I ett samarbete med Grimslövs folkhögskola, och med finansiering via Atlas Planering, startade vi ett samarbete med två tanzaniska folkhögskolor: Katumba FDC och Ilula FDC. Syftet är framförallt att lära av varandras synsätt och bildningskulturer och målet är att båda de tanzaniska skolorna besöker oss i mars 2024. I förlängningen vill vi skapa ett längre samarbete som inkluderar både medarbetare och deltagare genom Atlas Partnerskap.

Tillsammans med sju andra folkhögskolor ingår Sörängen också i ett större nätverk för att diskutera hur vi på andra plan kan hitta samarbetsformer med Tanzania.

I oktober hade skolan sin årliga utrymningsövning, i sedvanlig ordning inledd av representant från Räddningstjänsten. Även denna gång förlöpte allt väl, även om vissa brister påtalades, vilket också är ett av syftena med övningen – att uppmärksamma det som inte fungerar.

I oktober genomfördes också skolans ”pröva-på-dag”, som i vår tappning innebär att deltagare från olika kurser gick runt på olika stationer och fick pröva på vad som görs på andra kurser. Alltid uppskattat och givande.

24 oktober uppmärksammade skolan FN-dagen genom att bjuda in Svenska Freds i Nässjö. Vi bjöd också in en före detta FN-diplomat. Tyvärr kom ohälsa emellan för hens medverkan.

Under hösten blev Sörängen också medlem i Skådebanan Småland, en bred kulturförening som samlar många av Jönköpings läns kulturaktörer och många av dem vi redan samverkar med. Aktiviteter för 2024 planeras redan med dem.

Året avslutades hektiskt med en fantastisk utställning på skolan av deltagarna i Fotoskolan Distans. Utställningen är deras slutprojekt, ”Lives in Progress”, och sammanföll med skolans numera traditionella julmarknad. I ett vackert vinterlandskap blev det en mycket lyckad dag i december. Samma månad genomförde Sörängen för första gången en utställning på Länsmuseet i Jönköping på temat traditioner.

Under 2023 investerade skolan också i en ny traktor samt i en bil. Bilar byts ut i treårsintervall, i enlighet med Regionens policy.

Slutligen måsta nämnas att 100 % av de deltagare som svarade på skolans egen enkät var nöjda med Sörängen som skola. 84 personer svarade. Distanskurserna och filialen i Jönköping har egna utvärderingar och är inte inräknade. 93 % var mycket nöjda, utifrån en skala från 1-5, där 4 och 5 betraktas som ”mycket nöjda”. En helt fantastisk siffra!

3. Samlad verksamhet och kursernas innehåll

3.1 Antal genomförda kurser och deltagarveckor

På Sörängens folkhögskola genomfördes under 2023 allmän kurs och 9 särskilda kurser samt sommarkurser. Antalet genomförda deltagarveckor uppgick till 6948 och Sörängens folkhögskola beviljades 6551 deltagarveckor av folkbildningsrådet för 2023.

Sörängens folkhögskola lägger stor vikt vid att lärarna ska ha rätt kompetens. För allmän kurs innebär det att vi helst ser behöriga lärare, även om det inte är ett krav. För de särskilda kurserna är det jätteviktigt att lärarna är professionella, är etablerade i sin bransch och kan sitt hantverk. Är det dessutom behöriga lärare är det så klart ett stort plus.

3.2 Allmän kurs

Allmän kurs syftar till att ge människor en chans att läsa in eller komplettera sina gymnasiebehörigheter och samtidigt utvecklas inom ett specialområde. På Sörängens

folkhögskola kan man välja mellan naturvetenskaplig eller humanistisk inriktning, samt bland många behörighetsgivande kurser. Efter studierna erhålls ett studieomdöme som används vid ansökan till högskola i särskild kvotgrupp eller till yrkeshögskola.

På allmän kurs läggs de största resurserna på att deltagarna ska klara av sina behörighetsämnen och få sin grundläggande behörighet till högre studier. Vi försöker ha små grupper och låter deltagarna jobba utifrån sina egna förutsättningar. Vid uppstarten på hösten görs individuella studieplaner till alla deltagare tillsammans med SYV. Dessa diskuteras vid enskilda samtal och ändras vid behov. Det sistnämnda gör att vi även kan ge särskild behörighet för högre studier vilket är viktigt för Regionen.

Vårterminen startade med 14 deltagare på Allmän kurs. I ämnet Kulturhistoria studerade deltagarna konsthistoriska epoker från medeltid till samtid. I engelska gjorde deltagarna presentationer av aktuella politiska teman utifrån artiklar i National Geographics och Ted Talk-föreläsningar. Terminen avslutades med dagsutflykt till Göteborg för Universeum och Konstmuseet.

Höstterminen 2023 började med 19 deltagare. Allmän kurs deltog under hösten i aktionen ”Folkhögskolan bildar Sverige” i Jönköping. i och med att man anslöt till deltagare från andra folkhögskolor i länet. Under höstterminen infördes de globala målen som ett särskilt ämne på schemat utifrån FN-förbundets skrift – ”Blir världen bättre”. I synnerhet har biologiskt mångfald och jämställdhet diskuterats. Allmän kurs kommer under 2024, om Sörängens folkhögskola får medel från Atlas, att samarbeta med Katumba FDC i Tanzania runt just globala frågor såsom biologisk mångfald och hälsa.

3.3 Allmän Kurs Jönköping

Jönköpings folkhögskola är filial till Sörängens folkhögskola och är beläget i ett vackert tegelhus i stadens västra centrum. Huset är beläget bredvid Jönköpings högskola och nybyggnationen av Science Towers. Ädelfors- och Sörängens folkhögskolor ansvarar för verksamheten i ett unikt, delat och väl fungerande huvudmannaskap. Jönköpings folkhögskola är en mötesplats präglad av mångfald, öppenhet och tolerans. Skolan är öppen mot samhället med ett aktivt deltagande mot rasism, för humanism och mångfald. Skolan och personalen är HBTQi-diplomerade.

Söktrycket till Jönköpings folkhögskola var bra inför hösten 2023. Fortfarande är det så att många deltagare får kontakt med skolan via tidigare deltagare, släkt och vänner. De flesta studerar (allmän kurs) i syfte att få gymnasiala behörigheter för vidare utbildning eller för arbetsliv.

På allmän kurs är det ca 80 deltagare som studerar behörighetskurser på grundskole- eller gymnasienivå. Studierna är organiserade och anpassade i stor utsträckning efter individens behov. Deltagarna på allmän kurs studerar kurser de själva efterfrågar. Dessutom har deltagarna kunnat välja tillval eller extra lärarledda stödpass för att skolan vill erbjuda så mycket stöd och hjälp som möjligt för att deltagarna ska uppnå deras mål och behörigheter.

Skolan har ett väl fungerande deltagarråd. Rådet hade sex möten under läsåret. Biträdande rektor Johny Löhbern sammankallar och är närvarande på samtliga möten, men målet är att deltagarna själva driver mötena och utvecklingen genom vald ordförande och sekreterare. Alla deltagare på skolan är välkomna till deltagarråden. Skolan har varannan vecka under året

haft besök av olika föreläsare eller gjort studiebesök (på schemat – Forum). Det är viktigt för skolan att närma sig samhället, men också att samhället besöker skolan. Lärarna i de olika ämnena tar också ofta ut deltagarna till olika aktiviteter som har beröringspunkter till undervisningen.

3.4 Särskild kurs –Konstskolan. Jönköping

Konstskolan har tre grupper: Basåret, Projektåret samt Fredagsakademin. Sedan tidigare har namnet på de olika delkurserna förtydligats för att markera att de har olika utformning och innehåll, vilket har visat sig också i upplägget och det pedagogiska förhållningsättet i undervisningen.

Fredagsakademin var under 2023 en satsning på försök och grundades i en stor efterfrågan från deltagare och samhället. Tanken har varit att lägga extra fokus på att besöka olika utställningar och diskutera dem. Under 2024 kommer sannolikt den delkursen att försvinna, eftersom den inte är den centrala delen av Konstskolans verksamhet.

Under 2023 genomfördes studieresor till Borås, Göteborg och inte minst Stockholm: Alltid roligt, givande och mycket uppskattat.
Under våren 2023 genomfördes studiebesök på olika utställningar i Jönköping och i andra städer.

Ett stort pedagogiskt projekt var utforskandet av olika *tryckteknikers*.
Inskaffandet av en behändig tryckpress bordsmodell gav resultat och uppskattades mycket.
Som avlutning för Basåret så ordnade jag en utställning på CA.JO Galleri som drivs av Carina Johansson, keramiker på industriområdet Norrahammars bruk, där ”Dakabom” ligger.
Konstskolan hade många besökare, uppemot 300 personer, och även personer som blev intresserade av att gå konstskolan och har sökt utbildningen.

En modellvecka är en viktig del av utbildningen**.** Önskemål finns att utvidga den veckan men det administrativa arbetet med att hitta en bra modell kan skapa hinder för det

Projektåret hade en utställning på Svavel i Tändsticksområdet. Utställningen kretsade kring deltagarnas egna projekt som de fått handledning med av oss på skolan och är anledningen till namnbytet för det som tidigare kallades Fördjupningen. Jönköpingsposten skrev om utställningen och lyfte fram ett par av projekten i artikeln..

Konstskolan arbetade också med en utsmyckning av en mycket stor vägg i garaget till Science Park Jönköping, bredvid skolan och Högskolan 25m lång och 2,5m hög, ett arbete som tog flera månader från skissförslag till färdigställande. Detta hamnade också som ett stort uppslag i Jönköpingsposten!

3.5 Särskild kurs – Författarskolan

Författarskolan är en bred grundkurs där deltagarna får möta flera professionella författare som är experter inom sina olika uttrycksformer. Undervisningen är lagd i kortare block, så att man arbetar med en uttrycksform i taget: prosa, lyrik och drama. Inom dessa block ryms skrivande av roman, novell, deckare, kåseri, poesi, prosalyrik, barnbok, reportage och manus för TV, film och scen. Under 2023 var författarskolan och dess redaktion också ansvarig för skolans årsbok.

Under flera tillfällen under 2023 läste deltagare på Författarskolan upp egenskrivna texter, både på och utanför skolan. De gästlärare som besöker skolan representerar ett brett spektrum

av genres inklusive skräck och fantasy. Dramatikblocket avslutades under vårterminen 2023 med att den professionella ensemblen ”Månteatern” dramatiserade deltagarnas texter.

3.6 Särskild kurs – Författarskolan på distans

Under kursen ökar deltagarna sin litterära medvetenhet, utvecklar det egna skrivandet och hittar och fördjupar sin personliga stil. Arbetet är nätbaserat och har under året skett via plattformen First Class. Undervisningen har deadlines och respons enligt rullande schema, och sker i mindre grupper. Läsningen av texterna är utbildningens grund. Den ger inspiration och träning i att se utvecklingsmöjligheter i egna och andras texter.

En handledare slutade vid årsskiftet 22/23. Under VT-23 arbetade en vikarie/provanställd men mot slutet av terminen rekryterades en ny handledare, som startade i augusti 2023.

Under vårterminen 2023 användes en responsmetod inriktad på hantverksmässiga element. Handledarna gav skriftlig respons till deltagarna individuellt. I slutet av terminen arbetade deltagarna med en längre sluttext, med fokus på redigering, på vilken hela klassen gav respons. Terminen avslutades med tre dagars obligatorisk avslutningsträff med seminarier kring deltagarnas sluttexter.

På grund av oanmälda avhopp som framkom först under kursens tre obligatoriska uppstartsdagar så började 18 deltagare läsåret-23/24.

Till HT-23 infördes en responsmetod som fokuserar på att vara icke-värderande och konstruktiv. Handledarna hade kontinuerligt individuella möten över video med deltagarna. Utöver ordinarie text- och responsarbete genomfördes även en temavecka om dramaturgi (med onlineföreläsningar och skrivövningar) samt tre temadagar om att skriva tillsammans där deltagarna först fick ta del av instuderingsmaterial för att därefter ses i en workshop över video.

3.7 Särskild kurs – Keramik

Keramik på Sörängens folkhögskola vänder sig till deltagare som vill få en grundläggande keramisk utbildning som ger en god grund för fortsatta studier, eget konstnärskap eller arbete inom det keramiska området. Den huvudsakliga inriktningen är brukskeramik och stor vikt läggs vid hantverket.

I utbildningen får deltagaren förutom materialkännedom kunskaper i drejning och andra sätt att formge leran. De får lära sig olika typer av bränningar samt glasyr- och dekortekniker. Linjen ger även deltagarna möjlighet att prova på att fusa och slumpa glas. Teckning, kroki, skissteknik och konsthistoria kan, efter eget önskemål, vara integrerade delar i kursen. Under de senaste åren har också Starta eget/marknadsföring lagts in i kursplanen. Önskat av och viktigt för dem som har ambitioner att bygga sin egen verkstad eller studera vidare inom keramik. Som en del i kursen och som ett bra exempel på ”folkhögskolepedagogik” har deltagarna varit med och byggt ugnar även under 2023. Nyttig lärdom. Värt att nämna är också att sökande till keramiklinjen påverkar skolans demografiska profil på ett positivt sätt: Deltagarna är bokstavligen mellan 18 och 70! Ett år där söktrycket återigen varit högt och då skolans välutrustade verkstad gett deltagarna möjlighet att utforska det mesta inom keramikvärlden. En förändring som varit åt det sämre hållet var att ekonomin inte tillät användning av gästlärare.

3.8 Särskild kurs – Bilderbok

Kursen startade HT 2018 och hade under 2023 14 heltidsstuderande. Under kursen arbetar deltagarna såväl med textförfattande som bildskapande, och utforskar bilderbokens många möjligheter att kombinera visuell och litterär gestaltning, bild och text. För att vidga sinnena och hitta sitt eget unika uttryck får deltagarna använda många tekniker och konstformer: skriva, teckna, måla, fotografera, skapa collage och grafik, skulptera i lera och andra material och har återkommande lektioner i kroki. Kursen bjuder regelbundet in gästlärare för att tillföra kompetens och ge deltagarna möjlighet att möta professionella bilderboksmakare. Bland annat Lisen Adbåge, Emma AdBåge, Lotta Geffenblad och Mattias Olsson besökte skolan.

Ett konkret mål är att leda deltagarna fram till minst ett bilderboksmanus färdigt att skicka in till förlag. Därför är ett viktigt inslag i kursen möten med förläggare, redaktörer och andra inom bokbranschen för att etablera kontakter och få kunskap om hur man skickar in ett manus och hur antagnings- och utgivningsprocessen kan se ut. Under 2023 skickades 14 färdiga bilderboksmanus in till förlag, varav 4 även till en bilderbokstävling på ett av de största barnboksförlagen.

Från och med 1 januari 2023 rekryterades en ny kursansvarig till Bilderbok.

3.9 Särskild kurs – Animation

Animationsutbildningen är en tvåårig grundutbildning i klassisk animation med betoning på analoga tekniker, konstnärlig gestaltning och berättande. 12 deltagare stuiderade i årskurs 1 och 10 deltagare i årskurs 2 och 7 i årskurs 3 under 2023. Det andra året är ett valbart påbyggnadsår, som de flesta väljer. Under kursen får deltagarna grundläggande kunskaper i animation - rörelsens konst. Detta sker genom studier av rörelsen och dess betydelse för att levandegöra teckningar och döda ting. Stor vikt läggs även på berättelsen där teori varvas med praktik för att du ska lära dig att uttrycka dig och berätta med animation. Animationsutbildningen jobbar hårt för att förbättra kvaliteten med ett tredje år och med att skapa ett nationellt animationscenter på Sörängen. Vid varje hösttermins start inbjuds Regionens fysioterapeut och arbetsterapeut för att berätta om hur man lämpligen förebygger smärta och svårigheter i hand och arm.

Animation har beviljats 1,5 mkr per år av Region Jönköpings län för att utöka utbildningen med ett tredje år. Den stora visionen är att Sörängen blir ett nationellt center för animation. Vår programförklaring lyder:

> *Sörängens folkhögskola vill samla utbildning, lärande, talanger och utvecklingsarbete inom animationsområdet i syfte att stärka Svensk bransch- och kulturliv.*
>
> *Vår miljö ska erbjuda deltagare och konstnärer en plats att växa i och därigenom etablera och upprätthålla en struktur för studier, experiment och utveckling av animation.*
>
> *Genom utåtriktat arbete och samarbeten vill vi skapa kulturell förståelse såväl nationellt som internationellt. En stabil utbildning utgör projektets bas och förutsättning.*

Med detta följer en omarbetning av kursplanen där skarpa projekt i form av uppdrags animation är en av skillnaderna mot tidigare. Expansionen innebär fler deltagare och lärare samt ett behov av större lokaler. Fullt utbyggd, 2025-26, ska animationsutbildningen ha plats för 36 st elever. Under året har vi intensifierat vårt internationella arbete och även satsat på utåtriktad verksamhet.

Animationsseminariet Hi 23 genomfördes i maj månad. Seminariet lockade nationella och nordiska gäster och är planerat att bli ett årligt event för nordiska animationsskolor.
På Sörängens initiativ har ett nätverk bestående av tre nordiska animationsskolor bildats.

Årskurs 3, en uppdragsutbildning, var under hösten 2023 lite av ett ”provår”.
Klassen arbetade mot en extern uppdragsgivare och skapade en informationsfilm för vårdcentralen i Nässjö samt har med en extern regissör gjort film baserat på en bok som skolan köpt rättigheterna till.

Vi har två stycken deltagare som inte talar svenska, de kommer från Frankrike och Ukraina, vilket innebär att huvudspråket är engelska. Vår målsättning är att öka rekryteringen av europeiska deltagare.

En deltagare har varit på en fem veckors praktik i Chile.

Under sommaren 2023 arbetade två stycken deltagare på ett filmprojekt där de animerade en serie för produktionsbolaget Mint. Uppdragsgivaren var UR och filmerna visas nu på SVT play. Deltagarna anställdes då av Mint under två sommarmånader.

3.10 Särskild kurs – Fotografi

Sörängens folkhögskolass fotografi är en bred fotoutbildning med både digital och analog inriktning. Huvuddelen av undervisningen sker i digital miljö där deltagarna bland annat får lära sig bildhantering i Photoshop och Lightroom, iscensätta egna idéer i en professionell fotostudio, genomföra dokumentära bildprojekt samt få en ökad förståelse för modern bildkommunikation. Utbildningen lägger stor vikt vid praktiska övningar och levande diskussioner. Exempel på teoretiska kursmoment är fotohistoria, bildanalys, samtidsfotografi och fotografisk etik. I utbildningen ingår även att lära sig det analoga mörkrumsarbetet från grunden. Skolan lånar ut en analog kamera till varje elev, och det finns goda möjligheter att fördjupa sig i traditionella fototekniker. Vi har även digitala kameror att låna ut för de som inte har en egen. Under våren var deltagarna iväg på två studieresor – till Stockholm och till Berlin.

3.11 Särskild kurs – Fotografi distans

Från och med vårterminen 2017 erbjuder Sörängen en fotokurs på distans, halvtid. Deltagarna handleds löpande av samma professionella lärare som undervisar på fotolinjen på plats. Deltagarna får kontinuerligt uppgifter av lärarna som de utför, lägger ut och får och ger respons på. Deltagarna möts två gånger om året på Sörängen, en gång för en sommarträff och en gång för en slutträff. Kursen har skapat mycket goda förutsättningar för många som annars inte kunnat/velat vara på plats på skolan under ett helt läsår.

Kursen löper vår/höst och avslutades i och med deltagarnas slutarbete – utställningen ”Lives in progress” på Sörängens folkhögskola i december 2023.

3.12 Särskild kurs – Naturvetenskapligt basår

Utbildningen gjordes om till en särskild kurs efter UHR:s krav under 2021. Deltagarna har redan ett fullständigt gymnasiebetyg men behöver komplettera med högre gymnasiala matematikkurser, kemi, fysik och biologi. Genom hög lärartäthet och bra utrustning ges deltagarna utmärkta förutsättningar att klara akademiska studier efteråt. För stora flertalet av dem som har valt att studera vidare går det mycket bra. Deltagarna får inget omdöme, men vi vet av erfarenhet att de presterat mycket bra på högskoleprovet, om de väljer att skriva det. Det ökar deras chanser att komma in på önskad akademisk utbildning.

3.13 Sommarkurser 2023

Sommarkurserna 2023 ägde rum 18 - 22 juni med 54 st deltagare. Vi såg en mindre efterfrågan på några kurser gentemot föregående år men vi lyckades fylla upp kurserna tillräckligt ändå. Veckan blev mycket lyckad och nästan alla deltagare var oerhört nöjda med veckan. Nytt för året var också att vi anordnade en uppskattad trivselkväll med ostbricka för deltagare.

Följande kurser genomfördes: Bilderbok (12 deltagare), Växtlighet som konstnärligt motiv (6 deltagare), Berätta i lera (12 deltagare), Forntid och fornlämningar (6 deltagare), Studiofoto, ljussättning och design (9 deltagare) samt Skriva lyrisk essä (9 deltagare).

3.14 Antal medarbetare 2023

Under 2023 hade Sörängens folkhögskola totalt 42 medarbetare, fördelade på 30 kvinnor och 13 män. Omräknat till heltid innebär det ca 35 personer. Utöver dessa hyrdes personal in motsvarande ca 1,3 tjänster

3.15 Övrig utbildningsverksamhet 2023

Som Regionfolkhögskola arbetar Sörängen med kompetensförsörjning och integration för Region Jönköpings län (RJL). I ett särskilt uppdrag arbetar skolan tillsammans med Värnamo folkhögskola för att höja språk- och kulturkompetensen hos utlandsrekryterade läkare. Insatsen är en uppdragsutbildning från RJL.

Animationslinjens år tre omskrivs på andra ställen i verksamhetsberättelsen, men det är viktigt att betona den även här eftersom det är en uppdragsutbildning finansierad av Region Jönköpings län.

Under hösten genomförde Sörängens folkhögskola i samarbete med Region Samverkan Syd (RSS) två konstkritikkurser på distans. 13 deltagare från sex olika regioner deltog under fyra lördagar. Ledare för kursen var Sara Arvidsson, kulturskribent. Syftet med kursen är att öka intresset för och kunskapen om konstkritik.

Under hösten anordnade Sörängens folkhögskola också en kurs i IT och appanvändning – ”Seniorsurfarna”, en särskild satsning finansierad av medel från Regional Utveckling.

Slutligen kan fyra träffar runt ”Textsamtal” nämnas, där en av skolans professionella lärare samtalade runt en text med fyra ambitiösa, unga författare. I ett samarbete med Kulturutvecklingen i Jönköping.

3.16 Deltagarstödjande verksamhet

Elevhälsan på Sörängens folkhögskola organiseras i en Deltagarstödsgrupp, (nedan DSG) vilken består av skolsköterska/kurator, internatansvarig, köksansvarig, två pedagoger, skoladministratör, vaktmästare, rektor samt biträdande rektor. Alltså sammantaget nio personer (skolsköterska och kurator är en och samma person), vilka tillsammans, i sina olika uppdrag arbetar för att stötta och hjälpa våra deltagare på olika sätt, allt för att underlätta för våra deltagare att upprätta en god hälsa och goda studiemöjligheter.

Skolans Elevhälsa vill arbeta både generellt, preventivt och offensivt.

Under år 2023 har DSG haft sex planerade och protokollförda möten, samt därtill ett omfattande arbete med att inventera och analysera skolans lokaler och kunskapsläge med avseende på PDV; Pågående dödligt våld. Skolsköterskan/kuratorn har varit sammankallande och sekreterare. Förutom dessa planerade möten har även samråd skett vid behov. Droger och disciplinärenden har vi det gångna året sluppit.

Kuratorn finns med vid samtal mellan deltagare/rektor/kursansvarig vid svårare ärenden eller ärenden med komplex karaktär.

Under kalenderåret 2023 har kuratorn haft 101 planerade samtal med deltagare samt 23 handledande samtal med personal.

Skolsköterskan har genomfört 42 undersökningar/rådgivningar under året, och bistått både deltagare och personal med detta.

SYV-tjänsten på skolan uppgår till 25 %, till henne har samtliga deltagare möjlighet att boka tid för samtal.

Internatansvarig har även hon i sin tjänst att vara deltagarstödjande. 20 % av tjänsten söks via SPSM som utbildningsstöd. De olika problem och orosmoment som deltagare eventuellt upplever, kan de direkt ta upp med någon i DSG. Information om denna möjlighet ges alla deltagare direkt i början av varje läsår.

4. Deltagar- och kursstatistik

VT-23 Utbildning	Antal Deltagare	Varav Kvinnor	DV
Allmän Hum	9	7	189
Allmän Natur	8	6	168
Allmän Jkp 100 %	17	11	357
Allmän Jkp 50 %	2	1	21
Allmän Jkp 25 %	3	2	16
Allmän Jkp 75 %	3	1	48
Allmän totalt	42	28	799
Särskilda kurser			
Natur Basår	11	9	231
Författarskolan	10	5	210
F-skolan distans	17	13	357
Keramik	15	14	315
Bilderbok	12	12	273
Fotoskolan	10	8	210
Animation	12	8	252
Animation år 2	9	7	189
Fotoskola dist 50 %	31	20	326
Konst Jkp 50 %	14	11	147
Konst Jkp fördjupning 50 %	12	12	126
Särskild totalt vt 23	***153***	***119***	***2636***
Totalt vt 23	***195***	***147***	***3435***
Totalt 2023 långa kurser	***436***	***326***	***6900***
Totalt 2023 långa/korta kurser	**495**	**371**	**6948**
Uppdragsutbildning animation	8	5	146
TOTALT ALLA KURSER	**524**	**392**	**7094**

HT-23 Utbildning	Antal Deltagare	Varav Kvinnor	DV
Allmän Hum	16	13	292
Allmän Natur	4	2	72
Allmän Jkp	33	20	594
Allmän Jkp 50 %	4	3	36
Allmän Jkp 25 %	3	3	13
Allmän totalt	***60***	***41***	***1007***
Särskilda kurser			
Natur Bas 50 %	1	1	10
Natur Basår	9	4	164
Författarskolan	9	9	164
F-skolan distans	19	15	342
Keramik	15	14	273
Bilderbok	14	11	255
Fotoskolan 50 %	1	1	9
Fotoskolan	11	8	201
Animation	13	8	237
Animation år 2	9	5	164
Fotoskolan distans	30	18	270
Konstkurs Jkp 50 %	5	3	45
Konstkurs för-djupning Jkp 50 %	1	1	9
Konstskolan Basår Jkp50 %	14	12	126
Konst projekt Jkp 50 %	12	11	108
Fredagsakademin 25 % Jönköping	16	15	72
Allmän Nässjö	2	2	9
Särskild totalt ht 23	***181***	***138***	***2458***
Totalt ht 23	***241***	***179***	***3465***
Korta kurser – 23			
Bilderbok sommarkurs	12	12	10
Växtlighet, måleri	8	8	6
Berätta i lera	12	11	10
Forntid och fornlämning	6	3	5
Studiofoto	11	4	9
Skriva lyrisk essä	10	7	8
Totalt korta kurser	***59***	***45***	***48***

5. Förändrings- och utvecklingsarbete

5.1 Fastigheter och elevhem

Regionfastigheter, Region Jönköpings län, är skolans hyresvärd. I samråd med dem förbättras skolans fastigheter kontinuerligt. Under 2023 hade hyresvärd och – gäst två gemensamma husmöten, där driftsfrågor, underhåll och investeringar gås igenom. Fördelningen av kostnaderna sker utifrån en gränsdragningslista. Delar av fastigheten är k-märkt och särskilt tillstånd behövs av kommunen för att genomföra vissa fasadarbeten. Under året genomfördes följande förbättringsarbeten:

- Ett helt nytt låssystem för ökad trygghet och på sikt lägre driftkostnader
- En ommålad fotosal
- Ny belysning i köket, nya plattor i köket
- Ommålning av fasad på expeditionsbyggnaden och skolhuset
- Förbättrad och arbetsmiljöriktig ventilation i mörkrummet

Utökningen av animationslinjen med ett tredje år har under höstterminen 2023 inneburit ett överfullt internat och dåligt anpassade lokaler för animation. Som en nödlösning byggde vi om ett klassrum för att kunna husera animation år 3. På sikt, med fullt utbyggd animationsutbildning, går inte detta. Processen med att uppföra en ny byggnad tog fart under slutet av 2023 med möten med lokalplanerare och arkitekter. Ett kostnadsunderlag för uppförandet kommer att presenteras under våren 2024. I samband med planeringen av ny byggnad planerar vi också att bygga om vårt grafikutrymme, som inte används mycket, till rum för boende/gästlärare.

5.2 Kulturprofilen

Region Jönköpings län beslutade 2014 att Sörängens folkhögskola ska ha en tydlig kulturprofil. Förutom alla utbildningar på kulturområdet, anordnar skolan också en kulturlunch varje månad. Till den kulturaktiviteten inbjuds även allmänheten. Under 2023 anordnade vi följande aktiviteter under namnet ”Kulturlunch”:

- Astrid Göransson – ”kom som du är” – om konstnärsskap
- Shantala Subramanyam – indisk bambuflöjt
- Tuhaf – turkisk psykadelisk rock
- Will Guthrie & ensemble – Gamelan och trumensemble
- Honeyboy slim and the bad habits – Rockabilly
- Lotta Sjöberg – broderad humor
- Snorre Kirk Quintet – jazz
- Mary Ocher – drömmusik från garaget

Deltagarna har, som självklara representanter i skolans kulturråd, stort inflytande på vilka artister och konstnärer vi bjuder in.

5.3 Kvalitetsarbete

Skolans kvalitetsarbete beskrivs närmare under (10) men i grova drag har följande förbättringsarbete skett under 2023:

- Fortsatt systematiskt arbete med checklistor för arbetsmiljöarbetet
- Introduktion av kvalitetsarbete utifrån FSO:s modell med fyra byggstenar för kvalitetsarbetet: bildningsmiljö, pedagogik, ledning och formalia
- Mer rationell användning av Stratsys, det regiongemensamma balanserade styrkortet, där skolans verksamhetsplan finns. Skolan har fört in egna aktiveter och mål i Stratsys, vilket underlättar uppföljning.

5.4 Jämlikhets/jämställdhetsarbete

Det systematiska arbetet med jämlikhet och jämställdhet beskrivs närmre under (7). Under 2023 inleddes för hela personalen en uppgraderad utbildning i HBTQ – HBTQi. Utöver utvecklingsarbete så är en ny HBTQi-plan framtagen. I arbetet belyses alla diskrimineringsgrunder och normdiskussioner tas upp. Det innefattar också frågor om jämställdhet och kön.

5.5 Verksamhet riktad mot allmänheten

Goda relationer till kommun och Region är viktiga för skolan. Utöver att allmänheten bjuds in till kulturluncherna så anordnades marknader både vår och vinter för att visa upp vad skolan gör och står för. Tillsammans med Nässjö kommun genomför vi en Kärleksvecka i början av året, en självklarhet som HBTQi-diplomerad skola. Samarbete sker också med kulturaktörer både i Nässjö Kommun och i Jönköpings län. Att Nässjö kommun och Region Jönköpings län har en positiv syn på skolan och dess verksamhet är jätteviktigt.

5.6 Förändring ledningsgrupp

I och med att Regional Utveckling anställde en ny skolchef så har denne introducerat nya former för ledningsarbete. Sörängens rektor och två biträdande rektorer ingår tillsammans med skolchefen i en gemensam ledningsgrupp med Värnamo folkhögskola, en ledningsgrupp som leds av skolchefen. Rektor på Sörängen är inte heller del av Regional Utvecklings ledningsgrupp.

5.7 Studie- och yrkesvägledning

Biträdande rektor arbetar med studie- och yrkesvägledning som en del av sin tjänst. Detta arbete görs:

- i antagningsarbetet, särskilt för Allmän kurs och för Basåret. Många gör besök på skolan antingen före eller efter ansökan till skolan.

- i samtal kontinuerligt under året med deltagare på Allmän kurs, t.ex i starten och i mitten av varje termin.

- i individuella samtal. Alla deltagare är välkomna att boka tid för SYV-samtal, och under året har många deltagare tagit den möjligheten.

- via nätverksarbete med andra studievägledare inom folkhögskola och inom andra skolformer. Under 2023 deltog SYV på fortbildningsdagar för studievägledare inom folkhögskola. Studievägledare från gymnasieskola och vuxenutbildning har varit på studiebesök på Sörängen vid ett flertal tillfällen under året, ibland tillsammans med personer som funderar på att söka till skolan. Kontakter hålls löpande med andra studievägledare, till exempel vid frågor om olika studievägar.

I SYV-frågor som rör utbildningar inom branscher såsom animation, skrivande, naturvetenskap etc. hänvisas till kursledare och andra lärare på Sörängen.

5.8 Animation år 3

Animationen och det därtill hörande konstnärsskapet är till del eftersatt i Sverige, både vad gäller utbildningsplatser, arbetstillfällen och utförda animationer. Branschen som finns i Sverige hittar ofta inte tillräckligt duktiga animatörer i Sverige, utan måste söka sig utomlands. Genom att utöka animationsutbildningen med ett tredje år vill vi öka kvaliteten på deltagarna ytterligare. Till hösten 2023 valde 7 deltagare från animation år 2 att studera ytterligare ett på Sörängen, vilket både gladde och förvånade oss, eftersom dessa deltagare inte sökte till en treårig utbildning. Utvecklingen av animation fortsätter med ambitionen att ytterligare etablera Sörängen Animation i Sverige och internationellt.

5.9 Miljöarbete

Engagemanget bland deltagarna på skolan räckte inte riktigt till för en Miljögrupp, inte desto mindre märks miljöengagemanget i de klädbytardagar som deltagarna anordnar. Diskussioner om miljöarbetet kommer också upp regelbundet på skolans kursråd.

Sörängen är genom Region Jönköpings län en ISO 14001-certifierad skola. Det innebär att vi kontinuerligt arbetar med bland annat hållbarhetsprogrammet och ekologist/krav- och rättvisemärkt (se nedan). Hyresvärden arbetar också ständigt med energiförbättringar i form av bättre belysning, isolerade vindar och fönsterbyten. Klara regler finns också i Regionen beträffande vilka fordon vi får köpa in. Vår personbil är en hybrid biogas/bensin och vår minibuss drivs med HVO-diesel. Under hösten 2024 kommer skolan att få sin första laddstation för elbilar. Hade vi haft det för ett år sedan hade vi köpt en elbil.

5.10 Kulturutveckling

Sörängens folkhögskola vill skapa verksamhet tillsammans med andra. Kurser i konstkritik har nämnts ovan. Under hösten 2023 beslutades också att skolan i samarbete med Sektionen för kulturutveckling i Jönköping ska ge helgkurser i textsamtal/litteratur. Den sektionen har också varit mycket aktiv i framtagandet av animation år 3.

Skolan kan också synas ännu mer utåt genom utställningar i olika former. Möjligheter har uppenbarat sig att göra detta på flera platser, både i kommunen och i Regionen.

6. Deltagarinflytande

Folkbildningen ska, utifrån syftesbeskrivningen, arbeta för att stärka och utveckla demokratin, bidra till att människor kan påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen. Detta gestaltas på Sörängens folkhögskola i en tydlig strävan till deltagarinflytande och demokratisk struktur.

Vi arbetar för att skapa en miljö med goda relationer som gör att deltagare vågar och vill göra sin röst hörd och framföra synpunkter. Folkhögskolan är deras arbetsplats, liksom personalens, och deras tankar och åsikter är viktiga för verksamhetens utformning och utveckling. Alla deltagare ska känna att de i vardagen kan ta upp frågor med vem det än gäller i personalen.

I kurserna har deltagare möjlighet till inflytande på många sätt. I vardagen finns en öppen dialog, och även avsatt tid varje vecka för samtal och information. Under studiernas gång görs utvärderingar muntligt och skriftligt, i vissa kurser efter varje moment och i vissa kurser terminsvis. Deltagarnas synpunkter tas till vara och utgör en viktig beståndsdel i planering framåt. På lärarråd förs samtal om deltagarinflytande, för att dra nytta av varandras erfarenheter och på så sätt utveckla och förbättra arbetet.

Ca en gång per månad sammanträder kursrådet, som består av representanter från alla utbildningar och från alla personalkategorier, och leds av biträdande rektor. Deltagare turas om att vara sekreterare. I Kursrådet diskuteras frågor av skolövergripande art och frågor som rör boende och mat. Vi planerar och utvärderar skolgemensamma aktiviteter, såsom Öppet hus och Julmarknad. Alla representanter kan ta med frågor och synpunkter till kursrådet, vilka sedan, om det behövs, utreds till nästa möte. Vi är måna om att lyssna in och visa att vi vill realisera alla goda idéer så långt det är möjligt.

Filialen i Jönköping har ett deltagarråd som motsvarar Sörängens kursråd. Biträdande rektor Johny Löhbern sammankallar och är närvarande på samtliga möten, men målet är att deltagarna själva driver mötena och utvecklingen genom vald ordförande och sekreterare. Alla deltagare på skolan är välkomna till deltagarråden.

Sörängen har ett kulturråd, där deltagare tillsammans med personal, förbereder och utvärderar skolan kulturluncher, som genomförs några gånger per termin. Miljörådet genomförde klädbytardag i samband med Öppet hus 2023, i samverkan med Nässjö Naturskyddsförening.

Flertalet av Sörängens deltagare bor på internatet, och de har stora möjligheter att bidra till fritidsaktiviteter på kvällstid och helger. Deltagare kommer med idéer och får, om det behövs, stöttning i att anordna olika samlingar eller ”klubbar”. Under året har det t.ex startat en klubb om Sörängens historia.

Deltagare utser även deltagarskyddsombud, som har möjlighet att ta upp arbetsmiljöärenden i en stående punkt på kursråd.

Varje termin görs skolövergripande skriftliga enkäter, där deltagare får tycka till om allt som rör skolan och boendemiljön. Enkätsvaren gås igenom och samtalas om på APT, i kursråd och i kurserna, och tas sedan med i kommande års förbättringsarbete. Alla deltagare på Sörängens folkhögskola, inklusive filialen i Jönköping och på distanskurserna, deltar också i den folkhögskolegemensamma enkäten på våren.

Deltagare får den information som tas upp under punkt 3.4.2 i statsbidragsvillkoren i samband med antagning och kursstart, muntligt och skriftligt. Policydokument, handlingsplaner och kontaktinformation finns även på hemsidan och i pärmar som finns utplacerade på internatet. SYV, kurator och sjuksköterska finns tillgängliga för alla deltagare utifrån behov.

7. Jämställdhetsarbete

Sörängens folkhögskola är väl medveten om att jämställdhetsarbete är väldigt viktigt. Vi arbetar aktivt med frågan, även om det för oss snarare är en del av jämlikhetsarbetet utifrån de sju diskrimineringsgrunderna. Nedan framgår hur vi arbetar och vilka åtgärder vi vidtar om och när det behövs. Vissa mål och kriterier rör i första hand personalen såsom medarbetare i regionen, andra rör i första hand deltagarna.

Sörängens folkhögskola delar, såsom offentligägd folkhögskola, självklart de värderingar som Region Jönköpings Län (RJL) står för. Som en utgångspunkt i det arbetet gäller följande:

Kvinnor och män har olika kunskaper, erfarenheter, egenskaper och uttryckssätt. Vi ska värna om olikheterna och tillsammans skapa något som är bättre än det vi åstadkommer var och en för sig.

Det är helt enkelt nödvändigt att alla anställdas och deltagares erfarenheter och kunskaper tas till vara, först då kan vi använda våra resurser på bästa sätt.

7.1 Jämställdhetsarbete medarbetarna

Följande står i RJL:s jämställdhetspolicy:

Om vi sätter upp mål för och arbetar aktivt med jämställdheten utvecklas nya kunskaper och nya synsätt i vår organisation. Vi ser jämställdhetsfrågan som en mycket viktig del av personalpolitiken. Den är också en grundläggande och strategisk värdering i Region Jönköpings län.

Jämställdhet i arbetslivet handlar också om kvinnors och mäns lika villkor i fråga om arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter. En förutsättning för att vi ska uppnå jämställdhet är att inflytande, makt och ansvar fördelas lika mellan kvinnor och män.

Som en viktig del i arbetet med jämställdhet och maktfördelning anställdes en kvinna som biträdande rektor i augusti 2022. Kompetensen var det absolut viktigaste, men ett mål att anställa en kvinna om grundkraven var uppfyllda. Det lyckades vi med. Alla tre skyddsombuden på skolan är kvinnor och huvudskyddsombudet är tillika en kvinna.

Likvärdiga anställnings-, utvecklings- och befordringsmöjligheter ska finnas för både kvinnor och män.

I samband med medarbetarsamtalen varje höst tas en individuell kompetensutvecklingsplan fram och alla har samma möjligheter att önska kompetensutveckling.

Arbetsplatsen ska utformas så att den ger en god fysisk, psykisk och social arbetsmiljö som tillgodoser både kvinnors och mäns olika behov.

För att tillse att det faktiskt är så gör vi på följande sätt

1) Skolans samverkansgrupp, där tre skyddsombud, rektor och biträdande rektor (adjungerad) ingår, träffas tre gånger per termin. En gång tidigt på våren görs checklistor för flera

arbetsmiljöronder, både allmän, fysisk, digital och Hot och Våld, den sistnämnda som en del i den psykosociala arbetsmiljöronden.

2) När samverkansgruppen har gjort sin bedömning av läget, mejlas checklistorna ut till all personal. I ett APT lyfts också checklistorna upp och alla ges möjlighet att ha synpunkter.

3) De frågor där vi upplever brister prioriteras. Riskbedömningar görs och utbildningar sker vid behov. Slutdatum sätts för varje aktivitet. Påminnelse sker automatiskt i Stratsys, där det systematiska arbetsmiljöarbetet är integrerat.

4) Det systematiska arbetsmiljöarbete följs upp under hösten för att se vad som ytterligare behöver göras. Och arbetet börjar om på nytt.

I arbetet med detta följer vi PGSA-hjulet. Först planerar vi, sen genomför vi, studerar om det blev som vi ville och analyserar hur vi ska göra till kommande år.

Som en del av Region Jönköpings län ska vi också arbeta för följande:

- uppnå en jämnare könsfördelning inom Regionens olika yrkesgrupper
- få en jämnare könsfördelning på alla chefsnivåer
- lika lön betalas för lika eller likvärdigt arbete. En lönekartläggning görs varje år. Skillnader i lön får inte bero på kön.
- på sikt öka den genomsnittliga sysselsättningsgraden. De allra flesta som så önskar har en heltidstjänst på Sörängen. Om nyrekrytering behövs så analyserar vi först om eventuella deltider kan omvandlas till heltider.
- ge kvinnor och män möjlighet till individuella arbetstider utifrån verksamhetens krav. När så är möjligt skapar vi alltid utrymme för medarbetarna att styra sin arbetstid. Det kan till exempel handla om en arbetsfri fredag (för den som inte jobbar heltid)
- männen i ökad utsträckning använder rätten till föräldraledighet. Som beskrivits ovan är det en rättighet att vara föräldraledig, oavsett kön. Hur medarbetarens partner där hemma resonerar kan vi inte påverka, men vi uppmuntrar alla att utnyttja sina rättigheter.
- varje individ respekteras samt att ingen, varken kvinna eller man, utsätts för sexuella trakasserier, könsdiskriminering eller trakasseras på grund av anmälan om könsdiskriminering

Arbetsgivaren ansvarar för jämställdhetsarbetet i regionen. Arbetet ska ske tillsammans med de anställda och deras fackliga organisationer. Till grund för arbetet ligger diskrimineringslagen, riktlinjen för jämställdhet, chefspolicyn, samverkansavtalet samt personal- och lönestatistik.

7.2 Jämställdhetsarbete deltagare

Sörängens folkhögskola ska vara en arbetsplats där allas värderingar och erfarenheter värderas lika och tas tillvara i organisationen. Särskilt ur ett kvalitets-, effektivitets- och arbetsmiljöperspektiv. Skolan är också deltagarnas arbetsplats. Allas idéer skall värderas på samma sätt och alla ska stimuleras till att föreslå förbättringsåtgärder.

75 % av deltagarna under 2023 var kvinnor. Alla utbildningar arbetar aktivt för en jämn könsfördelning, men till flera utbildningar är det svårt att hitta den. I antagningsarbetet är det en viktig variabel, men inte den enda.

Jämställdhetsarbetet är mycket tätt kopplat till arbetet med deltagarinflytande på Sörängen. Alla utbildningar som finns på plats på skolan har representanter i kursrådet. Där ges alla utrymme att ha åsikter, oberoende av kön.

Jämställdhet för oss betyder bokstavligen att lyssna på alla. Oavsett om det är rektor, lärare eller vaktmästare som lyssnar. Och oavsett vem som vill bli lyssnad på. Forumen där deltagarna kan ta upp sina frågor är många: klassrummet, köket, internatet, expeditionen, kursansvarig, kursråd, vaktmästare. Alla ska känna att de kan lyfta viktiga frågor. Oavsett kön.

I utbildningarna lägger vi stor vikt vid att kvinnornas representation i litteratur och föreläsningar ska vara hög. Ofta saknas kvinnlig representation i litteratur, oavsett konstform, och det är av stor vikt att vi anstränger oss för att hitta goda kvinnliga förgrundspersoner. De synpunkter vi får på jämställdhetsarbetet är oftast här: att vi inte är noggranna nog att hitta kvinnor som goda exempel i historien. Vi försöker ta till oss det och ändra på en gång.

7.3 Arbete mot diskriminering

Sörängen är en HBTQi-diplomerad skola. Som en del av detta tar vi upp bemötande, normbildningar och allas lika värde som en naturlig del. För jämställdheten innebär detta, bland annat:

- Noll tolerans mot sexistiska uttalanden, även om de bara yttras skämtsamt. Om det sker skall det tas upp med berörda parter omedelbart
- Alla ska känna, oavsett kön, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, etnicitet, funktionsvariation eller trosuppfattning, att de har samma möjligheter att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på. Stor vikt läggs vid talarordningen på gemensamma möten. Alla ska få komma till tals och beredas lika mycket utrymme att uttrycka sig.

Om någon bryter emot detta så sker en av två saker:

1) Om ärendet är av ringa art tar den som utsatts tas frågan upp direkt med den som utsätter. Det är också gången i skolans policy för klagomålshantering

2) Om ärendet är känsligare eller om den som utsatts inte känner sig trygg med att ta frågan direkt med den som utsätter, så tas ärendet i första hand upp med kursansvarig eller arbetslagsledare, där sådan finns.

3) Om ärendet ändå inte hittar en lösning, eller om ärendet är av tyngre art, så hamnar det på rektors bord. Beroende på hur djup kränkningen/diskrimineringen är så fattar rektor beslut om muntlig eller skriftlig varning. I förekommande fall avstängning direkt i två veckor. För permanent avstängning krävs styrelsens beslut. Allt detta regleras i skolans studeranderättsliga arbete. För personalen så är gången i stort sett densamma, med den stora skillnaden att avstängning under kortare eller längre tid naturligtvis inte kommer i fråga. Då inträder istället ett arbetsrättsligt arbete i samråd med högre chef och HR.

8. Ekonomisk redovisning, 2023 (tkr)

Verksamhetens intäkter	**Utfall 2023**	**Budget 2023**
Statsbidrag, FBR	12841	13492
Statsbidrag, SPSM	82	85
Anslag från Region Jönköpings län	13706	13706
Övriga verksamhetsintäkter	10877	10370
Varav deltagarintäkter (kost och logi)	3125	3336
Varav utomlänsintäkter (mobilitetsstöd)	817	900
Summa verksamhetens intäkter	**37507**	**37664**
Personalkostnader	22295	22523
Kostnader för varor, material och vissa köpta tjänster	4804	5993
Övriga verksamhetskostnader	10689	9039
Avskrivningar	129	108
Summa verksamhetens kostnader	**37918**	**37664**
Resultat	**-411**	**0**

9 Verksamhetsplan 2024

Sörängens folkhögskola är en del av Region Jönköpings län och använder sig av Regionens verktyg, Stratsys, för att arbeta strategiskt med kvalitets- och verksamhetsfrågor.

Utöver de mätetal och aktiviteter som beslutas regiongemensamt har Sörängens folkhögskola tagit fram ett antal mål och aktiviteter som vi vill arbeta emot. Även 2024 har vi valt att använda Stratsys för detta, och beslutar om nya mål och aktiviteter både kalenderårsvis och kontinuerligt under året.

Stratsys är Region Jönköpings läns gemensamma balanserade styrkort för allt kvalitetsarbete. Vissa mål bestäms av regionledningen, andra av verksamhetsområdet, i vårt fall Regional Utveckling, och vissa fall av verksamheten..

De aktiviteter och mätetal som ligger i Stratsys ska analyseras utifrån det intervall som är bestämt, års-, tertial- eller månadsvis. För varje mätetal och aktivitet finns också en ansvarig och ett slutdatum.

Efter varje tertial och i synnerhet efter varje kalenderår skjuts information som verksamheterna har skrivits in uppåt i systemet, för att slutligen redovisas för politikerna i nämnden.

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal	Målvärde	Aktivitet	Beskrivning
Lärande och förnyelse	**Förbättringskunskap**			Förbättra skolans SYV-nätverk	Vi bör finnas med i olika SYV-nätverk i Nässjö Kommun och i förekommande fall i andra delar av regionen
	Förbättringskunskap			Tillvaratagande av möjligheter till verksamhetsutveckling med stöd i IT-lösningar	Samarbete med ITC när det är tillrådligt och kontinuerlig utveckling av interna IT-lösningar.
	Förbättringskunskap			Sjösätta Animation år 3	Skapa ett dynamiskt år 3 med koppling mot samhälle och näringsliv
	Professionell kunskap	Andel behöriga lärare	100 %	Vid nyanställningar säkerställs att behörig personal anställs	När så är möjligt anställs endast legitimerade lärare. Om endast obehöriga lärare finns i urvalet, anställs läraren på visstid
	Förbättringskunskap			Systematiskt kvalitetsarbete för all personal," Här hör du hemma".	Utifrån de fyra byggstenarna – bildningsmiljö, pedagogik, ledning och formalia.
	Förbättringskunskap			Sårbarhetsanalys	Genomförs med all personal under hösten 2024.
Medarbetare	**Rätt kompetens och bemanning**			Genomföra kompetensplanering	Genomföra kompetensplanering och använda framtagen kompetensförsörjningsplan
	Rätt kompetens och bemanning			Erbjuda praktikplatser i mån av resurser och möjlighet	I dialog med till exempel AF, AME, folkhögskollärarlinjen.
	Rätt kompetens och bemanning			Tydliggöra karriär- och utvecklingsmöjligheter	Beskriv karriär-utvecklingsmöjligheter genom att fram budskap och konkreta exempel från verksamheten
	En god arbetsmiljö och hälsa			Öka kunskapen och förståelsen för varandras arbetsuppgifter	Arbetslagen får chansen att berätta mer om sina verksamheter i upptakten av läsåret.
	En god arbetsmiljö och hälsa			Initiera fler arbetslagsöverskridande samtal	Genomförs några gånger per termin.
	En god arbetsmiljö och hälsa			Främjande arbetsmiljöarbete	Utifrån regionens rutiner och strukturer implementera ett systematiskt arbetsmiljöarbete på skolan.
	En god arbetsmiljö och hälsa			Kontinuerlig dialog med medarbetare om arbetstider	
	En god arbetsmiljö och hälsa			Implementera en systematik för arbetsmiljöarbete	Genom samverkan och transparens i organisationen.
	En god arbetsmiljö och hälsa	Personalhälsa – sjukfrånvaro %	5,5 %	Främjande arbetsmiljöarbete	Proaktivt arbete för att hitta lösningar för återgång till arbete

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal	Målvärde	Aktivitet	Beskrivning
Medborgare och kund	**Nöjda deltagare och intressenter**	Sökande per utbildningsplats	2	Förbättrad marknadsföring	Förbättrade filmer, bättre kunskap om sociala medier, mer utåtriktat arbete
	Nöjda deltagare och intressenter			Inarbetande av övergripande målet ”Här hör du hemma”	Alla ska känna sig hemma på Sörängen. Vi upprepar det mantrat i all extern och intern kommunikation.
	Nöjda deltagare och intressenter			Deltagarnas utvärderingar	Analysera deltagarnas utvärderingar vår och höst 2023
	Vitalt och tillgängligt kulturliv			Sommarkurser	Vi vill erbjuda medborgarna ett brett spektrum av sommarkurser under sommaren 2023
	Nöjda deltagare och intressenter			Fler utställningar på och utanför skolan	Ambitionen är att visa upp deltagarnas verk dels på Sörängens folkhögskola men också i Nässjö och andra delar av regionen.
Process och produktion	**Samverkan med andra aktörer**			Samverkan med andra aktörer	Sörängens folkhögskolas mål är att samverka mer både i Nässjö Kommun, i Region Jönköpings län. Både i forum, på mässor och i samarbetsprojekt.
	Bästa möjliga kvalitet	Matsvinn per restaurangportion	-25 %	Matlådor på fredagar	Deltagarna får möjlighet att ta matlådor på fredagar inför helgen istället för att mat slängs
	Bästa möjliga kvalitet	Andel ekologiska livsmedel	64 %	Tertialvisa samtal om utfall	Diskussion med köksansvarig om utfallet inte når upp till målvärdet
	Bästa möjliga kvalitet	Andel svenskproducerat kött, mejeriprodukter och ägg	93%	Tertialvisa samtal om utfall	Som ovan
	Bästa möjliga kvalitet	Andel svenskproducerad frukt, bär, grönsaker och potatis	44 %	Tertialvisa samtal om utfall	Som ovan
	Bästa möjliga kvalitet	Andel MSC-märkt fisk och skaldjur	91%	Tertialvisa samtal om utfall	Som ovan
	Bästa möjliga kvalitet	Andel Fairtrademärkt och ekologiskt producerat kaffe, te, drickchoklad och banan	98 %	Tertialvisa samtal om utfall	Som ovan
	Bästa möjliga kvalitet	Genomsnittlig klimatpåverkan, kg CO2-ekv/kg livsmedel	2,01	Tertialvisa samtal om utfall	Som ovan

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal	Målvärde	Aktivitet	Beskrivning
Ekonomi	**Kostnadseffektiv verksamhet**	Ekonomi i balans	0	Tertialbokslut	Grundlig genomgång av nuläge och prognos en gång/tertial. Tätare avstämningar vid behov.

10 Redovisning av kvalitetsarbetet 2023

Måldokument

Målen för verksamheten beskrivs på fyra sätt:

- Genom statens fyra syften med folkbildningen
- Genom verksamhetsplanen som beslutas av skolans styrelse
- Genom de verksamhetsmål som fattas lokalt.
- Genom den kursplan som gäller för respektive utbildning

Nedan följer uppföljningen av den verksamhetsplan som gällde för 2023. Planen följs upp löpande under året och presentas för skolans styrelse två gånger per år. I maj redovisas utfallet för föregående års verksamhet, i oktober redovisas hur innevarande års verksamhet har utvecklats. Utfallet presenteras också internt på skolan på flera nivåer; på APT månadsvis; på lärarråd månadsvis; i samverkansgruppen tre gånger per termin samt på kursråd med deltagarmedverkan månadsvis. Av de målvärden som var oss givna från Region Jönköpings län uppfyllde helt sex, delvis 3 och inte alls 2. De målvärden som vi inte uppnådde var personalhälsa och ekonomi. Beträffande personalhälsan har vi under hela 2023 haft tre långtidssjukskrivningar, varav endast en är delvis arbetsmiljörelaterad. Ett glest internat under vårterminen, ett nytt låssystem som belastade driften och inte som enligt budget avskrivningarna 2023 och lägre statsbidrag än budgeterat var huvudskälet till att vi inte nådde nollresultat.

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal/aktivitet	Målvärde	Resultat	Analys
Medborgare och kund	Utgå från behovsanalyser som ger underlag för utbildningarnas dimensionering och inriktning	Sökande per utbildningsplats	2	2,4	En stor del av tappet har Fotoskolan på distans. Fortfarande söker knappt 100 till utbildningen, men det har fallit från drygt 200 för några år sedan,
	Utgå från behovsanalyser som ger underlag för utbildningarnas dimensionering och inriktning	Förbättrad marknadsföring			Skolan lyckades vända trenden. Till läsåret 23/24 hade skolan det näst största antalet ansökningar under de senaste sex åren (året efter pandemin låg extremt högt för många skolor). Åren innan var antalet ansökningar det lägsta under samma period. Hemsidan har förbättrats mycket i samarbete med ITC.
	Nöjda och inkluderade deltagare	Deltagarnas utvärderingar			Deltagarna uttrycker mycket stor tillfredsställelse med skolan och dess verksamhet. På en femgradig skala uppger deltagarna ett snitt på 4,62. Några saker för oss att förbättra är dock: • Information • Ljudnivån i matsalen
	Utgå från behovsanalyser som ger underlag för utbildningarnas dimensionering och inriktning	Sommarkurser			Sommarkurser kommer att hållas på Sörängen 16-20 juni 2024. Kurserna betyder mycket för skolan av både marknadsförings- och ekonomiska skäl. Sommarkurserna 2023 utföll till stor belåtenhet.
	Nöjda och inkluderade deltagare	Fler utställningar på och utanför skolan			Följande utställningar hölls under 2023: • Utställning ”Motstånd” i Jönköping • Utställning ”Traditioner” i Jönköping • Slutställning ”Lives in Progress”, fotoskolan distans på Sörängen Utöver dessa har flera kursspecifika och interna utställningar hållits, det är en del av kursplanerna.

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal/aktivitet	Målvärde	Resultat	Analys
Process och produktion	God samverkan med andra aktörer	Förbättra samverkan med andra aktörer			Samarbete sker med kulturen och konstmuseet Nässjö, med Kulturutvecklingen i Jönköping, med Skådebanan i Småland, med övriga folkhögskolor i länet och i Sverige och i olika forum. Animation har byggt upp både nordiska och internationella nätverk och Sörängen har initierat ett samarbete med en FDC i Tanzania, Katumba Folk Development College.
	Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer	Matsvinn per restaurangportion	-20 %	-40 %	Endast en mätning skedde under 2023.
	Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer	Andel ekologiska livsmedel	63%	57%	Verksamheten gör så gott den kan med att få tag på ekologiska livsmedel, men ibland är det svårt få tag på, i synnerhet under ”fel” säsong. Skolan gläds ändå åt att det sakta går åt rätt håll.
	Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer	Andel svenskproducerat kött, mejeriprodukter och ägg	91 %	92 %	Jättebra!
	Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer	Andel svenskproducerad frukt, bär, grönsaker och potatis	44 %	47 %	Jättebra!
	Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer	Andel MSC-märkt fisk och skaldjur	91 %	94 %	Jättebra!
	Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer	Andel fairtrademärkt och ekologiskt producerat kaffe, te, drickchoklad och banan	98%	97%	Lite svårt att se varför det inte är 100 %. Möjligen är det fortfarande kaffet till filialen i Jönköping som spökar.
	Ändamålsenliga, resurseffektiva och hållbara processer	Genomsnittlig klimatpåverkan, kg CO2-ekv/kg livsmedel	2	1,8	Bra!
	Utbildningsinnehåll anpassat till deltagarens behov	Antal deltagare som slutför kurs inom folkhögskolan	90 %	80 %	Animation, bilderbok och keramik har inga avhopp alls. Foto och konst ligger runt 90 %. De utbildningar som har flest avbrutna studier är allmän kurs. Ett gediget arbete sker för att få fler att fullfölja, men några får arbete, andra har för stor ohälsa. Distanskurserna har också relativt många avhopp under första terminen. Skälet är oftast att studierna tar mycket mer tid än de räknat med. Vi följer alltid upp avhoppen!

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal/aktivitet	Målvärde	Resultat	Analys
Process och produktion	Utbildningsinnehåll anpassat till deltagarens behov	Arbeta med utbildningsmixen			Mixen håller fortfarande. Med tanke på färre antal deltagarveckor framöver kommer vi behöva se över sammansättningen av kurser.
	Utbildningsinnehåll anpassat till deltagarens behov	Kontinuerligt arbete med utbildningarnas kvalitet			Utvärderingen från december 2023 presenteras för all personal och alla deltagare. De förbättringar som behöver göras kommer presenteras i form av handlingsplaner.
	Utbildningsinnehåll anpassat till deltagarens behov	Pedagogiska utvecklings- och hälsosamtal ska erbjudas samtliga deltagare			Det sker på olika sätt i varje utbildning. Hälsosamtal är vi inte skyldiga att ge, men Sörängen har en skolsköterska som kan ge stöd och råd vid behov.
Lärande och förnyelse	Förbättringskunskap	Effekthemtagning-tillvaratagande av möjligheter vid verksamhetsutveckling med stöd av IT-lösningar			Samtal med ITC har förts vid ett par tillfällen och Sörängen är medveten om att möjligheterna finns. Under 2023 har ITC varit behjälplig vid förbättring av hemsidan samt vi genomförande av ny distansplattform – Moodle.
	Förbättringskunskap	Förbättra skolans SYV-nätverk			Skolans SYV har deltagit i regionala nätverksträffar för länets studievägledare och av Komvuxarbetslag för ökad kännedom om folkhögskolan som studieform och Sörängen specifikt. SYV har även kontaktat andra SYV:are vid frågor från deltagare.
	Förbättringskunskap	Sjösätta Animation 3			Det första året med den nya animations-utbildningen har gått över förväntan. Utfallet kommer att presenteras på olika sätt under våren 2024.
Medarbetare	Rätt kompetens och bemanning	Genomföra kompetensplanering			Sörängens folkhögskola har en plan för pensionsavgångar och bemödar sig om att starta arbetet med nyrekrytering i god tid. Skolan förhåller sig till den plan för kompetensförsörjning som togs fram för Region Jönköpings läns alla fyra skolor gemensamt.

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal/aktivitet	Målvärde	Resultat	Analys
	Rätt kompetens och bemanning	Tydliggöra karriär- och utvecklingsmöjligheter			Sörängens folkhögskola är, som alla folkhögskolor, en relativt platt organisation.. Utmaningen består i att ge redskap och resurser för varje medarbetare att utvecklas inom sitt område och får relevant fortbildning. Även detta bottnar i den plan för kompetensförsörjning som nämns ovan.
	Rätt kompetens och bemanning	Skapa aktiviteter för att bli Sveriges bästa arbetsplats .			I grunden handlar detta alltid om frihet under ansvar, om förmåga att lyssna och ge utrymme för medarbetares kreativitet. Inom de ramar, de beslut och det handlingsutrymme som finns.
	Rätt kompetens och bemanning	Utbildning och information om lönebildning till chefer			Den utbildning och den information som har erbjudits har Sörängen tagit del av.
	Arbeta med friskfaktorer	Arbeta proaktivt med friskfaktorer			Togs upp som en given del i SAM under 2023 och kommer att belysas specifikt undre en halvdag med all personal våren 2024.
	Arbeta med friskfaktorer	Personalhälsa – sjukfrånvaro	5,5 %	8,2 %	Två längre, icke arbetsmiljörelaterade sjukskrivningar. Utan de två hade resultatet varit innanför målvärdet. I det ena fallet arbetar arbetsgivare aktivt med en rehabilitering. Det andra fallet ligger utanför arbetsgivarens kontroll, men dialog förs kontinuerligt med medarbetaren.
	Arbeta med friskfaktorer	Främjande arbetsmiljöarbete			Servicereådet med all ”icke-undervisande” personal fungerar mycket bättre nu, likaså kursrådet där alla utbildningar är representerade. Kvalitetsarbetet som löper över hela året har gett bra resultat, i synnerhet upplevs ett behov av att träffas över arbetslags-gränserna. Många synpunkter kommer fram från medarbetare och deltagare, och de måste behandlas och i förekommande fall överföras till handlingsplaner.

Perspektiv	Framgångsfaktorer	Mätetal/aktivitet	Målvärde	Resultat	Analys
Medarbetare	Arbeta med friskfaktorer	Implementera en systematik för arbetsmiljöarbete			Systematiken har satt sig. Samverkansgruppen genomför skyddsronder och riskbedömningar i Stratsys och arbetet presenteras i APT och delas med alla medarbetare. Synpunkter tas in och ronder revideras om det behövs och ev. handlingsplaner tas fram.
	Arbeta med friskfaktorer	Arbeta med chefens förutsättningar för ett hållbart ledarskap			Chefens förutsättningar har diskuterats på olika sätt i framförallt Regional Utvecklings ledningsgrupp. Bland annat i form av chefoskop, Kvalitet som strategi samt utifrån antal medarbetare per chef.
Ekonomi	Kostnadseffektiv verksamhet	Ekonomi i balans	0 tkr	-411 tkr	Ett alltför dåligt belagt internat, lägre statsbidrag än budgeterat samt ett obudgeterat låssystem påverkade utfallet. EN god kostnads-medvetenhet under hösten 2023 bromsade fallet.

10.1 Process kvalitetsarbete

Styrelsen och ytterst regionfullmäktige fattar de överordnade beslutet som rör Sörängens folkhögskola. Regionen Jönköpings läns mantra är ständigt förbättringsarbete, vilket genomsyrar även Sörängens verksamhet. Verksamhetsområdet Regional Utveckling kan också fatta beslut som påverkar skolan.

Formella beslut lokalt på skolan fattas av skolans ledningsgrupp. Innan besluten fattas förankras de alltid, om det inte rör sig om personalärenden, i en eller flera av följande funktioner:

- APT
- Lärarråd
- Serviceråd
- Kursråd
- Lokal samverkansgrupp
- Deltagarstödsgrupp/krisgrupp

De mål som skolan sätter lokalt förankras alltid hos personalen och när det är angeläget även hos deltagarna. Hela förbättrings- och kvalitetsarbetet följer PGSA-hjulet: Planera, genomföra, studera och analysera, och hjulet snurrar vidare.

Från och med hösten 2023 valde skolans ledning, rektor och biträdande rektor, att ta sig an det systematiska kvalitetsarbetet på ett nytt sätt. Två halvdagar avsattes för all personal. Utgångspunkten var de fyra hörnstenar; bildningsmiljö, pedagogik, ledning och formalia, som FSO/Sveriges Folkhögskolor har tagit fram. Pedagogik var givetvis en stående punkt på varje lärarråd. Frågor som lyftes var bland annat genomgång av kursplaner, bemötande av deltagare med funktionsvariationer, AI i undervisningen och balansen mellan förståelse för deltagaren och värdering av prestation.

Vid det första tillfället för all personal behandlades bildningsmiljö. Tillsammans utkristalliserade sig ett antal nyckelord för Sörängen:

- Bemötande
- Tillit
- Respekt
- HBTQi+
- Konflikt**o**rädda
- Samarbete
- Demokrati
- Delaktighet
- Yrkesstolthet

Denna gemensamma bild stärkte oss kollektivt och gjorde det lättare att ta oss an ”utvecklingsfaktorer” vid det andra tillfället. Alla tankar om utveckling noterades och överfördes till en gedigen handlingsplan där både stora och små förändringar togs med.

Hörnstenarna ”Ledning” och ”Formalia” är hela tiden viktiga och kommer att beröras med alla personal under våren 2024.

10.2 Policys och handlingsplaner

Alla skolans policys och handlingsplaner finns tillgängliga på två ställen:

- På skolans hemsida
- I alla pärmar som finns utställda på elevhemmen och i alla personalutrymmen. I pärmarna finns också policys för skolans krishantering.

Alla policys och handlingsplaner revideras en gång per år, i juni, av skolans deltagarstödsgrupp.

10.3 Insamling av utvärderingsunderlag

Under deltagarinflytande ovan beskrivs hur varje kurs arbetar med ett ständigt utvecklingsarbete. På skolnivå inhämtas information huvudsakligen på fyra sätt:

- Genom kontinuerlig dialog med både deltagare och medarbetare. På det sättet kan brister rättas till direkt
- Genom medarbetarsamtal som alltid hålls i oktober/november. Om faktorer kommer fram som behöver förbättras gör vi det så skyndsamt det går.
- Genom strukturerade enkäter för alla deltagare. Skolans lokala enkät i december och den gemensamma folkhögskoleenkäten (från och med 2023) i april/maj.
- En för hela Region Jönköpings län gemensam medarbetarenkät genomförs vartannat år.

Synpunkter från deltagare och medarbetare lämnas in i enlighet med skolans rutiner för klagomålshantering, som finns tillgänglig på skolans hemsida.

10.4 Systematiskt arbetsmiljöarbete

Alla checklistor för det systematiska arbetsmiljöarbetet finns samlat i Stratsys. För 2022 har Sörängens folkhögskola genomfört fem arbetsmiljöronder: Allmän, digital, hot och våld, fysisk samt lika rättigheter och rättigheter arbetsmiljö. Från och med 2023 kommer skolan också konkret arbetar med friskfaktorer.

Arbetsgången för det systematiska arbetsmiljöarbetet är följande:

- Lokal samverkansgrupp gör checklistor i början av året
- Checklistorna delas med alla medarbetare och tas upp på APT
- Efter inhämtande av personalens synpunkter görs förändringar i checklistorna
- Lokal samverkansgrupp sätter in det åtgärdsprogram som behövs för att rätta till brister i arbetsmiljön. Vid behov gör riskbedöming
- Uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet sker kontinuerligt under året. Om behov finns görs skyddsronder.
- Vid året slut skriver rektor en arbetsmiljörapport som lokal samverkansgrupp godkänner. Rapporten skickas upp till regionledningen
- I början av följande år görs nya checklistor

Det systematiska arbetsmiljöarbetet följer sålunda PGSA-hjulet: Planera, genomföra, studera och analysera

11 Statsbidragsvillkoren

Grundvillkor för statsbidrag	
Årlig årsredovisning	Ja
Årlig verksamhetsplan	Ja
Beskrivning och resultat av systematiskt kvalitetsarbete	Ja
Stadgar eller reglemente	Ja
Organisationsordning samt delegationsordning	Ja
Samverkansavtal gällande samtliga kurser som ges i samarbete med annan part	Ja
Handlingsplaner för arbetet mot diskriminering	Ja
Handlingsplaner för arbetet mot jämställdhetsintegrering	Ja
Handlingsplaner för förstärkningsbidraget samt för arbetet med språkligt stöd	Ja
Studeranderättsliga dokument	Ja
Mål för allmän kurs samt för särskilda kurser som är SeQF-certifierade	Ja
Allmän kurs ska utgöra 15% och främst vända sig till deltagare som saknar grundläggande behörighet för högskolestudier	Ja, hos oss utgör Allmän kurs 26 % av antalet deltagarveckor under 2023, 1806 deltagarveckor
Erbjuda olika lärformer	Vi har en stor variation av lärformer då vi ser det som oerhört viktigt att kunna möta alla våra deltagare där de står. Vi har olika typer av flexibel undervisning på skolan och vi har två utbildningar som ligger på distans.
Tydliga former för studerandeinflytande	Ja, vi följer FSR:s rekommendationer och ger information till alla våra deltagare om våra handlingsplaner både före och efter kursstart. Forum som deltagarråd, kulturråd och klassråd.
Lärartäthet motsvarande 1,8 helårstjänster per 1000 dv rapporterad verksamhet exkl. Förstärkningsbidrag i språkschablon	Vi har en lärartäthet på minst 1,8 lärartjänster per 1000 dv.

Patrik Luth, rektor

Ort och datum:

Kerstin Hammar, ordförande

Ort och datum:

§ 58

Verksamhetsberättelse 2023 Värnamo folkhögskola

Diarienummer: RJL 2024/1640

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- Godkänna verksamhetsberättelse 2023 för Värnamo folkhögskola.

Sammanfattning

Enligt förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen ska årsredovisning årligen upprättas och sändas till Folkbildningsrådet. Den ekonomiska redovisningen ska omfatta resultaträkning. Av årsredovisningen ska tydligt framgå hur mycket folkhögskolan erhållit i statsbidrag från folkbildningsrådet och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Myndigheten för yrkeshögskolan. Eventuella övriga statliga medel ska också redovisas.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse 2024-05-14
- Verksamhetsberättelse 2023 Värnamo folkhögskola

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnd för arbetsmarknad näringsliv och attraktivitet

Verksamhetsberättelse 2023 Värnamo folkhögskola

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- Godkänner verksamhetsberättelse 2023 för Värnamo folkhögskola.

Sammanfattning

Enligt förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen ska årsredovisning årligen upprättas och sändas till Folkbildningsrådet. Den ekonomiska redovisningen ska omfatta resultaträkning. Av årsredovisningen ska tydligt framgå hur mycket folkhögskolan erhållit i statsbidrag från folkbildningsrådet och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Myndigheten för yrkeshögskolan. Eventuella övriga statliga medel ska också redovisas.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse 2024-05-14
- Verksamhetsberättelse 2023 Värnamo folkhögskola

Beslutet skickas till

Värnamo folkhögskola
Folkbildningsrådet

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Camilla Wetterö
Skolchef

Region Jönköpings län

Värnamo Folkhögskola

Verksamhetsberättelse

2023

Bakgrund

Skolans huvudman
Skolans huvudman är Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet (ANA) inom Region Jönköpings län. Regionens insatser ger förutsättningar som bidrar till en positiv utveckling av näringsliv, sysselsättning och befolkningstal. Speciellt viktiga är insatser inom områdena utbildning, kultur, näringsliv och infrastruktur. Värnamo Folkhögskola är en del av verksamhetsområdet Regional utveckling/Utbildning och kultur som för utbildningsverksamheten har som målsättning att erbjuda ett attraktivt och framtidsinriktat utbildningsutbud som speglar omvärldens och individens behov.

Demokrati
Skolans huvudman menar att den gemensamma värdegrunden och demokratifrågorna måste ständigt hållas vid liv. I detta sammanhang kan folkrörelse- och folkbildningsperspektivet inte nog betonas. Regionen har ett ansvar för att en utveckling av demokratifrågorna sker och att frågor om politiskt arbete och politiska organisationsstrukturer aktivt bearbetas, inte minst ur ett ungdomsperspektiv. Strävan måste vara att finna arbetsformer som attraherar ungdomar.

Utbildning
I dagens snabbt föränderliga samhälle med ständiga krav på nya eller förändrade kompetenser är tillgången och möjligheterna till utbildning av avgörande betydelse. En väl utbyggd utbildningsverksamhet, såväl vad avser bredd och djup som kvalitet, är inte bara av stor vikt sett utifrån rent utbildningspolitiska aspekter och möjligheter och möjligheter för enskilda individers utveckling, utan minst lika viktigt för regionens utveckling.

Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet:

Ordinarie ledamöter:
Kerstin Hammar (M) ordf.
Thomas Lindén (M) 1:a vice ordf.
Per Eriksson (C) 2:a vice ordf.
Aneth Amundson (S)
Carina Stende (S)
Fredrik Johansson (S)
Vlada Dimoski (S)
Irada Söderberg (S)
Ann-Katrin Löfstedt (M)
Madalina Ebbesson (VD)
Olle Moln Teike (SD)
Ulf Svensson (SD)
Per Danielsson (KD)
Hans Jarstig (KD)
Mari Hultin (L)

Ersättare:
Johnny Wismén (S)
Tina Gardestrand (S)
Linda Vestman (S)
David Hashemi (S)
Markus Kauppinen (S)
Anders Gustafsson (M)
Sam Kharazmi (M)
Kamran Sairafi (M)
Helen Skogelin Torvaldsson (VD)
Jan-Ove Lipponen (SD)
Anders Wennblad (SD)
Jan Eric Victor (KD)
Håkan Johansson (KD)
Raymond Pettersson (C)
Lenja Sharif (L)

Adjungerad: Lena Danås (V)

Föredragande

Camilla Wetterö, Skolchef Regional utveckling

Fackliga företrädare och skyddsombud

Sveriges lärare	Marie Albertsson
	Kristin Kvarnvik
Kommunal	Vakant
Vision	Matilda Tingstedt
SSR	Anette Svensson

Rasmus Jansson/Frida Kraft – Deltagarskyddsombud

Lokala Samverkansgruppen
Emil Alm, arbetsgivarrepresentant, ordf.
Montserrat Fernandez, arbetsgivarrepresentant och sekr.
Stefa Iveljic, arbetsgivarrepresentant
Marie Albertsson, Sveriges Lärare
Kristin Kvarnvik, Sveriges lärare
Matilda Tingstedt, Vision
Anette Svensson, SSR

Deltagarrådet
Ordförande: Rikard Jako/Saga Bojlund

Krisgruppen
Emil Alm, rektor
Anette Svensson, kurator
Gunilla Johansson, deltagarassistent
Montserrat Fernandez, lärare/kursföreståndare allmän linje/ersättare för rektor
Johanna Jeansson, lärare
Stefa Iveljic, servicechef
Pär Johansson, lärare/miljöansvarig (suppleant)

Övriga resurspersoner:
Områdespoliser Värnamo

Miljöombud
Henrik Farving, vaktmästare

Innehåll

Bakgrund 2

Samlad verksamhet 9

Antal genomförda kurser och deltagarveckor 9

Rapport från respektive arbetslag 9

Arbetslag Allmän 9

Arbetslag Bas 13

Arbetslag FLU/SP 16

Arbetslaget och dess organisation 16

Arbetslaget och dess organisation ..... **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

Textilakademin 19

Arbetslag Kök och städ 22

Arbetslag Stödgrupp 22

Deltagar- och kursstatistik 2023 24

Slutförd utbildning: 24

Avbrott/avhopp: 24

Profileringsarbete 24

Grundvillkoren för statsbidragsberättigad verksamhet 27

Verksamhetsåret 2023 27

Kundperspektiv 27

Styrkort 2023 27

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen 27

Processperspektiv 28

Styrkort 2023 28

Medarbetarperspektiv 28

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen 29

Ekonomiperspektiv 29

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen 30

Förnyelseperspektiv 30

Styrkort 2023 30

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen 31

Redovisning av kvalitetsarbetet 31

Nätverk för kvalitetsutveckling 31

Kundperspektivet 32

Processperspektivet 36
Verksamhetsspecifika mål 36
Statsbidragsvillkoren 37

Verksamhetsberättelse

Det är med stor glädje och stolthet jag presenterar verksamhetsberättelsen för Värnamo Folkhögskola för det gångna året. Som rektor och verksamhetschef för skolan är jag djupt imponerad av det höga engagemanget, de positiva, höga förväntningarna och den dedikation som vår personal och våra deltagare har visat under året. Genom vårt gemensamma arbete har vi fortsatt att upprätthålla våra värderingar av respekt, trygghet och det viktiga mötet mellan människor, där varje individ ges utrymme att växa och expandera både med kroppen och sinnet.

Vi har sett en stadig nedgång på etableringssidan men också nya samarbeten med regionen. Samarbetet med Arbetsförmedlingen och Värnamo kommun har hela tiden varit mycket god och vi jobbar för att kunna fortsätta erbjuda sfi-undervisning och liknande på folkhögskolan.

Vi är en HBTQ-diplomerad skola och har under året fortsatt arbetet med att se till att alla våra verksamheter är jämlika och rättvisa. Vi arbetar även för att ny personal skall få tillgång till utbildning i dessa frågor. För detta finns det mycket bra catch-up-kurser som finns i regionens verksamhet.

Ännu ett framstående exempel på vårt arbete är Seniorkursen, som har bidragit till att överbrygga glappet i förståelse av ny teknik bland invånarna i regionen. Genom att samla en grupp seniorer på skolan och lära dem hantera iPhone, appar och olika plattformar har vi främjat digital inkludering och ökat deras delaktighet i det moderna samhället. Detta initiativ har inte bara stärkt vårt engagemang för livslångt lärande utan också bidragit till en mer sammanhållen och teknikförfaren region.

Vi har även utökat våra samarbeten med andra skolor kring utbildningar, vilket har bidragit till ökad mångfald och bredd i vårt utbildningsutbud. Två exempel är våra framstående samarbeten med Fritidsledarskolorna och Balsam (Socialpedagogutbildningen), där vi ligger i framkant och erbjuder utbildningar som är relevanta och efterfrågade på arbetsmarknaden.

Vi har en balanserad ekonomi och budget som under flera års tid legat väl på plussidan. Våra främsta intäkter är regionsbidraget och våra deltagarveckor (statsbidraget).

Vår hälsoprofil är stark med väl fungerande må-bra-dagar med valbart innehåll för deltagarna och där även deltagarrådet planerar och genomför en heldag. Vi har under året utökat vår utlåning av el-cyklar. Det är mycket uppskattat bland deltagare och personal.

Deltagarrådet har aktivt tagit del i planering av verksamhet och haft en röst i både ledning- och samverkansgruppen.

Kursen som riktar sig till nysvenskar med akademisk sjukvårdsutbildning fortsätter. Det är mycket bra att regionen har denna utbildning under sitt tak och den samordnas av rektor på Sörängens folkhögskola, för Värnamo och Sörängens folkhögskolor.

Året har också präglats av utmaningar (ex. renovering av lokaler) och förändringar (utökat utbildningsår på Teaterfolk), men även av framgångar (på prispallen bland andra folkhögskolelag i fotbollsmästerskap) och prestationer (flera uppmärksammade och bejublade teaterföreställningar). Vi har fortsatt att anpassa oss till nya förutsättningar och utmaningar,

samtidigt som vi har hållit fast vid våra grundläggande värderingar och mål. Genom vår flexibilitet och vår förmåga att samarbeta har vi lyckats navigera genom svårigheterna och fortsatt att leverera högkvalitativ utbildning och kulturverksamhet.

I denna verksamhetsberättelse får ni en överblick av våra olika aktiviteter, projekt och resultat under året. Ni kommer att få ta del av våra framsteg inom pedagogik, kultur och samhällsengagemang. Dessutom kommer ni att få insikt i hur vi har arbetat med att främja deltagarinflytande och studeranderätt för att säkerställa att varje individ får möjlighet att nå sin fulla potential.

Jag vill rikta ett varmt tack till alla som har bidragit till Värnamo Folkhögskolas framgångar under det gångna året. Det är ert höga engagemang och er passion som gör vår skola till en sådan levande och inspirerande plats för lärande och utveckling. Jag ser fram emot att fortsätta vår gemensamma resa och att tillsammans skapa en ännu ljusare framtid för våra deltagare och för samhället i stort.

Jag är stolt och glad över att få vara en del av folkbildningen i regionen och vårt land. Den bidrar i hög grad till lycka och framgång för de som får ta del av den. Det ger människor, som kanske misslyckats i den obligatoriska skolformen och på gymnasieskolan, en annan chans. Jag ser fram emot ännu ett år på Värnamo Folkhögskola.

Med vänliga hälsningar,

Emil Alm

Rektor och verksamhetschef Värnamo Folkhögskola

Samlad verksamhet

Antal genomförda kurser och deltagarveckor

På Värnamo folkhögskola har under 2023 genomförts fem långa kurser, etableringskurs för nyanlända samt utbildning av utlandsrekryterad sjukvårdpersonal inom ramen för det projekt som drivs av Region Jönköpings län. Antalet genomförda deltagarveckor har varit ca.7000 deltagarveckor samt därav ca. 500 deltagarveckor på etableringskurs för nyanlända.

Rapport från respektive arbetslag

Verksamheten på Värnamo folkhögskola är uppdelad på åtta arbetslag; Allmän, Bas, Fritidsledare, Socialpedagog, Textilakademin, kök/städ, stödgrupp (kurator och speciallärare) och administration (skoladministratörer och vaktmästare). Samtliga arbetslag bedriver ett eget mål- och kvalitetsarbete varav en del redovisas nedan för respektive arbetslag.

Arbetslag Allmän

Ingående verksamheter: Allmän kurs och Etableringskursen

Personal: Jakob Bergman, Montserrat Fernandez (arbetslagsledare), Ros-Marie Tollstern, Pär Johansson, Per Magnusson, Pål Lönnegård och Gina Svensson (från ht-23). Alla i arbetslaget jobbar som lärare och har pedagogisk högskoleutbildning. Flera av lärarna har undervisning på andra utbildningar på skolan. För att kunna genomföra alla ämnen vi erbjuder kommer fem lärare från andra arbetslag in.

Allmän kurs

På allmän kurs erbjuder ämnen på grundskolenivå och gymnasienivå för att deltagarna ska få grundläggande behörighet till studier på högskola eller yrkeshögskola samtidigt som de får chans att utvecklas inom ett specialområde. Vi erbjuder också ämnen för särskilda behörigheter till högskolan. Efter studierna erhålls ett studieomdöme som används vid ansökan till högskola i särskild kvotgrupp.

Vårterminen startade med 76 deltagare och höstterminen med 88 deltagare. Dessa siffror stämmer väl överens med vårt mål.

På allmän kurs erbjuder vi ämnen på grundskolenivå och gymnasienivå för att deltagarna ska få grundläggande behörighet till studier på högskola eller yrkeshögskola samtidigt som de får chans att utvecklas inom ett specialområde. Vi erbjuder också ämnen för särskilda behörigheter till högskolan. Efter studierna erhålls ett studieomdöme som används vid ansökan till högskola i särskild kvotgrupp.

Allmän kurs erbjöd fem profiler vid höstterminens start. Digital och analog konst, Högskoleförberedande, Studieförberedande I, Studieförberedande II och Idrott och Hälsa.

Fördelningen var ganska jämn mellan alla profiler. Dessutom var det fyra deltagare som läste utan profil**.**

1/3 av lektionstiden ägnas åt profilerna.

Profil	Antal deltagare vt	Antal deltagare ht
Studieförberedande I	11	14
Digital och Analog konst	9	13
Studieförberedande 2	18	14
Högskoleförberedande	10	10
Idrott och hälsa	9	11
Deltagare utan profil	5	9
Teori och praktik	14	17

Etablering	Antal deltagare vt	Antal deltagare ht
Kurs C	7	6
Kurs D	3	1

På allmän kurs läggs de största resurserna på att deltagarna ska klara av sina behörighetsämnen och få sin gymnasiebehörighet. Vi försöker ha små grupper och låta deltagarna jobba utifrån sina förutsättningar. Vid uppstarten på hösten sätter deltagarna upp studiemål och ett hälsomål för året. Utifrån studiemålet görs individuella studieplaner tillsammans med personalen. Målen diskuteras vid enskilda samtal och ändras vid behov. Målen utvärderas vid läsårsslutet.

Vår satsning på mentorsgrupper har fallit väl ut och vi fortsatte med detta under höstterminen. Vi har gjort lite förändringar i upplägget. Istället för att använda mentorstiden för att planera och utvärdera sina studier läser vi dagens kvart. Samtidigt har mentorerna samtal med deltagarna där studiesituationen och närvaron tas upp. Målet är att det ska vara ett kort samtal som kan återkomma relativt ofta för att så snabbt som möjlig uppmärksamma om något inte fungerar.

Arbetslagsmål 4	Koppling till skolans vision mm	Målvärde inkl mått	Måluppfyllelse
Att deltagarna själva anser att de uppnått sina mål. Att deltagarna klarar sina behörigheter, får omdömen och slutför sin utbildning.	Värnamo folkhögskola ska möjliggöra att deltagare och personal växer och utvecklas på ett hållbart och hälsosamt sätt för individ och samhälle. Möten mellan personal och deltagare ska stimulera till livslångt lärande och utveckling till aktiva och ansvarstagande samhällsmedborgare.”	En förbättring från föregående läsår, mäts i maj. % nöjda elever i deltagarenkäten, % klarade behörigheter, % satta omdömen och total närvaro	Total närvaro 78 % (80 %) Klarade behörigheter 80 % (82 %) Satta omdömen 40 av 76=52,6 %. (55,2%). 12 (16) deltagare har slutat under läsåret. (Siffrorna inom parantes är föregående års)

För att öka möjligheterna att uppnå målen har vi valt att satsa speciellt på några områden.

a) Alla deltagare har egen fysisk träning samt hälsotimma varje vecka.

b) Deltagarsamtal utifrån rullande schema på mentorstid och klasstimmar hela året för att snabbt kunna upptäcka ev problem med studier eller närvaro.

c) Vi har också valt att satsa på att förbättra deltagarnas läsning och därför läser alla på klasstimmen och har schemalagd läsning varje vecka.

Vi fortsätter med det som vi startade förra året att alla deltagare har en timma med inriktning hälsa på schemat. Här tas upp både teoretiska och praktiska delar som kan påverka hälsan i positiv riktning.

Vi fortsätter också med vårt koncept när det gäller mentorstiderna på måndagarna, en läskvart för deltagarna samtidigt som mentorerna har samtal med deltagarna där studiesituationen tas upp. Målet är att det ska vara ett kort samtal som kan återkomma relativt ofta. Mentorns

uppgifter är att ha lite extra koll på närvaro och studieresultat så att vi så snabbt som möjligt uppmärksammar om något inte fungerar.

Etableringskurs för nyanlända

Under våren har 10 deltagare studerat på etableringskursen. När höstterminen startade var det 7 deltagare sammanlagt i C- och D kursen och när terminen slutade var det 5. Deltagarna som under året slutat etableringskursen har erbjudits plats på allmän kurs. De flesta har fortsatt att läsa svenska och deltagit i profilerna. Vi ser en tydlig nedgång pga att det inte kommer så många flyktingar till Sverige.

För etableringskursens deltagare ligger huvuddelen av undervisningen på att läsa SFI, svenska för invandrare. De deltar i alla schemabrytande aktiviteter, må bra dagar, utbildningsgemensamma kurser och har också idrott, data, engelska och drama. Undervisningen på etableringskursen pågår alla vardagar under 6 månader från startdatum. Om de inte är klara med C och D- kursen efter de första 6 månaderna erbjuds de att läsa ytterligare en 6 månaders period.

Arbetslag Bas

Baslinjens syfte är att erbjuda deltagare med funktionsnedsättning möjlighet att studera på folkhögskola. På baslinjen tar vi hänsyn till deltagarnas olika inlärningsstilar. Baslinjen har fyra olika profiler:

1. AKO, aktivitet-kunskap-orientering, är en profil för personer med psykisk funktionsnedsättning. I AKO kan man läsa Engelska, iPad/data, Idrott och friskvård, Samhällskunskap, Skapande, Biblioterapi och Litteratur. Kursen läses på deltid.

2. Teori och praktik är en profil för den som behöver läsa in grundskole- eller gymnasiekompetens i ett lugnt och behagligt tempo. Schemat läggs individuellt i början på läsåret. Vid önskemål hjälper vi till att hitta praktikplatser att kombinera studierna med. Utöver grundskole och gymnasiekurser, erbjuds Stalltid, Estetisk verksamhet, Tillsammans, tillit-samarbete-ansvar, Film och Hälsotid.

3. LOK, lärande och kreativitet. LOK är en profil för personer inom LSS. Vi har under 2023 haft två LOK-grupper, LOK och Lilla LOK. Deltagarna är här på deltid och har kurser inom Skapande, Teater, Uteliv, Litteratur, English drama, iPad, Musik, Idrott och yoga samt Livskunskap.

4. Teaterfolk. Kursen startade 2019, som ett projekt finansierat av Allmänna Arvsfonden. Under 2022 avslutades projektet och är nu en del av Baslinjens ordinarie utbud. Deltagarna läser på heltid under två år med möjlighet att söka ett tredje fördjupningsår. Kursen är en teaterkurs med inriktning på skådespeleri.

Presentation av arbetslaget

- Helena Peterson - linjeföreståndare, lärare svenska och engelska.
- Mikael Skörd - lärare matematik, naturkunskap, bild och musik.
- Maria Bäck - assistent, huvudsakligen på TP.
- Tomas Backnäs - assistent, huvudsakligen på LOK och AKO.
- Gunilla Johansson - assistent, huvudsakligen på TP.
- Matilda Hawerman – lärare och dramapedagog.
- Marie Albertsson – dramapedagog och kursansvarig för Teaterfolk.
- Gudrun Lennartsson – assistent och internat Teaterfolk.
- Alexander Bäckstrand – assistent och internat Teaterfolk. Han var tjänstledig från oktober 2023.
- Jesper Scheel – assistent och internat Teaterfolk. Började som vikarie oktober 2023.
- Titti Engblom – assistent och internat Teaterfolk.

Verksamhetsåret 2023

Arbetslaget har under året träffats för arbetslagsträffar varje vecka då verksamheten varit igång. Utöver det har vi setts för kortare digitala avstämningsmöten på morgonen på tisdag, onsdag och torsdag.
Kvalitetsarbetet har skötts på arbetslagsträffar och av arbetsgivaren utsedd tid.
Stratsys introducerades 2023, som ett system för vårt kvalitetsarbete.
För att skapa goda möjligheter för våra deltagare, har vi bland annat samverkat med psykiatri och kommunal omsorg.
Vi har under våren 2023 fortsatt vårt samarbete med Mora Folkhögskola och arbetet med digital tillgänglighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det har under året i första hand varit gemensamma digitala lektioner där deltagare från Mora och LOK deltagit.

Våren 2022 avslutades vår finansiering från Allmänna Arvsfonden och Teaterfolk blev en fullt ut integrerad del av Baslinjen. De lärare och assistenter, som arbetar mest med Teaterfolk, har under året fortsatt att ha möten kring Teaterfolks verksamhet, deltagare och internatverksamhet. Läsåret 23-24 startade vi ett tredje år på Teaterfolk. Vi hade tre deltagare som började. De har läst tillsammans med övriga Teaterfolk, men har också haft en egen lektion i veckan, som fokuserat på att skriva manus och fördjupa sina kunskaper om olika funktioner i en teaterproduktion.

Hösten 2022 startades Lilla LOK för att vi ville erbjuda ett alternativ till deltagare som behöver korta dagar. Vi fortsatte satsningen 2023 med en större deltagargrupp än föregående läsår. Gruppen har varit på skolan på fredagar och har haft kurser i Estetiska ämnen, Läs och skriv samt Livskunskap.

Hösten 2022 startade vi också en ny kurs på LOK, Uteliv. Kursens syfte har varit utevistelse och att upptäcka och uppleva naturen tillsammans. Kursen har slagit väl ut och uppskattats av deltagarna och vi fortsatte därför kursen 2023.

AKO har under året haft ett svikande deltagarantal och diskussioner har förts i arbetslaget om eventuella förändringar och utveckling av verksamheten.

TP fortsatte under 2023 med sina profilkurser. En timme mer av har lagts på den gemensamma hälsoprofilen tillsammans med de andra deltagarna på allmän linje. TP gjorde under 2023 en film med jultema och genomförde några utflykter som syftar till allmänbildning och gemenskap så som bowling, grillning och besök på Vandalorum.

Den skapande verksamheten har varit ett viktigt inslag i alla våra kurser, liksom vårt arbete med att främja lusten till läsande och skrivande.

Vi gjorde två resor till Helsingborg med alla våra klasser. En gång på våren då vi besökte Fredriksdal och en gång på hösten då vi besökte Tropikariet.

Hösten 2022 hade Teaterfolk premiär för pjäsen Rymdbarnen och under våren 2023 åkte vi på turné med föreställningen. Vi besökte Mölndal, Växjö, Jönköping och Tranås. Turnén innebar mycket arbete, men vi är också övertygade om att det är ett bra sätt att sprida vetskapen om vår skola och våra kurser. I maj spelade vi Rymdbarnen på Gummifabriken för inbjudna skolklasser från kommunen.

Våren 2023 satte Teaterfolk också upp föreställningen ”Kärlekens kraft”.

Även LOK spelade teater och satte våren 2023 upp "Momo och kampen om tiden”. Föreställningen visades både på skolan och offentligt.

Eftersom vi alltid arbetar i team på våra lektioner, blir det ett löpande kollegialt arbete. Samarbete, flexibilitet, trygghet och god kommunikation är förutsättningar för att vår arbetssituation ska fungera. Vi måste alltid revidera vårt arbete beroende på de förutsättningar våra deltagare har. Det finns en naturlig komplexitet i grupper bestående av deltagare med olika funktionsnedsättningar.

Arbetslag FLU/SP

Ingående verksamheter: Fritidsledarutbildning och Socialpedagogutbildning

Arbetslaget och dess organisation

Arbetslaget Flu & Sp arbetar gemensamt med utbildningsövergripande frågor och samordnar kvalitetsarbetet på arbetslagsträffar.

Fritidsledarutbildningen:

Fritidsledarutbildningens arbetslag läsåret 2023 utgjordes av Marie Cavorian, Helena Svensson och Carina Arvidsson. Marie Cavorian har varit linjeföreståndare för utbildningen. Helena Sidklev Svensson har varit klassföreståndare för årskurs två (vt23), senare årskurs ett (ht 23). Carina Arvidsson var klassföreståndare för årskurs ett (vt23), senare årskurs två (ht23). De lärare som ingått i utbildningens arbetslag har pedagogisk högskoleutbildning med relevans för respektive undervisningsområde. Övriga lärare som undervisat på utbildningen 2023 var David Gustafsson (MI) och Pål Lönnergård (idrottsmetodik och friluftsliv).

Arbetslaget har arbetat med kursövergripande frågor och samordnat kvalitetsarbetet på arbetslagsträffar (ALT). Kvalitetsarbetet utgår från skolans verksamhetsidé och vision, men också från Fritidsledarskolornas gemensamma utbildningsplan och Fritidsledarutbildningens lokala utbildningsplan. Det har varit viktigt att kvalitetsarbetet och de två kvalitetsprocesser som utbildningen ingår i, det vill säga Värnamo Folkhögskolas kvalitetsarbete och Fritidsledarskolornas kvalitetsarbete, gått att förena och bidragit till att utveckla utbildningens innehåll och struktur positivt.

Fritidsledarskolornas vårkonferens 2023 genomfördes på Karlskoga Folkhögskola den 20-21 april. I samband med vårkonferensen genomförde fritidsledarskolorna ett så kallat fritidsledarting för deltagare på landets fritidsledarutbildningar. Två deltagare från skolan deltog. Fritidsledarskolornas årsmöte 2023 genomfördes på Vara Folkhögskola den 9-10 november. Marie Cavorian och Helena Svensson deltog på årsmötet.

Fritidsledarskolornas gemensamma utbildningsplan som grund för den lokala utbildningsplanen. Utbildningen har en tydlig inriktning mot hälsa och hälsofrämjande arbete, vilket går hand i hand med skolans övergripande hälsoprofil. Utgångspunkten är att deltagarna ska öka sin medvetenhet kring begreppet hälsa både vad gäller det egna välbefinnande likväl som på vilket sätt de i sitt framtida yrke kan påverka omgivningen i en hälsofrämjande riktning.

Genomsnittlig gruppstorlek: Vårterminen 2023: 9,5, höstterminen 2023: 8,5

Socialpedagogutbildningen:

Socialpedagogutbildningen är en tvåårig eftergymnasial yrkesutbildning.

Utbildningen innehåller följande moment.

- Socialt välfärdsarbete – Etik och värdegrunder
- Det sociala arbetets organisation och utveckling
- Samhälle
- Samtalsmetodik så som MI och delar från KBT
- Individ och grupp
- Sociologi-samhälle
- Psykologi – individ/grupp
- Motivation, pedagogik och ledarskap – individ/grupp
- Socialpedagogiskt arbete – fokus på förhållningssätt och bemötande
- Metoder i socialt förändringsarbete
- Behandlingsmetodik
- Specialisering/Fördjupning
- Hot och våld samt Defensiv hållning, Konflikthantering
- GSH, Grundläggande Säkerhetshållning
- Kunskapsteori och vetenskaplig metod
- Lärande i Arbete (LiA)

Genomsnittlig gruppstorlek: Gruppstorleken ligger i snitt på 18 personer.

Andelen män/kvinnor bland deltagarna vt 23: 22 kvinnor och 11 män.

Andelen män är ca 30 %.

Andel deltagare med annat modersmål än svenska. Av de 33 deltagarna har 13 ett annat modersmål än svenska. Denna andel blir ca 30 %.

Deltagare som får relevanta arbeten	Vår skola ska erbjuda ett attraktivt och framtidsinriktat utbildningsutbud som speglar omvärldens och individens behov	antal i arbete ett år efter avslutad utbildning		ca 90%	
Hälsoprofilering	livslångt lärande och utveckling till aktiva och ansvarstagande samhällsmedborgare	utomhusaktiviteter som filosofiska promenader & idrott	Minst 1 ggn/ vecka	100,0%	

Under kommande år kommer SP fortsätta att jobba med portfoliomodellen för att bättre kunna överblicka deltagarnas kunskapande och återkoppla till praktiken. I år och framöver finns även bild/pedagogik och drama schemalagt. Vi riktar även blicken ut i den verksamhet som våra deltagare skall ut till efter avslutad utbildning. Detta för att kunna möte den efterfrågan gällande de samtals och behandlingsmetoder som nu efterfrågas på marknaden.

Textilakademin

Utbildningen

Textilakademin är en bred, textil grundutbildning. Utbildningen är till för alla som vill fördjupa och utveckla sitt intresse för textila material och metoder.

Utbildningen består av en grundutbildning på ett år och en påbyggnadsutbildning på ett år. Under grundåret ligger focus på grundkunskaper inom de ämnen som ingår i utbildningen. Att ge en bred och stabil kunskapsbas, ev. för vidare studier.

Påbyggnadsåret bygger på kunskaperna från grundåret. Focus under påbyggnadsåret ligger på att utveckla kunskaperna inom sömnad och mönsterkonstruktion, processarbete inom digital design och portfolioarbete. Både grundåret och påbyggnadsåret är heltidsutbildningar.

Undervisningen innehåller teoretiska och praktiska lektioner samt egna studier i våra verkstäder. Ämnena är:

- Plaggsömnad
- Mönsterkonstruktion
- Detaljsömnad
- Vävning
- Textila tekniker
- Fackteckning
- Färg och formgivning
- Textiltryck
- Återbruk
- Material/textilkunskap
- Stilhistoria.

Hattsömnad och maskinstickning som veckolånga temakurser.

Målsättning

Utbildningen fortsätter att vara en bred, grundläggande kurs. Vi vill väcka intresse och visa på bredden och möjligheterna inom textilt hantverk. Att det är ett område med en rik och lång historia där också mycket nya tankar och innovation inom främst konsumtion och miljö just nu sker. Forskningen inom textil hjälper till att skapa en mer hållbar framtid. Målsättningen är att deltagarna skall kunna genomföra utbildningen utan särskilda förkunskaper och utan att nödvändigtvis vilja utbilda sig inom ett textilt yrke. Utbildningen skall dock ge deltagna möjlighet att söka vidare till högre utbildningar inom textil. Den skall även kunna lägga grunden för de deltagare som önskar starta företag.

Personer som ingår i arbetslaget:

Catarina Söder Andersson

Johanna Karlsson

Kristin Kvarnvik

Johanna Jeansson

Julia Högberg

Tidsperiod: januari 2023-December 2023

Antal deltagare: Vårterminen 2023. År1: 11st År 2: 4st.= 15st.

Höstterminen 2023. År 1: 14st. År 2: 8st.= 22st.

Våra deltagare har god närvaro och är starkt studiemotiverade.

Andel män/kvinnor bland deltagarna: Vårterminen 2023: 12 kvinnor och 2 män. Höstterminen: 16 kvinnor och 6 män.

Genomsnittlig gruppstorlek: 6-7st personer/grupp

Organisation i arbetslaget:

- Johanna Karlsson. Lärare i färg och formlära, textiltryck, återbruk och digitaldesign år 1. Lärare i formgivning och digitaldesign år 2.
- Julia Högberg. Kursföreståndare. Lärare i mönsterkonstruktion, plaggsömnad och stilhistoria för år 1.
- Johanna Jeansson. Klassföreståndare. Lärare i väv och textila tekniker, för år1.
- Kristin Kvarnvik. Lärare i detaljsömnad och materiallära, år 1. Lärare i detaljsömnad, plaggsömnad och mönsterkonstruktion, år 2.
- Catarina Söder. Lärare i fackteckning år 1 och fackteckning år 2.

Temaveckor och övrig verksamhet

Under en vecka under året tar utbildningen in gästlärare för att hålla i specialiserade textila kurser. Under våren 2023 besöktes utbildningen av gästlärare i hattsömnad och maskinstickning.

Textilakademins egna utställningar

Stadshuset, värnamo, (År 1) I samarbete med ”Källemo” och stadshuset i Värnamo, ställde deltagarna ut produkter från ämnet återbruk. Årets tema var föremål som lyser och materialet som användes var spill från möbeltillverkningen vid ”Källemo” i Värnamo.

Vandalorum, inspirerat av pågående utställning på museet. (år 2) december 2023. Avslutningsutställning med deltagarnas arbeten på skolan.

Löpande under året visar även alla elever delar av sin produktion från aktuella kurser i byggnaden Bokullens foajé.

Textilakademin har besökt:

Under året anordnas ett antal studieresor och studiebesök. Under 2023 har dessa inkluderat. Källemo i Värnamo, Vandalorums konstmuseum (aktuella utställningar), Newhouse i Borås, fashion textile centre, Borås, textilmuseet i Borås, Vävdagarna i Grimslöv, Pinewood designkontor i Värnamo, Göteborgs remfabrik, Röhska museet i Göteborg, Gårda textil i Göteborg. Under våren besökte alla utbildningens deltagare tillsammans nyföretagarcentrum i gummifabriken för en föreläsning i hur man kan starta företag.

Praktik

Under tre veckor under hösten var de studerande i år 2 på praktik hos modedesigners, textilföretag, skräddare, kostymateljéer, attributmakare och i butiker med inriktning på textil och kläder. Dessa veckor är mycket betydelsefulla för deltagarna som får möjlighet att prova på yrken och knyta kontakter för framtiden.

Material, utrustning och lokaler

Undervisningen bedrivs i salar på Bokullen samt Julias hus. Utbildningen uppdaterar löpande utrustning och maskiner för att deltagarna skall kunna genomföra sina studier väl och för att kunna vara konkurrenskraftiga gentemot andra, jämförbara utbildningar. Under 2023 investerade utbildningen i 4 nya symaskiner. Detta möjliggjordes genom äskning samt inbyte av de äldsta maskinerna.

Förändringar och framtid

Under året har flera lärare på Textilakademin kunnat bredda sina kunskaper genom fortbildning.

Johanna Karlsson har, tack vare fortbildningssumman i utbildningens budget gått utbildningar i naturfärgning vid Capella gården på Öland och i cyniatopi. Detta gör att även färgning kan bli en del av undervisningen i tryck och återbruk. Naturfärgning och cyniatopi blir del av kursen under våren 2024.

Kristin Kvarnvik fick under hösten besök av lärare i maskinbroderi för att gå kurs i detta ämne. Utbildningen har sedan ett par år en broderisymaskin som enbart blivit sparsamt använd men som nu kan användas i mycket högre utsträckning. Maskinbroderi kommer inkluderas i detaljsömnad/textila tekniker under vårterminen 2024.

Deltagarnas fortsatta studie-och-yrkesbanor

Från läsåret 2022/23 valde 8 av 10 deltagare från år 1 att söka utbildningens påbyggnadsår. 1 av 4 deltagare i år två arbetar i textilbutik. Ingen från år två gick direkt vidare i textila studier efter avslutade studier på textilakademin.

Arbetslag Kök och städ

Personer som ingår i arbetslaget inklusive arbetslagsledare Stefa Iveljic:
Stefa Iveljic (arbetslagsledare), Marielouise Karlsson, Marina Milisic, Annelie Berg Carlsson, Milivojka Zorkic, Henrik Farving, Rosette Mujanayi och Cecilia Sundström.

Under året har andelen ekologisk och kravmärkt mat ökat i vår verksamhet till ca. 65%. Vi arbetar även aktivt med att öka andel svensk- och närproducerad mat. Medvetet arbetar vi med matsvinnsmätning och utmanar all personal och alla deltagare att tänka över matsituationen över huvud taget. När vi beställer livsmedel till skolan har vi noga tänkt över så att det så effektivt som möjligt kan användas utan onödigt spill. Vi anpassar matsedel och planering efter hur våra livsmedelsförråd ser ut. Deltagare som bor på skolan har möjlighet att efter avslutad lunch varje dag ta del av den mat som blivit över och på så sätt minskar vi serveringssvinnet ytterligare.

Arbetslag Stödgrupp

Inledning

Denna text syftar till att ge en överblick över verksamhetsåret 2023 ur stödgruppens perspektiv. Det har varit ett år av både utmaningar och framsteg under vilket vårt fokus har legat på att stärka individanpassade lärandestrategier och inkluderande pedagogik.

Stödgruppens verksamhet syftar till att främja deltagarnas lärande, utveckling och hälsa samt att samverka med skolans pedagogiska personal i det hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbetet på skolan. Stödgruppen arbetar med att stärka deltagarnas trivsel, hälsa, inflytande samt att skapa en skolkultur där idéer och tankar kring hur vi kan utveckla verksamheten får en så bra grogrund som möjligt.

I stödgruppen på Värnamo Folhögskola arbetade under 2023 Anette Svensson som skolkurator, Staffan Lindblad som speciallärare och Montserrat Fernandez som biträdande rektor. Vi träffas tillsammans i stödgruppen en gång i veckan.

Elevernas utveckling

Under året har vi mött ett stort antal deltagare i särskilda behov, inklusive inlärningssvårigheter, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och språkstörningar. Genom individuellt anpassade undervisningsplaner, anpassningar och individuell underrvisning så har

dessa elever fått möjlighet att utveckla sina kunskaper och färdigheter i en takt som passar dem. Vi har sett märkbara förbättringar i elevernas självkänsla och akademiska prestationer, vilket är mycket glädjande.

Pedagogiskt utvecklingsarbete

För att förbättra vår undervisning har vi utforskat nya tekniska hjälpmedel och olika digitala verktyg för att främja inkluderande och tillgänglig undervisning. Vi har prövat på olika undervisningsmodeller i olika pedagogiska sammanhang för att främja läsning och utveckla deltagarnas läsförståelse.

Samarbete och nätverksbyggande

Ett viktigt område under året har varit att förbättra samarbetet mellan lärare, deltagare och externa aktörer som psykologer och annan personal inom sjukvården. Detta tvärprofessionella arbete har varit avgörande för att skapa en holistisk stödstruktur för våra deltagare.

Utmaningar och förbättringsområden

Framåt behöver vi fortsätta utveckla strategier och metoder för att främja deltagarnas skolnärvaro och fortsätta arbetet med att verka för att främja deltagarnas hälsa, välbefinnande, utveckling och lärande.

Framtidsutsikter och mål för nästa år

För nästa år planerar vi att ytterligare individualisera lärandeprocessen genom att bland annat ge mer tid till specialundervisning i speciallärares schema. Från och med höstterminen 2024 får deltarna utökade möjligheter att under studietider arbeta tillsammans med lärare utifrån deras ämneskompetenser.

Vi kommer även att öka användningen av teknologiska hjälpmedel i undervisningen för att bättre stödja både lärare och deltagare i undervisningssammanhang.

De hälsosamtal som under 2023 genomfördes av skolkurator och speciallärare kommer att genomföras tillsammans med fler kompetenser i lärarkollegiet under 2024. Detta möjliggör en snabbare översyn av de nya deltagarnas behov och förutsättningar, och möjliggör för stödgruppen att snabbare följa upp hälsosamtalen.

Deltagar- och kursstatistik 2023

Slutförd utbildning:

Allmän kurs:

Antalet klarade behörigheter av de som avslutade sina studier: ca. 80%

Socialpedagogutbildningen:

13 av 13 deltagare som påbörjat utbildningen slutförde den (år 2)

Avbrott 3 pers (år 1+2)

Textilakademin:

Vt 23 – 13 av 15 avslutade kursen (2 avbrott) år 1, 7st år 2.

Fritidsledarutbildningen:

8 av 10 deltagare som påbörjade utbildningen slutförde den
vt 23 – 2 pers avbrott (år 1)

Avbrott/avhopp:

Under vårterminen 2023 så gjorde 15 deltagare studieavbrott.

Under höstterminen 2023 gjorde 16 deltagare studieavbrott.

Profileringsarbete

Under 2023 har profileringsarbetet fortsatt på Värnamo Folkhögskola. Samtliga utbildningar jobbar med att ta fram en egen hälsoplan för alla deltagare. Hälsoprofilen har kommunicerats externt vid bland annat besöksdagar och i aktuell utbildningskatalog som både finns tryckt och i digitalt format på skolans webbplats. Vi arbetar även mycket med profilprodukter som kan delas ut och spridas vid exempelvis mässor och andra event.

I alla våra kanaler, där vi befinner oss, kommunicerar vi våra tankar kring hälsoprofilen och hur den kan göra vardagen bättre och stärka individen. Det är viktigt att kommunicera att hälsa inte enbart handlar om att vara fysiskt aktiv. Det är minst lika viktigt att vårda den inre, mentala hälsan.

Tvärgruppsformen, som innebär att deltagare på skolan blandas i nya konstellationer, i sig ger nya kontaktytor och skapar en bättre sammanhållning på skolan. De utbildningsövergripande

kurser utvärderades av deltagare och personal. Utvärderingen visar på kurserna uppfattats mycket positivt. Vi har också genomfört tre stycken må-bra-dagar under 2023 varav deltagarrådet ansvarade för den vi hade i juni månad. Vi har också i valet av schemabrytande föreläsningar och kulturevenemang försökt att anknyta till vår hälsoprofil tydligare.

På samtliga profiler på vår allmänna kurs ingår idrott och hälsa och inom ramen för etableringskursen har vi också infört obligatoriska veckopass med idrott och hälsa utöver valbara sådana. Kurator, speciallärare och klassföreståndare har genomfört hälsosamtal med samtliga deltagare och våra screeningtester för att kunna erbjuda deltagarna relevant stöd har intensifierats.

På personalsidan har vi arbetat intensivt för att förbättra arbetsmiljön och minska ohälsotal. Samtliga medarbetare är indelade i fem grupper med olika ansvar för att arbeta med hälsoprofilen (må-bra-dagar och personalsociala aktiviteter).

Budgetsammanställning

Värnamo Folkhögskola 2023

Resultat 2023 (belopp i tkr)	Utfall 2023	Utfall 2022	Budget 2023
Verksamhetens intäkter			
Statsbidrag från Folkbildningsrådet	14 904	16 365	14 700
Statsbidrag från SPSM	2 437	2 458	2 332
Anslag från Region Jönköpings län	15 825	16 142	15 825
Övriga verksamhetsintäkter	5 151	4 951	4 731
varav elevintäkter (kost och logi)	*1 818*	*1 852*	*2 220*
varav utomlänsintäkter	*582*	*731*	*700*
Summa verksamhetens intäkter	**38 318**	**39 916**	
Verksamhetens kostnader			
Personalkostnader	25 411	24 516	25 054
Kostnader för varor, material och vissa köpta tjänster	1 934	2 598	2 233
Övriga verksamhetskostnader	10 781	11 583	10 233
Avskrivningar, nedskrivningar, återföringar, internränta	90	88	64
Summa verksamhetens kostnader	**38 217**	**38 786**	
Resultat	**102**	**1 131**	

Grundvillkoren för statsbidragsberättigad verksamhet

Verksamhetsåret 2023

Nedan följer våra framgångsfaktorer (mätetal i Stratsys) och verksamhetsplan 2023 utifrån fem perspektiv: kund-, process-, medarbetar-, ekonomi- och förnyelseperspektiv.

Kundperspektiv

Styrkort 2023		
Strategiskt mål	**Mått**	**Målvärde**
Ett attraktivt och framtidsinriktat utbildningsutbud med hög kvalitet, anpassat efter befolkningens och arbetsmarknadens behov	Sökande per utbildningsplats - könsuppdelas (kvinnor/män/övriga)	≥2,0
	Andel nöjda deltagare - könsuppdelas	≥80 %
Verksamhetsmål - mätbara	**Mått**	**Målvärde**
Samtliga deltagare ska veta om vad som de kan förvänta sig av den utbildning de studerar och vad som är slutmålet med respektive utbildning	Andel utbildningar som har en tydlig utbildningsplan där mål, innehåll för och antagningskriterier framgår	100%
Verksamhetsmål - inriktning	**Mått**	**Målvärde**
Deltagarna får det stöd de behöver för att kunna slutföra sin utbildning	Andel deltagare i behov av särskilt stöd som har en pedagogisk plan som de själva är med och skapar	100%

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen				
AKTIVITET - vad ska göras?	**Resultat - vad ska aktiviteten ge?**	**Mål - vilket mål ska resultatet stödja?**	**Klardatum**	**Ansvarig**
Samtliga kurser på varje utbildning ska utvärderas med gemensamma enkätfrågor	Fler nöjda deltagare och ökad utbildningskvalitet	Deltagarna får det stöd de behöver för att kunna slutföra sin utbildning	2023-12-31	Samtliga kursföreståndare (rektor följer upp)
Resultatet från deltagarenkät och kursenkät används i arbetslagens kvalitet- och utvecklingsarbete	Ökad möjlighet att påverka utbildningen för deltagare och ökad utbildningskvalitet	Ett attraktivt och framtidsinriktat utbildningsutbud med hög kvalitet, anpassat efter befolkningens och arbetsmarknadens behov	2023-12-31	Samtliga kursföreståndare (rektor följer upp)
Stödgruppen (kurator, speciallärare/pedagog, rektor och biträdande rektor) arbetar med att följa upp deltagare i behov av särskilt stöd	Deltagarna får det stöd de behöver för att klara utbildningsmålen	Deltagarna får det stöd de behöver för att kunna slutföra sin utbildning	2023-12-31	Rektor, biträdande rektor, speciallärare/pedagog, kurator och kursföreståndare m.fl.
Schoolsoft används av samtliga pedagoger för ökad tydlighet hur man som deltagare ligger till med inlämningar, frånvaro, etc.	Deltagarna får det stöd de behöver för att kunna slutföra sin utbildning	Deltagarna får det stöd de behöver för att kunna slutföra sin utbildning	2023-12-31	Samtliga kursföreståndare
Mätning av andel deltagare på socialpedagogutbildningen och fritidsledarutbildningen som har	Signal om utbildningarna är relevanta för befolkningens och	Ett attraktivt och framtidsinriktat utbildningsutbud med hög kvalitet, anpassat	2023-12-31	Kursföreståndare SP och FLU

relevant sysselsättning sex månader efter avslutad utbildning	arbetsmarknadens behov	efter befolkningens och arbetsmarknadens behov		
Samtliga utbildningar skapar eller reviderar en gällande utbildningsplan	Deltagarna har rätt att veta vad som ingår i utbildningen och vad slutmålen är	Samtliga deltagare ska veta om vad som de kan förvänta sig av den utbildning de studerar och vad som är slutmålet med respektive utbildning	2023-12-31	Kursföreståndarna (rektor följer upp)

Processperspektiv

Styrkort 2023			
Strategiskt mål	**Framgångsfaktor**	**Mått**	**Målvärde**
Deltagarna ska slutföra sin utbildning	Utbildningsinnehåll anpassat till deltagarens behov	Andel deltagare som slutför kurs inom folkhögskolan	≥85%
Kostnadseffektiv upphandling	Rätt beteende	Avtalstrohet inköp	≥90
Verksamhetsmål - mätbara		**Mått**	**Målvärde**
Ett aktivt kvalitets- och utvecklingsarbete bedrivs såväl på en övergripande nivå samt i varje enskilt arbetslag på Värnamo Folkhögskola		Andel av arbetslagen (samt SAMO på en övergripande nivå) som har arbetat fram egna mål, mått och aktiviteter som följs upp och sammanställs på kalenderår och läsår	100%
Verksamhetsmål - inriktning		**Mått**	**Målvärde**
Deltagares kunskapsutveckling ska kunna följas		Andel utbildningar som skapat sig underlag för att kunna följa samtliga deltagares kunskapsutveckling	

Medarbetarperspektiv

Delaktiga, kompetenta och friska medarbetare	Attraktiv arbetsplats	Andel medarbetarsamtal	≥90 procent
		Andel med dokumenterad kompetensutvecklingsplan	≥90 procent

Verksamhetsmål - mätbara	**Mått**	**Målvärde**
Samtliga medarbetare ska ha tillgång till information om de rättigheter och skyldigheter som finns som medarbetare i region Jönköpings län i allmänhet och specifikt på Värnamo Folkhögskola	Andel medarbetare som har tillgång till regionnätet	100%
Verksamhetsmål - inriktning	**Mått**	**Målvärde**
Relevanta aktuella kompetensutvecklingsplaner som genomförs för samtliga medarbetare	Andel komptensutvecklingsaktiviteter som genomförts	

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen				
AKTIVITET - vad ska göras?	**Resultat - vad ska aktiviteten ge?**	**Mål - vilket mål ska resultatet stödja?**	**Klardatum**	**Ansvarig**
Levande och individuell kompetensutvecklingsplan görs av chef, medarbetare och förankras i arbetslaget	Aktuell och relevant kompetensutvecklingsplan som kan följas	Relevanta aktuella kompetensutvecklingsplaner som genomförs för samtliga medarbetare	2023-12-31	Rektor, sercvicechef a-lagsledare
Formulera och förankra Värnamo Folkhögskolas koncept	Förstå allas roll i att nå vår vision samt lättare ta ställning till vilket håll skolan ska i framtiden	Samtliga medarbetare ska ha tillgång till information om de rättigheter och skyldigheter som finns som medarbetare i region Jönköpings län i allmänhet och specifikt på Värnamo Folkhögskola	2023-12-31	Rektor och SAMO
Genomförande av Medarbetarenkät	Delaktiga, kompetenta och friska medarbetare samt tydlig organisation	Delaktiga, kompetenta och friska medarbetare	2023-12-31	Rektor, bitr rektor och servicechef
IT-investering för bättre internteaccess samt tillgång till regionnätet och drift via ITC	Tillgång till regionnätet för samtliga medarbetare	Samtliga medarbetare ska ha tillgång till information om de rättigheter och skyldigheter som finns som medarbetare i region Jönköpings län i allmänhet och specifikt på Värnamo Folkhögskola	2023-12-31	IT-ansvariga och rektor
Pedagogiskt aktuellt innehåll på studiedagar	Pedagogisk utveckling och förbättrade resultat	Relevanta aktuella kompetensutvecklingsplaner som genomförs för samtliga medarbetare	2023-12-31	Rektor

Ekonomiperspektiv

Strategiskt mål	**Framgångsfaktor**	**Mått**	**Målvärde**
Verksamheten ska kännetecknas av en god hushållning av resurser på såväl kort som lång sikt	Organisationsutveckling för ökad produktion och effektivitet	Ekonomi i balans	Nettokostnaden per verksamhetsområde ska inte överstiga budget
	Kunskap om prestations- och kostnadsutfall		

Verksamhetsmål - inriktning	**Mått**	**Målvärde**
Det ska finnas en medvetenhet och engagemang kring ekonomin hos de anställda	Antal aktiviteter som genomförts under året för att stödja målets inriktning	≥3

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen				
AKTIVITET - vad ska göras?	**Resultat - vad ska aktiviteten ge?**	**Mål - vilket mål ska resultatet stödja?**	**Klardatum**	**Ansvarig**
Ekonomiinformation till all personal varje månad via APT, måndagsmöten, SVG och informationsmail från rektor	Organisationsutveckling för ökad produktion och effektivitet	Det ska finnas en medvetenhet och engagemang kring ekonomin hos de anställda	2023-12-31	Rektor och servicechef
Budgetuppfölningsupplägg tydligare och mer pedagogiskt (personal ska lättare kunna se de poster som man själv kan påverka samt kunna se utfallet i en delverksamhet)	Kunskap om prestations- och kostnadsutfall	Det ska finnas en medvetenhet och engagemang kring ekonomin hos de anställda	2023-12-31	Rektor och servicechef samt ekonomistöd från verksamhetsområdet
Budgetuppföljningsdagar per tertial på skolan med tid för varje budgetansvarig - i detta ingår också inköp utanför avtal	Kunskap om prestations- och kostnadsutfall	Det ska finnas en medvetenhet och engagemang kring ekonomin hos de anställda	2023-12-31	Rektor, servicechef samt ekonomistöd från verksamhetsområdet

Förnyelseperspektiv

Styrkort 2023			
Strategiskt mål	**Framgångsfaktor**	**Mått**	**Målvärde**
Organisation och medarbetare som utvecklas i takt med nya krav	Kompetensutveckling av personal för att möta framtida krav och kvalitet i skolan	Lärartäthet - antal årstjänster per 1000 deltagarveckor	≥1,8
Verksamhetsmål - inriktning		**Mått**	**Målvärde**
Det unika med folkhögskola som utbildningsform ska stärkas		Antal aktiviteter som genomförts under året för att stödja målets inriktning	≥4
Hälsoprofileringen ska stärkas både övergripande och i varje enskild utbildning		Antal aktiviteter som genomförts under året för att stödja målets inriktning	≥2
Arbeta för att fler resfria möten kommer till stånd		Utbilda personal i vilka system och vilken teknik som kan användas	

Handlingsplan med aktiviteter för att nå målen				
AKTIVITET - vad ska göras?	**Resultat - vad ska aktiviteten ge?**	**Mål - vilket mål ska resultatet stödja?**	**Klardatum**	**Ansvarig**
Tre fasta må-bra-dagar per läsår ska genomföras (varav deltagarna ansvarar för den sista)	Fler aktivt sökande deltagare och en förbättrad hälsa	Hälsoprofileringen ska stärkas både övergripande och i varje enskild utbildning	2023-12-31	Utsedda aktivitetsgrupper
Utbildningsövergripande kurser med hälsoanknytning ska genomföras som ett obligatoriskt inslag	Fler aktivt sökande deltagare och en förbättrad hälsa	Hälsoprofileringen ska stärkas både övergripande och i varje enskild utbildning	2023-12-31	Biträdande rektor
Erbjuda nyanställda kurs i folkhögskolans idé och pedagogik i Linköping samt dag för nyanställda på folkhögskolor inom Region Jönköpings län	Stärka vår identitet som folkhögskola som alternativ	Det unika med folkhögskola som utbildningsform ska stärkas	2023-12-31	Rektor

Redovisning av kvalitetsarbetet

Nätverk för kvalitetsutveckling

Utveckling av olika nätverk och yrkesråd prioriteras på skolan.

- Fritidsledarskolornas förening
- Balsam (nätverk för behandlings- och socialpedagogutbildningar)
- BAS-linjens nätverk (med ex. psykiatrin och sjukvården)
- SYV-nätverk (studie- och yrkesvägledare)
- Utbildningsråd inom fritidsledarutbildningen
- Kvalitetsutvecklingsgrupp inom fritidsledarskolorna
- Olika rektorsnätverk (offentligägda folkhögskolor i Sverige (OFI), regionens folkhögskolor, rektorsfortbildningsgrupp)

Utöver detta så finns ett aktivt utvecklingsarbete som utgår från samtliga skolans arbetslag där upp till fem mål sätts med tillhörande handlingsplan. För samtliga arbetslag gäller att ett mål ska vara relaterat till skolans hälsoprofil, för de pedagogiska arbetslagen gäller att det också ska finnas mål relaterat till deltagares kunskapsutveckling och att deltagare slutför sin utbildning (kan genomföras genom exempelvis flexibelt lärande och läsfrämjande åtgärder). Slutligen ska våra yrkesutbildningar också ha mål kopplat till att våra deltagare får relevant arbete efter avslutad utbildning.

Kundperspektivet

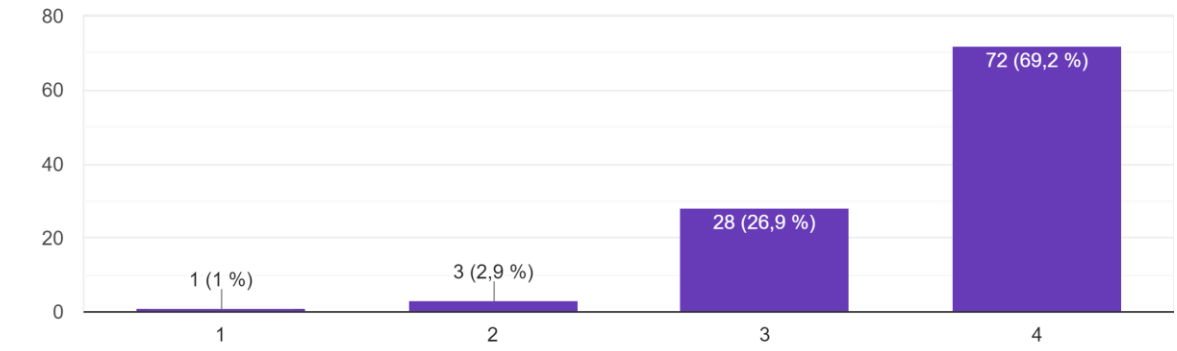
Andel nöjda deltagare (Folkhögskola)	80%	93%
VO Deltagare per utbildningsplats, inskrivna på 15-dagen (Folkhögskola)	0	1

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Andel utbildningar som har en tydlig utbildningsplan där mål, innehåll och antagningskriterier framgår	100%	100%	

Enkätsvar - vt 2024

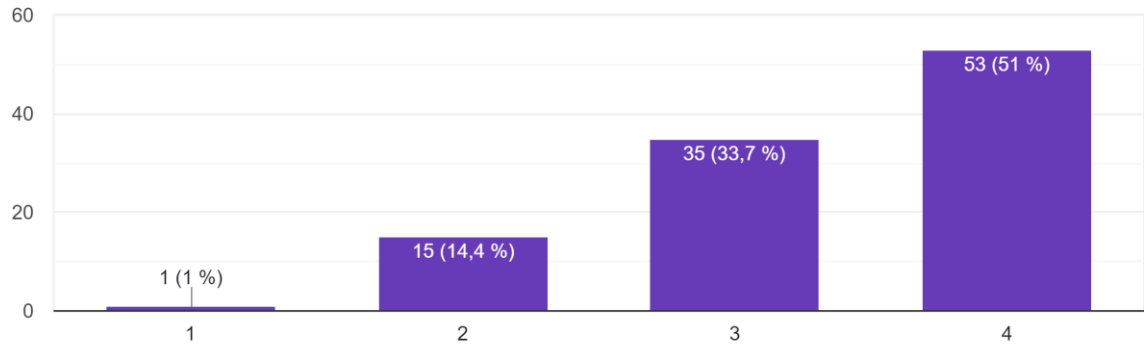
Jag trivs på Värnamo folkhögskola.

104 svar

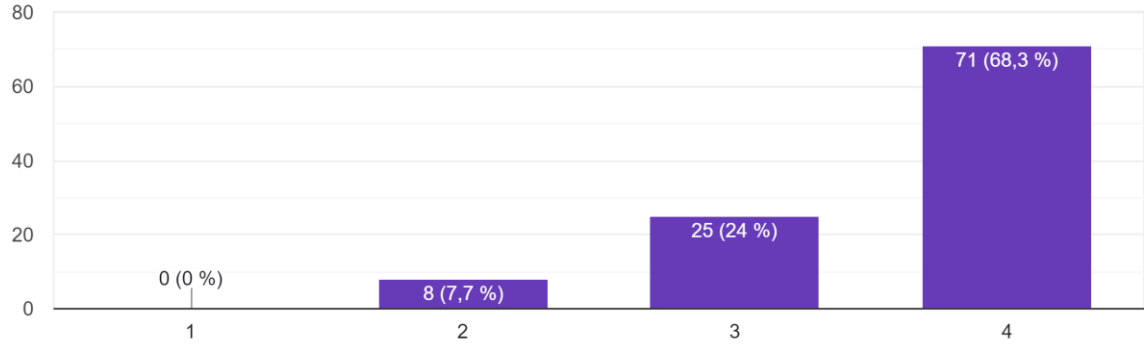
Skolans hälsoprofil är tydlig.

104 svar

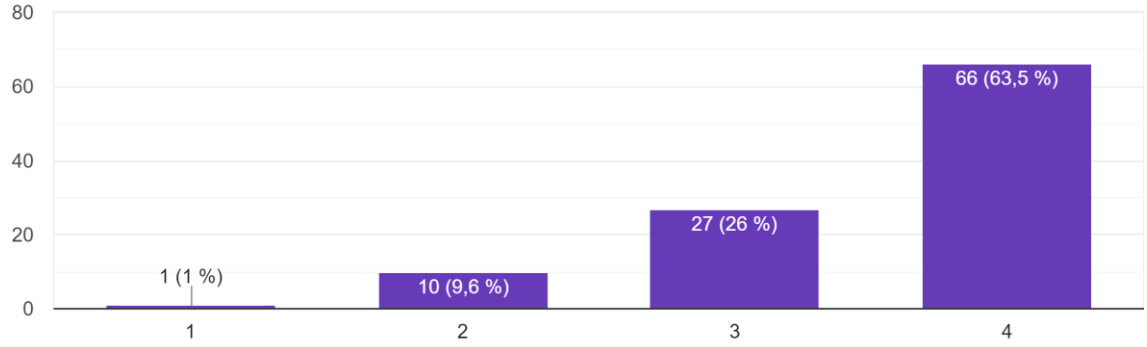
Jag är nöjd med min utbildning.

104 svar

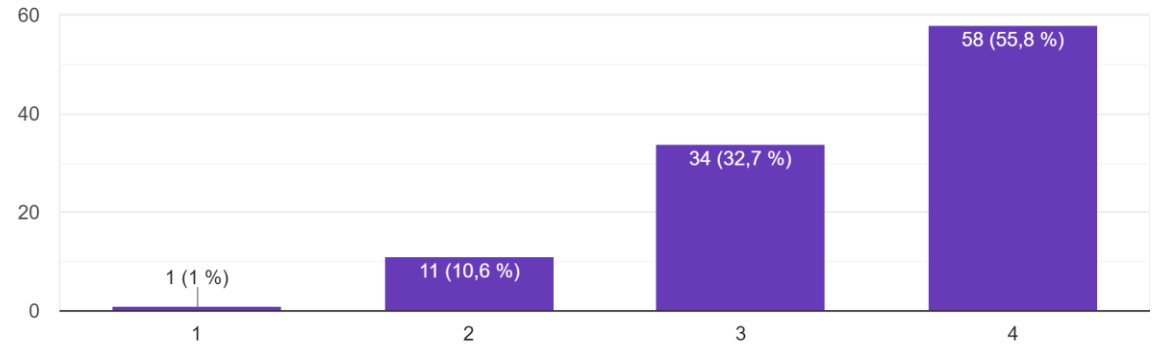
Utbildningens innehåll är tydligt.

104 svar

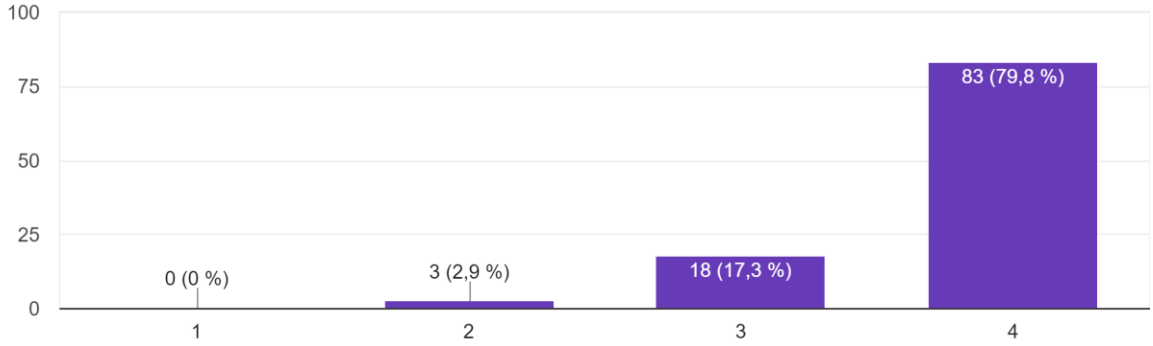
Jag som deltagare kan påverka mina studier.

104 svar

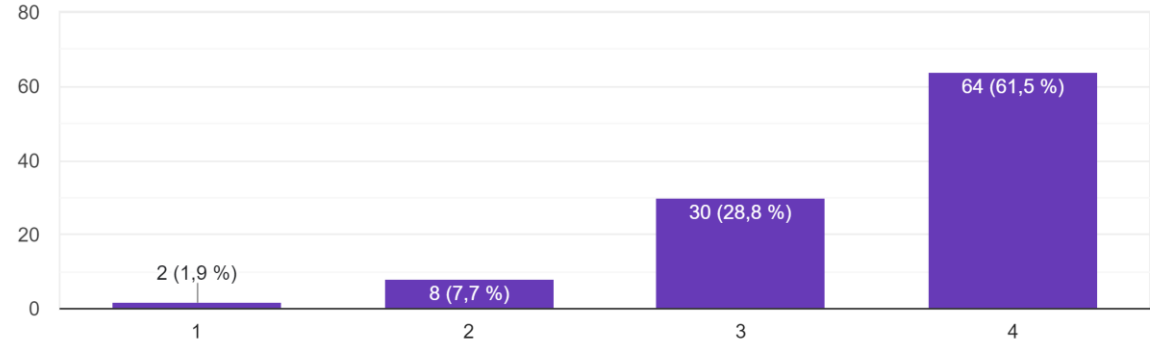
Bemötande från lärare och assistenter har varit bra.

104 svar

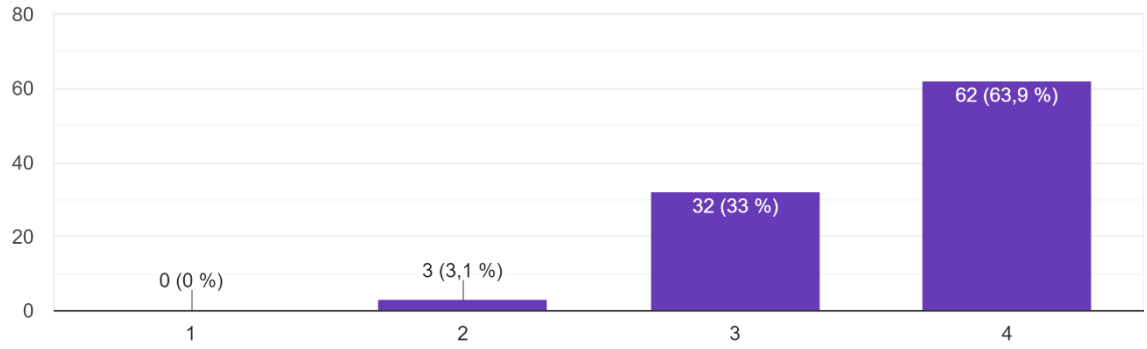
Under min tid på skolan har jag utvecklats som person.

104 svar

På skolan respekterar vi varandras åsikter.

97 svar

Har någon lärare eller annan personal på skolan behandlat dig sämre än andra på grund av

97 svar

Processperspektivet

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Andel deltagare i behov av särskilt stöd som har en pedagogisk plan som de själva är med och skapar		100%	

Aktiviteter	Analys
Likabehandlingsplanen revideras varje år och tryggheten på skolan följs upp i deltagarenkäten två gånger per år (elevrådet medverkar i detta)	Detta görs fullt ut.
Kedjan från hälosamtal, registrering av funktionsnedsättning, ansökan SPSM, åtgärdsplan, uppföljning förtydligas	Hälsosamtal genomförts i samtliga klasser. Stödgruppen fungerar. Ansökan till spsm kommer.
En stödgrupp skapas med ett tydligt arbetssätt	Det finns en befintlig stödgrupp och planen är godkänd.
Samtliga kurser på varje utbildning ska utvärderas med gemensamma enkätfrågor	Genomfördes i maj-juni

Verksamhetsspecifika mål

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Andel av arbetslagen (samt SAMO på en övergripande nivå) som har arbetat fram egna mål, mått och aktiviteter som följs upp och sammanställs på kalenderår och läsår	100%	100%	

Mätetal	Målvärde	Resultat	Analys
Andel utbildningar som skapat sig underlag för att kunna följa samtliga deltagares kunskapsutveckling	100%	100%	

Statsbidragsvillkoren

Grundvillkor för statsbidrag	
Årlig årsredovisning	Ja
Årlig verksamhetsplan	Ja
Beskrivning och resultat av systematiskt kvalitetsarbete	Ja
Policydokument för förstärkningsbidrag och kursdeltagare som har brister i det svenska språket	Ja
Allmän kurs ska utgöra 15% och främst vända sig till deltagare som saknar grundläggande behörighet för högskolestudier	Ja, hos oss utgör Allmän kurs cirka 50 %
Erbjuda olika lärformer	Vi har en stor variation av lärformer och tekniska plattformar då vi ser det som oerhört viktigt att kunna möta alla våra deltagare där de står. Vår speciallärare och våra assistenter finns förutom ansvariga pedagoger med för att kunna möjliggöra detta. Vi har olika typer av flexibel undervisning på allmän kurs, baskursen, textilakademin, fritidsledarutbildningen samt socialpedagogutbildningen
Tydliga former för studerandeinflytande samt hantering av studeranderättsliga frågor	Ja, vi är anslutna till FSR och ger information till alla våra deltagare både före och efter kursstart. Forum som deltagarråd, studerandeskyddsombud, mat-, miljö och städråd, idrott- och hälsoråd samt kultur- och biblioteksråd finns för samtliga deltagare. Dessutom finns klassråd, utbildningsråd (för FLU), medverkan vid skolans samverkansgrupp
Lärartäthet motsvarande 1,8 helårstjänster per 1000 dv rapporetrad verksamhet exkl. Förstärkningsbidrag och språkschablon	Ja

Värnamo 10 maj 2024

Emil Alm
Rektor och verksamhetschef

Kerstin Hammar
Ordförande ANA-nämnden

§ 59

Remiss - Skolor mot brott SOU 2024:17

Diarienummer: RJL 2024/1159

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- Godkänna föreliggande yttrande som svar till Utbildningsdepartementet.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över rubricerat förslag – Skolor mot brott, delbetänkande av Skolsäkerhetsutredningen SOU 2024:17.
Utredningen föreslår flera bestämmelser och regeländringar i skollagen som förtydligar huvudmannens ansvar i det brottsförebyggande arbetet i skolan. Region Jönköpings län anser att utredningen går i linje med övrig lagstiftning men att det kommer ställas ökade krav på huvudmannen, rektor och övrig skolpersonal. Förslaget kommer innebära ökad administration och ökad kostnad för både huvudmän och skolenheter samt övriga myndigheter.

Beslutsunderlag

- Missiv 2024-05-02
- Förslag till yttrande 2024-05-29: Remiss av betänkandet Skolor mot brott SOU 2024:17
- Remiss: Skolor mot brott SOU 2024:17

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Remiss av betänkandet Skolor mot brott SOU 2024:17

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- Godkänner föreliggande yttrande som svar till Utbildningsdepartementet.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över rubricerat förslag – Skolor mot brott, delbetänkande av Skolsäkerhetsutredningen SOU 2024:17. Utredningen föreslår flera bestämmelser och regeländringar i skollagen som förtydligar huvudmannens ansvar i det brottsförebyggande arbetet i skolan. Region Jönköpings län anser att utredningen går i linje med övrig lagstiftning men att det kommer ställas ökade krav på huvudmannen, rektor och övrig skolpersonal. Förslaget kommer innebära ökad administration och ökad kostnad för både huvudmän och skolenheter samt övriga myndigheter.

Ärendebeskrivning

Skolsäkerhetsutredningens bakgrund.

Detta delbetänkande utgör en del i den Skolsäkerhetsutredning som tillsattes i juni 2022 (Dir. 2022:86). Skolsäkerhetsutredningen syftar till en nationell strategi för att motverka brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Strategin har fokus på sociala brottsförebyggande åtgärder som att utveckla det brottsförebyggande arbetet i skolan, stärka föräldraansvaret, förbättra stödet för vårdnadshavare, ge socialtjänsten fler möjligheter att ge stöd och hjälp till barn och unga och att utveckla det återfallsförebyggande arbetet.

I delbetänkandet förslås en rad åtgärder för att mer involvera skolans arbete i det brottsförebyggande arbetet och föreslår bland annat:

Huvudmannen ska ha en struktur för samverkan mellan skola, socialtjänst och polismyndighet när unga begår eller riskerar att begå allvarliga brott.
Genom bestämmelser i skollagen åläggs huvudmannen att säkerställa att ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete bedrivs. I arbetet ingår att kartlägga brottslighet som förekommer i samband med verksamheten och analysera resultaten.

Huvudmannen ska se till att varje skolenhet har beredskap för att hantera allvarliga våldssituationer och att det ska bedrivas ett löpande arbete för att säkerställa beredskap och att det ska finns en beredskapsplan på varje skolenhet.

Utredningen föreslår flera bestämmelser och regeländringar i skollagen som förtydligar huvudmannens ansvar i det brottsförebyggande arbetet i skolan och läroplanerna skrivs om så att utbildningen omfattar respekt för lagar och regler.

Skolan blir skyldig att anmäla brott och skolpersonal får mandat att undersöka väskor och skåp på högstadiet och gymnasiet.

En reglering av det brottsförebyggande arbetet i skolan
Utredningen föreslår bestämmelser i skollagen att det på varje förskole- och skolenhet ska bedrivas ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete och att det ska åligga huvudmannen att säkerställa det. I det arbetet ska bland annat ingå att kartlägga brottslighet som förekommer i samband med verksamheten, analysera resultat och vidta åtgärder för att förebygga brottslighet. Detta ska dokumenteras i en lägesbild och åtgärdsplan som följs upp kontinuerligt. I de fall brottslighet inte finns behöver inga åtgärder vidtas. Utredaren föreslår samtidigt att Brottsförebyggande rådet (Brå) och Skolverket ska få ett uppdrag av regeringen att ta fram ett stödmaterial åt skolorna. Man föreslår även att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå, och Polismyndigheten ska få ett uppdrag att föreslå hur ett operativt stöd till skolor skulle kunna utformas.
För Naturbruksskolor med Regional huvudman är det viktigt att skolans lägeskommun tänker in operativt stöd för skolor med annan huvudman än de kommunala.

Beredskap för allvarliga våldssituationer
Huvudmannen ska se till att varje skolenhet har beredskap för att hantera allvarliga våldssituationer och att det ska bedrivas ett löpande arbete för att säkerställa beredskap och att det ska finns en beredskapsplan på varje skolenhet.

Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Polismyndigheten kommer få i uppdrag att ta fram en vägledning för arbetet med beredskap. Vägledningen ska till exempelvis innehålla rekommendationer om hur skolan kan genomföra övningar i hur de ska hantera skolattacker.

Vägledning för arbete med beredskap ser Region Jönköpings län kan hjälpa skolenheter i det förebyggande arbetet i att säkerställa beredskap.

Tillträde till verksamhetens område
Utredningen föreslår en bestämmelse i skollagen som ålägger huvudmannen att se till att det på skolenheten vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till skolenhetens område då verksamheten pågår. Syftet är att tydliggöra att det som redan idag gäller, att skolområdet inte är en plats dit allmänheten har

fritt tillträde. Skolverket ges i uppdrag att ta fram en vägledning för att skolenheten ska kunna ta fram riktlinjer och rutiner som sedan skolan ska kunna kommunicera utåt på ett ändamålsenligt sätt.

Här ser Region Jönköping län en utmaning i verksamheternas skolområde som är omfattande både geografiskt och med omfattande fastigheter.

En möjlighet att undersöka väskor och andra föremål
Utredningen föreslår bestämmelser i skollagen som ska reglera en möjlighet att besluta om undersökning av väskor och andra föremål inom skolans område under vissa förutsättningar. Rektor ska ges rätt att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål som elever har eller har haft med sig till skolan kan undersökas. Beslutet ska avse en viss dag och då av, rektor, särskild utsedd personal som kan undersöka viss elevs väska som denne bär med sig, har placerats i skåp eller annan plats på skolan. Ett beslut om undersökning får fattas om det anses nödvändigt för att begränsa risk för allvarligare ordningsstörning eller för att upprätthålla säkerhet på skolan. Exempel som anges som allvarliga ordningsstörningar kan vara förberedelser för nollningsaktiviteter, misstanke om alkohol inför skolavslutningar eller om skolan fått information om att det förvaras oönskade föremål i elevskåpen. Tillämpningen gäller när det är fråga om generella indikationer och ger bara möjlighet att fatta generella beslut att undersöka samtliga elevers väskor eller skåp, dock kan man välja att genomföra endast stickprovskontroller. Undersökningen måste genomföras utifrån de krav på saklighet och opartiskhet som gäller för genomförandet av offentliga förvaltningsuppgifter och får inte genomföras på ett diskriminerande sätt. Utredningen föreslår regeringen att ge ett uppdrag till Skolverket och SPSM att ta fram ett stödmaterial för tillämpningen av bestämmelserna.

Region Jönköpings län ser att det är viktigt med tydlighet gällande rektors beslut och skolans hantering av möjligheten att undersöka väskor och andra föremål får ske. Krav på dokumentation och hur exempelvis stickprovskontroller utförs för att inte enskilda elever ska uppleva sig diskriminerade. Bestämmelsen kan öka tydlighet och möjlighet för skolan att undersöka elevers väskor och skåp och på så vis minska förvaring av olämpliga föremål. Dock behövs det tydliga stödmaterial för rektor att kunna stödja beslut på.

En anmälningsskyldighet
Utredningen föreslår en bestämmelse i skollagen som reglerar skolans skyldighet att anmäla till Polismyndigheten när en elev misstänks för brott i samband med skolans verksamhet. Dock skriver man i utredningen att utgångspunkten är alla brott som elever kan misstänkas för i samband med skolans verksamhet men att undantag görs för situationer där övervägande skäl talar emot en polisanmälan. Därav måste en avvägning och helhetsbedömning göras i varje enskilt fall. Skolverket föreslås ta fram allmänna råd om bestämmelsens tillämpning.

Region Jönköpings län anser det positivt med en ökad tydlighet gällande anmälningsskyldighet vid misstanke om brott i samband med skolans verksamhet.

En ändring av läroplanerna
Utredningen föreslår ett tillägg i alla läroplaner som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället. Tillägget stödjer sig på 1 kap. 4 § skollagen som bland annat stadgar att utbildningen syftar till att främja elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Läroplan Gy11, 1. skolans värdegrund och uppgifter som bygger på 1 kap. 4 § SkolL, finns i följande tex. Fet-markerat är det tillägg som utredningen föreslår.

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på **samt de lagar och andra regler som gäller i samhället.** Undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Region Jönköpings län ser att skollag och läroplan redan idag har i uppdrag att förmedla och förankra grundläggande demokratiska värderingar i nuvarande skrivningar. Vad innebär att skolan ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället? Kompetensutvecklingsinsatser för lärare? Ändringar i lärarutbildningarna? Detta förslag kräver förtydligande vad det innebär mer konkret för rektorer och lärare.

Förslagens konsekvenser
Syftet med utredningens förslag är att brottsligheten i skolorna och i det omgivande samhället ska minska. Utredaren menar vidare att det kommer innebära ett visst merarbete för huvudmän och skolenheter. Författningsförslagen uppskattas innebära en kostnad för kommunsektorn på 13 kronor per invånare och ska ske inom ramen för budgetarbete gällande utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner. Ett framgångsrikt förebyggande arbete mot brott inom skolan förutsätter tillräckliga resurser till skolans kärnuppdrag. Man ser även ekonomiska konsekvenser för statliga myndigheter.

Det är viktigt att föreslagna resurser är tillräckliga och att de når ut till både skolhuvudmän och skolenheter för att klara av de åtagande som utredningen föreslår. Vidare måste också socialtjänsten och Polismyndigheten ges förutsättningar att kunna stödja huvudmän och enskilda skolenheter i det brottsförebyggande arbetet. Utredningens fortsatta arbete avser att även se vilka uppgifter som kan lämnas mellan skolorna för att kunna arbeta

brottsförebyggande. Region Jönköpings län som huvudman ser en stor vikt i att skolor i högre utsträckning ska kunna samarbeta i brottsförebyggande syfte men även i annat förebyggande arbete för ökad trygghet och ökad måluppfyllelse oavsett huvudman och skolform.

Region Jönköpings län anser att utredningen går i linje med övrig lagstiftning men att det kommer ställas ökade krav på huvudmannen, rektor och övrig skolpersonal. Förslaget kommer innebära ökad administration och ökad kostnad för både huvudmän och skolenheter samt övriga myndigheter. Det kommer krävas strukturer för samverkan med andra myndigheter. Myndigheter och kommuner måste medverka till att skolor med regional och fristående huvudman ges möjlighet till att medverka då strukturer för samverkan arbetas fram. Rektor kan också komma att hamna i fler konfrontativa situationer än tidigare En konsekvens kan innebära fler anmälningar till Skolinspektionen då elever kan komma att känna sig utsatta varför tillsynsmyndigheten behöver ta höjd för detta både vad gäller tillsyn, stöd till skolorna samt information.

Beslutsunderlag

- Missiv 2024-05-02.
- Förslag till yttrande 2024-05-29: Remiss av betänkandet Skolor mot brott SOU 2024: 17
- Remiss: Skolor mot brott SOU 2024:17

Beslutet skickas till

Utbildningsdepartementet

Karin Hermansson
Regional Utvecklingsdirektör

Camilla Wetterö
Skolchef, Region Jönköpings län

Utbildningsdepartementet

Yttrande - Remiss av betänkandet Skolor mot brott SOU 2024:17

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över *remiss av betänkandet Skolor mot brott SOU 2024:17.*

Region Jönköpings län anser att utredningen går i linje med övrig lagstiftning men att det kommer ställas ökade krav på huvudmannen, rektor och övrig skolpersonal. Förslaget kommer innebära ökad administration och ökad kostnad för både huvudmän och skolenheter samt övriga myndigheter. Det kommer krävas strukturer för samverkan med andra myndigheter. Myndigheter och kommuner måste medverka till att skolor med regional och fristående huvudman ges möjlighet till deltagande i strukturer för samverkan. Rektor kan också komma att hamna i fler konfrontativa situationer än tidigare En konsekvens kan innebära fler anmälningar till Skolinspektionen då elever kan komma att känna sig utsatta varför tillsynsmyndigheten behöver ta höjd för detta både vad gäller tillsyn, stöd till skolorna samt information.

Synpunkter på förslaget

En reglering av det brottsförebyggande arbetet i skolan

Utredaren föreslår att Brottsförebyggande rådet (Brå) och Skolverket ska få ett uppdrag av regeringen att ta fram ett stödmaterial åt skolorna. Man föreslår även att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå, och Polismyndigheten ska få ett uppdrag att föreslå hur ett operativt stöd till skolor skulle kunna utformas.

För Naturbruksskolor med Regional huvudman är det viktigt att skolans lägeskommun tänker in operativt stöd för skolor med annan huvudman än de kommunala.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Huvudmannen ska se till att varje skolenhet har beredskap för att hantera allvarliga våldssituationer och att det ska bedrivas ett löpande arbete för att säkerställa beredskap och att det ska finns en beredskapsplan på varje skolenhet.

Regionledningskontoret
Box 1024
551 11 Jönköping

Telefon: 010-241 00 00
E-post: regionen@rjl.se
Hemsida: www.rjl.se

Organisationsuppgifter
Bankgiro: 5216-2849
Orgnr: 232100-0057

Vägledning för arbete med beredskap ser Region Jönköpings län kan hjälpa skolenheter i det förebyggande arbetet i att säkerställa beredskap.

Tillträde till verksamhetens område
Utredningen föreslår en bestämmelse i skollagen som ålägger huvudmannen att se till att det på skolenheten vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till skolenhetens område då verksamheten pågår. Syftet är att tydliggöra att det som redan idag gäller, att skolområdet inte är en plats dit allmänheten har fritt tillträde.

Här ser Region Jönköping län en utmaning i verksamheternas skolområde som är omfattande både geografiskt och med omfattande fastigheter.

En möjlighet att undersöka väskor och andra föremål
Utredningen föreslår bestämmelser i skollagen som ska reglera en möjlighet att besluta om undersökning av väskor och andra föremål inom skolans område under vissa förutsättningar. Rektor ska ges rätt att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål som elever har eller har haft med sig till skolan kan undersökas.

Region Jönköpings län ser att det är viktigt med tydlighet gällande rektors beslut och skolans hantering av möjligheten att undersöka väskor och andra föremål får ske. Krav på dokumentation och hur exempelvis stickprovskontroller utförs för att inte enskilda elever ska uppleva sig diskriminerade. Bestämmelsen kan öka tydlighet och möjlighet för skolan att undersöka elevers väskor och skåp och på så vis minska förvaring av olämpliga föremål. Dock behövs det tydligt stödmaterial för rektor att kunna stödja beslut på.

En anmälningsskyldighet
Utredningen föreslår en bestämmelse i skollagen som reglerar skolans skyldighet att anmäla till Polismyndigheten när en elev misstänks för brott i samband med skolans verksamhet.

Region Jönköpings län anser det positivt med en ökad tydlighet gällande anmälningsskyldighet vid misstanke om brott i samband med skolans verksamhet.

En ändring av läroplanerna
Utredningen föreslår ett tillägg i alla läroplaner som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället.
Skolväsendet vilar på demokratins grund. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på **samt de lagar och andra regler som gäller i samhället.** Undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Region Jönköpings län ser att skollag och läroplan redan idag har i uppdrag att förmedla och förankra grundläggande demokratiska värderingar i nuvarande skrivningar. Vad innebär att skolan ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället? Kompetensutvecklingsinsatser för lärare? Ändringar i lärarutbildningarna? Detta förslag kräver förtydligande vad det innebär mer konkret för rektorer och lärare.

Förslagens konsekvenser
Syftet med utredningens förslag är att brottsligheten i skolorna och i det omgivande samhället ska minska. Utredaren menar vidare att det kommer innebära ett visst merarbete för huvudmän och skolenheter.

Det är viktigt att föreslagna resurser är tillräckliga och att de når ut till både skolhuvudmän och skolenheter för att klara av de åtagande som utredningen föreslår. Vidare måste också socialtjänsten och Polismyndigheten ges förutsättningar att kunna stödja huvudmän och enskilda skolenheter i det brottsförebyggande arbetet. Utredningens fortsatta arbete avser att även se vilka uppgifter som kan lämnas mellan skolorna för att kunna arbeta brottsförebyggande. Region Jönköpings län som huvudman ser en stor vikt i att skolor i högre utsträckning ska kunna samarbeta i brottsförebyggande syfte men även i annat förebyggande arbete för ökad trygghet och ökad måluppfyllelse oavsett huvudman och skolform. I övrigt anser vi att remissen går i linje med övrig lagstiftning men ställer så klart nya krav på skolan och risk finns att rektor kan komma att hamna i fler konfrontativa situationer än tidigare.

Kerstin Hammar
Ordförande Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Karin Hermansson
Regional Utvecklingsdirektör

Skolor mot brott

Delbetänkande av Skolsäkerhetsutredningen

Stockholm 2024

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2024:17

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-525-0876-3 (tryck)
ISBN 978-91-525-0877-0 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till skolminister Lotta Edholm, Utbildningsdepartementet

Regeringen beslutade den 22 juni 2022 att uppdra åt en särskild utredare att lämna förslag till åtgärder för att förbättra arbetet med säkerhet i skolväsendet (dir. 2022:86). Jonas Trolle, chefen för Center mot våldsbejakande extremism (CVE), förordnades samma dag som särskild utredare. Tilläggsdirektiv beslutades av regeringen den 9 februari 2023 (dir. 2023:22), den 14 augusti 2023 (dir. 2023:120) och den 18 januari 2024 (dir. 2024:7). Utredningen har antagit namnet Skolsäkerhetsutredningen.

Till sakkunniga att biträda utredningen förordnades från och med den 30 augusti 2022 departementssekreteraren Lars Karlander, kanslirådet Emma Lindahl Timmelstad, kanslirådet Joel Mård-Larsson, departementssekreteraren Malin Sedvallsson och kanslirådet Marie Törn. Kanslirådet Joel Mård-Larsson entledigades som sakkunnig från och med den 7 februari 2023 och ersattes av ämnesrådet Elisabet Modée. Till sakkunniga att biträda utredningen förordnades från och med den 7 februari 2023 kanslirådet Anders Persson och kanslirådet Johanna Gokall. Kanslirådet Emma Lindahl Timmelstad entledigades från och med den 20 juni 2023 som sakkunnig i utredningen. Till sakkunnig att biträda utredningen förordnades från och med den 5 september 2023 rättssakkunnige Måns Norman. Rättssakkunnige Måns Norman entledigades från och med den 27 november 2023 som sakkunnig i utredningen och ersattes av rättssakkunniga Klara Hedlund.

Som experter att biträda utredningen förordnades från och med den 30 augusti 2022 enhetschefen Stefan Anering, skolläkaren Kristin Carlström Dahllöf, enhetschefen Anders Duvkär, utredaren Carl Gynne, polismästaren Carin Götblad, handläggaren Kristian Hansson, utredaren Liselotte Persson Öhrn, utredaren Johan Rydstedt och

verksjuristen Maria Sertcanli. Utredaren Johan Rydstedt entledigades från och med den 18 april 2023 som expert i utredningen och ersattes av verksamhetsutvecklaren Lars Thornberg. Verksamhetsutvecklaren Lars Thornberg entledigades från och med den 21 augusti 2023 som expert i utredningen och ersattes av undervisningsrådet Joakim Öberg. Skolläkaren Kristin Carlström Dahllöf entledigades från och med den 5 september 2023 som expert i utredningen och ersattes av skolpsykologen Emma Lindbom. Rektorn Hans Koljonen förordnades från och med den 5 december 2023 som expert i utredningen.

Revisionsdirektören Ulf Andersson anställdes från och med den 15 september 2022 som huvudsekreterare i utredningen. Hovrättsassessorn Emilia Anders anställdes från och med den 10 november 2022 som sekreterare i utredningen. Hovrättsassessorn Jakob Gustafsson anställdes från och med den 2 januari 2023 som sekreterare i utredningen. Utredaren Anne Gulati anställdes från och med den 7 februari 2023 som sekreterare i utredningen.

I juni 2023 överlämnades delbetänkandet Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28). Härmed överlämnas delbetänkandet Skolor mot brott (SOU 2024:17).

Stockholm i mars 2024

Jonas Trolle

/Ulf Andersson
Emilia Anders
Anne Gulati
Jakob Gustafsson

Innehåll

Sammanfattning **19**

Summary **29**

1 Författningsförslag **41**

1.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800) 41

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 46

1.3 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall 48

1.4 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall 50

1.5 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för anpassade grundskolan 52

1.6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan 54

1.7 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen 56

1.8 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för anpassade gymnasieskolan 58

1.9 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2018:50) om läroplan för förskolan 60

2 Utredningens uppdrag, genomförandet och betänkandets disposition 63

2.1 Utredningens uppdrag 63

2.2 Utredningens arbete med detta betänkande 64

2.3 Betänkandets disposition 67

3 Skolans uppdrag, organisering och styrning 69

3.1 Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden 69

3.2 Skolan styrs av staten, huvudmännen och professionerna 71

3.3 Regeringen förfogar över ett antal skolmyndigheter 73

3.4 Den kommunala självstyrelsen ger ramar för statens styrning och kommunernas finansiering 73

3.5 Det systematiska kvalitetsarbetet är ett viktigt verktyg i skolans interna styrning 74

3.6 Elevhälsan är en viktig stödresurs för skolan 75

3.7 Särskilda utmaningar för styrningen av skolväsendet 76
3.7.1 En särskild utmaning är att många elever inte klarar målen för skolan 77
3.7.2 Många huvudmän lever inte upp till de författningsmässiga krav som ställs på dem 77

4 Brottsligheten i skolan och samhället 79

4.1 Skolan är en vanlig brottsplats 79
4.1.1 Skolundersökningen om brott 79
4.1.2 Skolenkäten 81
4.1.3 Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år 82

4.2 Hot och våld är ett arbetsmiljöproblem i skolan 82

4.3 Antalet anmälda brott har ökat under den senaste tioårsperioden ... 85

4.4 Det dödliga skjutvapenvåldet har ökat i omfattning ... 86

4.5 Självrapporterad utsatthet för brott mot person och egendom kompletterar brottsstatistiken ... 86

5 Det brottsförebyggande arbetet ... 89

5.1 Brottsförebyggande arbete har länge varit en angelägen samhällsfråga ... 89

5.2 Det finns ingen enhetlig definition ... 90

5.3 Det finns många teorier om brottslighetens orsaker ... 92
5.3.1 Ofta används begreppen risk- och skyddsfaktorer ... 94

5.4 Många samhällsaktörer är berörda ... 96

5.5 Det krävs samordning och samverkan ... 97

5.6 Ett kunskapsbaserat arbetssätt är utgångspunkten ... 100

6 Barn och unga som misstänks för brott ... 103

6.1 Barnkonventionen ställer särskilda krav ... 103
6.1.1 Barnkonventionen gäller som svensk lag ... 103
6.1.2 Artikel 40 i barnkonventionen rör hanteringen av barn inom det straffrättsliga systemet ... 105
6.1.3 Barnkonventionens regler måste beaktas när en polisanmälan övervägs ... 106

6.2 Det finns särskilda straffrättsliga regler kring barn och unga ... 108
6.2.1 Förfarandet kring barn och unga som misstänks för brott är särskilt reglerat ... 108
6.2.2 Det finns särskilda påföljder för unga lagöverträdare ... 113
6.2.3 Det straffrättsliga systemet har bedömts vara i huvudsak förenligt med barnkonventionens krav ... 114

7 Skolans skyldigheter i samband med brott på skolan ... 115

7.1 Skolan kan agera på olika sätt när brott inträffar i skolmiljön ... 116
7.1.1 Skolan har ett tillsynsansvar ... 116
7.1.2 Skolan har ett ansvar för arbetsmiljön och för elevernas trygghet och studiero ... 117
7.1.3 Det finns en skyldighet att anmäla oro till socialtjänsten ... 119
7.1.4 Det finns skyldigheter att förebygga och vidta åtgärder mot kränkande behandling och diskriminering ... 119
7.1.5 Det finns i dag ingen skyldighet att polisanmäla misstänkta brott i skolan ... 121

7.2 Skolan kan polisanmäla misstänkt brottslighet ... 122
7.2.1 Som utgångspunkt är skolan fri att polisanmäla ... 122
7.2.2 JO har uttalat sig angående polisanmälningar i skolan ... 122
7.2.3 Skolor polisanmäler brottslighet i olika utsträckning ... 123

7.3 Sekretessfrågor aktualiseras när en polisanmälan ska göras ... 125
7.3.1 Sekretess gäller inom olika områden i skolan ... 125
7.3.2 Uppgifter om brott kan vara skyddade av sekretess ... 128
7.3.3 En uppgiftsskyldighet bryter sekretessen ... 129

8 Säkerhet och krisberedskap inom skolväsendet ... 131

8.1 Regeringen har beslutat en ny nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism ... 131

8.2 På nationell nivå ger tre myndigheter stöd till skolan gällande beredskap för situationer med grovt våld ... 133
8.2.1 Skolverket framhåller bland annat huvudmannens och rektorns ansvar för krisberedskap ... 133

8.2.2 Arbetsmiljöverket verkar för att skolor förebygger risker för hot och våld 138
8.2.3 MSB lär bland annat ut råden Fly, Sök skydd, Larma inför situationer med väpnat våld i skolmiljö 139

8.3 Skolan är inte en allmän plats 142
8.3.1 Den som bedriver skolverksamheten kan besluta vem som får tillträde 142
8.3.2 En huvudman kan meddela beslut om tillträdesförbud 144
8.3.3 Det finns olika befogade intressen som kan medföra en rätt att besöka skolan 145
8.3.4 Det är vanligt att skolor samnyttjar lokaler och allmänna platser 147
8.3.5 Det finns ingen reglering som kräver att skolan begränsar tillträdet till skolans lokaler 149
8.3.6 Det finns olika verktyg som kan användas för att kontrollera tillträdet till en plats 151
8.3.7 En begränsning av tillträdet till skolans område utgör en del av säkerhetsarbetet 153

9 Skydd mot kroppsvisitation och vissa befogenheter i skolan 155

9.1 Det finns grundläggande rättigheter i regeringsformen 156
9.1.1 Grundlagen ger ett skydd mot påtvingat kroppsligt ingrepp 156
9.1.2 Det finns grundläggande principer som gäller för tvångsmedelsanvändning 157

9.2 Europakonventionen 157
9.2.1 Vissa villkor måste vara uppfyllda för ingrepp i skyddade rättigheter 158
9.2.2 Den fysiska integriteten omfattas av skyddet för privatlivet 159

9.3 Barnkonventionen 160

9.4 Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 161

9.5 Regler om kroppsvisitation finns i rättegångsbalken 162
9.5.1 Rättegångsbalkens definition är vägledande 162
9.5.2 Gränsen mot husrannsakan och liknande intrång kan vara otydlig 162
9.5.3 Kroppsvisitation får utföras vid misstanke om brott 163

9.6 Visitation av elevskåp är ingen husrannsakan 164

9.7 Vissa personalkategorier får utföra kroppsvisitation 166
9.7.1 Poliser 166
9.7.2 Ordningsvakter 167
9.7.3 Väktare 168
9.7.4 Övriga personalkategorier 169

9.8 Personalen har befogenhet att omhänderta föremål i skolan 170
9.8.1 Vissa förutsättningar ska vara uppfyllda för omhändertagande av föremål 170
9.8.2 Det finns regler för hur omhändertagna föremål ska hanteras 171

9.9 Viss annan lagstiftning medger omhändertagande av föremål 172

9.10 Personalen har befogenhet att ingripa fysiskt i skolan 172

9.11 Under vissa förutsättningar får alla gripa en person som har begått ett brott 173

9.12 Reglerna om nödvärn och nöd utgör en yttersta möjlighet 174

10 Skolväsendets ansvar för brottsförebyggande arbete 177

10.1 Skolan har en central roll i samhällets arbete för att förebygga brott 177

10.2 Skolan kan förebygga framtida brottslighet 179
10.2.1 Skolanknytning och skolprestationer är viktiga skyddsfaktorer 181
10.1.1 Normbrytande beteende är en tydlig riskfaktor 184

10.1.2 Insatser behöver vara tidiga, träffsäkra och samordnade 188

10.3 Brott i skolan ska förebyggas 193

10.4 Skolan behöver samverka med andra i det brottsförebyggande arbetet 196
10.4.1 Det behövs samverkan på strategisk nivå 197
10.4.2 Det behövs också samverkan i individärenden 198
10.4.3 Det finns redan många strukturer för samverkan och fler är under uppbyggnad 199
10.4.4 En struktur för samverkan i syfte att förhindra ungas allvarliga brottslighet utgör en miniminivå 201

11 Skolväsendets beredskap och kompetens för att hantera våldssituationer 205

11.1 Skolväsendet behöver säkerställa en beredskap och kompetens för att hantera allvarliga våldssituationer 205

11.2 Skolväsendets beredskap inför allvarliga våldssituationer är generellt sett otillräcklig 206
11.2.1 Flera skolor saknar aktuella krisplaner som inkluderar situationer med väpnat våld 206
11.2.2 Övningar inför allvarliga våldssituationer är ett sätt att stärka beredskapen 207
11.2.3 Det är viktigt att skolans personal har en planering för kommunikation vid en krissituation 208

11.3 Utredningens analys av orsakerna till den bristande beredskapen att agera i allvarliga våldssituationer 209
11.3.1 Författningsregleringen ställer inte tydliga krav på beredskap och kompetens för att hantera allvarliga våldssituationer i skolan 209
11.3.2 Ovana vid att hantera allvarliga våldssituationer samt resursbrist kan förklara brister i beredskap 211

11.4 Skolväsendets beredskap inför allvarliga våldssituationer bör förbättras och bli mera enhetlig 212

11.4.1 Skolorna behöver ha beredskap för olika former av allvarliga våldssituationer ... 212
11.4.2 Skolorna behöver planera för att hantera allvarliga våldssituationer ... 213
11.4.3 Skollagstiftningen behöver utvecklas för att inkludera beredskap inför allvarliga våldssituationer ... 214
11.4.4 Det finns behov av riktlinjer för PDV-utbildningar ... 214

12 Obehöriga personer på skolans område ... 217

12.1 Endast personer med befogade intressen att vistas på skolområden bör ges tillträde ... 217

12.2 Arbetet med att begränsa tillträdet för obehöriga personer måste ske utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet ... 222

13 Undersökning av väskor och elevskåp i skolan ... 225

13.1 Ett antal frågor måste besvaras om kroppsvisitation ska kunna införas ... 225

13.2 Vi har gjort vissa avgränsningar av frågan om kroppsvisitation ... 226

13.3 Ändamålet är godtagbart för att införa kroppsvisitation ... 229
13.3.1 Skolan är en plats där elever och personal ska vara säkra och känna sig trygga ... 231
13.3.2 Skolan behöver ha ändamålsenliga verktyg för att uppfylla sitt tillsynsansvar ... 231
13.3.3 Tilliten till skolan som samhällsaktör hotas ... 232
13.3.4 Slutsats ... 232

13.4 Det är nödvändigt med kroppsvisitation ... 233
13.4.1 Kroppsvisitation är en effektiv åtgärd för att uppnå ändamålet ... 233
13.4.2 Det finns inga andra tänkbara åtgärder som kan ge samma resultat ... 234
13.4.3 Det finns ett påtagligt behov av att använda just kroppsvisitation ... 236

13.4.4 Vilka åtgärder har redan vidtagits och vilken effekt har de gett? ... 237
13.4.5 Vi föreslår inte slumpmässig kroppsvisitation i brottsförebyggande syfte eller kroppsvisitation vid konkret misstanke ... 239
13.4.6 Vi föreslår inte en möjlighet för skolor att besluta om säkerhetskontroll genom larmbågar ... 243
13.4.7 Vilka åtgärder finns det skäl att föreslå? ... 246
13.5 Europakonventionen och barnkonventionen ... 247

14 Polisanmälningar i skolan ... 249

14.1 Frågan om polisanmälningar i skolan är komplicerad ... 249
14.2 Det finns olika syften som kan motivera en skola att polisanmäla ... 250
14.3 Det finns en osäkerhet kring när polisanmälan ska användas ... 253
14.4 Det behövs sätt att avgränsa vilka brott som ska omfattas av en anmälningsskyldighet ... 255
14.5 Det finns ett behov av undantag ... 259
14.6 Det finns olika sätt att styra skolans användning av polisanmälningar ... 261
14.7 Utgångspunkter för en anmälningsskyldighet ... 263
14.8 Anmälningsskyldigheten bör omfatta misstänkta brott som har samband med skolans verksamhet ... 265

15 Polismyndighetens kontakter med skolan vid oro för skolattacker ... 267

15.1 Skolan behöver samverka med andra aktörer i ärenden om oro för skolattacker ... 267
15.2 Skolan behöver stöd av Polismyndigheten vid ärenden om oro för skolattacker ... 269

15.2.1 Skolorna behöver bra kontaktvägar till Polismyndigheten ... 269
15.2.2 Polismyndighetens överblick över och kommunikation om skolattacksärenden behöver förbättras ... 271

16 Skolans ansvar för säkerhetsarbete ... 275

16.1 Skolan ska bedriva ett aktivt säkerhetsarbete till skydd mot olika typer av brott ... 275

16.2 Det finns behov av ett nytt kapitel i skollagen ... 276

16.3 Skolan ska bedriva ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete ... 280
16.3.1 En lägesbild ska tas fram ... 281
16.3.2 En åtgärdsplan ska upprättas ... 284
16.3.3 Uppföljningar ska göras ... 284
16.3.4 Huvudmannen ansvarar ... 285
16.3.5 Arbetet ska integreras med annat liknande arbete ... 285
16.3.6 Skolorna ska stödjas och lägesbilderna ska följas upp nationellt ... 287
16.3.7 Vikten av att respektera samhällets lagar och regler ska uppmärksammas i utbildningen ... 289

16.4 Skolan ges ett ansvar för en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer ... 290
16.4.1 Det ska bedrivas ett arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer ... 290
16.4.2 Det ska finnas en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en våldssituation ... 291
16.4.3 Arbetet kan integreras med annat säkerhetsarbete ... 293
16.4.4 Skolverket, SPSM, MSB och Polismyndigheten ska få i uppdrag att ta fram en vägledning ... 294

16.5 Obehöriga personers tillträde till skolan ska begränsas 295
16.5.1 Skolan ska se till att obehöriga inte ges fritt tillträde till verksamhetens område 295
16.5.2 Skolverket ska få i uppdrag att ta fram en vägledning 298

16.6 Skolan ges en möjlighet att besluta om undersökning av bland annat väskor 299
16.6.1 Möjligheten ska benämnas *undersökning av väskor och andra föremål* och bör regleras i skollagen 299
16.6.2 Undersökning av väskor ska kunna beslutas i vissa skolformer och får endast ske inom skolans område 302
16.6.3 Beslut om undersökning av väskor får fattas om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten, och ska avse en viss dag 304
16.6.4 Vems väskor får undersökas? 307
16.6.5 Vad får undersökas? 308
16.6.6 Vilka föremål ska eftersökas? 310
16.6.7 Ansvarig beslutsfattare 311
16.6.8 Särskilt utsedd personal ska utföra undersökning av väskor 312
16.6.9 Hur ska undersökning av väskor ske? 316
16.6.10 Hur ska föremål som hittas vid undersökning hanteras? 319
16.6.11 Vad ska hända med elever som vägrar låta sin väska undersökas och elever som påträffas med föremål? 321
16.6.12 Behov av närmare föreskrifter 323
16.6.13 Överklagande 323
16.6.14 Skolverket ges i uppdrag att ta fram stöd och följa upp tillämpningen 325

16.7 Skolan ges ett ansvar att polisanmäla vid misstanke om brott 326

16.7.1 Skolan ska anmäla till Polismyndigheten när en elev kan misstänkas för brott om inte övervägande skäl talar emot det ... 327
16.7.2 Ansvaret omfattar brott som skett i samband med verksamheten ... 330
16.7.3 Ansvaret inträder när en elev kan misstänkas för brott ... 331
16.7.4 Rektorn har ansvaret för att åtgärder vidtas ... 332
16.7.5 Skyldigheten att polisanmäla påverkar inte skolans ansvar att agera i övrigt ... 334
16.7.6 Uppgifter om brott kan skyddas av sekretess ... 337
16.7.7 Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram allmänna råd kring bestämmelsens tillämpning ... 339

17 Genomförande och ikraftträdande ... 341

18 Konsekvenser ... 343

18.1 Utredningens förslag i korthet ... 344
18.1.1 Brottsförebyggande arbete ... 344
18.1.2 Beredskap för våldssituationer ... 345
18.1.3 Tillträde till verksamhetens område ... 345
18.1.4 Undersökning av väskor och andra föremål ... 345
18.1.5 Misstanke om brott ... 345
18.1.6 Respekt för lagar och andra regler ... 346

18.2 Utgångspunkter för konsekvensanalysen ... 346
18.2.1 Särskilt om konsekvenserna av en anmälningsskyldighet för brott ... 347

18.3 Konsekvenser för statliga myndigheter ... 349
18.3.1 Konsekvenser för myndigheter i rättskedjan ... 349
18.3.2 Kostnader för uppdrag till statliga myndigheter ... 352
18.3.3 Finansiering av uppdragen till myndigheterna ... 355

18.4 Särskilt om förskolan, skolan och fritidshemmet ... 356

18.5 Konsekvenser för kommuner ... 357
18.5.1 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen ... 357

18.5.2 Ekonomiska konsekvenser för kommuner 361
18.5.3 Konsekvenser för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags 366

18.6 Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter 366
18.6.1 Barn och ungas rättigheter 367
18.6.2 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 371

18.7 Konsekvenser av behandlingar av personuppgifter ur ett dataskyddsperspektiv 372
18.7.1 Regleringen till skydd för den personliga integriteten 372
18.7.2 En del av våra förslag aktualiserar personuppgiftsbehandling 375
18.7.3 Olika typer av uppgifter kommer att behandlas med anledning av förslaget om anmälningsskyldighet 376
18.7.4 Det finns rättslig grund för den personuppgiftsbehandling som aktualiseras av förslaget om anmälningsskyldighet 378
18.7.5 Det kommer att finnas stöd för behandling av känsliga personuppgifter 379
18.7.6 Det kommer att finnas stöd för behandling av uppgifter om lagöverträdelser 381
18.7.7 Det finns inte något behov av ny reglering 382
18.7.8 Slutlig proportionalitets- och nödvändighetsbedömning 384

18.8 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet 385

18.9 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män 386

18.10 Konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen 387

19 Författningskommentar 389

19.1 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800) 389

Källförteckning 405

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2022:86 423

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2023:22 439

Bilaga 3 Kommittédirektiv 2023:120 450

Bilaga 4 Kommittédirektiv 2024:7 459

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningen tillsattes med syftet att barn, elever, lärare, rektorer och annan personal ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö (dir. 2022:86). Utredningen hade från början inriktning mot att förebygga, förhindra och försvåra skolattacker. Genom tre tilläggsdirektiv (dir. 2023:22, 2023:120, 2024:7) har det ursprungliga syftet utvidgats med olika frågeställningar som handlar om att motverka alla former av brott inom skolväsendet och i samhället, det vill säga inte enbart skolattacker eller grövre våldsdåd. I juni 2023 överlämnade vi delbetänkandet Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28).

Ett nytt ansvarsområde för skolväsendet

Våra förslag innebär att skolväsendet involveras i ett arbete för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet i dag. Vi föreslår reglering av ett antal specifika skyldigheter i ett nytt kapitel i skollagen (2010:800). Sammantaget innebär våra förslag ett ansvar för säkerhetsarbete, som blir ett nytt ansvarsområde för skolväsendet.

Vår bedömning är att det nya ansvarsområde vi föreslår är väl förenligt med skolans värdegrundsuppdrag och att ett aktivt säkerhetsarbete till skydd mot olika former av brott är ägnat att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Nedan följer en kort redogörelse för centrala delar av våra bedömningar och förslag.

En reglering av det brottsförebyggande arbetet i skolan

Skolan är tyvärr en vanlig brottsplats och vår bedömning är att det på varje förskole- och skolenhet bör bedrivas ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Vi föreslår bestämmelser i skollagen som ålägger huvudmannen att säkerställa det. I arbetet ingår att kartlägga brottslighet som förekommer i samband med verksamheten och analysera resultatet bland annat vad gäller tänkbara orsaker till och förutsättningar för de problem som identifieras. Därefter vidtas åtgärder som riktar sig mot dessa orsaker och förutsättningar och som är baserade på bästa tillgängliga kunskap om vad som visat sig vara effektivt när det gäller att förebygga brottslighet av det aktuella slaget. Kartläggningen och analysen ska dokumenteras i en lägesbild och de planerade åtgärderna i en åtgärdsplan. Som underlag för fortsatta ställningstaganden ska lägesbilden och åtgärdsplanen följas upp kontinuerligt.

Syftet med kartläggningen är att identifiera och adressera mönster av brottsproblem, inte enskilda brottstillfällen eller enskilda individer som kan misstänkas ha begått brott. Det fortsatta arbetet med analys och åtgärder utgår från de problem som eventuellt identifieras och kommer därför att se olika ut på olika förskolor, skolor och fritidshem. I de fall ingen brottslighet finns behöver givetvis inga åtgärder vidtas. Bland annat för att skapa förutsättningar för ett effektivt resursutnyttjande ska det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet, i den utsträckning som det är lämpligt, integreras med annat liknande arbete som förskolor, skolor och fritidshem är skyldiga att utföra.

Vi föreslår att regeringen ska ge Brottsförebyggande rådet (Brå) och Skolverket i uppdrag att ta fram ett stödmaterial som beskriver såväl hur det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet kan bedrivas vid olika typer av förskole- och skolenheter och i förhållande till olika typer av problem som hur det kan integreras med annat arbete. Vi föreslår även att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten ska ges i uppdrag att lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som visar sig vara särskilt brottsbelastade kan utformas och fungera. Stödet ska ha formen av en insatsgrupp med möjlighet till anpassning vad gäller sammansättning och kompetenser beroende på behoven i det enskilda fallet.

Skolornas lägesbilder enligt den föreslagna regleringen kommer att innehålla viktig information om situationen på landets skolor som bland annat kan användas i det fortsatta utvecklingsarbetet på nationell nivå. Vi föreslår därför att regeringen ska ge Brå i uppdrag att göra olika former av sammanställningar och analyser av de lägesbilder som tas fram.

Utöver detta betonar vi skolans viktiga roll när det gäller att förebygga framtida brottslighet, det vill säga att barn och unga utvecklar ett kriminellt beteende. Till det kan flera delar av skolans grunduppdrag bidra. Vi uppmärksammar särskilt betydelsen av god skolanknytning och goda skolprestationer som skyddsfaktorer för normbrytande beteende och kriminalitet, normbrytande beteende som riskfaktor för ett fortsatt normbrytande beteende samt vikten av tidiga, träffsäkra och samordnade insatser för att förebygga en negativ utveckling. Vi poängterar att skolans roll i det brottsförebyggande arbetet är beroende av att skolan har möjlighet att utföra sitt grunduppdrag.

Slutligen anser vi att skolan är en central samverkanspart i det lokala brottsförebyggande arbetet, både på strategisk nivå och i enskilda individärenden. Vi utgår från att skolor deltar i den samverkan som lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete förutsätter och att det annars uppmärksammas i de uppföljningar av lagens tillämpning som kommer att göras. När det gäller samverkan i individärenden är vår bedömning att det som en miniminivå i alla kommuner bör finnas en färdig struktur för samverkan mellan i vart fall skolan, socialtjänsten och Polismyndigheten i situationer då det finns oro för att en ung person ska begå allvarliga brott. Vi anser att de nämnda aktörerna bör ha en likvärdig och ömsesidig rätt att påkalla respektive skyldighet att delta i sådan samverkan samt att ett system av detta slag bör författningsregleras. Systemet bör också vara förenligt med och ta tillvara det arbete som redan bedrivs och de strukturer som redan finns eller är under uppbyggnad. Med hänsyn till att regeringen nyligen gett ett antal myndigheter i uppdrag att inrätta en omfattande samverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott, i miljöer kopplade till organiserad brottslighet (Bob) har vi emellertid avstått från att presentera ett sådant förslag.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Vi föreslår bestämmelser i skollagen som reglerar huvudmannens ansvar att se till att det på varje förskole- eller skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer. Det regleras särskilt att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- eller skolenhet finns en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer.

Vi har bedömt att det finns stora variationer i fråga om vilken beredskap olika verksamheter inom skolväsendet har att hantera allvarliga våldssituationer. En förklaring till variationen i beredskap bedömer vi vara att huvudmannens ansvar i denna fråga är otydligt. Vi föreslår därför att ett specifikt ansvar för beredskap regleras i skollagen. Med allvarliga våldssituationer avses såväl riktade våldsdåd av den typ som kan betecknas som skolattacker som andra former av allvarliga våldsdåd. Det handlar om situationer där det krävs ett snabbt och korrekt agerande för att skydda barn, elever och personal från en pågående våldsutövning.

Utbildning, planering, övning samt i vissa fall anpassningar i den fysiska miljön eller tekniska hjälpmedel kan utgöra inslag i ett arbete för att stärka beredskapen att hantera allvarliga våldssituationer. Förutsättningarna är emellertid väsentligt olika vid olika verksamheter inom skolväsendet. I stor utsträckning lämnas därför åt huvudmannen att avgöra vilka åtgärder som är påkallade och möjliga. Ett särskilt krav gäller dock på att det vid varje förskole- eller skolenhet ska finnas en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer. En sådan beredskapsplan bör innehålla en planläggning för hur utrymning, inrymning och utestängning kan genomföras. Planeringen bör även inbegripa en översyn av de fysiska förutsättningarna i verksamhetens lokaler för att till exempel identifiera säkra tillflyktsplatser, samt innefatta en rollfördelning som tydliggör vem som ansvarar för en specifik uppgift när en våldssituation uppstår. Arbetet med planeringen förutsätter också utbildning såtillvida att det måste säkerställas att personalen vid verksamheterna känner till planeringen och vet hur de ska agera. Även barn och elever måste få tillräcklig information för att kunna agera på ett korrekt sätt vid en sådan händelse.

Avsikten är att arbetet med beredskap för allvarliga våldssituationer i stor utsträckning ska vara möjligt att integrera med annat

säkerhetsarbete, till exempel sådant som sker inom ramen för det systematiska brandskyddsarbetet.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Polismyndigheten i uppdrag att ta fram en vägledning för arbetet med beredskap. Syftet är att ge verksamheter inom skolväsendet stöd i arbetet med att stärka beredskapen enligt det nya krav som ska gälla. Vi föreslår även att uppdraget särskilt ska omfatta att ta fram rekommendationer för hur övningar ska genomföras.

Det är självklart att skolan ska kontakta Polismyndigheten vid en akut situation som innebär ett hot om en förestående skolattack. Men det är också viktigt att skolan och rektorn vid behov får stöd från Polismyndigheten i ärenden om oro för skolattacker som i och för sig är allvarliga men utan att vara av akut karaktär. Det är därför angeläget att det bland annat för dessa situationer finns bra kontaktvägar in till Polismyndigheten på lokal nivå.

Tillträde till verksamhetens område

Vi föreslår en bestämmelse i skollagen som ålägger huvudmannen att se till att det på förskole- eller skolenheten vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till förskole- eller skolenhetens område under tid då verksamheten pågår.

Syftet med regleringen är att i enlighet med vårt uppdrag tydliggöra principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga. Avsikten är att därigenom värna förskole- eller skolenhetens område som en plats för skolpersonal, barn och elever samt andra personer som har ett befogat intresse av att besöka verksamheten.

Skol- och förskoleområden är inte i dagsläget platser dit allmänheten har fritt tillträde. En huvudman har således redan i dag möjlighet att avgöra vem som får besöka en verksamhet och vilka former som ska gälla för sådana besök. Till skillnad från vad som gäller i dagsläget innebär emellertid vårt förslag att huvudmän också ges en skyldighet att se till att åtgärder vidtas för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område. Därigenom säkerställs att principen om att obehöriga inte ska ges tillträde tillämpas vid samtliga förskole- och skolenheter.

Olika åtgärder kan vara aktuella beroende på omständigheterna. Bestämmelsen innebär inte en skyldighet att undanröja varje möjlighet för en utomstående person att ta sig in på skolområdet genom exempelvis fysiska avspärrningar eller liknande åtgärder. Det bör emellertid alltid finnas riktlinjer och rutiner för hur verksamheterna hanterar besök från utomstående och dessa måste kommuniceras utåt på ett ändamålsenligt sätt. Vilka åtgärder som därutöver är påkallade och genomförbara måste bedömas vid varje verksamhet utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket ett uppdrag att ta fram en vägledning som kan stödja skolor, förskolor och fritidshem i arbetet med ansvaret enligt bestämmelsen.

En möjlighet att undersöka väskor och andra föremål

Vi föreslår bestämmelser i skollagen som reglerar en möjlighet att besluta om undersökning av väskor och andra föremål inom skolans område under vissa förutsättningar.

Vi bedömer att en möjlighet för skolpersonal att undersöka väskor och andra liknande föremål i vissa skolformer kan vara ett effektivt sätt att förhindra eller avskräcka från att oönskade föremål förs in i skolmiljön. Vi bedömer att en möjlighet till en sådan begränsad form av undersökning är en godtagbar inskränkning av skyddet mot kroppsvisitation mot bakgrund av skolans ansvar att förhindra allvarligare ordningsstörningar och att upprätthålla säkerheten i skolmiljön.

Innebörden av våra förslag är att rektorn ges en rätt att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål som elever har eller har haft med sig till skolan kan undersökas. Ett sådant beslut ska avse en viss dag. Om ett sådant beslut har fattats får undersökning ske av väskor som elever bär med sig eller väskor som placerats i skåp eller på andra platser inom skolans område så länge det kan antas att väskan tillhör en viss elev. Undersökningen ska, om det inte möter hinder, utföras av personal som särskilt har utsetts av rektorn för uppgiften. Bestämmelsen är tillämplig i grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan.

Ett beslut om undersökning får fattas om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten. Med avgränsningen till allvarligare ordningsstörningar avses något mer än de ordningsstörningar som skolan hanterar på daglig basis. Det kan till exempel vara fråga om situationer då skolan fått konkreta indikationer på att det kommer att ske oönskade nollningsaktiviteter eller förekomma alkohol i samband med skolstart eller skolavslutning, eller att skolan historiskt upplevt stora ordningsproblem vid sådana tillfällen. Det kan också vara nödvändigt att fatta ett beslut om att väskor i elevskåp eller andra liknande utrymmen ska undersökas om skolan har fått information om att det förvaras oönskade föremål i elevskåpen och att detta innebär risker för säkerheten, till exempel om elevskåp används för förvaring av alkohol som sprids eller riskerar att spridas i skolan.

För bestämmelsens tillämpning förutsätts att fråga är om generella indikationer och bestämmelsen ger möjlighet att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål på skolans område ska undersökas en viss dag. Bestämmelsen ger däremot inte möjlighet att besluta om att undersökning ska ske av en specifik elevs väska och kan således inte användas som ett verktyg för att utreda konkreta brottsmisstankar mot en utpekad elev.

Vi föreslår dock inte någon detaljreglering av på vilket sätt undersökningen av väskor ska genomföras. Även om beslutet är generellt och således möjliggör en undersökning av samtliga elevers väskor måste inte en undersökning genomföras av samtliga väskor. Skolan ges därmed en möjlighet att genomföra stickprovskontroller eller att verkställa undersökningarna på något annat vis. Undersökningen måste emellertid genomföras med iakttagande av de krav på saklighet och opartiskhet som gäller för genomförandet av offentliga förvaltningsuppgifter och får inte genomföras på ett diskriminerande sätt.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket i uppdrag att, i samråd med SPSM, ta fram ett stödmaterial för tillämpningen av bestämmelsen, bland annat i frågor om utbildning för personal som ska genomföra undersökningar. Vi föreslår även regeringen att ge Skolverket i uppdrag att genomföra uppföljning för att utvärdera i vilken utsträckning möjligheten används och utvärdera behovet av ytterligare åtgärder.

En anmälningsskyldighet

Vi föreslår en bestämmelse i skollagen som reglerar skolans skyldighet att anmäla till Polismyndigheten när en elev kan misstänkas för brott i samband med skolans verksamhet. Bestämmelsen är tillämplig i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen och fritidshemmet.

Bestämmelsen omfattar som utgångspunkt alla brott som elever kan misstänkas för i samband med skolans verksamhet. Undantag görs dock för situationer där övervägande skäl talar emot en polisanmälan. En intresseavvägning förutsätts således i varje fall. En helhetsbedömning måste därvid göras, men brottets allvar och den misstänkte elevens ålder är utgångspunkter för intresseavvägningen.

Om eleven som kan misstänkas är under straffmyndighetsåldern måste särskilt uppmärksammas om det finns förutsättningar att inleda en utredning om brottet med stöd av 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Saknas sådana förutsättningar måste övervägande skäl regelmässigt anses tala emot en polisanmälan.

För elever som har uppnått straffmyndighetsåldern bör övervägande skäl mot en polisanmälan främst föreligga vid mer obetydlig eller bagatellartad brottslighet. Det är emellertid inte uteslutet att övervägande skäl som talar mot en anmälan kan föreligga även i andra fall.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket i uppdrag att ta fram allmänna råd om bestämmelsens tillämpning. Vi föreslår även regeringen att ge Skolverket i samråd med Polismyndigheten och Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en uppföljning av hur bestämmelsen tillämpats.

En ändring av läroplanerna

Vi föreslår att det i samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället.

Vi har bedömt att individers inställning till regler och regelefterlevnad är av stor betydelsen ur ett brottsförebyggande perspektiv och att skolan kan spela en viktig roll i att förmedla vikten av att de lagar och andra regler som gäller i samhället efterlevs. Vi har sett ett

behov av att ytterligare tydliggöra skolans ansvar i denna del. Ett sådant tillägg har stöd i 1 kap. 4 § skollagen som bland annat stadgar att utbildningen syftar till att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Genomförande och ikraftträdande

Vi föreslår att de nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2025. Bestämmelsen om att upprätta en åtgärdsplan behöver dock inte tillämpas förrän den 1 januari 2026.

Förslagens konsekvenser

Våra förslag förväntas leda till att brottsligheten minskar i skolan och i det omgivande samhället. Minskad brottslighet innebär stora humanitära och samhällsekonomiska vinster. Vi bedömer att de nya åtaganden för kommunerna som våra förslag innebär är av begränsad omfattning för var och en av förskole- och skolenheterna, och att förslagen stödjer skolans kärnuppdrag. Förslagen kommer dock att innebära ett visst merarbete för kommunerna i egenskap av skolhuvudmän och även för enskilda huvudmän. Våra författningsförslag uppskattas innebära en kostnad för kommunsektorn på i storleksordningen 133 miljoner kronor eller 13 kronor per invånare. Finansiering bör ske inom ramen för budgetarbetet gällande utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner. Ett framgångsrikt arbete för att förebygga och motverka brott inom skolväsendet förutsätter emellertid även tillräckliga resurser till skolans kärnuppdrag. Våra förslag kan vidare, främst genom den anmälningsskyldighet som vi föreslår, leda till ett ökat inflöde av polisanmälningar och därmed en ökad belastning för Polismyndigheten och övriga aktörer i rättskedjan. Det är dock inte möjligt att närmare beräkna hur stor en sådan ökning kan bli.

Våra förslag får även vissa ekonomiska konsekvenser för staten genom de uppdrag som vi föreslår att regeringen ska ge till olika statliga myndigheter.

Utredningens fortsatta arbete

Utredningen ska överlämna ytterligare ett betänkande senast den 20 december 2024. Detta betänkande ska innehålla en kartläggning och analys av vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte. I det kommande betänkandet ska vi även föreslå författningsändringar som medför att sådana uppgifter kan utbytas. Vidare ska vi analysera och ta ställning till om det finns behov av andra åtgärder för att underlätta nödvändig informationsdelning mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte och vid behov lämna sådana förslag. I uppdraget ingår att bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och att lämna nödvändiga författningsförslag. Vi ska dessutom kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skolor i brottsförebyggande syfte och vid behov lämna förslag som medför att sådana uppgifter kan utbytas, bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och lämna nödvändiga författningsförslag.

Summary

Remit

The Inquiry was appointed with the aim of ensuring that preschool children, pupils, teachers, principals and other staff have a safe and secure education and work environment (ToR 2022:86). The Inquiry's initial orientation was on preventing, averting, and protecting against school attacks. Through three supplementary terms of reference (ToR 2023:22, 2023:120, 2024:7) the original purpose has been expanded to include various issues related to countering all forms of crime in the school system and in the community, that is, not just school attacks or more serious acts of violence. In June 2023, we submitted the interim report *Samhället mot skolattacker* (SOU 2023:28) (Society against school attacks).

A new area of responsibility for the school system

Our proposals mean that the school system would be involved in efforts to combat crime and increase security in schools and in the community to a greater extent and more systematically than is currently the case. We propose the regulation of a number of specific obligations in a new chapter of the Education Act (2010:800). All in all, our proposals mean a responsibility for security work, which would become a new area of responsibility for the school system.

Our assessment is that the new area of responsibility that we propose is well in keeping with the school's core values mission, and that working actively with security to protect schools against various forms of crime is intended to promote the development of preschool children and school pupils into responsible individuals and citizens.

Below is a brief summary of the key elements in our assessments and proposals.

Regulation of crime prevention efforts in schools

Unfortunately, schools figure often as crime scenes, and it is our assessment that knowledge-based crime prevention efforts should be conducted at each preschool and school. We propose provisions in the Education Act that would oblige the organiser to ensure that this is done. The work includes mapping the crime that occurs in connection with the activity and analysing the results to, among other things, identify possible causes of problems and the conditions that underlie them. Causes and conditions are then addressed through measures based on the best available evidence of what has proven to be effective in preventing crime of the type in question. The mapping and analysis are to be documented in a situational assessment, and the planned measures in an action plan. The situational assessment and the action plan must be continuously followed up to form the basis for future responses.

The purpose of the mapping is to identify and address patterns of problems involving crime, not individual incidents of crime or individuals who may be suspected of having committed crimes. The ongoing work with analysis and measures originates in any problems that have been identified and will therefore look different at different preschools, schools and school-age educare. If there is no crime, of course no measures are required. In order to create the conditions for efficient resource utilisation, as far as possible knowledge-based crime prevention work should be integrated with other similar work.

We propose that the Swedish Government should task the Swedish National Council for Crime Prevention (BRÅ) and the Swedish National Agency for Education with producing support material that describes how knowledge-based crime prevention work can be conducted at different types of preschools and schools and in relation to different types of problems, as well as how it can be integrated with other work. We also propose that the Swedish National Agency for Education, the National Board of Health and Welfare, BRÅ and the Swedish Police Authority should be tasked with submitting proposals on how operational support to schools that are particularly impacted by crime can be designed and function. This support is to take the form of a task force that is able to adapt its composition and competencies according to the needs of the individual case.

Under the proposed regulation, the schools' situational assessments will contain important information about the situation in Sweden's schools that can be used in ongoing development work at national level. We therefore propose that the Government should task BRÅ with producing various forms of compilations and analyses of the situational assessments that are produced.

In addition, we stress the important role of schools in preventing future crime, that is, helping to prevent children and young people from developing criminal behaviour. Many aspects of the school's basic mission can contribute to this. We pay particular attention to the importance of good school belonging and good academic performance as factors that protect against negative non-normative behaviour and criminality, negative non-normative behaviour as a risk factor for ongoing negative non-normative behaviour, and the importance of early, well-targeted and coordinated efforts to prevent a negative spiral. We emphasise that the school's role in crime prevention efforts is dependent on the school being able to carry out its basic mission.

Finally, in our view the school is a central cooperation partner in crime prevention at the local level – on the strategic plane as well as in individual cases. We assume that schools participate in the cooperation required under the Municipal Responsibility for Crime Prevention Act (2023:196) and that this work is also highlighted in the follow-ups of this Act's application that will be done. When it comes to cooperation in individual cases, our assessment is that the minimum level should be that in all municipalities there is a structure in place for cooperation between at least schools, social services and the Swedish Police Authority in situations where there is concern that a young person will commit serious crimes. In our view, the aforementioned actors should each have an equal and reciprocal right to call on, and an obligation to participate in, such cooperation and that a system of this kind should be regulated in statute. The system should also be compatible with and take advantage of the work already being done and the structures already in place or under construction. However, given that the Government has recently tasked a number of government agencies with setting up a comprehensive structure for cooperation to ensure that efforts with children and young people who are at risk of committing or have committed gross crimes in environments linked to organised crime are

cohesive, and which has been given the acronym Bob, we have refrained from presenting such a proposal.

Preparedness for serious violence

We propose provisions in the Education Act regulating the organiser's responsibility to ensure that every preschool or school works continuously to ensure that it is well-prepared to deal with situations involving serious violence. In particular, these provisions require the organiser to ensure that each preschool or school has a contingency plan for situations involving serious violence.

We have assessed that there is great variation in the preparedness of different activities within the school system to deal with serious violence. One explanation for this variation in preparedness is that the organiser's responsibility in this area is not clear. We therefore propose that a specific responsibility for preparedness be regulated in the Education Act. Serious violence refers to both targeted acts of violence of the type that can be described as school attacks, and other forms of serious violent acts in schools. These are situations that require rapid and proper action to protect pupils and staff from acts of violence that are in progress.

Training, planning, drills and, in some cases, adjustments in the physical environment or technical aids can constitute elements in an initiative to strengthen preparedness to deal with situations involving serious violence. However, there are significant differences in the conditions that prevail in different activities within the school system. To a large extent, therefore, it is left up to the organiser to determine what measures are called for and are feasible. However, there is a specific requirement for there to be a contingency plan for situations involving serious violence at each preschool or school. Such a contingency plan should include planning for how evacuations, lockdowns and lockouts can be implemented. Planning should also include a review of the physical possibilities in the activity's facilities in order to identify, for example, safe refuges; and include a list of roles that clarifies who is responsible for a specific task should a situation involving serious violence arise. The planning process also assumes training to the extent required to ensure that the staff at the activity are familiar with the planning and know how they are to

respond. The preschool children and school pupils must also be given sufficient information to be able to respond appropriately in such an event.

The intention is that it should largely be possible to integrate work on preparedness for situations involving serious violence with other safety and security work, such as systematic fire protection work.

We propose that the Government should task the Swedish National Agency for Education, the National Agency for Special Needs Education and Schools (SPSM), the Swedish Civil Contingencies Agency (MSB) and the Swedish Police Authority with producing a guidance document for work with preparedness. The purpose of this guidance is to support activities in the school system in their efforts to strengthen their preparedness in accordance with the new requirements that will apply. We also propose that the task should specifically include developing recommendations for how drills should be carried out.

It is self-evident that the school should contact the Police Authority in an acute situation which involves a threat of a school attack. However, it is also important that the school and the principal, when needed, can receive support from the Police Authority in cases of concerns about school attacks that, although serious, are not of an as acute nature. For these situations among others, it is therefore important that there are good contact routes to the Police Authority at local level.

Access to the activity's grounds

We propose a provision in the Education Act that obliges the organiser to ensure that measures are taken at the preschool or school to prevent unauthorised persons from being given free access to the grounds of the activity during its operating hours.

In accordance with our remit, the purpose of the regulation is to clarify the principle that schools, preschools, school-age educare and the grounds belonging to these activities should be closed to unauthorised persons. The intention is to safeguard the grounds of the preschool or school as a place for school staff, preschool children

and pupils as well as other persons who have a legitimate interest in visiting the activity.

School and preschool grounds are not currently places where the public has free access. Thus an organiser is already able to decide who is permitted to visit an activity for which they are responsible, and what forms such visits may take. However, our proposal differs from that which currently applies in that it also imposes an obligation on the organiser to ensure that measures are taken to prevent unauthorised persons from being given free access to the grounds of the activity. This ensures that the principle that unauthorised persons must not be given access is applied to all preschools and schools.

Different measures may be appropriate depending on the circumstances. The provision does not imply an obligation to eliminate every possibility for an outsider to enter the school grounds, such as by using physical barricades or similar measures. However, there should always be guidelines and procedures for how the activities are to manage visits from outsiders and these must be communicated to the public in an appropriate manner. Beyond this, the measures that are called for and feasible must be assessed at each activity on the basis of the conditions in the individual case.

We propose that the Government should task the Swedish National Agency for Education with developing a guidance document that can support schools, preschools and school-age educare in their work to comply with their responsibility under the provision.

Option to inspect bags and other items

We propose provisions in the Education Act that regulates a possibility to decide on inspections of bags and other items within the school grounds under certain conditions.

We believe that an option for school staff to inspect bags and other similar items in certain types of school can be an effective way to prevent or deter undesirable items from being brought into the school environment. We believe that the option of a limited form of inspection such as this is an acceptable qualification of the protection against body searches in light of the school's responsibility to prevent more serious disorderly conduct in order to maintain safety and security in the school environment.

The content of our proposals means that the principal is given a right to make a generally applicable decision that bags and other items that pupils have or have brought with them to school can be inspected. A decision of this kind is to apply on a specific day. If such a decision has been made, bags carried by pupils or bags placed in lockers or other places within the school grounds may be inspected, as long as it can be assumed that the bag belongs to a particular pupil. Provided no obstacles exist to this, the inspection may be carried out by staff specially appointed by the principal for this duty. The provision is applicable in the senior levels of compulsory school, compulsory school for pupils with intellectual disabilities, compulsory school for pupils with special needs; and in upper secondary school, and upper secondary school for pupils with intellectual disabilities.

A decision to carry out inspections may be taken if it is necessary to limit the risk of more serious disorderly conduct or to maintain safety and security. More serious disorderly conduct refers here to disorderly conduct that goes beyond what the school handles on a daily basis. For example, there may be situations where the school has received concrete indications that there will be initiation/ragging/hazing activities or alcohol in connection with the start of school or the end-of-term celebrations, or that the school has historically experienced major problems with maintaining order at such times. It may also be necessary to make a decision to inspect bags in pupil lockers or other similar spaces if the school has been informed that undesirable objects are being stored in pupil lockers and that this poses risks to safety; for example, if pupil lockers are being used to store alcohol that is distributed or at risk of being distributed within the school.

For the provision to apply, it must be a matter of general indications and the provision provides the opportunity to make a general decision that bags and other items in the school grounds will be examined on a certain day. The provision does not, however, provide the option to decide whether a specific pupil's bag should be inspected, and thus cannot be used as a tool to investigate concrete suspicions of criminal behaviour targeting an identified pupil.

However, we do not propose any detailed regulation of the way in which the inspection of bags should be carried out. Although the decision applies generally, and thus permits an inspection of all pupils' bags, it does not require that all bags are inspected. The school

is thus given an option to carry out spot checks or to carry out the inspections in some other way. However, the inspection must be carried out in compliance with the requirements of objectivity and impartiality applicable to the execution of public administration functions, and must not be carried out in a discriminatory manner.

We propose that the Government should task the Swedish National Agency for Education, in consultation with SPSM, with producing support material for the application of the provision, including on matters of training for the staff who will carry out the inspections. We also propose that the Government should task the Swedish National Agency for Education with carrying out a follow-up to evaluate the extent to which the option is used and evaluate the need for further measures.

A notification obligation

We propose a provision in the Education Act that regulates the school's obligation to notify the Swedish Police Authority when a pupil may be suspected of a crime in connection with the school's operations. The provision is applicable in preschool class, compulsory school, compulsory school for pupils with intellectual disabilities, compulsory school for pupils with special needs, Sami school, upper secondary school, upper secondary school for pupils with intellectual disabilities, municipal adult education and school-age educare.

A starting point for the provision is that it covers all crimes that pupils may be suspected of in connection with the school's operations. However, exceptions are made for situations where there are overriding reasons against a police report. In each case therefore, a balancing of the interests involved is assumed. An overall assessment must be made, but the seriousness of the crime and the age of the pupil suspected of it are the starting points for the balancing of interests.

If the pupil who is considered to be a possible suspect is under the age of criminal responsibility, whether or not there is a basis for initiating an investigation of the crime under Section 31 of the Juvenile Offenders Act (1964:167) must be specifically highlighted.

In the absence of such a basis, it must be routinely considered that there are overriding reasons against a police report.

For pupils who have attained the age of criminal responsibility, overriding reasons against a police report should primarily apply in the case of more insignificant or petty crime. However, this does not preclude that overriding reasons against a police report may also exist in other cases.

We propose that the Government should task the Swedish National Agency for Education with producing general recommendations on the application of the provision. We also propose that the Government should task the Swedish National Agency for Education, in consultation with the Swedish Police Authority and the National Board of Health and Welfare, with conducting a follow-up of how the provision has been applied.

A change in the curricula

We propose that an addendum be made to all curricula which clarifies that the education should convey and establish respect for the laws and other rules that apply in the community.

We have assessed that individuals' attitudes to rules and compliance with rules is of great importance from the crime prevention perspective, and that the school can play an important role in communicating the importance of compliance with community laws and other rules. We have seen a need to further clarify the responsibility of the school in this part. Such an addendum has support in Chapter 1, Section 4 of the Education Act, which, among other things, prescribes that the course of study aims to promote the development of children and pupils into responsible individuals and citizens.

Implementation and entry into force

We propose that the new provisions should enter into force on 1 July 2025. However, the provision establishing an action plan does not need to be applied before 1 January 2026.

Consequences of the proposals

Our proposals are expected to lead to a reduction in crime in schools and in the community at large. A reduction in crime has major humanitarian and social benefits. We believe that the new obligations for the municipalities that our proposals entail are of limited scope for each preschool and school, and that the proposals support the school's core mission. However, the proposals will involve some additional work for the municipalities in their role as municipal organisers for schools, as well as for private sector organisers. Our legislative proposals are estimated to cost the local government sector in the order of SEK 133 million or SEK 13 per inhabitant. Funding should be provided within the framework of the budget for expenditure area 25 General grants to local government. However, to be successful in preventing and combating crime in the school system, this work also requires sufficient resources to be allocated to the school's core mission. Furthermore and primarily through the notification obligation that we propose, our proposals can also lead to an increased influx of police reports and thus an increased burden for the Swedish Police Authority and other actors in the justice system. However, it is not possible to estimate in detail how large such an increase might be.

Our proposals also have some economic consequences for central government as a consequence of the tasks that we propose central government should give to various central government agencies.

The Inquiry's work moving forward

The Inquiry is to submit an additional report by 20 December 2024. That report is to contain a mapping and analysis of what data may need to be shared between schools, social services and law enforcement authorities for the purpose of crime prevention. In the forthcoming report, we must also propose changes in statute that will allow such data to be shared. Furthermore, we are to analyse and take a position on whether or not there is a need for other measures to facilitate the necessary sharing of information between schools, social services and law enforcement authorities for crime prevention purposes and, if necessary, submit such proposals. Our remit includes assessing whether the proposals are proportionate and appro-

priate, and submitting the necessary legislative proposals. In addition, we are to identify and analyse what data may need to be shared between schools for crime prevention purposes and, if necessary, submit proposals that allow such information to be shared, to assess whether the proposals are proportionate and appropriate, and to submit the necessary legislative proposals.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)

dels att 1 kap. 12 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ett nytt kapitel, 5 a kap., med följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
12 §[1]	
Lagen är uppdelad i *31* kapitel.	Lagen är uppdelad i *32* kapitel.
Dessa är	
– inledande bestämmelser (1 kap.),	
– huvudmän och ansvarsfördelning (2 kap.),	
– barns och elevers utveckling mot målet (3 kap.),	
– kvalitet och inflytande (4 kap.),	
– trygghet och studiero (5 kap.),	
	– säkerhetsarbete (5 a kap.),
– åtgärder mot kränkande behandling (6 kap.),	
– skolplikt och rätt till utbildning (7 kap.),	
– förskolan (8 kap.),	
– förskoleklassen (9 kap.),	
– grundskolan (10 kap.),	
– anpassade grundskolan (11 kap.),	
– specialskolan (12 kap.),	
– sameskolan (13 kap.),	

[1] Senaste lydelse 2022:1315.

– fritidshemmet (14 kap.),
– gymnasieskolan (15–17 a kap.),
– anpassade gymnasieskolan (18 och 19 kap.),
– kommunal vuxenutbildning (20 kap.),
– fjärrundervisning i vissa skolformer (21 kap.),
– distansundervisning i vissa skolformer (22 kap.),
– entreprenad och samverkan (23 kap.),
– särskilda utbildningsformer (24 kap.),
– annan pedagogisk verksamhet (25 kap.),
– tillsyn, statlig kvalitetsgranskning och nationell uppföljning och utvärdering (26 kap.),
– behandling av personuppgifter (26 a kap.),
– Skolväsendets överklagandenämnd och Lärarnas ansvarsnämnd (27 kap.),
– överklagande (28 kap.), och
– övriga bestämmelser (29 kap.).

5 a kap. Säkerhetsarbete

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om
– tillämpningsområde (2 och 3 §§),
– brottsförebyggande arbete (4–7 §§),
– beredskap för allvarliga våldssituationer (8 och 9 §§),
– tillträde till verksamhetens område (10 §),
– undersökning av väskor och andra föremål (11–14 §§) och
– misstanke om brott (15 §).

Tillämpningsområde

2 § Om inte annat anges i respektive paragraf gäller bestämmelserna i detta kapitel för hela skolväsendet.

3 § Bestämmelser om skolväsendets säkerhetsarbete inom andra områden än som avses i detta kapitel finns i andra kapitel i denna lag samt i andra författningar.

Brottsförebyggande arbete

4 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet tas fram en lägesbild över brottslighet som förekommer i samband med verksamheten. Lägesbilden ska innehålla en kartläggning av brottsligheten och en analys av kartläggningens resultat.

5 § Huvudmannen ska, med lägesbilden som underlag, se till att en plan upprättas för vilka åtgärder som ska vidtas för att förebygga brott i samband med verksamheten (åtgärdsplan).

6 § Huvudmannen ska varje år se till att lägesbilden uppdateras och att åtgärdsplanen följs upp.

7 § Arbetet med lägesbilden och åtgärdsplanen ska i den utsträckning som det är lämpligt integreras med sådant planerings- och analysarbete som sker i enlighet med andra bestämmelser i denna lag samt andra författningar.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

8 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer.

9 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation.

Tillträde till verksamhetens område

10 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår.

Undersökning av väskor och andra föremål

11 § Om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten i grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan får rektorn besluta om undersökning av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft, med sig till skolan. En sådan undersökning får endast ske inom skolans område.

Ett beslut om undersökning enligt första stycket ska avse en viss dag.

Rektorn får inte uppdra åt någon annan att fatta beslut enligt denna paragraf.

12 § Vid undersökningen ska sådana föremål som framgår av 5 kap. 22 § eftersökas.

Undersökningen ska, om det inte möter hinder, utföras av personal som särskilt har utsetts av rektorn för uppgiften.

13 § Om det vid undersökningen påträffas något sådant föremål som avses i 12 § första stycket, får föremålet omhändertas enligt vad som framgår av 5 kap. 22 och 23 §§.

14 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om

1. information som ska lämnas till elever i samband med ett beslut om undersökning enligt 11 § första stycket,
2. utbildning och kompetens hos sådan personal som avses i 12 § andra stycket och
3. genomförandet av undersökning av väskor och andra föremål i enlighet med 11 § första stycket.

Misstanke om brott

15 § Om en elev i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen eller fritidshemmet kan misstänkas för att ha begått ett brott i samband med verksam-

heten ska rektorn anmäla händelsen till Polismyndigheten om inte övervägande skäl talar emot det.

Om det för uppgifterna om det misstänkta brottet gäller sekretess enligt 25 kap. 1 eller 2 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 16 § patientsäkerhetslagen (2010:659) gäller första stycket endast brott som anges i 10 kap. 21 eller 23 §§ offentlighets- och sekretesslagen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

2. Huvudmannen behöver inte upprätta en åtgärdsplan enligt 5 a kap. 5 § förrän den 1 januari 2026.

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga[1]

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

---

[1] Senaste lydelse SKOLFS (2022:418).

Föreslagen lydelse

Bilaga

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

1.3 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga[1]

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

---

[1] Senaste lydelse SKOLFS (2022:419).

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

1.4 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga[1]

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

---

[1] Senaste lydelse SKOLFS (2022:420).

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

1.5 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för anpassade grundskolan

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för anpassade grundskolan ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga[1]

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

---

[1] Senaste lydelse SKOLFS (2022:454).

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

1.6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga[1]

1 Skolans värdegrund och uppgifter

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

---

[1] Senaste lydelse SKOLFS (2022:423).

1 Skolans värdegrund och uppgifter

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*. Undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

1.7 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga[1]

1 Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund

Grundläggande värden

I skollagen (2010:800) slås det fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom vuxenutbildningen ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

---

[1] Senaste lydelse SKOLFS (2022:14).

1 Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund

Grundläggande värden

I skollagen (2010:800) slås det fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom vuxenutbildningen ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

1.8 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för anpassade gymnasieskolan

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för anpassade gymnasieskolan ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga[1]

1 Skolans värdegrund och uppgifter

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

---

[1] Senaste lydelse SKOLFS (2022:456).

1 Skolans värdegrund och uppgifter

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*. Undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

1.9 Förslag till förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2018:50) om läroplan för förskolan

Regeringen föreskriver att bilagan till förordningen (SKOLFS 2018:50) om läroplan för förskolan ska ha följande lydelse.

---

1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS)
2. Förordningen träder i kraft den 1 juli 2025.

Nuvarande lydelse

Bilaga

1 Förskolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Förskolan ingår i skolväsendet och vilar på demokratins grund. Av skollagen (2010:800) framgår att utbildningen i förskolan syftar till att barn ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna *och* de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Föreslagen lydelse

Bilaga

1 Förskolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Förskolan ingår i skolväsendet och vilar på demokratins grund. Av skollagen (2010:800) framgår att utbildningen i förskolan syftar till att barn ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingar som

det svenska samhället vilar på *samt de lagar och andra regler som gäller i samhället*.

---

2 Utredningens uppdrag, genomförandet och betänkandets disposition

Nedan redogörs kort för utredningens uppdrag. Därefter beskrivs hur det hittillsvarande arbetet har bedrivits. Avslutningsvis redovisas betänkandets disposition.

2.1 Utredningens uppdrag

I juni 2022 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att utreda och lämna förslag till åtgärder för att förbättra arbetet med säkerhet i skolväsendet. Utredningen tillsattes med syftet att barn, elever, lärare, rektorer och annan personal ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö (dir. 2022:86). Utredningen antog namnet Skolsäkerhetsutredningen.

I ett delbetänkande (SOU 2023:28) behandlade vi frågan om lämplig organisering av lokala eller regionala operativa organ för samverkan i individärenden som rör oro för skolattacker. Vi redogjorde där även för erfarenheter och lärdomar efter inträffade skolattacker i Sverige och andra länder samt lämnade förslag på hur det förebyggande arbetet mot våldsdåd i skolväsendet kan stärkas.

Enligt de ursprungliga direktiven ska vi analysera och ta ställning till behovet av en möjlighet för personal vid en skola, förskola eller fritidshem att i vissa situationer få genomföra kroppsvisitation av barn, elever och andra personer. Vi ska även lämna förslag på åtgärder för att stärka beredskap och kompetens att hantera våldssituationer. Genom ett tilläggsdirektiv (dir. 2023:22) utvidgades utredningens uppdrag med nya frågor om att förebygga, förhindra eller försvåra brott i allmänhet inom skolväsendet. Enligt det nya uppdra-

get ska förslag lämnas på ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete för skolväsendet. Vidare ska förslag lämnas på en anmälningsskyldighet i vissa skolformer för att polisanmälan som huvudregel ska göras vid kännedom eller misstanke om att en elev har begått ett brott. Förslag ska också lämnas som tydliggör principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga. Dessa frågor behandlas i föreliggande betänkande.

Enligt de ursprungliga direktiven skulle vi vid behov lämna förslag på författningsändringar som medför att nödvändiga uppgifter kan utbytas mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter i de operativa samverkansorganen som utredaren skulle föreslå. Detta uppdrag ändrades och utvidgades genom ett tilläggsdirektiv (dir. 2023:120) till ett uppdrag att kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte. I uppdraget ingår att föreslå författningsändringar som medför att sådana uppgifter kan utbytas samt att analysera och ta ställning till om det finns behov av andra åtgärder för att underlätta nödvändig informationsdelning mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottförebyggande syfte och vid behov lämna sådana förslag. Den 18 januari 2024 fick utredningen ett tredje tilläggsdirektiv (dir. 2024:7). Vi ska kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skolor i brottsförebyggande syfte och vid behov lämna förslag som medför att sådana uppgifter kan utbytas, bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och lämna nödvändiga författningsförslag. Utredningen ska redovisa dessa delar senast den 20 december 2024.

2.2 Utredningens arbete med detta betänkande

Skolsäkerhetsutredningen samlades vid ett internat den 26–27 september 2023 och har därefter sammanträtt ytterligare tre gånger för att arbeta med de deluppdrag som avrapporteras i föreliggande betänkande.

Under arbetet med vårt första delbetänkande inhämtade vi synpunkter med anledning av utredningens uppdrag från Barnombudsmannen, Elevernas Riksförbund, Friskolornas riksförbund, Föräldra-

alliansen Sverige, Idéburna skolors riksförbund, Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Sveriges Lärare och Sveriges Skolledarförbund. Vi diskuterade främst de frågor som berörde vårt första delbetänkande, men våra samtal med de nämnda intressenterna rörde i viss mån även de deluppdrag som avrapporteras i detta betänkande. Under arbetet med föreliggande betänkande har vi haft förnyade kontakter med Friskolornas riksförbund, SKR, Sveriges Lärare och Sveriges Skolledare. Vi har även haft kontakter med utredningen Förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter (dir. 2022:37).

Utredaren och/eller sekretariatet har haft flera enskilda möten med utredningens experter och med andra tjänstepersoner vid de berörda myndigheterna.

Under våren 2023 genomförde utredaren och/eller sekretariatet fem studiebesök på skolor i olika skolformer.

Den 28 mars 2023 fick vi ta del av Stiftelsen Tryggare Sveriges erfarenheter från arbetet med verktyget Trygg skola.

Under april månad 2023 skickade utredningen ut en webbenkät till ett urval rektorer i olika skolformer, med hjälp av adresser till skolenheter i Skolenhetsregistret. Utredningen tog hjälp av konsultföretaget Sweco med att administrera enkäten. I enkäten ställdes frågor om bland annat förekomsten av brott på skolorna, polisanmälningar, skalskydd eller tillträdesbegränsningar, samverkan i brottsförebyggande frågor samt krisberedskap.

Enkäten skickades till ett obundet slumpmässigt urval av skolenheter från Skolenehetsregistret. Urvalet uppgick till 5 500 skolenheter. I urvalet fanns skolenheter representerade från förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Totalt inkom 1 363 enkätsvar. Med hänsyn till att bortfallet är stort, vilket är vanligt vid denna typ av undersökningar, måste resultatet tolkas med försiktighet. Vi har inte haft möjlighet att göra någon bortfallsanalys. Det går heller inte att ange en svarsfrekvens i procent, bland annat beroende på att vissa adresser i skolenhetsregistret är gemensamma för flera skolenheter. Sammantaget bedömer vi ändå att enkätmaterialet, med 1 363 enkätsvar, har gett ett värdefullt kunskapsunderlag för vår utredning.

Under april månad 2023 deltog sekretariatet i ett möte med SKR:s Nätverk för kommunalt brottsförebyggande och i ett möte

med Brottsförebyggande rådets (Brå:s) nätverk för regionala samordnare.

Utredningen arrangerade den 5 maj 2023 en forskardialog om skolans roll och ansvar i samhällets brottsförebyggande arbete. I dialogen deltog följande forskare.

- Torbjörn Forkby, professor i socialt arbete med inriktning mot barn, unga och familj, Linnéuniversitetet,
- Martin Karlberg, universitetslektor vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet
- Julia Sandahl, forskare vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet
- Marie Torstensson Levander, seniorprofessor i Hälsa & Samhälle med inriktning mot kriminologi, Malmö universitet
- Mara Westling Allodi, professor i specialpedagogik, Stockholms universitet.

Den 10–12 maj 2023 genomförde utredningen ett länsbesök i Västerbottens län. Vid besöket diskuterade utredningen bland annat skolans roll och ansvar i samhällets brottsförebyggande arbete med företrädare för skolan och andra lokala aktörer från flera kommuner i Västerbotten och Norrbotten och från Polismyndigheten.

Den 23 maj 2023 diskuterade vi enkätresultaten med en fokusgrupp med rektorer, som vi fick kontakt med via Skolverkets nätverk.

Den 31 augusti 2023 diskuterade vi vissa säkerhetsfrågor med företrädare för grundskoleförvaltningen i Göteborgs stad.

Under våren och hösten 2023 diskuterade vi vid två tillfällen utredningens frågeställningar med SKR:s elevhälsonätverk respektive gymnasienätverk. Vi hade även ett möte med företrädare för både skolchefsnätverket och socialchefsnätverket.

Den 6 oktober 2023 fick utredningen en redogörelse från Center mot våldsbejakande extremism (CVE) gällande aktuella erfarenheter från det arbete som CVE:s stödteam utför i ärenden om oro för skolattacker. Vid mötet medverkade även en representant från Polismyndighetens nationella operativa avdelning, som delgav Polismyndighetens aktuella erfarenheter av arbete med ärenden om oro för skolattacker.

Den 17 oktober 2023 medverkade utredaren i Brå:s webbinarium om informationsdelning och sekretess i brottsförebyggande arbete med barn och unga.

Den 1 november 2023 deltog vi i ett rundabordssamtal om IS-återvändare i skolan och socialtjänsten, efter inbjudan från Utbildningsdepartementet tillsammans med Socialdepartementet och Justitiedepartementet.

Den 25 januari 2024 träffade vi beredningen för utbildningsfrågor inom SKR.

Utredaren har också företrätt utredningen vid en rad olika seminarier eller andra former av möten. Utredaren har även intervjuats av media om utredningen vid olika tillfällen.

2.3 Betänkandets disposition

I kapitel 1 redovisas våra författningsförslag. Därefter kommer detta kapitels inledande redogörelse för utredningens uppdrag och genomförande, varefter betänkandet är disponerat på följande vis. Kapitlen 3 till 9 utgörs av bakgrundskapitel, som innehåller grundläggande information av betydelse för förståelsen av de följande delarna av betänkandet. Kapitlen 10 till 15 innehåller våra bedömningar i de frågeställningar som utredningen omfattar. Kapitel 16 innehåller våra förslag. I kapitel 17 redovisas vår bedömning av när förslagen kan genomföras och träda i kraft. I kapitel 18 återfinns analysen av förslagens konsekvenser. Kapitel 19 innehåller en författningskommentar.

3 Skolans uppdrag, organisering och styrning

I detta kapitel redogörs på övergripande nivå för skolväsendets uppdrag, organisering och styrning. Syftet är att underlätta läsningen av kommande kapitel.

3.1 Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden

I skollagens (2010:800) inledande kapitel finns i huvudsak gemensamma bestämmelser för all utbildning enligt lagen, där strävan har varit att anpassa regelverket till alla åldrar och skolformer utan att skolformernas och verksamheternas särart går förlorad. Avsikten har varit att skapa en sammanhållen skollag för utbildning för barn, ungdomar och vuxna (prop. 2009/10:165 s. 205).

Skollagens inledande bestämmelse anger skolväsendets omfattning (1 kap. 1 §). Skolväsendet består av nio skolformer samt fritidshem och vissa särskilda utbildningsformer. Skolformerna är:

- förskola,
- förskoleklass,
- grundskola,
- anpassad grundskola,
- specialskola,
- sameskola,
- gymnasieskola,

– anpassad gymnasieskola, och
– kommunal vuxenutbildning.

Fritidshem kompletterar utbildningen i förskoleklass, de obligatoriska skolformerna och de särskilda utbildningsformer där skolplikten kan fullgöras.

I 1 kap. 4 § skollagen anges syftet med utbildningen inom skolväsendet:

> Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.
>
> I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.
>
> Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

Den ovan återgivna paragrafen uttrycker skolans kärnuppdrag, som är ett sammanhållet uppdrag som består av två delar: kunskapsuppdraget och värdegrundsuppdraget. Uppdragen utvecklas och tydliggörs i de läroplaner som finns för respektive skolform och för fritidshemmet. Kunskapsuppdraget innebär att eleven ska tillägna sig vissa kunskaper och färdigheter medan värdegrundsuppdraget innebär att fostra eleverna till ansvarskännande individer och medborgare i ett demokratiskt samhälle.

Det andra stycket i paragrafen ovan handlar bland annat om att alla elever ska ges stöd så att de utvecklas så långt som möjligt i enlighet med utbildningens mål. I detta ligger att skolan har ett kompensatoriskt uppdrag beträffande barn och elever som har sämre förutsättningar. Förskolan och skolan ska också ge varje flicka och pojke lika möjlighet att utveckla sin fulla potential som människa (prop. 2009/10:165 s. 221).

Enligt 1 kap. 8 § skollagen ska alla ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet. Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 9 § skollagen).

Likvärdighet betyder inte likformighet eller att alla elever ska få lika mycket resurser. Hänsyn ska tas till barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Likvärdigheten upprätthålls av mål och krav i skollagen, läroplaner och andra författningar. Hur verksamheten ska utformas för att man ska nå de fastställda målen kan variera beroende på lokala behov och förutsättningar. Det finns olika vägar att nå de fastställda målen. Kvaliteten i verksamheten ska dock vara så hög att de fastställda målen kan uppnås oavsett var i landet verksamheten bedrivs (prop. 2009/10:165 s. 228 f. och 638).

3.2 Skolan styrs av staten, huvudmännen och professionerna

Staten styr skolväsendet främst med hjälp av författningar. Skolans styrdokument är bland annat skollagen och skolförordningen (2011:185). Andra viktiga styrdokument är läroplanerna samt ämnes- och kursplanerna. Ytterligare ett statligt styrmedel är kunskapsstyrning, som handlar om att utveckla och sprida bästa möjliga kunskap. Kunskapsstyrning bedrivs av flera skolmyndigheter (se vidare nedan om skolmyndigheterna). Staten styr även skolan till exempel via lärarutbildningen och rektorsutbildningen samt via olika typer av fortbildningar. Staten använder också ekonomiska styrmedel vid styrningen av skolan, främst generella eller riktade statsbidrag.

Skollagen reglerar tre ansvarsnivåer för skolan: huvudmannen, rektorn och läraren. Staten styr således dels mot huvudmännen, dels förbi huvudmännen direkt mot professionerna. Detta brukar benämnas statens dubbla styrning.

Huvudmannen är oftast antingen en kommun eller, för fristående skolor, en enskild huvudman. Staten är huvudman för specialskolan och sameskolan. Vissa skolor har kommunalförbund eller regioner som huvudmän. Huvudmannen har ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med lagar och föreskrifter (2 kap. 8 § skollagen).

Begreppen förskolenhet respektive skolenhet är reglerade i skollagen med följande betydelser.

– Förskoleenhet: av huvudman för förskola organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera förskolebyggnader som ligger nära varandra och till enheten knuten verksamhet som inte bedrivs i någon förskolebyggnad,
– Skolenhet: av huvudman för annan skolform än förskola organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra och till enheten knuten verksamhet som inte bedrivs i någon skolbyggnad.

Vissa skolor är organiserade i flera skolenheter. Även förskolor kan bestå av flera enheter.

Rektorn leder det pedagogiska arbetet vid en förskole- eller skolenhet, beslutar om organisationen och resursfördelningen inom enheten och har i övrigt det ansvar som framgår av författningar (2 kap. 9–10 §§ skollagen). Läroplanerna ger rektorerna i egenskap av pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal ett övergripande ansvar för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen (se till exempel avsnitt 2.8 i läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet [SKOLFS 2018:50]).

Lärare har ansvar för undervisning och betygssättning (2 kap. 13 § och 3 kap. 16 § skollagen).

En bärande princip i skollagen är att alla verksamheter, oavsett huvudman, ska ha en gemensam reglering när så är möjligt. Men kommunen har det yttersta ansvaret att tillhandahålla utbildning till alla som har rätt till det och måste därför ha en beredskap för att alltid kunna ta emot elever. Kommunerna har även i övrigt vissa renodlade myndighetsuppgifter som är åtskilda från själva huvudmannaskapet. Bland annat har kommunerna ansvar för att fördela medel till såväl egna skolor som att lämna bidrag till enskilda huvudmän för varje elev vid en fristående skola. Kommunerna ansvarar även bland annat för att fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter elevernas olika förutsättningar och behov (se till exempel 10 kap. 37–39 §§ skollagen).

3.3 Regeringen förfogar över ett antal skolmyndigheter

Regeringen förfogar över flera myndigheter som på olika sätt bidrar till uppfyllandet av målen för skolverksamheten. Skolverket är förvaltningsmyndighet för skolväsendet. Skolverket ska bland annat främja att alla barn och elever får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö (1 § förordningen [2015:1047] med instruktion för Statens skolverk). Skolinspektionen ska genom granskning av huvudmän och verksamheter verka för att alla barn och elever får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö (1 § förordningen [2011:556] med instruktion för Statens skolinspektion). Vid myndigheten finns även Barn- och elevombudet (BEO), som är en del av Skolinspektionen, men samtidigt har en självständig funktion. BEO arbetar för att motverka kränkningar av barn och elever i skola och förskola.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) ska verka för att alla barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. (1 § förordningen [2011:130] med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten). Sameskolstyrelsen ansvarar för utbildning i sameskolan samt i förskoleklass och fritidshem vid en skolenhet med sameskola (1 § förordningen [2011:131] med instruktion för Sameskolstyrelsen). Skolforskningsinstitutet ska bidra till att de verksamma inom skolväsendet ges goda förutsättningar att planera, genomföra och utvärdera undervisningen med stöd av vetenskapligt underbyggda metoder och arbetssätt (1 § förordningen [2014:1578] med instruktion för Skolforskningsinstitutet).

3.4 Den kommunala självstyrelsen ger ramar för statens styrning och kommunernas finansiering

En grundläggande tanke i det svenska skolväsendet är att skolan genom hög kvalitet, stark likvärdighet och genom ett kompensatoriskt arbete ska ge alla elever, oavsett bakgrund, möjlighet att lyckas i skolan. Men resurstilldelningen påverkas av respektive kommuns ambi-

tionsnivå med skoluppdraget, det vill säga av den nivå på service och kvalitet i verksamheten som kommunen avser åstadkomma.

Kommunerna finansierar som nämnts även enskilda huvudmäns skolverksamhet. Ersättningen till den enskilda huvudmannen ska bestämmas efter samma grunder som hemkommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna grundskolan (se till exempel 10 kap. 38 § skollagen).

Skillnader i ambitionsnivå mellan kommunerna vad gäller skolans finansiering är en naturlig följd av det kommunala självstyret, som har en lång tradition i Sverige och innebär att det ska finnas en självständig och, inom vissa ramar, fri bestämmanderätt för kommuner och regioner. De två grundläggande värdena bakom självstyrelsen uttrycks ofta som demokrati och effektivitet. Samtidigt gäller skollagen för alla huvudmän: alla elever ska ges förutsättningar att nå sin fulla potential, oavsett i vilken skola de går. Det finns en inneboende motsättning mellan det kommunala självstyret och en likvärdig resursfördelning (se till exempel SOU 2020:28). Regeringen har nyligen tillsatt en särskild utredare som ska föreslå ett system för resursfördelning som utgår från en nationellt bindande skolpengsnorm för förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, fritidshemmet, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Syftet ska vara att genom statlig styrning av finansieringen öka likvärdigheten i den svenska skolan i hela landet (dir 2023:153).

3.5 Det systematiska kvalitetsarbetet är ett viktigt verktyg i skolans interna styrning

Det systematiska kvalitetsarbetet är en viktig del av huvudmännens och skolenheternas interna styrning. Regleringen av skolans systematiska kvalitetsarbete anger att all utbildning inom skolväsendet systematiskt och kontinuerligt ska planeras, följas upp och utvärderas. Utifrån analysen ska huvudmannen genomföra insatser för att utveckla utbildningen (4 kap. 3 § skollagen, prop. 2021/22:160, s. 226). Tanken är alltså att det systematiska kvalitetsarbetet ska leda till att huvudmännen vid behov sätter in åtgärder som leder till att eleverna klarar skolans mål.

Skolverket framhåller att ett fungerande kvalitetsarbete är avgörande för att kunna främja alla barns och elevers lärande, utveckling

och hälsa. Kvalitetsarbete handlar ytterst om att kunna ge alla barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet (Skolverket 2023a).

På regeringens uppdrag har Skolverket, efter dialog med Skolinspektionen, SPSM och Skolforskningsinstitutet utvecklat ett nationellt kvalitetssystem med nationella målsättningar, delmål och indikatorer samt framgångsfaktorer för effektiv skolutveckling. Det nationella kvalitetssystemet ska användas som stöd för det systematiska kvalitetsarbetet. I uppdraget till Skolverket ingår också att ta fram ett analysunderlag inför kvalitetsdialoger med huvudmännen, och att genomföra återkommande kvalitetsdialoger tillsammans med SPSM (U2018/02652 [delvis], U2021/03837).

Skolhuvudmännen har även ansvaret för elevernas och personalens arbetsmiljö. Arbetsmiljöarbetet följer en process som påminner om den som ska följas i det systematiska kvalitetsarbetet. Arbetsgivaren ska undersöka, genomföra och följa upp verksamheten på ett sådant sätt att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås (AFS 2001:1, 2 §).

3.6 Elevhälsan är en viktig stödresurs för skolan

Elevhälsan är en särskilt reglerad verksamhet inom skolan (2 kap. 25–28 §§ skollagen). I vårt delbetänkande Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28) beskrivs elevhälsans uppdrag. Redogörelsen nedan är en kortare version av den beskrivningen.

För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal. Elevhälsan ska vara en del av skolans kvalitetsarbete. Vid behov ska elevhälsan samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

I förarbeten har uttalats att elevhälsan i det individuellt inriktade arbetet har ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling, medan de mer generellt inriktade uppgifterna rör elevernas arbetsmiljö, skolans värdegrund som till

exempel arbetet mot kränkande behandling och undervisningen om tobak, alkohol och andra droger, jämställdhet samt sex- och samlevnadsundervisning med mera. Det har vidare uttalats att elevhälsan har ett särskilt ansvar för att bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor (prop. 2009/10:165 s. 276).

Elevhälsan består av olika delar. En viktig skillnad görs mellan de medicinska insatserna och övriga verksamheter i elevhälsan. I elevhälsans medicinska gren måste skolhuvudmannen i egenskap av vårdgivare samt hälso- och sjukvårdspersonalen ta hänsyn till lagstiftningen som gäller för hälso- och sjukvården. Skollagen ställer krav på att elever ska erbjudas ett antal hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Därutöver ska eleverna också kunna få hjälp med enkla sjukvårdsinsatser, med vilket avses till exempel omplåstring eller preliminära bedömningar vid smärre olyckor under utbildningsmoment (prop. 2009/10:165 s. 658).

3.7 Särskilda utmaningar för styrningen av skolväsendet

I flera avseenden står sig den svenska skolan väl vid en internationell jämförelse. Det finns emellertid ett glapp mellan de nationella målen för skolan och skolans resultat i praktiken. Det leder för långt att här ge en fullödig bild av utmaningarna inom skolväsendet. Men den bristande likvärdigheten, och för vissa huvudmän och skolor den bristande kvaliteten, och särskilt problemen med elever som inte får tillräckligt med stöd för att nå de nationella målen, förtjänar att nämnas som ett av skolans större problem. Problemen med bristande likvärdighet och kvalitet har uppmärksammats och adresserats av regeringar och skolmyndigheter under en följd av år. Skolinspektionen har också återkommande påvisat brister i huvudmännens sätt att bedriva skoluppdraget. Att ett stort antal elever misslyckas med att nå skolans mål såväl i grundskolan som i gymnasieskolan är en utmaning inte enbart för skolväsendet utan även för samhället i sin helhet.

3.7.1 En särskild utmaning är att många elever inte klarar målen för skolan

Skolverket anser att det är både samhällsekonomiskt ineffektivt och ett stort problem för den enskilde eleven att tusentals elever varje år underkänns i den obligatoriska skolan. Låga eller ofullständiga betyg är, framhåller Skolverket, en stark riskfaktor för framtida bristande förankring på arbetsmarknaden, missbruk och kriminalitet (Skolverket 2023b).

Många elever underkänns i den obligatoriska skolan och saknar därmed behörighet till ett nationellt program inom gymnasieskolan, framhåller Skolverket. Våren 2022 var endast 85 procent av eleverna som gick ut grundskolan behöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan. Nästan 18 000 elever saknade våren 2022 behörighet till något av gymnasieskolans nationella program. Skolverket påtalar att andelen elever som inte når betygskriterierna i grundskolan varit konstant under lång tid (ibid.).

Skolverket ser allvarligt på att många elever år efter år lämnar grundskolan utan behörighet att påbörja ett nationellt program i gymnasieskolan (ibid.).

Flertalet av de elever som saknar behörighet till ett nationellt program på gymnasieskolan studerar inom gymnasieskolan på något av de fyra introduktionsprogrammen. Men en stor andel av samtliga elever på gymnasieskolan, nära tre av tio elever, lämnar gymnasieskolan utan examen (ibid.).

3.7.2 Många huvudmän lever inte upp till de författningsmässiga krav som ställs på dem

Genom Skolinspektionens tillsyn vet vi att det finns många skolor och huvudmän vars verksamhet har brister i kvaliteten och inte lever upp till de författningsmässiga krav som ställs på utbildningen.

Vid Skolinspektionens regelbundna tillsyn av grundskolan 2022 konstaterades brister inom något eller flera områden på omkring hälften av de skolor som valts ut för tillsyn under året. Några vanliga exempel på problematiska iakttagelser från inspektionen 2022 är en otillräcklig studiero och otillräckligt med stöd och stimulans till elever. Det förekom även brister på flera skolor i arbetet med trygghet och mot kränkande behandling (Skolinspektionen 2023a).

Många skolor som inte valdes ut för tillsyn blev i stället föremål för kvalitetsgranskning. Under 2022 har 170 skolor omfattats av regelbunden kvalitetsgranskning. Resultaten gav en bild av kvaliteten inom fyra områden som är av central betydelse för elevernas utbildning: rektors ledarskap, undervisning, trygghet och studiero samt bedömning och betygssättning. Omkring 90 procent av de skolor som omfattades av regelbunden kvalitetsgranskning bedömdes behöva höja kvaliteteten inom minst ett av de fyra områdena. Merparten av skolorna bedömdes ha utvecklingsbehov inom två eller tre av de fyra områdena. Omkring 10 procent av de granskade skolorna arbetade på ett sätt som i hög utsträckning motsvarar Skolinspektionens uppsatta kvalitetskriterier inom samtliga granskade områden (ibid.).

4 Brottsligheten i skolan och samhället

I detta kapitel beskrivs kortfattat förekomsten av brott i skolan och samhället, baserat på brottsstatistiken, olika självvärderingar och myndighetsrapporter. Beskrivningen utgör en bakgrund till de bedömningar och förslag om att motverka brott som behandlas i de följande kapitlen.

4.1 Skolan är en vanlig brottsplats

4.1.1 Skolundersökningen om brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) genomför återkommande en skolundersökning om brott (SUB). Undersökningen bygger på självdeklarerad utsatthet för och delaktighet i brott, bland elever i årskurs 9 i grundskolan (Brå 2022). Den senaste undersökningen benämns SUB 2021.

SUB har genomförts med olika intervall sedan 1995. Det är inskrivet i Brå:s instruktion att undersökningen ska genomföras minst var tredje år. Från och med 2020 ingår undersökningen i den officiella statistiken. Inför 2015 års undersökning förändrades frågeformuläret och datainsamlingsmetoden. De jämförelser som görs i SUB 21 avser därför endast perioden från 2015.

SUB ger en bild av hur vanligt det är att elever i årskurs 9 i grundskolan utsätts för brott samt hur vanligt det är att de deltagit i olika typer av brott eller andra riskbeteenden. Det går även att utskilja utsatthet för brott eller delaktighet i brott i skolmiljön. Det går dock inte att se resultaten uppdelat på olika skolor, till exempel med hänsyn till skolornas geografiska läge eller elevunderlagets socioekonomiska sammansättning. Den senaste undersökningen publicerades i

oktober 2022, baserat på en datainsamling från månadsskiftet oktober–november 2021 till slutet av januari 2022.

Datainsamlingen för SUB 2021 genomfördes på plats i skolorna och frågorna handlar om utsatthet för och delaktighet i brott under de senaste tolv månaderna. Undersökningen genomförs i ett urval av skolor i Sverige, med hjälp av enkäter som fylls i anonymt under skoltid. I Skolundersökningen om brott 2021 har totalt 5 050 elever medverkat. Brå uppger att resultaten i SUB 2021 kan ha påverkats av pandemin, men att det är svårt att dra några slutsatser om dess inverkan på utsatthet för brott eller delaktighet i brott bland elever i årskurs 9 i grundskolan, utifrån denna undersökning.

I SUB 2021 har elever som uppgett att de blivit utsatta för brott fått svara på var brottet begicks. Det visar sig att skolan är en vanlig brottsplats, och för flera brottstyper gäller att andelen av brotten som ägt rum i skolmiljö har ökat.

Enligt SUB 2021 är skolan den vanligaste brottsplatsen för både lindrig och grov misshandel, och för fysiska och sexuella kränkningar bland pojkar. Elever som blivit utsatta för rån anger skolan som den näst vanligaste brottsplatsen.

Andelen elever som utsatts för respektive brottstyp har legat relativt stabilt sedan 2015. Men för vissa av brotten har alltså skolan i förhållande till andra brottsplatser blivit en vanligare brottsplats.

Sedan 2015 har andelen elever som uppgett utsatthet för lindrig misshandel i skolmiljö ökat, jämfört med utsatthet i andra miljöer. För alla brottsplatser sammantaget var andelen pojkar som uppgett att de varit utsatta för lindrig misshandel 19,1 procent 2015 och 18,5 procent 2021. För flickor är motsvarande andelar 14,5 respektive 16,1 procent. Andelen av dessa brott som begicks i skolmiljön ökade för pojkar från 58 till 68 procent under tidsperioden. För flickor är motsvarande ökning från 38 till 50 procent. Bland både pojkar och flickor som utsätts för lindrig misshandel är skolmiljön den vanligaste brottsplatsen 2021.

Skolan eller skolgården är också den vanligaste brottsplatsen bland de elever som uppger att de har utsatts för grövre misshandel. Det handlar om få fall, men av dessa fall uppges brottsplatsen vara skolan eller skolgården i 54 procent av fallen. Bland utsatta för grövre misshandel har den andel som uppgett att händelsen skett i skolmiljö ökat över tid. Andelen är högre 2021 än 2019 (54 respektive 49 procent).

Pojkar som uppger att de utsatts för hot anger skolmiljön som plats i 26 procent av fallen. För flickor är motsvarande andel 17 procent.

Bland pojkar som utsatts för fysiska sexuella kränkningar har en övervägande majoritet, 80 procent, uppgett att händelsen inträffat i skolmiljö. Bland de flickor som uppger att de utsatts för fysiska sexuella kränkningar är skolan platsen för brottet i 31 procent av samtliga fall.

4.1.2 Skolenkäten

Under våren 2023 genomförde Skolinspektionen Skolenkäten för tjugotredje gången. Resultatet visar att de flesta, men inte alla, elever känner sig trygga. Men det finns samtidigt de som uttrycker otrygghet, framför allt i årskurs 8 i grundskolan, där en av fem elever (20 procent) svarar att de inte alls eller endast till viss del känner sig trygga.

Lärarnas bild av trygghet överensstämmer med elevernas bild. En klar majoritet svarar att de upplever att eleverna känner sig trygga Samtidigt är det 15 procent av lärarna i grundskolan och 10 procent av lärarna i gymnasieskolan som till viss del eller inte alls upplever att eleverna känner sig trygga (Skolinspektionen 2023b).

Frågorna i skolenkäten tar bland annat fasta på upplevelsen av trygghet i skolan och andra aspekter av studiemiljön samt om undervisningen. Enkätresultatet handlar inte om rädsla för eller utsatthet för brott, utan om upplevelse av trygghet i en vidare mening. Enkätresultatet bidrar med underlag för Skolinspektionens granskningar av skolor.

Skolinspektionen har sammanställt resultaten från skolenkäten åren 2010–2020. Resultaten av sammanställningen visar att lärare och vårdnadshavare har en positiv bild av elevernas upplevelse av trygghet i skolan och de flesta elever svarar också att de känner sig trygga. År 2020 uppgav åtta av tio i årskurs nio att de kände sig trygga och nio av tio i årskurs fem. Även i andra året i gymnasieskolan upplevde nio av tio att de kände sig trygga. Men förändringen över tid har emellertid gått i negativ riktning och särskilt gäller detta åk 9 där andelen trygga elever minskade från 89 till 79 procent mellan 2010 och 2020 (Skolinspektionen 2021).

4.1.3 Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år

I en rapport från Brå kartläggs och beskrivs den polisanmälda brottsligheten mot barn mellan 7 och 15 år (Brå 2023a). Studien omfattar brott som drabbat målsägande i åldern 7–15 år under åren 2018–2020. Skolan är en av fyra huvudsakliga arenor för var brottshändelserna ägt rum. De anmälda brotten mot flickor har i högre grad skett på sociala medier, medan brotten mot pojkar i högre grad skett i skolmiljön. Skolmiljön är en särskilt framträdande brottsplats för brotten mot 10–12-åringarna jämfört med övriga åldersgrupper.

Brott i skolmiljön utgörs bland annat av situationer med fysiskt och psykiskt våld i samband med bråk och konflikter mellan barn och i samband med mobbning. Det förekommer också situationer med oprovocerat våld från andra barn. I mindre grad förekommer också situationer där skolpersonal och föräldrar utövat våld mot barn i skolan. Skolmiljön innefattar också brottssituationer där barn utsätts för sexuellt våld. Det handlar om sexuellt våld mellan barn, vilket spänner från att exempelvis fotografera eller filma andra barn i omklädningsrum och sedan sprida detta material, till sexuella trakasserier och även våldtäkter i skolmiljön. Det handlar även om olika former av både lindrigare och grövre sexuellt våld av skolpersonal med en misstänkt sexuell dragning till barn.

4.2 Hot och våld är ett arbetsmiljöproblem i skolan

Vi har fått del av statistik från Arbetsmiljöverket om anmälda hot och våldshändelser från grundskolan och gymnasieskolan de senaste fem åren.

Arbetsgivaren är skyldig att göra en anmälan till Arbetsmiljöverket när det inträffar en allvarlig personskada eller ett dödsfall på en arbetsplats. Detsamma gäller skador i samband med arbetet som drabbat flera arbetstagare samtidigt och tillbud som inneburit allvarlig fara för liv eller hälsa, enligt 3 kap. 3 a § arbetsmiljölagen (1977:1160). Statistiken avser alltså tillbud, olycksfall eller dödsfall som är relaterade till hot och våldshändelser.

Arbetsmiljöverket har tagit emot knappt 4 300 anmälningar gällande hot och våld från skolor under åren 2019 till 2023. Anmälningarna kommer från grundskola och förskoleklass, anpassad grund-

skola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning.

Anmälningarna avser händelser där lärare, elever eller övrig personal varit utsatt för hot eller våld.

Flertalet anmälningar, knappt 2 900, avsåg tillbud, det vill säga situationer som hade kunnat leda till en personskada, kopplat till hot och våld. Knappt 1 400 anmälningar avsåg fall där en skada rapporterades (olycksfall). Fyra fall med dödlig utgång har rapporterats under perioden.

Tabell 4.1 Tillbud, olycksfall eller dödsfall relaterat till hot och våld som skolor anmält till Arbetsmiljöverket 2019–2023

	2019	2020	2021	2022	2023	Totalt
Tillbud	564	411	562	560	786	2 883
Olycksfall	250	244	263	296	343	1 396
Dödsfall	-	1	-	2	1	4
Totalt	814	656	825	858	1 130	4 283

Källa: Uppgifter som utredningen fått del av från Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket kan för närvarande inte förklara den stora ökningen av anmälningar mellan 2022 och 2023, men en tänkbar orsak kan vara att Arbetsmiljöverket under våren 2023 påbörjade inspektioner av grund- och gymnasieskolor, som pågår till och med juni 2024. Arbetsmiljöverket uppger att man tidigare erfarit att pågående inspektioner kan leda till fler anmälningar. Fokus för inspektionerna är skolornas förebyggande arbete för att minska riskerna för hot och våld. Oron för att bli utsatt för hot och våld på arbetet, är en psykisk belastning som också påverkar arbetsmiljön negativt. Detta ska arbetsgivaren också känna till och förebygga.

Regeringen har gett Arbetsmiljöverket i uppdrag redogöra för och analysera de anmälningar som görs till myndigheten om allvarliga olyckor, allvarliga tillbud och arbetsskador som rör hot och våld mot lärare och andra yrkesgrupper inom skolväsendet, samt i förekommande fall elever. Förslag på insatser för att förbättra förutsättningarna för en säker och trygg arbetsmiljö i skolväsendet ska lämnas. Uppdraget ska redovisas senast den 15 oktober 2024 (regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Arbetsmiljöverket).

Antalet anmälningar har ökat kraftigt om jämförelsen utvidgas till att avse åren 2012 till 2023. Till exempel inkom 393 anmälningar om hot och våld från skolorna år 2012, att jämföra med 1 130 anmälningar år 2023, enligt uppgifter vi fått från Arbetsmiljöverket. Arbetsmiljöverket uppger att en förklaring till ökningen över den längre tidsperioden kan vara att tillgängligheten och medvetenheten om skyldigheten att anmäla sannolikt ökade efter införandet av en gemensam anmälningsportal.

Från Arbetsmiljöverket framhålls vid våra kontakter att myndigheten antar att det verkliga antalet tillbud eller olycksfall till följd av hot och våld överstiger antalet anmälda fall, men att det är svårt att uppskatta hur stor underrapporteringen är.

Vi har även fått del av statistik från Arbetsmiljöverket om arbetsolyckor i skolan relaterat till hot och våld, som har lett till sjukfrånvaro eller annan frånvaro från arbetet, för den berörda personalen, under åren 2019 till 2023. Elever omfattas således inte. Även denna statistik avser grundskola och förskoleklass, anpassad grundskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Statistiken kommer från Försäkringskassans rapporteringssystem, som hanteras av Arbetsmiljöverket.

Under perioden 2019 till 2023 har 1 753 arbetsolyckor som lett till sjukfrånvaro eller annan frånvaro anmälts.

Tabell 4.2 Anmälda arbetsolyckor i skolan relaterat till hot och våld, som lett till sjukfrånvaro, åren 2019 till 2023

	2019	2020	2021	2022	2023	Totalt
Anmälda arbetsolyckor från skolor med sjukfrånvaro eller annan frånvaro som orsakats av hot och våld	393	329	331	346	354	1 753

Källa: Uppgifter som utredningen fått del av från Arbetsmiljöverket.

4.3 Antalet anmälda brott har ökat under den senaste tioårsperioden

Brottsproblem i det omgivande samhället kan på olika sätt inverka på situationen i skolan, och skolan kan också bidra i arbetet för att förebygga och förhindra brott. Därför redovisar vi i detta och påföljande avsnitt några uppgifter om anmälda och upplevda brott i samhället utanför skolan.

I budgetpropositionen redovisar regeringen årligen utvecklingen av brottsligheten, tryggheten och förtroendet för rättsväsendet. Av redovisningen framgår att antalet anmälda brott ökat i flertalet kategorier under den senaste tioårsperioden. Skadegörelsebrott, sexualbrott och bedrägeribrott har ökat allra mest. Antalet anmälda tillgreppsbrott har däremot minskat. En jämförelse mellan antalet anmälda brott 2022 och motsvarande antal 2021 visar i stället en minskning i flertalet brottskategorier.

Tabell 4.3 Anmälda brott och procentuell utveckling

	Antal anmälda brott 2022	Procentuell förändring sedan 2013	Procentuell förändring sedan 2021
Misshandel	84 011	4,5	2,0
Sexualbrott	24 656	39,3	-10,8
Tillgrepp	392 744	-26,3	1,2
Bedrägeri	195 929	32,1	0,0
Skadegörelsebrott	211 366	49,8	-4,4
Brott mot trafikbrottslagen	68 949	5,7	-9,2
Brott mot narkotikastrafflagen	113 475	18,0	-3,9
Samtliga brott	**1 447 470**	**3,2**	**-2,2**

Källa: Officiell kriminalstatistik, återgiven från Prop. 2023/24:1 Utgiftsområde 4.

Den officiella statistiken ger en otillräcklig bild av brottslighetens omfattning och utveckling. Det beror på att långt ifrån alla brott anmäls och benägenheten att anmäla kan variera över tid och mellan olika brottskategorier. Vissa typer av brottsanmälningar påverkas också av Polismyndighetens eller andra myndigheters prioriteringar och insatser. Ändrade regler som till exempel straffskärpningar för

viss brottslighet kan också förklara förändringar i den officiella anmälningsstatistiken.

4.4 Det dödliga skjutvapenvåldet har ökat i omfattning

Utvecklingen i Sverige är mycket allvarlig vad gäller dödligt skjutvapenvåld och sprängningar. Under 2022 skedde enligt Polismyndighetens statistik ett rekordhögt antal dödsskjutningar, samtidigt som sprängningarna fortsatte ligga på en hög nivå. Totalt rapporterades 391 skjutningar under 2022.[1] Till följd av dessa skjutningar avled 62 personer och 107 skadades. Under 2023 har fram till den 15 oktober 337 skjutningar ägt rum, där 50 personer har avlidit och 100 har skadats. Under 2022 genomfördes 90 sprängningar (detonationer) som rubricerats som allmänfarlig ödeläggelse, 68 förberedelser och 33 försök. Motsvarande antal 2023 till och med den 15 november är 140, 52 och 130 (Polismyndigheten 2023a).

Våldet i kriminella sammanhang har förändrats under 2000-talet. Antalet skjutningar har ökat avsevärt och många av dem har ägt rum på offentliga platser. Antalet personer som avlidit på grund av skjutningarna har mer än tredubblats under perioden 2012–2022. Ökningen av antalet skjutningar kan till stor del härledas till konflikter mellan kriminella grupperingar. De senaste åren har dessa konflikter även lett till en ökad användning av explosiva varor. Antalet sprängningar i Sverige de senaste åren saknar motstycke i modern tid (Ds 2023:11).

4.5 Självrapporterad utsatthet för brott mot person och egendom kompletterar brottsstatistiken

Som komplement till brottsstatistiken används bland annat självdeklarationsundersökningar för att bedöma brottslighetens omfattning och utveckling. Den ovan nämnda skolundersökningen (SUB) är en sådan. Nationella trygghetsundersökningen (NTU) som Brå

[1] En bekräftad skjutning är enligt Polismyndighetens definition ett tillfälle då det avfyrats projektiler med krutladdat vapen och att det finns spår efter detta i form av kulor, hylsor eller skador på material eller personer som kommer av beskjutningen, alternativt att det finns fler än ett oberoende ögonvittne till skjutningen. Skjutningen måste också vara icke-legal och inte uppenbart oavsiktlig. Beträffande sprängningar avser statistiken bekräftad allmänfarlig ödeläggelse (detonationer), försök, och förberedelse till allmän ödeläggelse. (Polismyndigheten 2023a)

genomför varje år är ett annat exempel. NTU undersöker människors utsatthet för brott, upplevelse av oro och otrygghet samt förtroende för rättsväsendet, liksom brottsutsattas erfarenheter av kontakter med rättsväsendet. Den senaste trygghetsundersökningen publicerades i oktober 2023 (Brå 2023b).

Det är 20,1 procent av befolkningen (16–84 år) som uppger att de under 2022 utsattes för någon eller några av de brottstyper som i NTU sammantaget kallas brott mot enskild person: misshandel, hot, sexualbrott, personrån, fickstöld, försäljningsbedrägeri, kort- och kreditbedrägeri eller nätkränkning. År 2021 var motsvarande andel 19,5 procent, det vill säga brottsligheten har ökat något det senaste året jämfört med det föregående året. Brottskategorin började mätas i sin nuvarande sammansättning 2016. En ökning av brott mot enskild person noterades fram till och med 2018, därefter skedde en minskning fram till och med 2021.

Bland kvinnor är det 21,1 procent, och bland män 19,0 procent, som utsattes för något brott mot person. Skillnaden mellan män och kvinnor är störst vid sexualbrott, som en betydligt större andel kvinnor uppger att de utsatts för. Vad det gäller övriga brottstyper uppger män utsatthet i större utsträckning, med undantag för fickstöld.

5 Det brottsförebyggande arbetet

I vårt uppdrag ingår att föreslå hur ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör utformas för skolväsendet. I detta kapitel ges en kort introduktion till området brottsförebyggande arbete. Kapitlet inleds med en historisk återblick. Därefter behandlas vissa definitionsfrågor och andra teoretiska utgångspunkter. Slutligen ges en beskrivning av de centrala aktörerna och arbetsformerna inom området.

5.1 Brottsförebyggande arbete har länge varit en angelägen samhällsfråga

För 27 år sedan presenterade regeringen sitt första brottsförebyggande program, Allas vårt ansvar (Ds 1996:59). I programmet konstateras att brottsligheten i Sverige ökat kraftigt och att åtgärder riktade till barn och unga i riskzonen för kriminalitet liksom för att motverka att grupper av människor slås ut eller marginaliseras är lika viktiga som åtgärder inom rättsväsendet. Programmet omfattar insatser på central, regional och lokal nivå men tyngdpunkten ligger på att stödja och främja ett lokalt brottsförebyggande arbete. Vikten av att ta tillvara det medborgerliga initiativet och engagemanget betonas. Att hindra nyrekryteringen identifieras som det mest effektiva sättet att förebygga den stora mängd brott som utgör återfallsbrottslighet. Föräldrarna, skolan, socialtjänsten och polisen pekas ut som centrala aktörer.

År 2017 beslutades det andra nationella, brottsförebyggande programmet, Tillsammans mot brott (Skr. 2016/17:126). Det riktar sig bland annat till statliga myndigheter, regioner, kommuner, näringslivet och det civila samhällets organisationer. Syftet är att skapa förutsättningar för ett långsiktigt brottsförebyggande arbete i hela samhället. I programmet beskrivs regeringens övergripande målsättningar

för hur ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete bör bedrivas, hur samverkan mellan berörda aktörer kan utvecklas och hur regeringen själv avser att verka för att målsättningarna ska uppfyllas. I samband med programmet gavs länsstyrelserna en ny, samordnade roll i arbetet (förordning [2016:1258] om regional samordning inom det brottsförebyggande området) och Brottsförebyggande rådets (Brå:s) uppdrag utvidgades (Ju2017/01526). Skolan beskrivs som en betydelsefull aktör och värdegrundsuppdraget liksom möjligheterna att erbjuda barn och elever en trygg skolgång, goda kunskaper samt undervisning när det gäller brottsligheten och dess konsekvenser nämns särskilt.

5.2 Det finns ingen enhetlig definition

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av begreppet brottsförebyggande arbete eller brottsprevention, som det också kallas. I det nationella programmet Tillsammans mot brott beskrivs brottsförebyggande arbete som åtgärder inriktade dels mot individers benägenhet att begå brott (social prevention), dels med syfte att påverka omständigheter i själva situationen som gör att individer väljer att begå brott (situationell prevention). Det är samma avgränsning som Brå, Polismyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) gör i boken Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete (Brå, Polisen, SKR 2020). Social prevention omfattar både åtgärder för att motverka att individer börjar begå brott i unga år och för att motverka återfall, det vill säga att den som börjat begå brott fortsätter med det. Den situationella preventionen tar sikte på tillfällena till brott och kan till exempel handla om att minska ett brottsobjekts tillgänglighet eller öka risken för upptäckt.

Det finns även andra sätt att använda begreppet. Polismyndigheten definierar till exempel brottsförebyggande arbete som åtgärder som myndigheten utför eller deltar aktivt i med det primära syftet att förhindra brott (Polismyndigheten 2022). Inom den kriminologiska forskningen förekommer också olika definitioner. Professor emeritus i kriminologi Jerzy Sarnecki menar till exempel att brottspreventiva åtgärder och förhållanden är sådana som minskar sannolikheten för att brott ska begås och/eller som reducerar skadeverkningarna av brott (Sarnecki 2019). I Skolverkets redovisning av regeringsuppdraget att kartlägga skolans brottsförebyggande arbete görs ingen definition av

begreppet men det konstateras att skolans kunskaps- och värdegrundsuppdrag är centrala samt att samverkan, trygghet och arbete mot kränkande behandling är områden som kan bidra till att förebygga brott (Skolverket 2023c).

Ibland talar man om primär, sekundär och tertiär alternativt universell, selektiv och indikerad prevention. Primär eller universell prevention innefattar generella åtgärder som riktar sig till alla individer eller platser, om det gäller situationell prevention. Sekundär eller selektiv prevention tar sikte på särskilda riskgrupper eller riskmiljöer och tertiär eller indikerad prevention syftar till att förhindra att individer som redan begått brott gör det igen eller att platser som är brottsutsatta fortsätter att vara det.

Ofta görs skillnad på brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. Skillnaden utgår som regel från en definition av säkerhet som den faktiska risken att utsättas för brott och trygghet som upplevelsen av den risken. Det brottsförebyggande arbetet syftar då till att öka säkerheten emedan det trygghetsskapande arbetet tar sikte på människors upplevelser. Åtgärderna kommer att vara olika eftersom tryggheten tenderar att påverkas mindre av den faktiska brottslighetens omfattning och karaktär och mer av faktorer som till exempel personliga egenskaper, social sammanhållning, uppfattningar om brottsutvecklingen, ordning eller oordning i den fysiska miljön, ekonomisk oro och samhällsförändringar (Sahlin Lilja 2023). Ett annat gränssnitt är det mellan förebyggande och främjande arbete. När Skolverket och Skolinspektionen definierar det förebyggande arbetet i skolan beskrivs det som ett arbete för att identifiera och avvärja risker emedan det främjande arbetet är bredare och pågår hela tiden, utan att något särskilt har inträffat (Skolverket 2019a, Skolinspektionen 2023c). I vissa fall är det viktigt att göra skillnad på det brottsbekämpande och det brottsförebyggande arbetet. Med brottsbekämpning brukar då avses det arbete som framför allt bedrivs inom rättsväsendet och som handlar om att upptäcka, utreda och beivra redan begångna brott.

Generellt kan sägas att förebyggande insatser handlar om att adressera orsaker till och förutsättningar för det fenomen som ska motverkas. Men att fastställa vad som orsakar brott och brottslighet är komplicerat.

5.3 Det finns många teorier om brottslighetens orsaker

Kriminologi brukar beskrivas som det vetenskapliga studiet av brottsligheten. Brottslighetens orsaker är ett av de områden som studeras. Att med någon säkerhet fastslå vad det är som gör att människor begår brott är emellertid mycket svårt och aktualiserar ett antal grundläggande frågor, bland annat av metodologisk karaktär. Här presenteras i korthet några av de mest kända teorierna om brottslighetens orsaker, framför allt för att spegla den spännvidd som finns i teoribildningen (Lilly, Cullen & Ball 2015, Sarnecki & Carlsson 2020).

Robert K. Mertons teori om strain (ung. frustration)**.** Teorin utgår från att människors livsmål är påverkade av de normer som råder i det omgivande samhället. I det västerländska samhället handlar det till stor del om ekonomisk och social framgång och medlen att uppnå dessa mål är framför allt utbildning och arbete. Människor som av olika skäl inte har möjlighet att uppnå målen kommer att uppleva *strain*, vilket beskrivs som ett obehagligt tillstånd. Enligt teorin finns det olika strategier som människor kan använda sig av för att hantera *strain*. En av dem benämns innovation och innebär att individen behåller de mål som gäller i samhället men förkastar medlen och ersätter dem med andra, såsom till exempel brottslighet.

Donald Sutherlands teori om differentiella associationer. Sutherlands tes är att brottslighet, precis som allt annat mänskligt beteende, är inlärt och att inlärningen sker i direkta kontakter mellan människor. Om en individs nätverk framför allt består av individer som påverkar henne eller honom i en prokriminell riktning så kommer individen själv att bli benägen att begå brott. Det handlar inte bara om antalet relationer utan också om andra faktorer som till exempel relationernas betydelse för individen. Inlärningen gäller, enligt Sutherland, inte bara olika tekniker att begå brott utan också drivkrafter, rationaliseringar och attityder.

Travis Hirschis teori om sociala band. Hirschi har intresserat sig för vad det är som gör att individer avhåller sig från att begå brott och konstaterar att det till stor del handlar om sociala band. Han identifierar fyra centrala element i de sociala banden; *anknytning* till

exempelvis föräldrar, skola och kamrater, *åtaganden* i förhållande till den konforma samhällsordningen och investeringar i konforma livsmål, *delaktighet* i konventionella aktiviteter såsom skola, arbete och föreningsaktiviteter samt *övertygelse* om samhällsordningens legitimitet i form av bland annat positiva attityder till lagstiftning och negativa attityder till brottslighet. Ju starkare de sociala banden är, desto mindre är risken, enligt teorin, att en individ ska ägna sig åt brottslighet.

Integrerade teorier. Numera är det vanligt att forskare kombinerar flera olika teoretiska ansatser. Den amerikanske forskaren David Farrington baserar till exempel sin teori på sex faktorer som enligt hans forskning visar oberoende effekter på brottsligheten. Faktorerna är impulsivitet, låg intelligens, dålig uppfostran, antisocialt beteende hos föräldrarna, social och ekonomisk fattigdom samt antisocialt beteende i barndomen. På så sätt kombinerar Farringtons teori den psykologiska med den sociologiska nivån. Per-Olof H. Wikström avser att i sin teori *Situational Action Theory* (SAT) länka samman individrelaterade och miljörelaterade riskfaktorer. I teorin definieras brott som en moralisk handling. Om människor begår brott beror det, enligt Wikström, på att de uppfattar en viss brottshandling som ett acceptabelt handlingsalternativ i den situation som de befinner sig i. I vissa fall kan det också bero på att de på grund av bristande självkontroll inte förmår stå emot ett tryck eller incitament att begå en brottslig handling, som i och för sig strider mot deras moraluppfattning.

Det finns också kriminologisk forskning med helt andra inriktningar, till exempel med fokus på genusfaktorer bakom brottsligheten eller orsakerna till så kallad *white-collar crime* eller manschettbrottslighet.

En teori som det brottsförebyggande arbetet ofta tar avstamp i är den så kallade **rutinaktivitetsteorin** (Cohen & Felson 1979). Teorin kan illustreras som en triangel och hänvisas också ofta till som brottstriangeln. Enligt teorin förutsätter brott den samtidiga förekomsten av en motiverad gärningsperson, avsaknad av formell eller informell kontroll samt ett lämpligt objekt eller offer. Förebyggande åtgärder kan därför ta sikte på att

- minska motivationen hos en person att begå brott,
- stärka den formella och informella kontrollen, det vill säga öka upptäcktsrisken eller stärka andra faktorer som ökar den informella kontrollen eller
- begränsa tillgången till eller stärka skyddet av lämpliga brottsobjekt eller brottsoffer.

En annan teori som kan aktualiseras just när det gäller brottsförebyggande arbete är den så kallade **Broken Windows-teorin** (Wilson & Kelling 1982). Enligt den teorin bidrar den fysiska miljöns förfall till ökade ordningsstörningar och ökad brottslighet. Om händelser som bidrar till ett sådant förfall får passera utan åtgärder signalerar det att miljön inte är prioriterad och förfallet kan leda till att den uppfattas som osäker. För att förebygga en negativ utveckling behöver därför omedelbara ingripanden ske även mot mindre ordningsstörningar och brott, såsom till exempel klotter och annan skadegörelse.

5.3.1 Ofta används begreppen risk- och skyddsfaktorer

I det socialpreventiva arbetet används ofta forskningen om så kallade risk- och skyddsfaktorer. I Socialstyrelsens allmänna råd om handläggningen av ärenden som gäller unga lagöverträdare rekommenderas till exempel att all personal som handlägger sådana ärenden bör ha kunskap om risk- och skyddsfaktorerna för normbrytande beteende (Socialstyrelsen 2019). En riskfaktor för ett visst beteende är en viss egenskap, händelse, förhållande eller process som ökar sannolikheten eller risken för beteendet (Andershed & Andershed 2019). Skyddsfaktorer är å andra sidan egenskaper, händelser, förhållanden eller processer som minskar risken för beteendet. Det är viktigt att komma ihåg att riskfaktorer inte är detsamma som orsaksfaktorer utan det är faktorer som samvarierar med det aktuella utfallet och som man kan anta påverkar det, men inte med säkerhet kan säga orsakar det. En skyddsfaktor är inte bara avsaknaden av risk utan en faktor som faktiskt minskar sannolikheten för utfallet och kan bidra till att det inte uppstår trots att det finns en eller flera riskfaktorer.

Ett stort antal risk- och skyddsfaktorer har identifierats för normbrytande beteende och kriminalitet bland barn och unga (Socialstyrelsen 2020). Faktorerna existerar på flera nivåer; individ-, grupp och samhällsnivå. Som exempel på riskfaktorer kan nämnas normbrytande beteende (som både är en riskfaktor och ett utfall), problematiska kamratrelationer, föräldrars egna svårigheter och låg socioekonomisk status. Generellt gäller att ju fler riskfaktorerna är ju större är risken för att ett normbrytande beteende ska utvecklas eller fortsätta. Bland skyddsfaktorerna återfinns till exempel positiv skolanknytning och goda skolprestationer, föräldrarnas positiva attityder och uppfostringsstrategier samt hög socioekonomisk status. Man brukar skilja på direkta riskfaktorer, som till exempel impulsivitet hos barnet eller den unge, och indirekta som till exempel föräldrarnas utbildningsnivå som i sin tur kan påverka deras uppfostringsstrategier. En annan indelning är den i föränderliga (dynamiska) och oföränderliga (statiska) faktorer. En tredje skiljelinje går mellan initierande faktorer, som kan påverka debuten i normbrytande beteende, och upprätthållande faktorer som kan bidra till att beteendet fortsätter.

Det är viktigt att notera att flera av dessa risk- och skyddsfaktorer är gemensamma för många olika typer av ogynnsam utveckling såsom missbruk, psykisk ohälsa och utanförskap. Det innebär också att åtgärder som vidtas för att förebygga en viss typ av problem samtidigt kan verka förebyggande i flera andra avseenden. Särskilt gäller detta tidiga och universella insatser som till exempel många former av föräldraskapsstöd.

Genomgående gäller att risk- och skyddsfaktorerna hänger ihop och påverkar varandra på komplicerade sätt. Det betyder till exempel att ett brottsförebyggande arbete som är ensidigt inriktat på faktorer av ett visst slag eller på en viss nivå riskerar att inte bli effektivt. Det finns flera forskare som hävdar att mer komplexa faktorer bakom ungdomsbrottsligheten, såsom socioekonomiska och strukturella förhållanden, tenderar att glömmas bort emedan individfaktorer dominerar i både forskning och policyarbete (Söderberg 2023). Enligt forskaren Julia Sandahl finns till exempel behov av att komplettera det individorienterade perspektivet på relationen mellan skola och brott med en mer sociostrukturell ansats där brott betraktas som ett kontextuellt fenomen. I sin avhandling, *Juvenile Crime in Context*, konstaterar hon att det finns stora skillnader mellan skolor när det gäller

brottslighet och att dessa skillnader verkar öka. Orsaken tycks enligt studien framför allt vara att elever från familjer med svensk bakgrund och välutbildade föräldrar går i vissa skolor och elever med utländsk bakgrund och lågutbildade föräldrar i andra skolor (Sandahl 2021).

5.4 Många samhällsaktörer är berörda

I stort sett alla i samhället har möjlighet att bidra i det brottsförebyggande arbetet, det gäller såväl organisationer som enskilda. Näringslivet och det civila samhällets organisationer spelar viktiga roller. Flera offentliga samhällsaktörer har ett särskilt ansvar.

Det brottsförebyggande arbetet ingår bland annat i uppdragen för Brå och Polismyndigheten. Brå ska enligt sin instruktion främja arbetet och bidra till att det utvecklas (förordning [2016:1201] med instruktion för Brottsförebyggande rådet). Myndigheten har en särskild enhet, Enheten för utveckling av brottsförebyggande arbete, som bland annat stödjer det lokala brottsförebyggande arbetet.

Av 2 § polislagen (1984:387) framgår att det ingår i Polismyndighetens uppdrag att förebygga brottslighet. Ett viktigt steg i detta arbete togs i samband med den så kallade Närpolisreformen 1993. Den syftade bland annat till att skapa en mer decentraliserad och brottsförebyggande polisverksamhet (Brå 2001). I och med omorganisationen 2015 infördes två nya lokala funktioner – kommunpolis och områdespolis – och 2019 inrättades regionala, brottsförebyggande samordnare. Sedan 2022 bedrivs det brottsförebyggande arbetet enligt en särskild strategi (Polismyndigheten 2022). Den innebär bland annat myndigheten, inom ramen för sitt uppdrag, ska bidra till de mål som sätts upp i regeringens brottsförebyggande program, Tillsammans mot brott. Arbetet ska vara problemorienterat, vilket innefattar kartläggning, orsaksanalys, åtgärdsplaner samt uppföljning. Det ska utgå från den så kallade brottstriangeln, se avsnitt 5.3, men vara fokuserat på situationell brottsprevention.

På regional nivå har länsstyrelserna ett författningsreglerat uppdrag att samordna det brottsförebyggande arbetet (förordning [2016:1258] om regional samordning inom det brottsförebyggande området). I uppdraget ingår bland annat att bidra till utvecklingen av arbetet på regional och lokal nivå, samarbete och erfarenhetsutbyte

mellan berörda aktörer samt kompetensutveckling och tvärsektoriella utbildningsinsatser.

Mycket av det brottsförebyggande arbetet behöver bedrivas på lokal nivå, nära människor och nära potentiella brottstillfällen. Genom sitt breda uppdrag och sin lokala förankring har kommunerna en viktig roll att spela. I och med lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete har kommunerna från den 1 juli 2023 ett lagstadgat ansvar som bland annat innebär att de ska ta fram lägesbilder, besluta åtgärdsplaner och göra uppföljningar samt ta ett visst ansvar för samordningen av det lokala arbetet.

När det gäller den sociala brottspreventionen utgör socialtjänsten och skolan två centrala aktörer. För närvarande pågår arbetet med att ta fram en ny socialtjänstlag där socialtjänstens förebyggande arbete kommer att inta en central roll. Bland annat ska barn och unga som riskerar att dras in i kriminalitet erbjudas stöd i ett tidigt skede. Den nya lagen planeras träda i kraft under 2025 (prop. 2023/24:1, Utgiftsområde 9, s. 173). Skolan har i dagsläget inget uttalat ansvar för brottsförebyggande arbete men skolväsendets breda uppdrag innehåller flera delar av stor betydelse när det gäller att förebygga att barn och unga utvecklar ett kriminellt beteende.

5.5 Det krävs samordning och samverkan

Det kan hävdas att största möjliga effektivitet uppnås när de många olika aktörernas resurser och insatser tas tillvara genom att dessa adderar till varandra med länkningar och anpassningar där det behövs och utan att onödiga glapp eller överlappningar uppstår. Detta är svårt men att uppnå en sådan samordning är ofta syftet med de många olika former för samverkan som förekommer på det brottsförebyggande området.

Det finns anledning att skilja på samverkan på strategisk nivå och samverkan i individärenden, bland annat för att samverkan om enskilda individer som regel väcker frågor om informationsdelning och sekretess. I vår enkät, se avsnitt 2.2, svarar 55 procent av rektorerna att de deltar i samverkan om brottsförebyggande frågor. I 38 procent av fallen avser samverkan strategiska frågor, i 7 procent individärenden och i 56 procent av fallen avser samverkan både strategiska frågor och individärenden.

Ett exempel på samverkan på strategisk nivå utgörs av den samverkan i lokala strategiska råd som avses i 9 § lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. I vårt delbetänkande (SOU 2023:28) beskrivs ett antal strukturer för samverkan i individärenden. Här uppmärksammas i korthet några av de strukturer av detta slag som förekommer för närvarande. Den praktiska implementeringen av olika modeller kan se mycket olika ut.

Samordnad individuell plan (SIP) är en lagreglerad samverkan mellan i första hand socialtjänsten och hälso- och sjukvården kring individer med behov av stöd från båda dessa aktörer (2 kap. 7 § socialtjänstlagen [2011:453] och 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen [2017:30]). Syftet är att upprätta en gemensam och samordnad plan för insatser.

Sociala insatsgrupper (SIG) är en samverkan mellan socialtjänst och polis samt till exempel skola, psykiatri, fritid och föräldrar. Målgruppen är unga och unga vuxna med hög risk för fortsatt kriminalitet eller annat allvarligt normbrytande beteende. Syftet är att motverka återfall i brott. För varje ung person som blir föremål för SIG skapas en unik SIG-grupp och en gemensam åtgärdsplan upprättas. Samverkan bygger på att den unge eller vårdnadshavarna samtycker till att de deltagande aktörerna får dela uppgifter om den unge. Arbetssättet är beskrivet i ett material som är framtaget i samarbete mellan Socialstyrelsen, Polismyndigheten, Brå, Skolverket, Myndigheten för civilsamhälles- och ungdomsfrågor samt SKR (Socialstyrelsen 2023a). År 2021 uppgav 109 av landets 290 kommuner att de arbetade med SIG.

Skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF) är en samverkansform för brottsförebyggande arbete runt barn och unga som bedöms vara i riskzonen för kriminalitet och/eller missbruk. Från fritidssektorn kan till exempel representanter från fritidsgårdar eller aktörer från civilsamhället delta. SSPF har stora likheter med SIG-arbetet men vänder sig ofta till en något yngre målgrupp. Även för SSPF har ett stödmaterial tagits fram (Socialstyrelsen 2023b). År 2021 uppgav 148 kommuner att de arbetade med SSPF.

Hälsa, Lärande och Trygghet (HLT) är en samverkansform som sedan 2011 är implementerad i Västerbottens samtliga 15 kommuner (Socialstyrelsen 2023c). I HLT-teamen ingår representanter från för- och grundskola, elevhälsa, socialtjänst, hälsocentral samt mödra- och barnhälsovård. Målgruppen är barn och unga mellan 0 och 16 år och deras familjer. Syftet är att ge ett tidigt och samordnat stöd för att undvika mer omfattande svårigheter senare i livet. Arbetssättet finns beskrivet i en handbok (Västerbotten Hälsoval, Region Västerbotten 2019).

Skottlandsmodellen. I Skottland används en modell för att samordna tidiga insatser för barn och unga (kunskapsguiden.se). Modellen heter *Getting it right for every child* (GIRFEC) och syftar till att ge skolan, socialtjänsten och hälso- och sjukvården verktyg för att stötta barn tidigt och med så litet byråkrati som möjligt. Flera svenska kommuner och regioner har, bland annat inom ramen för arbetet med regeringsuppdraget Tidiga samordnade insatser (U2017/01236/GV, U2020/00636/S, U2023/01937), använt modellen som inspiration för att utveckla sina samverkansstrukturer. Exempel på det är Backa barnet i Ystads kommun och Kronobarnsmodellen i region Kronoberg.

Till detta kommer att regeringen genom beslut den 9 november 2023 gett Polismyndigheten, Brå, Kriminalvården, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Skolverket och Åklagarmyndigheten i uppdrag att inrätta en samverkansstruktur (Bob) på nationell, regional och lokal nivå för att bryta rekryteringen av barn och unga in i grov brottslighet (Ju2023/02529).

Christina Söderberg har i sin avhandling Att skapa mening i en komplex praktik, Föreställningar om brottspreventiva samverkansformer mellan omsorg och kontroll, bland annat intervjuat samverkansparter, ungdomar och föräldrar i SIG och SSPF (Söderberg 2023). Söderbergs utgångspunkt är att individinriktad brottspreventiv samverkan sker i ett spänningsfält mellan omsorg och kontroll. En slutsats som dras är att kontrollogiken, ofta representerad av polisen, ser ut att dominera och att socialtjänstens omsorgslogik ibland riskerar att bli otydlig. Det förekommer emellertid också att det i samverkan växer fram en gemensam logik som Söderberg kallar kontrollbaserad omsorgslogik. I avhandlingen framkommer vidare att de studerade samverkansparterna trots frustration över utmaningar och

besvikelse över uteblivna resultat hyser fortsatt tilltro till arbetsformerna.

Olika arbets- och samverkansformer inom det brottsförebyggande området kan även utgöra integrerade delar i bredare sammanhang som till exempel i omställningen till en god och nära vård (Socialstyrelsen 2023d) eller i arbetet för social hållbarhet enligt Agenda 2030 (regeringen 2023). Organisatoriskt kan de brottsförebyggande frågorna, framför allt på regional och lokal nivå, vara samordnade med exempelvis säkerhetsarbete i vid bemärkelse, folkhälsoarbete eller arbete med ANDTS-frågor (alkohol, narkotika, droger, tobak, spel).

5.6 Ett kunskapsbaserat arbetssätt är utgångspunkten

Som framgått finns det en mängd olika åtgärder som kan vidtas av flera olika aktörer i syfte att förebygga brott. Ofta diskuteras frågan om brottsförebyggande arbete i mer generella termer och med utgångspunkt i *vad* som bör göras och vilka åtgärder som är viktigare än andra att prioritera. I andra sammanhang ligger tonvikten på *hur* arbetet ska bedrivas och utgångspunkten är då att vad som bör göras och vilka åtgärder som ska vidtas beror på vilka brottsproblem det är som ska förebyggas i en viss, specifik miljö. När det gäller det sistnämnda perspektivet förespråkar bland andra Brå att det brottsförebyggande arbetet ska bedrivas enligt ett kunskapsbaserat arbetssätt.

I korthet innebär det följande.

- Arbetet ska utgå från en underbyggd bild av läget och de problem med brottslighet som finns i den aktuella miljön.
- En analys ska göras av dessa problem inklusive vad som orsakar dem.
- Åtgärder ska vidtas som så långt möjligt är kunskapsbaserade och därmed har bästa möjliga förutsättningar att leda till avsedd effekt när det gäller att hantera de problem som identifierats.
- En uppföljning av arbetets resultat ska göras och utifrån den ska förnyade ställningstaganden göras.

Det kan noteras att liknande arbetsmodeller förekommer i flera andra sammanhang, såsom i beskrivningar av skolans systematiska kvalitetsarbete och av det systematiska arbetsmiljöarbetet (se även avsnitt 8.2.1 om Skolverkets arbete med säkerhet och krisberedskap).

På uppdrag av Länsstyrelsen i Blekinge har Stiftelsen Tryggare Sverige tagit fram ett metodstöd, Tryggare skola, som kan användas i ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete i skolorna (tryggskola.org). Verktyget beskriver bland annat hur man i skolmiljön kan göra kartläggningar och orsaksanalyser samt välja, genomföra och följa upp brottsförebyggande åtgärder. Verktyget har utvärderats med stöd av medel från Brå (Länsstyrelsen Blekinge 2022). I utvärderingen framkommer att verktyget blivit mycket uppskattat. Identifierade fördelar är bland annat det systematiska arbetssättet, den ökade kunskapen om situationen på skolan samt att eleverna är tydligt involverade i processen. Svårigheter har identifierats när det gäller organiseringen av arbetet, formerna för implementering samt omfattningen av den inledande kartläggningen. Verktyget har utvecklats vidare utifrån resultatet av utvärderingen.

Kunskapen om vilka metoder och arbetssätt som kan vara framgångsrika för att hantera olika typer av brott, problem eller situationer växer kontinuerligt både i Sverige och andra länder, inom såväl det kriminologiska kunskapsområdet som andra närliggande forskningsfält. Som ett exempel bland många kan nämnas att en forskningsgenomgång som Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) nyligen genomfört på regeringens uppdrag visar att färdighetsträning i skolan för elever på mellanstadiet kan förebygga bland annat medlemskap i gäng (SBU 2023). Men behovet av mer kunskap, särskilt utifrån en svensk kontext, påtalas ofta. Att utvärdera insatser som görs, det vill säga att på ett mer systematiskt sätt bedöma vidtagna åtgärders effekter i olika avseenden inklusive orsakerna till att dessa effekter uppstår, rekommenderas därför både som ett bidrag till denna kunskapsutveckling och för att förbättra underlaget för fortsatta ställningstaganden i det enskilda fallet.

6 Barn och unga som misstänks för brott

Syftet med detta kapitel är att ge en bakgrundsbeskrivning av några av de mest centrala rättsliga regelsystem som aktualiseras när barn misstänks för brott. Kapitlet ägnas åt en beskrivning av de regler i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som har bäring på denna fråga. Vidare beskrivs lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) och de särskilda regler om påföljder som gäller för unga enligt brottsbalken. Dessa regelsystem styr på olika sätt hur barn och unga som misstänks, åtalas och döms för brott ska behandlas i det straffrättsliga systemet. Vi kommer i kapitel 7 att redogöra för regelsystem som är mer specifika för skolväsendet, och som kan aktualiseras särskilt när fråga är om brott i skolmiljön.

6.1 Barnkonventionen ställer särskilda krav

6.1.1 Barnkonventionen gäller som svensk lag

Barnkonventionen gäller som svensk lag (1 § lag [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). Barnkonventionen är en folkrättsligt bindande överenskommelse som ger alla barn upp till 18 år egna rättigheter. Enligt artikel 1 i konventionen avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet.

Barnkonventionen består av en inledning (preamble) och tre delar. I del I behandlas de rättigheter barn har enligt konventionen. Del II innehåller bestämmelser om efterlevnaden av konventionen, bland annat FN:s kommitté för barnets rättigheters (Barnrättskommittén) uppdrag och staternas rapportering till kommittén. I del III behand-

las bland annat regler kring ratificering och ikraftträdande av konventionen. Barnkonventionen ska ses som en helhet. Artiklarna 2, 3, 6 och 12 i konventionens första del utgör de så kallade grundprinciperna. Dessa principer har en särskild ställning vid tolkning av konventionen, (CRC/GC/2003/5 p. 12).

I artikel 2 slås principen om icke-diskriminering fast. Enligt artikeln ska varje barn inom en stats jurisdiktion utan åtskillnad av något slag tillförsäkras de rättigheter som anges i barnkonventionen. Staten ska garantera barnet de rättigheter det har enligt konventionen.

Artikel 3 behandlar principen om barnets bästa. Den innebär att vad som bedöms vara barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Staten är skyldig att ge barnet det skydd och den omvårdnad som behövs för barnets välfärd.

Till konventionens grundprinciper hör också artikel 6 om rätten till liv, överlevnad och utveckling och artikel 12 om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörd.

Konventionen medför vissa medborgerliga och politiska rättigheter för barn. Till dessa rättigheter hör bland annat artikel 12 om rätten att uttrycka sina åsikter och bli hörd och artikel 13 om rätten till yttrande- och informationsfrihet. Till denna typ av rättighet hör även artikel 16, som anger att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens eller angrepp mot heder eller anseende.

Konventionen innehåller också sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. Genomförandet av dessa rättigheter är beroende av de resurser och förutsättningar som en stat har. Till denna grupp av rättigheter hör bland annat artikel 28 om rätten till utbildning. Av artikel 28.2 framgår att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med konventionen.

Enligt artikel 4 ska en stat vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.

6.1.2 Artikel 40 i barnkonventionen rör hanteringen av barn inom det straffrättsliga systemet

När det gäller hanteringen av barn inom straffrätten finns en särskild bestämmelse i artikel 40 barnkonventionen. Enligt artikeln gäller bland annat att varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. Vidare gäller att konventionsstaterna ska söka främja införandet av lagar och förfaranden samt inrättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga till att ha begått brott och särskilt fastställa en lägsta straffbarhetsålder och vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av ärenden som rör barn under denna ålder utanför domstol, under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras.

Artikeln ger uttryck för den grundläggande principen att barn som begår brott måste behandlas på annat sätt än vuxna som begår brott. Barnrättskommittén har uttalat att

> barn skiljer sig åt från vuxna i sin fysiska och psykiska utveckling. Dessa skillnader utgör grundvalen för barns lägre straffrättsliga ansvar och för ett separat system där barn behandlas på ett annat och mer individbaserat sätt. Det är bevisat att det är skadligt för barn att exponeras för det straffrättsliga systemet och att detta begränsar deras möjligheter att växa upp till ansvarstagande vuxna (CRC/C/GC/24 p. 2).

I artikel 40 anges också vissa grundläggande rättssäkerhetsprinciper som ska gälla, bland annat att varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott ska betraktas som oskyldigt till dess att barnets skuld lagligen fastställts samt utan dröjsmål få saken avgjord av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde.

6.1.3 Barnkonventionens regler måste beaktas när en polisanmälan övervägs

Artikel 40 reglerar all behandling från och med första misstanken, inklusive hela utredningen, tvångsmedel, åtal, rättegång och påföljd och ställer krav på att staten ska främja ett särskilt rättssystem för barn med positiva i stället för bestraffande mål. Ofta ligger frågan om ett brott polisanmäls eller inte utanför myndigheternas kontroll. Det är således i regel först när polisanmälan är gjord som artikel 40 aktualiseras.

Av artikel 3.1 framgår emellertid att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Begreppet åtgärd omfattar inte bara beslut utan också andra handlingar, förslag, tjänster och förfaranden. Även en underlåtenhet att agera kan omfattas av begreppet (CRC/C/GC/14 p. 17–18). Om en myndighet eller liknande aktör fattar beslut om att polisanmäla ett barn måste således barnets bästa beaktas, men även ett beslut att avstå från en polisanmälan måste ske med beaktande av barnets bästa.

Situationen är komplex eftersom de stater som ratificerat barnkonventionen är skyldiga att reagera på och förebygga alla former av psykiskt och fysiskt våld, skada och övergrepp på barn, se artikel 19 barnkonventionen. Barn kan emellertid utsätta andra barn för våld. Rätten till skydd enligt barnkonventionen omfattar såväl det barn som utsätts som det barn som utsätter andra barn för hot och våld (Vainik 2017). Ett och samma beslut kan alltså röra flera barn eller grupper av barn med olika intressen. Det kan till exempel röra sig om en skolelevs intressen i förhållande till en skolklass. I dessa fall kan flera bedömningar av barnets bästa behöva göras och vägas mot varandra och andra intressen (SOU 2020:63).

I sammanhanget kan påpekas att utredningen SOU 1997:116 Barnets Bästa i främsta rummet FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige bland annat uttalade, med hänvisning till rätten till utbildning, att

> (d)en elev som mobbas måste ges ett omedelbart skydd och i de fall där det är fråga om våld eller hot om våld begås som faller inom ramen för brottsbalken bör skolan göra en polisanmälan. Misshandel, olaga hot och annan brottslig verksamhet inom skolan får aldrig *enbart* ses som

> ett socialt problem som skall åtgärdas inom ramen för skolans åtgärdsprogram mot mobbing (SOU 1997:116 s. 293).

Det bör också poängteras att en polisanmälan kan vara ett sätt att se till att en brottsmisstanke blir föremål för en rättssäker behandling. Barnombudsmannen har till exempel påtalat att möjligheter att inleda utredningar när barn under 15 år misstänks ha begått allvarliga brott är angeläget för att det sedan ska gå att föra en bevistalan i domstol, i syfte att på ett rättssäkert sätt och med beaktande av oskuldspresumtionen kunna utreda barnets eventuella del i skuldfrågan (Barnombudsmannen 2017).

Ett krav är emellertid att barnets bästa i praktiken beaktas vid beslut om polisanmälan eller vid utformningen av de principer som ska styra beslutsfattandet. I ett beslut från Justitieombudsmannen (JO 1998/99 s. 432) hade kommunfullmäktige antagit ett reglemente med innebörden att brottslig verksamhet inom nämndens verksamhetsområde skulle polisanmälas. Detta hade sedermera tillämpats av en skola som polisanmälde en 7-årig elev för misshandel. JO ifrågasatte om en strikt tillämpning av ett sådant reglemente mot en så ung person var förenligt med artikel 3.1 barnkonventionen och principen om att barnets bästa ska sättas i främsta rummet vid alla myndighetsåtgärder som rör barn (se närmare om JO:s beslut i avsnitt 7.2.2). JO utvecklar inte resonemanget men den centrala problematiken måste förstås ligga i att det aktuella reglementet inte innefattade något utrymme för beaktande av barnets bästa.

Artikel 3 innehåller inte någon ledning av vad som menas med barnets bästa. Barnets bästa är på så sätt ett brett och öppet begrepp. Konventionens övriga bestämmelser kan dock sägas sätta en miniminivå för vad som är bra för ett barn i olika situationer. Artikel 3.1 måste alltså ses i ljuset av konventionens övriga bestämmelser (SOU 2020:63). Det som stadgas i artikel 40 om att ett barn som misstänks för brott ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället, torde således kunna utgöra vägledning också för hur barnets bästa ska beaktas när en aktör, såsom en skola, har att avgöra om en polisanmälan ska göras.

6.2 Det finns särskilda straffrättsliga regler kring barn och unga

6.2.1 Förfarandet kring barn och unga som misstänks för brott är särskilt reglerat

När det gäller hanteringen av barn och unga i det straffrättsliga systemet är dels förfarandet enligt LUL, dels det särskilda påföljdssystemet för unga lagöverträdare av intresse.

I LUL finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt tjugoett år. Lagen innehåller särskilda bestämmelser om bland annat förundersökning och åtalsprövning, möjligheterna för åklagare att utfärda strafföreläggande samt förhandlingen i domstol. I förarbetena till lagen uttalas att en central målsättning för regeringens politik för barn och unga är att ett barnperspektiv, utifrån andan och intentionerna i barnkonventionen, ska genomsyra alla åtgärder som rör barn. Det uttalas vidare att det i Sverige finns det en lång tradition och bred förankring när det gäller att särbehandla unga lagöverträdare i straffrättsligt hänseende och att denna princip bygger på erfarenheten att ingripanden måste anpassas efter den unges brist på mognad, begränsade erfarenheter och särskilda förhållanden. En utgångspunkt är att rätt vård och behandling är bättre ägnade att motverka att den unge fortsätter att begå brott än samhällsreaktioner som har straffvärdet som enda grund (prop. 2005/06:165 s. 42 f).

Av särskild betydelse är bestämmelserna som reglerar förfarandet när brott har begåtts av någon som inte har fyllt femton år. Brott enligt 1 kap. 1 § brottsbalken är en gärning som är beskriven i balken eller i annan lag eller författning och för vilken straff är föreskrivet. Även den som är under 15 år kan alltså begå en brottslig gärning men kan enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte ådömas någon påföljd. Någon förundersökning kan då inte genomföras eftersom en sådan enligt 23 kap. 1 § rättegångsbalken förutsätter ett brott som kan lagföras. I stället regleras möjligheterna att inleda en utredning om brottet i 31 § LUL.

Det primära syftet med utredningar av brott som begåtts av barn under 15 år är att klarlägga behovet av sociala insatser. Det har dock inte ansetts oförenligt med detta syfte att hänsyn även tas till andra aspekter, till exempel målsägandens intresse av att brottet blir utrett.

31 § LUL utgör alltså en självständig grund för polis och åklagare att inleda utredning rörande brottet (se prop. 2022/23:78 s. 19 samt prop. 2009/10:105 s. 22).

I 31 § LUL första stycket anges att en utredning om brottet ska inledas om någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott. Bestämmelsen anger således en presumtion för att en utredning i dessa fall ska inledas. Om särskilda skäl talar emot det kan emellertid en utredning underlåtas. Särskilda skäl mot att inleda en utredning kan vara att gärningspersonen är mycket ung. Här bör noteras att presumtionsregeln även omfattar misstankar mot barn under 12 år. Särskilda skäl kan också vara att lång tid förflutit från brottet, att straffvärdet vid osjälvständiga brottsformer är lågt eller att det redan från början står klart att omständigheterna är tillräckligt klarlagda genom exempelvis ett erkännande (prop. 2009/10:105 s. 66).

I bestämmelsens andra stycke anges att en utredning om brott på socialnämndens begäran även får inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge. I förarbetena uttalas att narkotikabrottslighet och brott som har samband med sådan brottslighet ofta tillhör denna kategori av brott. Andra exempel är överlagda brott mot person eller egendom och brott som vittnar om en hög grad av hänsynslöshet eller grov tanklöshet i fråga om andra människors liv, hälsa eller egendom (prop. 2009/10:105 s. 66).

I bestämmelsens tredje stycke anges att en utredning i andra fall än som avses i första och andra styckena får inledas

- om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet,
- om det behövs för att efterforska gods som har åtkommits genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller
- om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse.

I fjärde stycket stadgas att en utredning enligt andra eller tredje stycket får inledas endast om det finns synnerliga skäl om den misstänkte inte fyllt tolv år. Detta avser alltså andra fall än sådana som omfattas av presumtionsregeln. Synnerliga skäl kan vara för handen när fråga är om mycket omfattande upprepad brottslighet där de enskilda brotten inte har det straffvärde som presumtionsregeln kräver (prop. 2009/10:105 s. 34).

Den lydelse av bestämmelsen som gällt fram till juli 2023 infördes genom lagändringar som trädde i kraft i juli 2010. Lagändringarna innebar bland annat att presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL infördes, samt att socialtjänsten gavs ansvar för att begära en utredning för att avgöra behovet av sociala insatser. Brottsförebyggande rådet (Brå) utvärderade effekterna av lagändringarna och fann bland annat att andelen anmälningar som utreddes av polisen med stöd av 31 § LUL endast ökat marginellt, från 19 procent år 2005 till 21 procent 2012. Antalsmässigt var det främst snatterier och misshandelsbrott som blev föremål för utredning. De grova brotten som rån, våldtäkt, grov misshandel och mordbrand var emellertid de brott som andelsmässigt utreddes mest. Jämfört med 2005 hade andelen utredda ärenden ökat för de grova brotten medan den minskat för andra brott. Vid undersökningen hade drygt en fjärdedel av de grövsta brotten inte blivit föremål för utredning vilket bedömdes bero på okunskap och missar. Brå konstaterade vidare att andelen utredningar som inleddes med hänvisning till socialtjänstens behov sjunkit från omkring hälften år 2005 till en fjärdedel år 2012. Minskningen antogs bero på att sådana utredningar tidigare initierats av polisen, men att socialtjänsten, som efter lagändringen skulle ta initiativet, mer sällan tycktes anse att det förelåg ett behov av en polisiär utredning. En alternativ tolkning som föreslogs var dock att de utredningar som tidigare inleddes utifrån socialtjänstens behov i stället kommit att inledas med stöd av presumtionsregeln. Andelen utredningar som inleddes av andra skäl var relativt oförändrad. Brå konstaterade vidare att antalet utredningar enligt 31 § LUL inte hade ökat, dels beroende på att andelen anmälningar som resulterat i en utredning inte ökat till följd av ändringarna, dels på att antalet anmälningar minskat (Brå 2014).

I december 2019 tillsatte regeringen en särskild utredare att se över regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott. Utredaren fick bland annat i uppdrag att analysera om de särskilda

bestämmelser som rör utredningar om brott av barn under 15 år är ändamålsenliga och om de tillämpas på avsett sätt. Utredningen redovisade i januari 2022 betänkandet Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott (SOU 2022:1). Inom ramen för utredningen vidtogs åtgärder för att följa upp tillämpningen av 31 § LUL. Utredningen bedömde att presumtionsfallen i mycket hög grad – sannolikt i minst 90 procent av ärendena – leder till en utredning och att bestämmelsen således förefaller tillämpas på avsett sätt. Däremot fann man att socialnämnden sällan utnyttjade möjligheten att begära en utredning och föreslog därför att kunskapshöjande åtgärder skulle vidtas. Utredningen fann vidare att bestämmelsen i tredje stycket tredje punkten, som vid den tidpunkten tillät att utredning inleddes om det av andra skäl var av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse, sällan ledde till att en utredning inletts. I utredningen återgavs bland annat följande utifrån intervjuer med företrädare för Polismyndigheten.

> Beträffande den tredje punkten i 31 § tredje stycket LUL (…) har majoriteten av polisregionerna uppgett att denna grund för utredning tillämpas mycket sällan. I den mån tredje punkten har använts har det i något fall gällt ärenden där ett omfattande brottsmönster syntes, utan att det var fråga om brott som föll inom presumtionsregeln. Det förekommer att målsägandehänsyn kan ligga bakom ett beslut att inleda en § 31-utredning, men det uppges vara sällsynt. I undantagsfall kan ett mycket stort skadeståndskrav motivera en utredning. Från några av polisregionerna har angetts att det finns en intern praxis att det allmänna eller enskilda intresse som skulle kunna motivera en utredning måste vara så tungt vägande att det i praktiken endast kan vara uppfyllt antingen i de fall som ändå utgör presumtionsfall eller i de fall då socialnämnden påkallar en utredning (SOU 2022:1 s. 96–97).

Utredningen föreslog mot denna bakgrund en mindre restriktiv utformning av den tredje punkten med innebörden att en utredning får inledas om det är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Utredningens förslag har lett till lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2023. Tredje stycket 3 anger således numera att en utredning får inledas om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Avsikten är att ge bestämmelsen en mindre restriktiv utformning. Det krävs emellertid alltjämt att det är fråga om brottslighet av allvarligare slag för att bestämmelsen ska kunna tillämpas (prop. 2022/23:78 s. 19 och 21). Brott med enbart böter i straffskalan omfattas i princip inte. Ett allmänt intresse som

kan föranleda att en utredning inleds kan vara polisens behov av att bedriva ett effektivt brottsförebyggande arbete, exempelvis genom att klarlägga lokala grupperingar och brottsmönster (prop. 2009/10:105 s. 30). Enskilda intressen kan vara målsägandens intresse av personlig upprättelse och ersättning för skada. I detta sammanhang har uttalats att en utebliven utredning kan leda till större svårigheter för målsäganden att få brottsskadeersättning. Det är emellertid främst brott som inneburit en särskilt allvarlig kränkning av målsägandens integritet eller förorsakat målsäganden svåra skador som kan föranleda en utredning med stöd av bestämmelsen (prop. 2009/10:105 s. 31). I förarbetena till den senaste lagändringen uttalas att – utöver de exempel som angetts i tidigare förarbeten – en utredning kan anses påkallad med hänsyn till allmänna intressen när det gäller brottslighet som rör en viktig samhällsnyttig funktion, som till exempel sabotage mot blåljusverksamhet. Angrepp mot vissa tjänstepersoner, som exempelvis polismän, kan också tala för att det finns allmänna intressen av att utreda misstänkta gärningar. Även det allmänna samhällsintresset av att allvarligare brottslighet ska utredas kan motivera att en utredning inleds men det bör då röra sig om brott som, utan att falla under presumtionsregelns tillämpningsområde, i det konkreta fallet har ett straffvärde närmare ett års fängelse. En utredning kan också anses vara påkallad med hänsyn till enskilda intressen när brottet riktats mot en målsägande, till exempel vid fall av svårare misshandel, grovt olaga hot eller grovt olaga tvång (prop. 2022/23:78 s. 69).

I 38 § LUL regleras möjligheterna för åklagaren att väcka en så kallad bevistalan, det vill säga en prövning i domstol av om den unge har begått ett brott trots att den unge inte var straffmyndig när brottet begicks. Åklagaren ska väcka en sådan talan om brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år, det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott. Det krävs vidare att en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet och det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år. Om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl. Bevistalan får dock inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det. Enligt förarbetena kan sådana särskilda om-

ständigheter till exempel vara att det inte är förenligt med barnets bästa att en bevistalan väcks. Så kan vara fallet om det misstänkta barnet har svåra intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. En annan omständighet som kan ha betydelse för bedömningen är om barnet är mycket ungt. Utrymmet för att avstå från att väcka bevistalan vid förekomsten av särskilda omständigheter är dock mindre ju allvarligare brottslighet det är fråga om (prop. 2022/23:78 s. 74).

6.2.2 Det finns särskilda påföljder för unga lagöverträdare

För unga lagöverträdare som är över straffmyndighetsåldern finns ett antal regler som innebär att dessa behandlas särskilt inom det straffrättsliga påföljdssystemet. Enligt 29 kap. 7 § brottsbalken ska, om någon begått brott innan han eller hon fyllt tjugoett år, hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet. Detta gäller emellertid inte för brott som någon har begått efter det att han eller hon fyllt arton år, om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott, eller om brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer.

Det finns vidare särskilda påföljder som kan användas för unga lagöverträdare. För brott som någon begått innan han eller hon fyllt arton år finns möjligheter att döma till ungdomsvård, om den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge, se 30 kap. 5 § brottsbalken. Det finns också möjligheter att döma till ungdomstjänst, se 32 kap. 2 § brottsbalken eller ungdomsövervakning, se 32 kap. 3 a § brottsbalken. Av 32 kap. 5 § brottsbalken följer vidare att om rätten finner att en person som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år ska dömas till fängelse, ska påföljden som huvudregel i stället bestämmas till sluten ungdomsvård.

6.2.3 Det straffrättsliga systemet har bedömts vara i huvudsak förenligt med barnkonventionens krav

I utredningen Barnkonventionen och svensk rätt, SOU 2020:63, gjordes en kartläggning av hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med rättigheterna i barnkonventionen. När det särskilt gäller artikel 40 bedömde utredningen att svensk lagstiftning och praxis i huvudsak överensstämde med innebörden av artikel 40. Utredningen anförde dock kritik i vissa avseenden. Bland annat bedömdes det som oförenligt med rätten till prövning av en opartisk myndighet vid förhandling att ett barn inte formellt kan motsätta sig att en straffvarning eller åtalsunderlåtelse meddelas mot honom eller henne eller överklaga eller på annat sätt begära omprövning av ett sådant beslut, trots att barnet genom beslutet anses ha begått ett brott och att uppgift om detta antecknas i belastningsregistret. Utredningen bedömde vidare att det inte var förenligt med artikel 40 att det saknas ett absolut krav på att ett juridiskt eller annat biträde ska förordnas för en tilltalad som är yngre än 18 år eller för ett barn som är föremål för så kallad bevistalan eller vid utredning enligt 31 § första stycket LUL.

7 Skolans skyldigheter i samband med brott på skolan

I vårt uppdrag ingår att föreslå hur en anmälningsskyldighet bör utformas för skolan för att polisanmälan som huvudregel ska göras vid kännedom eller misstanke om att en elev har begått ett brott, inom eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets verksamhet. I detta kapitel ges inledningsvis en redogörelse för vissa andra skyldigheter som kan aktualiseras för skolan när ett brott begås i skolmiljön. De bestämmelser som reglerar dessa skyldigheter använder ofta andra begrepp än brott för att beskriva det agerande som avses. Det bör emellertid erinras om att ett brott enligt 1 kap. 1 § brottsbalken är en gärning som är beskriven i balken eller i annan lag eller författning och för vilken straff är föreskrivet. Även den som är under 15 år kan begå en brottslig gärning men kan enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte dömas till någon påföljd.

Därefter följer en redogörelse för hur skolor i dagsläget använder sig av polisanmälningar och de uttalanden från Justitieombudsmannen (JO) som är vägledande i frågan. Slutligen redogörs kortfattat för sekretesslagstiftningen som berör skolan och vilka konsekvenser denna har för möjligheten att lämna uppgifter om misstänkta brott till Polismyndigheten.

7.1 Skolan kan agera på olika sätt när brott inträffar i skolmiljön

7.1.1 Skolan har ett tillsynsansvar

Med tillsynsansvaret eller tillsynsplikten avses förskolans, skolans och fritidshemmets ansvar för att barn och elever får den tillsyn de behöver samt att barn inte kommer till skada eller orsakar andra skada.

Omfattningen av tillsynsansvaret är inte explicit reglerat i någon författning. I ett beslut från JO från den 27 april 1977 hänvisade JO beträffande tillsynsansvarets omfattning till 14 kap. 10 § i den då gällande skolförordningen (1971:235) som stadgade att det ålåg lärare att vaka över elevernas uppförande och ordning under lektioner, raster och i övrigt, när eleverna står under skolans omedelbara tillsyn (JO 1977/78:1 s. 346). Någon motsvarande bestämmelse finns inte i dag.

Tillsynsansvaret kan härledas från det ansvar som ett barns vårdnadshavare har enligt 6 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Tillsynen över barnet kan anförtros åt en annan person. När ett barn eller en elev vistas i förskola eller skola kan alltså ansvaret enligt föräldrabalken delvis anses övergå på skolhuvudmannen. Om ett barn eller en elev skadar sig eller skadar andra på grund av bristande tillsyn kan huvudmannen hållas ansvarig, se till exempel rättsfallet NJA 1984 s. 764.

Tillsynsansvaret innebär alltså ett ansvar för skolan att bevaka att barnet får sina behov tillgodosedda och inte skadas eller skadar någon annan. Inom ramen för tillsynsansvaret kan skolpersonal ha ett ansvar att ingripa för att avvärja till exempel pågående brott eller ordningsstörningar, se bland annat rättsfallen NJA 1988 s. 586 och NJA 2020 s. 578. Skolpersonal har under sådana omständigheter rätt att vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero, vilket även kan innefatta att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar, se 5 kap. 6 § skollagen.

I sammanhanget bör även brottsbalkens regler uppmärksammas. Den som underlåter att i tid anmäla eller annars avslöja ett förestående eller pågående brott kan, i de fall det är särskilt föreskrivet, enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken dömas för underlåtenhet att avslöja brottet. För straffansvar krävs att gärningen har fort-

skridit så långt att den är straffbar och att brottet kan avslöjas utan fara för den handlande eller för någon annan. Skyldigheten gäller så länge det inte står klart att ett avslöjande skulle vara helt meningslöst. Det krävs alltså en möjlighet att avslöjandet hade kunnat få någon effekt. Någon skyldighet att avslöja redan begångna brott följer därmed inte av bestämmelsen (se NJA 2017 s. 515, samt NJA 2022 s. 294).

Regleringen i 23 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken stadgar vidare att en förälder eller annan uppfostrare eller förmyndare som underlåter att hindra den som står under hans eller hennes vård eller lydnad från att begå brott ska dömas för underlåtenhet att förhindra brott. Ansvaret i dessa fall förutsätter dock, utöver att brottet kan avslöjas eller förhindras utan fara för den handlande eller för någon annan att brottet dessutom kan förhindras utan anmälan till myndighet. Bestämmelsen härrör från den äldre strafflagen och har sällan tillämpats. Det har dock uttalats att uttrycket annan uppfostrare i vissa situationer skulle kunna omfatta en lärare (Bäcklund et al 2023). Regleringen torde kunna betraktas som ett utflöde av skolans tillsynsansvar enligt resonemanget ovan. Som redan nämnts kan skolpersonal ha en skyldighet att ingripa för att avvärja pågående brottslighet.

7.1.2 Skolan har ett ansvar för arbetsmiljön och för elevernas trygghet och studiero

Arbetsmiljölagen gäller för arbetstagare samt för den som genomgår utbildning, med undantag för barn i förskolan och elever i fritidshemmet, se 1 kap. 3 § arbetsmiljölagen (1977:1160). I arbetsmiljölagstiftningen regleras våld och hot i arbetsmiljön i föreskrifter om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2). Föreskrifterna innefattar bland annat bestämmelser om att arbetsgivaren ska utreda de risker för våld eller hot om våld som kan finnas i arbetet samt vidta de åtgärder som kan föranledas av utredningen (2 §), och att arbetet ska ordnas så att risk för våld eller hot om våld så långt som det är möjligt förebyggs (3 §). Arbetsmiljöansvaret kan således sägas innefatta relativt långtgående skyldigheter för en skola att arbeta mot brottslighet i form av hot och våld.

För skolans del kompletteras denna del av arbetsmiljöansvaret av bestämmelserna om trygghet och studiero i skollagens 5 kapitel. I 5 kap. 3 § skollagen anges att alla elever ska tillförsäkras en skol-

miljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero och att huvudmannen ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero.

Begreppen trygghet och studiero har distinkta betydelser. Studiero är tydligt relaterat till undervisningens kvalitet, lärarens ledarskap och tillgång till stöd (prop. 2021/22:160 s. 37 samt 41). Trygghet anges i förarbetena ha en vidare betydelse än begreppet säkerhet och innefatta "såväl att skapa en säker miljö som att förebygga och motverka kränkningar och arbeta främjande med normer och värden" (prop. 2021/22:160 s. 42).

I författningskommentaren till bestämmelsen förtydligas att ett förebyggande arbete för att skapa trygghet och studiero bland annat innebär att skolor och huvudmän ska följa upp elevernas trygghet och studiero, analysera vilka hinder som finns för att elever ska vara trygga och ha studiero och aktivt verka för att dessa hinder undanröjs. Det kan bland annat innebära att skolan förebygger ordningsstörningar genom väl förankrade ordningsregler och ett gemensamt förhållningssätt bland personalen och utveckling av det pedagogiska ledarskapet i klassrummet (prop. 2021/22:160 s. 229).

Inom ramen för reglerna om trygghet och studiero finns olika bestämmelser som kan aktualiseras vid kännedom eller misstanke om att en elev gjort sig skyldig till brott. Förutom de allmänna befogenheter för personalen som regleras i 5 kap. 6 § skollagen och som redovisats ovan kan nämnas möjligheten enligt 5 kap. 14 § skollagen att i grundskolan, specialskolan och sameskolan stänga av en elev helt eller delvis om eleven agerar på ett sådant sätt att andra elevers eller personals säkerhet bedöms vara hotad eller om det finns särskilda skäl med hänsyn till elevens beteende. Sådana särskilda skäl kan vara att eleven har ägnat sig åt drogförsäljning eller andra brott inom skolans område (prop. 2021/22:160 s. 244).

Om en elev i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan vid upprepade tillfällen stört ordningen eller uppträtt olämpligt eller om eleven gjort sig skyldig till en allvarligare förseelse, ska rektorn enligt 5 kap. 9 § skollagen se till att saken utreds. Samråd ska då ske med elevens vårdnadshavare. Med utgångspunkt i vad som har framkommit vid en sådan utredning ska rektorn se till

att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende, se 5 kap. 10 § skollagen.

7.1.3 Det finns en skyldighet att anmäla oro till socialtjänsten

Enligt 14 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) är bland annat skolor och skolpersonal skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. En erinran om anmälningsskyldigheten har tagits in i 29 kap. 13 § skollagen (2010:800). I förarbeten har uttalats att det inte är möjligt att närmare ange alla situationer där ett barn ska anses fara illa, men att det till exempel kan avse

> (…) barn och ungdomar som far illa på grund av sitt eget beteende, exempelvis på grund av missbruk, kriminalitet och annat självdestruktivt beteende eller som utsätts för hot, våld eller andra övergrepp från jämnåriga (prop. 2012/13:10 s. 47).

Om skolan får kännedom eller misstanke om att en elev gjort sig skyldig till brott kan detta således innebära att eleven riskerar att fara illa på ett sådant sätt att skyldigheten att anmäla oro till socialnämnden aktualiseras.

Föreligger en misstanke om att ett barn far illa ska anmälan ske genast. Skolan bör alltså inte bedriva någon egen utredning rörande misstänkta missförhållanden (JO 2014/15 s. 577). Även förhållanden som är svårbedömda eller obestyrkta ska anmälas, om de tyder på att ett barn kan vara i behov av stöd eller hjälp från socialnämndens sida. Det ankommer på socialnämnden att undersöka vilken grund som kan finnas för uppgiften och utreda det eventuella behovet av åtgärder (prop. 1989/90:28 s. 131–132, jfr prop. 2002/03:53 s. 65).

7.1.4 Det finns skyldigheter att förebygga och vidta åtgärder mot kränkande behandling och diskriminering

I skollagens 6 kapitel finns en rad bestämmelser som reglerar åtgärder mot kränkande behandling. Bestämmelserna tillämpas på utbildning och annan verksamhet enligt skollagen. Kränkande behandling definieras enligt 6 kap. 3 § skollagen som ett uppträdande som utan

att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567) kränker ett barns eller en elevs värdighet.

I förarbetena uttalas att de flesta handlingar och beteenden som avses sannolikt kan bedömas som brottsliga gärningar, till exempel ofredande, olaga hot, eller misshandel, men att inte enbart brottsliga handlingar omfattas (prop. 2005/06:38 s. 137). Omvänt är inte alla brottsliga handlingar att anse som kränkande behandling.

Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever och att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för sådan behandling (6 kap. 6–7 §§ skollagen). Exempel på förebyggande arbete mot kränkande behandling är att skolhuvudmannen undersöker sin verksamhet i syfte att upptäcka eventuella risker för kränkningar. Huvudmannen har en särskild skyldighet att till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra sådan behandling. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan (6 kap. 8 § skollagen). En lärare, förskollärare eller annan personal som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till rektorn. En rektor som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden (6 kap. 10 § skollagen).

Skolan har även en skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier enligt 2 kap. 7 § diskrimineringslagen (2008:567). Såväl ansvaret enligt skollagen som ansvaret enligt diskrimineringslagen omfattar händelser som skett i samband med verksamheten. Detta innefattar således händelser som har ett naturligt samband med verksamheten, till exempel en skolutflykt eller en skolfest. Även händelser som inträffar till och från verksamheten omfattas, till exempel i en skolbuss. Ansvarsområdena enligt diskrimineringslagen och 6 kapitlet skollagen avgränsas mot varandra genom att kränkande behandling

enligt 6 kap. 3 § skollagen definieras som ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen kränker ett barns eller en elevs värdighet.

7.1.5 Det finns i dag ingen skyldighet att polisanmäla misstänkta brott i skolan

Som framgått finns således en uppsättning regleringar och skyldigheter som kan aktualiseras vid misstankar om brott i skolmiljön. Brottsliga ageranden i skolan kan definieras på olika sätt; som ett internt ordningsproblem, en kränkning, mobbning, en diskrimineringsgrund, ett arbetsmiljöproblem, ett resultat av en oriktig myndighetsutövning eller ett socialt problem med mera. Beroende på hur agerandet förstås kan olika skyldigheter för skolan aktualiseras och skolan kan ofta vara skyldig att anmäla det inträffade till en för skolan extern myndighet, såsom till Arbetsmiljöverket eller socialtjänsten (Vainik, 2016). Ofta kan vidare flera regelsystem vara tillämpliga samtidigt.

Skollagstiftningen innehåller emellertid inte bestämmelser som specifikt tar sikte på hur skolan ska agera vid misstanke eller kännedom om att en elev gjort sig skyldig till brott. Den enda situation där det utifrån skollagen finns en reglerad skyldighet för skolan att göra en polisanmälan är om skolan har omhändertagit stöldgods, narkotika, dopningsmedel, knivar och andra vapen eller hälsofarliga varor från en elev. Då ska rektorn anmäla detta till Polismyndigheten, se 5 kap. 23 § skollagen.

De ansvarsområden som redovisats är alltså på olika sätt beroende av att agerandet kan kvalificeras på något ytterligare sätt än enbart såsom ett brottsligt agerande, till exempel genom att agerandet innebär hot eller våld, kränkande behandling, diskriminering eller utgör en risk för att eleven far illa.

7.2 Skolan kan polisanmäla misstänkt brottslighet

7.2.1 Som utgångspunkt är skolan fri att polisanmäla

En följd av att frågan om polisanmälningar inte är reglerad är att det som utgångspunkt inte finns något som hindrar skolan från att göra en polisanmälan, även om skolan inte har en skyldighet att göra så. I praktiken förekommer det med viss regelbundenhet att skolor polisanmäler brott som begås i skolmiljön. En skola kan emellertid inte anses ha en helt oinskränkt handlingsfrihet i frågan. Som framgått i kapitel 6 måste barnkonventionens regler beaktas vid ett beslut att polisanmäla eller inte polisanmäla en elev som är under 18 år. JO har i ett antal beslut uttalat sig med anledning av situationer där en skola polisanmält en elev.

7.2.2 JO har uttalat sig angående polisanmälningar i skolan

I ett beslut från den 23 juni 1998 uttalade JO bland annat att grundtanken i svensk rätt är att ansvaret för att lämpliga åtgärder vidtas mot barn och ungdom som begår brott i första hand vilar på socialtjänsten och inte på rättsväsendet och att detta i synnerhet gäller de yngre barnen. Vid bedömningen av om en polisanmälan ändå ska göras mot ett barn måste utgångspunkten vara att det aktuella brottet ska utredas av polis och åklagare. JO konstaterade därvid att det inte får dömas till påföljd för brott som någon begått innan denne fyllt 15 år, varför någon förundersökning följaktligen inte ska ske. I stället finns i sådana situationer möjlighet att inleda utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL. En sådan utredning får inledas endast om det finns synnerliga skäl om den unge inte fyllt tolv år.

Mot denna bakgrund konstaterade JO att en polisanmälan mot ett yngre barn oftast inte leder till annat än att polismyndigheten omgående underrättar socialtjänsten om anmälan. Detta innebär enligt JO att skolan bör vara återhållsam med att göra polisanmälan mot barn i de yngsta elevgrupperna eftersom sådana anmälningar normalt inte kan bli föremål för någon utredning från polisens sida. JO underströk samtidigt att en polisanmälan inte ska användas som en form av sanktion mot barnet och att skolan borde avstå från en polisanmälan för det fall det kunde förutses att någon utredning inte

kommer att ske. I stället bör skolan i sådana fall i första hand själv utreda vad som hänt och vidta lämpliga åtgärder och anmäla till socialnämnden om det finns skäl för socialnämnden att ingripa.

I senare beslut har JO återkommit till samma överväganden. JO har därvid ifrågasatt policybeslut med innebörden att samtliga fall av misshandel i en kommuns skolor ska polisanmälas (JO dnr 4418–2006). I ett beslut från den 12 juni 2018, dnr 2211–2017, uttalade JO bland annat att skolan måste göra en noggrann bedömning i det enskilda fallet för att ta ställning till om en polisanmälan mot en elev är nödvändig. Vid bedömningen ska hänsyn tas till barnets bästa. Vidare bör omständigheter som arten av det misstänkta brottet, elevens ålder och om det finns förutsättningar för polisen att utreda det misstänkta brottet beaktas.

7.2.3 Skolor polisanmäler brottslighet i olika utsträckning

Det är förenat med svårigheter att kartlägga i vilken omfattning det förekommer att skolor polisanmäler misstänkta brott. Några studier har emellertid gjorts. I en studie undersöktes polisanmälda misshandelsbrott mot barn mellan 7–14 år som inträffat i skolan inom Stockholms stad åren 1981–1997. Enligt studien skedde en förändring i skolans syn på våld, och framför allt på den reaktion som elevers våldshandlingar bör mötas av, under slutet av 1980-talet vilket ledde till att antalet anmälningar ökade kraftigt under 1990-talet. Huvudförklaringen bedömdes alltså vara en ökad anmälningsbenägenhet hos skolorna snarare än en ökad förekomst av våldsbrott i skolan (Estrada 1999). I en annan studie analyserades skolrelaterade polisanmälningar i Stockholms län för perioden 2000–2010 som rörde misshandel, olaga hot, ofredande och förolämpningar bland barn i åldrarna 7–14 år. Antalet polisanmälningar ökade kraftigt mellan år 2002 och år 2009 för att sedan minska något under år 2010. I studien pekades vidare på att barn som placerats i resursskolor polisanmäls i högst omfattning, och att polisanmälningar förekommer oftare i skolor som uppvisar lågt meritvärde, det vill säga fler barn i årskurs nio som inte går ut grundskolan med fullständiga betyg, än i skolor med högre meritvärde (Vainik, 2017).

I den enkätundersökning som vi genomfört tillfrågades rektorerna hur vanligt det är att brott som begås på skolan eller i omedel-

bar anslutning till skolan anmäls till polisen. Totalt uppgav 43 procent av rektorerna att de anmäler brott till polisen minst några gånger per år. 36 procent svarade att det sker några gånger per år och 6 procent att det sker varje månad. 1 procent svarade att polisanmälningar görs i stort sett varje vecka. Vissa skillnader förelåg mellan olika skolformer. I förskoleklassen var det endast 37 procent som svarade att de anmäler brott några gånger om året eller oftare. I grundskolan respektive gymnasieskolan var motsvarande andel 43 respektive 42 procent. För anpassade grundskolan och anpassade gymnasieskolan var motsvarande andelar något högre, 49 respektive 50 procent. Rektorerna fick även ange vilken typ av brottslighet som dominerar i de fall där anmälan görs. I grundskolan och förskoleklassen var det skadegörelse och klotter som oftast anmäldes, men även kränkningar, hot och misshandel förekom. På gymnasieskolor dominerade kränkningar och hot men även skadegörelse och klotter, stöld och narkotikabrott förekom. För anpassade gymnasieskolan var skadegörelse och klotter vanligast, men även misshandel och narkotikabrott förekom.

Rektorerna fick även svara på hur stor andel av tillfällena där man befarar att ett brott har begåtts på eller i anslutning till skolan som leder till en polisanmälan. Över hälften uppgav att man anmäler minst 75 procent av de brott man får kännedom om. Av dessa uppgav en del (36 procent av svarandena) att man anmäler minst 90 procent av fallen. Få svaranden, 7 procent, angav att man polisanmäler i 25–49 procent av fallen och 16 procent angav att mindre än 25 procent av fallen polisanmäls. Sett endast till förskoleklassen och grundskolan uppgav 48 respektive 49 procent av de svarande att man anmäler i minst 75 procent av fallen. Sett endast till gymnasieskolan angav 58 procent av de svarande motsvarande andel. För anpassade grund- och gymnasieskolan uppgav 50 respektive 63 procent att motsvarande andel anmäldes.

I Brå:s rapport polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år (Brå 2023a) anges fyra huvudsakliga arenor gällande brottsplatsen varav skolmiljön är en. Totalt var skolan brottsplats i 14 procent av de polisanmälda brotten. I rapporten anges vidare att det i cirka en tiondel av de polisanmälda brotten var skolan som hade gjort polisanmälan. Det framgår emellertid inte i vilken utsträckning som den brottslighet som polisanmälts av skolan sammanfaller med den brottslighet som skett i skolmiljön. Det påpekas även i rapporten att skolan i

andra fall kan ha gjort orosanmälningar till socialtjänsten som i sin tur har gjort polisanmälan.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att skolor gör polisanmälningar i viss utsträckning och att forskningen tyder på att förekomsten av polisanmälningar från skolor ökat över tid.

7.3 Sekretessfrågor aktualiseras när en polisanmälan ska göras

7.3.1 Sekretess gäller inom olika områden i skolan

Sekretessfrågor kan aktualiseras när det handlar om att lämna uppgifter om brottsmisstankar till en annan myndighet såsom Polismyndigheten. Det finns därför anledning att först redogöra översiktligt för den sekretessreglering som gäller i skolan. Vi har i vårt delbetänkande SOU 2023:28 gett en övergripande beskrivning av hur offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, förkortad OSL) är uppbyggd, se avsnitt 8.1.

För skolans del finns bestämmelser om sekretess för enskild i utbildningsverksamhet med mera i 23 kap. OSL. Av 23 kap. 2 § OSL framgår bland annat att sekretess gäller i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i sådan elevhälsa som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Motsvarande sekretess gäller vid fritidshem och i viss annan pedagogisk verksamhet enligt 23 kap. 3 § OSL.

Enligt 23 kap. 2 § OSL gäller sekretess även i särskild elevstödjande verksamhet i övrigt för uppgift om en enskilds personliga förhållanden om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. För fritidshemmet gäller enligt 23 kap. 3 § OSL sekretess för annan uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. I den specialpedagogiska stödverksamheten gäller, oavsett skolform, sekretess för enskilds personliga förhållanden om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs, se 23 kap. 4 § OSL.

För enskilda huvudmän finns bestämmelser om tystnadsplikt i 29 kap. 14 § skollagen. Där framgår bland annat att den som är eller har varit verksam i enskilt bedriven förskola, fritidshem eller förskoleklass inte obehörigen får röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskilds personliga förhållanden. Tystnadsplikt gäller vidare för uppgifter om enskilds personliga förhållanden i annan enskilt bedriven verksamhet som omfattas av skollagen i sådan elevhälsoverksamhet som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats eller i särskild elevstödjande verksamhet i övrigt. Tystnadsplikt gäller även ärenden om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

I elevhälsans medicinska verksamhet gäller – för de offentliga skolhuvudmännen – hälso- och sjukvårdssekretess enligt bland annat 25 kap. 1 § OSL. Det innebär att sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

När det gäller den medicinska grenen av sådan elevhälsa som bedrivs av enskilda huvudmän gäller i stället tystnadsplikt enligt 6 kap. 12–16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659).

Bestämmelserna i OSL, inklusive de sekretessbrytande bestämmelserna i 10 kap. OSL, tjänar som vägledning vid tolkning av vad som är ett obehörigt röjande enligt reglerna om tystnadsplikt. Som obehörigt röjande anses inte att någon fullgör uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning.

Sekretess gäller som utgångspunkt mellan myndigheter och även mellan olika verksamhetsgrenar inom en myndighet när de är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra, se 8 kap. 1–2 §§ OSL. Från sekretessynpunkt är den medicinska grenen av elevhälsan en egen verksamhetsgren inom skolan, medan annan elevhälsa och särskild elevstödjande verksamhet i övrigt tillhör samma verksamhetsgren som den övriga skolverksamheten. Det innebär att sekretessen som utgångspunkt hindrar att uppgifter överförs från elevhälsans medicinska gren till andra delar av elevhälsan eller till skolverksamheten i övrigt. Vad en skolläkare eller en skolsköterska får veta i förtroende av elever eller deras vårdnadshavare, får de alltså som utgångspunkt inte föra vidare till någon annan personal inom skolan. Rektorn anses höra till den övriga elevstödjande verksam-

heten och har därför inte utan vidare rätt att ta del av uppgifter inom den medicinska elevhälsan.

Det finns olika regler som möjliggör att uppgifter lämnas från den medicinska grenen till annan del av verksamheten. Om sådana sekretessbrytande bestämmelser utnyttjas, följer det dock av 7 kap. 2 § OSL att uppgiften kommer att bli offentlig hos den mottagande verksamhetsgrenen, såvida det inte finns en bestämmelse om överföring av sekretess eller en primär sekretessbestämmelse som är tillämplig hos den mottagande verksamhetsgrenen. Det saknas regler som innebär att den hälso- och sjukvårdssekretess som kan gälla inom elevhälsans medicinska gren överförs om uppgifterna lämnas till någon annan del av verksamheten. Detta innebär att skyddet för sådana uppgifter därefter är att bedöma enligt reglerna i 23 kap. OSL.

En situation som bör uppmärksammas är emellertid att rektorn kan ha en särskild roll som verksamhetschef för elevhälsan enligt 4 kap. 2 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Detta är alltså en särskild funktion och inte något som följer av rektorsrollen som sådan. Om så är fallet tillhör emellertid rektorn i denna roll samma verksamhetsgren som elevhälsans medicinska verksamhet. Detta innebär inte att rektorn därigenom får tillgång till alla uppgifter som behandlas. Enligt 4 kap. 1 § patientdatalagen (2008:355) får den som arbetar hos en vårdgivare ta del av dokumenterade uppgifter om en patient endast om han eller hon deltar i vården av patienten eller av annat skäl behöver uppgifterna för sitt arbete inom hälso- och sjukvården. I den mån uppgifter lämnas till rektorn i denna roll ska emellertid 7 kap. 2 § OSL inte tillämpas. Detta innebär att sekretess enligt 25 kap. OSL fortsatt kan gälla för uppgifterna. För enskilda huvudmän kan i en sådan situation rektorn omfattas av tystnadsplikt enligt 6 kap. 16 § patientsäkerhetslagen.

Som vi redogör för i följande avsnitt kan uppgifter om brott skyddas av sekretess och möjligheterna att bryta sekretessen för att lämna uppgifter om brottet till Polismyndigheten är väsentligt annorlunda om det är fråga om uppgifter som skyddas av hälso- och sjukvårdssekretess enligt 25 kap. OSL än om fråga är om sådan sekretess som regleras i 23 kap. OSL.

7.3.2 Uppgifter om brott kan vara skyddade av sekretess

Uppgifter som rör misstankar om brott kan alltså vara skyddade av sekretess. I detta sammanhang kan särskilt noteras JO:s beslut 2001/02 s. 451. Beslutet rörde en situation där en elev kommit till skolan beväpnad med ett vapen. JO uttalade att de åtgärder som rektor och annan personal vidtog med anledning av detta ytterst fick anses vara hänförliga till skolans elevvårdande verksamhet. Namnet på den berörda eleven var därför en uppgift som i och för sig omfattades av sekretess. Begreppet elevvårdande verksamhet motsvaras i dag av begreppet den särskilda elevstödjande verksamheten i övrigt. Någon saklig ändring i detta avseende har dock inte varit avsedd (se prop. 2009/10:165 s. 612).

Det torde således ofta kunna inträffa att uppgifter som rör en misstanke om brott omfattas av sekretess. Eftersom sekretessen gäller mellan myndigheter är alltså utgångspunkten att en uppgift inte heller kan lämnas till Polismyndigheten inom ramen för en polisanmälan, om uppgiften skyddas av sekretess. Det finns emellertid ett flertal undantag från sekretessen som kan tillämpas.

Först och främst kan konstateras att den så kallade generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL stadgar att en sekretessbelagd uppgift får lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Vidare gäller enligt 10 kap. 24 § OSL att den sekretess som gäller enligt bland annat 23 kap. OSL inte hindrar att en uppgift som angår misstanke om brott lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller annan myndighet som ska ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta i det aktuella fallet kan antas leda till annan påföljd än böter. I ett stort antal fall innebär alltså sekretessen enligt 23 kap. OSL inget hinder mot att en polisanmälan görs.

Dessa undantag gäller dock inte för uppgifter inom elevhälsans medicinska verksamhet och som omfattas av hälso- och sjukvårdssekretess enligt 25 kap. OSL. De undantag från sådan sekretess som möjliggör ett uppgiftslämnande är mer restriktiva. Enligt 10 kap. 23 § OSL kan uppgifter om misstänkta brott som skyddas av sekretess enligt bland annat 25 kap. 1 § OSL lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet om misstanken

avser brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168). Vidare gäller enligt 10 kap. 21 § OSL att uppgifter får lämnas om det är fråga om ett brott som riktar sig mot en underårig (under 18 år) och som antingen avser brott mot liv och hälsa enligt 3 kap. brottsbalken, frihet och frid enligt 4 kap. brottsbalken, sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken eller könsstympningsbrott (enligt lagen [1982:316] om förbud mot könsstympning av kvinnor) oavsett vilket straff som gäller.

7.3.3 En uppgiftsskyldighet bryter sekretessen

Enligt 10 kap. 28 § OSL hindrar sekretess inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Att fullgöra en uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning är inte heller att anse som ett obehörigt röjande enligt de regler om tystnadsplikt som kan gälla.

Uppgiftsskyldighet kan avse utlämnande av uppgifter av ett speciellt slag eller gälla en viss myndighets rätt att få ta del av uppgifter i allmänhet. Det kan också gälla en skyldighet för en viss myndighet att lämna andra myndigheter information. En föreskrift som generellt anbefaller samarbete mellan myndigheter, som till exempel 6 § polislagen (1984:387), utgör inte en uppgiftsskyldighet i bestämmelsens mening liksom inte heller regeln i 6 kap. 5 § OSL om myndigheternas upplysningsplikt till varandra.

Det finns en stor mängd regler som innebär uppgiftsskyldigheter av olika slag. En särskild typ av uppgiftsskyldighet utgörs av bestämmelser om anmälningsplikt. Bestämmelser om anmälningsplikter finns i exempelvis 22 § lagen (1994:260) om offentlig anställning och 9 kap. 8 § alkohollagen (2011:1622). Även anmälningsplikten som gäller enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen är en uppgiftsskyldighet i den mening som avses i 10 kap. 28 § OSL (se JO 2015/16 s. 160).

Sekretess hindrar således inte att uppgifter lämnas inom ramen för en anmälningsskyldighet. Det kan emellertid i vissa fall vara svårt att avgöra vilka uppgifter som omfattas av uppgiftsskyldigheten. Det

har uttalats att en uppgiftsskyldighet vid osäkerhet bör omfatta alla de uppgifter som den mottagande myndigheten skäligen kan anses ha behov av (Lenberg et al 2023, jfr JO 1996/97 s. 438). Ett utlämnande av uppgifter som är ovidkommande för uppgiftsskyldigheten får naturligtvis inte ske (JO 1993/94 s. 468).

8 Säkerhet och krisberedskap inom skolväsendet

Syftet med detta kapitel är att ge en översikt över vissa frågor som rör säkerhet och krisberedskap inom skolväsendet. Inledningsvis redogörs kort för regeringens strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism. Därefter redovisas olika aktörer, regelverk och material som styr eller ger stöd åt skolor i frågor om säkerhet och krisberedskap. En särskild fråga som har beröringspunkter med det generella säkerhetsarbetet i skolan är frågan om obehörigas tillträde till skolområdet. Denna fråga behandlas avslutningsvis i detta kapitel.

8.1 Regeringen har beslutat en ny nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism

Regeringen har tagit fram en ny samlad nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism (skr. 2023/24:56). Strategin delas in i fyra områden: Förebygga, Förhindra, Skydda och Hantera. Dessa områden täcker enligt regeringen in de samhällsaktörer som gör insatser för att förhindra brottslighet kopplad till våldsbejakande extremism och terrorism, och om sådana brott ändå inträffar, för att kunna hantera konsekvenserna av dessa.

Avsikten är att strategin ska bidra till att mobilisera kraften i hela samhället – lokalt, regionalt, nationellt och internationellt – för att effektivt bekämpa terrorism och våldsbejakande extremism.

I strategin framhåller regeringen att det krävs ett intensivt samarbete, såväl nationellt som internationellt, för att möta de hot som våldsbejakande extremism och terrorism utgör och motverka driv- och dragningskrafter till våldsbejakande extremism, inklusive i digitala miljöer. Förebyggande åtgärder krävs för att minska polarisering, radikalisering och rekrytering till våldsbejakande extremist- och

terroristgrupper. Det behövs också enligt regeringen verkningsfulla förhindrande åtgärder som avvärjer akuta hot. Att skydda samhällsviktig verksamhet och utövandet av våra fri- och rättigheter är nödvändigt. Om ett terroristattentat inträffar är det nödvändigt att snabbt och resolut ingripa för att återställa säkerheten. Medborgarna ska kunna känna tillit till samhällets institutioner och att Sverige fortsatt är ett tryggt land att leva i, framhåller regeringen.

Regeringen framhåller att regeringen har förstärkt och utvecklat arbetet utifrån tidigare strategier, regeringsuppdrag och handlingsplaner och med hänsyn tagen till utvecklingen i Sverige och i omvärlden. Regeringen nämner särskilt omfattande ekonomiska satsningar på rättsväsendet, särskilt på Polismyndigheten och Säkerhetspolisen, inrättandet av Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brottsförebyggande rådet (Brå), lagstiftningsarbete för att uppnå en ändamålsenlig och heltäckande kriminalisering av terroristbrottslighet, stärkta åtgärder mot finansiering av terrorism samt uppdrag till ansvariga myndigheter för att utbilda personal, ta fram vägledning och stöd, intensifiera samverkan och informationsutbyte.

Den nya samlade strategin mot våldsbejakande extremism och terrorism omfattar alla former av våldsbejakande extremism, men också de antidemokratiska rörelser och nätverk som kan utgöra grogrunden för en problematisk utveckling i samhället. Strategin ersätter de tidigare strategierna Förebygga, Förhindra, Försvåra – Den svenska strategin mot terrorism (skr. 2014/15:146) och Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism (skr. 2014/15:144).

I strategin framhålls att skolor behöver stöd för att utveckla förmågan att upptäcka och förhindra att barn och unga radikaliseras och begår våldsdåd både i och utanför skolan. Vidare framhålls att CVE erbjuder kommuner stöd genom ett mobilt stödteam och en stödfunktion i form av en telefon för yrkesverksamma. CVE har även tagit fram ett metodstöd som kan användas av yrkesverksamma inom socialtjänsten vid oro för förekomst av våldsbejakande extremism i enskilda ärenden. Metodstödet har på regeringens uppdrag anpassats för att kunna användas inom skolväsendet. På CVE:s webbplats finns en sida med samlad information och stöd från flera aktörer som på olika sätt arbetar förebyggande mot skolattacker och vänder sig till alla skolformer, oavsett huvudman (cve.se/skolattack).

8.2 På nationell nivå ger tre myndigheter stöd till skolan gällande beredskap för situationer med grovt våld

På nationell nivå finns myndigheter och andra aktörer som stödjer skolväsendet i arbetet med beredskap inför pågående våldssituationer, genom att ge ut föreskrifter eller handlingsrekommendationer. Det är främst Skolverket, Arbetsmiljöverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som utfärdar föreskrifter eller rekommendationer inför situationer med pågående grovt våld i skolan. Myndigheternas föreskrifter eller rekommendationer handlar delvis om den generella beredskapen inför kriser, där situationer som innebär grovt våld är en av flera tänkbara krissituationer.

Det finns andra myndigheter än de ovan nämnda som ger stöd till skolväsendet eller enskilda förskolor eller skolor i arbetet med att utveckla beredskap och kompetens inför situationer med grovt våld i skolmiljön. Dit hör Polismyndigheten, länsstyrelserna och Brå. Dessa myndigheter utfärdar dock inte föreskrifter som är styrande för skolorna i frågor som gäller beredskap och kompetens inför våldssituationer.

Nedan redogörs övergripande och i sammanfattande form för ett urval av föreskrifter eller rekommendationer från Skolverket, Arbetsmiljöverket och MSB.

8.2.1 Skolverket framhåller bland annat huvudmannens och rektorns ansvar för krisberedskap

På Skolverkets webbplats (Skolverket 2023d) finns under rubriken Säkerhet och krisberedskap i skola och förskola information om hur förskolor och skolor bör förbereda sig för och agera vid olika typer av kriser. Skolverket framhåller att arbetet med säkerhet och krisberedskap blir framgångsrikt när det sker systematiskt och är en del av den ordinarie verksamheten. Skolverkets material är omfattande. Skolverket hänvisar även via länkar till material som på olika sätt berör säkerhet och krisberedskap från flera andra myndigheter. Bland annat hänvisas till material från MSB om säkerhet i skola, till MSB:s metoder för risk- och sårbarhetsanalyser, till Arbetsmiljöverkets material om arbetsmiljöarbetet i skolan och till stödmaterial från Socialstyrelsen och Brå. Nedan återges delar av Skolverkets material.

Skolverket ger generella rekommendationer om säkerhet och krisberedskap

Skolverket anger på webbplatsen flera skäl till att det är viktigt att alla på skolan och förskolan arbetar för en ökad säkerhet och krisberedskap:

- Personalen måste se till att barnen och eleverna inte kommer till skada.
- Huvudmannen är skyldig att försäkra sig om att elever och personal har en trygg och säker arbetsmiljö.
- Arbetsmiljölagstiftningen kräver en kartläggning av risker i verksamheten. I skollagen finns krav på systematiskt kvalitetsarbete.

Skolverket betonar kartläggningar som underlag för det förebyggande arbetet

Skolverket framhåller att syftet med det förebyggande arbetet är att avvärja sådana risker som kan leda till kriser av olika slag. För att lärare och skolledare ska kunna förebygga incidenter behöver de känna till var, när och hur barn och elever riskerar att fara illa, menar Skolverket. Därför behöver verksamheter regelbundet kartlägga styrkor och svagheter i verksamheten som ett underlag för insatser som kan förebygga incidenter.

Enligt Skolverket kan kartläggningen till exempel handla om att följa upp och analysera:

- förhållanden i elevernas närmiljö och skolsituation som kan öka risken för skador, ohälsa, utsatthet och kränkningar
- trygga och otrygga platser i skolan
- risker för diskriminering och annan kränkande behandling
- de kränkningsärenden som förekommit på skolan
- orosanmälningar till socialtjänsten
- även mindre händelser som kan leda till konflikter och kriser
- eventuella hot.

Skolverket framhåller att riskfaktorer för att utveckla en kriminell livsstil kan vara skolk, försämrade skolresultat och delaktighet i våld och övergrepp eller annan social problematik. Tidiga åtgärder mot kränkningar i skolan är avgörande för att kunna förebygga det grova våldet. Det är viktigt att skolan också åtgärdar lindrigt våld, så att eleverna inte börjar uppfatta detta som en harmlös konfliktlösningsmetod, menar Skolverket.

Skolverket betonar vikten av sårbarhetsanalyser som underlag för planering

Skolverket framhåller vikten av att analysera risker och sårbarheter i verksamheterna, som underlag för planering av arbetet med krisberedskap och krisplaner. Det är en fördel om analysen är del av verksamhetens systematiska kvalitetsarbete. Skolverket anger ett antal punkter i en checklista för risker och sårbarhet:

- Identifiera viktig verksamhet och oönskade händelser.
- Bedöm hur troligt det är att händelserna inträffar.
- Bedöm de omedelbara negativa konsekvenserna.
- Analysera verksamhetens sårbarheter.
- Bedöm förmågan att hantera olika påfrestningar.

Skolverket betonar att det är viktigt att all personal på förskolan och skolan har god kännedom om lokalerna, till exempel nödutgångar, flyktvägar, skyddsrum och eventuella larm, och att det är viktigt att all personal har kunskap om hur larmet fungerar. Skolverket framhåller också att det kan vara helt avgörande att ha en välfungerande kommunikation i en krissituation.

Skolverket betonar vikten av en krisplan

Skolverket betonar att ett systematiskt säkerhetsarbete även omfattar förekomsten av en krisplan för verksamheten. Arbetet med att ta fram krisplanen är lika viktigt som att ha en aktuell krisplan. För en fungerande krisberedskap är det avgörande att personalen deltar i planeringsprocessen. All personal behöver känna till krisplanen och

veta hur de ska agera vid en kris. Barn och elever behöver veta vad som gäller vid olika situationer till exempel vid larm. Därför är det viktigt att regelbundet gå igenom krisplanen och öva. Delar som handlar om väpnat våld bör dock inte övas med barn och elever.

Enligt Skolverket kan en krisplan till exempel beskriva

- vilka som ingår i krisgruppen och vem som leder den
- vad krisgruppen ska göra vid kris och på lång sikt
- viktiga kontaktuppgifter
- hur man ska hantera skalskydd, som låsta dörrar och larm
- vilka möjligheter som finns för att stärka säkerheten vid kris
- rutiner för att uppdatera listor med kontaktuppgifter till vårdnadshavare, även de med skyddad identitet och papperslösa
- hur krisstödet ska organiseras.

Skolverket belyser värdet av övning och utbildning inför kriser

Skolverket beskriver med hänvisning till material från MSB vad som till exempel kan uppnås med återkommande övningar:

- utveckla förmågan att hantera och leda kriser
- förbättra förmågan att samverka med andra aktörer
- öka förmågan att fatta snabba beslut och delge lägesinformation
- pröva och utveckla beredskapsplaner under verklighetsliknande former
- visa på områden där ytterligare utbildning eller träning behövs
- belysa svagheter och styrkor i resurser och teknik.

Skolverket rekommenderar inte skolor att genomföra omfattande utbildningsinsatser eller göra särskilda installationer med tanke på risken för väpnat våld. Detta med tanke både på hur oförutsägbart väpnat våld är och hur liten risken är för en enskild skola att drabbas, Barn och elever bör inte delta i eventuella övningar som bygger på situationer som innefattar väpnat våld.

Skolverket framhåller att det behövs utbildning för att personalen ska vara rustad att agera vid en kris. Skolverket listar på webbplatsen ett urval av utbildningar och material som skolor och förskolor kan använda i det förebyggande arbetet.

Skolverket redovisar olika handlingsalternativ vid väpnat våld

Skolverket framhåller att det vid de allra flesta skolor eller förskolor aldrig kommer att inträffa någon incident med väpnat våld. Men eftersom väpnat våld kan leda till allvarliga konsekvenser finns det skäl att ta frågan på allvar.

Skolverket diskuterar strategierna inrymning, utrymning och utestängning för att möta en väpnad attack på skolan, och exemplifierar med olika situationer där dessa strategier kan vara lämpliga. Inrymning innebär att barn, elever och personal stänger in sig i rum eller salar för att försvåra för en gärningsperson att komma in. Utrymning, det vill säga att lämna byggnaden, kan vara en lämplig metod i vissa fall. Ytterligare en metod som kan användas under vissa omständigheter är att stänga ute gärningspersoner från hela byggnaden.

Skolverket skriver att strategierna inrymning, utrymning och utestängning kan tas upp i samband med skolans eller förskolans övriga säkerhetsarbete. Det blir då möjligt att ta hänsyn till den enskilda verksamhetens specifika förutsättningar, som lokalernas utformning och elevsammansättningen. En möjlighet är att formulera möjliga scenarier och diskutera hur personal skulle agera i dessa situationer, menar Skolverket.

Skolverket framhåller att huvudmannens ansvar för krisberedskap inte är tydligt reglerat i skollagen

Skolverket framhåller att huvudmannens ansvar för krisberedskap inte är tydligt i skollagen men att det utgår från vissa allmänna bestämmelser i skolans författningar och annan lagstiftning (ibid.).

Skolverket anför att personalen på skolor och förskolor har ett tillsynsansvar. Det innebär att de måste se till att barnen och eleverna inte kommer till skada (se vidare i avsnitt 7.1.1). Detta ansvar utgår även från att barn och elever har rätt till trygghet enligt skollagen

och läroplanerna, att arbetsgivaren har ett ansvar enligt arbetsmiljölagen och att det finns praxis inom området.

Skolverket framhåller att skollagen föreskriver att utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever garanteras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero. Även om bestämmelserna inte gäller i förskolan ska huvudmannen erbjuda förskolebarnen en säker miljö.

8.2.2 Arbetsmiljöverket verkar för att skolor förebygger risker för hot och våld

Arbetsmiljöverket verkar för att skolor förebygger risker för hot och våld, med stöd i arbetsmiljölagen (1977:1160), arbetsmiljöförordningen (1977:1166) och verkets egna föreskrifter.

Arbetsmiljölagen gäller för personal i förskolan och för både elever och personal i förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. För barn på fritidshem gäller inte arbetsmiljölagen.

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete definieras systematiskt arbetsmiljöarbete. Med systematiskt arbetsmiljöarbete avses arbetsgivarens arbete med att undersöka, genomföra och följa upp verksamheten på ett sådant sätt att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås (2 § AFS 2001:1).

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2) gäller arbete där det kan finnas risk för våld eller hot om våld (1 §). Arbetsgivaren ska utreda de risker för våld eller hot om våld som kan finnas i arbetet samt vidta de åtgärder som kan föranledas av utredningen (2 §). Arbetet ska ordnas så att risk för våld eller hot om våld så långt som det är möjligt förebyggs. Särskilda säkerhetsrutiner ska finnas för arbete som kan medföra risk för våld eller hot om våld. Rutinerna ska hållas aktuella och följas upp fortlöpande. Rutinerna ska vara kända av alla arbetstagare som kan bli berörda av riskerna (3 §). Arbetstagarna ska ha tillräcklig utbildning och information och få tillräckliga instruktioner för att kunna utföra arbetet säkert och med tillfredsställande trygghet (4 §).

Arbetstagarna ska ha möjlighet att kalla på snabb hjälp vid en vålds- eller hotsituation (7 §). Arbetsgivaren ska se till att

- det finns larmutrustning där så krävs för säkerheten
- det finns fastställda rutiner för vem som skall ta emot larm och för åtgärder som skall vidtas när larm utlösts
- övning av säkerhetsrutiner och åtgärder vid larm genomförs regelbundet
- larmutrustning underhålls och kontrolleras
- det finns andra tekniska hjälpmedel om det behövs.

Nya föreskrifter gäller från den 1 januari 2025. Våld och hot regleras bland annat i 5 kap. AFS 2023:2.

Arbetsmiljöverket framhåller på verkets webbplats att det går att undvika många hot- och våldssituationer genom att förbättra säkerheten på arbetsplatsen och införa genomtänkta rutiner. Med ett bra förebyggande arbete går det att skapa en arbetsplats där personalen kan känna trygghet, även i verksamheter där risken för att bli utsatt för hot och våld i arbetet är påtaglig (Arbetsmiljöverket 2023).

Arbetsmiljöverkets föreskrift Första hjälpen och krisstöd (AFS 1999:7) kan vara tillämplig vid en situation med grövre våld i skolan. Med första hjälpen avses bland annat de hjälpåtgärder som vid olycksfall och akut sjukdom omedelbart måste vidtas på plats för att återställa och upprätthålla livsviktiga kroppsfunktioner eller hindra vidare skadeutveckling (2 § första punkten).

Med krisstöd avses i dessa föreskrifter det psykiska och sociala omhändertagande som behöver vidtas i samband med olyckor, akuta krissituationer och liknande allvarliga händelser som kan utlösa krisreaktioner (3 §).

Första hjälpen och krisstöd ska planeras, ordnas och följas upp med utgångspunkt från en bedömning av riskerna för ohälsa och olycksfall i arbetet (4 §).

8.2.3 MSB lär bland annat ut råden Fly, Sök skydd, Larma inför situationer med väpnat våld i skolmiljö

MSB har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret (1 § förordning [2008:1002] med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap).

MSB har nyligen gett ut en vägledning med titeln Våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan – En vägledning för skolledning, skolpersonal och säkerhetsansvariga (MSB 2023a). Vägledningen har tagits fram av MSB i samarbete CVE och Polismyndigheten. Ett antal kommuner har också bidragit i arbetet med att ta fram vägledningen.

Vägledningen vänder sig till skolledningar, skolpersonal och säkerhetsansvariga och syftet är att höja medvetenhet och kunskap om åtgärder före, under och efter en händelse. Tyngdpunkten i vägledningen ligger i att beskriva hur skolan kan öka säkerhet och skydd för elever och skolpersonal, men den innehåller även information om arbetet för att motverka radikalisering och våldsbejakande extremism (ibid.).

MSB rekommenderar alla skolor att ha en plan som beskriver hur skolan ska förbereda sig för, agera vid och återhämta sig från exempelvis ett attentat. Varje enskild skola bör utforma sin plan utifrån sina specifika förutsättningar och de risker som kan identifieras vid en risk- och sårbarhetsanalys (ibid.).

MSB framhåller (ibid.) att säkerhetsarbete bör vara en del av skolans ordinarie verksamhet och följas upp likt andra verksamheter, som en del av det systematiska kvalitetsarbetet. I grunden handlar det om att:

- bedöma vilka risker och sårbarheter som finns
- hantera de identifierade riskerna och sårbarheterna
- följa upp och utvärdera de genomförda åtgärderna.

MSB:s vägledning (ibid.) syftar bland annat till att ge en grundläggande kunskap om:

- hur risker och sårbarheter kan bedömas,
- vilka skyddsåtgärder som kan vara effektiva,
- vilken kunskap och förmåga som elever och skolpersonal bör ha,
- hur man kan gå tillväga för att återgå till ordinarie skolverksamhet efter ett attentat.

MSB:s vägledning handlar främst om kunskap om vad enskilda ska göra under en händelse för att skydda sig själv och andra genom att följa råden Fly – Sök skydd – Larma. Dessa råd bör alltid vara utgångspunkt i arbetet med att öka säkerheten i skolan, menar MSB (ibid).

Enligt uppgifter vi fått från MSB kommunicerar MSB budskapet Fly – Sök skydd – Larma till allmänheten kontinuerligt två gånger per år, under vår och höst. Kommunikationen sker främst via sociala medier, med uppmaning till att skaffa mer kunskap via msb.se/agera.

Därutöver kan det enligt MSB finnas kommunikationsbehov i händelse av ett terrorattentat eller en eventuell höjning av terrorhotnivån. MSB:s bedömning är att riskkommunikationen ökar allmänhetens förtroende för samhällets terrorbekämpning och att enskilda får en bättre kunskap om hur de ska agera i händelse av ett terrorattentat.

Innebörden i budskapet Fly – Sök skydd – Larma är kortfattat att i första hand fly och om inte det är möjligt ska man söka skydd. När man sedan är i säkerhet ska man larma polis och varna andra i sin närhet. I de länder i Europa som har liknande riskkommunikation till allmänheten, så är detta det absolut vanligaste budskapet (eng, run hide tell). Det är ett vanligt budskap även utanför Europa, även om man i USA lägger större vikt vid att göra motstånd (eng. run, hide fight). Det är dock viktigt att komma ihåg att det svenska budskapet inte tar bort möjligheten för enskilda att freda sig själv i en nödvärnssituation (ibid.).

MSB anger att utrymning, inrymning och utestängning är centrala metoder i skyddet mot attentat och i stor utsträckning utgångspunkten för övrigt arbete med skydds- och säkerhetsåtgärder. De olika metoderna stödjer de ovan nämnda rekommendationerna som riktar sig till enskilda, nämligen Fly – Sök skydd – Larma (ibid.).

En bra utgångspunkt när man planlägger för utrymning, inrymning och utestängning är enligt MSB det arbete som sker för att förebygga bränder och olyckor. Finns det en känd, enkel och övad plan för utrymning vid brand finns det goda möjligheter att även planera för inrymning och utestängning. Grunden är att planen är enkel, personoberoende och känd för elever och skolpersonal. Olika skolor har olika förutsättningar i fråga om storlek, planlösning och klassrummens utformning. Därför bör en plan anpassas utifrån de lokala förhållanden som råder (ibid.).

MSB anger några saker att tänka på:

- Finns det något varnings- eller kommunikationssystem? Behövs ett sådant system?
- Ska skolan vanligtvis vara låst? Hur ska en låsning av ytterdörrar gå till?
- Finns det naturliga avgränsningar som möjliggör sektionering?
- Vilka rum kan nyttjas som säkra rum?
- Hur och av vem sker beslut om exempelvis utrymning och utestängning?

MSB menar att utbildning bör ske regelbundet och kan med fördel göras i samband med att skolan övar utrymning vid brand (ibid.).

MSB framhåller att skolan för att kunna arbeta effektivt med skolans säkerhet behöver en gemensam bild av vilka risker och sårbarheter den specifika skolan har. Ett viktigt steg mot ett sådant underlag är att genomföra en riskbedömning där man identifierar och analyserar dels vilka oönskade händelser som skulle kunna inträffa på skolan, dels hur dessa riskerar skada människor eller verksamheten (ibid.).

I anslutning till vägledningen har MSB tagit fram en film, som riktar sig till skolledning, skolpersonal, politiker, säkerhetsansvariga och äldre elever. Filmen ger handfasta råd om vad man ska göra vid ett skolattentat (MSB 2023b).

8.3 Skolan är inte en allmän plats

8.3.1 Den som bedriver skolverksamheten kan besluta vem som får tillträde

En särskild fråga som rör säkerheten i skolmiljön är frågan om vem som ges tillträde till och får vistas på skolområdet.

En förskola, skola eller ett fritidshem är inte ett utrymme dit allmänheten har fritt tillträde. I detta avseende föreligger ingen skillnad mellan skolan, förskolan och fritidshemmet. När vi i fortsättningen använder begreppet skola är således resonemanget tillämpligt även på förskolan och fritidshemmet om inte annat anges eller framgår av sammanhanget. Justitieombudsmannen (JO) har vid olika tillfällen uttalat att det inte finns någon särskild reglering av allmänhetens rätt

till tillträde avseende skollokaler och skolgårdar. Det är i stället upp till skolan att avgöra i vilken utsträckning allmänheten ska ges tillträde. Frågan om huruvida en person ska få tillträde till lokalerna är därför beroende av eventuella regler som har utfärdats av den som bedriver verksamheten. I praktiken innebär det att endast den som har ett befogat intresse av tillträde till lokalerna har rätt att vistas där (JO:s beslut den 11 mars 2022 dnr 730–2020 samt beslut den 29 juni 2017, dnr 7209–2015).

Skolan får ha förhållandevis restriktiva regler för när besök av till exempel föräldrar tillåts, så länge reglerna inte omöjliggör samverkan med och information till vårdnadshavare och föräldrar som skolan ska ansvara för. Reglerna ska naturligtvis inte strida mot kraven på iakttagande av saklighet och opartiskhet i 1 kap. 9 § regeringsformen. Kraven gäller självfallet för skolor med offentliga huvudmän. Men även fristående skolor, som drivs av enskilda huvudmän, utför offentliga förvaltningsuppgifter i enlighet med 1 kap. 9 § regeringsformen, när de bedriver utbildning enligt skollagen (se till exempel prop. 2017/18:17 s. 8). Reglerna ska inte heller strida mot kraven på tillgänglighet i exempelvis 2 kap. tryckfrihetsförordningen om tillgång till allmänna handlingar eller 7 § förvaltningslagen (2017:900) om myndigheternas tillgänglighet. Dessa bestämmelser gäller dock inte för skolor med enskild huvudman.

Att skolor inte är allmänna platser avspeglas i hur skollokaler behandlats i straffrättsligt sammanhang. Av 4 kap. 6 § andra stycket brottsbalken framgår att straffansvar för olaga intrång gäller för den som obehörigen tränger in eller stannar kvar i till exempel en byggnad, på en gårdsplan eller på en annan liknande plats. Uttrycket ”annan liknande plats” kan under vissa förutsättningar även omfatta till exempel skolgårdar, exempelvis om och när allmänheten inte har fritt tillträde dit och det är angeläget att platsen ska kunna fredas mot obehöriga (prop. 2021/22:194 s. 21). I rättsfallet RH 2009:60 bedömdes ett obehörigt kvarstannande i en skolas allmänna utrymmen utgöra olaga intrång enligt 4 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, se även Hovrätten för Västra Sveriges avgörande den 25 november 2013 i mål B 4339-13. Straffansvar för olaga intrång kan även aktualiseras om en elev som stängts av från utbildningen vistas i skollokalerna under avstängningen, se Hovrätten för Västra Sveriges avgörande den 2022-12-30 i mål B 6756-22. Skollokaler har därvid behandlats annorlunda än exempelvis en affärslokal, dit allmänheten har fritt

tillträde under öppettiderna, se rättsfallet NJA 1995 s. 84, eller ett bibliotek, jfr JO 2009/10 s. 436.

I lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål anges ett förbud mot att inneha knivar på bland annat allmän plats eller inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs. I förarbetena konstateras att en skolbyggnad inte anses utgöra allmän plats och att utomstående i och för sig kan bereda sig tillträde till skolgårdar, men att det är tveksamt om de kan sägas utgöra allmänna platser (prop. 1989/90:129 s. 11).

Ibland anförs att vägen från skolans huvudentré fram till rektorsexpeditionen är en plats dit allmänheten har tillträde. Detta synes främst aktualiseras vid tillämpningen av 7 § kamerabevakningslagen (2018:1200) som stadgar att tillstånd under vissa omständigheter krävs för kamerabevakning av en plats dit allmänheten har tillträde. Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) har anfört att såväl skolgårdar som skolors huvudentréer och vägen fram till rektorsexpeditionen är platser dit allmänheten har tillträde i kamerabevakningslagens mening (Integritetsskyddsmyndigheten 2023, se även till exempel Förvaltningsrätten i Göteborgs avgörande den 2018-11-13 i mål nr 11460–17.) Att något är att anse som en plats dit allmänheten har tillträde i kamerabevakningslagens mening innebär emellertid inte att det är fråga om platser dit allmänheten äger fritt tillträde i den meningen att det skulle saknas möjligheter att begränsa eller reglera formerna för tillträdet till platsen. I sammanhanget kan påpekas att tolkningen av rekvisitet i kamerabevakningslagen ska göras vitt och till exempel även kan omfatta en taxibil, se RÅ 2000 ref 52. Uttalandena som gjorts i anslutning till kamerabevakningslagen står alltså inte i något motsatsförhållande till de principer som JO redovisat för skolans tillgänglighet.

8.3.2 En huvudman kan meddela beslut om tillträdesförbud

Om en enskild persons tillträde till en skola behöver begränsas kan beslut om tillträdesförbud fattas. Eftersom en sådan tillträdesbegränsning innebär att någon behandlas på ett annat sätt än andra, är det enligt JO angeläget att uppgifterna om begränsningens utformning och skälen för den dokumenteras. Det måste vara möjligt att granska om begränsningen varit proportionerlig och förenlig med exem-

pelvis kraven på saklighet och opartiskhet i 1 kap. 9 § regeringsformen. JO anser därför att det bör fattas ett skriftligt beslut med en klargörande motivering, om en sådan tillträdesbegränsning ska införas. Av proportionalitetsskäl, och då omständigheterna som legat till grund för beslutet kan förändras, anser JO vidare att sådana beslut bör vara tidsbegränsade. Om det när giltighetstiden löpt ut finns skäl för en förlängning kan emellertid ett nytt beslut fattas. Skollagen ger inte rektorn någon rätt att besluta om tillträdesbegränsning, utan detta är enligt JO, liksom när det gäller allmänna regler för utomståendes besök vid skolan, en fråga för huvudmannen. Något hinder mot att beslutanderätten delegeras till rektorn torde dock inte föreligga (JO:s beslut den 29 juni 2017, dnr 7209–2015).

8.3.3 Det finns olika befogade intressen som kan medföra en rätt att besöka skolan

I direktivet till utredningen uttalas att det behöver säkerställas att obehöriga inte uppehåller sig i skolans lokaler. Det finns emellertid inget entydigt sätt att definiera vem som är behörig respektive obehörig.

Som framgått är det ytterst skolan som avgör vem som har rätt att vistas på skolområdet. Skolan kan emellertid inte tillämpa tillträdesbegränsningar på ett sådant sätt att det innebär ett åsidosättande av de uppdrag och skyldigheter som skolan har.

Inledningsvis kan konstateras att 7 § förvaltningslagen stadgar att en myndighet ska vara tillgänglig för kontakter med enskilda och informera allmänheten om hur och när sådana kan tas. Myndigheten ska vidare vidta de åtgärder i fråga om tillgänglighet som behövs för att den ska kunna uppfylla sina skyldigheter gentemot allmänheten enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen om rätten att ta del av allmänna handlingar. Dessa bestämmelser är dock inte tillämpliga på fristående skolor. Enligt 26 kap. 6 § skollagen har en tillsynsmyndighet för sin tillsyn rätt att på plats granska sådan verksamhet som står under dess tillsyn. Tillsynsmyndigheten har i den omfattning det behövs för tillsynen rätt att få tillträde till de byggnader, lokaler och andra utrymmen som används i verksamheten.

I skollagen finns även bestämmelser kring kontakter med vårdnadshavare som kan innebära ett behov av olika typer av besök. Av 3 kap. 3 § skollagen framgår att vårdnadshavare till barn och elever

fortlöpande ska informeras om barnets eller elevens utveckling. I läroplanerna förtydligas på olika sätt att skolan ska samarbeta med vårdnadshavare och informera föräldrarna om en elevs skolsituation.

En skola kan emellertid, som framgått, ha regler för besök som begränsar vårdnadshavares möjligheter att fritt besöka skolan utan att detta utgör ett åsidosättande av skolans skyldigheter. Motstående intressen kan vidare göra att en vårdnadshavares rätt att besöka skolan får begränsas. JO har i detta sammanhang uttalat följande.

> Vårdnadshavare till en elev i grundskolan kan ofta ha ett befogat intresse av tillträde till skolans lokaler, inte minst i samband med hämtning och lämning i skolan. Om vårdnadshavarna stör ordningen vid besöken får deras intresse av att besöka skolan vägas mot de andra intressen som måste beaktas: elevernas trygghet och studiero samt personalens arbetsmiljö. Enligt min mening måste utgångspunkten vara att vårdnadshavarnas rätt att besöka skolan får stå tillbaka om den inkräktar på studieron, tryggheten och arbetsmiljön på skolan (JO beslut den 29 juni 2017, dnr 7209–2015).

Det kan finnas ett intresse från ideella föreningar, partipolitiska organisationer och liknande att besöka skolan för att informera om sin verksamhet. När det gäller politiska partier är det enligt 1 kap. 5 a § skollagen rektorn som bestämmer om sådana ska bjudas in för att medverka i utbildningen. I förarbetena till bestämmelsen uttalades att skolan inte är en allmän plats och att opinionsfriheterna i 2 kap. 1 § regeringsformen inte innefattar någon rätt för medborgarna – eller politiska partier – att få tillträde till en skola för att sprida ett budskap (prop. 2017/18:17 s. 8). Utgångspunkten är alltså att skolor kan välja om de vill bjuda in politiska partier eller inte. Om politiska partier bjuds in regleras emellertid i 1 kap. 5 a § skollagen hur urvalet av partier ska gå till. Skolan har alltså inte i en sådan situation full frihet att välja vilka partier som ska bjudas in.

Sammanfattningsvis kan det finnas olika situationer då andra personer än skolpersonal och elever kan ha ett befogat intresse av att besöka skolan. Vad som är ett befogat intresse följer ytterst av de olika skyldigheter som skolan har att uppfylla. Dessa skyldigheter kan därvid sägas innebära en yttre ram för hur långt utomstående personers besök på skolan kan begränsas. JO har i ett annat sammanhang uttalat att hur långt en myndighet kan begränsa sin tillgänglighet är en avvägningsfråga som myndigheten får avgöra med hänsyn främst till verksamhetens art, arbets- och resurssituationen och den grundlags-

skyddade rätten att ta del av allmänna handlingar (JO 2006/07 s. 401). Uppenbarligen får tillträdesbegränsningar inte tillämpas på ett sådant sätt att skolan efterger sina övriga skyldigheter. Ingen av de förpliktelser som åvilar skolan ger emellertid någon utomstående person en rätt att fritt vistas på skolområdet. Det står således skolan fritt att reglera formerna för besök, till exempel genom att kräva att besöken anmäls i en viss ordning eller sker på specifika tider.

En särskild fråga som bör belysas i sammanhanget är att om en elev har bedömts ha rätt till personlig assistans under skoltiden har skolan inte någon rätt att ompröva detta genom att begränsa den personliga assistentens närvaro under undervisningstiden i skolan, se rättsfallet RÅ 2001 not 195. Det är däremot möjligt för skolan att meddela tillträdesförbud för en viss assistent, om denne genom sin närvaro har visat sig ha en alltför negativ påverkan. I rättsfallet HFD 2012 ref 62 hade en kommun beslutat att en grundskoleelevs vårdnadshavare av arbetsmiljöskäl inte fick utföra den personliga assistansen inom ramen för skolans verksamhet. Högsta förvaltningsdomstolen uttalade att beslutet i och för sig innebar en begränsning av elevens möjligheter att fritt välja personliga assistenter för den tid eleven vistas i skolan men att det inte innebar att insatsen som sådan förvägrades. Beslutet stod därför inte i konflikt med Försäkringskassans beslut att bevilja eleven personlig assistans även för skoltid och kunde inte anses stå i strid med lag.

8.3.4 Det är vanligt att skolor samnyttjar lokaler och allmänna platser

Samnyttjande innebär att en och samma fysiska plats används till olika aktiviteter av olika grupper. Ett flertal kommuner har en strategi att lokalisera förskolor och skolor i närheten av parker och grönområden för att kunna samnyttja dessa miljöer (Boverket 2023a). Platserna används således av såväl skola eller förskola som av den bredare allmänheten. Det kan också vara fråga om att en skolverksamhet delar lokaler med andra verksamheter, såsom folkbibliotek, kulturskola eller liknande.

Samnyttjande motiveras ofta av ekonomiska skäl eftersom det möjliggör för flera verksamheter att dela på kostnaderna för lokaler, underhåll och dylikt. Ibland anförs också att ett syfte kan vara att främja samarbeten, bygga relationer och skapa närhet och öppenhet

mellan verksamheter, förvaltning och politiken i stadsdelen (Göteborgs stad 2017).

I Malmö stads plan för samhällsservicens markbehov lyfts samnyttjande fram som bidragande till resurseffektivitet, dels genom rena markbesparande effekter, dels genom en rad positiva effekter som ökad trygghet och ökad integration. Det anges vidare att samnyttjande kan vara en förutsättning för att överhuvudtaget få plats med alla de funktioner som behövs i en stad. Samtidigt pekas på att samnyttjande kan leda till intressekonflikter angående platsers användning och frågor kring juridiskt ansvar och kostnadsfördelning (Malmö stad 2016).

Det finns olika exempel på hur sådant samnyttjande som inbegriper skolor kan se ut i praktiken. Enligt Boverket är det angeläget att skolans och barnens perspektiv sätts främst, vilket ställer krav på tillräckliga ytor och tydliga gränser mellan olika aktiviteter. Samnyttjande får inte ske på bekostnad av barnens eller kärnverksamhetens behov.

Boverket ger Landamäreskolan i Göteborg som ett exempel. Byggnaden är indelad i en mer privat och en mer publik del med två separata entréer. I den privata delen finns undervisningslokalerna och i den publika delen ligger matsal, mediatek och bibliotek som kan användas av andra än skolan. Boverket pekar därvid på att en tydlig rumslig uppdelning mellan de olika verksamheterna kan underlätta samnyttjande av lokaler och utemiljöer. Det kan handla om att byggnaden är indelad i olika sektioner som enkelt kan låsas och larmas (Boverket 2022b).

Ett annat exempel är byggnaden Messingen i Upplands Väsby som beskrivs som ett multifunktionshus som inrymmer två gymnasieskolor, bibliotek, kulturskola, fritidsgård, ett scenrum, en multiidrottshall, mötes- och konferenslokaler samt ett café och en restaurang som också fungerar som skolmatsal. I en rapport från White arkitekter beskrivs att elever generellt svarat att de inte upplever otrygghet i skolan, vilket kan förklaras av att skolan ligger i en avskärmad del av byggnaden som nås med passerkort. Det pekas dock på som ett problem att elever måste passera huvudentrén för att komma till skollokalerna och att detta kan skapa otrygghet (White arkitekter 2019).

Ett potentiellt problem med samnyttjande är att de gemensamma ytor som delas mellan olika verksamheter blir offentliga rum, där ingen enskild verksamhet har rådighet och kan tillämpa sina regler.

Skolan har uppenbarligen ingen rätt att begränsa tillträdet till exempelvis parker och grönområden som är öppna för allmänheten. Det är heller inte möjligt att begränsa tillträdet för allmänheten till ett folkbibliotek, som enligt 6 § bibliotekslagen (2013:801) ska vara tillgängligt för alla.

En skola som samnyttjar lokaler med andra verksamheter står således inför särskilda utmaningar när det kommer till att begränsa tillträdet för utomstående personer. Hur stora dessa utmaningar är beror emellertid på hur samnyttjandet ser ut i det enskilda fallet. Det kan till exempel vara så att byggnaderna är sektionerade eller zonindelade på ett sådant sätt att gränsen mellan det egentliga skolområdet och gemensamma utrymmen är tydligt. I andra fall kan gränsen vara mer otydlig, vilket kan försvåra ett upprätthållande av skolans område som otillgängligt för allmänheten.

En angränsande fråga kan vara att andra verksamheter utnyttjar skolans lokaler i viss utsträckning. Det kan till exempel vara fråga om att delar av skolans lokaler används av kulturskola, idrottsföreningar eller liknande efter skoldagens slut. Beroende på omständigheterna kan detta innebära otydlighet i frågan om när och på vilket sätt deltagarna i sådana externa verksamheter har rätt att vistas i skolans lokaler.

8.3.5 Det finns ingen reglering som kräver att skolan begränsar tillträdet till skolans lokaler

Huvudmannen ansvarar för att lokalerna lever upp till skollagens krav på ändamålsenlighet. Av 2 kap. 35 § skollagen framgår att för utbildningen ska de lokaler och den utrustning finnas som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas. Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero (5 kap. 3 § skollagen). För fritidshemmet anges i skollagen att huvudmannen ska se till att barnen erbjuds en god miljö (14 kap. 9 § skollagen). Skollokalernas utformning styrs inte bara av skollagen. Planering, byggande och förvaltning av skolans inom- och utomhusmiljöer måste också leva upp till krav och regler som anges i många andra författningar. Som exempel på sådana författningar kan anges plan- och bygglagen (2010:900), miljöbalken (1998:808), arbetsmiljölagen (1977:1160) och diskrimineringslagen (2008:567).

Skolinspektionen ansvarar för att inspektera att skolans lokaler är ändamålsenligt utformade för den pedagogiska verksamheten, till exempel att det finns bra lokaler för att undervisa i slöjd och naturorienterande ämnen. Arbetsmiljöverket ansvarar för att inspektera att det inte finns risker i den fysiska miljön. Arbetsmiljön på hela skolan, inklusive skolgårdar, ska vara säker och ingen ska riskera att skada sig eller utsättas för hot och våld

Det finns ingen reglering som innefattar ett krav på att en skola ska ha fastställda generella regler för i vilka situationer som andra än elever och skolpersonal ska ges tillträde till dess lokaler. I praktiken förefaller det finnas en stor variation i hur skolor arbetar med att begränsa eller kontrollera vilka personer som besöker skolorna.

Av den enkätundersökning som utredningen genomfört framgår att 70 procent av skolorna angett att de har rutiner för att kontrollera vilka utomstående som besöker skolan. Det är en betydligt högre andel skolor med enskilda huvudmän som har sådana rutiner (81 procent) än skolor med kommunala huvudmän (66 procent). Gymnasieskolan är den skolform som har högst andel (76 procent) som uppger att de har rutiner för att kontrollera utomstående. Lägst andel med sådana rutiner har komvux (44 procent).

De rektorer som svarat att skolan har rutiner angav i fritextsvar bland annat att det finns rutiner för besök där utomstående personer ska ha besöksbricka, att samtliga medarbetare har namnskyltar på sig inomhus samt västar utomhus för att tydliggöra vilka som är personal, att det finns rutiner för att låsa dörrar, att det är fråga om en liten skola där personalen känner igen om någon utomstående kommer till skolan, samt att skolan har skalskydd med kodlås.

De rektorer som svarat att de inte har sådana rutiner uppgav i fritextsvaren att det är stora skolor med många ingångar, skolor som är utspridda i flera byggnader, att skolan delar lokaler med andra aktiviteter eller att skolan är så pass liten att personalen kan ha överblick över vem som kommer och går.

I enkäten svarade 43 procent av skolorna att de har någon form av skalskydd eller tillträdesbegränsningar för utrymmen i skolan där eleverna vistas. På skolor med enskilda huvudmän var det en högre andel (50 procent) än på skolor med kommunal huvudman (40 procent) som svarade att det finns någon form av skalskydd eller tillträdesbegränsningar. Högst andel med skalskydd eller tillträdesbegränsningar har gymnasieskolan (63 procent). Lägst andel med skalskydd

eller tillträdesbegränsningar har förskoleklass och grundskolor (33–35 procent).

I fritextsvaren kopplade till frågan om skalskydd/tillträdesbegränsningar framgår att låsta dörrar, passerkort, kodlås och taggar är det som nämns flest gånger.

8.3.6 Det finns olika verktyg som kan användas för att kontrollera tillträdet till en plats

Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) är en inriktning inom situationellt brottsförebyggande arbete, som handlar om hur fysiska miljöer kan utformas för att förebygga brott och öka tryggheten på en plats. Vissa av inriktningens principer kan användas i förskolor och skolor.

Brottsförebyggande rådet beskriver CPTED genom sex olika principer om hur miljöer bör utformas för att minska risken för brott.

Territorialitet innebär att de boende i ett område känner ansvar för en plats och de aktiviteter som utförs där. Genom att individer och grupper känner ansvar för platsen minskar också incitamenten för potentiella gärningspersoner att begå brott där. Upplevelsen av territorialitet kan ökas genom exempelvis fysiska eller symboliska barriärer så som markerade ingångar som skiljer privata, offentliga och semioffentliga miljöer men också genom att platsen används för sociala aktiviteter. Genom att man avlägsnar skräp, klotter och andra tecken på social oordning signalerar miljön att det finns personer som känner ansvar och kontrollerar eventuella försök att begå brott eller andra oönskade aktiviteter.

Tillträdeskontroll innebär att tillträdet till byggnader eller platser begränsas vilket försvårar för individer med uppsåt att begå brott. Exempel på detta är användande av porttelefoner eller koder för tillträde till byggnader.

Övervakning innebär att en plats övervakas på olika sätt för att öka tryggheten och försvåra för den som har för avsikt att begå brott. Övervakningen kan vara informell genom att byggnader designas med fönster vända mot exempelvis en parkeringsplats så att bilar och personer som befinner sig där kan ses av dem i bygganden. Det kan också innebära att man förbättrar belysningen eller reducerar buskage och liknande för att få öppna siktlinjer och naturlig övervak-

ning. Övervakningen kan också vara mer formell med väktare och polis eller genom att övervakningskameror används.

Försvårande av brottsgenomförande innebär användning av exempelvis lås, staket, inbrottslarm och liknande åtgärder som minskar möjligheterna att begå brott.

Image innebär att man skapar platser som är attraktiva att vara på och som signalerar ordning. Exempel på detta är att ta bort skräp, reparera trasig belysning eller sönderslagna fönster, ta bort brända bilar och liknande.

Aktivitetsstöd innebär att man genomför åtgärder som uppmuntrar till användning av platsen för positiva aktiviteter. Exempel på detta är att man kan skapa lekplatser, caféer eller andra typer av mötesplatser. Man kan också planera så att busshållplatser, uttagsautomater och taxistationer hamnar på platser där man vill öka aktiviteten och genomströmningen av människor (Brå 2023c).

Grundprinciperna för CPTED definieras på olika sätt i olika sammanhang. Ibland läggs tyngdpunkten vid hur CPTED kan skilja sig från traditionellt skalskyddsarbete genom att naturlig bevakning förespråkas som ett alternativ till användande av lås, alarm, stängsel och liknande. Åtgärder som skalskydd, lås, larm och kameror benämns i dessa sammanhang ibland som *target hardening* (Andersson et al 2009). Något nödvändigt motsatsförhållande torde dock inte föreligga. Även inom CPTED kan olika typer av åtgärder aktualiseras beroende på behov. I en artikel pekas på hur begreppet övervakning inom CPTED kommit att utvecklas från en ursprunglig idé om naturlig övervakning som åstadkoms genom utformningen av fysiska miljöer för att exempelvis skapa fri sikt över ingångar, till att även omfatta formell/organiserad övervakning såsom ordningsvakter, eller mekanisk övervakning genom till exempel övervakningskameror (Reynald 2011).

Teoribildningen kring CPTED innefattar som framgått betydligt fler element än frågan om tillträdesbegränsningar. De olika principerna inom CPTED kan emellertid samverka med varandra. En ökad känsla av territorialitet kan skapa bättre förutsättningar för informell övervakning, vilket i sin tur kan underlätta i arbetet med att kontrollera obehörigas tillträde. Överfört på skolans område kan det underlätta kontrollen av utomstående besökare till skolan om skolans område är tydligt markerat genom fysiska eller symboliska barriärer och genom att möjligheterna för skolpersonal och elever att ha uppsikt

över ingångar förbättras. Tydliga markeringar som visar att skolan inte är tillgänglig för allmänheten kan vidare ha en effekt i att avskräcka obehöriga från att ta sig in på platsen. Detta utesluter emellertid inte att skalskydd, låsta dörrar eller liknande, mer långtgående åtgärder kan vara påkallade.

8.3.7 En begränsning av tillträdet till skolans område utgör en del av säkerhetsarbetet

Inom ramen för arbetet att förebygga brott och säkerhetsrisker är det ofta relevant att analysera den fysiska miljön, och hur utformningen av en plats påverkar förekomsten av brott eller andra säkerhetsrisker.

Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om bland annat byggd miljö, fysisk planering samt byggande och förvaltning av bebyggelse, se 1 § förordning (2022:208) med instruktion för Boverket. Myndigheten anger på sin hemsida att forskning och praktiska erfarenheter visar att fysiska miljöer kan planeras, konstrueras och modifieras enligt utformningsprinciper som minskar möjligheter till brott och ökar tryggheten (så kallad situationell brottsprevention). Vissa åtgärder kan vara mer bevakningsinriktade medan andra är socialt viktade och inriktade mot att stärka den naturliga övervakningen eller områdets identitet. Boverket beskriver vidare principerna inom CPTED som utgångspunkt vid platsutformning, viktiga överväganden vid utformning av bostadsgårdar, grönstruktur och parker, samt åtgärder i form av belysning och kameraövervakning (Boverket 2022).

Forskningsrapporten Trygg stadsmiljö har tagits fram på uppdrag av Boverket. I den har forskaren Vania Ceccato sammanställt en översikt över aktuell svensk och internationell forskning med fokus på brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder (Ceccato et al 2019). För skolans del hänvisar rapporten till en studie från 2018 där brottsförebyggande genom CPTED (i form av poäng enligt ett visst verktyg) utvärderades för att testa kopplingar mellan fysiska attribut och våldsrelaterade beteenden och perceptioner hos studenter. Studien avsåg 50 skolor och resultatet visade att höga poäng enligt det aktuella verktyget i allmänhet var förknippade med högre uppfattningar om säkerhet och lägre våldsförekomst och upplevd risk (Vagi et al 2018).

I den vägledning från MSB som redovisas ovan i avsnitt 8.2.3 betonas att säkerhetsåtgärder kan behöva analyseras utifrån flera olika perspektiv. Några byggnadstekniska aspekter berörs särskilt. Som exempel nämns att åtgärder som låsbara dörrar visserligen försvårar för en antagonist men även kan försvåra möjligheten att utrymma skolan vid brand. Sektionering kan användas för att visa vilka områden eller delar av byggnaden eller anläggningen som allmänheten har tillträde till. Det uttalas i det sammanhanget att gränserna mellan områdena behöver vara lätta att uppfatta, genom exempelvis stängsel, olika låssystem eller skyltar. Ytterligare en byggnadsteknisk åtgärd är användningen av stängsel eller staket. Dessa kan bland annat användas för att markera gränsen mellan områden som allmänheten har tillgång till och områden som inte är tillgängliga, men stängsel kan också fungera avskräckande för en gärningsperson som ska begå brott och kan försvåra och fördröja ett pågående attentat (MSB 2023a).

Åtgärder som syftar till att kontrollera tillträdet till skolan kan alltså vara en del av ett bredare säkerhetsarbete och därigenom fylla olika syften. Det är uppenbart att tekniska säkerhetslösningar som skalskydd och låsta dörrar kan ha stor betydelse för möjligheterna att kontrollera tillträdet till skolans område. Även andra typer av fysiska anpassningar kan emellertid vara betydelsefulla. Exempelvis kan goda förutsättningar för så kallad naturlig bevakning vara ett sätt att kontrollera tillträdet till skolområdet, samtidigt som det kan ge generella brottsförebyggande effekter. På samma sätt kan åtgärder som syftar till att markera territorialitet och ägandeskap över en plats vara positivt ur brottsförebyggande perspektiv (se till exempel om den så kallade Broken Windows-teorin i avsnitt 5.3) och samtidigt avskräcka obehöriga från att ta sig in på området. Det kan därför vara en stor fördel om frågan om tillträdet till skolans område ses som en del av det bredare arbetet med att förebygga brott och skapa säkerhet.

9 Skydd mot kroppsvisitation och vissa befogenheter i skolan

Vi ska enligt kommittédirektiven analysera och ta ställning till om det behöver finnas en möjlighet för personalen vid en skola, förskola eller fritidshem att i vissa situationer få genomföra kroppsvisitation av barn, elever och andra personer. Nedan följer en kortfattad redogörelse för den rätt till skydd mot kroppsvisitation som följer av regeringsformen och vad som gäller i fråga om inskränkningar i denna rättighet. Även den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och dess regler om rätt till skydd för privat- och familjeliv ska beaktas vid ett sådant ställningstagande. I kapitlet beskrivs också Förenta nationernas (FN:s) konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Av kommittédirektiven framgår vidare att utredningen ska redovisa förslagens konsekvenser utifrån FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Även denna konvention beskrivs därför i kapitlet.

Enligt förarbetena till rättegångsbalken (RB) är definitionen av begreppet kroppsvisitation i RB avsedd att vara vägledande för tolkning och tillämpning av begreppet kroppsvisitation även i annan lagstiftning (prop. 1993/94:24 s. 37). Det är därför relevant att här kortfattat redogöra för denna definition.

Med anledning av att vi ska överväga om väskor i elevskåp kan omfattas av en möjlighet till kroppsvisitation redogör vi för rättsläget även i denna del. Eftersom vi ska ta ställning till om skolpersonalen ska få genomföra kroppsvisitation är det relevant att redogöra för vilka personalkategorier som i andra sammanhang får utföra kroppsvisitation. En möjlighet till kroppsvisitation väcker frågan om hur hittade föremål ska hanteras. För detta är avsnittet om skolpersonals möjlighet att omhänderta föremål relevant.

Slutligen sägs något om rätten till nöd och nödvärn, eftersom detta markerar gränsen för vad som kan anses tillåtet. I det sammanhanget redogörs kortfattat för personalens möjligheter att ingripa fysiskt.

9.1 Det finns grundläggande rättigheter i regeringsformen

9.1.1 Grundlagen ger ett skydd mot påtvingat kroppsligt ingrepp

Enligt 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen (RF) är var och en gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Det följer av samma bestämmelse att var och en är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Enligt förarbetena till RF avses med kroppsvisitation undersökning av en persons kläder eller av något som denne har med sig, till exempel en handväska (prop. 1975/76:209 s. 147).

Skyddet mot kroppsvisitation får endast begränsas genom lag (2 kap. 20 § första stycket 2 RF). I 2 kap. 21 och 22 §§ RF anges närmare vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att rätten till skydd för den kroppsliga integriteten, till exempel skyddet mot kroppsvisitation, ska få begränsas genom lag. Av 2 kap. 21 § RF följer att en sådan begränsning endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Enligt förarbetena innebär bestämmelsen att lagstiftaren noggrant ska redovisa sina syften, när en fri- och rättighetsinskränkande lag beslutas (SOU 1975:75 s. 202 och prop. 1975/76:209 s. 153).

I 2 kap. 22 § RF beskrivs ett särskilt lagstiftningsförfarande vid införande och ändring av sådana rättighetsbegränsande lagar.

Grundlagsskyddet gäller enbart gentemot det allmänna. För skolans del innebär detta att skyddet enligt RF endast gäller i skolor med

offentlig huvudman. Skolor med enskild huvudman träffas dock av regler i brottsbalken som på samma sätt hindrar skolpersonal från att använda kroppsvisitation som medel för att kunna omhänderta föremål. Främst avses brotten intrång i förvar i 4 kap. 9 § brottsbalken och ofredande i 4 kap. 7 § brottsbalken (se även prop. 2006/07:69 s. 17).

9.1.2 Det finns grundläggande principer som gäller för tvångsmedelsanvändning

Allmänt kan sägas att för all tvångsmedelsanvändning, till exempel kroppsvisitation, gäller fyra grundläggande principer (prop. 1993/94:24 s. 23). Att skyddet mot påtvingat kroppsligt ingrepp endast får begränsas genom lag är ett uttryck för den så kallade legalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att det allmännas befogenhet att använda tvångsmedel är bundet till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Tvång får alltså endast användas för det ändamål för vilket tvångsmedlet beslutats, och exempelvis inte som indirekt medel för att sätta en misstänkt under press. Behovsprincipen innebär att det allmänna får använda tvångsmedlet bara när det finns ett påtagligt behov av att använda just det tvångsmedlet, och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som kan vinnas med åtgärden.

9.2 Europakonventionen

Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har Europakonventionen inkorporerats i svensk rätt och gäller därmed som lag i Sverige. Av 2 kap. 19 § RF följer vidare att en bestämmelse om att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Grundlagsbestämmelsen riktar sig i första hand till lagstiftaren, som har det primära ansvaret för att nationell rätt överensstämmer med konventionen. Vidare kan domstolar och andra myndigheter med stöd av bestämmelsen tillämpa reglerna om lagprövning (11 kap. 14 § och 12 kap. 10 § RF), vilket innebär en möjlighet att underlåta

tillämpning av en föreskrift på den grunden att denna inte är förenlig med Sveriges åtaganden enligt konventionen (Holmberg et al. 2019).

Den artikel i Europakonventionen som har störst relevans i detta sammanhang är rätten till skydd för privat- och familjeliv i artikel 8. Den har följande formulering.

1. Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 8 medför i första hand en förpliktelse för staten att avhålla sig från ingrepp i den skyddade rättigheten (Danelius et al. 2023, samt Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights). Sådana ingrepp består vanligen av åtgärder i enskilda fall, men kan också gälla generella inskränkningar i människors frihet att forma sin tillvaro.

9.2.1 Vissa villkor måste vara uppfyllda för ingrepp i skyddade rättigheter

För att en inskränkning i skyddet för privatliv, familjeliv, hem och korrespondens ska vara förenlig med artikel 8:2 måste följande tre villkor vara uppfyllda:

1. Ingreppet ska vara lagligt,
2. ingreppet måste vara ägnat att tillgodose något av de uppräknade allmänna eller enskilda intressena som anges i artikel 8:2: statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd, förebyggande av oordning eller brott, skydd för hälsa eller moral eller skydd för andra personers fri- och rättigheter, och
3. ingreppet måste vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose detta intresse (Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights).

Kravet på att ingreppet ska vara lagligt innebär i första hand att inskränkningen måste ha stöd i nationell lag och att nationell lagstiftning uppfyller rimliga villkor på rättssäkerhet. Lagstiftningen ska vara tydlig och tillgänglig för allmänheten. Laglighetskravet innebär vidare att lagstiftningen ska vara utformad med tillräcklig precision, så att medborgarna har möjlighet att anpassa sitt beteende efter gällande rätt. Det medför också att staten är skyldig att se till att det finns tillräckliga garantier för att individens rättigheter enligt artikel 8 respekteras.

De allmänna och enskilda intressen som anges i artikel 8:2 är omfattande och allmänt formulerade. Det innebär att det i de flesta fall är möjligt att hänföra ett ingrepp i rättighetsskyddet till något av de angivna ändamålen.

Att ingreppet ska vara nödvändigt begränsar vilka inskränkningar som är tillåtna enligt artikel 8. Europadomstolen har i sin praxis slagit fast att begreppet nödvändigt i detta sammanhang inte är synonymt med ”oundgänglig” (indespensable). Det ska dock finnas ett ”angeläget samhälleligt behov” (pressing social need) (Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights). Varje konventionsstat har viss frihet (margin of appreciation) att avgöra om en inskränkning är nödvändig, men en inskränkning måste vara proportionerlig. Europadomstolen förbehåller sig rätten att övervaka om inskränkningarna uppfyller dessa krav. En begränsning av en konventionsrättighet kan aldrig vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle om det inte också är proportionellt i förhållande till det eftersträvade målet med lagstiftningen.

9.2.2 Den fysiska integriteten omfattas av skyddet för privatlivet

En del av skyddet för privatlivet avser den fysiska integriteten (Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights). Allvarliga kränkningar av den fysiska integriteten kan utgöra tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling och därför stå i strid med artikel 3 i Europakonventionen. Är det i stället fråga om mindre allvarliga kränkningar av den fysiska integriteten kan de strida mot artikel 8 (Danelius m.fl., 2023).

Rättsfallet Gillan och Quinton mot Förenade kungariket (dom 12.1.2010) rörde fråga om rätt till respekt för privatliv enligt arti-

kel 8. Målet gällde 2000 års brittiska lag mot terrorism, enligt vilken polisen under vissa förutsättningar hade rätt att bland annat kroppsvisitera personer trots att det inte fanns skälig misstanke om brott. Polisen kunde kräva att en person tog av sig huvudbonad, skor, ytterkläder, handskar och fick med händerna söka efter innehållet i fickor, runt kragar, sockor och skor samt i personens hår. Åtgärderna fick vidtas på offentlig plats, och vägran att underkasta sig åtgärderna var straffbart.

Europadomstolen konstaterade att det var fråga om ingrepp i privatlivet och att dessa ingrepp inte kunde jämföras med till exempel kontroller på en flygplats där passagerarna kunde anses ha lämnat sitt samtycke genom att välja att resa med flyg. Inte heller hade befogenheterna enligt lagen mot terrorism förbundits med tillräckliga rättsliga garantier mot godtycklighet i tillämpningen eller missbruk. Bland annat stod det en polisman fritt att handla helt efter egen bedömning. Den enda begränsningen var att syftet måste vara att söka efter föremål som kunde användas i samband med terrorbrott, men detta var en vidsträckt kategori som innefattade även många vardagliga föremål. Det fanns också risk för att befogenheterna utövades på ett diskriminerande sätt mot personer med viss hudfärg eller visst etniskt ursprung. Slutsatsen blev att åtgärderna inte var tillräckligt specificerade och inte omgärdade med adekvat rättsligt skydd och att det därför förelåg en kränkning av rätten till skydd för privatlivet enligt artikel 8 (Gillan and Quinton v. United Kingdom 4158/05, 12 January 2010 punkt 83 och 87).

9.3 Barnkonventionen

Vi har i avsnitt 6.1.1 redogjort för att barnkonventionen gäller som svensk lag och redovisat de grundprinciper som har en särskild ställning vid tolkning av konventionen. Av särskild betydelse för frågan om kroppsvisitation är regleringen i artikel 16.1 barnkonventionen, som stadgar att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

Stadgandet innebär inte ett absolut förbud mot ingrepp i privatlivet, men sådana ingrepp måste ha stöd i lag. I artikeln anges inte

några särskilda syften som kan utgöra godtagbara skäl att inskränka rätten. Artikeln måste dock läsas mot bakgrund av konventionen som helhet. Barnkonventionsutredningen uttalade att det behöver finnas ett reellt och godtagbart syfte bakom såväl den lagliga möjligheten till ingreppet som ingreppet i sig. Syftet måste vara förenligt med barnkonventionen i övrigt, men det finns ett visst utrymme för respektive stat att bedöma vilka syften som inskränkningar kan godtas för. I utredningen påpekades vidare att det allmännas ingrepp i privatlivet med mera ofta syftar till att skydda enskilda och är således nära kopplade till skyddet för privatlivet. En åtgärd av staten kan alltså utgöra ett integritetsingrepp och ett skydd mot integritetsintrång på samma gång (SOU 2020:63).

9.4 Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Sverige har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vars syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter för alla personer med funktionsnedsättning. Konventionen innehåller inga nya rättigheter, utan förtydligar vad som krävs för att personer med funktionsnedsättning fullt ut ska få sina rättigheter uppfyllda som alla andra. Enligt artikel 1.2 i konventionen innefattar personer med funktionsnedsättning bland annat personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra. Konventionens allmänna principer framgår av artikel 3 och är individuellt självbestämmande, icke-diskriminering, deltagande och inkludering i samhället, respekt för olikheter, lika möjligheter, tillgänglighet, jämställdhet och respekt för den fortlöpande utvecklingen hos barn med funktionsnedsättning.

9.5 Regler om kroppsvisitation finns i rättegångsbalken

9.5.1 Rättegångsbalkens definition är vägledande

Enligt 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken (RB) avses med kroppsvisitation en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Detta innebär, enligt förarbetena till bestämmelsen, att man kan känna såväl utanpå kläderna som inuti fickor och liknande (prop. 1993/94:24 s. 40). Definitionen i RB är, som nämns i inledningen, enligt uttalanden i förarbetena avsedd att vara vägledande för tolkning och tillämpning av begreppet kroppsvisitation även i annan lagstiftning än RB.

Med uttrycket ”andra föremål” avses föremål avsedda att förvara andra föremål i, till exempel plånböcker, kartonger och fodral och även bagagelådor och barnvagnar med mera (prop. 1993/94:24 s. 40 ff.). Det avgörande är att det rör sig om ett föremål som den som ska undersökas har med sig. Begreppet kroppsvisitation omfattar undersökning av föremål oavsett om de är öppna, stängda, låsta eller på annat sätt tillslutna.

För att man ska kunna säga att någon har med sig ett föremål krävs att personen har egendomen under sin fysiska kontroll (prop. 1993/94:24 s. 42). Att någon tillfälligt ställt ner föremålet på marken utesluter inte kroppsvisitation. Det krävs emellertid att man kan peka ut en bestämd person som innehavare av föremålet. Herrelösa föremål eller föremål där det är osäkert vem av flera personer som föremålet tillhör kan inte undersökas inom ramen för en kroppsvisitation. Äganderätten till ett visst föremål har emellertid ingen betydelse för möjligheten till kroppsvisitation. Inte heller spelar det någon roll om den medhavda egendomen är öppen, sluten eller låst (prop. 1993/94:24 s. 42).

9.5.2 Gränsen mot husrannsakan och liknande intrång kan vara otydlig

När regleringen om kroppsvisitation i RB fick sin nuvarande utformning konstaterades det att kroppsvisitation kommer att överlappa vad som kunde ske inom ramen för tvångsmedlet husrann-

sakan. Några tillämpningsproblem borde dock inte uppkomma så länge förutsättningarna för de båda tvångsmedlen är desamma (prop. 1993/94:24 s. 42). Med husrannsakan avses undersökning i hem samt annan undersökning av hus, rum eller slutet förvaringsställe (prop. 1973:90 s. 246). Uttrycket ”liknande intrång” avser främst intrång som har annat syfte än undersökning, exempelvis polisens intrång i bostad för att avstyra lägenhetsbråk eller exekutiv åtgärd med avseende på föremål som befinner sig i viss bostad (SOU 1975:75 och prop. 1975/76:209 s. 147).

Som illustrativt exempel kan ges ett rättsfall från Svea hovrätt, i vilket tingsrätten bedömde att omständigheten att en väska placerats i en bevakad garderob där det krävts en bricka för att komma åt den, talade för att väskan förvarats i ett sådant slutet förvaringsställe som innebär att det är fråga om en husrannsakan. Tingsrätten konstaterade vidare att tvångsmedlen kroppsvisitation och husrannsakan i viss utsträckning överlappar varandra, men förutsättningarna för att använda dem är i huvudsak desamma. Personen hade självmant lämnat över sin bricka till polismannen och det låg enligt tingsrätten närmast till hands att betrakta undersökningen av väskan som en kroppsvisitation. Det konstaterades vidare att hur åtgärden klassificeras torde i det aktuella fallet inte ha någon praktisk betydelse. Hovrätten gjorde inte någon annan bedömning än tingsrätten i fråga om vilken tvångsåtgärd polismannen vidtagit (Svea hovrätts dom den 28 november 2014 i mål B 11985-14).

9.5.3 Kroppsvisitation får utföras vid misstanke om brott

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller som kan användas för att utföra en genomsökning på distans (28 kap. 11 § RB). Kroppsvisitation får också annars göras för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

Kroppsvisitation får användas mot en misstänkt som är under 15 år om det finns särskilda skäl för tvångsåtgärden. För att ett barn under 15 år ska få kroppsvisiteras krävs att det finns misstanke om

ett brott som har fängelse i straffskalan (36 § lagen om unga lagöverträdare). Tvångsmedel bör användas restriktivt mot personer under 15 år och i allmänhet bör det finnas misstanke om allvarligare brott eller brottslighet av större omfattning (prop. 1983/84:187 s. 29).

9.6 Visitation av elevskåp är ingen husrannsakan

Justitieombudsmannen (JO) har behandlat frågan om visitation av elevskåp (JO 1978/79 s. 396). En rektor hade med hjälp av huvudnyckel öppnat ett elevskåp och beslagtagit öl, som förvarades i skåpet. Elevskåpet disponerades av en elev, som uppträtt påverkad och hade vägrat låta lärarna titta i skåpet. Eleven skickades hem och efter det öppnades skåpet med huvudnyckeln. JO anförde att det inom en skola ofta finns slutna förvaringsutrymmen som upplåts för elevernas disposition, till exempel klädskåp i omklädningsrum för gymnastik och skåp för förvaring av läroböcker och annan skolmateriel. Den omständigheten att skåpen kan låsas och att eleverna i skåpen får förvara också personliga tillhörigheter kan inte anses frånta skolan rätt att öppna skåpen som ett led i sin uppgift att förhindra att ordningen i skolan störs. Undersökningen av innehållet får inte göras mer ingående än som är nödvändigt med hänsyn till undersökningens syfte att säkerställa ordningen i skolan. RF:s bestämmelser om skydd mot husrannsakan och liknande intrång kan enligt JO inte anses tillämpliga på sådana här undersökningar.

JO drog vidare paralleller till det militära området, där skåpsvisitation har ansetts tillåten även om uttryckligt lagstöd för det inte förelåg. Med hänsyn till de befogade misstankar som förelåg mot den aktuella eleven om att han på ett allvarligt sätt överträtt skolans ordningsregler genom att ta med sig öl till skolan hade också rektorn fog för att undersöka skåpet. JO betonade även att eleven först fick tillfälle att öppna skåpet och att såväl rektorn som annan lärare deltog i undersökningen, varför sättet som undersökningen genomfördes på inte kunde bli föremål för kritik.

I ett senare avgörande (JO 1988/89 s. 352) har JO prövat ett ärende där rektorn vid en skola hade låtit öppna och visitera cirka 200 elevskåp i syfte att undersöka om några av eleverna förvarade alkohol i skåpen. Åtgärden skedde utan elevernas vetskap. Anledningen till beslutet var att det förekommit rykten om och indika-

tioner på att elever kom åt sprit via langning och förvarade den i sina låsta skåp på skolan. JO konstaterar att rektor inte utan lagstöd får utföra husrannsakan eller liknande intrång. I just det aktuella fallet bortsågs från begreppet liknande intrång eftersom det avser intrång som inte sker i undersökningssyfte (prop. 1975/76:209 s. 147). Elevskåpen var ”slutna förvaringsställen” på så sätt att de var låsta. Skolledningen hade dock dubblettnycklar. Det innebär att skåpen inte var stängda för skolans ledning. Syftet med att skåpen hade lås var inte att inom skolan förse eleverna med ett helt privat utrymme, utan att hindra stölder av böcker och annan skolmateriel, som eleverna avses förvara i skåpen. Med hänsyn till elevskåpens ändamål, syftet med att de är låsta samt inte minst den omständigheten att skolledningen förfogade över dubblettnycklar, förtjänade inte åtgärden kritik. Avgörande för den slutsatsen var att JO inte betraktade elevskåpen som elevernas slutna förvaringsutrymmen i förhållande till skolledningen. JO betonade vidare vikten av att eleverna har klart för sig under vilka villkor de disponerar elevskåpen, för att undvika risken att de uppfattar sig som utsatta för ett integritetskränkande övergrepp. Det bör därför ankomma på skolan att informera eleverna, då de tilldelas elevskåp, om att dessa utrymmen endast är avsedda för förvaring av böcker och andra för skolarbetet nödvändiga hjälpmedel. Eleverna bör också få information om att skåpen inte är slutna i den meningen att de skyddas från skolledningens insyn enligt grundlagsskyddet mot husrannsakan. Även informationen om dubblettnycklar bör lämnas till eleverna.

I ett annat avgörande från JO (JO 2018/19 s. 608) hade eleverna på en skola tillgång till var sitt elevskåp som de hade egna lås till. Av kommunens rutiner för drogfri skola samt information om elevskåp framgick att elevskåpen var skolans egendom och utlånades till elever för förvaring av skolrelaterat material. Det framgick också att skolan hade rätt att öppna skåpen vid misstanke om att något otillåtet förvarades där. JO konstaterade även i detta fall att elevskåpen, med hänsyn till syftet med dem och de villkor under vilka eleverna får låna skåpen av skolan, inte kan anses som slutna förvaringsutrymmen i förhållande till skolan. Att skolan inte hade nycklar till skåpen påverkade inte denna bedömning. Det innebär att åtgärden att öppna skåpen inte kan anses som en husrannsakan i RF:s mening.

I förarbeten har det uttalats att elevskåp bör kunna genomsökas om det finns anledning att tro att ett föremål som används störande

eller utgör en fara för säkerheten på skolan har placerats där. Dessa utrymmen anses inte som privata utan har vanligtvis ställts till elevernas förfogande för förvaring av böcker och andra för skolarbetet nödvändiga hjälpmedel. I sammanhanget betonas vikten av att eleverna får tydlig information om reglerna för användning av skåpen och skolledningens eventuella dubblettnycklar. Däremot har det uttryckts att eventuella väskor som förvaras i skåpen inte får öppnas, då det saknas rätt att eftersöka föremål i bland annat väskor som någon bär med sig (prop. 2006/07:69 s. 16 f.). Utgångspunkten är nämligen att undersökning av något som en person bär med sig med handkraft, vanligtvis är att betrakta som en kroppsvisitation. Detta gäller även om personen ställt ifrån sig föremålet.

9.7 Vissa personalkategorier får utföra kroppsvisitation

9.7.1 Poliser

Kroppsvisitation är en åtgärd som i huvudsak är förbehållen poliser. Befogenheten följer direkt av polislagen (1984:387). Av 19 § första stycket i nämnda lag följer att en polisman som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon får i anslutning till ingripandet kroppsvisitera denne. Kroppsvisitation får ske i den utsträckning som är nödvändig av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål ska kunna tas om hand eller för att personens identitet ska kunna fastställas. Vidare får kroppsvisitation göras i förebyggande syfte, för att polisen ska kunna ta hand om farliga tillhyggen i vissa riskfyllda situationer (19 § andra stycket polislagen).

9.7.2 Ordningsvakter

I vissa sammanhang tilldelas uppgiften kroppsvisitation ordningsvakter. Den 1 januari 2024 skedde en del förändringar i regleringen av ordningsvakter. Ordningsvakternas ställning och verksamhet regleras främst i lagen (2023:421) om ordningsvakter (LOV), ordningsvaktsförordningen (2023:422), polislagen samt i Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ordningsvakter (PMFS 2017:12 FAP 670-1). Polismyndigheten har genom PMFS 2023:18 FAP 670-1 beslutat om ändringar i föreskrifterna.

Enligt 2 § LOV får ordningsvakter användas för att medverka till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet eller främja trygghet. Polismyndigheten har huvudansvaret för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet i samhället. Ordningsvakter får dock användas för att bistå Polismyndigheten i dessa avseenden.

Ordningsvakter har vissa befogenheter att använda tvångsmedel och våld. Med stöd av 29 § polislagen har ordningsvakter fått vissa polisiära befogenheter. Till exempel har en ordningsvakt befogenhet enligt 13 § polislagen att avvisa eller avlägsna en person som genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen från ett visst område eller utrymme, om det är nödvändigt för att ordningen ska kunna upprätthållas. Ordningsvakter som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar en person i anslutning till ingripandet får också kroppsvisitera personen i den utsträckning som är nödvändig för att personens identitet ska kunna fastställas (29 § tredje stycket och 19 § första stycket 2 polislagen).

Som utgångspunkt gäller att den som vill använda ordningsvakter behöver ha tillstånd till det eller stöd för det i lag eller annan författning. Tillstånd beslutas av Polismyndigheten. I några fall har lagstiftaren redan gjort bedömningen att ordningsvakter får användas för vissa uppgifter, som till exempel kroppsvisitation. Som exempel kan nämnas lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol och lagen (2022:1011) om in- och utpasseringskontroller vid högskoleprovet. I dessa fall krävs inte tillstånd för att använda ordningsvakter för de särskilt angivna ändamålen.

9.7.3 Väktare

Väktare är en personalkategori som kan anlitas för att till exempel bevaka byggnader och anläggningar samt för att kontrollera in- och utpasseringar på ett visst ställe.

Regler om väktare finns i lag (1974:191) om bevakningsföretag, förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m. samt Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om bevakningsföretag och bevakningspersonal (PMFS 2017:10 FAP 573–1).

Med bevakningsföretag avses i lag om bevakningsföretag den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning bevaka fastighet, anläggning, viss verksamhet, offentlig tillställning eller något annat sådant, bevaka enskild person för dennes skydd eller bevaka sedlar, mynt eller annan egendom i samband med transport. För att bedriva bevakningsföretag krävs tillstånd (auktorisation). Vidare får utbildning av personal som ska utföra bevakningstjänst ske endast efter auktorisation enligt lagen om bevakningsföretag. All personal hos ett auktoriserat bevakningsföretag ska vara godkänd vid prövning med avseende på laglydnad, medborgerlig pålitlighet samt lämplighet i övrigt för anställning i ett sådant företag (1, 2 och 4 §§ lag om bevakningsföretag).

Länsstyrelsen prövar frågor om auktorisation och godkännande av personal hos bevakningsföretag. Det är också länsstyrelsen som har ansvar för tillsyn över auktoriserade bevakningsföretag (5, 6 och 8 §§ lag om bevakningsföretag).

När det gäller användning av våld i yrkesutövningen har väktare inga särskilda befogenheter. Väktare har endast den rätt som tillkommer alla, bland annat att gripa den som ertappas på bar gärning eller flyende fot när det rör ett brott som kan innebära fängelse (24 kap. 7 § andra stycket RB). Väktare får också beslagta föremål som påträffas i ett sådant sammanhang, precis som alla får göra. Även brukande av våld i nödvärnssituationer är tillåtet på samma sätt som för alla andra.

Lag (2004:1100) om luftfartsskydd innehåller kompletterande bestämmelser till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 300/2008 av den 11 mars 2008 om gemensamma skyddsregler för den civila luftfarten och om upphävande av förordning (EG) nr 2320/2002. Säkerhetskontroll av personer, medförda föremål och fordon som följer av förordningen ska enligt 2 § i nämnda lag utföras av en polisman eller av annan särskilt utsedd person som förordnats

av Polismyndigheten, under polismans ledning. Genom att Polismyndigheten förordnar dessa särskilt utsedda personer får de rätten att genomföra sådana undersökningar som regleras i 3 §. Bland undersökningarna kan nämnas att kroppsvisitera den som uppehåller sig inom flygplatsens område. Den förordnade får också rätten att avvisa eller avlägsna personer från flygplatsområdet.

Dessa särskilt utsedda personer är i dag vanligtvis väktare anställda av säkerhetsbolag, som har genomgått en särskild utbildning anordnad av vaktbolaget. Instruktörer som utbildar personer som ska utföra kontroller på flygplatser måste vara certifierade av Transportstyrelsen (10 § TSFS 2020:80).

9.7.4 Övriga personalkategorier

Kroppsvisitation tillåts enligt flera lagar. Till exempel kan befattningshavare inom Tullverket, Kriminalvården och en del vårdinrättningar ha behörighet att utföra kroppsvisitation.

Unga som vårdas enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och som vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, kan kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas (17 § nämnda lag). En sådan åtgärd kan genomföras av personalen vid hemmet.

Sedan den 1 januari 2024 gäller vid inre utlänningskontroll att även civilanställd personal vid Polismyndigheten får undersöka föremål som en utlänning har med sig (9 kap. 9 a § utlänningslagen [2005:716]). I dessa fall krävs det alltså inte att det är en polisman som genomför kroppsvisitationen. Som exempel i förarbetena nämns att en arrestvakt går igenom en hämtad eller medtagen utlännings bagage eller handväska medan en polisman förhör personen (prop. 2023/24:12 s. 16).

9.8 Personalen har befogenhet att omhänderta föremål i skolan

9.8.1 Vissa förutsättningar ska vara uppfyllda för omhändertagande av föremål

Personal får från en elev omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen (5 kap. 22 § skollagen). Bestämmelsen gäller inte för kommunal vuxenutbildning. Behovet av motsvarande reglering för vuxenutbildningen ansågs inte så stort att det var motiverat med lagstiftning (prop. 2006/07:69 s. 12). Det innebär att bestämmelsen omfattar grundskolan, gymnasieskolan, anpassade grundskolan, anpassade gymnasieskolan, specialskolan och sameskolan. I den förstnämnda situationen är det inte föremålet i sig utan sättet på vilket det används i skolan som utgör grunden för omhändertagandet. Det kan exempelvis röra sig om en mobiltelefon eller en leksak som används under lektionstid och som stör undervisningen eller provtillfället. Det kan också röra sig om objektivt sett harmlösa föremål som till exempel pinnar eller stenar, som en elev av någon anledning tagit med till skolan och där använder på ett störande sätt. Avgörande för om ett omhändertagande får ske är alltså om användandet stör utbildningen. Som exempel på föremål som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen kan nämnas pyrotekniska attiraljer eller kemikalier. Det kan också röra sig om föremål som endast genom ett förmodat användningssätt kan utgöra en fara för säkerheten såsom en kniv eller något annat verktyg, berusningsmedel eller en leksak vilken kan användas på ett sätt så att fara uppstår.

Även utan den här möjligheten i skollagen så finns det vissa möjligheter att ingripa mot farliga föremål med stöd av brottsbalkens allmänna nöd- och nödvärnsbestämmelser. Eftersom bedömningen gjordes att de situationer som uppstår på skolor vanligtvis inte är så hotande att dessa bestämmelser kan tillämpas, är bestämmelsen i skollagen utformad så att den täcker även sådana fall (prop. 2006/07:69 s. 11).

När det blir aktuellt att omhänderta föremål som påträffas i gemensamma utrymmen och som inte uppenbart tillhör en särskild elev gäller den begränsningen att föremålet åtminstone måste kunna antas tillhöra någon elev för att ett omhändertagande ska kunna

genomföras. Är det osäkert vem föremålet tillhör – det kan exempelvis finnas tillfälliga besökare och hantverkare etc. i skolan, till exempel i en cafeteria – kan ett omhändertagande inte fullföljas med stöd av bestämmelsen (prop. 2006/07:69 s. 16 f.).

9.8.2 Det finns regler för hur omhändertagna föremål ska hanteras

Ett föremål som har omhändertagits enligt 5 kap. 22 § skollagen ska återlämnas till eleven senast vid den tidpunkt skoldagen är slut för eleven. Avsikten är att omhändertagen egendom ska återlämnas så snart omhändertagandet inte längre behövs för att syftet med åtgärden ska uppnås (prop. 2006/07:69 s. 17). Om eleven vid upprepade tillfällen tagit med sig föremål som omfattas av 22 § eller om det med hänsyn till föremålets beskaffenhet finns särskild anledning att inte återlämna det, behöver dock inte föremålet lämnas tillbaka förrän elevens vårdnadshavare har informerats om omhändertagandet. Föremål, vars medtagande motiverar att återlämnandet bör anstå och kontakt tas med vårdnadshavare redan vid första tillfället, torde i allmänhet vara sådana att de utgör en fara för säkerheten i skolan. Som exempel kan nämnas alkoholhaltiga drycker eller sådana föremål som avses i 5 kap. 23 § andra stycket skollagen, det vill säga sådana som kan antas bli förverkade enligt viss straffrättslig lagstiftning (prop. 2006/07:69 s. 17 f.).

Ett omhändertagande får inte bestå längre än till och med fjärde dagen efter verkställandet av omhändertagandet (5 kap. 23 § skollagen). Om föremålet kan antas bli förverkat enligt viss straffrättslig lagstiftning ska rektorn eller den som rektorn har bestämt skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Som exempel på sådana föremål kan nämnas narkotika, dopningsmedel, vapen och knivar. Omhändertagandet får i de fallen bestå tills frågan om föremålet ska tas i beslag har prövats.

9.9 Viss annan lagstiftning medger omhändertagande av föremål

Förutom regleringen i skollagen finns det även annan lagstiftning som tillåter omhändertagande av föremål. Ett föremål kan omhändertas för olika ändamål, till exempel för att förhindra att en brottsutredning försvåras eller för att förhindra brott. Exempel på reglering som avser omhändertagande är 7 § lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol, 7 § lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler och 7 § lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner. Påträffas vid en säkerhetskontroll enligt någon av dessa lagar vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet, och tas det inte i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, ska den hos vilken föremålet påträffas uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en sådan uppmaning får avlägsnas. Är innehavaren till ett påträffat föremål okänd, får det omhändertas.

En polis har också möjlighet att omhänderta elektronisk kommunikationsutrustning, till exempel mobiltelefoner, i samband med att en person ska förhöras (23 kap. 9 a § rättegångsbalken). För omhändertagande krävs det att det kan antas att utredningen försvåras om inte utrustningen omhändertas.

9.10 Personalen har befogenhet att ingripa fysiskt i skolan

Reglerna om nödvärn och nöd utgör uttryckliga ansvarsfrihetsgrunder, som angetts i lag. Vi återkommer till dessa i nästkommande avsnitt. Det finns emellertid också oskrivna regler eller principer som innebär att olika typer av gärningar kan anses tillåtna.

Högsta domstolen beskriver begreppet social adekvans som regler som finns vid sidan av de uttryckliga undantagsreglerna i bland annat 24 kap. BrB. Att en gärning är socialadekvat innebär enligt Högsta domstolen att den är tillåten trots att detta inte låter sig förklaras med hänvisning till vedertagna tolkningsmetoder eller skrivna undantagsregler. Det rör sig om en grupp av i lag oreglerade undantagsfall. Social adekvans är i den meningen snarare en beteckning på

en slutsats – att gärningen är tillåten – än ett skäl för denna slutsats. De olika undantagsfallen har dock så mycket gemensamt att det finns anledning att tala om en lära om social adekvans. Gemensamt för dem är att det, på ett eller annat sätt, finns ett samhälleligt intresse av att gärningen ska vara tillåten (NJA 2018 s. 591).

Lärares befogenhet att ingripa fysiskt ansågs tidigare utgöra en sådan socialadekvat gärning. Sedan den 1 augusti 2022 är befogenheten att ingripa fysiskt dock uttryckligen reglerad i 5 kap. 6 § skollagen. Av bestämmelsen framgår att personalen får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero. Detta innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar. Förtydligandet i lagtext av personalens befogenheter är inte avsett att utöka eller förstärka personalens eventuella skyldighet att ingripa för att förhindra att barn eller elever kommer till skada. En skyldighet att ingripa enligt tillsynsansvaret följer inte av skollagens bestämmelser, utan av skadeståndsrättsliga principer (prop. 2021/22:160 s. 150 och till exempel NJA 1984 s. 764).

9.11 Under vissa förutsättningar får alla gripa en person som har begått ett brott

Personalen i skolan har kan, precis som alla andra personer i samhället, tillämpa möjligheten till envarsgripande. RB innehåller nämligen en regel som innebär att vem som helst får gripa en person som har begått ett brott som kan medföra fängelse, om personen påträffas på bar gärning eller flyende fot. Den gripne ska sedan skyndsamt överlämnas till närmaste polisman (24 kap. 7 § andra stycket RB). Uttrycket ”brott” i bestämmelsen omfattar inte gärning som har begåtts av någon under 15 år (se NJA 1978 s. 67 och prop. 1983/84:187 s. 24 f.). Det innebär att ett barn som inte är straffmyndigt inte får gripas med stöd av denna bestämmelse. Däremot kan barnet gripas med stöd av 35 § lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Kravet för envarsgripande är även i det fallet att det ska röra sig om ett brott som hade kunnat medföra fängelse.

9.12 Reglerna om nödvärn och nöd utgör en yttersta möjlighet

I brottsbalken (BrB) finns bestämmelser om allmänna grunder för ansvarsfrihet. Dessa bestämmelser innebär att en person som agerar på ett sätt som i och för sig faller under en brottsbeskrivning, ändå inte har begått ett brott. Agerandet anses tillåtet. De ansvarsfrihetsgrunder som behandlas här utgörs av rätten till nödvärn och rätten till nöd.

Den som agerar i en nödvärnssituation döms inte för något brott såvida inte gärningen med hänsyn till angreppets beskaffenhet, det angripnas betydelse och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarlig. Rätt till nödvärn föreligger bland annat mot ett påbörjat eller överhängande brottsligt angrepp på person eller egendom (24 kap. 1 § BrB). Begreppet ”överhängande” innebär att det finns en möjlighet att använda nödvärnsåtgärder innan angreppet har inletts. Den som hjälper en person som befinner sig i en nödvärnssituation har samma rätt som den förstnämnda (24 kap. 5 § BrB).

Av 24 kap. 4 § BrB framgår att en gärning som någon begår i nöd utgör brott endast om den med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt är oförsvarlig. Nöd föreligger när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse.

Rätten att använda våld eller liknande i en nödvärnssituation/nödsituation är dock beroende av många omständigheter. Bland annat är det inte alltid självklart att den angripne har rätt att använda våld i stället för att dra sig undan från situationen. Nödvärnsrätt kan i och för sig föreligga även om angriparen är till exempel ett barn. Om angriparen är ett barn, psykiskt sjuk eller någon som har en felaktig uppfattning om vem han ger sig på är det dock troligt att den angripne inte har rätt att använda våld i stället för att dra sig undan (se Asp et al. 2013).

De allmänna grunderna för ansvarsfrihet i 24 kap. BrB, som rätten till nöd och nödvärn, är tillämpliga även i förhållande till skolverksamhet och måste också tolkas med beaktande av den tillsynsplikt som skolpersonal har i förhållande till elever. Med stöd av nödvärnsbestämmelsen i 24 kap. 1 § BrB är skolpersonal därför – även om inte personen själv utsatts för angrepp – berättigad, och kan till följd av tillsynsplikten också vara skyldig, att ingripa för att för-

hindra en elev från ett påbörjat eller överhängande angrepp på person eller egendom. Så länge ingripandet inte är uppenbart oförsvarligt ska detta inte medföra straffansvar. Vid bedömningen av vad som är uppenbart oförsvarligt ska det tillgripna våldet eller tvånget sättas i relation till såväl tillsynsplikten som till det förhållande som utlöst ingripandet (NJA 2009 s. 776; se även NJA 1988 s. 586).

10 Skolväsendets ansvar för brottsförebyggande arbete

10.1 Skolan har en central roll i samhällets arbete för att förebygga brott

I Sverige gäller i princip skolplikt för alla barn och unga i åldern 6 till 16 år. Dessutom var cirka 85 procent av alla barn i åldern 1 till 5 år inskrivna i förskola och drygt 81 procent i åldern 6 till 9 år inskrivna i fritidshem år 2021 (Skolverket 2023e). En stor andel av eleverna går också vidare från grundskolan och motsvarande skolformer till en gymnasieutbildning. Sammantaget betyder det att de allra flesta barn i Sverige tillbringar en stor del av sin uppväxt inom skolväsendet och att skolväsendet är den samhällsaktör som möter flest barn och unga, under längst sammanhängande tid. Dessvärre är skolan också en miljö där det förekommer en hel del brottsliga handlingar. För vissa brottstyper och vissa grupper av barn och unga är det till och med den vanligaste platsen att bli utsatt för brott på, se avsnitt 4.1. Detta är några av de faktorer som gör skolan till en aktör med både möjligheter och ansvar att förebygga brott och brottslighet.

I vårt uppdrag ingår att närmare analysera hur skolan kan bidra i det brottsförebyggande arbetet samt föreslå hur ett lagstadgat ansvar för detta arbete bör utformas för skolväsendet. Det innebär först och främst att det är skolans och inte andra aktörers roller som står i fokus för vårt arbete. Självklart spelar föräldrar en central roll i sammanhanget. Många andra samhällsaktörer har också uppdrag av stor betydelse. En annan viktig utgångspunkt för arbetet är att det inte finns någon allmänt vedertagen definition av vad som ingår i begreppet brottsförebyggande arbete, se avsnitt 5.2. I våra direktiv nämns bland annat skolans möjligheter att förebygga såväl destruktiva handlingar som framtida brottslighet. För att höja effektiviteten i samhällets samlade arbete för att förebygga brott finns också ett allt

större behov av samverkan mellan olika aktörer. Med sin kunskap om barn och elever och dessutom unika möjligheter att nå ut såväl till dem som till deras vårdnadshavare, har skolan även i det avseendet en viktig roll att spela.

Mot denna bakgrund behandlar vi i detta kapitel skolans roll i det brottsförebyggande arbetet i tre avseenden; när det gäller

- att förebygga barns och ungas framtida brottslighet,
- att förebygga brott i skolmiljön samt
- rollen som samverkanspart i det brottsförebyggande arbetet.

Frågor om skolans ansvar för att reagera på enskilda händelser som kan utgöra brott behandlar vi i kapitel 14.

De resonemang som förs här gäller, om inte annat anges eller framgår av sammanhanget, samtliga skolformer och fritidshemmet. Begreppet skola används i många fall som ett förenklande samlingsbegrepp. Resonemangen gäller också alla typer av brott och brottslighet. På senare tid har det dödliga skjutvapenvåldet i kriminella gängmiljöer ökat med stora negativa konsekvenser inte bara för de närmast drabbade utan för hela det svenska samhället. Av Brottsförebyggande rådets (Brå:s) studie av hur barn och unga involveras i kriminella nätverk framgår vilka särskilda förutsättningar som gäller för dessa processer (Brå 2023d). Utifrån bland annat denna kunskap och det allvarliga läge som råder finns sannolikt anledning att i ett särskilt sammanhang överväga och vidta riktade åtgärder för att förebygga just denna typ av brottslighet.

Det bedrivs ett intensivt reformarbete inom skolans område och även inom flera närliggande områden. Många processer av betydelse för frågan om skolväsendets roll och ansvar i det brottsförebyggande arbetet pågår parallellt. Det är vår ambition att så långt som möjligt ta hänsyn till detta i de överväganden som vi gör. Våra förslag med anledning av de resonemang som förs i detta kapitel redovisas huvudsakligen i avsnitt 16.3.

10.2 Skolan kan förebygga framtida brottslighet

Utredningens bedömning: Skolans breda uppdrag är redan i dag av stor betydelse när det gäller att förebygga barns och ungas framtida brottslighet. Men huvudsyftet med skolväsendets uppdrag är inte – och bör inte heller vara – att förebygga brott. Om skolväsendet framöver ska kunna spela en tydligare roll i det brottsförebyggande arbetet är det emellertid viktigt att inkludera även ett kriminologiskt och kriminalpolitiskt perspektiv i det reform- och utvecklingsarbete som bedrivs på nationell nivå inom skolområdet.

Genom sitt breda uppdrag kan sägas att skolan redan i dag bedriver ett omfattande brottsförebyggande arbete, även om det sällan benämns så. En icke fullgjord skolgång utgör enligt många en stark riskfaktor för att en ung person ska utveckla ett kriminellt beteende. Andra hävdar att attityder och värderingar spelar en avgörande roll. Betydelsen av barns bristande och ojämlika förutsättningar samt vikten av tidig upptäckt och tidiga interventioner är också aspekter som ofta uppmärksammas. Samtidigt är huvudsyftet med skolans kunskaps- och värdegrundsuppdrag, där till exempel det kompensatoriska uppdraget och elevhälsan utgör viktiga delar, inte att förebygga brott. Så bör det inte heller vara. Den senaste tidens utveckling, framför allt när det gäller det dödliga skjutvapenvåldet i gängmiljöer och den organiserade brottsligheten, har emellertid satt fokus på behovet av att i allt fler sammanhang och verksamheter anlägga också ett brottsförebyggande perspektiv.

Skolan har under en längre tid varit föremål för ett omfattande reform- och utvecklingsarbete på nationell nivå. Utgångspunkten i detta arbete bör naturligtvis i första hand vara pedagogiska överväganden och kunskap från forskningsfält inom olika discipliner som har relevans för undervisning och lärande. Om skolväsendets verksamheter framöver ska kunna axla en tydligare roll i det brottsförebyggande arbetet är det emellertid angeläget att i dessa sammanhang också beakta kriminologisk kunskap och kriminalpolitiska aspekter. Det kan till exempel handla om att i analyser inför beslut och i uppföljningar av genomförda reformer på skolområdet tydligare uppmärksamma konsekvenserna av olika alternativ och åtgärder för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

Allmänt kan sägas att förebyggande arbete handlar om att vidta åtgärder som är riktade mot orsakerna till eller förutsättningarna för det fenomen som ska förebyggas. Att med säkerhet fastställa orsakerna till att människor begår brott, liksom till andra typer av mänskligt beteende, är svårt eller rentav omöjligt. Den del av det brottsförebyggande arbetet som tar sikte på individers benägenhet att begå brott, socialpreventionen, utgår därför i stället ofta från det som i forskningen identifierats som kriminogena riskfaktorer och skyddsfaktorer, se avsnitt 5.3.1. Det förtjänar dock framhållas att riskfaktorer inte är detsamma som orsaksfaktorer, utan det är faktorer som samvarierar med utfallet i fråga och som man kan anta – men inte vara säker på – påverkar det. Det är också så att många risk- och skyddsfaktorer är gemensamma för ett antal olika former av negativ utveckling vilket gör att åtgärder som vidtas kan verka förebyggande i flera olika avseenden.

På regeringens uppdrag har Socialstyrelsen tagit fram ett kunskapsstöd i syfte att öka kunskapen om risk- och skyddsfaktorer för normbrytande och kriminellt beteende hos barn och unga (Socialstyrelsen 2020). Kunskapsstödet baseras framför allt på en genomgång av internationell forskning som gjorts av professorerna Anna-Karin Andershed och Henrik Andershed (Andershed & Andershed 2019). Forskningen om risk- och skyddsfaktorer är komplicerad bland annat på så sätt att faktorerna existerar på olika nivåer och hänger samman med varandra på komplexa sätt. Vi väljer trots det att i detta avsnitt om skolans möjligheter att förebygga framtida brottslighet uppmärksamma två enskilda faktorer som har stor relevans ur ett skolperspektiv. Dels gäller det faktorn god skolanknytning och goda skolprestationer som i flera studier och mycket konsekvent visat sig utgöra en skyddsfaktor när det gäller att motverka normbrytande beteende. Dels gäller det riskfaktorn normbrytande beteende som statistiskt sett är en av de absolut starkaste riskfaktorerna för normbrytande beteende, det vill säga att om man hittills i livet har uppvisat ett normbrytande beteende så är risken högre att man gör det i framtiden också. Slutligen råder stor enighet om att arbetet för att förebygga att barn och unga utvecklar ett normbrytande eller kriminellt beteende bör börja tidigt. Det gäller såväl tidigt i barnets liv som tidigt i en negativ utvecklingsprocess. Den frågan uppmärksammar vi också i detta avsnitt.

10.2.1 Skolanknytning och skolprestationer är viktiga skyddsfaktorer

Utredningens bedömning: Möjligheterna att öka användningen av evidensbaserade metoder och arbetssätt för positiv skolanknytning och goda skolprestationer bör undersökas, i syfte att förstärka dessa skyddsfaktorer för att motverka normbrytande beteende. I ett första steg bör regeringen överväga att ge berörda myndigheter i uppdrag att ta fram en kunskapssammanställning som visar hur användningen av sådana metoder i svensk skola ser ut i dag, hur den skulle kunna utvecklas samt vilka eventuella kunskapsluckor och andra hinder som finns för en sådan utveckling. Sammanställningen bör avse såväl generella metoder som sådana som är inriktade mot specifika grupper eller individer. Det kan också finnas anledning att göra en internationell utblick samt att särskilt uppmärksamma situationen för skolor i socioekonomiskt utsatta miljöer.

Skyddsfaktorer är faktorer som kan antas minska risken för ett visst negativt utfall. Närvaron av en eller flera skyddsfaktorer kan till exempel göra att en ung person inte utvecklar ett normbrytande eller kriminellt beteende trots att hon eller han befinner sig i en situation med många riskfaktorer. En positiv skolanknytning och goda skolprestationer, det vill säga att tycka att skolarbetet är roligt och att trivas med skolkamrater och lärare samt att prestera åtminstone genomsnittligt i alla ämnen, har återkommande visat sig samvariera med en minskad risk för att ett normbrytande beteende ska utvecklas (Socialstyrelsen 2020).

Att skolan spelar en stor roll för ungas eventuella framtida kriminalitet, utsatthet och sociala exkludering visar också den samlade kriminologiska forskningen (forskaren Julia Sandahl vid utredningens forskardialog den 5 maj 2023). Specialpedagogisk forskning påvisar värdet av tidiga insatser som stimulerar och stödjer språkutveckling, socioemotionella och kognitiva processer (professor Mara Westling Allodi vid utredningens forskardialog den 5 maj 2023). Skolans betydelse som skyddsfaktor i barns och ungas liv framgår även av flera kvalitativa studier där barn och unga själva kommit till tals (Lindbäck 2021, Barnombudsmannen [BO] 2018, BO 2023). Av de intervjuer som Statens institutionsstyrelse (SiS) genomför med unga som skrivs ut från särskilda ungdomshem framgår att skolan är det

område som flest unga uppger att de behövt hjälp med under sin vistelse på hemmet (SiS 2022). Utöver det finns många vittnesmål om den avgörande betydelse som kontakten med en lärare eller annan vuxen i skolan har spelat för enskilda individer, inte minst för dem som vuxit upp med brister i sin hemmiljö eller i sammanhang där anknytningen till det svenska samhället varit svag. En grundläggande förutsättning för skolans möjligheter att bidra är givetvis att barn och elever deltar och är närvarande, det gäller både de frivilliga och obligatoriska skolformerna. Skolnärvaro identifieras också som en framgångsfaktor i Skolverkets kartläggning av det brottsförebyggande arbetet i svensk skola (Skolverket 2023c). Att öka skolnärvaron är ett viktigt syfte med regeringens satsning på så kallade skolsociala team (U2023/01277).

Sammantaget torde det inte råda någon tvekan om att skoltiden lägger en viktig grund för hur vuxenlivet kommer att gestalta sig för barn och unga och att det även gäller risken för att utveckla ett kriminellt beteende. Det handlar inte bara om möjligheterna till en meningsfull sysselsättning och försörjning utan även om den personliga utvecklingen, bland annat den tillit både till den egna förmågan och till andra människor och samhället i stort som påverkar flera viktiga vägval i livet. Det kan invändas att barn och elevers möjligheter att trivas och lyckas i skolan framför allt påverkas av faktorer utanför skolans kontroll såsom individuella förutsättningar, familjens situation och sociostrukturella förhållanden och att det finns andra aktörer som har större ansvar för detta än skolan. Så kan det förvisso vara men enligt vår bedömning hindrar det inte att skolan bör göra allt som är möjligt för att stärka den skyddsfaktor som en positiv anknytning till skolan och goda skolprestationer visats sig utgöra när det gäller risken för framtida kriminalitet.

En viktig förutsättning för att lyckas med detta är att skolan utgår från bästa tillgängliga kunskap om vilka arbetssätt och insatser som kan vara verkningsfulla för det syftet. I utredningsarbetet har framkommit att det finns behov av mer kunskap och stöd när det gäller dessa frågor. I samband med den forskardialog som vi har genomfört, se avsnitt 2.2, har sådana behov framhållits men även att det redan finns många relevanta och evidensbaserade metoder som inte kommer till användning i svensk skola i den utsträckning som vore möjlig. I flera forskningsstudier betonas också behovet av mer kunskap (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering [SBU]

2022, Forte 2023, Ifous 2022). Frågan om denna typ av kunskaps- och verksamhetsutveckling handlar naturligtvis inte bara om skolans roll när det gäller att förebygga framtida kriminalitet. Arbetet för att få alla elever att känna anknytning till och nå goda resultat i skolan är en central del av skolans kärnuppdrag, samtidigt som det kan förebygga kriminalitet och flera andra framtida negativa utfall.

Det bedrivs redan ett omfattande arbete inom skolmyndigheterna, akademin och skolväsendet i syfte att ge förutsättningar för en skola där undervisning och annan verksamhet bedrivs på vetenskaplig grund och enligt beprövad erfarenhet. Vi gör emellertid bedömningen att frågan är av sådan vikt ur ett brottsförebyggande perspektiv att den bör uppmärksammas utifrån det uppdrag som vi har. Som ett första steg anser vi att regeringen bör överväga att låta ta fram en kunskapssammanställning som på ett strukturerat sätt visar i vilken utsträckning som svensk skola använder sig av evidensbaserade metoder som kan stärka de aktuella skyddsfaktorerna för normbrytande beteende och kriminalitet. I uppdraget bör också ingå att lämna förslag på hur användningen av metoder av detta slag kan utvecklas, inklusive att identifiera eventuella hinder och behov av ytterligare kunskap som i så fall behöver hanteras. Uppdraget bör omfatta insatser på alla preventionsnivåer; universell, selektiv och indikativ (se avsnitt 5.2).

Den 1 februari 2024 redovisade Skolforskningsinstitutet, Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten uppdraget att ta fram kunskapssammanställningar inom områdena elevhälsa och stöd som kan förbättra skolors möjligheter att välja effektiva insatser i syfte att elever ska nå utbildningens mål (regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens Skolverk, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Skolforskningsinstitutet). Vår bedömning är att det krävs en närmare analys av denna redovisning innan ett nytt uppdrag av det slag som vi förordar kan formuleras. Med de tidsramar som gäller för arbetet med detta betänkande är det inte möjligt för oss att göra en sådan analys, utan den får göras i samband med övervägandena om ett nytt uppdrag ska ges. Även SBU:s rapport den 1 december 2023, Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna, med anledning av uppdraget att sammanställa kunskap om metoder och insatser för att förebygga ungdomskriminalitet, torde vara av intresse i sammanhanget (SBU 2023).

I ett uppdrag av det slag som vi förespråkar bör, förutom skolmyndigheter, även Socialstyrelsen och Brå involveras för att stärka det kriminogena riskfaktor- och skyddsfaktorperspektiv som utgör utgångspunkt för vår bedömning.

10.2.2 Normbrytande beteende är en tydlig riskfaktor

Utredningens bedömning: I skolans ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör i större utsträckning ingå att förmedla vikten och betydelsen av att följa de lagar och andra regler som gäller i samhället. Det bör tydliggöras i skolans styrdokument. Det är också viktigt att de ordningsregler som gäller i skolan är tydliga och att de upprätthålls på ett effektivt sätt av skolans personal. I det reformarbete avseende skolans arbete med ordningsregler för att skapa trygghet och studiero som regeringen initierat är det angeläget att även uppmärksamma ordningsreglernas roll och betydelse ur ett brottsförebyggande perspektiv.

Normbrytande beteende är, som nämnts, den statistiskt sett tydligaste riskfaktorn för ett fortsatt normbrytande beteende. Att utmana rådande normer kan vara positivt och bidra till en önskvärd samhällsutveckling. Här avses emellertid destruktiva beteenden som innebär att regler eller normer överträds på ett sätt som är negativt ur ett samhällsperspektiv. Frågan om vad som gör att en ung individ uppvisar ett sådant beteende är komplicerad, lika komplicerad som brottslighetens orsaker. Beteendet kan hänga samman med individuella förutsättningar som exempelvis en funktionsnedsättning eller ett psykiatriskt tillstånd. Det kan även finnas ett samband med kontextuella faktorer och inlärningsprocesser där vissa beteenden har förstärkts. Sådana och andra möjliga, bakomliggande orsaker är mycket viktiga att uppmärksamma och adressera i det enskilda fallet. Vårt resonemang har emellertid en mer universalpreventiv utgångspunkt. Men även när generella insatser av sådant slag övervägs och implementeras är det givetvis av största vikt att ta hänsyn till barns och ungas skilda förutsättningar och de konsekvenser som olika åtgärder kan få för specifika grupper eller individer.

I den kriminologiska forskningen har frågan om individens inställning till brott mot normer och regler lyfts fram som en viktig

faktor när det gäller att förstå det normbrytande beteendet. Det gäller till exempel de kanadensiska forskarna Don Andrews och James Bonta som i sin teori från 1994 lyfter fram prokriminella attityder och värderingar som en av de viktigaste riskfaktorerna för att brottsligt beteende ska uppstå (Andrews & Bonta 1994). Enligt professor Per Olof H. Wikström och hans teori *Situational Action Theory* (SAT), se avsnitt 5.3, är den främsta orsaken till att individer begår brott att de har en moral som innebär att brott under vissa förutsättningar är ett acceptabelt handlingsalternativ (Wikström 2023). Enligt Wikström är det i första hand föräldrarna som har ansvar för att barn utvecklar en moral som motverkar ett sådant normbrytande beteende, i andra hand är det en viktig uppgift för skolan.

Skolan bör förmedla vikten av att följa lagar och regler i samhället

Skolan har ett tydligt värdegrundsuppdrag (1 kap. 4 § skollagen [2010:800]). Värdegrunden kommer också till uttryck i läroplanerna. De inledande delarna av läroplanerna handlar om skolans grundläggande värden och uppdrag samt övergripande mål och riktlinjer. De är viktiga eftersom de gäller för skolans och lärares arbete oberoende av vilket ämne de undervisar i. Av de inledande delarna framgår till exempel att skolan ska gestalta och förmedla människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde samt jämställdhet mellan män och kvinnor (Skolverket 2023f). Förståelsen för andra människor och förmågan till inlevelse ska främjas och rättskänsla ska fostras (ibid.).

En värdegrund med beståndsdelar som dessa är grundläggande för att människor inte ska begå brottsliga handlingar mot andra. Samhällssystemet vilar emellertid på ett omfattande regelverk som talar om vilka beteenden som är otillåtna, belagda med straff och därmed utgör brott. Det omfattar inte bara så kallade brott mot person utan också en mängd andra handlingar riktade mot till exempel staten och allmänheten. Oavsett individens egen inställning, förståelse eller acceptans behöver alla dessa regler följas för att samhällslivet ska fungera på ett tillfredställande sätt. Det är viktigt att skolan förmedlar detta. Vi gör bedömningen att det, utöver de skrivningar som redan finns i skollagen och läroplanernas inledande delar, finns ett utrymme att utveckla styrdokumenten mot en större tydlighet i detta avseende.

Läroplanerna innehåller även kursplaner för varje ämne. De frivilliga skolformerna styrs förutom av läroplaner av examensmål och ämnesplaner. Det centrala innehållet i kursplanerna är det obligatoriska ämnesinnehåll som alla elever har rätt att möta i undervisningen. I den allmänna debatten framförs ibland synpunkten att skolan i ökad utsträckning bör undervisa eleverna i lag och rätt, etik och moral, så kallad medborgarkompetens (*civic education*) eller liknande. Om det finns behov av att utöka eller komplettera undervisningen i dessa avseenden eller – på timplansnivå – göra omprioriteringar inom eller mellan olika ämnen är frågor som vi inte har underlag eller förutsättningar att bedöma utan som i så fall får hanteras i ett annat sammanhang. Det kan noteras att regeringen genom beslut i december 2023 gett en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av läroplanerna (dir. 2023:173). Syftet är att skapa bättre förutsättningar för elevers lärande och kunskapsutveckling. Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2025.

En särskild fråga gäller hur vuxna personer som invandrar till Sverige får kunskap om det svenska rättssystemet och de principer som det vilar på. Denna typ av samhällsinformation ingick tidigare som en del i den kommunala vuxenutbildningen (komvux) i svenska för invandrare (sfi). Numera gäller att kommuner är skyldiga att tillhandahålla samhällsorienterande utbildning enligt lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Undervisningen ges därmed som en del i arbetet för integration, vilket framstår som en lämplig utgångspunkt.

Regler i skolan bör också följas

På samma sätt som samhället i stort är skolan ett socialt system som kräver regler för vilka beteenden som är tillåtna och inte. Enligt 5 kap. 2 och 5 §§ skollagen ska det finnas ordningsregler i alla skolformer förutom förskolan och komvux. Precis som på samhällsnivå är det viktigt att reglerna är tydliga både vad gäller förväntade beteenden och vilka konsekvenser som inträder när reglerna inte följs. Utöver det krävs också att överträdelser uppmärksammas och att angivna konsekvenser inträder i omedelbar anslutning till dem. Det har inte bara fördelar för situationen i skolan utan är också av betydelse för förståelsen och respekten för det regelsystem som gäller i sam-

hället i övrigt och därmed även för det brottsförebyggande arbetet. Forskningsstudier har visat att sannolikheten att ungdomar ska begå brott är mindre om de går i en skola där regelefterlevnaden är hög (Brå 2023e).

I de dialoger som vi har haft har det i flera fall framkommit att personalen upplever svårigheter med att upprätthålla skolans ordningsregler. Omvänt verkar ett arbete med ordningsregler som bland annat leder till att de är tydliga, väl kända och konsekvent tillämpade av all skolans personal kunna bidra till en lugn och stabil skolmiljö. Våra iakttagelser bekräftar det som skolmyndigheterna tidigare kommit fram till (se till exempel Skolinspektionen 2020, Skolverket 2018). Att arbeta med regelefterlevnad på ett konstruktivt sätt kräver bland annat kompetens. Det kan annars finnas risk att barns och ungas förtroende för vuxenvärlden, och i förlängningen samhället i övrigt, tar skada vilket är negativt bland annat ur ett brottsförebyggande perspektiv. Det kan noteras att regeringen gett Skolverket i uppdrag att erbjuda lärare fortbildning i konflikthantering och ledarskap (U2023/02053 [delvis], U2023/02133).

Ytterligare en identifierad framgångsfaktor är elevernas delaktighet i arbetet med ordningsreglerna (Skolverket 2018, Skolinspektionen 2016). Genom en lagändring den 1 augusti 2022 förtydligades vikten av sådan delaktighet (prop. 2021/22:160, bet. 2021/22:UbU28, rskr. 2021/22:364). Det utesluter inte att ordningsreglerna också ska ses som ett viktigt arbetsverktyg för skolans personal.

Skolans arbete med ordningsregler kan mot denna bakgrund antas vara en faktor av betydelse när det gäller att motverka normbrytande beteende och kan på så sätt ha stor relevans för det brottsförebyggande arbetet. Regeringen har genom beslut den 2 november 2023 (dir. 2023:154) tillsatt en särskild utredare med uppdrag att bland annat föreslå åtgärder för ett effektivare arbete med trygghet och studiero. I uppdraget ingår flera delar som berör skolans arbete med ordningsregler. Som framgått, se till exempel avsnitt 7.1.2 och kapitel 5, finns flera likheter och beröringspunkter mellan skolans arbete för trygghet och studiero och det brottsförebyggande arbetet. Men det finns också flera skillnader, bland annat vad gäller inriktning, metoder och kunskapsbas. Vi ser det emellertid inte som ändamålsenligt att, parallellt med det utredningsarbete som nu pågår för att varaktigt förbättra trygghet och studiero i skolan, lämna några förslag på detta område. Vi vill dock betona vikten av att i ett kommande

reformarbete avseende trygghet och studiero uppmärksamma ordningsreglernas betydelse även ur ett brottsförebyggande perspektiv. Frågan om hur skolan bör agera när ett normbrytande beteende också kan misstänkas utgöra brott återkommer vi till i kapitel 14.

10.2.3 Insatser behöver vara tidiga, träffsäkra och samordnade

Utredningens bedömning: För att öka effektiviteten i arbetet för att förebygga framtida brottslighet måste behov av insatser på individnivå identifieras och initieras i ett tidigt skede, såväl tidigt i en individs liv som tidigt i en ogynnsam utveckling. De åtgärder som vidtas behöver också bygga på kunskap dels om individens behov och förutsättningar, dels om vad som kan vara verkningsfullt i den specifika situationen. Förskolan, fritidshemmet och elevhälsan är några av de skolverksamheter som kan fylla viktiga funktioner i detta sammanhang. Det förutsätter bland annat att verksamheterna har tillgång till adekvata resurser och nödvändig kompetens. Det krävs också samverkan med andra aktörer. Nationellt utformade utbildningsinsatser som kan användas lokalt och gemensamt av flera yrkesgrupper samtidigt bör övervägas.

Det torde inte råda någon tvekan om vikten av att förebyggande insatser vidtas så tidigt som möjligt, det gäller både i tidig ålder och i ett tidigt skede av en negativ utveckling. Att sådana insatser också har ekonomiska fördelar konstateras i Socialstyrelsens och Skolverkets rapport Satsa tidigt, tänk långsiktigt! (Socialstyrelsen, Skolverket 2023). Även om det som regel är barnet som står i fokus i dessa sammanhang behöver stödinsatser oftast riktas även till föräldrarna och familjen i övrigt. Det finns behov av insatser på alla preventionsnivåer. Universella insatser som bidrar till att ge alla barn och unga så goda uppväxtvillkor som möjligt. Selektiva insatser riktade mot grupper av barn som växer upp i miljöer med många riskfaktorer och få skyddsfaktorer. Indikativa insatser som kan ges till barn och familjer med särskilda behov av stöd. Till detta kan alla skolans verksamheter bidra. Vi uppmärksammar här särskilt förskolans, fritidshemmets och elevhälsans roller.

Förskolan

Förskolans möjligheter att bidra i det tidiga brottsförebyggande arbetet är stora. Forskning visar att en bra förskola gynnar social, kognitiv och språklig utveckling samt bidrar till barns psykiska välbefinnande på flera sätt (Forte 2023). Resultaten pekar också på att barn som gått i en förskola med hög kvalitet lyckas bättre i skolan samt har bättre kunskapsutveckling och social utveckling. Enligt Skolinspektionens granskning av huvudmäns och rektorers arbete för att undervisningen i förskolor i socioekonomiskt svagare områden ska hålla god kvalitet är de positiva effekterna av detta störst för barn i familjer med sämre socioekeonomiska förutsättningar och barn med behov av särskilt stöd. Av myndighetens rapport framgår emellertid att drygt hälften av de granskade förskolorna har behov av utveckling inom det granskade området (Skolinspektionen 2023d).

I förskolan finns dessutom goda möjligheter att tidigt identifiera föräldrar och barn med behov av särskilt stöd eller andra insatser. Forskning visar dessvärre att olika typer av svårigheter ofta uppmärksammas först när barn når skolåldern eller senare (Forte 2023). Av statistiken över orosanmälningar till socialtjänsten år 2021 framgår också att endast 2 procent av anmälningarna kommer från förskolan, jämfört med 17 procent från skolan i övrigt (Socialstyrelsen 2022).

Regeringen har tagit flera initiativ för att stärka och utveckla förskolans roll. Genom en ändring i skollagen som trädde i kraft den 1 juli 2023 är alla kommuner skyldiga att verka för att fler barn ska gå i förskola (prop. 2021/22:132, bet. 2021/22:UbU24, rskr. 2021/22:363). En särskild utredare har också fått i uppdrag att föreslå åtgärder för att utveckla lärar- och förskollärarutbildningarna i syfte att höja utbildningarnas kvalitet och yrkenas status och kvalitet (dir. 2023:111). Regeringen har vidare gett Skolverket i uppdrag att ta fram ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare (U2022/02319, U2021/00472 [delvis], U2023/01870). Syftet med professionsprogrammet är att utveckla undervisningens kvalitet, stärka professionerna och öka attraktionskraften hos yrkena i skolväsendet. Reformarbetet kan förväntas ha betydelse även för förskolans möjligheter att bidra till ett tidigt brottsförebyggande arbete. Den kunskapssammanställning som vi menar att regeringen bör överväga att låta ta fram, se avsnitt 10.2.1, kan bidra till att stärka dessa möjligheter ytterligare.

Fritidshemmet

Fritidshemmet är en verksamhet som ofta kommer i skymundan när skolfrågor diskuteras. Detta trots att det är fler barn som är inskrivna i fritidshemmet än det till exempel finns elever i gymnasieskolan (Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola [Ifous] 2023). Sedan 2016 har verksamheten också en egen del i läroplanen för grundskolan (Skolverket 2023f). Enligt den syftar undervisningen i fritidshemmet till att stimulera lärande och utveckling samt erbjuda eleverna en meningsfull fritid. Det är uppgifter av stor relevans även ur ett brottsförebyggande perspektiv.

I ett treårigt forskningsprojekt lett av Ifous har verksamheten studerats i ett samarbete mellan skolhuvudmän och forskare. En viktig slutsats av projektet är att det behövs mer kunskap för att fritidshemmets verksamhet ska kunna utvecklas så att den kan ge bästa möjliga förutsättningar för barns lärande och utveckling (Ifous 2023). Precis som i förskolan bör det i fritidshemsverksamheten finnas goda möjligheter för personalen att identifiera och fånga upp barn och familjer i behov av särskilt stöd och att i dialog med andra aktörer säkerställa att rätt stöd ges.

Det kan hävdas att en uppväxt i ett område där det förekommer omfattande gängkriminalitet, såsom i de områden som polisen definierar som särskilt utsatta (Polismyndigheten 2023b), är att betrakta som en riskfaktor i sig. Barn som växer upp i en sådan miljö kommer ofrånkomligen att exponeras för och påverkas av gängkriminaliteten mer än barn som växer upp i andra miljöer. Under sådana förhållanden är det särskilt angeläget att barnens fritid ägnas åt meningsfull sysselsättning i nära sällskap av goda vuxna förebilder och inte i sammanhang där det förekommer gängkriminalitet. Även i detta avseende har fritidshemmet en mycket viktig roll att spela. I betänkandet Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid (SOU 2022:61) föreslås bland annat att alla 6–9-åringar ska erbjudas ett avgiftsfritt allmänt fritidshem och att 6–12-åringar ska erbjudas fritidshem eller öppen fritidshemsverksamhet alternativt mer tid i dessa verksamheter beroende på barnets levnadsvillkor. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Elevhälsan

Enligt skollagen ska det finnas elevhälsa i de flesta skolformerna. Medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser ska ingå (2 kap. 25 § skollagen). Med sin kompetens och särskilda roll i skolmiljön är elevhälsan en verksamhet med stor potential att bidra i det brottsförebyggande arbetet. Målet med elevhälsans verksamhet är att skapa en så positiv lärandesituation som möjligt för eleverna och sambandet mellan lärande och hälsa ska stå i fokus för insatserna (Kunskapsguiden 2023). Här förtjänar påpekas att det finns exempel i våra grannländer där elevhälsan har ett bredare uppdrag. I den finländska elevhälsans (Skol- och studerandehälsovårdens) uppdrag ingår till exempel även att generellt främja en god uppväxt och utveckling för eleverna samt att stötta föräldrarna i deras roll som fostrare (Institutet för hälsa och välfärd 2023a). Genom en lagändring den 2 juli 2023 gjordes vissa förtydliganden av den svenska elevhälsans uppdrag, bland annat att den vid behov ska samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten (prop. 2021/22:162, bet. 2021/22:UbU27, rskr. 2021/22:429).

Att det finns ett samband mellan vissa aspekter av psykisk ohälsa och normbrytande beteende är väl belagt (Andershed & Andershed 2019). Enligt Folkhälsomyndighetens studie av skolbarns hälsovanor har trivseln i skolan bland 13–15-åringar minskat och skolstressen ökat (Folkhälsomyndigheten 2023). På regeringens uppdrag har myndigheten tillsammans med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) också gjort en kartläggning av ungas psykiska hälsa (Folkhälsomyndigheten, MUCF 2023). Av intervjuer med ungdomar framgår att många tycker att det är viktigt att ha någon att prata med, att det kan vara en professionell person till exempel inom skolan men att det måste vara någon som de kan lita på och känna sig trygga med. Många av de som intervjuats upplever att elevhälsan inte är synlig, tillgänglig och tillräckligt dimensionerad. Myndigheterna drar bland annat slutsatsen att elevhälsans tillgänglighet och samverkan med andra parter behöver öka och att informationen till eleverna om uppdraget och den tystnadsplikt som gäller behöver bli bättre.

Det kan tilläggas att huvudmän inom komvux inte är skyldiga att tillhandahålla elevhälsa. Skolverket har på regeringens uppdrag kartlagt vilket stöd som ändå erbjuds och kunnat konstatera bland annat att

skillnaderna i landet är stora och att nästan tre av fyra kommuner anser att de borde arbeta med andra eller fler typer av stöd- och elevhälsoinsatser inom komvux än de gör för närvarande (Skolverket 2023g).

Regeringen har aviserat att elevhälsan ska stärkas och att en elevhälsogaranti ska införas (Regeringsförklaringen den 18 oktober 2022). Genom beslut den 10 augusti 2023 har regeringen därtill gett ett antal myndigheter, däribland Socialstyrelsen och Skolverket, i uppdrag att ta fram ett nationellt hälsoprogram för barn (S2021/04102 [delvis], S2021/06171, S2021/06815 [delvis], S2022/01303, S2023/02379 [delvis]). Uppdraget omfattar även elevhälsan, både fysisk och psykisk hälsa ska uppmärksammas. Dessutom kan ”vissa delar av förebyggande socialtjänst” ingå.

Sammanfattande kommentarer

Sammantaget kan konstateras att det inom skolväsendet finns en mycket stor potential när det gäller att bidra till att tidiga, träffsäkra och samordnade insatser kan vidtas för att förebygga att barn och unga utvecklar ett kriminellt beteende. Det gäller både att upptäcka och adressera såväl direkta som indirekta riskfaktorer, se avsnitt 5.3.1, och inte minst inom förskolan, fritidshemmet och elevhälsan. För att potentialen ska kunna tillvaratas fordras emellertid bland annat resurser och kompetens.

Att identifiera tidiga tecken på att något inte står rätt till i ett barns liv kräver att det finns vuxna runt barnet med tid och möjlighet att göra iakttagelser och etablera förtroendefulla relationer. Det förutsätter i sin tur god personaltillgång. Det handlar framför allt om en adekvat resurstilldelning men även andra åtgärder kan bidra. För att höja vuxennärvaron i skolorna, utan att överbelasta lärarna, har till exempel nya funktioner såsom skolsocionomer och socialpedagoger inrättats i många skolor. Som ett sätt att frigöra tid till undervisningen har regeringen tillsatt en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag på hur den administrativa bördan för förskollärare och lärare kan minskas (dir. 2023:72). Ett ytterligare exempel utgör det finska systemet där en minimibemanning inom elevhälsan säkerställs genom delvis författningsreglerade nyckeltal för hur många elever det som mest får vara per varje skolläkare, skolhälsovårdare,

kurator och psykolog (Finlex 2023, Institutet för hälsa och välfärd 2023b).

Det fordras också att verksamheterna har tillgång till kompetens, såväl för att tolka signaler och göra korrekta bedömningar av situationer och behov som för att veta vad som kan vara verkningsfulla åtgärder. Många av de personalkategorier som är berörda – inom skolväsendet och för övrigt – har inte genom sin grundutbildning fått kunskap om kriminogena riskfaktorer och brottsförebyggande arbete i allmänhet eller om de speciella förutsättningar som gäller för arbetet med att förebygga och hantera gängkriminalitet. Som nämnts pågår för närvarande en översyn av förskollärar- och lärarutbildningarna och utredningen ser inte anledning att föregripa den. En utredning ser också över hur socionomutbildningen bättre kan förbereda för brottsförebyggande arbete (dir. 2023:121). Det finns även behov av fortbildning. En möjlighet att överväga framöver är att från nationell nivå tillhandahålla utbildningar, till exempel i digital form, som kan användas lokalt av flera berörda yrkesgrupper samtidigt. På så sätt främjas lokal anpassning och en gemensam tvärprofessionell kunskapsbas kan skapas. En sådan bas kan vara av stort värde i den samverkan mellan skolan och andra aktörer som tidiga, träffsäkra och samordnade insatser förutsätter.

Vi konstaterar sammanfattningsvis att det på detta område finns en utvecklingspotential när det gäller skolväsendets möjligheter att bidra till samhällets brottsförebyggande arbete. Med hänsyn till det omfattande reform- och utvecklingsarbete som redan pågår och planeras, både inom skolområdet och närliggande politikområden, ser vi emellertid inte ändamålsenligt att i nuläget lämna förslag på ytterligare, enskilda åtgärder. Vi vill dock betona vikten av att även det arbete som bedrivs på nationell nivå behöver vara samordnat om effektivitet ska uppnås.

10.3 Brott i skolan ska förebyggas

Utredningens bedömning: Brott i skolmiljön bör uppmärksammas på ett tydligare sätt och där behov finns bör brottsförebyggande åtgärder vidtas. Det förutsätter att skolhuvudmän och skolledningar har kunskap om de brottsproblem som finns på en skolenhet, tänkbara orsaker till problemen samt om vad som kan

vara verkningsfulla åtgärder när det gäller att förebygga de problem som identifieras. Vidtagna åtgärder behöver också följas upp. Skolornas brottsförebyggande arbete bör så långt möjligt integreras med annat liknande arbete. Skolan bör ges stöd i att utveckla ett sådant brottsförebyggande arbete. Skolor med särskilda utmaningar när det gäller brott i skolmiljön bör erbjudas ett kvalificerat, operativt stöd för att komma till rätta med problemen. En nationell uppföljning av lägesbilder som skolorna tar fram kan utgöra ett värdefullt underlag för regeringens fortsatta överväganden.

Som framgått är många skolor i dag tyvärr brottsbelastade miljöer, se avsnitt 4.1. Det är givetvis oacceptabelt att barn och unga ska vara utsatta för brott i en miljö där de genom skolplikten i princip är tvingade att befinna sig. Staten har också ett särskilt ansvar, som följer av Barnkonventionen, att skydda barn och unga från att utsättas för och dras in i kriminalitet. Självfallet är det inte heller acceptabelt att anställda i skolan blir utsatta för brott på sin arbetsplats. Brott och ordningsstörningar påverkar inte bara den eller de som är närmast drabbade utan också arbetsmiljön för alla i skolan, inte minst gäller det möjligheterna att bedriva och tillgodogöra sig undervisning. I förlängningen drabbas hela samhället, på olika sätt. Det vilar därför ett stort ansvar på skolväsendet att vidta de åtgärder som är påkallade och möjliga för att förebygga brott i skolmiljön. Ett sådant brottsförebyggande arbete kompletterar vad ovan sagts om skolans roll när det gäller att förebygga barns och ungas framtida brottslighet.

Inledningsvis ska framhållas att varje gång som ett misstänkt brott har inträffat i skolmiljön så behöver skolan reagera och agera. Flera olika åtgärder kan vara påkallade, se bland annat kapitel 7. Frågan om skolans skyldighet att anmäla misstänkta brott behandlar vi i kapitel 14. Utöver detta behöver skolan bedriva ett systematiskt och långsiktigt arbete för att förebygga att brott överhuvudtaget inträffar i skolmiljön. Ett sådant arbete bör utgå från en tydlig bild av vilka brottsproblem som finns och som ska förebyggas, en analys av situationen som inkluderar tänkbara orsaker till och förutsättningar för problemen, kunskapsbaserade åtgärder riktade mot dessa orsaker och förutsättningar samt en uppföljning av vad åtgärderna lett till.

Enligt den enkätstudie som vi har genomfört, se avsnitt 2.2, uppger 75 procent av rektorerna att man på skolan har en gemensam bild av den brottslighet som förekommer. Av enkäten och våra dialoger

framkommer också att många skolor inom ramen för sitt systematiska kvalitetsarbete, systematiska arbetsmiljöarbete eller andra processer redan har ett arbete av detta slag. Det är dock inte alltid som de händelser som kartläggs beskrivs som brott eller brottsproblem, kartläggningarna sker på det systematiska sätt som det brottsförebyggande arbetet förutsätter eller de åtgärder som vidtas utgår från bästa tillgängliga kunskap om hur de aktuella brottsproblemen kan förebyggas. Orsaksanalyser och uppföljningar är andra delar av processen som ofta är svåra att få till, vilket även Skolinspektionen kunnat konstatera i sina granskningar av skolors systematiska kvalitetsarbete (se till exempel Skolinspektionen 2023a).

Det är vår bedömning att alla huvudmän och förskole- och skolenheter bör bedriva ett brottsförebyggande arbete som det beskrivna. Givetvis måste omfattning och ambitionsnivå anpassas efter de specifika behoven och förutsättningarna. Arbetet bör också, så långt möjligt integreras med annat liknande arbete som redan pågår. Det är emellertid viktigt att det brottsförebyggande arbetet utgår från och tar sikte på handlingar som utgör brott, det vill säga handlingar som är belagda med straff i svensk lagstiftning, och som också bör benämnas så i arbetet. Det är även angeläget att skolorna i ökad utsträckning får tillgång till och använder sig av kunskapen inom det kriminologiska och brottsförebyggande området. Det gäller inte minst kunskap om hur brott kan förebyggas genom situationell prevention, se avsnitt 5.2.

I de dialoger som vi har haft med företrädare för olika skolverksamheter har det ofta uttryckts oro för hur skolan ska kunna hantera ytterligare en arbetsuppgift, i en redan mycket ansträngd arbetssituation. Det förtjänar emellertid påpekas att skolan redan har ett ansvar för att säkerställa trygghet och studiero i skolmiljön och dessutom övertar föräldrarnas tillsynsansvar när barnen är där. Men det är också viktigt att skolan erbjuds ett kvalificerat stöd i arbetet och att det stödet avser både hur ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete kan utformas och hur det på ett effektivt sätt kan integreras med annat arbete som redan utförs. Skulle en skolas kartläggning och analys visa att brottsproblemen har en sådan omfattning och påverkan på verksamheten att det behövs särskilda insatser i form av till exempel extern förstärkning bör även detta erbjudas.

En annan farhåga har gällt hur ett krav på att särskilt uppmärksamma brott i skolmiljön kommer att uppfattas av skolor som är

angelägna att framstå som attraktiva för potentiella elever och deras föräldrar. Med hänsyn till att brott förekommer på många skolor och vikten – för alla – av att detta motverkas på ett kraftfullt sätt är det emellertid vår förhoppning att ett aktivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete också kan ge en positiv bild av skolans förmåga att hantera utmaningar av detta slag och på så sätt utgöra en fördel i en eventuell konkurrens om elever. Det bör också påpekas att säkerställandet av elevers säkerhet och trygghet är en grundförutsättning för att en framgångsrik undervisning överhuvudtaget ska kunna bedrivas.

Uppföljningar av skolornas lägesbilder bör göras på nationell nivå. Utifrån kunskap från sådana uppföljningar har regeringen goda möjligheter att bedöma behovet av ytterligare åtgärder.

10.4 Skolan behöver samverka med andra i det brottsförebyggande arbetet

Utredningens bedömning: Skolan spelar en central roll när det gäller att åstadkomma ett effektivt, lokalt brottsförebyggande arbete. Samverkan med skolan i detta arbete behövs både på strategisk nivå och i individärenden. Utredningen utgår från att skolorna deltar i den samverkan som lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete förutsätter. Därutöver krävs samverkan i individärenden. När det gäller sådan samverkan gör utredningen utifrån sitt uppdrag följande bedömningar.

- Som en miniminivå bör det i varje kommun finnas en ändamålsenlig och lätt tillgänglig struktur för samverkan mellan i första hand skolan, socialtjänsten och Polismyndigheten i situationer då det finns oro för att en ung person ska begå allvarliga brott.
- Kravet på att en sådan struktur ska tillhandahållas bör vara förenligt med och ta tillvara pågående arbete och de strukturer för samverkan som redan finns.
- Syftet med denna samverkan bör vara att en gemensam bedömning av läget ska kunna göras samt att samordnade insatser och uppföljningar ska kunna genomföras.

- Skolan, socialtjänsten och Polismyndigheten bör var och en ha rätt att i dessa situationer påkalla respektive skyldighet att delta i samverkan.

Utredningen ser det dock inte som ändamålsenligt att utöver samverkansstrukturen Barn och unga i brottslighet (Bob), som regeringen gett ett antal myndigheter i uppdrag att inrätta, föreslå att en organisering av samverkan av detta slag ska införas. Beroende på i vilken mån de lokala Bob-råden kommer att tillgodose de behov som utredningen identifierat bör emellertid eventuella ytterligare åtgärder övervägas.

Brottsförebyggande arbete är komplicerat och som regel är många olika aktörer berörda. Arbetet blir som mest effektivt när kunskap från flera olika områden tas tillvara och insatser som vidtas är koordinerade med varandra så att de bildar en meningsfull och resurseffektiv helhet. Samverkan är ett sätt att uppnå en sådan samordning. I det brottsförebyggande arbetet behövs samverkan både på strategisk nivå och i enskilda individärenden. Skolan är en mycket viktig samverkanspart i båda dessa avseenden. Enligt utredningens enkät, se avsnitt 2.2, deltar drygt hälften av skolorna i samverkan i brottsförebyggande frågor. Av de som deltar uppger drygt hälften att samverkan avser såväl strategiska frågor som individärenden och nästan 90 procent av de som deltar i samverkan anser att den är värdefull för skolan. Bilden bekräftas av Skolverkets kartläggning som visar att drygt varannan skola saknar samverkan med polis och socialtjänst (Skolverket 2023c). Förutsättningarna för de olika typerna av samverkan skiljer sig åt och det är delvis olika frågor som aktualiseras.

10.4.1 Det behövs samverkan på strategisk nivå

Enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (2023:196) åligger det alla kommuner att verka för att strategiska brottsförebyggande frågor diskuteras och hanteras i ett särskilt råd där de inblandade aktörerna är representerade på ledningsnivå. Samverkan fordras också för att ta fram de kommunala lägesbilder och åtgärdsplaner som lagen kräver. Det analys- och planeringsarbete som enligt vår bedömning bör ske inom varje enskild skolenhet, se

avsnitt 10.3, bör kunna utgöra viktiga bidrag och komplement till arbetet på kommunnivå. Vi utgår från att skolor, oavsett huvudman, inom kommunens geografiska område deltar i det brottsförebyggande arbetet enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete och om så inte är fallet, att det uppmärksammas i de regelbundna uppföljningar av lagens tillämpning som kommer att göras. Eventuellt behov av ytterligare åtgärder när det gäller samverkan med skolan på strategisk nivå får övervägas utifrån resultatet av dessa uppföljningar.

10.4.2 Det behövs också samverkan i individärenden

När det gäller att vidta insatser för enskilda barn och familjer med särskilda behov behövs en delvis annan typ av samverkan, med delvis annat deltagande. Genom sitt uppdrag, sin kunskap och kompetens samt närheten till både barn och föräldrar kan skolan vara en central part även i denna typ av samverkan. På samma sätt som när det gäller samverkan i strategiska frågor är ett viktigt syfte med denna form av samverkan att utifrån en gemensam bild av läget komma fram till beslut om vilka åtgärder som är påkallade och av vem. Men till skillnad från samverkan i strategiska frågor får till exempel möjligheterna att dela information om enskilda individer en avgörande betydelse för möjligheterna till en effektiv samverkan. Vi kommer i enlighet med utredningens andra och tredje tilläggsdirektiv (dir. 2023:120, dir. 2024:7) att återkomma till dessa och andra frågor rörande informationsdelning och sekretess i vårt slutbetänkande.

Samverkan för att förebygga att barn och unga utvecklar ett kriminellt beteende kan behövas i flera olika situationer och skeden. Såsom vi har betonat är det angeläget att behov identifieras och samordnade åtgärder vidtas i ett tidigt skede, såväl tidigt i ett barns liv som tidigt i en negativ utveckling. Ofta handlar det i ett sådant läge om att adressera olika riskfaktorer för normbrytande beteende, se avsnitt 5.3.1. Om situationen eskalerar, för att en negativ utveckling inte kunnat brytas eller för att det inte funnits några tidiga tecken att reagera på, och det uppstår oro för att en ung person ska begå särskilt allvarliga brott behöver berörda aktörer snabbt få till stånd en effektiv samverkan. Det kan till exempel handla om situationer då det finns oro för att en ung person ska dras in i gängkriminalitet eller

annan grov organiserad brottslighet. Det kan också handla om oro för att en individ ska begå en skolattack.

Bedöms en situation vara akut är det givetvis i första hand en fråga för åtgärder av Polismyndigheten. I kapitel 15 betonar vi vikten av att skolan har bra kontaktvägar till Polismyndigheten på lokal nivå. Det kan också finnas behov av omedelbara insatser från socialtjänsten. I vissa fall är situationen svårtolkad och som regel finns det även behov av samlade och mer långsiktiga åtgärder. Då krävs samverkan mellan flera aktörer, i vart fall mellan skolan, socialtjänsten och Polismyndigheten. Samverkan behövs både för att en allsidig och rättvisande bedömning av läget och behoven ska kunna göras samt för att adekvata och samordnade åtgärder ska kunna vidtas.

10.4.3 Det finns redan många strukturer för samverkan och fler är under uppbyggnad

I många kommuner finns redan särskilda strukturer för samverkan runt barn och unga med risk att utveckla ett kriminellt beteende, såsom till exempel SSPF (skola, socialtjänst, polis, fritid) och SIG (sociala insatsgrupper). Flera av dessa strukturer beskriver vi i delbetänkandet SOU 2023:28 och i avsnitt 5.5. Hur arbetet med SSPF och SIG är tänkt att organiseras framgår av särskilt framtagna stödmaterial (Socialstyrelsen, 2023a,b) men formerna kan se olika ut i olika kommuner. Det finns även andra former för lokal samverkan, med andra beteckningar eller ingen beteckning alls. Till detta kommer den lagreglerade samverkansformen SIP (samordnad individuell plan) som är ett instrument för samordning mellan i första hand hälso- och sjukvården och socialtjänsten (16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen [2017:30], 2 kap. 7 § socialtjänstlagen [2001: 453]).

Under vår utredningstid har det också pågått ett flertal utvecklingsarbeten av relevans i sammanhanget. Skolverkets och Socialstyrelsens arbete med regeringsuppdraget Tidiga samordnade insatser (U2017/01236/GV, U2020/00363/S, U2023/01937) har genererat flera nya samverkansprojekt och modeller, bland annat enligt den skotska modellen GIRFEC (*Getting it right for every child*). Myndigheterna har identifierat bildandet av tvärprofessionella team som en framgångsfaktor i samverkan av detta slag (Skolverket, Socialstyrelsen 2023a). I sin slutredovisning konstaterar myndigheterna bland annat att det också är nödvändigt med en permanent samordning på

nationell, regional och lokal nivå för att skapa långsiktighet i arbetet (Skolverket, Socialstyrelsen 2023b). På regeringens uppdrag arbetar Skolverket och Socialstyrelsen även med att främja inrättandet av så kallade skolsociala team där skola och socialtjänst ska samverka för att hjälpa elever i behov av stöd (U2023/01277). En särskild utredare har i uppdrag att lämna förslag på hur ett system med så kallade ungdomskriminalitetsnämnder kan införas i Sverige (dir. 2022:106). Syftet med nämnderna är att åstadkomma tydligare åtgärder när barn och unga hamnat i en kriminell bana samt tidiga, tillräckliga och samordnade insatser för att förebygga fortsatt kriminalitet. Till detta kommer regeringens uppdrag till Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (SiS) att lämna förslag på en struktur för samverkan mellan myndigheter och aktörer på nationell, regional och lokal nivå i syfte dels att förhindra att barn och unga socialiseras och rekryteras in i organiserad brottslighet och gängkriminalitet, dels att säkerställa att effektiva och ändamålsenliga åtgärder vidtas när barn är inblandade i grov kriminalitet (Ju2023/00972), se vidare nedan.

Ett omfattande arbete för att samordna samhällets insatser för att förebygga att barn och unga dras in i kriminalitet pågår alltså såväl på nationell som regional och lokal nivå. Visserligen kan organisering, arbetssätt, målgrupper och deltagare skilja sig något åt men överlappningarna mellan de olika strukturerna och utvecklingsprojekten är också många. Diversifieringen står delvis i motsatsförhållande till önskemålet om större enhetlighet och en gemensam bas med brett tillämpningsområde. Vi delar bedömningen som ofta görs att ett mer stringent och allmänt använt system skulle ha flera fördelar. Bland annat skulle möjligheterna att koppla samman arbetet på olika systemnivåer liksom det strategiska arbetet med det operativa öka. Vartefter behoven och situationen förändras kan ett system av detta slag också utvecklas i stället för att nya modeller och arbetsformer kontinuerligt införs. På så sätt kan ett effektivt utnyttjande av de samlade resurserna främjas.

Den finska Ankarverksamheten uppfyller flera av de kriterier som nämnts och skulle kunna tjäna som inspiration för ett reformarbete i Sverige (Ankkuri 2023). Ankarverksamheten är en nationell, delvis författningsreglerad modell för samordning av stödinsatser till barn och unga som också utvärderats med goda resultat (Tieto käyttöön 2023). Även den danska samverkansmodellen SSP (skola, socialtjänst, polis) har en liknande bakgrund och uppbyggnad (Det

Kriminalpræventive Råd 2023). Med hänsyn till de många frågor som införandet av ett sådant nationellt system aktualiserar och de förutsättningar som gäller för vårt arbete är det inte möjligt för oss att presentera ett förslag av detta genomgripande slag. Vi anser dock att det kan finnas anledning att i ett särskilt utredningsarbete se över formerna för samordning och samverkan när det gäller att förebygga att barn och unga utvecklar ett kriminellt beteende. Syftet med ett sådant arbete skulle vara att ytterligare förstärka likvärdigheten, effektiviteten och hållbarheten över tid.

10.4.4 En struktur för samverkan i syfte att förhindra ungas allvarliga brottslighet utgör en miniminivå

I vårt uppdrag ingår att föreslå en lämplig organisering av lokala eller regionala samverkansorgan för situationer som rör skolattacker men såsom vi konstaterade i vårt delbetänkande (SOU 2023:28) är det inte lämpligt med en särskild reglering bara för dessa ärenden. Vi aviserade dock att frågan skulle hanteras ur ett något bredare perspektiv i detta betänkande.

Många barn och unga begår något eller några enstaka brott under sin uppväxt. En mycket liten andel av dem utvecklar en kriminell livsstil. En ännu mindre andel blir gängkriminella, begår skolattacker eller ägnar sig åt annan grov brottslighet. Men när det sker blir konsekvenserna förödande, både för de närmast berörda och för samhället i stort. Vi har betonat vikten av samverkan kring tidiga insatser men att samverkan kan komma till stånd när det finns oro för att en ung person ska begå allvarliga brott utgör enligt vår bedömning en miniminivå. I dessa lägen behöver samverkan också ske skyndsamt. En kvalificerad bedömning av läget behöver göras och i de allra flesta fall behöver samordnade insatser vidtas.

Överallt i landet bör det därför finnas en färdig struktur för hur samverkan mellan i första hand skolan, socialtjänsten och Polismyndigheten ska initieras, genomföras och följas upp i dessa situationer. Den bör vara dokumenterad, väl känd och lätt tillgänglig. Enligt vår bedömning är det lämpligt att kommunen, som en del i sitt ansvar för samordningen av det lokala brottsförebyggande arbetet, får i uppgift att tillhandahålla en sådan struktur. I många kommuner finns det, som framgått, redan former för samverkan som tillgodoser de behov som vi har identifierat och som då självklart kan och bör

användas. Att dessa former även kan ha ett bredare tillämpningsområde och omfatta fler aktörer utgör inte ett hinder. Därtill bör skolorna, socialtjänsten och Polismyndigheten ges en författningsreglerad rätt att i de situationer som avses påkalla samverkan enligt strukturen och motsvarande skyldighet att delta när det påkallas av en annan part. Givetvis bör även andra aktörer involveras vid behov. Regleringens syfte skulle vara att säkerställa att önskvärda insatser för att förebygga allvarlig brottslighet av unga personer inte uteblir på grund av bristande möjligheter till samverkan.

Parallellt med vårt utredningsarbete har emellertid Polismyndigheten, Socialstyrelsen och SiS som nämnts haft i uppdrag att lämna förslag på en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet (Ju2023/00972). I sin redovisning (Polismyndigheten, Socialstyrelsen, SiS 2023) föreslår myndigheterna bland annat att det i varje lokalpolisområde ska finnas ett så kallat Bob-råd (Barn och unga i organiserad brottslighet). Rådets uppgifter ska enligt rapporten till exempel vara att understödja samverkan, utifrån en gemensam lägesbild prioritera vilka verktyg och metoder som behöver finnas eller sättas in, bidra till kunskapsöverföring mellan myndigheter, diskutera och understödja insatser till enskilda individer, grupper och familjer samt kunna agera snabbt i samverkan vid akuta händelser eller spaningsunderlag. Rådet ska ledas av Polismyndigheten och i övrigt bestå av deltagare från kommunen, särskilt socialtjänsten och ”från skolverksamhet”. Representanter från första linjens sjukvård, barn- och ungdomspsykiatrin, näringslivet, civila samhället, fastighetsägare, allmännyttan, SiS och Kriminalvården ska kunna bjudas in att delta vid behov. Förutom lokalpolisområdet ska även kommunen kunna begära att rådet sammankallas.

Regeringen har därefter gett Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Kriminalvården, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, SiS, Statens skolverk och Åklagarmyndigheten i uppdrag att inrätta en samverkansstruktur på nationell, regional och lokal nivå i huvudsaklig överensstämmelse med förslagen i rapporten (Ju2023/02529). Av beslutet framgår att lokala råd ska inrättas på lokalpolisområdesnivå i de mest prioriterade områdena. Arbetet i råden ska vara individbaserat med fokus på operativt arbete och konkreta insatser. Det ska komplettera och förstärka redan etablerade och fungerande arbetsformer. Polismyndigheten ska vara sammankallande.

Såvitt vi kan bedöma råder ännu oklarhet rörande många detaljer i de föreslagna lokala Bob-rådens verksamhet. Vi kan emellertid konstatera att det finns flera beröringspunkter med den kommunbaserade samverkansreglering som vi sett behov av och som vi här beskrivit i korthet. Sammantaget gör vi bedömningen att det i nuläget inte är försvarligt att föreslå att en sådan reglering ska införas samtidigt som den omfattande Bob-strukturen ska byggas upp. Vi uppfattar emellertid att det kan finnas behov som vi har identifierat men som de lokala Bob-råden eventuellt inte kommer att kunna tillgodose. Till exempel torde samverkan kring individer där det finns oro för att en skolattack ska utföras inte omfattas såsom tillämpningsområdet nu är beskrivet. Det är också tveksamt om alla skolor, oavsett huvudmannaskap, kommer att ha möjlighet att påkalla samverkan i Bob-rådet. De praktiska konsekvenserna av ett lokalpolisområdesbaserat – och inte kommunbaserat – system är dessutom svåra att överblicka, särskilt som det ännu inte är klart vilken spridning som de lokala Bob-råden kommer att ha. Vår bedömning är därför att regeringen vartefter de lokala Bob-rådens verksamhet blir tydligare bör överväga om det finns behov av ytterligare åtgärder för att åstadkomma en effektiv samordning och samverkan i situationer då det finns oro för att en ung person ska begå allvarliga brott. I ett sådant sammanhang är det vår förhoppning att de bedömningar som vi här redovisat kan bidra.

11 Skolväsendets beredskap och kompetens för att hantera våldssituationer

11.1 Skolväsendet behöver säkerställa en beredskap och kompetens för att hantera allvarliga våldssituationer

Utredningens bedömning: Förskolor, skolor och fritidshem behöver säkerställa beredskap och kompetens för att hantera allvarliga våldssituationer.

Situationer med grovt våld i skolmiljö kan se olika ut och gärningspersonerna kan ha olika motiv. I skilda sammanhang används olika begrepp för att beteckna de situationer som avses. I MSB:s vägledning som redovisas i avsnitt 8.2.3 används begreppet våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan. I andra sammanhang används begreppet pågående dödligt våld (PDV). Ofta betecknas riktade angrepp mot skolmiljön och personer i skolmiljön som skolattacker. Vi kommer i den fortsatta framställningen att i första hand att använda begreppet allvarliga våldssituationer. Med allvarliga våldssituationer avses, som vi återkommer till i avsnitt 11.4.1, såväl sådana riktade angrepp som kan betecknas som skolattacker som andra former av allvarliga våldsdåd som kan ske i skolmiljön, till exempel väpnade uppgörelser inom eller i anslutning till skolans område.

Det förebyggande och främjande arbetet bör alltid vara i fokus. Men förskolor, skolor och fritidshem måste också ha en beredskap för att agera om en allvarlig våldssituation inträffar i skolmiljön.

I direktivet till denna utredning anger regeringen att situationer med pågående dödligt våld i publik miljö förutsätter effektiva och

samordnade insatser, utifrån en gemensam inriktning. Det kräver enligt regeringen att berörda aktörer är mentalt förberedda och att de gemensamt har planerat samt utbildat och övat sin personal.

Skolverket, Arbetsmiljöverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), framhåller behovet av utbildning, planering, övning och vid behov anpassningar i den fysiska miljön inför situationer med grovt våld i skolmiljön eller i anslutning till skolan (se kapitel 8).

11.2 Skolväsendets beredskap inför allvarliga våldssituationer är generellt sett otillräcklig

Utredningens bedömning: Skolväsendets beredskap inför allvarliga våldssituationer är generellt sett otillräcklig. Det är även stor skillnad mellan olika skolor vad gäller sådan beredskap.

Vi bedömer att det behöver finnas en bättre beredskap inom skolväsendet för att hantera olika former av allvarliga våldssituationer. Vårt intryck är också att det är stor skillnad mellan olika skolenheter vad gäller sådan beredskap.

11.2.1 Flera skolor saknar aktuella krisplaner som inkluderar situationer med väpnat våld

Det är otillfredsställande att en stor andel av de rektorer som besvarat vår enkät, omkring 30 procent, saknar en aktuell krisplan för sin skolenhet, som inkluderar situationer med väpnat våld. Detta tyder på att många skolor inte har en tillräcklig planering inför grövre våldsdåd. (Förskolan omfattades inte av enkäten, se avsnitt 2.2).

Bland enkätsvaren från de rektorer på skolor som inte har en krisplan som omfattar situationer med väpnat våld återkommer dessa svarskategorier:

- behöver uppdatera existerande krisplan
- arbete pågår ska göras efter kurs
- behov finns men arbetet inte påbörjat.

Några anger att arbetet inte varit prioriterat.

11.2.2 Övningar inför allvarliga våldssituationer är ett sätt att stärka beredskapen

Vi konstaterar att en stor andel av landets skolor inte har utbildat personalen inför allvarliga våldssituationer i skolmiljön. Utbildning eller övning är ett sätt att stärka beredskapen och kompetensen inför allvarliga våldssituationer. Behovet av utbildning måste dock övervägas av varje huvudman eller skolenhet, utifrån lokala förutsättningar.

Drygt hälften av de rektorer som besvarat vår enkät, 59 procent, uppger att de har utbildat personalen i hur de ska agera vid en krissituation med väpnat våld. Ytterligare ett antal rektorer anger att de avser att genomföra utbildning. Utbildningarna benämns ofta PDV-utbildningar. Andelen som genomfört PDV-utbildning är högre inom gymnasieskolan, 74 procent.

Våra skolbesök, digitala möten med skolpersonal samt vår enkät visar att det finns en efterfrågan inom skolväsendet på PDV-utbildningar. Frågeställningar om skolattacker är föremål för uppmärksamhet och diskussioner på skolorna. Flera skolledare har betonat vikten av att öva regelbundet inför en krissituation. En avhållande faktor för att utbilda i PDV är av allt att döma kostnaderna. Utbildningarna upplevs vara ekonomiskt betungade för flera rektorer eller skolchefer som vi varit i kontakt med.

Statliga myndigheter på nationell nivå tillhandahåller inte PDV-utbildningar, utan endast stödmaterial. MSB:s och Skolverkets stödmaterial kan dock användas av förskolorna och skolorna i deras interna utbildningar. På regional nivå tillhandahåller Länsstyrelsen i Gävleborg PDV-utbildningar för länets skolor, genom myndighetens regionala samordnare för brottsförebyggande frågor. Enligt uppgift är länsstyrelsen i Gävleborg den enda av landets länsstyrelser som erbjuder PDV-utbildning. Därutöver förekommer det på lokal nivå att poliser ger någon form av PDV-utbildning för skolor, mer eller mindre frekvent i olika delar av landet.

Det finns flera privata utbildningsanordnare som tillhandahåller PDV-utbildningar. Friskolekoncernen Academedia, som är en av landets största utbildningsanordnare, bedriver egna PDV-utbildningar

för skolor inom koncernen, men det har även förekommit att de sålt utbildningar till skolor med kommunal huvudman.

11.2.3 Det är viktigt att skolans personal har en planering för kommunikation vid en krissituation

Vi konstaterar att många skolor saknar larm- eller kommunikationssystem som möjliggör snabb kommunikation med personalen vid en krissituation. Det är i och för sig inte självklart att alla skolor behöver ett särskilt larm- eller kommunikationssystem. Men alla förskolor och skolor behöver ha en genomtänkt planering för hur man snabbt kan komma i kontakt med personalen vid en krissituation. Åtminstone för medelstora eller större skolor kan en teknisk lösning som möjliggör snabb kommunikation med personalen vara ett viktigt hjälpmedel. Samtidigt finns alltid risker med och hinder för olika tekniska säkerhetslösningar. Säkerhetslösningar måste därför implementeras och vårdas med omsorg.

Flera säkerhetsföretag säljer mobilapplikationer som säkerhetslösningar till skolor, med funktioner som larm/meddelande för inrymning, utrymning, försvunnen elev, hot, skolattack eller brand. Mobilapplikationerna fungerar som ett larmsystem som är kopplat till personalens mobiltelefoner.

Vid ett av våra skolbesök uppgav en rektor att det faktum att skolans personal saknar tjänstetelefoner har gjort att man valt att inte införskaffa ett larmsystem. Men om skolpersonalen använder privata mobiltelefoner i tjänsten, så kan det innebära större risker för personuppgiftsläckage eller dataintrång. Alla lärare har heller inte mobiltelefonen med sig till lektionssalen. Vid ett annat av våra skolbesök, där man hade ett larmsystem med en applikation i personalens telefon, framgick att några ur personalen inte visste hur man skulle använda mobilapplikationen. Det förekommer också att säkerhetsapplikationer måste aktiveras på nytt om applikationen inte använts på ett tag, vilket kan innebära förlorad tid eller bristande funktion i ett skarpt läge.

Det räcker alltså inte med ett larmsystem, det krävs även bland annat rätt kompetens hos personal som kan behöva använda larmsystemet. Rätt använda och med ett helhetsperspektiv på säkerhetsmiljön kan tekniska hjälpmedel vara till god hjälp. Men det finns

också skolpersonal som anser att säkerhetssystem med applikationer ger en falsk känsla av trygghet.

På marknaden finns även till exempel olika lösningar med högtalarsystem som kan nå alla utrymmen i en skola.

11.3 Utredningens analys av orsakerna till den bristande beredskapen att agera i allvarliga våldssituationer

Utredningens bedömning: En orsak till bristerna i beredskap och kompetens för att hantera allvarliga våldssituationer inom skolväsendet är att författningsregleringen inte ställer tydliga krav på att skolorna ska ha sådan beredskap och kompetens. En annan orsak kan vara att skolpersonal är ovana vid frågeställningar om beredskap inför allvarliga våldssituationer. Ytterligare en orsak kan vara resursbrist.

11.3.1 Författningsregleringen ställer inte tydliga krav på beredskap och kompetens för att hantera allvarliga våldssituationer i skolan

Vi bedömer att en orsak till bristerna i beredskap och kompetens att hantera allvarliga våldssituationer samt den bristande enhetligheten mellan skolorna i fråga om beredskap och kompetens är att författningsregleringen inte ställer tydliga krav på att skolorna ska ha sådan beredskap och kompetens. Skolorna har en mängd uppgifter och begränsade resurser. Det är därför lätt att förstå att uppgifter som inte är tydligt reglerade kommer längre ner i prioritetsordningen.

Det systematiska kvalitetsarbetet tar främst sikte på utbildningens mål och inte på beredskap för allvarliga våldssituationer

Frågor som relaterar till allvarliga våldssituationer kan sägas ligga i utkanten av de frågor som omfattas av skolans systematiska kvalitetsarbete. Det systematiska kvalitetsarbetet tar naturligen främst fasta på skolans kärnuppdrag. Frågor om beredskap och kompetens för att möta allvarliga våldssituationer berörs indirekt i skolans systematiska kvalitetsarbete, främst via bestämmelserna om trygghet och

studiero, och dessa bestämmelser är inte primärt inriktade på beredskap inför allvarliga våldssituationer.

I skollagstiftningen finns stöd för arbetet med trygghet och studiero (se till exempel 5 kap. 2–3 §§ skollagen samt prop. 2021/22:160 s. 229). Men bestämmelserna om trygghet och studiero syftar främst till att motverka kränkningar, trakasserier och mobbning och inte till att motverka eller skapa beredskap inför allvarliga våldssituationer som till exempel skolattacker.

Tillsynsansvaret enligt föräldrabalken ger endast skolan ett övergripande ansvar

Förskolan och skolan har ett tillsynsansvar över barnen och eleverna, som följer av föräldrabalkens tillsynsansvar, men detta ansvar kan inte lägga grunden för tydliga krav på beredskap för allvarliga våldssituationer.

Det finns inga bestämmelser i skollagstiftningen som reglerar tillsynsansvaret för barn och elever. Däremot regleras i föräldrabalken att vårdnadshavare har ett tillsynsansvar, som enligt praxis anses övergå till skolhuvudmannen när barnet eller eleven är i förskolan, skolan eller fritidshemmet. Men föräldrabalkens bestämmelser tar inte specifikt sikte på beredskap för allvarliga våldssituationer (se avsnitt 7.1.1).

Arbetsmiljölagstiftningen innebär inte specifika krav på beredskap för allvarliga våldssituationer i skolan

I arbetsmiljölagstiftningen finns som framgår i avsnitt 8.1.2 reglering som ger arbetsgivaren ett ansvar för att motverka våldsdåd. Men den regleringen gäller hela arbetsmarknaden och är därmed inte särskilt anpassad till frågeställningar som rör beredskap och kompetens att hantera allvarliga våldssituationer i skolan.

Av arbetsmiljölagstiftningen följer bland annat att arbetsgivaren ska utreda de risker för våld eller hot om våld som kan finnas i arbetet samt vidta de åtgärder som kan föranledas av utredningen. Vidare gäller bland annat att arbetstagarna ska ha tillräcklig utbildning och information och få tillräckliga instruktioner för att kunna utföra arbetet säkert och med tillfredsställande trygghet. Arbetstagarna ska även ha möjlighet att kalla på snabb hjälp vid en vålds- eller hotsitua-

tion. Arbetsmiljölagstiftningen innebär emellertid inte några specifika krav på beredskapsåtgärder som exempelvis att det ska finnas en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer.

MSB:s metoder för risk- och sårbarhetsanalyser är inte tänkta för allvarliga våldssituationer i skolan

MSB rekommenderar som nämns i avsnitt 8.1.3 alla skolor att ha en plan som beskriver hur skolan ska förbereda sig för, agera vid och återhämta sig från exempelvis ett attentat. Varje enskild skola bör utforma sin plan utifrån sina specifika förutsättningar och de risker som kan identifieras vid en risk- och sårbarhetsanalys. Dessa analyser utförs inom ramen för Sveriges civila beredskap, och handlar om förmågan att förebygga och hantera fredstida krissituationer, krigsfara och ytterst krig (msb.se). MSB:s risk- och sårbarhetsanalyser är inte i första hand tänkta för allvarliga våldssituationer i skolmiljöer.

Författningsregleringen ger sammantaget ett svagt stöd för beredskapsåtgärder

Vi bedömer sammanfattningsvis att en viktig orsak till bristerna i beredskap och kompetens att hantera allvarliga våldssituationer är att författningsregleringen inte ställer tydliga krav. Förskolor och skolor har en mängd uppgifter och begränsade resurser. Uppgifter som inte är tydligt reglerade kommer naturligen längre ner i prioritetsordningen. Författningsregleringen ger sammantaget endast ett övergripande och därmed oprecist stöd för åtgärder för att stärka beredskap och kompetens att hantera allvarliga våldssituationer i skolan.

11.3.2 Ovana vid att hantera allvarliga våldssituationer samt resursbrist kan förklara brister i beredskap

Vi bedömer att en orsak till bristerna i beredskapen inför allvarliga våldssituationer i skolan är att skolpersonal är ovan vid att möta situationer som innebär grovt våld i skolan. Resursbrist kan också vara en orsak till brister i beredskapen.

Vid flera skolor som vi varit i kontakt med har framförts att det tidigare inte funnits något behov av särskild beredskap för allvarliga

våldssituationer, och att det tar viss tid att bygga upp beredskap och kompetens. Skolattacker och andra grova våldsdåd i skolan är ovanliga företeelser, och det är först under senare år som riskerna har uppmärksammats i större utsträckning. Det kan också i vissa fall upplevas som obehagligt att beröra ämnet. Det har framförts till oss att övningar i PDV-situationer riskerar att oroa personal och elever. Vid våra intervjuer har också framkommit att resursbrist i vissa fall är ett skäl till att man inte genomfört PDV-övningar.

11.4 Skolväsendets beredskap inför allvarliga våldssituationer bör förbättras och bli mera enhetlig

Utredningens bedömning: Skollagstiftningen behöver kompletteras med bestämmelser om beredskap för allvarliga våldssituationer. Det behövs vägledning för arbetet med beredskap i skolor.

Vi bedömer att bestämmelser om beredskap för allvarliga våldssituationer behöver införas i skollagstiftningen. Syftet är att förbättra beredskapen att hantera allvarliga våldssituationer och att skapa en större enhetlighet mellan skolornas beredskap. Förslaget motiveras av de brister som vi har uppdagat gällande bland annat skolornas planering och övning och av vår analys av orsaken till dessa brister.

11.4.1 Skolorna behöver ha beredskap för olika former av allvarliga våldssituationer

Vi anser att det behöver finnas en bättre beredskap inom skolväsendet för att hantera olika former av grövre våldsdåd. Förskolorna och skolorna behöver bättre beredskap för att kunna hantera en skolattack. Det är också viktigt med beredskap för andra typer av situationer med pågående grovt våld än den situation som en skolattack utgör. Det har till exempel förekommit att en elev med hjälp av ett vapen mördat en annan elev på skolan, utan att ha haft intentionen att angripa andra elever. Denna typ av fall räknas normalt sett inte som en skolattack, men givetvis är det viktigt att det även finns beredskap att hantera denna typ av situationer. Till saken hör även att det död-

liga skjutvapenvåldet generellt sett har ökat i Sverige. Till stor del är det samma eller likartad beredskap som behövs oavsett vilken typ av situation med pågående grovt våld som aktualiseras. Med allvarliga våldssituationer bör således förstås såväl sådana riktade angrepp som brukar betecknas som skolattacker som andra former av allvarliga våldsdåd som kan ske i skolmiljön.

11.4.2 Skolorna behöver planera för att hantera allvarliga våldssituationer

Vi bedömer att skolväsendet behöver bättre planering som ett led i beredskapen att hantera allvarliga våldssituationer. Många skolor saknar beredskapsplaner eller uppdaterade beredskapsplaner, alternativt omfattar inte planerna skolattacker eller andra situationer med pågående grovt våld. Många skolor förefaller också sakna planering för snabb och effektiv kommunikation med personalen i händelse av en kris.

I skolornas krisplanering behövs bland annat en analys av och eventuella anpassningar i skolans fysiska miljö, i syfte att förbättra beredskapen inför våldsdåd. Det kan till exempel handla om tekniska lösningar som möjliggör att snabbt kunna låsa dörrar till klassrum. Det kan också till exempel handla om att identifiera eller förbättra flyktvägar.

Planering behövs för att höja förmågan och kunskapen om att kunna agera på ett riktigt sätt vid ett pågående attentat eller vid andra typer av situationer som inkluderar grovt våld. I korthet handlar det för enskilda om att lära sig om och öva att fly eller söka skydd, att larma eller på annat sätt skydda sig själv eller andra. Det är också viktigt att kunna rädda liv, exempelvis genom att kunna stoppa en blödning.

11.4.3 Skollagstiftningen behöver utvecklas för att inkludera beredskap inför allvarliga våldssituationer

Vi anser att tydliga krav på beredskap inför allvarliga våldssituationer bör formuleras i skollagstiftningen. Det är av vikt att det finns en beredskap inför allvarliga våldssituationer vid varje förskola och skola. En sådan beredskap bör innefatta en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation. Kraven ska dock medge en beredskap som är anpassad efter de enskilda skolornas behov. Vi har tidigare konstaterat att författningsregleringen på området inte ställer tydliga krav på beredskap. Det ter sig naturligt att ett förtydligande av kraven på beredskap inför allvarliga våldssituationer i just skolan kanaliseras via skollagstiftningen.

Ett starkare stöd i skollagstiftningen för arbetet med beredskap inför allvarliga våldssituationer skulle också medge för Skolverket att utveckla föreskrifter eller rekommendationer som är särskilt anpassade till skolans behov. En tydligare normering och vägledning från Skolverkets sida, med stöd i skollagstiftningen, innebär också att Skolinspektionen får möjlighet att utöva tillsyn och kvalitetsgranska skolornas arbete med beredskap för allvarliga våldssituationer. Till saken hör att skolledare och annan personal är vana vid styrning och vägledning från Skolverket snarare än från andra myndigheter. Det finns också en efterfrågan på stöd från Skolverket.

I vår enkät uppger endast 34 procent av de rektorer som besvarat enkäten att Skolverket ger tillräckligt stöd när det gäller arbetet med säkerhet och krisberedskap.

Vi bedömer också att ett starkare författningsstöd för Skolverkets arbete med beredskap för allvarliga våldssituationer ökar förutsättningarna för att de berörda myndigheterna ska ge samstämmiga rekommendationer och ha en gemensam kommunikation och en bra målgruppsanpassning till skolväsendet i frågor som rör beredskap inför allvarliga våldssituationer.

11.4.4 Det finns behov av riktlinjer för PDV-utbildningar

Vi kan konstatera att det finns flera privata utbildningsanordnare som tillhandhåller PDV-utbildningar, och att utbildningarna har varierande innehåll. Att det finns flera aktörer som bedriver PDV-

utbildningar behöver inte vara ett problem, men det kan vara det, om det finns utbildningar av undermålig kvalitet.

Det kan också vara ett problem i sig att utbildningarna ger sinsemellan olika budskap. Som exempel kan nämnas att konceptet Flysök skydd-larma ofta ingår i PDV-utbildningar. Men till detta kommer ”slåss” som en sista utväg i vissa av de privata utbildningarna. Utbildning i att ”slåss” är inget som förordas av MSB eller Polismyndigheten. Det är dock viktigt att komma ihåg att MSB:s och Polismyndighetens budskap inte påverkar möjligheten för enskilda att freda sig själv i en nöd- eller nödvärnssituation. MSB bedömer att MSB:s och Polismyndighetens budskap på ett bättre sätt vänder sig till en större del av befolkningen, än råd som syftar till att göra motstånd. Många har heller inte möjlighet att göra motstånd och den lägsta tröskeln som är möjlig att övervinna är sannolikt att fly och inte att göra motstånd. Om budskapet innehåller råd om att göra motstånd är risken stor att tyngdpunkten i budskapet går förlorat, det vill säga att fly i första hand.

Det kan noteras att möjligheterna för skolpersonal att få del av PDV-utbildningar varierar med regionala och ekonomiska förutsättningar. I vissa regioner eller kommuner erbjuder som nämnts Polismyndigheten PDV-utbildningar utan kostnad. I andra delar av landet har inte Polismyndigheten möjlighet att erbjuda detta. Som nämnts har vi erfarit att kostnaderna i vissa fall varit ett hinder för att genomföra PDV-utbildningar med privata anordnare.

Vi bedömer dock inte att det är möjligt att lägga förslag som innebär att alla skolor får tillgång till PDV-utbildningar. Ett sådant förslag skulle vara kostsamt. Behoven av utbildning varierar också mellan olika skolor.

Inom ramen för den vägledning som bör ges till förskolor och skolor för arbetet med beredskap och kompetens bör emellertid särskilt uppmärksammas hur övningar kan och bör genomföras.

12 Obehöriga personer på skolans område

12.1 Endast personer med befogade intressen att vistas på skolområden bör ges tillträde

Utredningens bedömning: Det är angeläget att förskole-, skol- och fritidshemsområden är platser för personal, barn och elever samt andra personer som har ett befogat intresse av att besöka verksamheterna. Förskolan, skolan och fritidshemmet bör ges ett förtydligat ansvar att tillse att obehöriga personer inte ges fritt tillträde till områdena.

Utredningens uppdrag är att lämna förslag som tydliggör principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga. Vi har tidigare redovisat att förskolor, skolor och fritidshem inte är platser dit allmänheten har fritt tillträde. Vi har också redogjort för att det kan finnas olika befogade intressen för andra än elever och skolpersonal att besöka en verksamhet, men att verksamheten kan bestämma regler och riktlinjer för sådana besök, se avsnitt 8.2. Samma principer gäller för förskolor, skolor och fritidshem. Vi kommer i den fortsatta framställningen att använda oss av begreppen skola och skolområde. Om inte annat framgår av sammanhanget eller tydliggörs på annat sätt så avses med detta även förskolor och fritidshem.

Frågan om vilka som ska ges tillträde till skolans lokaler och skolgårdar hänger nära samman med olika perspektiv på skolans roll. Ofta kontrasteras intresset av att skydda elever och skolpersonal med intresset av en öppen och välkomnande skola. Vissa menar att långtgående säkerhetsåtgärder i syfte att hålla utomstående borta från skolområden, som till exempel säkerhetsstängsel kring skolgårdar, kan

leda till att skolan framstår som en exkluderande plats vilket får negativa effekter på såväl elever som närsamhället (Jahangiri 2023).

I ett fritextsvar som gavs av en rektor för en gymnasieskola i den enkätundersökning som vi genomfört uttalades följande.

> Vår skola är en del av en öppen verksamhet och vill fortsätta vara det. Skolan är inte speciellt stor och vi känner våra elever. Vi är ute och rör oss i korridorer och ser vi elever vi inte känner igen pratar vi med dem, går de inte på skolan ber vi dem lämna byggnaden.

I både Europa och i USA är ”Skolan mitt i byn” en förekommande modell som har beskrivits som en samling åtgärder med syfte att höja elevernas måluppfyllelse genom att öppna upp skolan mot lokalsamhället (Lunneblad 2019). Det finns alltså en tanke om att skolan, utöver att bedriva skolverksamhet, ska kunna fungera som en central knutpunkt i närsamhället. Denna tanke har bland annat kommit till uttryck i äldre förarbeten.

> Det är självklart att skolans lokaler behövs i grannskapet av skäl som inte hör samman med skola och skolarbete. Det är onödigt att lokaler står tomma om de skulle kunna användas. Här har vi dock försökt ge skäl för varför en verksamhet utanför skoltid i skolans lokaler skulle kunna medverka till att föra skola och grannskap närmare varandra. Om skolan fungerar som en ’skola mitt i byn’ eller ett ’kulturellt centrum’, och om det i skolans lokaler utanför skoltid pågår verksamheter av alla möjliga slag, initierade av befolkningen i närområdet eller av skolan själv, så ökar möjligheterna till en konstruktiv dialog också om skolan och dess kärnverksamhet (SOU 1996:143 s. 62–63).

Detta perspektiv på skolans roll kan kontrasteras med intresset av att se till elevers och skolpersonals säkerhet. Det har i olika sammanhang framförts att det är alltför enkelt för obehöriga att uppehålla sig i skollokaler utan att uppmärksammas eller tillfrågas om sitt ärende (Sveriges Radio 2015). Det har vidare anförts att elevers trygghet och säkerhet måste ges företräde framför tanken om en ”öppen” skola (Murguz 2022). I Skolverkets rapport Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet (Skolverket 2023c) uttalas att avsaknaden av möjligheter att begränsa tillträdet eller ha kontroll över vilka som vistas där utgör ett hinder. I rapporten återges även att elevrepresentanter påtalat att det kan vara positivt för tryggheten att tillträdet till skolans lokaler begränsas.

Skillnaden mellan de två perspektiven kan sägas ha kommit i förgrunden efter skolattacken på Kronans skola i Trollhättan den

22 oktober 2015. Kronan inrymde skola, fritidsgård, bibliotek, medborgarservice och kulturverksamhet. I anslutning till huvudentrén fanns även ett kafé som var öppet för allmänheten. Syftet med Kronan var att skapa en plats där olika verksamheter och invånare kunde mötas och på så sätt underlätta integrationen i stadsdelen Kronogården (MSB 2016).

Efter skolattacken uppmärksammades i media att det redan innan skolattacken förekommit en lokal debatt kring lämpligheten i att allmänheten och skolverksamheten delade lokaler. Oro hade framförts från föräldrar och skolledning. I en granskning som Skolinspektionen utfört hade lärare vittnat om att skolmiljön kändes otrygg eftersom elever var tvungna att gå igenom lokaler som var öppna för allmänheten för att ta sig till lektionssalar och matsalen. Efter attentatet beslutades att skolan skulle byggas om så att en skiljevägg med kodlås sattes upp mellan skolan och allmänna lokaler (Erlandsson 2017). I en utvärdering av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) uttalades att ombyggnationen av Kronan blev oundviklig då trygghetsbehovet och kravet från vårdnadshavare var påtagligt. Samtidigt bedömde utvärderarna inte att det förelåg något underlag som tydde på att Kronans lokaler eller samlokaliseringen av olika verksamheter hade varit bidragande orsaker till attacken i sig. Det uttalades dock att elevernas behov av trygghet i viss utsträckning fått stå tillbaka för behov inom andra verksamheter (MSB 2016).

Det finns ofta en oklarhet i vad som avses med att en skola är ”öppen” eller ”stängd”. Det bör poängteras att det uppenbarligen inte råder något nödvändigt motsatsförhållande mellan intresset av att skolan ska vara en välkomnande och inkluderande miljö för de personer som har ett befogat intresse av att besöka skolan och intresset av att värna om barns, elevers och skolpersonals säkerhet. Det är till exempel fullt möjligt för en skola att samverka med närsamhället på olika sätt utan att allmänheten ges fritt tillträde till skolområdet. Enligt vår bedömning går således inte några väsentliga värden förlorade av ett tydliggörande av att obehöriga personer saknar rätt att vistas på skolor och skolområden.

Eftersom förskolor, skolor och fritidshem redan har en rätt att begränsa tillträdet till verksamheternas områden finns det inte ett behov av åtgärder som syftar till att ge verksamheterna ytterligare befogenheter i detta avseende. Det finns emellertid ingen reglering i skollagen som innebär krav på skolor att reglera tillträdet till skol-

områdena. Av den enkätundersökning som redovisas i tidigare avsnitt framgår vidare att inte alla skolor har rutiner eller riktlinjer för att hantera utomstående besökares tillträde till skolområdet.

Den centrala frågan är alltså huruvida verksamheterna bör få ett förtydligat ansvar att begränsa obehöriga personers tillträde till skolan. Skolan har ett ansvar att tillförsäkra eleverna en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero. Skolor har vidare ett ansvar för elevers och skolpersonals säkerhet, bland annat inom ramen för arbetsmiljöansvaret. Barn i förskolan omfattas inte av arbetsmiljölagen, men huvudmannen har ett ansvar enligt skollagen för att barnen erbjuds en god miljö. I viss utsträckning torde dessa skyldigheter anses innefatta ett ansvar att begränsa tillträdet till skolområdet, till exempel om obehöriga personer orsakat trygghetsproblem.

Det finns emellertid enligt vår bedömning fördelar med att ge skolor ett tydligare generellt ansvar att reglera vem som ges tillträde till skolområdet och hur formerna för sådana besök ska se ut.

Inledningsvis är det vår bedömning att huvudmannens ansvar att tillse en trygg och säker miljö för barn, elever och personal förutsätter ett visst mått av kontroll över vilka som besöker skolan. Det kan vidare finnas ett stort värde i att skolor över hela landet i praktiken tillämpar principen att skolan är stängd för obehöriga. Om olika skolor förhåller sig på väsentligt olika sätt i denna fråga riskerar det att leda till otydlighet som i sig kan innebära en säkerhetsrisk. Det finns alltså fördelar med att förskolor, skolor och fritidshem på olika sätt tydliggör för utomstående personer att det är verksamheten som avgör vilka som får vistas på skolområdet, även om det inte för den enskilda skolan uppstått någon konkret problematik med obehöriga på området.

Det finns uppenbarligen inte skäl att begränsa tillträdet för personer som har ett befogat intresse av att besöka skolan. En bedömning av om en besökare har ett befogat intresse att vistas på skolan eller inte förutsätter emellertid att skolan har rutiner och riktlinjer för besök från utomstående. En vårdnadshavares intresse av att besöka skolan kan exempelvis anses befogat eller inte beroende på vilka rutiner skolan tillämpar för sådana besök. Saknas rutiner och riktlinjer kan det därför lätt uppstå gråzoner och oklarheter kring vilka som har rätt att vistas på skolområdet.

Det kan även finnas nackdelar med att ge förskolor, skolor och fritidshem ett tydligare ansvar att hålla verksamhetens område stängt för obehöriga. Om en verksamhet inte upplever några problem med obehöriga personer på området kan en skyldighet i det avseendet uppfattas som ett krav på resurskrävande åtgärder till begränsad nytta. Beroende på de specifika krav som ställs kan det vara svårt att uppfylla skyldigheten för vissa verksamheter. Här kan särskilt pekas på problematiken som kan uppstå om skolan delar lokaler med andra verksamheter.

Vår bedömning är emellertid att det mot bakgrund av verksamheternas ansvar för barn, elever och personal inte är rimligt om verksamheten förhåller sig likgiltig eller passiv till att obehöriga personer får tillträde till verksamhetens område. Det är därför nödvändigt att förtydliga det ansvar som förskolor, skolor och fritidshem bör ha i detta avseende. De praktiska och resursmässiga svårigheter som ett sådant ansvar kan möta måste emellertid beaktas när ansvaret ska formuleras, vilket vi återkommer till i följande avsnitt.

Ett förtydligat ansvar bör innefatta två delvis separata moment. Det första momentet är att skolan behöver ha rutiner och riktlinjer som ska gälla för när och hur utomstående besökare ges tillträde till skolan. Här kan det handla om att besök ska anmälas i viss ordning, att personal ska möta upp besökare vid entrén, att besökare ska bära besöksbricka eller liknande rutiner. Riktlinjerna bör alltså syfta till att tydliggöra hur utomstående besökare ska agera om de vill besöka skolan, och hur skolan ska agera för att ta emot sådana besökare. Riktlinjer och regler för besök ska naturligtvis inte utformas eller tillämpas på ett sådant sätt att det kommer i konflikt med verksamhetens övriga skyldigheter, till exempel det krav på tillgänglighet för som enligt 7 § förvaltningslagen (2017:900) gäller för verksamheter med en offentlig huvudman bland annat för att allmänheten ska kunna utöva sin rätt att ta del av allmänna handlingar. Det måste således finnas möjligheter för personer att besöka en verksamhet när det finns ett befogat intresse av detta. Beroende på omständigheterna vid de enskilda verksamheterna kan rutiner utformas på olika sätt för att tillgodose detta.

Det andra momentet är att skolan kan behöva vidta åtgärder för att hindra obehörigas tillträde till skolområdet, eller i vart fall för att upptäcka och avvisa personer som vistas på skolområdet utan något befogat intresse av att vara där. De två momenten hänger samman på

så sätt att det blir enklare att avgöra om en person som vistas på skolområdet har ett befogat intresse av att vara där eller inte om formerna och rutinerna för utomståendes besök är tydliggjorda och kända av alla i verksamheten. I syfte att hindra obehöriga från att få tillträde till skolområdet kan emellertid även andra åtgärder vara nödvändiga. I nästa avsnitt framgår olika sätt som verksamheter kan arbeta på för att tillse att obehöriga inte får tillträde till skolan.

Eftersom det är barnens och elevernas säkerhet, trygghet och studiero som motiverar att obehöriga inte ska ges tillträde till skolans område är det under tid då den ordinarie verksamheten i förskolan, skolan eller fritidshemmet pågår som det är angeläget att begränsa obehörigas tillträde. Ansvaret bör således begränsas till att gälla under tid då förskolans, skolans eller fritidshemmets verksamhet pågår. Ett ansvar som utsträcks till att gälla även övrig tid skulle riskera att omöjliggöra för skolor att upplåta delar av skolans lokaler till andra verksamheter utanför skoltid, eller möjligheterna att låta allmänheten få tillträde till exempelvis skolgårdar med lekplatser när skolan är stängd. Enligt vår bedömning är detta inte motiverat. Det är en annan sak att en verksamhet kan se ett behov av att begränsa tillträdet till exempelvis en skolgård, om det förekommit ordningsstörningar eller skadegörelse kvälls- eller nattetid, och att det under sådana omständigheter står verksamheten fritt att vidta åtgärder för att hindra tillträdet till platsen även utanför tid då verksamhet pågår.

12.2 Arbetet med att begränsa tillträdet för obehöriga personer måste ske utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet

Utredningens bedömning: Det är inte möjligt att generellt ange hur förskolor, skolor och fritidshem ska säkerställa att inte obehöriga personer ges fritt tillträde till respektive område. De specifika förutsättningarna vid varje förskola, skola eller fritidshem måste få avgöra vilka åtgärder som är lämpliga och möjliga.

Det finns en betydande variation i hur förskolor, skolor och fritidshem är utformade. Till följd av detta är det svårt att på ett generellt plan ange vilka åtgärder som bör vidtas för att begränsa obehöriga

personers tillträde till respektive verksamhets område. Det är till exempel inte praktiskt möjligt att kräva att samtliga verksamheter ska ha en ingång med en bemannad reception, någon särskild form av skalskydd eller någon annan sådan specifik byggnadsteknisk lösning. För ett stort antal skolor skulle sådana krav vara omöjliga att tillmötesgå med nuvarande lokaler och det skulle i många fall kräva stora utgifter för till exempel ombyggnation.

Det måste vidare ifrågasättas om någon specifik åtgärd är lämplig i samtliga fall. Skalskydd och låsta dörrar torde vara påkallat och lämpligt i vissa fall, men inte i alla. Likaså kan en ingång med en bemannad reception framstå som en mycket bra lösning i många fall. För andra, till exempel för de allra minsta skolorna, kan en sådan lösning framstå som omotiverad och oproportionerligt kostsam. I sammanhanget måste konstateras att det inte heller finns någon enskild teknisk lösning som kan garantera att obehöriga hålls utanför skolan. Låsta dörrar med passerkort hindrar till exempel inte att en elev som har tillgång till skolan släpper in en utomstående person.

Enligt vår bedömning är det inte heller nödvändigt att alla verksamheter använder samma åtgärder eller verktyg för att tillse att obehöriga inte vistas på skolan. Det framstår i stället som fördelaktigt om förskolor, skolor och fritidshem, utifrån de lokala förutsättningarna, vidtar de åtgärder som bedöms nödvändiga för syftet. Vid den bedömningen kan såklart skalskydd och liknande åtgärder vara påkallade, men det kan också vara tillräckligt med exempelvis tydliga markeringar av skolans område och tillräcklig uppsikt över ingångar. I vissa fall kan en tydlig skylt med information om att skolan inte är en allmän plats och instruktioner för hur besök ska ske vara effektiv.

Att avgöra vilka åtgärder som är påkallade för att kontrollera obehörigas tillträde till skolan aktualiserar uppenbarligen olika intresseavvägningar. Tekniska lösningar kan innebära kostnader som måste vägas mot nyttan i det enskilda fallet. Andra åtgärder, som till exempel kameraövervakning, aktualiserar specifika integritetsskyddshänsyn. Vilka åtgärder som anses påkallade måste ofrånkomligen vara avhängigt en bedömning av omfattningen av problematiken och det aktuella säkerhetsläget på skolan. Om exempelvis en skola upplever stora problem med att obehöriga vistas på skolområdet kan detta motivera längre gående åtgärder än annars.

Som framgått i tidigare avsnitt innebär samnyttjande av lokaler särskilda utmaningar. I situationer då lokaler samnyttjas med andra

verksamheter kan skolan sakna rätt att råda över gemensamma ytor. Beroende på vilka övriga verksamheter som bedrivs i lokalerna kan allmänheten ha en rätt till tillträde, till exempel om ett folkbibliotek är inrymt i samma lokaler som skolan.

De intressen som måste beaktas vid ett samnyttjande kan ofta stå i direkt motsats till intresset av att begränsa tillträdet till skolor. Åtgärder som syftar till att stärka känslan av territorialitet kan stå i motsats till syftet med ett gemensamt offentligt rum där ingen egentligen äger platsen.

Det kan förstås diskuteras i vilken utsträckning fördelarna överväger nackdelarna med att skolan samnyttjar lokaler med andra verksamheter och hur byggnader framgent bör planeras om de ska inrymma såväl skolor som andra verksamheter. Det ryms emellertid inte inom ramen för denna utredning att göra någon ingående analys av alla de frågor som därvid aktualiseras. Att samnyttjande av lokaler förekommer är dock en realitet som måste tas i beaktande.

Ansvaret att tillse att obehöriga inte vistas på skolans område kan inte utsträckas till att omfatta områden som skolan inte har ensam rådighet över. Även vid samnyttjande av lokaler bör det emellertid regelmässigt vara möjligt att skilja de gemensamma utrymmena, såsom till exempel ett bibliotek, från de utrymmen som endast hör till skolan, såsom undervisningssalar och liknande. Under sådana förhållanden kan det behövas åtgärder som syftar till att tydliggöra gränserna mellan utrymmen som allmänheten har tillträde till och de som endast hör till skolan. Det kan vidare behövas åtgärder som syftar till att möjliggöra tillräcklig uppsikt och kontroll över passager mellan gemensamma ytor och skolans egna områden.

Utgångspunkten för ett tydligare reglerat ansvar för förskolor, skolor och fritidshem att tillse att inte obehöriga får fritt tillträde till verksamhetens område, måste således vara att åtgärderna ska anpassas utifrån de faktiska förutsättningarna och behovet i det enskilda fallet.

13 Undersökning av väskor och elevskåp i skolan

13.1 Ett antal frågor måste besvaras om kroppsvisitation ska kunna införas

Vårt uppdrag är att analysera och ta ställning till om det behöver finnas en möjlighet för personalen vid en skola, förskola eller fritidshem att i vissa situationer få genomföra kroppsvisitation av barn, elever och andra personer. Som beskrivs närmare i avsnitt 9.1 är var och en enligt regeringsformen (RF) tillförsäkrad ett skydd mot kroppsvisitation. Skyddet mot kroppsvisitation får begränsas endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar.

Kapitlet inleds med en redogörelse för de avgränsningar vi gjort och skälen för dessa, se avsnitt 13.2. För att kunna besvara den övergripande frågan om kroppsvisitation i skolmiljön kan tillåtas, måste vi först formulera ändamålet och ta ställning till om ändamålet är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Denna fråga besvaras i avsnitt 13.3.

Ytterligare en förutsättning för att möjlighet att utföra kroppsvisitation i skolmiljön ska kunna införas är att begränsningen, det vill säga rätten att utföra kroppsvisitation, inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Denna fråga behandlas i avsnitt 13.4. Enligt förarbetena till RF ska lagstiftaren noggrant redovisa sina syften, när en fri- och rättighetsinskränkande lag beslutas. Av pedagogiska skäl behandlar vi frågeställningen om rätten att utföra kroppsvisitation går utöver vad som är nödvän-

digt med hänsyn till det ändamål som har föranlett åtgärden, genom att besvara ett antal delfrågor enligt följande.

- Är kroppsvisitation en effektiv åtgärd för att förhindra brott, begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar och upprätthålla säkerheten i skolan?
- Om så är fallet – vilka andra tänkbara åtgärder kan ge samma resultat?
- Finns det ett påtagligt behov av att använda just kroppsvisitation?
- Vilka åtgärder har redan vidtagits och vilken effekt har de gett?
- Hur effektiva är olika tänkbara åtgärder när det gäller att förhindra brott, begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar och upprätthålla säkerheten i skolan och hur stort intrång i den personliga integriteten innebär respektive åtgärd?

Avsnittet avslutas med att vi anger vilka åtgärder det finns skäl att föreslå för att uppnå ändamålet att förhindra brott, begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar och upprätthålla säkerheten i skolan och sammanfattar vår slutliga bedömning i fråga om nödvändigheten och proportionaliteten av kroppsvisitation i sammanhanget. I sammanhanget redogör vi även för att begreppsanvändningen ändras i den kommande förslagsdelen av betänkandet.

Införandet av en lagreglering som möjliggör kroppsvisitation under vissa förutsättningar i skolmiljön i förhållande till Europakonventionen och Barnkonventionen diskuteras i avsnitt 13.5.

13.2 Vi har gjort vissa avgränsningar av frågan om kroppsvisitation

Enligt direktivet är vårt uppdrag att utreda om det behöver finnas en möjlighet för skolpersonal att i vissa situationer få genomföra kroppsvisitation av barn, elever och andra personer. Skolledningens ansvar utgör en ram för vilka åtgärder som är realistiska att föreslå. Eftersom kroppsvisitationen ska genomföras av skolpersonal, kan möjligheten inte omfatta en kroppsvisitation i dess fulla innebörd. Skälen för detta är många, men framför allt är det inte lämpligt att skolpersonal utför en så ingripande åtgärd mot elever som står i beroendeställning

till skolan. I de samtal vi fört under utredningens gång har vi också uppfattat att det råder en bred samstämmighet kring bedömningen att skolpersonal inte ska leta efter föremål i eller innanför kläder som någon annan har på sig. Vi har i stället utrett frågan på så sätt att vi har analyserat om skolpersonal ska få undersöka väskor och andra föremål som någon har med sig.

En särskild fråga som framkommit är vilken typ av åtgärder som kan betraktas som kroppsvisitation och således omfattas av grundlagsskyddet. I kapitel 9 beskrivs det grundlagsstadgade skyddet mot kroppsvisitation. Därutöver kan nämnas att en situation där yngre elever har tappat bort vantar, frukt eller liknande och ber personalen om hjälp att hitta dessa, inte innebär att personalen genomför en kroppsvisitation vid undersökning av elevens väska. Det är inte enbart den fysiska åtgärden i sig som innebär att det är fråga om en kroppsvisitation, utan åtgärdens karaktär av tvångsåtgärd. Det bör dock betonas att utrymmet för att låta ett samtycke utgöra grunden för en tvångsåtgärd som annars kräver stöd i lag är mycket begränsat (se till exempel JO 2021/22 s. 321). Det innebär att enbart det faktum att den enskilde samtycker till en åtgärd inte nödvändigtvis innebär att åtgärden inte är att betrakta som en kroppsvisitation.

Vilka skolformer som ska få besluta om undersökning av väskor och föremål som någon har med sig är vidare en fråga som kan diskuteras redan här. Den problembeskrivning som framgår av direktivet, innefattar nollningsaktiviteter samt stökiga tillfällen i anslutning till skolavslutning. Även problem med att det förs in och förvaras alkohol och narkotika på skolor har nämnts. Gemensamt för problembilden är att den rör högstadieskolan och gymnasieskolan inom olika skolformer. Andelen elever i grundskolan och gymnasieskolan som känner sig trygga i skolan har minskat de senaste tio åren, särskilt i grundskolans högstadium. Mätningar visar att förekomsten av mobbning i svenska grundskolor har ökat under samma period (se till exempel Folkhälsomyndigheten 2023 och Skolverket 2019b). Det bör givetvis råda nolltolerans mot alla former av trakasserier och kränkande behandling, inklusive mobbning, vilket regeringen uttryckt i dir. 2023:154. Denna utgångspunkt bör självklart gälla på bred front inom skolväsendet, och inte enbart för högstadie- och gymnasieskolan inom olika skolformer. Frågan om vilka skolor som ska få utföra kroppsvisitation av elever är dock komplex och det finns skäl att iaktta viss försiktighet. Vi har inget underlag för att bedöma

att behovet av att undersöka väskor även finns i förskoleklass, låg- och mellanstadiet, bland annat då behovet inte uttryckts för de allra yngsta eleverna. Elever i den kommunala vuxenutbildningen kan visserligen vara yngre vuxna. Vår uppfattning är dock att problematiken med nollning och skolavslutning inte förekommer i den kommunala vuxenutbildningen – åtminstone inte i sådan grad att det är motiverat att överväga att införa en möjlighet till kroppsvisitation. Med anledning av att vi föreslår en rättighetsinskränkande lag är det viktigt att det finns ett konkret behov för varje verksamhet som föreslås omfattas av regleringen. Även om det inte kan uteslutas att den kommunala vuxenutbildningen har ett visst behov av att undersöka väskor, har det inte framkommit att behovet är så stort att det är proportionerligt och nödvändigt att införa motsvarande möjligheter inom den skolformen.

Möjligheten att undersöka väskor och andra föremål föreslås endast för högstadieskolan och gymnasieskolan. Det är vanligt att skolor inrymmer såväl låg- och mellanstadiet som högstadiet. Vi återkommer till denna fråga i förslagsdelen, avsnitt 16.6.2. Oaktat avgränsningen av frågan om kroppsvisitation till de tidigare nämnda skolformerna, innebär samhällsutvecklingen att personalen i skolan behöver tydliga förutsättningar genom lagstiftningen att regelmässigt hantera samtliga ordningsstörningar, såväl allvarliga som mindre allvarliga men frekventa sådana. Som framgår av avsnitt 13.3 bedömer vi att det bör krävas risk för allvarliga ordningsstörningar för att kroppsvisitation ska övervägas. En särskild utredare har bland annat fått i uppdrag att se över om regelverket bör förtydligas ytterligare eller utökas i någon del när det gäller de regelmässiga åtgärder som får vidtas vid mindre ordningsstörningar. Som exempel kan nämnas elever som vid sådana ordningsstörningar inte rättar sig efter lärares tillsägelser eller frågan om elever med sen ankomst ska ges tillgång till undervisningslokalen aktuell lektion om det stör andra elevers studiero (dir. 2023:154).

Även om vi avgränsat frågan om kroppsvisitation till att endast avse väskor och andra föremål som någon har med sig, är det i rättslig mening likväl fråga om en kroppsvisitation. Det innebär att det bör ställas lika höga krav på analysen av om vi över huvud taget kan införa en begränsning av grundlagsskyddet mot kroppsvisitation, som om det hade rört kroppsvisitation i dess fulla innebörd.

13.3 Ändamålet är godtagbart för att införa kroppsvisitation

Utredningens bedömning: Att förhindra brott och begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar samt upprätthålla säkerheten i grundskolans högstadium, den anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan och den anpassade gymnasieskolan är ett godtagbart ändamål för begränsning av regeringsformens skydd mot kroppsvisitation.

Av utredningens direktiv framgår att det är av yttersta vikt att respektera den enskildes integritet. Men skyddet för den enskildes integritet måste också vägas mot andra skyddsvärda intressen som att till exempel förhindra brott. Enligt direktivet kan det därför i vissa situationer finnas särskilda skäl som talar för att någon eller några personalkategorier inom skolväsendet bör få genomsöka till exempel en väska som någon har tagit med sig till en skola, förskola eller ett fritidshem. Vi läser uppdraget som att ändamålet med att inskränka det grundlagsstadgade skyddet mot kroppsvisitation är att förhindra brott och begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar i skolmiljö, och upprätthålla säkerheten i skolan. Det innebär också att ändamålet i förlängningen är att tillförsäkra alla elever en trygg och säker skolgång, samt all personal en trygg och säker arbetsplats. Såväl allvarligare ordningsstörningar som att upprätthålla säkerheten tangerar frågan om brott i skolan. Med brott avser vi framför allt våldsbrott, men även förnedrande och kränkande behandling kan utgöra brott i brottsbalkens mening (till exempel olaga hot, ofredande och ärekränkningsbrott). Det är kanske snarare den senare typen av brott som förekommer i samband med nollning och liknande aktiviteter. Innan kroppsvisitation över huvud taget kan komma i fråga i samband med skolmiljö måste vi ta ställning till om begränsningen av skyddet mot kroppsvisitation tillgodoser ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle.

Vi har ovan berört frågan om allvarligare respektive mindre ordningsstörningar. Det är av stor vikt för förtroendet för skolväsendet och för att alla som befinner sig i skolan ska känna sig trygga att personalen har adekvata verktyg för att hantera såväl mindre som allvarligare ordningsstörningar. Vår uppfattning är inte att mindre ord-

ningsstörningar är något som ska anses acceptabelt i skolmiljön, men förekomsten av mindre ordningsstörningar är inte i sig ett tillräckligt skäl för att kroppsvisitation ska övervägas som verktyg.

Vi har i avsnitt 9.1.1 konstaterat att skyddet mot kroppsvisitation i RF enbart gäller skolor som har statlig, regional eller kommunal huvudman, och således inte skolor med enskild huvudman. Det finns dock regler i brottsbalken som för övriga skolor i praktiken innebär ett förbud mot kroppsvisitation. Vi har inte kunnat finna något skäl för att det skulle finnas större utrymme för fristående skolor att kroppsvisitera barn, elever eller andra personer än för skolor med offentlig huvudman. Barnkonventionen gör ingen skillnad på barns rättigheter beroende på vilken typ av skola de går i. Barn och elever har också skolplikt i de obligatoriska skolformerna och måste befinna sig i skolan. Även elever i gymnasieskolan samt anpassade gymnasieskolan har närvaroplikt (15 kap. 16 § och 18 kap. 16 § skollagen). Oavsett skolform står eleverna i beroendeställning till skolan. Det framstår vidare som stötande om det skulle vara tillåtet i större utsträckning för fristående skolor att använda sig av kroppsvisitation än för skolor med offentlig huvudman. Vår analys gör därmed ingen skillnad på skolor med offentlig respektive enskild huvudman.

Utgångspunkten i RF är att en person ska vara skyddad mot kroppsvisitation, och att det krävs starka skäl för att göra undantag från denna huvudregel. De flesta av de bestämmelser i nuvarande lagstiftning som medför rätt att utföra allmänna inpasseringskontroller med kroppsvisitation har motiverats med att åtgärden har ansetts nödvändig för att i vissa fall förhindra att det begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Syftet med det kan i förlängningen vara att skydda grundläggande demokratiska principer som offentligheten vid domstolsförhandlingar eller beslutande politiska församlingar. Kroppsvisitation har också ansetts befogad som ett straffprocessuellt tvångsmedel för att utreda brott eller för att kontrollera personer eller besökande till personer som är frihetsberövade av olika skäl. Sedan den 1 juli 2023 finns det även en lag om in- och utpasseringskontroller vid högskoleprovet (2022:1011). Det främsta syftet med dessa kontroller med kroppsvisitation i samband med högskoleprovet är att värna högskoleprovets legitimitet i utbildningssystemet och därmed en andra chans för individer att studera vidare. Regeringen fann att detta utgör ett godtagbart ändamål för att begränsa grundlags-

skyddet mot kroppsvisitation. Vidare är syftet med kontrollerna även att förebygga och motverka brott, då konstaterat fusk och brottslighet vid högskoleprovet, tillsammans med annat fusk, till exempel forskningsfusk, i förlängningen kan leda till minskat förtroende för universitets- och högskolesektorn (prop. 2021/22:155 s. 28 ff.).

13.3.1 Skolan är en plats där elever och personal ska vara säkra och känna sig trygga

I princip alla barn och unga går till skolan varje dag för att lära sig och utvecklas som individer. Det framstår som en självklar utgångspunkt att alla som går till skolan också har rätt att känna sig trygga och säkra där. Skolhuvudmän har ett ansvar för att bedriva ett förebyggande arbete för trygghet och studiero samt mot kränkande behandling. Arbetsmiljöarbetet är också ständigt pågående och innefattar frågor om hot och våld. Det är dessvärre en växande andel elever som inte känner sig trygga i skolan. I Skolinspektionens senaste Skolenkät uppgav 20 procent av eleverna i årskurs 8 att de inte alls eller endast till viss del känner sig trygga (Skolinspektionen 2023b). Arbetet med att skapa en trygg och säker miljö kan handla om allt från hur lokaler och utomhusmiljö är utformade till hur personal och elever behandlar varandra. En möjlighet att undersöka väskor för att upptäcka föremål som kan användas för att kränka andra barn, elever eller personal, kan bidra till arbetet att skapa trygghet och motverka brott i skolan.

13.3.2 Skolan behöver ha ändamålsenliga verktyg för att uppfylla sitt tillsynsansvar

Det i föräldrabalken stadgade tillsynsansvaret anses gå över från vårdnadshavare till förskolan, skolan eller fritidshemmet i samband med att barnet eller eleven vistas i verksamheten. Tillsynsansvaret innebär både ett ansvar för att barn och elever får den tillsyn de behöver samt ett ansvar för att barn inte kommer till skada eller orsakar andra skada. Det är visserligen oklart var gränsen för tillsynsansvaret går. Vår uppfattning är att huvudmannen måste ha tillfredsställande möjligheter att uppfylla tillsynsansvaret i realiteten. I detta ingår att se till att barn och elever varken skadar andra eller kommer till skada själva. Vissa skolor kan därför ha ett behov av att, som ett led i ett

förebyggande arbete, ha möjlighet att till exempel genomföra kontroller av hur elevskåpen används och vilken typ av föremål som förs in i skolmiljön.

13.3.3 Tilliten till skolan som samhällsaktör hotas

En utbredd förekomst av exempelvis nollningsaktiviteter som i huvudsak kan bedömas vara kränkande för individer kan på sikt påverka förtroendet för skolledningen och i förlängningen skolan som samhällsaktör. Förvaring av till exempel alkohol, narkotika och andra olagliga eller olämpliga föremål har framförts som ett reellt problem för vissa skolor, vilket skolan inte till fullo kan komma åt med dagens lagstiftning. Att skolledningen är bakbunden eftersom någon möjlighet att upptäcka föremål som tas med i väskor för att användas eller förvaras i skolan inte finns medför att det kan framstå som att skolledningar saknar verktyg att använda för att upptäcka föremål och förhindra att till exempel alkohol förs in på skolan. Skolan ska givetvis kontakta Polismyndigheten vid konkret misstanke om att en viss individ eller flera specifika individer har begått ett brott eller har med sig olagliga föremål till skolan. Men när problem med andra typer av oönskade föremål fortgår utan möjlighet att upptäcka dessa finns det en risk att tilliten till skolan, i dess egenskap av samhällsaktör, skadas.

13.3.4 Slutsats

Brott och allvarligare ordningsstörningar i skolan utmanar barns rätt till en trygg och säker skolgång. Staten har dessutom enligt barnkonventionen en skyldighet att vidta åtgärder för att upprätthålla disciplinen i skolan. Det är därför motiverat att tillgripa relativt långtgående åtgärder för att motverka brott som drabbar barn och unga i en miljö där de har rätt att känna sig trygga. En sådan åtgärd skulle kunna vara att tillåta undersökning av väskor och andra liknande föremål, för att förhindra eller avskräcka från att oönskade föremål befinner sig i skolmiljön. Att tillgodose den allmänna säkerheten, förebygga oordning, samt att skydda andra personers fri- och rättigheter är ändamål som enligt Europakonventionen kan utgöra skäl för en inskränkning av skyddet mot kroppsvisitation. Vår principiella

ståndpunkt är att det angivna ändamålet, att förhindra att brott och allvarligare ordningsstörningar begås i skolmiljö, är ett sådant angeläget och godtagbart ändamål i ett demokratiskt samhälle som kan motivera en begränsning av regeringsformens skydd mot kroppsvisitation. Det kan också särskilt nämnas att de personer som kan komma att utsättas för kroppsvisitation, det vill säga eleverna, också är de som gynnas av åtgärden. En absolut majoritet av dessa har inte med sig oönskade föremål till skolmiljön och de har ett personligt intresse av att ingen annan tar med sig sådana föremål in i skolmiljön.

13.4 Det är nödvändigt med kroppsvisitation

13.4.1 Kroppsvisitation är en effektiv åtgärd för att uppnå ändamålet

Utredningens bedömning: Kroppsvisitation i form av undersökning av väskor i vissa skolformer kan uppnå det önskade resultatet att förhindra brott och begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar samt upprätthålla säkerheten i skolmiljön.

Undersökning av väskor i skolan skulle kunna ske på två olika sätt.

Skolledningen hade kunnat besluta om undersökning av väskor i samband med inpassering till skolans område vid ett specifikt tillfälle. Kontrollen skulle kunna ske genom att skolpersonal får öppna och undersöka väskor som personer har med sig. En kontroll vid inpassering kan användas för att faktiskt hitta dolda föremål som alkohol, ägg, vattenballonger, sprejburkar med färg och även föremål som det i sig är olagligt att inneha. Som exempel kan nämnas narkotika och vapen. Som vi återkommer till, så är syftet med kontrollerna inte att hitta dessa typer av föremål och polis ska alltid kontaktas om det sker. En möjlighet att utföra kontrollerna stickprovsvis innebär att de inpasserande inte vet vem som kommer att kontrolleras. Det innebär att åtgärden också antas ha en generellt avskräckande effekt även om kontroller inte görs av samtliga inpasserande.

Undersökning av väskor skulle även kunna ske genom ett beslut om detta i samband med kontroll av att elevskåpen används för det ändamål de är avsedda. Detta ändamål är vanligen förvaring av skolmateriel och andra relaterade föremål.

Vi bedömer att undersökning av väskor i samband med inpassering kan vara en effektiv åtgärd för att upptäcka föremål som kan användas vid brott och allvarligare ordningsstörningar i skolmiljön. Undersökning av väskor som redan finns inne på skolområdet (till exempel i elevskåp) bedöms också vara en effektiv åtgärd för att upptäcka sådana föremål.

Det kan hävdas att trots att undersökning av väskor utgör en integritetskränkande åtgärd, kan den ändå kringgås genom att föremål förvaras i jack- eller byxfickor eller innanför kläderna. Ett beslut om undersökning av väskor i samband med inpassering vid ett visst tillfälle kan också kringgås genom att föremål förs in på skolområdet vid ett annat tillfälle. Det är dock inte realistiskt att åstadkomma ett system som stoppar alla oönskade föremål från att komma in på skolområdet. Ett sådant system hade behövt innefatta fullskalig kroppsvisitation och hade också ställt höga krav på att skolor är utrustade med endast en ingång samt har bevakning liknande den som finns på domstolar, kriminalvårdsanstalter och vissa vårdinrättningar. En sådan ordning framstår inte som eftersträvansvärd. Skolor har sinsemellan olika förutsättningar när det gäller bland annat lokalernas utformning. Vår bedömning är att en möjlighet till undersökning av väskor är tillräckligt effektiv såväl för att förhindra brott och begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar på skolan som för att verka förebyggande och avskräckande. Den rådande ordningen innebär att skolan redan i dag som utgångspunkt kan undersöka elevskåp. För eleverna kan därmed det extra integritetsintrång som uppkommer i och med att väskor också får undersökas upplevas som något mindre. Ur ett praktiskt perspektiv framstår det också som något inkonsekvent att elevskåp kan undersökas, men inte väskor som förvaras i dessa skåp.

13.4.2 Det finns inga andra tänkbara åtgärder som kan ge samma resultat

Utredningens bedömning: Det finns inga andra praktiskt genomförbara åtgärder som kan ge samma resultat som kroppsvisitation i form av undersökning av väskor.

Som vi nämnt i avsnitt 13.4.1 är det inte realistiskt att upptäcka varje oönskat föremål som kan föras in på ett skolområde. Målsättningen bör i stället vara att så långt det är möjligt avskräcka individer från att ta med sig oönskade föremål till skolan. Avsikten med de slags åtgärder som vi har övervägt är därmed att så många individer som möjligt ska avstå från att ta med sig oönskade föremål och/eller förvara dessa i skolan, trots att någon heltäckande kontroll sannolikt inte genomförs. Vi har utifrån detta identifierat två olika åtgärder som kan komma i fråga att analysera.

Byggnadstekniska lösningar kan bidra till att utomstående inte tar sig in på skolan, om det exempelvis endast finns en ingång som dessutom är bevakad på något sätt. En sådan lösning kan också tänkas verka avskräckande för de elever som kommer till skolan. En reglering som innebär att alla skolor endast ska ha en, bevakad, ingång är dock ytterst svår att genomföra då det kan innebära stora kostnader; både i form av ombyggnad och personal som ska bevaka ingången. Många skolor består också av flera olika byggnader, vilket gör det än svårare att bygga om dessa. Oönskade föremål i väskor kan inte heller upptäckas med en sådan lösning.

Kamerabevakning kan ha en avskräckande effekt i sammanhanget. Användningen av kamerabevakning har utvärderats på uppdrag av Brottsförebyggande rådet (Brå) i en metastudie. I den fann man dock att kamerabevakning inte har någon påtaglig brottsförebyggande effekt på våldsbrott eller i centrumkärnor. Detta överensstämmer också med Brå:s utvärderingar av fem försök i Sverige med bevakning i centrumkärnor, där det endast i ett fall säkerställts förbättringar. Studien visade däremot brottsförebyggande effekter mot dels fordonsbrott, egendomsbrott och narkotikabrott, dels på bilparkeringar och i bostadsområden. Kamerabevakning i parkeringsgarage har också gett brottsminskningar i två försök. Brå konstaterade i metastudien att det kan vara så att själva brottsligheten spelar en viktig roll. De brott där kamerabevakning kan ge resultat är mer förberedda (till exempel egendoms- och narkotikabrott) medan impulsiva brott inte påverkas på samma sätt (till exempel våldsbrott och ordningsstörningar). För att kamerabevakning ska ha en brottsförebyggande effekt behöver de som vistas på platsen även veta om att platsen bevakas. Brå betonar att metaresultaten endast gäller de effekter som kamerabevakning bevisligen haft, inte den potentiella effekten vid ideal användning (Brå 2018).

Eftersom det i huvudsak rör sig om i någon utsträckning planerad brottslighet när någon tar med sig exempelvis ett vapen i väskan, är det möjligt att en utökad användning av kamerabevakning kan verka avskräckande. Detsamma kan sägas gälla för medtagande av alkohol eller föremål som kan användas för att exempelvis kränka andra elever på skolan. För att de facto kunna hitta farliga/olämpliga föremål i samband med exempelvis skolstart eller förvaring i elevskåp har dock inte kamerabevakning någon effekt. Möjligheten att bära med sig saker i en väska utan att det upptäcks påverkas inte av att det är kamerabevakning på platsen. Kamerabevakning innebär också att överväganden kring integritetsskydd behöver göras. Vi ser inte kamerabevakning som ett alternativ till manuell genomsökning av väskor, även om det givetvis kan användas som komplement och i vissa sammanhang säkert kan ha en brottsförebyggande effekt.

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att underlätta kamerabevakning för kommuner, regioner och andra än myndigheter som utför en uppgift av allmänt intresse (dir. 2023:40). Bland annat ska utredaren föreslå förenklingar som innebär att tillståndskravet tas bort och i det sammanhanget överväga om någon skillnad bör göras i kravet på tillstånd utifrån bevakningens syfte. Utredaren ska också analysera behovet av utökade möjligheter att kamerabevaka i syfte att bekämpa brott och upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Uppdraget ska redovisas senast den 15 april 2024. Även om möjligheterna att använda kamerabevakning kommer att utökas så ser vi inte att en sådan eventuell möjlighet kan utgöra ett alternativ till kroppsvisitation, när det gäller att upptäcka föremål som förs in i skolmiljön på ett dolt sätt, alltså i väskor eller liknande.

13.4.3 Det finns ett påtagligt behov av att använda just kroppsvisitation

Utredningens bedömning: För att de facto kunna hitta oönskade föremål i väskor är det nödvändigt med kroppsvisitation, i form av undersökning av väskor.

För att bedöma detta steg i analysen är det av betydelse vilka alternativa åtgärder som står till buds. Kamerabevakning och byggnadstekniska åtgärder kan i viss mån påverka personers vilja att ta med sig oönskade föremål in på skolområdet. För att hitta sådana föremål och på ett konkret sätt förhindra att de kommer till användning inom skolområdet är visitation av väskor inne på skolområdet den enda åtgärden som är verkningsfull. Det kan krävas flera olika åtgärder för att åstadkomma ett tryggt och säkert skolklimat och dessa kan säkerligen kombineras för att på bästa sätt uppnå detta. Men det finns inte någon annan åtgärd än just kroppsvisitation som kan ge skolan ett verktyg för att på väg in på skolområdet faktiskt hitta oönskade föremål i väskor och liknande. Detsamma gäller för möjligheten att hitta oönskade föremål i väskor som placerats inne på skolan, i till exempel elevskåp. Därför menar vi att det finns ett påtagligt behov av att använda just kroppsvisitation i form av undersökning av väskor.

13.4.4 Vilka åtgärder har redan vidtagits och vilken effekt har de gett?

Utredningens bedömning: Skolan har på senare tid fått utökade möjligheter att använda sig av disciplinära åtgärder gentemot elever. Den befintliga lagstiftningen påverkar inte möjligheten att föra in och/eller förvara oönskade föremål i skolan. Det är därför motiverat att tillåta åtgärder som gör det möjligt att hitta oönskade föremål som förs in eller förts in i skolan.

Det finns lagstiftning som ger personal möjlighet att förhindra eventuell skada genom att skolpersonal får vidta omedelbara och tillfälliga åtgärder för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero. Genom lagändringen den 1 augusti 2022 tydliggjordes vidare att detta innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar (5 kap. 6 § skollagen). Åtgärder som kan vidtas med stöd av bestämmelsen är till exempel att under raster ingripa vid bråk eller kränkande behandling. Det kan också vara att vid undervisningen tillrättavisa eller placera om elever. Befogenheten gäller all personal. Vid undervisningen faller dock ett större och mer naturligt ansvar på den lärare som ansvarar för under-

visningen. Men även andra personalkategorier som elevassistenter och annan resurspersonal kan behöva ingripa för att upprätthålla studieron, till exempel i ett grupprum där elever tillfälligt arbetar i lärares frånvaro (prop. 2021/22:160 s. 237).

Regeringen betonade i propositionen att en tillämpning av bestämmelsen kan behöva kombineras med tillämpning av en annan paragraf, som exempelvis 5 kap. 22 § skollagen. Enligt denna har skolpersonal möjlighet att från en elev omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen. Om eleven vid tillsägelse vägrar att lämna ifrån sig det föremål som personalen avser att omhänderta kan personalen behöva ingripa fysiskt mot den ordningsstörning det innebär att eleven vägrar att följa personalens tillsägelse att lämna över föremålet. 5 kap. 6 § andra stycket skollagen ska dock alltid tillämpas, av vilket framgår att en åtgärd endast får vidtas om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter. En vägran från en elevs sida att vid tillsägelse lämna över sin mobiltelefon, om eleven till exempel håller den i handen, bör inte alltid föranleda ett fysiskt ingripande. Om det är fråga om att eleven använder mobiltelefonen på ett störande sätt under en lektion, kan en mer adekvat åtgärd vara att utvisa eleven ur undervisningslokalen med stöd av 5 kap. 7 § skollagen. Om det däremot är fråga om ett farligt föremål kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, ett fysiskt ingripande vara motiverat (a. prop. s. 238). Möjligheten att omhänderta föremål gäller inte kommunal vuxenutbildning.

Det har också förtydligats i skollagen att en elev i grundskolan, specialskolan eller sameskolan kan stängas av från utbildningen, utan att mindre ingripande åtgärder först har prövats, om eleven agerar på ett sådant sätt att andra elevers eller personals säkerhet bedöms vara hotad (5 kap. 14 § skollagen). Det ska i så fall röra sig om en akut och potentiellt farlig situation för elever eller personal. Hotet kan rikta sig mot enskilda personer eller mot grupper av personer, exempelvis hot mot en skola (prop. 2021/22:160 s. 243).

Dessa åtgärder kan i och för sig i viss mån användas för att hantera en hotfull elev, eller för att hantera sådana föremål som omnämns i 5 kap. 22 § skollagen. De nämnda åtgärderna har också karaktären av disciplinåtgärder som reaktion på elevers agerande. Åtgärderna kan i och för sig verka avskräckande för elever som annars har för avsikt

att ta med sig oönskade föremål till skolan. Någon möjlighet att undersöka väskor i syfte att förhindra införandet av föremål finns dock inte i den befintliga regleringen. Det är för tidigt att utvärdera vilken effekt den nya lagstiftningen har fått eller kommer att få, när det gäller utökningen av personalkretsen. Men vi kan inte se att dessa åtgärder träffar möjligheten att förhindra att det förs in oönskade föremål på skolområdet, och att brott eller allvarligare ordningsstörningar därmed kan undvikas. Vi vill betona att flera olika åtgärder bör kombineras för att på bästa sätt motverka att oönskade föremål förs in på skolområdet, som ett förebyggande arbete med såväl trygghet och studiero som arbete mot kränkande behandling. Ett kontinuerligt arbete med skolans ordningsregler är också av vikt för att det ska vara tydligt för elever vad som förväntas i skolan. Det finns dock ingen annan åtgärd än just kroppsvisitation genom undersökning av väskor som kan ge skolan ett verktyg för att faktiskt hitta oönskade föremål. Vi bedömer därför att skolan alltjämt har behov av ytterligare verktyg för att upprätthålla ordningen och säkerheten i skolan.

13.4.5 Vi föreslår inte slumpmässig kroppsvisitation i brottsförebyggande syfte eller kroppsvisitation vid konkret misstanke

Utredningens bedömning: Skolpersonal bör inte ha möjlighet att utföra slumpmässig kroppsvisitation i brottsförebyggande syfte eller kroppsvisitation vid konkret misstanke om att en person har med sig ett oönskat föremål in på skolområdet.

I analysen utgår vi från att den lagstiftning som redan finns om kroppsvisitation är i överensstämmelse med såväl RF som Sveriges internationella åtaganden (som exempelvis Europakonventionen och Barnkonventionen).

Det kan hävdas att en möjlighet för skolpersonal att i brottsförebyggande syfte visitera barns, elevers eller andra personers väskor, vid konkret misstanke om att denne har ett otillåtet föremål med sig, hade varit ett effektivt sätt att minska risken för våldsbrott eller ordningsstörningar på skolan. Skolan skulle alltså enligt ett sådant alternativ ha möjlighet att fatta ett beslut om kroppsvisitation när misstanke uppstår. En sådan möjlighet innebär dock i praktiken att barn

och elever i skolan blir föremål för ett straffprocessuellt tvångsmedel, parallellt med befintlig reglering i RB. Det innebär också att skolpersonal får större befogenheter än vad polisen har, att genomföra kroppsvisitation. En sådan ordning framstår som ytterst olämplig. Det kan givetvis förekomma, att rivaliserande gäng existerar på skolan och att situationen som sådan kan innebära en risk för våldsanvändning eller liknande. Möjligtvis hade det i ett sådant fall inneburit att polisen hade kunnat kroppsvisitera personer i förebyggande syfte, i enlighet med vad som redovisats ovan i avsnitt 9.7.1. Att utsträcka den eventuella möjligheten till att gälla även skolpersonal är dock inte rimligt.

En möjlighet för skolpersonal att kroppsvisitera en person som misstänks ha med sig ett farligt föremål in på skolområdet, kan sägas vara en åtgärd för att förhindra brott på skolområdet. Det kan dock också i praktiken vara en brottsutredande åtgärd, då det kan vara brottsligt redan att ha med sig föremålet. En farhåga som identifierats är om möjligheten till undersökning av väskor skulle kunna innebära en risk för att reglerna om kroppsvisitation i RB sätts ur spel eller kringgås. Det är ytterst viktigt att möjligheten inte används som ett instrument för att utreda om brott har begåtts. Det vore, enligt vår mening, främmande för vårt rättssystem att föreslå en ordning som skulle innebära en möjlighet till kroppsvisitation vid sidan av RB:s bestämmelser om kroppsvisitation som ett straffprocessuellt tvångsmedel. Brottsutredande uppgifter bör förbehållas de myndigheter som de facto har ett sådant uppdrag, som exempelvis Polismyndigheten. Möjligheten att undersöka väskor bör inte heller kunna användas på ett sådant sätt att vissa specifika personer väljs ut för kroppsvisitation. Det skulle innebära ett kringgående av de vanliga reglerna om kroppsvisitation i RB och en sådan möjlighet riskerar innebära helt andra, lägre, krav för användningen av straffprocessuella tvångsmedel i anslutning till skolmiljön. Anledningen till att kraven i så fall skulle bli lägre än enligt RB är att skolpersonal inte är utbildad för att avgöra om det finns skäl att inleda förundersökning eller om någon är skäligen misstänkt för brott. Att sätta kraven för kroppsvisitation inom skolmiljön högre än enligt RB är inte en rimlig ordning. Att kräva att skolpersonal ska bedöma om kraven för kroppsvisitation enligt RB är uppfyllda är inte lämpligt. Ett ytterligare argument för att kroppsvisitation när det finns misstanke om brott ska förbehållas exempelvis Polismyndigheten är den risk som uppkommer för per-

sonal som utför en kroppsvisitation. Även om skolpersonal har vissa befogenheter att vidta omedelbara och tillfälliga åtgärder för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero, innefattar detta bara en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar. Det är vår uppfattning att en misstanke om att någon har med sig ett farligt föremål inte automatiskt innebär att skolpersonal har en befogenhet att ingripa fysiskt. Vidare är det inte uteslutet att den ”misstänkte” personen är under 15 år. Utgångspunkten är därmed utifrån lagen om unga lagöverträdare att det bör finnas misstanke om allvarligare brott eller brott av större omfattning, för att kroppsvisitation i brottsutredande syfte ska kunna beslutas.

I sammanhanget kan tilläggas att Högsta domstolen uttalat att rätten till nöd och nödvärn måste tolkas med beaktande av den tillsynsplikt som skolpersonal har i förhållande till elever. Med stöd av nödvärnsbestämmelsen i 24 kap. 1 § BrB är lärare därför – även om läraren inte själv utsatts för angrepp – berättigade, och kan till följd av tillsynsplikten också vara skyldiga, att ingripa för att förhindra en elev från ett påbörjat eller överhängande angrepp på person eller egendom. Så länge ingripandet inte är uppenbart oförsvarligt ska detta inte medföra straffansvar. Vid bedömningen av vad som är uppenbart oförsvarligt ska det tillgripna våldet eller tvånget sättas i relation till såväl tillsynsplikten som till det förhållande som utlöst ingripandet (NJA 2009 s. 776; se även NJA 1988 s. 586). Det innebär att det mot bakgrund av tillsynsplikten kan förekomma situationer där skolpersonal har en något större möjlighet, och även skyldighet, att ingripa än envar.

Ytterligare risker med att låta skolpersonal visitera väskor med anledning av konkret misstanke är hur beslutsordningen skulle se ut. Om situationen uppkommer under skoldagen finns det troligen anledning att undersöka väskan i direkt anslutning till att barnet/eleven påträffas med väskan. Att huvudmannen eller rektorn i varje sådant fall ska fatta beslut om genomsökning innebär ett opraktiskt arbetssätt som inte tar till vara skolpersonalens möjlighet att snabbt agera. Att ge skolpersonal egen befogenhet att bedöma om förutsättningarna är uppfyllda för att besluta om kroppsvisitation av exempelvis elever framstår också som främmande. Det är en väsensskild uppgift från de uppgifter som skolpersonal har. Det framstår också som främmande för vårt rättssystem, i vilket enskilda poliser endast om det är fara i dröjsmål får fatta sådana beslut. Vilket syfte en sådan

reglering fyller, utöver bestämmelserna om nöd och nödvärn, framstår också som oklart. Detta gäller särskilt mot bakgrund av Högsta domstolens uttalande om skolpersonals möjlighet till ingripande ovan. Om någon i skolpersonalen uppfattar att en elev har med sig en kniv eller ett skjutvapen in på skolan ligger det nära till hands att anta att ett agerande som vidtas med syfte att avvärja en konkret fara, kan omfattas av envars rätt till nöd och/eller nödvärn. Om det inte skulle vara försvarligt att agera utifrån dessa bestämmelser, är vår bedömning att en sådan situation ska hanteras av Polismyndigheten. Att avvärja en förestående våldssituation är en uppgift för polisen och det är varken rimligt eller önskvärt att skolpersonal ska ha polisiära befogenheter på det sättet. Polismyndigheten har också möjlighet att tillgripa tvång på ett sätt som skolpersonal saknar.

Till detta kommer att de yngre eleverna omfattas av skolplikt och måste gå till skolan varje dag. Även elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om eleven inte har giltigt skäl att utebli (15 kap. 16 § respektive 18 kap. 16 § skollagen). Det kan hävdas att det i många andra situationer anses acceptabelt och kanske till och med självklart för människor att genomgå säkerhetskontroll och visa upp sin väska. Som exempel kan nämnas flygplatser, konserter och idrottsevenemang. Dessa situationer är dock förenade med uppenbara och stora säkerhetsrisker. Människor befinner sig dessutom som utgångspunkt i dessa miljöer av fri vilja. De elever som är föremål för betygsättning står i beroendeställning till skolan. Eleverna befinner sig alltså inte på enbart frivillig basis i skolan. Det framstår som ytterst olämpligt att eleverna ska vara beredda på att bli visiterade i princip när som helst, mot bakgrund av ett generellt brottsförebyggande syfte, i en sådan miljö.

13.4.6 Vi föreslår inte en möjlighet för skolor att besluta om säkerhetskontroll genom larmbågar

Utredningens bedömning: Användning av metalldetektorer kräver lagreglering. Allmänna inpasseringskontroller i form av säkerhetskontroll kan inte föreslås inom ramen för den här utredningens uppdrag. Behovet av ytterligare åtgärder bör fortlöpande övervägas.

Med hänsyn till den samhällsutveckling som pågår, främst det snabbt eskalerande grova våldet som förflyttas längre ner i åldrarna, samt barns inträde och delaktighet i gängkriminalitet, kan det finnas anledning att beröra behovet för skolväsendet att vidta ännu kraftigare åtgärder för att hålla den grova organiserade brottsligheten utanför skolan. Synpunkten har framförts till oss att det bör finnas en möjlighet för skolor att besluta om säkerhetskontroll, liknande den som finns att tillgå för bland annat domstolar. Det är givetvis av yttersta vikt att barn och unga ska kunna gå till skolan utan att behöva vara rädda för att gängkriminella utövar verksamhet i skolan. Det är förenat med svårigheter att få en enhetlig bild av behovet av längre gående möjligheter till kroppsvisitation, än de som vi föreslår. Vi vill betona att för de skolor som har elever med koppling till gängkriminalitet är ett tätt samarbete med Polismyndigheten av högsta vikt. Det kan inte uteslutas att det finns skolor som har ett reellt behov av att kunna besluta om allmän säkerhetskontroll med längre gående möjligheter till kroppsvisitation. Det kan dock inte sägas gälla för den stora merparten skolor i landet. Möjligheten att kroppsvisitera barn under 15 år ska utnyttjas restriktivt och en möjlighet att besluta om fullskalig kroppsvisitation i skolan innebär en lägre tröskel för att använda tvångsmedel mot barn än vad som gäller för straffmyndiga personer. Det är vår uppfattning att det måste föreligga tungt vägande skäl för att tillåta fullskalig kroppsvisitation i skolor. Detta gäller särskilt i de skolor där eleverna har skolplikt och i synnerhet för barn i lägre åldrar. Med fullskalig kroppsvisitation avser vi inte bara undersökning av väskor och liknande, utan även undersökning av kläder som en person bär på sig.

Möjligheten att använda så kallade larmbågar har diskuterats i sammanhanget. Det kan vara relevant att ta ställning till om användandet av larmbågar, eller metalldetektorer, kan anses som en kroppsvisita-

tion. Varken i RF eller i RB:s definition av kroppsvisitation framgår uttryckligen att användandet av metalldetektor för att undersöka någons kläder eller vad personen bär med sig, utan egentlig kroppskontakt, är en form av kroppsvisitation. Det framgår dock av ett flertal lagar och förarbeten att undersökning med metalldetektor ses som en form av kroppsvisitation. Som exempel kan nämnas 5 § lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol, där användning av metalldetektor vid inpasseringskontroller regleras som en form av kroppsvisitation. Bland annat avses larmbåge, handhållen metalldetektor eller röntgenutrustning. Det framgår dock inte av förarbetena om det kan finnas åtgärder eller metoder som inte omfattas av det grundlagsskyddade området. Den form av kroppsvisitation som vållar minst obehag för den undersökte, och som därför bör väljas i första hand, anges vara kontroll med metalldetektor (prop. 2000/01:32 s. 45 f.). I förarbetena resoneras dock inte kring frågan om varför användandet av en larmbåge i sig är att se som kroppsvisitation enligt RF. Detta gäller även motsvarande bestämmelser om användande av metalldetektor i till exempel förarbetena till lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler och fängelselagen (2010:610). I 8 kap. 7 § fängelselagen används uttrycksättet ”kroppsvisitation med metalldetektor”. I förarbetena till lagen (2022:1011) om in- och utpasseringskontroller vid högskoleprovet framgår att även en undersökning med handhållen metalldetektor som förs nära kroppen eller väskor, paket och andra föremål som någon har med sig kan bedömas som en form av kroppsvisitation, det vill säga det begrepp som används i 2 kap. 6 § RF (prop. 2021/22:155 s. 27). Det sägs dock inget om detsamma gäller fasta metalldetektorer, alltså larmbågar som man går igenom.

JO har tagit upp frågan om användning av metalldetektor kan ske utan stöd av lag (JO 2003/04 s. 140). I ärendet hade Kriminalvården som en försöksverksamhet låtit personal passera en metalldetektor på väg in till den slutna Hallanstalten för att komma till rätta med problemet med insmugglade mobiltelefoner. Även de anställdas kläder kontrollerades slumpvis. Undersökningen var frivillig för personalen och den som inte ville delta drabbades inte av någon påföljd. Detta innebar att undersökningen inte kunde anses strida mot RF. Däremot ifrågasatte JO om de anställda uppfattade möjligheten att avstå från kontrollen som ett verkligt alternativ, med hänsyn till hur ett avstående riskerade att betraktas av arbetsgivare och kollegor.

Det innebar i sin tur att det fanns en påtaglig risk för att valmöjligheten uppfattades som illusorisk. Mot bakgrund av detta menade JO att det var olämpligt att utföra inpasseringskontrollen utan lagstöd.

Det ingår inte i vårt uppdrag att närmare behandla frågor om grundlagsbestämmelsers avgränsning, som exempelvis 2 kap. 6 § RF. Det finns dock mycket som tyder på att användandet av larmbågar ska ses som en kroppsvisitation. Oavsett denna bedömning så behöver användandet av metalldetektor kunna följas upp av en manuell visitation, som måste betraktas som en kroppsvisitation. Det är vår uppfattning att användande av larmbågar eller andra metalldetektorer kräver lagstöd. Det ingår inte i vårt uppdrag att lämna sådana förslag. Värt att notera är att sådana åtgärder i annan lagstiftning framför allt är förbehållen poliser och ordningsvakter. Skolans personal ska alltså inte utföra dessa kontroller. Det anges uttryckligen i direktivet att vårt uppdrag innebär att vi ska utreda om skolpersonal ska kunna utföra kroppsvisitation.

Vi vill betona att våra bedömningar och förslag inte påverkar befintlig reglering av möjligheten att anlita ordningsvakter om omständigheterna kräver det för att ordningen och säkerheten ska kunna upprätthållas i skolan. Även i detta sammanhang är ett nära samarbete med polisen viktigt att markera, då det är Polismyndigheten som godkänner användandet av ordningsvakter. Ordningsvakter ska visserligen som utgångspunkt användas på platser dit allmänheten har tillträde. Det finns dock exempel på platser där ordningsvakter bör kunna användas även om allmänheten inte har tillträde dit. Det kan vara på ambassader, Migrationsverkets boenden och på vissa platser på sjukhus eller hos socialtjänsten. Uppräkningen är inte uttömmande (prop. 2022/23:91 s. 83). Våra bedömningar och förslag inverkar inte heller på skolors möjlighet att anlita privata vaktbolag om det bedöms finnas skäl för det.

Vår bedömning är dock att det finns ett behov av att följa utvecklingen, främst när det rör förekomsten av gängkriminalitet inom skolan. Behovet av ytterligare åtgärder för att upprätthålla säkerheten inom skolväsendet bör övervägas kontinuerligt.

13.4.7 Vilka åtgärder finns det skäl att föreslå?

Utredningens bedömning: Skolan behöver ha förutsättningar för att besluta om undersökning av väskor i specifika situationer. Det kan dels röra sig om situationer där skolan fått indikationer om kommande allvarligare ordningsstörningar, dels situationer där skolan fått indikationer på att det förvaras exempelvis alkohol eller andra oönskade föremål, i elevskåp eller liknande utrymmen. Konkreta misstankar om begången eller planerad brottslighet, kopplade till identifierade individer ska inte kunna utgöra grund för ett sådant beslut.

Undersökning av väskor placerade i elevskåp eller liknande utrymmen är en mindre ingripande åtgärd än undersökning av väskor i samband med inpassering till skolan. Båda typerna av undersökning behövs dock för att upptäcka oönskade föremål. Möjligheten att besluta om undersökning av väskor är en nödvändig och proportionerlig begränsning i grundlagsskyddet mot kroppsvisitation.

Vid undersökningar som kan uppfattas som integritetskränkande för den enskilde bör man alltid i första hand använda den metod som innebär det minsta intrånget i den enskildes integritet. Ju närmare kroppen en åtgärd vidtas, desto mer integritetskänslig kan den sägas vara. Undersökning av väskor i samband med inpassering till skolans område kan därför sägas utgöra en mer ingripande åtgärd än undersökning av väskor som man i och för sig kan bära med sig, men som inte vid genomsökningstillfället finns i innehavarens omedelbara närhet. Även om åtgärden rättsligt sett har samma innebörd kan en person uppleva ett större obehag av att visa upp sin väska än att få kännedom om att en väska i ett elevskåp har undersökts. Detta särskilt då elevskåp redan i dag inte utgör ett i förhållande till skolledningen slutet förvaringsutrymme i regeringsformens mening.

Vi bedömer att skolan ska kunna besluta om undersökning av väskor när den specifika skolan får indikationer på att det kommer att ske allvarligare ordningsstörningar, till exempel i samband med skolstart eller skolavslutning. När det finns generella misstankar om att det förvaras oönskade föremål i elevskåp ska skolan också kunna besluta om undersökning av väskor som finns i elevskåpen. Det kan då även omfatta väskor på andra platser i skolan. Det ska betonas att syftet inte är att utreda brott. Om skolan har konkreta brottsmiss-

tankar gentemot specifika personer, ska Polismyndigheten kontaktas. Utrymmet för skolan att besluta om undersökning av väskor ska i stället omfatta generella situationer där det typiskt sett finns en risk för till exempel allvarligare ordningsstörningar.

Vårt förslag, som vi återkommer till i kapitel 16, är således att skolor ska kunna besluta om en begränsad typ av kroppsvisitation, i form av undersökning av väskor, med de närmare begränsningar som beskrivs där.

Utformat på detta sätt menar vi att vårt förslag om införande av en begränsad möjlighet till kroppsvisitation är en nödvändig och proportionerlig åtgärd i förhållande till vad som står att vinna med den, och därmed utgör en tillåten begränsning i grundlagsskyddet mot kroppsvisitation.

13.5 Europakonventionen och barnkonventionen

Utredningens bedömning: En lagreglering som möjliggör kroppsvisitation genom undersökning av väskor i skolan är förenlig med artikel 8 i Europakonventionen och artikel 16 i barnkonventionen.

Av artikel 8.1 Europakonventionen följer att var och en ska åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Som beskrivs närmare i avsnitt 9.2 utgör bestämmelsen ett skydd mot sådana mindre allvarliga kränkningar av den fysiska integriteten som inte når upp till den nivå som förutsätts i artikel 3 om skydd mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling. Europakonventionen tillåter inskränkningar i de fri- och rättigheter som regleras i artikel 8, om ändringen sker genom lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till något av de uppräknade allmänna eller enskilda intressena som anges i artikel 8.2. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens eller angrepp mot heder eller anseende, vilket framgår av artikel 16 i barnkonventionen.

Syftet med att införa en möjlighet att undersöka vissa typer av föremål på skolområdet är att motverka att oönskade föremål kommer in på skolans område. Åtgärden kan i praktiken förebygga brott i skolan, som exempelvis att narkotika förs in och förvaras eller över-

låts där, eller att i och för sig alldagliga föremål som vattenballonger och visselpipor används för att förnedra och kränka elever eller vuxna. Även sådant agerande kan vara att bedöma som brottsligt. Vi menar dock att åtgärden har ett vidare syfte, på så sätt att den kan hjälpa till att trygga alla barns och elevers rätt till en trygg och säker skolgång. Staten ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med barnkonventionen (artikel 28.2). En åtgärd om undersökning av vissa typer av föremål är en sådan åtgärd som staten kan vidta.

Skälet för att införa en möjlighet till kroppsvisitation i form av undersökning av väskor är alltså både att förebygga brott och begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar i skolmiljön, men också att förebygga den oordning och intrång i andra barns och elevers rätt till utbildning som detta kan innebära. Intresset av att upprätthålla elevers rätt till en trygg och säker skolgång gör sig starkt gällande. Principen om barnets bästa ska alltid beaktas i första hand. Även med beaktande av det integritetsintrång som en undersökning av en väska innebär för barnet och den restriktivitet som bör gälla för användning av tvångsmedel mot barn, finns det övervägande skäl som talar för att åtgärden är förenlig med barnkonventionen.

Begränsningen av rätten till skydd mot kroppsvisitation är proportionell i förhållande till det eftersträvade målet med lagstiftningen.

I samband med att skolledningen överväger att fatta ett beslut om undersökning av väskor är det fråga om en åtgärd som direkt eller indirekt rör ett barn, när det är fråga om personer under 18 år. Det innebär att det ska prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder bland annat att de hänsyn som enligt barnkonventionen ska tas till barnets bästa och barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden. I första hand ska också andra, mindre ingripande åtgärder väljas. Åtgärder ska genomföras på ett barnvänligt och barnanpassat sätt. Barn har också rätt att få sin röst hört och åsikt beaktad.

Vår sammantagna bedömning är att en lagreglering som möjliggör kroppsvisitation i form av undersökning av vissa typer av föremål i vissa typer av skolformer är förenlig med såväl Europakonventionen som barnkonventionen.

14 Polisanmälningar i skolan

14.1 Frågan om polisanmälningar i skolan är komplicerad

Utredningen har i uppdrag att lämna förslag på hur en anmälningsskyldighet bör utformas för de obligatoriska skolformerna, fritidshemmet, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen för att polisanmälan som huvudregel ska göras vid kännedom eller misstanke om att en elev har begått ett brott, inom eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets verksamhet.

Det är uppenbart att frågan om användningen av polisanmälningar i skolan är komplicerad. Vi har i kapitel 7 redovisat ett antal regleringar som i dagsläget kan aktualiseras när brott begås i skolmiljön. En reglering kring polisanmälningar måste ses i ljuset av det befintliga systemet och får inte komma i konflikt med detta. Frågan om polisanmälningar aktualiserar vidare i de flesta skolformerna avvägningar med hänsyn till bland annat barnkonventionens regler och det straffrättsliga systemet för unga lagöverträdare, som redovisats i kapitel 6.

I de kontakter som utredningen har haft med företrädare för olika aktörer inom skolväsendet har en farhåga lyfts om att en anmälningsskyldighet skulle inverka menligt på förtroendet mellan skolpersonal och elever. Det finns exempelvis en oro för att en skyldighet att polisanmäla skulle göra elever obenägna att anförtro sig till och lämna uppgifter till skolpersonal. Förtroenderelationen mellan elever och skolpersonal är självklart väsentlig och denna farhåga bör därför tas på allvar. Det måste emellertid konstateras att frågan är komplex. Om skolor förhåller sig passiva till brott i skolmiljön, eller agerar på väsentligt olika sätt när brott förekommer, riskerar detta i sig att ha skadliga verkningar både för förtroenderelationen mellan elever och skolpersonal och för förtroendet för skolorna i stort. Det

bör vidare påpekas att problematiken inte är ny. Skolpersonal har redan i dagsläget skyldigheter att exempelvis anmäla oro till socialtjänsten, eller att rapportera kränkande behandling. Dessa skyldigheter kan, på samma sätt som en eventuell skyldighet att polisanmäla, leda till svåra situationer om en elev lämnar uppgifter i förtroende till en lärare. Som framgått i kapitel 7 är vidare polisanmälningar något som redan i dagsläget används av skolorna med viss regelbundenhet. Att användningen inte är reglerad kan emellertid innebära problem ur ett förtroendeperspektiv. Som utgångspunkt måste tydlighet och förutsebarhet anses ägnat att stärka förutsättningarna för goda förtroendefulla relationer.

Vårt uppdrag att lämna förslag på en anmälningsskyldighet omfattar endast misstankar mot elever. Det kan i och för sig argumenteras för att denna avgränsning riskerar att leda till en oönskad ojämlikhet mellan elever å ena sidan och exempelvis skolpersonal och vårdnadshavare å andra sidan. Det kan samtidigt konstateras att elever står under skolans tillsyn och att skolan och skolpersonal på många sätt har en garantställning i förhållande till eleverna. Elever befinner sig således i skolmiljön under särpräglade förhållanden. Att låta även andra personer än elever omfattas av en anmälningsskyldighet skulle innebära andra typer av överväganden, exempelvis kring vilket ansvar en arbetsgivare generellt har eller bör ha när en arbetstagare begår brott. Vi har sammantaget gjort bedömningen att det är motiverat att, i enlighet med uppdraget, avgränsa frågan till skolans ansvar när elever kan misstänkas för brott.

I följande avsnitt är avsikten att närmare analysera frågan och därigenom tydligt identifiera de olika intressen som måste beaktas när en anmälningsskyldighet ska utformas och som har betydelse för hur frågan kan regleras.

14.2 Det finns olika syften som kan motivera en skola att polisanmäla

Utredningens bedömning: Syftet med polisanmälningar i skolan bör vara att misstänkta brott ska utredas av brottsbekämpande myndigheter.

Frågan om att polisanmäla en elev vid misstanke om att denne gjort sig skyldig till brott inom eller i anslutning till skolans verksamhet aktualiserar olika, delvis motstående intressen. Det är å ena sidan ett angeläget intresse att klara fall av brottsligt agerande inte behandlas på ett väsentligt annorlunda sätt när de förekommer i skolmiljön. Samtidigt kan konstateras att skolmiljön är särpräglad. Det vore uppenbart felaktigt att reservationslöst jämföra situationen i en grundskolas lågstadium med exempelvis en arbetsplats där endast vuxna personer arbetar. Gränserna för vad som är acceptabelt beteende, och de åtgärder som kan vidtas för att hantera oacceptabelt beteende, är med nödvändighet annorlunda när det handlar om yngre elever än när det är fråga om vuxna personer. I detta sammanhang måste uppmärksammas de uppenbara skillnaderna mellan verksamheten i exempelvis gymnasieskolan å ena sidan och de yngre årskurserna i grundskolan å andra sidan. En reaktion – som till exempel en polisanmälan – som är lämplig i gymnasieskolan är inte självklart lämplig i grundskolans lågstadium och vice versa. Skolan har vidare regelmässigt, bland annat som en följd av tillsynsansvaret, ett ansvar för och skyldigheter gentemot eleverna som inte har någon motsvarighet i de flesta andra sammanhang.

Som framgått i kapitel 7 kan skolan vara skyldig att agera på olika sätt när det förekommer eller misstänks förekomma brott i skolmiljön. En anmälan till polisen kan inte ersätta de åtgärder som skolan har att vidta, såsom exempelvis att utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling eller att tillse elevernas trygghet och studiero. Det är därför viktigt att identifiera vad syftet är med en polisanmälan och vilken funktion en sådan kan fylla.

Det primära syftet i allmänhet med en polisanmälan är att misstankarna efter anmälan kan utredas av polis och eventuellt leda till en straffrättslig reaktion. Det är självfallet ett viktigt allmänt intresse att misstänkta brott utreds och blir föremål för lagföring. Det måste konstateras att oavsett hur skolan i övrigt hanterar en situation där en elev misstänks för brott kan inte skolan ta över uppgifter som tillkommer de brottsbekämpande myndigheterna. När det finns ett behov av en polisiär utredning av en händelse är alltså polisanmälan som utgångspunkt en lämplig och påkallad åtgärd.

Det hävdas emellertid ibland att en polisanmälan i sig själv kan vara ett sätt för skolan att markera mot brott och visa att man tar frågan på allvar. I studier har framkommit att rektorer ibland moti-

verar polisanmälan som ett sätt att fånga föräldrars eller socialtjänstens uppmärksamhet när dessa inte upplevts ta en oroande situation på tillräckligt stort allvar (Vainik 2017). Ur detta perspektiv är det således sekundärt hur brottsbekämpande myndigheter därefter agerar med anledning av anmälan.

Enligt vår bedömning kan emellertid invändas mot en sådan användning av polisanmälningar. Att skolan markerar mot brott är självklart viktigt. Detta kan emellertid göras på andra sätt än genom en polisanmälan. Vi delar den bedömning som tidigare gjorts av Justitieombudsmannen (JO) att polisanmälan inte bör användas som en sanktion mot en elev. En ordning där skolan regelmässigt gör polisanmälningar för brottsmisstankar som inte förväntas leda till åtgärder från polisens sida riskerar vidare att leda till en ökad administrativ börda för såväl skolorna som Polismyndigheten till begränsad nytta. I detta sammanhang kan pekas på en studie av Brottsförebyggande rådet (Brå) där man undersökte om polisförhör med barn som misstänkts för brott haft en återfallsförebyggande effekt. Ingen sådan effekt kunde påvisas (Brå 2008).

Om polisanmälan inte leder till att en utredning inleds kan frågan om en elev har agerat på ett visst sätt och därmed begått ett brott förbli outredd. Detta torde kunna få stora negativa konsekvenser för en elev som menar sig felaktigt ha anklagats för brott.

Vår bedömning är sammantaget att stor försiktighet bör iakttas med att motivera en polisanmälan med något annat syfte än att misstanken ska utredas av brottsbekämpande myndigheter.

För elever som är straffmyndiga får denna bedömning begränsad betydelse eftersom en förundersökning enligt 23 kap. 1 § rättegångsbalken ska inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. En polisanmälan mot en straffmyndig elev kommer således regelmässigt leda till att en utredning av brottsmisstanken inleds.

Bedömningen får däremot konsekvenser för frågan om hur skolor bör förhålla sig till polisanmälningar mot elever som inte är straffmyndiga. Det är endast under specifika förutsättningar som en utredning inleds vid brottsmisstankar mot barn under 15 år, se redogörelsen för 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) i kapitel 6. Saknas sådana förutsättningar torde inte en polisanmälan leda till någon annan åtgärd från polisens sida än att ärendet lämnas över till socialnämnden.

Vår bedömning innebär sammantaget att en polisanmälan endast bör göras gällande elever som inte är straffmyndiga om det kan förväntas att en utredning enligt 31 § LUL inleds. Om så inte är fallet bör alltså inte intressen av att skolan markerar mot brott eller liknande skäl leda till att skolan polisanmäler en elev.

14.3 Det finns en osäkerhet kring när polisanmälan ska användas

Utredningens bedömning: Det finns ett behov av större enhetlighet i hur skolor hanterar misstänka brott i anslutning till skolans verksamhet.

Som framgått av kapitel 4 är skolan en vanlig brottsplats. Det har vidare i kapitel 7 framkommit att skolor polisanmäler brott i skolmiljön, men att olika skolor gör skilda bedömningar av vilka brott som bör polisanmälas.

Att det råder en osäkerhet om när polisanmälningar ska tillgripas påpekas bland annat i Skolverkets rapport Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet. I rapporten uttalas att det kan finnas en osäkerhet bland lärare om hur kränkande behandling ska åtgärdas, trots att det finns tydliga regler som säger att det ska åtgärdas, vilket gör att anställda lämnas att själva avgöra om och när en polisanmälan kan eller bör göras. Detta ger i sin tur utrymme för skillnader mellan skolor i hur barns uppförandeproblem och ordningsproblem bemöts (Skolverket 2023c). Samma påpekande görs i Brå:s rapport Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år (Brå 2023a). Som framgått i avsnitt 7.2.3 har rektorerna i den enkätundersökning som vi genomfört lämnat olika svar om dels omfattningen av polisanmälningar vid skolan, dels hur stor andel av misstänkta brott som polisanmäls.

I den kriminologiska forskningen används begreppet *selektion* för att belysa olika processer som leder till att brott uppmärksammas och lagförs. På ett övergripande plan inleds selektionen genom lagstiftningen som avgör vilka gärningar som ska vara brottsliga och hur brotten konstrueras. Strategier för brottsbekämpning avgör i ett senare led vad som ska prioriteras. Selektionen fortsätter genom de kontrollsystem som inrättats för att upptäcka och utreda brotten. En viktig beslutsfunktion i kontroll- och rättskedjan finns hos den

som upptäcker och har att anmäla brottet. I regel är det brottsoffret som har denna roll och som kan avgöra om brottet över huvud taget ska anmälas. Ibland är det emellertid en kontrollfunktion, som till exempel en myndighet, som har denna roll. Så är ofta fallet vid ekonomisk brottslighet (Korsell 2003).

Skolan intar en särskild ställning genom att den har en möjlighet att upptäcka och anmäla brott. I praktiken sker polisanmälningar från skolans sida med viss regelbundenhet. Alla misstänkta brott polisanmäls emellertid inte, vilket innebär att någon form av selektion sker. Selektionsprocessen förefaller vidare få olika utfall i olika skolor.

I Brå:s rapport Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år uttalas bland annat att det finns flera omständigheter som gör att brott mot barn kan antas anmälas i mindre utsträckning än brott mot vuxna. Det finns forskning som tyder på att anmälningsbenägenheten generellt tycks lägre hos yngre personer än äldre, särskild om den som utsatts är under 18 år. Förmodligen vet eller förstår inte alltid barn att en handling de utsatts för utgör ett brott. När det särskilt gäller brott som drabbar yngre barn är polisanmälan därför i hög grad beroende av att någon annan än det brottsutsatta barnet både upptäcker och polisanmäler brottet. Förutom vårdnadshavare och andra vuxna runt barnet har socialtjänsten och skolan en viktig roll för upptäckt och polisanmälan av brott mot barn (Brå 2023a). Här bör såklart uppmärksammas skillnaderna mellan den typ av brott som elever kan utsätta varandra för i skolmiljön, och andra typer av brottutsatthet hos barn, såsom till exempel våld från vårdnadshavare. På ett generellt plan kan emellertid konstateras att skolans beslut att polisanmäla eller inte polisanmäla ett misstänkt brott får en mer avgörande betydelse om anmälningsbenägenheten hos elever är låg.

Mot denna bakgrund framstår det som problematiskt om olika skolor förhåller sig på väsentligt olika sätt när det gäller frågan om vilka brott som ska polisanmälas. Enligt vår bedömning är det ett angeläget intresse att misstankar om brott behandlas på i huvudsak samma sätt oavsett vilken skola det är fråga om.

Avsaknaden av tydliga riktlinjer för skolornas agerande vid brottsmisstankar medför att varje beslutsfattare måste göra en lämplighetsbedömning i det enskilda fallet. Samtidigt står det inte klart vilka utgångspunkter som ska gälla för en sådan bedömning. Följande citat från en avhandling av Anne-Lie Vainik beskriver problematiken.

> Den utbildningspolitiska strategin är således att överlämna till varje enskild rektor att utifrån personliga uppfattningar fatta beslut om en handling ska polisanmälas. (…) Handlingsfriheten hos rektorer är därmed stor och en handling som inte polisanmäls i en skola kan bli polisanmäld i en annan. Det är ett arbetssätt som kan sägas stämma väl överens med en ramlagsstrategi men som öppnar upp för inkonsekventa reaktioner inom skolors sociala uppdrag och även lämnar öppet, kanske främst för kriminalpolitisk, socialpolitisk och polisiär påverkan på skolans verksamhet och skolors sociala uppdrag (Vainik, 2017, s. 74–75).

I detta sammanhang kan påpekas att det från rektorer och andra yrkesverksamma inom skola och skolförvaltning ofta framförs ett behov av att kunna samråda med polisen inför ett beslut om en eventuell polisanmälan. Att skolan har en nära kontakt och möjligheter att föra dialog med polisen i frågor som rör misstänkta brott är självklart önskvärt. Det kan till exempel många gånger vara nödvändigt för skolan att få stöd i bedömningen av hur ett misstänkt brott ska rubriceras eller i liknande frågor som faller inom polisens expertområde. En god kontakt med polisen minskar emellertid inte behovet av tydliga riktlinjer eller utgångspunkter som ska gälla för bedömningen. Det finns annars en risk att det överlämnas åt polisen att avgöra den principiella frågan om när skolor ska göra polisanmälningar.

Sammanfattningsvis gör vi bedömningen att det finns ett behov av större tydlighet gällande skolors hantering av polisanmälningar. En författningsreglerad anmälningsskyldighet kan vara ett sätt att uppfylla detta behov. Även riktlinjer eller vägledningar kan emellertid leda till större enhetlighet. Vi återkommer till överväganden kring dessa olika alternativ.

14.4 Det behövs sätt att avgränsa vilka brott som ska omfattas av en anmälningsskyldighet

Utredningens bedömning: En anmälningsskyldighet för skolan måste avgränsas för att bli hanterlig.

I direktiven till utredningen anges bland annat att kriminalitet måste vara lika oacceptabelt i skolmiljön som i andra delar av samhället och att utgångspunkten bör vara att brott och kriminalitet behandlas på samma sätt i skolan som i samhället i övrigt. I samhället i övrigt gäller

emellertid inte i regel någon anmälningsskyldighet för brott. I stället är det vanligtvis den som utsatts för brott som avgör om en händelse ska polisanmälas eller inte. Jämförelsen med hur brottslighet behandlas i samhället ger därmed endast begränsad vägledning.

Det är inte ovanligt i samhället i övrigt att personer agerar på ett sätt som i och för sig kan motsvara eller angränsa till ett brottsligt agerande enligt någon straffrättslig reglering, men att detta inte uppfattas som ett brott i egentlig mening. Att någon lånat en bok eller penna från någon annan utan lov leder till exempel inte i regel till att en polisanmälan görs för egenmäktigt förfarande. Likaså torde inte alla uttalanden som eventuellt faller under straffregleringen för förolämpning leda till rättsliga åtgärder. Även ageranden som skulle kunna anses utgöra ofredande eller ringa misshandel såsom knuffar eller liknande behandlas ofta på annat sätt än genom polisanmälningar.

Sådana ageranden kan sägas ligga i en gråzon där det inte alltid är helt klart om agerandet vid en rättslig prövning skulle bedömas som ett brott eller inte. Vanligtvis innebär detta inte några större problem eftersom den som utsatts för eller på annat sätt uppmärksammat agerandet kan avgöra om en polisanmälan är en lämplig reaktion eller om det oönskade beteendet bör bemötas på något annat sätt. Om en anmälningsskyldighet ska författningsregleras ställs emellertid denna problematik på sin spets. En anmälningsskyldighet som omfattar alla ageranden som skulle kunna utgöra brott riskerar att bli ohanterlig och leda till en skyldighet att polisanmäla även i situationer där detta framstår som uppenbart obefogat.

En skyldighet att polisanmäla måste således avgränsas på något sätt.

I de exempel på anmälningsskyldighet som finns i annan lagstiftning används olika metoder för att ange vilka brott som omfattas av anmälningsskyldigheten. Ibland används brottstyp eller brottets allvar som kriterier för när skyldigheten föreligger. Till exempel omfattar anmälningsskyldigheten enligt 22 § lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA) alltid brott enligt vissa rubriceringar, medan andra brott omfattas om de kan förväntas leda till en strängare påföljd än böter. Enligt 9 § polislagen (1984:387) görs undantag från rapporteringsskyldigheten genom att rapporteftergift kan meddelas om brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter. Här används således såväl brottslighetens

straffvärde som ett mera allmänt hänsynstagande till omständigheterna i det särskilda fallet för att avgränsa rapporteringsskyldigheten. Andra anmälningsskyldigheter i författning är avgränsade genom att de tar sikte på brottslighet av en viss typ i en viss situation såsom till exempel anmälningsskyldigheten enligt 6 § bidragsbrottslagen (2007:612) eller 17 § skattebrottslagen (1971:69).

En anmälningsskyldighet för skolan skulle alltså kunna avgränsas genom hänvisning till brottstyp eller brottets allvar.

Utifrån brottstyp skulle ett tänkbart alternativ kunna vara att låta anmälningsskyldigheten omfatta vad som brukar betecknas som *strategiska brott*. Med detta begrepp avses sådana brott i ungdomars debutlagföring som bäst predicerar en fortsatt högfrekvent brottslighet. Brotten är alltså strategiska i den bemärkelsen att det är strategiskt riktigt att rikta åtgärder mot unga som begått denna typ av brott om man vill nå dem som riskerar att bli högaktiva lagöverträdare. Den senaste studien från Brå visar att de mest strategiska brotten bland pojkar på 2010-talet var rån, grov stöld och våld eller hot mot tjänsteman och att det för flickor var våld eller hot mot tjänsteman och narkotikabrott. Samtidigt konstaterar Brå att studierna kring strategiska brott visar ett successivt minskande förklaringsvärde och att det bland dagens högaktiva lagöverträdare föreligger en större spridning i vilket brott som utgjorde huvudbrott vid debutlagföringen. Det konstateras dock att risken för en högaktiv brottslighet ökar om det föreligger en tidig brottsdebut och en mer avancerade brottslighet än bland jämnåriga lagöverträdare (Brå 2021).

Vad som är strategiska brott är emellertid inte statiskt utan kan förändras över tid. Vidare är de brott som betecknas som strategiska brott en relativt liten andel av de brott som förekommer i skolmiljön. En sådan avgränsning skulle alltså innebära att en stor del av den faktiskt förekommande brottsligheten skulle falla utanför anmälningsskyldigheten. Det är vidare uppenbart att det inom en och samma brottstyp kan rymmas ett stort spann av mer eller mindre allvarliga gärningar. En avgränsning som enbart ser till brottstyp riskerar därför att bli ett allt för trubbigt verktyg för att skilja ut fall som bör polisanmälas från andra fall.

I stället för att avgränsa anmälningsskyldigheten till brott av viss typ skulle avgränsningen kunna ske till brott av visst allvar. Vanligen görs sådana avgränsningar med hänvisning till brottets föreskrivna straffvärde. Avgränsningen kan också göras med hänvisning till det

tänkta straffvärdet eller påföljden för brottet i det enskilda fallet. Detta förutsätter emellertid en straffrättslig bedömning som kan vara svår att göra för yrkesverksamma som normalt inte arbetar med dessa frågor. Detta gäller i synnerhet för att bedöma ett konkret straffvärde i det enskilda fallet, men även frågan om brottets föreskrivna straff kan vålla svårigheter. Även frånsett tillämpningssvårigheterna är det vidare inte givet hur en avgränsning med hänsyn till brottets allvar bör utformas. Hur allvarlig brottsligheten bör vara för att skolan ska ha anledning att göra en polisanmälan är en svår fråga att besvara generellt. Det torde exempelvis finnas skäl som talar för att skolan i vissa situationer bör polisanmäla brott som regelmässigt endast föranleder ett bötesstraff, såsom exempelvis ringa narkotikabrott enligt 2 § narkotikastrafflagen (1968:64). Om det är fråga om upprepad brottslighet som riktas mot en målsägande som ett led i upprepade och systematiska trakasserier, kan vidare argumenteras för att det finns starka skäl för en polisanmälan, även om var och en av gärningarna i och för sig har ett begränsat straffvärde.

Det torde således ofta vara nödvändigt att ta hänsyn även till andra faktorer än brottstyp och straffvärde vid avgörandet av huruvida en skola bör polisanmäla ett brott.

Enligt 9 § polislagen kan, som tidigare angetts, rapporteftergift meddelas om brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter. Regleringen medger således ett hänsynstagande till omständigheterna i det särskilda fallet. Enligt RPFS 2012:7 bör ett brott bedömas som obetydligt bland annat om det framstår som bagatellartat och föga straffvärt. Exempel på brott för vilka rapporteftergift bör kunna lämnas är mycket lindriga former av bedrägligt beteende, egenmäktigt förfarande, ringa stöld samt obetydliga överträdelser av vissa specialstraffrättsliga bestämmelser. Ett brott som har inneburit påtaglig fara för någons liv eller hälsa eller för värdefull egendom bör inte anses som obetydligt.

En tänkbar lösning skulle vara att på motsvarande sätt avgränsa de fall där skolan ska polisanmäla brott utifrån en mer generell bedömning av om brottet framstår som obetydligt. Detta skulle alltså tillåta en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Nackdelen med en sådan konstruktion är att det skönsmässiga utrymmet blir större. Olika personer kan uppenbarligen göra skilda bedömningar av huruvida ett brott ska anses obetydligt.

14.5 Det finns ett behov av undantag

Utredningens bedömning: Det behöver finnas möjlighet att göra undantag från en anmälningsskyldighet.

I det föregående avsnittet har vi försökt åskådliggöra behovet av en avgränsning för att inte skolan ska bli skyldig att anmäla varje fall av oönskat agerande som eventuellt kan utgöra ett brott. Därutöver finns ett behov av att kunna göra undantag även i situationer då en anmälningsskyldighet som utgångspunkt bör gälla.

Den enskilt mest betydelsefulla omständigheten är att många elever är yngre än 15 år och således inte straffmyndiga. Som framgått i tidigare avsnitt får detta stor betydelse för möjligheterna att bedriva en utredning med anledning av en anmälan, och som vi redovisat gör vi bedömningen att detta bör få stor inverkan på huruvida en skola gör en polisanmälan eller inte. En anmälningsskyldighet måste således lämna utrymme för undantag med hänsyn till elevens ålder.

Lagstiftaren har i 31 § LUL angett i vilka situationer en utredning kan inledas med anledning av brottsmisstankar mot personer under 15 år. Detta ger således vid handen att en skola inte bör polisanmäla brott om inte skäl föreligger som kan beaktas enligt 31 § LUL. Omvänt kan argumenteras för att de skäl som kan leda till att en utredning enligt 31 § LUL inleds också kan utgöra skäl för skolan att göra en polisanmälan, eftersom lagstiftaren i dessa situationer bedömt att det finns ett behov av åtgärder från brottsbekämpande myndigheter.

Vi redogör i avsnitt 6 närmare för förutsättningarna att inleda en utredning enligt 31 § LUL. Gemensamt för samtliga situationer är att det krävs specifika skäl som kan anföras för att inleda en utredning. Att bedöma om dessa förutsättningar är uppfyllda kan vara komplicerat, i synnerhet i det tidiga skede då frågan om polisanmälan aktualiseras. Det behöver dock finnas en möjlighet för skolan att göra undantag från anmälningsskyldigheten om det inte bedöms föreligga förutsättningar för en utredning. Risken är annars att skolan skulle bli skyldig att polisanmäla icke straffmyndiga elever för brott som inte kan antas leda till någon utredning.

Det kan även tänkas fall där eleven i och för sig är straffmyndig, men där undantag behöver göras. Det är förvisso ett starkt intresse att skolans hållning mot brott ska vara konsekvent. Detta är emellertid inte det enda intresse som aktualiseras. Det kan i vissa situa-

tioner vara nödvändigt att göra undantag för att inte på ett oproportionerligt sätt försvåra skolans möjligheter att bedriva sin verksamhet. Om en polisanmälan bedöms innebära ett allvarligt hinder mot att på andra sätt arbeta med den elev som har begått ett brott kan det i särpräglade situationer vara påkallat att skolan avstår från en polisanmälan. Det finns många tänkbara omständigheter som i det enskilda fallet – ensamt eller i förening med andra omständigheter – kan medföra ett behov av att göra undantag.

Ett tänkbart exempel torde kunna vara att en straffmyndig elev misstänks för att ha brukat narkotika. Ringa narkotikabrott bör inte i regel vara att anse som obetydlig brottslighet, men det kan tänkas sällsynta situationer då skolan bedömer att det finns övervägande skäl som talar för att en polisanmälan skulle förvärra situationen avsevärt och att det finns andra åtgärder som är lämpliga och tillräckliga för att komma till rätta med problematiken. Ett annat tänkbart exempel är att den elev som har begått ett brott har en intellektuell funktionsnedsättning. En synpunkt som i detta sammanhang har framförts till utredningen är att en bedömning utifrån elevens ålder kan bli missvisande när det handlar om elever som har en sådan funktionsnedsättning, eftersom funktionsnivån då kan vara av större betydelse än den kronologiska åldern. En möjlighet att göra undantag från anmälningsskyldigheten bör tillåta hänsynstagande till sådana individuella faktorer. Om skolan bedömer att en polisanmälan i det enskilda fallet kommer att medföra oproportionerligt negativ påverkan på eleven, samtidigt som det försvårar skolans möjligheter att arbeta konstruktivt med eleven, bör detta kunna utgöra skäl som talar för ett undantag. Det är samtidigt viktigt att poängtera att ett undantag måste ske efter en helhetsbedömning. Uppenbarligen måste faktorer såsom brottslighetens allvar, huruvida brottet riktats mot en målsägande och liknande omständigheter vägas in för att bedöma om det över huvud taget kan vara lämpligt att göra undantag från anmälningsskyldigheten.

Även andra faktorer än sådana som rör den misstänkte eleven kan i det enskilda fallet behöva beaktas som skäl för ett undantag i den enskilda situationen. Det kan till exempel handla om att en målsägande starkt motsätter sig en polisanmälan av olika skäl. Det har också lyfts att Säkerhetspolisen kan ha ett intresse av att skolan inte polisanmäler, eller i vart fall avvaktar med en polisanmälan, för att inte äventyra pågående operationer.

Det är inte möjligt att ange en generell princip för hur intresseavvägningen ska falla ut i alla de tänkbara situationer där det finns skäl som talar emot en polisanmälan. De exempel som redovisas visar emellertid på behovet av att skolan har ett visst mått av handlingsfrihet.

Det bör också påpekas att barnkonventionen ställer krav på att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, det vill säga personer under 18 år. Det kan inte i och för sig anses stå i konflikt med denna princip att skolan som huvudregel polisanmäler misstänkta brott i skolmiljön. Eftersom det inte går att förutse alla de situationer som kan uppstå måste dock en reglering lämna ett utrymme för att i den enskilda situationen beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Det gäller naturligtvis såväl det barn som misstänks för brottet som andra barn som på något sätt berörs av det inträffade.

Sammanfattningsvis gör vi bedömningen att det måste finnas ett visst utrymme för skolan att beakta omständigheterna i det enskilda fallet. Generellt kan dock sägas att detta behov är större vid lindrig brottslighet än vid allvarlig. Ju allvarligare brottslighet det är fråga om, desto starkare skäl kan som utgångspunkt anföras för att polisanmälan ska göras.

14.6 Det finns olika sätt att styra skolans användning av polisanmälningar

Utredningens bedömning: Skolans ansvar att agera mot brottslighet i skolmiljön behöver tydliggöras.

Skolans användning av polisanmälningar är inte en ny fråga. I en utredning från 2010 uttalades följande.

> Nära samman med skolans brottsförebyggande roll hör frågan om hur skolan ska hantera brott som begås i skolmiljön. Den frågan har sedan länge varit föremål för olika uppfattningar. Det finns de som förordar en skyldighet för skolan och dess personal att anmäla de brott som begås i skolmiljön till polisen. Vi har bedömt att detta vore en besvärlig väg att gå eftersom flera tillämpningsproblem skulle uppstå. Till dessa hör de avgränsningar som skulle bli nödvändiga med avseende på den misstänktes ålder, platsen för det påstådda brottet och om detta inträffat under skoltid eller inte. Däremot kan det finnas anledning att överväga rikt-

> linjer till stöd för lärare och skolledare om när anmälan kan och ska göras. (DS 2010:9 s. 134).

Som framgått har det emellertid inte tagits fram några riktlinjer på nationell nivå för skolans användning av polisanmälningar.

Vi har i tidigare avsnitt pekat på svårigheter som sammanhänger med att författningsreglera en anmälningsskyldighet. Riktlinjer, vägledningar och stöd kan vara ett alternativ till en författningsreglering som ger större utrymme för hänsynstagande till omständigheterna i det enskilda fallet. Avigsidan av detta är att skolor inte är skyldiga att följa riktlinjer och att de således inte på samma sätt garanterar en enhetlig tillämpning.

Som utgångspunkt måste emellertid förutsättas att de flesta skolor följer riktlinjer som meddelas av exempelvis Skolverket. Det bör vidare påpekas att Skolverket inte gjort något försök att styra skolornas agerande i denna fråga tidigare, genom riktlinjer eller på annat sätt. Det är därför svårt att bedöma huruvida en mer ingripande författningsreglering på detaljnivå är påkallad.

Vi gör emellertid bedömningen att den osäkerhet som råder kring polisanmälningar delvis måste förklaras av att skolans ansvar att agera vid brottsmisstankar är otydligt. Att frågan aldrig blivit föremål för någon form av styrning tycks vara ett resultat av att polisanmälningar inte setts som en del av skolans ansvar, utan som något som ligger vid sidan av skolans egentliga skyldigheter enligt exempelvis kapitel 5 eller 6 i skollagen.

För att stöd och riktlinjer ska få genomslag är det av vikt att frågan om polisanmälningar kan kopplas till ett tydligt ansvarsområde för skolan. Vi gör därför bedömningen att skolans ansvar att polisanmäla brottsmisstankar behöver förtydligas i författning. Även om en sådan författningsreglering inte innefattar en detaljreglering, kan skolans ansvar därigenom tydliggöras. Ett uppdrag till Skolverket om att ta fram riktlinjer för skolans användning av polisanmälningar kan därmed på ett naturligt sätt knytas till en författningsreglerad skyldighet.

14.7 Utgångspunkter för en anmälningsskyldighet

Utredningens bedömning: Det är inte lämpligt att reglera en anmälningsskyldighet för brottsmisstankar av viss brottstyp eller allvar. En skyldighet för skolan att polisanmäla måste i stället tillåta en intresseavvägning i det enskilda fallet där utrymme ges att beakta brottets allvar, elevens ålder och andra omständigheter.

Vi gör alltså bedömningen att det inte är möjligt att författningsreglera en anmälningsskyldighet endast genom hänvisning till att en sådan skyldighet ska gälla för brottsmisstankar som rör en viss brottstyp, brott med ett visst föreskrivet straff eller ett visst straffvärde i det enskilda fallet. Frågan om polisanmälningar i skolan aktualiserar fler avvägningar än vad som omfattas av dessa faktorer och en anmälningsskyldighet måste därför utformas med beaktande av detta.

Problematiken blir särskilt framträdande när det gäller misstankar mot elever som inte är straffmyndiga. En anmälningsskyldighet för skolan måste enligt vår bedömning syfta till att polisanmälan endast görs, såvitt gäller elever under straffmyndighetsåldern, om det finns skäl att förvänta sig att en utredning enligt 31 § LUL inleds. Som framgått finns det olika omständigheter som kan medföra att en utredning inleds enligt 31 § LUL. Det kan förvisso vara relativt okomplicerat att avgöra om misstanken rör ett sådant brott som omfattas av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL. För övriga fall gäller emellertid, till skillnad från de fall som regleras i första stycket, att en utredning kan eller får inledas under vissa omständigheter. Reglerna är således fakultativa och en utredning behöver inte inledas även om någon av förutsättningarna är för handen. Därutöver kan konstateras att förutsättningarna för att inleda en utredning regelmässigt förutsätter bedömningar kring exempelvis gärningens straffvärde, behovet av insatser från socialnämnden eller styrkan i de allmänna eller enskilda skäl som kan tala för en utredning i det enskilda fallet.

Syftet bör vara att skyldigheten att anmäla i dessa fall ska korrespondera mot förutsättningarna att inleda en utredning. Det framstår emellertid inte som görbart att i detalj författningsreglera en anmälningsskyldighet som görs beroende av utfallet av de relativt komplicerade bedömningar och intresseavvägningar som därmed aktualiseras. Det finns en uppenbar risk att en sådan reglering inte blir hanterbar.

Även när det gäller elever som i och för sig är straffmyndiga möter det stora hinder att detaljreglera en anmälningsskyldighet. Som framgått ovan gör vi bedömningen att det måste finnas ett utrymme att underlåta att polisanmäla vid mer bagatellartad eller obetydlig brottslighet. Bedömningen av vad som är obetydlig brottslighet förutsätter emellertid hänsynstagande till fler faktorer än enbart exempelvis brottets straffvärde. Som vi tidigare berört kan brottslighet som bedöms som obetydlig i ett visst sammanhang vara att anse som allvarligare i en annan kontext. Därutöver finns ett behov av att kunna ta hänsyn till omständigheter som i det enskilda fallet talar emot en polisanmälan även vid brottsmisstankar som inte är att anse som obetydliga. Det är därför vår bedömning att skolan även avseende straffmyndiga elever bör ha ett visst utrymme för att underlåta en polisanmälan även vid brottsmisstankar som inte rör bagatellartade brott.

Det sagda innebär inte att det är omöjligt att peka ut situationer där polisanmälan framstår som klart motiverad i de allra flesta fall. I 31 § första stycket LUL anges till exempel att utredning ska inledas när fråga är om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott. Det rör sig således om brott som av lagstiftaren bedömts särskilt angelägna att utreda, även avseende icke straffmyndiga personer. Följaktligen bör också kunna konstateras att brottsmisstankar avseende denna grupp av brott regelmässigt bör polisanmälas om de uppmärksammas i skolan och att detta också bör gälla när den som kan misstänkas är under straffmyndighetsåldern. I detta sammanhang bör dock erinras om att 31 § första stycket LUL anger att en utredning inte behöver inledas om särskilda skäl talar emot det och att sådana särskilda skäl bland annat kan vara att gärningsmannen är mycket ung (prop. 2009/10:105 s. 66). Även när det gäller sådana brottsmisstankar kan således en avvägning behöva göras, i vart fall om den misstänkte eleven är mycket ung.

Sammanfattningsvis gör vi bedömningen att en anmälningsskyldighet för skolan måste utformas så att skolan i det enskilda fallet kan göra en avvägning mellan de skäl som talar för en polisanmälan och de skäl som talar emot en polisanmälan. Att det är fråga om en avvägning innebär att brottets allvar måste sättas i relation till bland annat elevens ålder och omständigheterna i övrigt. Utrymmet för skolan att underlåta en polisanmälan måste alltså vara större när det

är fråga om en yngre elev och ett lindrigt brott, och omvänt snävare när det är fråga om en äldre elev och ett allvarligt brott.

14.8 Anmälningsskyldigheten bör omfatta misstänkta brott som har samband med skolans verksamhet

Utredningens bedömning: Anmälningsskyldigheten bör omfatta misstänkta brott i samband med verksamheten.

Det ansvar som skolan ska ha för att polisanmäla eller agera på annat sätt mot misstänkta brott måste även avgränsas på något sätt i tid och rum. I direktiven till utredningen talas om brott som begåtts inom eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets verksamhet.

Inledningsvis kan jämföras med de uttalanden som finns avseende utsträckningen av skolans tillsynsansvar. JO har tidigare uttalat att skolans skyldighet att utöva tillsyn över eleverna inte bara omfattar den egentliga schemabundna skoltiden utan också viss tid före dagens första lektion och efter dagens sista lektion. Hur vidsträckt denna tid är beror enligt JO på lokala förhållanden. Tiden torde dock kunna vara ganska lång. Om exempelvis ett färdmedel med skolbarn regelmässigt ankommer till skolan 15 minuter före den första lektionen får skolan anses ha ansvar för barnens tillsyn under denna tid (JO 1977/78:1, s. 346).

Det kan argumenteras för att skolans ansvar att agera mot misstänkta brott bör omfatta brottsmisstankar som skett i sådan rumslig och tidslig anknytning till skolans verksamhet att eleven kan sägas ha stått under skolans tillsyn när brottet begicks. Det kan emellertid konstateras att det ansvar att utreda kränkningar som skolan i dag har enligt 6 kap. 10 § skollagen omfattar kränkningar som skett ”i samband med verksamheten”, vilket har tolkats som ett ansvar som sträcker sig längre än tillsynsansvaret och som går utöver skolornas fysiska lokaler och skoldagens tidsmässiga gränser.

I avgörandet HFD 2014 ref 47 uttalades, med hänvisning till förarbetsuttalanden, att skolhuvudmannens ansvar för åtgärder mot kränkande behandling sträcker sig till vad som händer på väg till och ifrån den aktuella verksamheten, exempelvis vid färd i en skolbuss, men att man däremot inte kan begära att ansvariga personer ingriper mot kränkningar i andra sammanhang, såvida dessa inte har ett nära sam-

band med vad som förekommit i verksamheten. Exempel på händelser som ansetts ha ett naturligt samband med verksamheten utgör trakasserier som inträffar i samband med en skolutflykt eller en skolfest.

Skolans ansvar att agera mot kränkande behandling sträcker sig således längre än det traditionella tillsynsansvaret, som inte omfattar restid med skolskjuts, jfr rättsfallet HFD 2013 ref 82.

Det kan anföras starka skäl för att skolans ansvar att agera mot brott bör ha samma omfattning som skolans skyldigheter att agera mot kränkningar. Det framstår inte som önskvärt eller praktiskt att en händelse som aktualiserar skyldigheterna att utreda kränkningar skulle falla utanför tillämpningsområdet för skolans ansvar att polisanmäla brottsmisstankar eller vice versa. Vi bedömer därför att anmälningsskyldigheten på samma sätt bör omfatta misstänkta brott i samband med verksamheten.

Skolans område och skoldagens tidsmässiga gränser bör alltså vara en utgångspunkt för skolans ansvar. Brott som skett på verksamhetens område under eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets öppettider faller således klart inom tillämpningsområdet. Brott som skett kvällar och helger faller däremot som utgångspunkt utanför. Men ansvaret bör också omfatta brott som begåtts i ett annat sammanhang om det finns ett tillräckligt samband med skolans verksamhet. De uttalanden som finns kring ansvaret enligt 6 kapitlet skollagen bör vara vägledande.

I de allra flesta fall bör detta inte vålla några större gränsdragningsproblem i praktiken. Osäkerheter kan framför allt uppstå när det handlar om brott på internet. Det förefaller i dagsläget oklart när kränkningar på nätet ska anses ha sådant samband med skolans verksamhet att ansvaret enligt 6 kapitlet skollagen aktualiseras (Barn- och elevombudet 2023). Ofta torde brott som sker på internet kunna ses som en fortsättning på ett agerande som sker i skolan och vice versa, på ett sådant sätt att sambandet med skolans verksamhet är tydligt. Gränsdragningsfrågor kan emellertid uppstå och det måste ytterst – liksom beträffande skolans ansvar för kränkande behandling – bli fråga om en bedömning i det enskilda fallet om sambandet med skolans verksamhet är sådant att skolan är skyldig att agera.

15 Polismyndighetens kontakter med skolan vid oro för skolattacker

15.1 Skolan behöver samverka med andra aktörer i ärenden om oro för skolattacker

I vårt första delbetänkande har vi lämnat förslag på hur det förebyggande arbetet mot hot och våld i skolväsendet kan förbättras (SOU 2023:28). Betänkandet har remissbehandlats. I detta kapitel redovisar vi ytterligare underlag till arbetet med att förebygga skolattacker. Kapitlet handlar dels om enskilda skolors behov av bra kontakter med Polismyndigheten, dels om Polismyndighetens förutsättningar att följa upp och analysera ärenden om oro för skolattacker, för att i förlängningen kunna förbättra stödet till skolorna.

I delbetänkande 1 (SOU 2023:28) föreslår vi att Center mot våldsbejakande extremism (CVE) ska utgöra en central stödfunktion med uppdrag att bidra med kunskapsstöd i individärenden till kommuner, myndigheter och andra aktörer som i sin verksamhet hanterar oro för att individer ska genomföra en skolattack. CVE arbetar redan i dag med att ge behovsanpassat stöd till skolor och andra aktörer i ärenden om oro för skolattacker. Det stöd som i dag ges begränsas emellertid av att det endast kan ges i avidentifierade ärenden. Det förslag vi lämnar i delbetänkandet innebär att CVE får ett tydligt uppdrag att ge stöd i individärenden i frågor som rör oro för skolattacker, utan att ärendena behöver avidentifieras.

Vårt första delbetänkande innehåller också förslag om att CVE tillsammans med Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) ska få i uppdrag att ta fram ett metodstöd för skolväsendets förebyggande arbete mot skolattacker. CVE föreslås få en samordnande roll för uppdraget.

I vårt första delbetänkande återges även bland annat olika definitioner av fenomenet skolattacker, och erfarenheter från skolattacker internationellt och i Sverige.

I betänkandet Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – En ny huvudregel (SOU 2023:69) föreslås att skolan ska få skyldigheter att i vissa fall lämna uppgifter till brottsbekämpningen. I betänkandet anges att de brottsbekämpande myndigheterna, främst Polismyndigheten och Säkerhetspolisen, har behov av ett ökat informationsflöde från skolan, bland annat från elevhälsan, till exempel underrättelseinformation om attentatshot.

Det är som väl är ovanligt med skolattacker i Sverige. Oro för en förestående skolattack är däremot relativt vanligt. I vissa fall visar det sig efter en kortare utredning, till exempel efter samtal med den individ som oron gäller, att oron var obefogad. I andra fall kan samtalet i sig, eventuellt i kombination med andra åtgärder, göra att ett verkligt hot om en skolattack kan avstyras.

Våra intervjuer har visat att det finns en medvetenhet bland rektorer och övrig skolpersonal om risken för att skolan ska utsättas för en skolattack. Ett fåtal allvarliga skolattacker har genomförts i Sverige, och dessa har rönt stor uppmärksamhet och av allt att döma bidragit till en större riskmedvetenhet inför grövre våldsdåd vid landets skolor. Den uppmärksamhet som de genomförda skolattackerna fått har sannolikt bidragit till att skolpersonal i mötet med enskilda elever i större utsträckning än tidigare ger akt på tecknen som skulle kunna tyda på en förestående skolattack. På motsvarande sätt har antagligen personal inom socialtjänsten, Polismyndigheten och hälso- och sjukvården en skärpt uppmärksamhet på individer som uttalar hot mot skolor eller på annat sätt företer tecken som kan misstänkas tyda på en planering inför ett attentat mot en skola.

Enligt muntliga uppgifter från CVE har CVE hanterat i storleksordningen 80–90 ärenden om oro för skolattacker under perioden den 16 augusti 2022 fram till början av oktober månad 2023. Det är oftast rektorer, lärare eller socialsekreterare som tar kontakt med CVE i ärenden om oro för skolattacker. CVE upplever att det har blivit fler samtal från skolorna om oro för skolattacker.

Utförliga beskrivningar av behovet av samverkan i ärenden om oro för skolattacker återfinns i vårt delbetänkande Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28).

Samverkan är en viktig komponent i såväl det bredare brottsförebyggande arbetet som i arbetet att förhindra och försvåra skolattacker. I kapitel 10 redovisar vi våra bedömningar gällande behovet av samverkan mellan skolan och andra aktörer både på strategisk nivå och i individärenden mera generellt i brottsförebyggande frågor.

I detta kapitel lämnar vi ytterligare bedömningar gällande skolans behov av stöd från Polismyndigheten i ärenden om oro för skolattacker. Därutöver lämnar vi en bedömning som gäller Polismyndighetens uppföljning och analys av samt interna kommunikation om ärenden som gäller skolattacker.

15.2 Skolan behöver stöd av Polismyndigheten vid ärenden om oro för skolattacker

Utredningens bedömning: Regeringen bör överväga att ge Polismyndigheten i uppdrag att förbättra kontaktvägarna mellan skolorna och Polismyndigheten på lokal nivå samt att förbättra uppföljningen, analysen och den interna kommunikationen om planerade och/eller avvärjda skolattacker. På så sätt kan det förebyggande arbetet mot våldsdåd i skolväsendet stärkas.

15.2.1 Skolorna behöver bra kontaktvägar till Polismyndigheten

Skolan har i många fall en viktig men på flera sätt svår uppgift i arbetet med att förebygga eller förhindra skolattacker. Det är självklart att skolan kontaktar Polismyndigheten vid en akut situation som innebär ett hot om en förestående skolattack. Men det är också viktigt att skolan och rektorn vid behov får stöd från Polismyndigheten i ärenden om oro för skolattacker som i och för sig är allvarliga men utan att vara av akut karaktär.

Inte sällan är det skolan som tidigt uppmärksammar och känner oro för att en individ ska genomföra en skolattack. Det är till exempel vanligt att extrema åsikter eller rasism framkommer i samband med undervisningen i samhällsorienterande ämnen. I sådana fall måste läraren ge akt på och reagera på det som sägs, men samtidigt vara medveten om att det råder yttrande- och åsiktsfrihet.

Det förekommer också att socialtjänsten, Polismyndigheten, vårdnadshavare eller andra personer i individens närhet tar kontakt med skolan efter att ha uppmärksammat tecken på radikalisering och våldsfascination hos en elev.

Rektorn har en viktig roll i skolans arbete med att förebygga eller dämpa oron för en skolattack. En svårighet för rektorn är att bedöma vilka på skolan som ska involveras i det förebyggande arbetet i ett enskilt elevärende om oro för en skolattack. En alltför stor krets personer kan leda till att sekretessreglerad information i ärendet läcker. Å andra sidan kan rektorn få kritik om han eller hon inte informerar i en situation som potentiellt kan innebära en hotbild mot skolan. En lösning kan vara att rektorn samlar en mindre grupp för att hantera ett elevärende om oro för en skolattack, där huvudskyddsombudet och exempelvis representanter för elevhälsan ingår.

I ärenden om oro för en skolattack hamnar fokus naturligen på den individ som är föremål för oro. Men rektorn måste även tänka på konsekvenserna för andra elever. En svårighet är att avgöra vilken information som ska lämnas till andra elever och vårdnadshavare, och i vilket skede.

Flera rektorer som vi varit i kontakt med uppskattar att ha en nära kontakt med en polis, för att diskutera bland annat ärenden om oro för skolattacker. Några av de rektorer som inte har tillgång till en sådan resurs har beklagat detta. Enligt uppgift var det vanligare tidigare att skolor hade så kallade kontaktpoliser, som arbetade brottsförebyggande, i samarbete med skolorna. I dag har vissa skolor tillgång till en sådan resurs, medan andra är hänvisade till att ringa Polismyndighetens centrala växel via numret 114 14 för att få kontakt med Polismyndigheten, om inte ärendet är akut. Funktionen områdespolis inrättades, tillsammans med kommunpolis, i samband med omorganisationen av Polismyndigheten 2015. Syftet var att säkerställa kontinuitet i det lokala polisarbetet i varje lokalpolisområde. Vår bild är att områdespoliserna eller kommunpoliserna inte på samma sätt som de kontaktpoliser som fanns tidigare har möjlighet att ha en nära och kontinuerlig kontakt med enskilda skolor, även om bilden varierar mellan olika skolor och mellan skilda delar av landet.

Den 19 augusti 2021 genomfördes en allvarlig skolattack på Källebergsskolan i Eslöv. Polismyndigheten hade informerat skolans rektor strax innan händelsen om att den individ som senare utförde skolattacken i ett chatforum på Internet hade utgett sig för att vara

australiensare, och i detalj beskrivit hur han skulle utföra en skolattack i Australien. Polismyndigheten bedömde dock att det inte fanns tillräcklig grund för ett polisiärt agerande med anledning av informationen, utöver att informera skolan. Liknande situationer kommer sannolikt att uppstå även framgent, det vill säga situationer där det finns en befogad oro för en skolattack, men utan tillräcklig grund för ett polisiärt ingripande. Det föreligger då ett uppenbart behov av en fortsatt nära och kontinuerlig kontakt mellan den berörda skolan och lokalt verksam polis för att ge skolan stöd i de överväganden som föranleds av informationen. Nya omständigheter som framkommer kan göra att situationen kräver skyndsamma beslut och bedömningar. Det är därför angeläget att det bland annat för dessa situationer finns bra kontaktvägar in till Polismyndigheten på lokal nivå.

15.2.2 Polismyndighetens överblick över och kommunikation om skolattacksärenden behöver förbättras

En bra överblick och analys av skolattacksärenden från Polismyndighetens sida, och en bra kommunikation inom Polismyndigheten om dessa ärenden, kan i förlängningen förbättra det förebyggande arbetet mot hot och våld i skolväsendet.

I var och en av landets sju polisregioner hanteras inom ramen för Polismyndighetens underrättelseverksamhet ärenden om oro för skolattacker kontinuerligt, enligt muntliga uppgifter vi fått del av från Polismyndighetens nationella operativa avdelning (Noa). Många ärenden kan avskrivas efter en kortare utredningsinsats eller samtal med den som anmält oro. Till saken hör att särskilt barn eller unga vuxna inte sällan uttalar hot av olika slag, utan att mena allvar. Samtidigt finns givetvis alltid en risk för att ett reellt hot inte tas på allvar.

Polismyndigheten uppger att ärenden om oro för skolattacker främst härrör från högstadie- eller gymnasieskolor, men det förekommer även ärenden från skolmiljöer med elever i mellanstadiet.

Polismyndigheten har svårt att skatta antalet förberedelser och försök till skolattacker i Sverige. Fullbordade attacker är av lätt insedda skäl enkla att identifiera. Förberedelser och försök till skolattacker är vanligare och det viktiga med dem är att de på ett eller annat sätt avstyrs eller avbryts innan brotten når sin fullbordan.

Polismyndigheten har enligt muntliga uppgifter som lämnats till vår utredning olika sätt för att bedöma förekomsten av förberedelser

och försök till skolattacker. Tyvärr sker detta med stöd av system som inte är kompatibla med varandra. Nedan redogörs för olika sätt som myndigheten använder sig av för att bilda sig en uppfattning om omfattningen av förberedelser eller försök till skolattacker.

Noa har för närvarande information om förberedelser och försök till skolattacker från de flesta av Sveriges sju polisregioner. Informationen visar att förberedelser eller försök till skolattacker är ett spritt fenomen. Noa uppger att Polismyndigheten i sin underrättelseverksamhet tar emot information från flera av varandra oberoende aktörer, om individer som i olika fora uttrycker en vilja till att genomföra en skolattack. En uppskattning från Polismyndigheten ger vid handen att de agerar på ett eller annat sätt i 20–25 procent av de inkomna fallen. Information om enskilda individers tankar och idéer om en skolattack kommer till Polismyndighetens underrättelseverksamhet, varje vecka.

Utöver information inom Polismyndighetens underrättelseverksamhet kan information om planer på en förestående skolattack även genereras i samband med förundersökningar. Någon anmäler ett brott som går ut på att en skolattack är i vardande och anmälan utreds därefter inom ramen för en förundersökning. Dock finns inte brottsrubriceringen skolattack. Brotten kodas i Polismyndighetens anmälningsrutin som exempelvis förberedelse eller försök till eller fullbordade brottsbalksbrott. Det kan röra sig om exempelvis mord, förberedelse/försök till mord, allmänfarlig ödeläggelse, förberedelse/försök till allmänfarlig ödeläggelse och olaga hot.

Det är inte bara i underrättelse- respektive utredningsverksamhet som information kan inkomma till Polismyndigheten. Information kan också inkomma till tjänstgörande personal i exempelvis ett lokalpolisområde. Inte sällan kommer informationen till befattningshavare som innehar tjänster som områdes-, kommun- eller ingripandepoliser. Gången är i normalfallet att informationen antingen ska leda till en anmälan eller, givet att det finns tillräcklig substans och bearbetningsbar information, till ett underrättelseuppslag. Men det finns ett mörkertal. Av olika skäl kommer inte all kunskap om en planering av en skolattack in till Polismyndigheten, varken till utrednings- eller underrättelseverksamheten.

Polispersonal kan i sitt förebyggande arbete, framför allt med andra aktörer, såsom skolan och socialtjänsten, arbeta förebyggande på basis av den inkomna informationen och med hjälp av andra kom-

petenser avvärja en planerad attack. Exempelvis kan en områdespolis få ett mejl från Redex med en anmodan om att få samtala med/kring en viss individ (Redex-modellen, som beskrivs i vårt första delbetänkande, innebär ett samarbete mellan Polismyndigheten och Säkerhetspolisen i frågor om våldsbejakande extremism, med bland annat för ändamålet upprättade funktioner bemannade av personal från båda myndigheterna). En kontakt från Redex dokumenteras inte på annat sätt än att informationen finns kvar hos Redex och/eller hos Säkerhetspolisen.

Än svårare blir det när information överlämnas från en rektor/lärare till polispersonal. Om poliser i olika former av tjänstgöring inte skriver anmälningar och/eller underrättelseuppslag på basis av den inkomna informationen, förs den inte vidare. I det rent förebyggande polisarbetet saknas mät- och granskningsbara avrapporteringsytor. Det innebär att informationen enbart ligger i de enskilda tjänstepersonernas eget minne.

Polismyndigheten kan också få information om skolattacker via Polismyndighetens ledningscentraler. Beroende på hur informationen bedöms kan agerandet på basis av informationen variera. I vissa fall kan uppgifterna bedömas som oseriösa eller på annat sätt icke trovärdiga. I andra fall skickas polispersonal som kan lösa uppgiften på ovan omnämnda sätt, det vill säga genom att skriva underrättelseupplag, genom utredning eller genom att arbeta brottsförebyggande. Det finns ingen kodning för fenomenet skolattacker i ledningscentralernas datasystem. För att kunna bilda sig en uppfattning måste manuell bearbetning ske. Men den bearbetningen måste ske skyndsamt eftersom ledningscentralernas information gallras relativt snabbt, med följden att sökbarheten försämras.

Att få fram statistik från samtliga polisiära sätt att hantera förekomsten av förberedelser och försök till skolattacker är med de polisiära systemen inte möjligt. Datasystem, arbetssätt och lagstiftning medger inte det. Men den statistik som går att få fram inom underrättelseverksamheten indikerar en allvarlig problembild som sannolikt skulle vara ännu allvarligare om information från samtliga verksamheter och kompetenser inom polisen kunde sammanställas.

En hel del information och kunskap om planer på skolattacker finns alltså inom Polismyndighetens underrättelseverksamhet Även information om annan brottslighet kommer dit. All underrättelseinformation är givetvis inte möjlig eller lämplig att dela internt inom

Polismyndigheten i varje givet skede, men enligt vår bedömning är det i vissa fall en brist att underrättelseinformation inte delas internt inom myndigheten. Att placera personal inom underrättelsetjänsten med kunskap om hur förundersökningar bedrivs och med insikter i brottsförebyggande arbete skulle kunna överbrygga det faktum att information som borde ha kunnat lämnats vidare ibland stannar inom underrättelsetjänsten.

Vi bedömer sammanfattningsvis att regeringen bör överväga att ge Polismyndigheten i uppdrag att förbättra

– kontaktvägarna mellan skolorna och Polismyndigheten på lokal nivå,
– uppföljningen och analysen av ärenden om planerade och/eller avvärjda skolattacker, och
– den interna kommunikationen om skolattacksärenden.

16 Skolans ansvar för säkerhetsarbete

16.1 Skolan ska bedriva ett aktivt säkerhetsarbete till skydd mot olika typer av brott

Denna utredning tillsattes med syftet att barn, elever, lärare, rektorer och annan personal ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö (dir. 2022:86). Utredningen hade från början inriktning mot att förebygga, förhindra och försvåra skolattacker. Genom tre tilläggsdirektiv (dir. 2023:22, 2023:120, 2024:7) har det ursprungliga syftet utvidgats med olika frågeställningar som handlar om att motverka alla former av brott inom skolväsendet och i samhället, det vill säga inte enbart skolattacker eller grövre våldsdåd.

Vi bedömer att förskolor, skolor och fritidshem behöver bedriva ett aktivt säkerhetsarbete för att skydda barn, elever och personal mot olika former av brott. Förskolor, skolor och fritidshem behöver också ge sitt bidrag till samhällets arbete med att förebygga och motverka brott. Med säkerhetsarbete avses i denna utredning arbete för att motverka brott i skolan och i samhället.

Vi lägger i det följande flera förslag med syftet att involvera skolväsendet i ett arbete för att motverka brottslighet och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet i dag. Förslagen har sin grund i de bedömningar som redovisats i kapitlen 10–15. I dessa kapitel har vi redovisat våra bedömningar gällande skolväsendets roll och ansvar när det gäller att förebygga barns och ungas framtida brottslighet, när det gäller att förebygga brott i skolmiljön och beträffande rollen som samverkanspart i det brottsförebyggande arbetet. Vidare har vi redovisat våra bedömningar gällande skolväsendets beredskap att hantera våldssituationer. Vi har även redovisat våra bedömningar gällande tillträdesbegränsningar i förskolan, skolan och fritidshemmet.

Därutöver har vi redovisat våra bedömningar gällande skolpersonalens möjligheter att undersöka elevernas väskor och skåp. Vidare har vi redovisat våra bedömningar gällande polisanmälningar och andra åtgärder från skolans sida när brott inträffat i skolmiljön. Slutligen har vi fäst uppmärksamhet på vikten av Polismyndighetens stöd till skolorna i ärenden om oro för skolattacker.

Våra förslag nedan innebär sammantaget ett nytt ansvarsområde för skolväsendet. Det nya ansvaret är väl förenligt med skolans värdegrundsuppdrag. En viktig beståndsdel i detta uppdrag är att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Vi bedömer att ett aktivt säkerhetsarbete till skydd mot olika former av brott i enlighet med utbildningens syfte kommer att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Sett ur ett skolhistoriskt perspektiv är det ingen ny tanke att skolväsendet på olika sätt ska bidra till att motverka brottslighet. Det har till exempel under lång tid funnits ett samarbete mellan skolan och Polismyndigheten, även om samarbetet har varierat i intensitet från tid till annan.

Det nya ansvarsområdet består av ett antal komponenter som tillsammans väsentligt stärker skolans säkerhetsarbete och skydd mot brottslighet. Förslagen är ett utflöde av i grunden samma synsätt, det vill säga att förskolan, skolan och fritidshemmet måste ta ett tydligt ansvar för säkerheten i skolmiljön.

16.2 Det finns behov av ett nytt kapitel i skollagen

Utredningens bedömning: Det finns inget kapitel i skollagen som lämpar sig för en reglering av skolväsendets säkerhetsarbete.

Utredningens förslag: Ett nytt 5 a kapitel införs i skollagen (2010:800) som innebär att skolväsendet ska arbeta brottsförebyggande genom att utföra vissa närmare beskrivna uppgifter samt ger skolväsendet både möjlighet och skyldighet att arbeta med vissa säkerhetsfrågor.

Vi föreslår ett antal bestämmelser som ska stärka skolväsendets ansvar för brottsförebyggande frågor och för säkerhetsarbete. Bestämmelserna bör placeras i ett nytt kapitel i skollagen. Vi har övervägt möjligheterna att införa tillägg i befintliga kapitel i skollagen, men kommit fram till att det inte är en lämplig lösning.

Om våra förslag skulle införas i ett befintligt kapitel i skollagen ligger det närmast till hands att det skulle göras i kapitel 5 som handlar om trygghet och studiero. Den centrala bestämmelsen finns i 5 kap. 3 § och stadgar att alla elever ska tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero och att huvudmannen ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero.

Begreppet trygghet är således centralt för förståelsen. I förarbetena återkommer ett resonemang som skiljer mellan trygghet och studiero. Där trygghet framför allt kopplas samman med arbetet mot kränkande behandling och arbetet med normer och värden, är studiero tydligt relaterat till undervisningens kvalitet, lärarens ledarskap och tillgång till stöd (prop. 2021/22:160 s. 37 samt 41). Samtidigt uttalas att begreppet trygghet har en vidare betydelse än begreppet säkerhet och att arbetet med trygghet i skolan innefattar ”såväl att skapa en säker miljö som att förebygga och motverka kränkningar och arbeta främjande med normer och värden” (prop. 2021/22:160 s. 42).

I författningskommentaren till bestämmelsen förtydligas vad det förebyggande arbetet för att skapa trygghet och studiero kan innefatta.

> Ett förebyggande arbete innebär bl.a. att skolor och huvudmän följer upp elevernas såväl trygghet som studiero. Det innebär även att skolor och huvudmän analyserar vilka hinder som finns för att elever ska vara trygga och ha studiero och aktivt verkar för att dessa hinder undanröjs. Det kan bl.a. innebära att skolan förebygger ordningsstörningar genom väl förankrade ordningsregler och ett gemensamt förhållningssätt bland personalen och utveckling av det pedagogiska ledarskapet i klassrummet (prop. 2021/22:160 s. 229).

Trygghet är alltså tänkt som ett begrepp som ska omfatta bland annat säkerhet. Det är emellertid i viss mån oklart vilket egentligt ansvar för säkerhetsfrågor som följer av stadgandet. Denna oklarhet framträder framför allt när den allmänna bestämmelsen i 5 kap. 3 § skollagen läses mot de övriga bestämmelser som finns i kapitlet.

Huvuddelen av kapitlet är ägnat åt ordningsregler samt disciplinära och andra särskilda åtgärder. Dessa bestämmelser handlar huvudsakligen om åtgärder och befogenheter som skolan har att agera mot elever, till exempel genom att besluta om ordningsregler eller att vidta disciplinära åtgärder mot elever som stör undervisningen eller liknande. Det finns däremot inga bestämmelser i kapitlet som berör andra typer av säkerhetsfrågor. Reglerna kan alltså sägas syfta till att upprätthålla skolans ”inre” ordning, men det saknas regler kring skolans agerande för att förebygga osäkerhetsmoment som härrör från utanför skolmiljön. Här framgår alltså en betydande skillnad mellan den föreliggande regleringen och våra uppdrag om exempelvis beredskap för grova våldsdåd eller tillträdesbegränsningar.

Att fokus vid utformandet av bestämmelserna har varit skolans befogenheter att använda disciplinära åtgärder framgår av motiveringen till att förskolan lämnats utanför regleringen.

> Bestämmelserna om trygghet och studiero ska, om inte annat anges, gälla för samtliga skolformer utom förskolan och fritidshemmet. Även förskoleklassen är i de flesta fall undantagen, då regeringen bedömer att reglerna inte kan användas för så unga elever. Det är dock självklart att även i dessa skolformer ska olämpligt beteende stävjas och vårdnadshavare informeras (prop. 2009/10:165 s. 321).

Regeringen återkom till frågan i samband med lagändringar år 2022.

> Bestämmelsen om de allmänna befogenheterna i 5 kap. 6 § första stycket är således i dag inte tillämplig i förskolan. Förskolans verksamhet skiljer sig på betydande punkter från skolans och fritidshemmens. Det gäller sättet att bedriva utbildningen, barnens mognadsnivå och inslagen av rent fysisk omsorg i förskolepersonalens arbete. Bestämmelserna i skollagen om trygghet och studiero, med fokus på disciplinära åtgärder, passar därför inte för förskolans verksamhet. Regeringen anser mot denna bakgrund att förskolan, liksom hittills, inte bör omfattas av bestämmelsen i 5 kap. 6 § första stycket (prop. 2021/22:160 s. 147).

Det är mot denna bakgrund inte möjligt att förstå det allmänna stadgandet i 5 kap. 3 § som ett mer generellt eller bredare säkerhetsansvar än vad de följande specifika bestämmelserna ger uttryck för. Om så vore fallet borde även förskolan rimligen ha omfattats. De ovan återgivna resonemangen i förarbetena förutsätter i stället att reglerna om trygghet och studiero förstås som i huvudsak en uppsättning disciplinära åtgärder. Vi bedömer därför att det inte är lämp-

ligt att placera våra förslag, som rör ett bredare säkerhetsarbete i skolväsendet, i kapitel 5.

Även om vissa av våra förslag har beröringspunkter med ansvaret att arbeta mot kränkande behandling i kapitel 6 gör vi bedömningen att frågor om brottslighet generellt och säkerhetsarbete inte passar in i detta kapitel.

Ytterligare ett kapitel som kan vara aktuellt att överväga för placering av de nya bestämmelser som vi föreslår är kapitel 29, som innehåller övriga bestämmelser. Med anledning av att vi föreslår ett antal bestämmelser som har tydliga beröringspunkter med varandra framstår det dock inte som lämpligt att placera dessa i kapitel 29 eftersom detta kapitel innehåller olika typer av bestämmelser med varierande syften och innebörd. Som exempel kan nämnas regler om bosättning, hemkommun och utlandssvenska elever samt reglering av kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar och skyldighet att anmäla till, och samverka med, socialtjänsten.

Vi bedömer därför att bestämmelserna ska placeras i ett nytt kapitel i skollagen. De förslag vi lämnar är förvisso av skiftande karaktär, på så sätt att vissa har en tydligt brottsförebyggande inriktning, medan andra mer rör säkerhetsfrågor. Ett övergripande syfte med förslagen är dock att motverka brottslighet i skolmiljön och tillförsäkra barn, elever och personal en trygg och säker skolmiljö. De föreslagna bestämmelserna har visserligen kopplingar till skolans befintliga uppdrag, men genom att samordna dessa i ett eget kapitel tydliggörs brottsförebyggande frågor och säkerhetsfrågor som ett uttalat ansvarsområde för skolan.

Vi har övervägt möjligheten att placera de nya bestämmelserna i en ny lag, utanför skollagen. Vi har dock funnit att övervägande skäl talar emot detta, eftersom det finns stora fördelar med att skolans arbete och ansvar så långt det är möjligt regleras i skollagen. Det underlättar den praktiska tillämpningen om berörda aktörer i så stor utsträckning som möjligt kan använda sig av skollagens regler. Våra förslag kan också sägas underlätta för skolan att utföra sitt kärnuppdrag, bland annat på så sätt att en trygg och säker skolmiljö innebär större förutsättningar för elever att lära sig det de behöver. Arbetet som ska utföras med anledning av vissa av förslagen ska också integreras i skolans befintliga arbete. Även detta talar emot att placera de nya bestämmelserna i en ny lag.

Det nya kapitlet har, som framgår ovan, beröringspunkter med skolans befintliga skyldigheter att arbeta med trygghet och studiero och även med skyldigheterna att arbeta mot kränkande behandling. Mot bakgrund av systematiken i skollagen är det lämpligt att det nya kapitlet placeras i anslutning till dessa bestämmelser. Vi bedömer att de nya bestämmelserna har närmast anknytning till bestämmelserna om trygghet och studiero. Det innebär att kapitlet ska vara ett nytt 5 a kap.

Alla förslag till nya bestämmelser som vi beskriver i detta kapitel, utom de i avsnitt 16.3.7, är avsedda att föras in i det nya kapitlet i skollagen.

Att enbart reglera en skyldighet för skolväsendet att utföra en uppgift utan att närmare beskriva vad uppgiften består i, ger en flexibel reglering med stora möjligheter till anpassning vid tillämpningen. Däremot ger sådana bestämmelser inte någon vägledning för skolväsendet i fråga om vad som förväntas av detta. Det blir också svårt att följa upp konsekvenserna av en sådan reglering och även att utöva tillsyn. De skyldigheter som de föreslagna bestämmelserna föreskriver bör därför i någon mån konkretiseras och tydliggöras redan i lagtexten. Vi beskriver närmare hur detta ska ske avseende respektive förslag i de kommande avsnitten.

Begreppet skola använder vi i många sammanhang som ett förenklande samlingsbegrepp. Om inte annat framgår avser vi då förskola, skola (inklusive kommunal vuxenutbildning) samt fritidshem. Förskole- och skolenheter inkluderar de fritidshem som är knutna till dessa.

16.3 Skolan ska bedriva ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete

Utredningens förslag: I skollagen (2010:800) införs bestämmelser som innebär att det på alla förskole- och skolenheter ska bedrivas ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Det betyder att alla förskole- och skolenheter ska göra en kartläggning av den brottslighet som förekommer i samband med verksamheten. Resultatet av kartläggningen ska analyseras och sammanställas i en lägesbild. Med lägesbilden som underlag ska ställning tas till behovet av åtgärder för att förebygga brott i anslutning till verksamheten

och en åtgärdsplan upprättas. Minst en gång om året ska lägesbilden uppdateras och åtgärdsplanen följas upp. Arbetet ska i den utsträckning som det är lämpligt integreras med annat liknande arbete som förskolorna, skolorna och fritidshemmen är skyldiga att utföra. Huvudmannen ansvarar för att arbetet blir utfört.

Vår bedömning är att skolväsendets ansvar för brottsförebyggande arbete bör innefatta en skyldighet för huvudmän att säkerställa att det på alla förskole- och skolenheter bedrivs ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Kunskap om vilken typ av brottsproblem det är som ska förebyggas utgör utgångspunkten för ett sådant strukturerat arbete. Såsom vi konstaterat, se avsnitt 10.3, behöver det därför inom alla förskole- och skolenheter kartläggas vilken brottslighet som förekommer i samband med verksamheten. Efter analys av resultatet behöver ställning tas till vilka åtgärder som är befogade och ändamålsenliga för att förebygga de problem som identifieras. Utgångspunkten är att åtgärderna ska vara baserade på bästa tillgängliga kunskap om vad som visat sig effektivt när det gäller att förebygga den typ av problem som identifieras. Därtill behöver arbetet följas upp.

16.3.1 En lägesbild ska tas fram

Den kartläggning som alla skolor ska göra ska avse brott, det vill säga handlingar som är belagda med straff i svensk lagstiftning. På så sätt är brott ett mer tydligt avgränsat begrepp än till exempel mobbning och kränkande behandling, som är begrepp som ofta används i skolsammanhang. Det finns både handlingar som kan utgöra mobbning eller kränkande behandling utan att vara brottsliga och brottsliga handlingar som inte utgör mobbning eller kränkande behandling. Att det är brottslighet som ska kartläggas enligt den föreslagna bestämmelsen hindrar naturligtvis inte att olika former av ordningsstörningar och andra icke önskvärda beteenden också uppmärksammas.

Avgränsningen till brottslighet som har samband med verksamheten ansluter till den som görs i 6 kap. 10 § skollagen (2010:800) om skyldighet att anmäla fall av kränkande behandling och till den som vi föreslår när det gäller skolans skyldighet att anmäla misstänkta brott till Polismyndigheten, se avsnitt 16.7. Till skillnad från dessa bestämmelser är tillämpningsområdet inte begränsat till hand-

lingar som utförs av eller drabbar elever. När det gäller genomförandet av den nu aktuella kartläggningen är behovet av en tydlig avgränsning emellertid väsentligt mindre. Kartläggningen ska utgöra underlag för beslut om åtgärder för att förebygga att brott begås i eller med anknytning till skolmiljön. Behovet av sådana åtgärder inklusive skolans ansvar för att säkerställa att de vidtas är viktiga ingångsvärden som också behöver beaktas i sammanhanget.

Som framgått av avsnitt 3.2 finns det vissa skolor, i bemärkelsen en sammanhållen fysisk enhet, som består av flera skolenheter. Till exempel kan en skola innefatta ett högstadium, som utgör en skolenhet, och ett låg- och mellanstadium som utgör en annan. De olika enheterna kan ha olika rektorer och till och med olika huvudmän. Mot den bakgrunden och då situationen kan se olika ut för de olika enheterna bör kravet på att en lägesbild ska tas fram gälla varje enskild förskole- och skolenhet. Det kan vara så att lägesbilderna i dessa fall kommer att se likadana ut och ingenting hindrar givetvis att arbetet med att vidta brottsförebyggande åtgärder sker samordnat mellan flera enheter.

Den brottslighet som ska kartläggas kan gälla brott mellan elever eller mellan elever och personal såsom våld, hot, sexuella trakasserier, stöld och andra tillgreppsbrott. Det kan också handla om narkotikabrott och brott som riktar sig mot förskolan eller skolan som målsägande, exempelvis olika typer av skadegörelsebrott. Även brott som inte bara eller direkt är kopplade till skolmiljön bör ingå i kartläggningen, till exempel om det kommit till skolans kännedom att det regelmässigt förekommer ringa stölder i närliggande butiker under skoltid, mer omfattande brottslighet på sociala medier som involverar elever på skolan eller att skolmiljön används för rekrytering av unga till kriminella nätverk eller till våldsbejakande extremistmiljöer. Det kan också vara så att det förekommer brott som är kopplade till miljön men inte till skolans elever eller personal, såsom till exempel att det förekommer brottslighet i nära anslutning till en förskolas område. För delar av skolverksamhet som inte bedrivs i en tydligt avgränsad fysisk miljö är det sambandet med verksamheten som avgör kartläggningens omfattning.

Syftet med kartläggningen är inte att identifiera enskilda brottstillfällen eller individer som kan misstänkas ha begått brott. För sådana enskilda fall har skolan också ett ansvar, vilket vi bland annat behandlar i kapitel 7 och avsnitt 16.7. I det kunskapsbaserade brotts-

förebyggande arbete som avses här handlar det snarare om att göra en samlad inventering och beskrivning för att kunna identifiera och adressera mönster av brottsproblem, till exempel avseende vissa brottstyper eller vissa särskilt brottsutsatta platser eller sammanhang i skolmiljön. Det säger sig självt att förekomsten av sådana brottsproblem kommer att variera bland annat beroende på vilken skolform det gäller, exempelvis torde de vara betydligt mindre vanliga i förskolan, komvux eller i fritidshemmet. Enhetens storlek kan också ha betydelse. Även analysen och behovet av åtgärder kommer följaktligen att se mycket olika ut. Handlar det till exempel om problem med narkotikaförsäljning inom eller nära en förskolas område torde det framför allt vara aktuellt att genom situationella åtgärder påverka förutsättningarna för en sådan verksamhet. I de planerade åtgärderna kan också ingå att involvera andra aktörer. Finns det inga brottsproblem på enheten finns det naturligtvis inte heller något behov av analys eller åtgärder.

Argument kan anföras för att undanta till exempel förskolorna från kravet på ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Vi gör emellertid bedömningen att det finns ett värde i att frågor om brott och brottslighet i skolmiljön uppmärksammas även i förskolorna och i vårt uppdrag ingår dessutom att föreslå hur ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet kan utformas för hela skolväsendet, det vill säga alla skolformer och fritidshemmet Såsom framhållits får arbetets former och omfattning givetvis anpassas efter de förutsättningar som gäller för den enskilda enheten.

Många skolor genomför trygghetsundersökningar och andra enkätstudier bland eleverna. Dessa kan vara viktiga källor i kartläggningsarbetet. Som framgått, se avsnitt 5.2, definieras trygghet i kriminologiska sammanhang oftast som upplevelsen av risken för att utsättas för brott emedan säkerhet handlar om den faktiska risken för att utsättas. En allmän upplevelse av trygghet eller otrygghet kan också vara påverkad av helt andra faktorer än risken för brott. Eftersom det brottsförebyggande arbetet tar sikte på säkerheten, det vill säga att minska risken för att brott faktiskt ska inträffa, kan de trygghetsenkäter som används i skolorna behöva kompletteras med frågor som gör det tydligt att det är den faktiska förekomsten av brott som efterfrågas. Uppgifter från skolans personal är givetvis en annan viktig källa. Även extern information, såsom uppgifter till skolan från kommunen, polisen, socialtjänsten, civila samhällets organisationer och

lokalt näringsliv, kan bidra till att kartläggningen blir så fullständig och rättvisande som möjligt.

16.3.2 En åtgärdsplan ska upprättas

Förebyggande arbete tar sikte på orsaker till och förutsättningar för det fenomen som ska förebyggas. Resultatet av den kartläggning som gjorts behöver därför analyseras bland annat vad gäller detta. Som framgått kan orsakerna till brottsligheten vara en komplicerad fråga att besvara och djupet i analysen behöver förhållas till det. Men det är viktigt att den görs. Den så kallade rutinaktivitetsteorin, se avsnitt 5.3, kan fungera som en utgångspunkt i analysarbetet.

Utifrån den lägesbild som tagits fram behöver förskolan, skolan eller fritidshemmet ta ställning till vilka åtgärder som är påkallade. För många typer av problem och situationer finns det metoder att använda som i utvärderingar visat sig framgångsrika. Dessa bör användas i första hand. För att åstadkomma ett effektivt brottsförebyggande arbete är det också viktigt att reflektera kring möjligheterna både med socialpreventiva åtgärder, det vill säga sådana som tar sikte på individers motivation att begå brott, och åtgärder inom området situationell prevention, det vill säga sådana som tar sikte på möjligheterna att begå brott.

De åtgärder som förskolan, skolan eller fritidshemmet avser att vidta för att förebygga brott i samband med verksamheten ska dokumenteras i en plan. Som framhållits kommer planen att se olika ut för olika enheter och finns det inga brottsproblem finns givetvis inte heller behov av några åtgärder. Av planen bör inte bara själva åtgärden framgå utan även uppgifter om till exempel vem eller vilka som ansvarar, när åtgärder ska vara genomförda och när uppföljning ska ske.

16.3.3 Uppföljningar ska göras

Att följa upp planen och de vidtagna åtgärderna utgör en viktig del i processen. Det är först när detta sker som det går att avgöra hur arbetet har fungerat och få underlag för fortsatta ställningstaganden, exempelvis om vilka åtgärder som bör fortsätta, utvidgas, justeras eller avbrytas. Att genomföra en utvärdering ställer högre krav i flera

avseenden men kan i gengäld ge en väsentligt mer fördjupad bild av vilka effekter en viss åtgärd lett till och varför. Detta kan vara av stort värde både för den enskilda skolan och för att bygga upp den gemensamma kunskapsbanken på området. Uppföljningen av hur arbetet generellt och enskilda åtgärder specifikt har fungerat samt hur olika brottsproblem som identifierats eventuellt har förändrats görs med fördel kontinuerligt och åtminstone en gång om året ska en samlad uppdatering av lägesbilden och uppföljning av åtgärdsplanen göras.

16.3.4 Huvudmannen ansvarar

Huvudmannen har ansvar för flera närliggande frågor såsom för att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete (4 kap. 3 § skollagen), ett arbete för att förebygga trygghet och studiero (5 kap. 3 § andra stycket skollagen) samt att det vidtas åtgärder för att förebygga kränkande behandling (6 kap. 7 § skollagen). Huvudmannen bör även ansvara för att det bedrivs ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete enligt den föreslagna regleringen. Det praktiska genomförandet av arbetet måste naturligtvis ske på den enskilda förskole- eller skolenheten och under rektors arbetsledning.

16.3.5 Arbetet ska integreras med annat liknande arbete

Inom skolans verksamhet förekommer flera olika former av analys- och planeringsarbete av relevans för det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbete som skolor enligt vårt förslag ska vara skyldiga att utföra. På övergripande nivå gäller det exempelvis det systematiska kvalitetsarbetet (4 kap. 3 § skollagen [2010:800]) och det systematiska arbetsmiljöarbetet (3 kap. 2 a § arbetsmiljölagen [1977:1160]) och på mer operativ nivå kan det handla om arbetet för att förebygga kränkande behandling (6 kap. 8 § skollagen) och diskriminering (3 kap. 16 § diskrimineringslagen [2008:567]).

Det finns både delar som är eller kan vara gemensamma och sådana som skiljer sig åt. Brott som innefattar våld och hot omfattas till exempel till stor del både av det systematiska arbetsmiljöarbetet och arbetet mot kränkande behandling och diskriminering emedan många andra typer av brottslighet inte gör det. Det finns flera likheter mellan den arbetsprocess som enligt kapitel 6 i skollagen gäller

för arbetet för att motverka kränkande behandling av barn och elever och den som gäller för det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet. Enligt kapitel 4 i skollagen ska det både på huvudmanna- och enhetsnivå bedrivas ett systematiskt kvalitetsarbete med inriktning på att de mål som finns för utbildningen ska uppfyllas. Även i detta arbete är planering, uppföljning, analys och utveckling centrala moment. Till stöd för arbetet har Skolverket, i samverkan med övriga skolmyndigheter, tagit fram ett nationellt kvalitetssystem. Systemet består av nationella målsättningar, delmål, indikatorer och framgångsfaktorer (Skolverket 2023h). Om det framöver finns anledning att komplettera systemet med komponenter som tar sikte på skolornas brottsförebyggande arbete är en fråga som får bedömas i myndigheternas fortsatta utvecklingsarbete.

Det är angeläget att skolornas brottsförebyggande arbete, så långt som det är möjligt och lämpligt, integreras med detta och annat liknande arbete som de är skyldiga att utföra. Att så ska ske bör framgå av regleringen. Först och främst är det viktigt att skolans resurser används på ett effektivt sätt. Ett integrerat arbetssätt kan också bidra till att rikta fokus mot de åtgärder som den enskilda skolan sammantaget ska genomföra, och som givetvis är helt avgörande för att faktiskt åstadkomma en positiv utveckling. Det handlar emellertid om en balansgång eftersom åtgärder som inte adresserar de egentliga problemen och orsakerna till dem eller inte bygger på bästa tillgängliga kunskap riskerar att inte heller bli effektiva.

När det gäller syfte, metoder och kunskapsbas finns ofta skillnader mellan de aktuella arbetsprocesserna. Hur de är utformade och bedrivs i praktiken varierar också mellan olika skolor. Därtill kommer att kraven och relevansen för det brottsförebyggande arbetet kan se olika ut för olika skolformer. Exempelvis kan nämnas att arbetsmiljölagstiftningen inte omfattar barn i förskola och på fritidshem. Att hitta sätt, för olika typer av skolor, att integrera relevanta arbetsprocesser till en helhet som både leder till ett effektivt resursutnyttjande och till kvalitet utifrån de olika syften som ska uppnås och den kunskapsbank som finns inom berörda områden är en utmaning som skolorna bör ges stöd i, se avsnitt 16.3.6 nedan.

Det kan även vara aktuellt och önskvärt att samordna det brottsförebyggande arbetet med annat arbete som skolorna utför eller deltar i, oavsett om det handlar om en författningsreglerad skyldighet eller inte. Såsom vi tidigare konstaterat finns det till exempel berör-

ingspunkter och synergivinster att göra i förhållande till det brottsförebyggande arbete som alla kommuner ska bedriva enligt lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Skolan är en av de aktörer som förväntas bidra med information till de kartläggningar av brottsproblemen inom en kommun som ska göras enligt denna lagstiftning. De kartläggningar som vi här föreslår ska göras på förskole- och skolenhetsnivå kommer naturligtvis kunna vara av stort värde även i arbetet på kommunnivå. Omvänt kan det vara av värde för skolorna att ta del av kommunens lägesbildsarbete, både vad gäller metod och innehåll.

Även om en integrering med annat liknande arbete ska eller bör ske måste det också gå att urskilja och följa upp hur skolan arbetat med de åligganden som den föreslagna regleringen innefattar.

16.3.6 Skolorna ska stödjas och lägesbilderna ska följas upp nationellt

Utredningens förslag: Regeringen ska ge Brottsförebyggande rådet (Brå) och Statens skolverk i uppdrag att ta fram ett stödmaterial som beskriver hur förskolor, skolor och fritidshem på ett effektivt sätt kan genomföra det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbete som åläggs dem samt hur arbetet kan integreras med annat liknande arbete som de är skyldiga att utföra. Stödmaterialet ska också innehålla exempel på brottsförebyggande arbetssätt som kan vara särskilt relevanta ur ett skolperspektiv.

Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten ska därutöver ges i uppdrag att lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som visar sig vara särskilt brottsbelastade kan utformas och fungera. Uppdraget ska samordnas av Skolverket. Stödet ska ha formen av en insatsgrupp med möjlighet till anpassning vad gäller sammansättning och kompetenser beroende på behoven i det enskilda fallet.

Regeringen ska ge Brå i uppdrag att göra sammanställningar av skolornas lägesbilder enligt den föreslagna regleringen eller ett urval av dem, analysera resultatet samt redovisa sina slutsatser utifrån det.

Såsom vi tidigare konstaterat utgör arbetet för att motverka brott och brottslighet ett nytt ansvarsområde för skolan. Samtidigt har skolan redan ett mycket krävande kärnuppdrag av stor vikt, även ur ett brottsförebyggande perspektiv. De enskilda förskole- och skolenheterna behöver därför ges stöd när det gäller att bygga upp ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Många huvudmän har redan tillgång till den kompetens som behövs för att kunna ge sina enheter ett kvalificerat stöd eller i vart fall möjlighet och anledning att bygga upp en sådan kompetens.

Från nationell nivå är det emellertid angeläget att säkerställa att det finns ett lätt tillgängligt och praktiskt inriktat kunskapsstöd som alla förskolor, skolor och fritidshem kan ta del av. Ett sådant stödmaterial bör både innehålla beskrivningar av hur det brottsförebyggande arbete som krävs enligt den föreslagna regleringen kan bedrivas i skolmiljön och hur det på ett effektivt sätt kan integreras med annat liknande arbete som skolorna är skyldiga att utföra. Materialet behöver också förhållas till de skilda förutsättningar som gäller för olika skolformer och fritidshemmet samt för de enskilda enheterna, beroende på till exempel storlek, och lokal kontext.

Stödet bör även innehålla information om vad utvärderingar visat när det gäller effektiviteten i olika brottsförebyggande metoder och arbetssätt som kan vara särskilt relevanta att känna till ur ett skolperspektiv. Det kan till exempel gälla användningen av belysning eller kamerabevakning i brottsförebyggande syfte, program för att på gruppnivå motverka destruktiva maskulinitetsnormer och liknande. Även om kunskapsläget kontinuerligt utvecklas och bedömningar av vad som kan vara framgångsrikt eller inte kan vara svåra att göra och dessutom behöva ändras över tid så bör nationella myndigheter typiskt sett ha bättre förutsättningar att göra sådana bedömningar än enskilda huvudmän. I en fas då skolorna ska bygga upp sitt kunskapsbaserade brottsförebyggande arbete är det särskilt viktigt att skolorna ges ett brett och praktiknära stöd.

Om det finns skolor vars kartläggning visar att de tillfälligtvis eller över tid har större brottsproblem än vad en enskild huvudman och skolledning kan förväntas hantera bör staten erbjuda dem ett särskilt, operativt stöd. Stödet bör vara personellt och ha formen av en insatsgrupp. Gruppens närmare utformning, bemanning och insatser ska kunna anpassas efter den enskilda skolans särskilda situation och behov. Erfarenheterna från Skolverkets arbete med Samverkan

för bästa skola (Skolverket 2023i) liksom arbetet med förstärkningsteam inom socialtjänstens område som regeringen tagit initiativ till (S2023/02342) inklusive den danska förlagan med *task forces* bör kunna vara av stort intresse i sammanhanget. Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten bör ges i uppdrag att lämna förslag på hur ett sådant stöd till särskilt brottsutsatta skolor kan utformas och fungera. Uppdraget bör samordnas av Skolverket.

De lägesbilder som ska tas fram enligt den föreslagna regleringen kan sammantaget förväntas innehålla mycket intressant information om förekomsten av brott vid landets skolor. Denna information är inte bara av värde för att generellt öka kunskapen om brott i skolmiljön, och på så sätt utgöra ett komplement till Brå:s och andra aktörers undersökningar av detta, utan också som underlag för regeringens fortsatta ställningstaganden till bland annat skolornas behov av stöd i sitt brottsförebyggande arbete. En sammanställning av lägesbilder kan till exempel visa om det finns gemensamma problem avseende till exempel en viss typ av brottslighet eller inom vissa skolformer eller geografiska områden. Brå bör därför ges i uppdrag att kontinuerligt göra sådana sammanställningar samt att analysera och dra slutsatser av resultatet. För att kunna följa utvecklingen över tid är givetvis kontinuerliga och fullständiga uppföljningar att föredra men om det finns behov av att begränsa arbetsinsatsen för Brå, minska mängden data som ska hanteras eller möjliggöra fördjupningar i särskilda delar kan olika former av avgränsningar eller tematiska uppföljningar övervägas.

16.3.7 Vikten av att respektera samhällets lagar och regler ska uppmärksammas i utbildningen

Utredningens förslag: I samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt även för de lagar och andra regler som gäller i samhället.

Vi har tidigare uppmärksammat betydelsen av individers inställning till regler och regelefterlevnad ur ett brottsförebyggande perspektiv, se avsnitt 10.2.2. Vi har också betonat skolans roll i sammanhanget samt gjort bedömningen att det finns utrymme och behov av att ytterligare tydliggöra skolans ansvar för att förmedla vikten av att de

lagar och andra regler som gäller i samhället efterlevs. Detta sker lämpligen genom ett tillägg i de inledande delarna av läroplanerna, där de grundläggande värden som ska förmedlas beskrivs. Ett sådant tillägg har stöd i 1 kap. 4 § skollagen (2010:800) som bland annat stadgar att utbildningen syftar till att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

16.4 Skolan ges ett ansvar för en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer

16.4.1 Det ska bedrivas ett arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer

Utredningens förslag: I skollagen (2010:800) införs en bestämmelse som reglerar huvudmannens ansvar att se till att det på förskole- eller skolenheten bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer.

Vi har i kapitel 11 redovisat vår bedömning att det behövs en tydligare författningsreglering av skolans ansvar för frågor om säkerhet och om beredskap att hantera allvarliga våldssituationer i skolmiljön. Vi föreslår därför att huvudmannens ansvar för dessa frågor blir föremål för en särskild reglering. Det handlar om åtgärder som syftar till att sänka sårbarheten eller minska konsekvenserna av en allvarlig våldssituation. Begreppet allvarliga våldssituationer avser såväl riktade våldsdåd av den typ som kan betecknas som skolattacker som andra fall av våldsdåd i skolan, till exempel väpnade uppgörelser som sker på eller i anslutning till skolans område.

Skolan har ett ansvar att agera mot och förhindra alla typer av våld som förekommer i skolan, bland annat mot bakgrund av tillsynsansvaret och reglerna om trygghet och studiero och skolpersonal har därvid en befogenhet enligt 5 kap. 6 § skollagen att ingripa fysiskt för att avvärja våld. Uppenbarligen måste en skola således vara beredd att agera på ett lämpligt sätt även vid lindrigare former av våld. Med allvarligare våldssituationer enligt bestämmelsen avses emellertid mer extraordinära händelser, och våldssituationer av sådant allvar att det krävs ett snabbt agerande för att skydda barn, elever och personal

från en pågående våldsutövning. Att hantera sådana händelser ställer krav på en särskild beredskap.

Vi har tidigare pekat på att utbildning, planering, övning samt i vissa fall anpassningar i den fysiska miljön eller tekniska hjälpmedel kan utgöra inslag i ett arbete för att stärka beredskapen att hantera allvarliga våldssituationer. Förutsättningarna vid olika skolor skiljer sig emellertid åt markant såväl vad gäller risker som vad gäller fysiska och resursmässiga förutsättningar. Vilka åtgärder som är påkallade och möjliga vid varje verksamhet är svårt att ange generellt och måste således i stor utsträckning lämnas åt huvudmannen att avgöra. Det går inte att avgöra vilka åtgärder som är påkallade utan att göra en riskbedömning i det enskilda fallet. En skola som bedömer att risken för en allvarlig våldssituation är hög kan ha anledning att vidta längre gående åtgärder. Genom bestämmelsen tydliggörs att skolhuvudmannen har ett ansvar att se till att det sker ett löpande arbete med frågan. Varje skolhuvudman måste således se till att frågan om beredskap att hantera våldssituationer uppmärksammas. Att arbetet ska ske löpande innebär att huvudmannen måste se till att det sker ett kontinuerligt arbete för att identifiera säkerhetsrisker och sårbarheter och att åtgärder vidtas för att minska dessa.

16.4.2 Det ska finnas en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en våldssituation

Utredningens förslag: I skollagen (2010:800) införs en bestämmelse som ålägger huvudmannen att se till att det vid förskole- eller skolenheten finns en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer.

Det har uttalats att den enskilt viktigaste faktorn för ökad säkerhet är en ökad medvetenhet och kunskap hos skolpersonal, barn och elever. Främst handlar det om kunskap om vad enskilda ska göra under en händelse för att skydda sig själv och andra (MSB 2023a). Centralt för säkerhetsarbetet är därmed att det är tydligt för skolpersonal, barn och elever hur de ska agera vid en allvarlig våldssituation.

Det är således av särskild vikt att det vid varje förskole- eller skolenhet finns en planering för en allvarlig våldssituation. Vi föreslår därför att det ska gälla ett särskilt krav för huvudmannen att se till

att det finns en beredskapsplan som bland annat anger hur skolpersonal, barn och elever ska agera i en sådan situation.

Beredskapsplanen bör innehålla en planläggning för hur utrymning, inrymning och utestängning kan genomföras. Planeringen bör även inbegripa en översyn av de fysiska förutsättningarna i verksamhetens lokaler för att till exempel identifiera säkra tillflyktsplatser, samt innefatta en rollfördelning som tydliggör vem som ansvarar för en specifik uppgift när en allvarlig våldssituation uppstår. Det är vidare av vikt att huvudmannen i arbetet med beredskapsplanen överväger vilka möjligheter som finns till snabb intern kommunikation.

Arbetet med planeringen förutsätter också utbildning såtillvida att det måste säkerställas att personalen vid verksamheterna känner till planeringen och vet hur de ska agera. Även elever och barn måste få tillräcklig information för att kunna agera på ett korrekt sätt vid en sådan händelse. Här är det emellertid nödvändigt att göra avvägningar, inte minst med hänsyn till åldern på de elever och barn som finns i verksamheten. Det innebär att graden av involvering av elever och barn bör skiljas åt beroende på vilken del av skolväsendet som verksamheten tillhör.

En särskild fråga är om uppgifter som dokumenteras i en beredskapsplan skulle kunna användas av en potentiell gärningsman till exempel för att anpassa sitt angreppssätt utifrån skolans beredskap eller på annat sätt utnyttja sårbarheter som identifierats. Enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen är en handling allmän om den förvaras hos myndighet och är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndigheten. Om en handling är att anse som allmän ska den på begäran tillhandahållas den som önskar ta del av den. Hinder mot utlämnande kan dock föreligga på grund av bestämmelser om sekretess. En beredskapsplan som upprättats hos en skola med en offentlig huvudman kan således behöva lämnas ut om inte uppgifter i planen skyddas av sekretess.

I detta sammanhang bör poängteras att den problematik som identifierats inte är begränsad till uppgifter i beredskapsplanen. Som framgår av vår redogörelse i delbetänkandet SOU 2023:28, kapitel 3, är det vanligt att skolattacker utförs av nuvarande eller före detta elever vid skolan. Information som förmedlas till elever i syfte att stärka beredskapen att hantera en skolattack riskerar således att komma till en potentiell gärningsmans kännedom. Denna risk aktualiseras också när det gäller generella råd och rekommendationer som

lämnas av exempelvis MSB eller Skolverket. Eftersom ett framgångsrikt beredskapsarbete förutsätter att alla personer i skolan vet hur de ska agera i en krissituation kan inte denna problematik enkelt undanröjas.

I den mån det finns behov av att sekretesskydda uppgifter som dokumenteras i en beredskapsplan kan konstateras att det enligt 18 kap. 13 § OSL gäller sekretess för uppgift som hänför sig till en myndighets verksamhet som består i risk- och sårbarhetsanalyser avseende fredstida krissituationer, planering och förberedelser inför sådana situationer eller hantering av sådana situationer, om det kan antas att det allmännas möjligheter att förebygga och hantera fredstida kriser motverkas om uppgiften röjs. Med begreppet fredstida krissituationer avses mycket allvarliga kriser, alltså inte olyckor och andra händelser av mer vardaglig karaktär (prop. 2004/05:5 s. 266). Vidare gäller enligt 18 kap. 8 § OSL sekretess för uppgift som lämnar eller kan bidra till upplysning om säkerhets- eller bevakningsåtgärd, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs och åtgärden avser byggnader eller andra anläggningar, lokaler eller inventarier.

I den mån det bedöms att möjligheten att hantera en allvarlig våldssituation motverkas av att uppgifter i en beredskapsplan röjs, torde det således finnas ett utrymme att sekretessbelägga delar av denna enligt dessa bestämmelser.

16.4.3 Arbetet kan integreras med annat säkerhetsarbete

Det ansvar som följer av bestämmelsen ligger nära och överlappar till viss del olika ansvarsområden som följer av annan lagstiftning. Här kan till exempel pekas på det ansvar som följer av 2 kap. 2 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor och som ålägger en ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar att i skälig omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand. Som framgår av Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om systematiskt brandskyddsarbete (SRVFS 2004:3) bör ett systematiskt brandskydds-

arbete bedrivas såväl med avseende på förebyggande åtgärder som på de åtgärder som planeras i händelse av inträffad brand.

Ansvaret ligger också nära det ansvar som arbetsgivaren har enligt 3 kap. 2 § arbetsmiljölagen att vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att en arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall. Inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet ska arbetsgivaren undersöka, genomföra och följa upp verksamheten på ett sådant sätt att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås (AFS 2001:1). Arbetsgivaren ska i det sammanhanget regelbundet undersöka arbetsförhållandena och bedöma riskerna för att någon kan komma att drabbas av ohälsa eller olycksfall i arbetet. Arbetsgivaren har vidare en skyldighet att ha en plan för första hjälpen och krisstöd (AFS 1999:7).

Det bör i regel vara påkallat att arbetet för att säkerställa en beredskap att hantera våldsdåd i den utsträckning det är lämpligt integreras med arbetet som följer av dessa och andra skyldigheter som redan i dag åligger skolan. Som MSB påtalar kan exempelvis en känd, enkel och övad plan för utrymning vid brand utgöra en bra utgångspunkt för en planering för inrymning och utestängning (MSB 2023a).

16.4.4 Skolverket, SPSM, MSB och Polismyndigheten ska få i uppdrag att ta fram en vägledning

Utredningens förslag: Statens skolverk ska tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Polismyndigheten få i uppdrag att ta fram en vägledning för skolors arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer. Vägledningen bör särskilt innefatta rekommendationer för hur övningar ska genomföras. Skolverket ska samordna uppdraget.

Som framgått av kapitel 11 finns det ett stort behov av vägledning till skolor i frågor som rör beredskap att hantera våldssituationer. Vi föreslår därför att Skolverket ska ges ett uppdrag att ta fram en vägledning som kan utgöra stöd till skolorna i det praktiska arbetet. Vägledningen bör omfatta olika aspekter som aktualiseras med anledning av regleringen. En naturlig tyngdpunkt är naturligtvis det arbete med en beredskapsplan som krävs enligt regleringen, men även andra

aspekter av säkerhetsarbetet bör belysas. Som vi påpekat kräver frågan om så kallade PDV-övningar särskild uppmärksamhet. Även om regleringen inte innebär något ovillkorligt krav för skolor att genomföra sådana övningar står det klart att det för många skolor är och kommer att vara ett bestående inslag i beredskapsarbetet. Tydliga rekommendationer om hur sådana övningar ska göras kan underlätta för skolor att avgöra vilka PDV-utbildare som ska anlitas, vilka personal- eller elevgrupper som ska involveras i övningarna och liknande frågor. Därigenom kan risken minskas att skolor använder sig av PDV-utbildningar med ett innehåll som står i konflikt med rekommendationer från exempelvis Polismyndigheten.

Genom regleringen görs det tydligt att frågan om beredskap att hantera allvarliga våldssituationer är ett distinkt ansvarsområde för skolan. En följd av detta är vidare att Skolverket får en naturlig ingång till att lämna vägledning i dessa frågor. Det framstår därmed som följdriktigt att Skolverket ges i uppdrag att ta fram vägledningen. Det kan samtidigt konstateras att viktig kompetens finns hos andra myndigheter, framför allt hos SPSM, MSB och Polismyndigheten. Uppdraget bör därför ges till dessa myndigheter tillsammans.

16.5 Obehöriga personers tillträde till skolan ska begränsas

16.5.1 Skolan ska se till att obehöriga inte ges fritt tillträde till verksamhetens område

Utredningens förslag: I skollagen (2010:800) införs en bestämmelse som ålägger huvudmannen att se till att det på förskole- eller skolenheten vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår.

Mot bakgrund av våra överväganden i kapitel 12 föreslår vi att huvudmannen ges ett ansvar att tillse att det vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ges fritt tillträde till förskole-, skol- eller fritidshemsområdet. Syftet med bestämmelsen är att förtydliga huvudmannens ansvar att värna verksamhetens område som en plats

för personal, elever och barn samt andra personer som har ett befogat intresse av att besöka respektive enhet.

Vilka åtgärder som kan vara aktuella beror på omständigheterna. Det bör alltid finnas riktlinjer och rutiner för hur verksamheterna hanterar besök från utomstående och dessa måste kommuniceras utåt på ett ändamålsenligt sätt. Ansvaret enligt bestämmelsen innebär inte att verksamhetens övriga skyldigheter kan åsidosättas. Riktlinjer och rutiner får således inte utformas så att personer helt hindras från att besöka verksamheten när ett befogat intresse av detta finns. För verksamheter med offentlig huvudman gäller till exempel enligt 7 § 2 st förvaltningslagen (2017:900) ett krav på att vidta de åtgärder i fråga om tillgänglighet som behövs för att den ska kunna uppfylla sina skyldigheter gentemot allmänheten enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen om rätten att ta del av allmänna handlingar. Som berörts i avsnitt 8.3.3 är frågan om i vilken utsträckning en verksamhet ka begränsa tillgängligheten, till exempel när det gäller möjligheten att fysiskt besöka verksamheten, beroende av avvägningar. Det måste således vid varje verksamhet avgöras vilka riktlinjer kring exempelvis besökstider som kan tillämpas. Under alla förhållanden bör riktlinjerna tydliggöra hur sådana besök ska gå till. Det bör vara tydligt för såväl personer inom skolan som för utomstående personer vad som är verksamhetens område, och vilka regler som gäller för att få vistas där. Det kan till exempel handla om att besök ska anmälas i viss ordning, att personal ska möta upp besökare vid huvudentrén eller liknande åtgärder.

Därutöver måste varje verksamhet bedöma vilka åtgärder som är påkallade och genomförbara i det enskilda fallet. Här måste med nödvändighet lämnas ett stort utrymme åt huvudmannen att själv avgöra vilka åtgärder som är möjliga med hänsyn till förutsättningarna i det enskilda fallet. Bestämmelsen innebär inte ett krav på att undanröja varje möjlighet för en utomstående person att ta sig in på skolområdet. Ofta kan det vara tillräckligt att verksamhetens område är tydligt markerat och att verksamheten i sin kommunikation utåt är tydlig med att obehöriga inte får vistas på området. Det krävs inte att skolan vidtar åtgärder för att effektivt övervaka skolgårdar och lokaler men det måste förutsättas att obehöriga personer som uppmärksammas på området uppmanas att lämna. I detta sammanhang kan erinras om att ett obehörigt kvarstannande i en skolas allmänna utrymmen har ansetts utgöra olaga intrång, se rättsfallet RH 2009:60.

Om en obehörig person inte frivilligt lämnar området finns således ytterst möjligheten att tillkalla polis.

Med obehöriga personer avses som utgångspunkt personer som saknar ett befogat intresse av att besöka verksamheten. Som vi redogör för i avsnitt 8.3.3. kan det finnas olika sådana befogade intressen. Det är emellertid verksamheterna som – inom ramen för de olika skyldigheter som gäller för dem – avgör hur och när besök får ske för sådana befogade intressen. Bedömningen av vem som är obehörig är således också beroende av de riktlinjer och rutiner för besök som tillämpas. En person som vistas på verksamhetens område i strid med dessa riktlinjer kan alltså vara att anse som obehörig, även om personen har ett i och för sig befogat intresse av att besöka verksamheten. Exempelvis kan vårdnadshavare ofta ha befogade intressen att besöka skolan. Detta innebär dock inte att vårdnadshavare alltid måste ges tillträde till verksamhetens område. Ett besök kan till exempel vara obehörigt om det inte sker med beaktande av regler och rutiner som skolan tillämpar för spontana besök, till exempel att besökare ska anmäla sig på visst sätt, eller under vissa mottagningstider.

Med förskole- eller skolenhetsområdet avses de lokaler som tillhör förskolan, skolan eller fritidshemmet, men även skolgårdar och motsvarande områden som verksamheten disponerar över. Det är av naturliga skäl förenat med stora svårigheter att ha kontroll över vilka personer som vistas på en större skolgård. Principen bör emellertid även här vara att obehöriga inte ska ges fritt tillträde. Skolans hållning i frågan måste således vara tydlig, även om möjligheterna att kontrollera efterlevnaden med nödvändighet är begränsade.

Särskilda frågeställningar kan uppkomma om skolan samnyttjar allmänna platser eller delar lokaler med andra verksamheter. Skolan har inte någon rätt att begränsa tillträdet till platser som nyttjas gemensamt med andra verksamheter eller allmänheten. Sådana ytor kan inte anses utgöra verksamhetens område i bestämmelsens mening. Ansvaret enligt bestämmelsen kan således aldrig omfatta dessa områden. Avsikten är inte att omöjliggöra att gemensamt nyttjade ytor används. Förslaget kan emellertid innebära att en skola måste vidta åtgärder för att tydliggöra gränserna mellan det område som disponeras av skolan ensam och gemensamt nyttjade ytor och att begränsa möjligheterna för utomstående personer att fritt röra sig från de gemensamma ytorna in i skolans lokaler eller områden. I den mån kulturskola eller motsvarande verksamhet bedrivs i skolans lokaler

under skoldagen är det väsentligt att skolan har tydliga riktlinjer och rutiner för när personer som hör till dessa verksamheter får vistas på området.

Huvudmannen har ansvaret att se till att åtgärder vidtas. Rektorn har enligt 5 kap. 5 § skollagen ansvar för att besluta om ordningsregler på skolan. Detta omfattar emellertid inte frågan om utomståendes tillträde. Det är i stället huvudmannen som, i egenskap av den som driver verksamheten, har att fatta generella beslut om utomståendes tillträde och som har behörighet att meddela eventuella beslut om tillträdesbegränsning (se JO:s beslut den 11 mars 2022 dnr 730–2020). Det praktiska arbetet måste förvisso i stor utsträckning ske under rektorns ledning. Eftersom befogenheterna att begränsa tillträdet ytterst finns hos skolhuvudmannen är emellertid vår bedömning att det är lämpligast att också ansvaret läggs på denne.

Ansvaret begränsas till att gälla under tid då verksamheten pågår. Det är främst under tid då den ordinarie verksamheten pågår som det behöver tillses att inte obehöriga befinner sig på området. Efter skoltid är normalt lokalerna låsta varför frågan om allmänhetens tillträde dit inte alls aktualiseras. Bestämmelsen är inte avsedd att hindra att annan verksamhet kan bedrivas i delar av skolans lokaler efter skoltid, till exempel genom att en idrottshall eller musiksal upplåts för andra verksamheter. Det bör inte heller stå i konflikt med skolans ansvar enligt bestämmelsen att allmänheten ges tillträde till en skolgård där det till exempel finns en lekplats under tid då skolans verksamhet inte pågår.

16.5.2 Skolverket ska få i uppdrag att ta fram en vägledning

Utredningens förslag: Statens skolverk ska få ett uppdrag att ta fram en vägledning för hur skolor, förskolor och fritidshem kan arbeta för att begränsa obehöriga personers tillträde till förskole- och skolområdet.

Det bör tas fram en vägledning som ger verksamheter stöd i arbetet med ansvaret enligt bestämmelsen. Det kan handla om hur riktlinjer för utomståendes besök i skolan och rutiner för avvisning av obehöriga personer kan utformas med hänsyn till tillämplig lagstiftning och de olika förutsättningar som i övrigt kan gälla. Det kan också

handla om hur den fysiska miljön kan anpassas för att tydliggöra och markera verksamhetens område och att på andra sätt kommunicera de regler som gäller för att vistas på området. Som framgått i kapitel 12 finns det en stor mängd olika åtgärder och verktyg som verksamheter kan använda sig av för att se till att obehöriga inte ges fritt tillträde till verksamhetens område. Även om den bestämmelse vi föreslår inte ställer krav på långtgående åtgärder som syftar till att fysiskt hindra obehöriga från att bereda sig tillträde till området eller för att till exempel övervaka skolgårdar, bör en vägledning även omfatta möjliga arbetssätt som verksamheter kan använda sig av i detta syfte om ett behov uppstår.

Eftersom vägledningen ska vända sig till skolor, förskolor och fritidshem framstår det som naturligt att det är Skolverket som ska ges uppdraget att ta fram vägledningen. I detta sammanhang kan noteras att de frågor som aktualiseras med anledning av skolans ansvar att begränsa obehöriga personers tillträde till skolan har många beröringspunkter med det ansvar för beredskap att hantera allvarliga våldssituationer som följer av vårt förslag i avsnitt 16.4 ovan. Den vägledning som i enlighet med vårt förslag ska tas fram av Skolverket, SPSM, MSB och Polismyndigheten kan således vara av betydelse även för arbetet med att begränsa obehöriga personers tillträde till området.

16.6 Skolan ges en möjlighet att besluta om undersökning av bland annat väskor

16.6.1 Möjligheten ska benämnas *undersökning av väskor och andra föremål* och bör regleras i skollagen

Utredningens förslag: I skollagen (2010:800) införs bestämmelser som ger rektorn inom grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan möjlighet att besluta om undersökning av väskor och andra föremål under vissa förutsättningar. Vidare anges att ändamålet med ett sådant beslut är att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten i skolan.

Vi har i kapitel 13 gjort bedömningen att väskor bör kunna undersökas under vissa förutsättningar för ändamålet att förhindra brott eller allvarligare ordningsstörningar samt att upprätthålla säkerheten i skolan. Eftersom undersökning av föremål som någon har med sig är att bedöma som en kroppsvisitation kräver en inskränkning i den rätten att möjligheten regleras i lag. I vissa tidigare delar av betänkandet har vi betecknat företeelsen som en kroppsvisitation, vilket också är den korrekta rättsliga benämningen på det förslag vi lämnar i denna del. En annan sak är att det är fråga om en begränsad typ av kroppsvisitation. Med anledning av den gängse uppfattningen om innebörden av begreppet kroppsvisitation och då begreppet rättsligt sett innefattar såväl undersökning av kläder som någon bär på sig som väskor och andra föremål som någon har med sig, lämpar det sig inte att använda begreppet kroppsvisitation i det förslag vi lämnar. Av rättegångsbalkens (RB) definition av begreppet kroppsvisitation framgår att det avser en *undersökning* (28 kap. 11 § tredje stycket RB). I annan lagstiftning som innefattar säkerhetskontroll anges att väskor och andra föremål som påträffas i den aktuella lokalen får *undersökas*. Som exempel kan nämnas 4 § lag (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler och 5 § första stycket lag (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. 3 § första stycket lag (2004:1100) om luftfartsskydd innehåller en möjlighet till kontroller i brottsförebyggande syfte. Bland annat får den som uppehåller sig inom flygplatsens område kroppsvisiteras och väskor inom flygplatsens område undersökas.

Det kan diskuteras om *genomsökning* är ett bättre ord att använda än *undersökning* eftersom risken är att det sistnämnda ordet, enligt gängse språkbruk, kan tolkas som att man bara får titta och inte öppna den aktuella väskan. Begreppet genomsökning används dock på annat håll i tvångsmedelslagstiftningen, i form av genomsökning på distans (28 kap. 10 a § RB). Tvångsmedlet innebär att söka efter handlingar som finns lagrade i ett avläsningsbart informationssystem utanför den elektroniska kommunikationsutrustning som används för att utföra genomsökningen. Enkelt uttryckt kan det handla om att söka igenom till exempel mobiltelefoner för att hitta information som inte finns lagrad i den aktuella mobiltelefonen, utan i det så kallade molnet eller via externa lagringstjänster. Eftersom vårt förslag syftar på åtgärder med väskor och andra föremål som någon har eller har haft med sig, alltså undersökning av fysiska föremål, fram-

står det som klart mera lämpligt att använda begreppet undersökning. Detta medför också en större överensstämmelse med befintlig lagstiftning om kroppsvisitation.

Det förslag om kroppsvisitation vi lämnar kommer alltså fortsättningsvis att benämnas *undersökning*. Bestämmelserna bör endast reglera åtgärden att undersöka föremål. De föreslagna bestämmelserna tangerar emellertid i många avseenden redan existerande lagstiftning som rör skolpersonals möjlighet att omhänderta föremål. Det har inte ingått i vårt uppdrag att se över den regleringen.

Det finns också anledning att redan nu betona att vi i den kommande texten använder benämningen *undersökning av väskor*. Detta görs för att förenkla läsbarheten. Men vårt förslag innehåller en möjlighet att undersöka fler föremål än just väskor, se avsnitt 16.6.5.

Avsikten med bestämmelserna är inte att det ska förekomma undersökning av väskor i alla skolor och på alla tidpunkter. Vissa skolor kommer att ha ett konkret behov av att undersöka väskor på regelbunden basis. Andra skolor kommer över huvud taget inte att behöva tillämpa bestämmelserna. Tanken med regleringen är att ge rektorn en möjlighet att inom vissa givna ramar besluta om undersökning av väskor. De föreslagna bestämmelserna bör inledas med en bestämmelse där det slås fast att undersökning enligt bestämmelserna får ske av väskor och andra föremål som någon har, eller har haft, med sig. Ändamålet med möjligheten att besluta om undersökning är framför allt att avhålla individer från att ta med sig föremål som inte bör finnas i skolan. Att det samlade ändamålet med undersökning är att förhindra allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten i skolmiljön bör framgå i den inledande paragrafen. Anledningen till att vi i förslaget inte längre talar om att ändamålet är att förhindra brott, är att det inte framstår som lämpligt då det är skolpersonal som föreslås utföra undersökning. Det bör inte heller vara det uttryckliga ändamålet eftersom skolan inte är en aktör som har till uppgift att förhindra brott, vilket till exempel Polismyndigheten är. I stället är syftet att avgränsa tydligt till de ansvarsområden som skolan faktiskt har, det vill säga att se till att skolan är en trygg och säker plats. Detta innebär också att skolan behöver se till att det inte förekommer sådana allvarliga ordningsstörningar som till exempel förnedrande eller kränkande nollningsaktiviteter. Vi vill dock betona att de typer av brott som vi tidigare redogjort för, bland annat ofredande, skadegörelse och möjligtvis

ringa misshandel, kan ingå i till exempel förnedrande nollningsaktiviteter, vilket vi menar utgör allvarligare ordningsstörningar. I någon mening kan alltså möjligheten att undersöka väskor sägas ha ett syfte att förhindra brott.

Med avgränsningen till allvarligare ordningsstörningar är syftet att markera att det ska röra sig om något mer än de ordningsstörningar som skolan hanterar på daglig basis. Mindre ordningsstörningar är givetvis inte heller acceptabla i skolan, men de kan enligt vår uppfattning inte motivera ett så ingripande beslut som undersökning av väskor.

Syftet med den inledande bestämmelsen är att tydligt ange ändamålet med möjligheten att undersöka väskor. Det är en annan sak att möjligheten kommer att utnyttjas i olika stor omfattning och att vissa skolor bara kommer att undersöka väskor i skåp, medan andra kommer att använda sig av den typen av undersökning som kan benämnas som en slags inpasseringskontroll, vilket vi beskriver nedan. Skolors olika förutsättningar kommer att styra behovet av att besluta om undersökning av väskor.

16.6.2 Undersökning av väskor ska kunna beslutas i vissa skolformer och får endast ske inom skolans område

Utredningens förslag: Undersökning av väskor och andra föremål ska kunna beslutas av rektorn för grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. En sådan undersökning får endast ske inom skolans område.

Vi har i avsnitt 13.2 beskrivit den problembild som lagts fram. Den innefattar problem på skolor med elever i de högre årskurserna. Tvångsåtgärder ska endast användas då det inte finns några andra, mindre ingripande alternativ. Vi menar att det endast bör kunna beslutas om undersökning av väskor i grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Om undersökning av väldigt unga barns eller elevers väskor ska ske så krävs starkare skäl än vad som framkommit i den här utredningen. Det har inte heller framkommit ett tillräckligt tydligt behov av att undersöka väskor

inom den kommunala vuxenutbildningen. Mot bakgrund av den beskrivna problembilden, i såväl direktivet som i våra kontakter med aktörer inom skolväsendet, är det för närvarande inte lämpligt att lägga fram förslag som omfattar hela grundskolan. I sammanhanget måste beaktas att det rör sig om en inskränkning i en grundlagsskyddad rättighet. Det kan hävdas att äldre elever låter yngre elever förvara till exempel narkotika, och att en möjlighet att undersöka även yngre elevers väskor kan minska risken för att barn utnyttjas av kriminella nätverk. Ett sådant resonemang förutsätter dock att det ingår i skolans uppdrag att bekämpa brott, vilket det inte gör. Problemet är reellt och ska på inget sätt förringas, men det måste hanteras på annat sätt än genom att skolans personal ska leta efter till exempel narkotika i mellanstadieelevers väskor. Möjligheten att undersöka väskor ska sammantaget avgränsas till att gälla de skolformer och stadier som nämnts.

En invändning mot att den nedre gränsen satts till högstadiet är att det leder till inkonsekvens i tillämpningen eftersom barn kan påbörja sin skolgång ett år tidigare. Det innebär att åldern på eleverna i årskurs sju kan variera relativt stort. Ur ett likabehandlingsperspektiv finns det dock skäl för att göra avgränsningen till årskurs och inte ålder, eftersom det annars kommer att uppstå situationer då vissa elevers väskor kan undersökas, men inte andras, trots att samtliga elever går i samma klass. De elever som måste låta sin väska undersökas kan uppleva sig orättvist behandlade. Vi menar inte att en fast åldersgräns är lämplig att tillämpa i skolan, med hänsyn till hur skolan är organiserad. En åldersgräns riskerar att leda till otydlighet och tillämpningssvårigheter.

Hur skolors fysiska miljö är organiserad varierar stort. Avgränsningen till de obligatoriska skolformernas högstadium kan innebära praktiska svårigheter för skolor som inrymmer såväl högstadiet som till exempel mellanstadiet. Beslutet får bara avse de äldre elevernas väskor och det är av stor vikt att det tydliggörs inom verksamheten. Det kan finnas behov av vägledning och stöd i frågan, vilket vi återkommer till i avsnitt 16.6.14.

Själva åtgärden, att undersöka väskor, får endast ske inom skolans område. Beroende på skolors fysiska utformning kan det förekomma samlokalisering med annan verksamhet dit allmänheten har tillträde. Ett beslut om undersökning av väskor kan aldrig innebära att skolan kan kontrollera väskor i andra utrymmen än de som dispo-

neras av skolan. Vi har övervägt möjligheten att ange i lagtext att åtgärden endast får vidtas inom skolans lokaler. Det framstår dock som mindre lämpligt, då det till exempel inte hade medgett att väskor undersöks ute på skolgården.

16.6.3 Beslut om undersökning av väskor får fattas om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten, och ska avse en viss dag

Utredningens förslag: För att rektorn ska kunna fatta ett beslut om undersökning av väskor och andra föremål krävs det att det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten. Beslutet ska avse en viss dag.

Utredningens bedömning: Eleverna ska informeras om att beslut om undersökning av väskor har fattats på förhand, för att ge eleverna skälig tid att rätta sig efter beslutet. Informationsskyldigheten behöver inte regleras särskilt.

För att avgränsa de situationer som tillåter att ett beslut om undersökning av väskor fattas bör det krävas att ett sådant beslut är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten i skolan. Med detta är avsikten att markera att möjligheten inte bör användas rutinmässigt, utan att en verklig behovsprövning måste göras i varje enskilt fall. Det måste finnas en konkret anledning och ett uttalat behov av att tillgripa åtgärden. Det ställs dock inget krav på att risken ska ha nått en viss nivå. En avvägning av om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär för eleverna måste alltid göras inför att ett beslut om undersökning av väskor ska fattas.

Personalen ska givetvis ha rimliga förutsättningar att hantera alla typer av ordningsstörningar i skolan, såväl mindre som allvarligare sådana. Som exempel på sådana förutsättningar kan nämnas befogenheten att ingripa fysiskt i 5 kap. 6 § samt befogenheten att omhänderta föremål i 5 kap. 22 § skollagen. Det kan dock inte anses proportionerligt att tillåta kroppsvisitation för att begränsa risken

för mindre ordningsstörningar. Det är i stället vår uppfattning att det bör krävas risk för allvarligare ordningsstörningar.

Det kan även finnas behov av att besluta om undersökning av väskor för att upprätthålla säkerheten. Det är inte möjligt att dra en skarp gräns mellan vad som kan anses utgöra risk för en allvarligare ordningsstörning och vad som kan anses syfta till att upprätthålla säkerheten. En konstaterad risk för att det kan inträffa en allvarligare ordningsstörning kan ofta sägas innebära en fara för säkerheten. Ordningsstörningar är dock naturligen kopplade till vad som sker under tid som verksamheten pågår i skolan. Om det kommer till skolans kännedom att elever har för vana att förvara exempelvis brandfarliga varor som smällare i skolan, med avsikt att använda dessa i ett sammanhang utanför skoltid, kan det diskuteras om det finns en konstaterad risk för allvarligare ordningsstörningar. En sådan förvaring kan dock självfallet utgöra en fara för säkerheten i utbildningen. Det kan då finnas anledning att besluta om undersökning av väskor med syfte att upprätthålla säkerheten. Ett liknande resonemang kan föras kring förvaring av narkotika i till exempel elevskåp. Förekomsten av narkotika på en skola kan i sig utgöra en fara för säkerheten i utbildningen, bland annat med hänsyn till kriminalitet kopplad till narkotikamarknaden. Generella indikationer på förvaring av narkotika i till exempel elevskåp kan därför också motivera ett beslut om undersökning av väskor, med syfte att upprätthålla säkerheten.

Som exempel på när ett beslut om undersökning kan fattas, för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar, kan nämnas en förestående skolstart eller skolavslutning, och att skolan har fått indikationer på att det kommer att ske till exempel oönskade nollningsaktiviteter eller att det kommer att förekomma alkohol. Det kan också förekomma situationer då skolan inte fått indikationer på sådana aktiviteter vid det aktuella tillfället, men att skolan historiskt sett har upplevt problem med detta. Det kan då finnas anledning att undersöka elevernas väskor när de passerar ingången till skolans lokaler. Det kan hävdas att elever kan förväntas föra in och förvara föremål i skolan innan det beslutade tillfället för undersökning av väskor ska äga rum. Men då har skolan möjlighet att besluta om att väskor i elevskåp eller andra liknande utrymmen ska undersökas, för att minimera risken för att det förekommer oönskade föremål inne i skolmiljön.

Det kan också förekomma situationer då skolan har fått information om att det förvaras oönskade föremål i elevskåpen. I en sådan situation kan det vara motiverat att besluta om att undersökning av väskor i skåpen ska ske. Som vi redan har redogjort för så har skolledningen i dag en möjlighet att öppna elevskåpen och gå igenom dess innehåll. Ett beslut om undersökning av väskor i elevskåp innebär således att även dessa väskor får undersökas. Ett exempel som nämnts ovan är att skolan till exempel, i samverkan med polisen, har fått indikationer på att det sker narkotikaförsäljning i eller i anslutning till skolan, vilket kan innebära att det är nödvändigt att besluta om undersökning av väskor i elevskåp och andra liknande utrymmen. Detta gäller dock endast sådana generella indikationer. Det är av stor vikt att skilja på en situation där skolan fått information om att en specifik elev förvarar något olagligt i sin väska. När det finns en konkret misstanke om att en eller flera specifika individer exempelvis innehar narkotika eller vapen ska inte skolan besluta om undersökning av väskor. Då ska skolan i stället kontakta Polismyndigheten.

Beslutet om undersökning av väskor ska givetvis dokumenteras på ett tillfredsställande sätt. Syftet med detta är bland annat att det ska vara möjligt att i efterhand granska om det fanns tillräckliga skäl för att fatta beslut om undersökning av väskor. Skollagen innehåller hänvisningar till förvaltningslagen (2017:900) i fråga om handläggning av ärenden (29 kap. 10 § skollagen). Bland annat hänvisas till bestämmelser i förvaltningslagen om hur beslut ska dokumenteras. Hänvisningen till förvaltningslagen innebär också en skyldighet att så snart som möjligt underrätta den som är part om beslutet. Det saknas behov av att införa någon ytterligare bestämmelse om krav på dokumentation eller skyldighet att informera om beslut om undersökning av väskor.

Informationen till elever och vårdnadshavare måste vara tydlig. För att det ska finnas en realistisk möjlighet för elever att rätta sig efter ett beslut om undersökning och se till att inga oönskade föremål tas med till skolan ska information om beslutet lämnas till eleverna en viss tid innan undersökningen ska utföras. Tiden måste vara skälig. Någon fast tidsram för vad som är skälig tid är svår att fastställa. Vad som är skälig tid måste bero på omständigheterna i det enskilda fallet. För skolans praktiska hantering kan det däremot behöva finnas riktlinjer. Å ena sidan behöver skolan ha en relativt flexibel möjlighet att besluta om undersökning av väskor, eftersom det

kan ha uppkommit en situation av mer akut karaktär. Å andra sidan ska inte elever behöva vara oroliga för att det plötsligt kan beslutas att deras väskor ska undersökas. En rimlig utgångspunkt i sammanhanget är att skolan fattar beslutet åtminstone någon dag innan undersökningen ska genomföras. Information om beslutet bör under alla förhållanden lämnas innan tidpunkten då skoldagen inleds, den dag då undersökning av väskor ska ske. Vi återkommer till behovet av stöd och vägledning i avsnitt 16.6.14.

16.6.4 Vems väskor får undersökas?

Utredningens förslag: Undersökning av väskor och andra föremål som tillhör elever får ske.

Utredningens bedömning: Det måste kunna antas att en väska tillhör en viss elev. Äganderätten till väskan saknar dock betydelse.

Vårt förslag innebär att rektorn ska kunna fatta beslut om undersökning av väskor och andra föremål i samband med specifika tillfällen. Av direktivet framgår att frågeställningen om kroppsvisitation inte kan avgränsas till att enbart avse elever, eftersom det exempelvis kan komma en tidigare elev till skolan med brottsliga avsikter. Det kan alltså hävdas att alla – även lärare och övrig personal samt tillfälliga besökare som exempelvis hantverkare – bör omfattas av kontrollen. Det främsta argumentet för detta är att varje undantag innebär en risk för att oönskade föremål tas med in på skolområdet. Det framstår dock som en ytterst låg risk att nämnda personkategorier skulle ta med sig sådana föremål in på skolan. Det har inte heller nämnts i något sammanhang som en i realiteten förekommande problematik. Även vårdnadshavare kan vid vissa tillfällen ha anledning att befinna sig på skolområdet. Att dessa skulle ha anledning att passera in till skolan i samband med att det företas undersökning av väskor vid inpassering framstår som osannolikt. Mot bakgrund av att skolan inte är en allmän plats, och med hänvisning till skolans policy för hur utomstående ska kunna besöka skolan, kan det då finnas anledning att avvisa den aktuella vårdnadshavaren. Detta gäller givetvis även för andra utomstående besökare, som inte har anledning att vistas på skolan. De enda som har anledning att komma in på skolans

område är framför allt eleverna. Det är vår uppfattning att om det kommer utomstående personer till skolan med brottsliga avsikter, så är det en situation som ska hanteras av Polismyndigheten.

Vid beslut om så kallad allmän inpasseringskontroll, vilket kan fattas hos bland annat domstolar och riksdagen, gäller som utgångspunkt att alla personer som ska passera in ska genomgå kroppsvisitation. Syftet med denna typ av säkerhetskontroll är ofta att skydda mot allvarlig brottslighet och sker i lokaler med andra möjligheter än skolan har att stänga till och skapa endast en in- och utgång. Denna kan då bevakas av poliser eller ordningsvakter. Avsikten är inte att enbart skolor med dessa förutsättningar ska kunna besluta om undersökning av väskor vid inpassering. Syftet med undersökning av väskor i skolan är inte heller att skydda mot allvarlig brottslighet. I stället kan det beskrivas som ett verktyg som rektorn kan använda sig av för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller för att upprätthålla säkerheten inom skolan.

När det gäller frågan om vem väskan tillhör, bör samma krav gälla som enligt RB. Det innebär att en väska åtminstone måste kunna *antas* tillhöra en viss person för att undersökning ska kunna ske av denna. Det innebär också att det kan förekomma vissa svårigheter att slå fast vem en väska tillhör, när det rör väskor som placerats i skolans allmänna utrymmen. Äganderätten till väskan bör inte ha någon betydelse.

16.6.5 Vad får undersökas?

Utredningens förslag: Undersökning får ske av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft, med sig.

Vi har tidigare redogjort för att kroppsvisitation i regeringsformens (RF) mening omfattar undersökning av en persons kläder eller av något som denne har med sig, till exempel en handväska. Enligt RB:s definition omfattar kroppsvisitation en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § tredje stycket RB).

Beslut om undersökning av väskor innebär i praktiken ett beslut om en begränsad form av kroppsvisitation. Tanken med regleringen är framför allt att elevers väskor ska kunna undersökas. Det är dock

tveksamt om begreppet väskor anses omfatta exempelvis påsar. För att undvika gränsdragningsproblematik i frågan framstår det som lämpligt att undersökning får ske av väskor och andra föremål som någon har, eller har haft, med sig. Genom att tillåta undersökning av föremål som *någon har, eller har haft, med sig* i stället för föremål som *någon har med* sig är tanken att till exempel väskor som är placerade i elevskåp eller andra utrymmen inne på skolans område ska kunna bli föremål för undersökning. Dessa väskor kan vara placerade där under olika lång tid. Om undersökning förutsätter att det är ett föremål som någon har med sig kan frågan uppkomma om det går att undersöka en väska som har stått i ett elevskåp under en längre tid. Avsikten är att det ska vara möjligt med vårt förslag. Vi har övervägt om undersökning ska kunna ske av föremål som någon *bär med sig.* Det framstår dock inte som lämpligt eftersom risken är att föremål som någon ställt ifrån sig uppfattas inte omfattas av möjligheten till undersökning. Det kan då också uppkomma frågeställningar om en elev som till exempel rullar en väska också kan anses bära den med sig. I stället är syftet att tillämpningsområdet för vilka föremål som får undersökas ska vara detsamma som i definitionen av kroppsvisitation i RB och RF, med den viktiga skillnaden att kläder och annat som någon bär på sig inte får undersökas. Sammantaget gör vi bedömningen att det uttryckssätt som passar bäst i sammanhanget är föremål som någon *har, eller har haft, med sig*.

Det kan argumenteras för att undersökning av väskor som befinner sig i exempelvis ett elevskåp eller något annat utrymme i skolan inte kan bli föremål för kroppsvisitation, utan snarare husrannsakan. Rättsläget är emellertid något oklart på denna punkt. I enlighet med vad vi redovisat i avsnitt 9.5.2 om gränsdragningsfrågor är vår uppfattning att denna oklarhet inte behöver belysas närmare, eftersom förutsättningarna för de båda typerna av tvångsmedel är desamma. Alldeles oavsett om en undersökning i ett enskilt fall skulle vara att betrakta som en husrannsakan eller en kroppsvisitation, ska samma bedömning göras av om förutsättningar finns för att besluta om undersökning. Det ställs inte olika höga krav på prövningen av om väskor i skåp eller på andra platser i skolan ska undersökas eller om väskor som någon har med sig in i skolan ska undersökas.

16.6.6 Vilka föremål ska eftersökas?

Utredningens förslag: Vid undersökningen ska sådana föremål som avses i 5 kap. 22 § skollagen (2010:800) eftersökas.

En lagstiftning som den vi föreslår bör vara så specifik som möjligt. För att avgränsa vilken typ av saker som ska eftersökas vid undersökning av väskor bör lagen därför ange vilken typ av föremål som ska eftersökas. Vad elever får och inte får ha på skolan bör bestämmas med utgångspunkt i allmänna regler i lagar och andra författningar samt skolans ordningsregler. Det är inte möjligt att exakt ange vilka typer av föremål som det kan bli fråga om. De bestämmelser som reglerar personalens möjligheter att omhänderta föremål innehåller en definition av vilka föremål som avses där. Det rör föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen (5 kap. 22 § skollagen). De föremål som ska eftersökas i samband med att väskor undersöks är av samma karaktär. Som exempel kan nämnas typiskt sett vardagliga föremål som vattenballonger, vilka kan fyllas med olämpligt innehåll som urin, eller visselpipor. Men det kan också handla om alkohol. Om det påträffas knivar eller vapen vid en undersökning kan skolpersonal visserligen omhänderta dessa enligt 5 kap. 22 § skollagen och anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten (5 kap. 23 § andra stycket skollagen). Med hänsyn till bland annat säkerhetsriskerna som är förenade med detta bör dock inte skolan besluta om undersökning av väskor när det finns indikationer på att vapen eller andra sådana typiskt sett farliga föremål hanteras av elever. I en sådan situation bör skolan kontakta Polismyndigheten.

Vårt förslag kan i stället sägas innebära en förlängning av skolpersonalens befogenhet att omhänderta föremål i skollagen. För att behålla begreppsanvändningen i skollagen, avseende möjligheten att omhänderta föremål, är det önskvärt att samma definition används i den nu föreslagna lagstiftningen. De föremål som ska eftersökas är således samma typer av föremål som anges i 5 kap. 22 § skollagen, det vill säga föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen.

16.6.7 Ansvarig beslutsfattare

Utredningens förslag: Rektorn för respektive skolenhet ska besluta om och ansvara för genomförandet av undersökning av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft, med sig. Rektorn får inte uppdra åt någon annan att fatta beslutet.

Vi har kommit fram till att beslut om undersökning av väskor ska fattas av rektorn. Ett förslag hade också kunnat lämnas om att huvudmannen skulle vara ensamt behörig att fatta ett sådant beslut. Det är dessa två funktioner som vi har ansett vara aktuella för en sådan behörighet. Enligt 2 kap. 8 § skollagen ansvarar huvudmannen för att utbildningen genomförs i enlighet med skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar. Rektorn leder och samordnar det pedagogiska arbetet och ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas. Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter (2 kap. 9 och 10 §§ skollagen). Det finns ett antal frågor i vilka rektorn får fatta beslut på egen hand. Som exempel kan nämnas beslut om tillfällig omplacering och tillfällig placering utanför den egna skolenheten. Rektorn får också fatta beslut om avstängning av en elev. Rektorn får alltså redan i dag på egen hand fatta beslut om olika typer av ingripande åtgärder.

Ett skäl för att lägga beslutanderätten på rektorn, är vidare att denne kan antas ha bäst förutsättningar för att bedöma behovet för den enskilda skolenheten. Om rektorn är behörig att fatta beslut om undersökning av väskor kan det innebära större möjligheter till snabba beslut, när ett behov av detta identifierats. Beslutets ingripande karaktär är visserligen ett skäl som talar för att det endast bör vara huvudmannen som är behörig att fatta beslutet. Rektorn har dock, som ovan nämnts, tilldelats beslutsbehörighet avseende andra ingripande åtgärder. Närheten till verksamheten motiverar också att rektorn ska fatta beslutet. Vi anser sammantaget att skälen för att rektorn ska fatta beslutet väger tyngst.

Av 2 kap. 10 § andra stycket skollagen framgår bland annat att rektorn får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid skol-

enheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i vissa frågor, om inte annat anges. Som exempel på beslut som rektorn inte kan delegera är beslut om avstängning av elever (se bland annat 5 kap. 14 § och 5 kap. 17 § skollagen). Undersökning av väskor är en så pass ingripande åtgärd att det inte är lämpligt att rektorn delegerar beslutanderätten. Detta ska framgå av bestämmelsen.

16.6.8 Särskilt utsedd personal ska utföra undersökning av väskor

Utredningens förslag: Undersökning av väskor och andra föremål som någon har, eller har haft, med sig ska, om det inte möter hinder, utföras av personal som särskilt har utsetts av rektorn för uppgiften.

Utredningens bedömning: Det saknas behov av att lagstifta om att endast personer av samma kön som den vars väska ska undersökas ska få genomföra eller bevittna undersökningen.

Vårt förslag innebär att endast särskilt utsedda personer anställda i skolan får undersöka väskor och andra föremål som någon har, eller har haft, med sig.

Befogenheten att utföra kroppsvisitation är i de flesta fall förbehållen polisen eller ordningsvakter, som fått förordnande att utföra sådan uppgift under ledning av en polisman. Som beskrivits i avsnitt 9.7.3 och 9.7.4 förekommer det även reglering om att bland annat flygplatskontrollanter får utföra kroppsvisitation. Ytterligare en personalkategori som kan nämnas är personal vid ungdomshem som drivs av Statens institutionsstyrelse. För att det över huvud taget ska vara aktuellt att skolpersonal ska kunna utföra undersökning i enlighet med vårt förslag måste vi analysera om sådan undersökning i stället bör göras av poliser eller ordningsvakter.

När det gäller frågan vem som är bäst lämpad att utföra undersökning av väskor och andra föremål i skolan (vilket alltså innebär en begränsad form av kroppsvisitation) kan det konstateras att det övergripande ändamålet med undersökning skulle vara att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerhe-

ten i skolan, och förhindra att elever tar med sig föremål som kan användas för att bland annat kränka och förnedra andra personer i skolan. Kontrollen utförs alltså inte, som exempelvis gäller för säkerhetskontroll i domstol, i riksdagens lokaler eller flygplatser, för att förhindra allvarlig brottslighet som kan komma att drabba ett stort antal personer. Sannolikheten att det kommer att uppkomma situationer som är farliga för eleverna eller för den som utför kontrollen kan bedömas som mycket liten. Redan detta innebär att det inte framstår som naturligt att i detta sammanhang göra jämförelser med uppgifter som kan kräva polisiära insatser. Det kan vidare antas att undersökning av väskor kommer att bli av enklare beskaffenhet, vilket innebär att det i de allra flesta fall inte kommer att vara nödvändigt med de särskilda befogenheter som en polis har. Med hänsyn till detta, och till det i princip omöjliga i antagandet att ett stort antal poliser ska kunna avsättas för att utföra åtgärden i skolor, är vår bedömning att det inte krävs en lagstiftning som kräver att undersökningen ska utföras av poliser.

Mot bakgrund av undersökningens ändamål kan det ifrågasättas om ordningsvakter bör utföra dessa. Ändamålet träffar nämligen inte omedelbart vad som fångas med uttrycket upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller främja trygghet, som är den centrala uppgiften för ordningsvakter, se 2 § lag (2023:421) om ordningsvakter. Vad som kan anses innefattas i uppgiften för ordningsvakter kan förstås diskuteras. Vi har dock under alla förhållanden funnit, av skäl som utvecklas i det följande, att det inte krävs att åtgärden utförs av ordningsvakter.

En manuell visitation av väskor kan av vissa personer uppfattas som oroande och till och med obehaglig eller kränkande. Trots att åtgärderna ska kunna vidtas först efter ett på förhand fattat beslut finns det risk för detta. Det skulle kunna innebära att det uppkommer vissa ordningsstörningar i samband med undersökning av väskor. Även om det uppkommer vissa ordningsstörningar från elever i samband med undersökning, kan detta antas utgöra sådana ordningsstörningar som skolan redan i dag har att hantera.

Sammanfattningsvis gör vi bedömningen att det inte bör krävas att undersökningen utförs av poliser eller ordningsvakter.

I samband med lagändringen i 5 kap. 22 § skollagen tydliggjordes att all personal får omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller

som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen. Vid utformningen av en bestämmelse som innebär en möjlighet att undersöka personers väskor, behöver vi överväga vem eller vilka som ska ha rätt att utföra den typen av kroppsvisitation. Det är viktigt att uppgiften utförs av personal som bedöms lämplig för uppgiften. Som skäl för att alla personalkategorier ska kunna utföra undersökning av väskor kan anföras att alla personalkategorier har i olika utsträckning ett tillsynsansvar. Detta innebär att de, utifrån ett skadeståndsrättsligt perspektiv, kan anses ha en skyldighet att ingripa för att hindra att eleverna kommer till skada. Vid undersökning enligt vårt förslag kommer det också att finnas ett dokumenterat beslut att förhålla sig till och det går inte att peka ut en specifik personalkategori som särskilt lämpad att utföra kontrollen. Att utforma en behörighetsregel som utesluter en eller flera personalkategorier framstår därmed inte som lämpligt. En sådan behörighetsregel kan också innebära att åtgärden blir lagstridig, om annan personal än den särskilt angivna utför den.

Huvudmannen har en skyldighet att se till att all personal har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § andra stycket skollagen). Åtgärdens karaktär motiverar dock att det finns skäl att i lag markera att rektorn behöver bedöma vilken personal som har kompetens och som är lämplig för just den här uppgiften. Mot bakgrund av detta ska undersökningen, om det inte möter hinder, utföras av personal som särskilt har utsetts av rektorn för uppgiften. Det lämnas alltså åt rektorn att avgöra behovet av utbildning eller kompetenshöjande insatser för den personal som utses. Som framgår nedan kan regeringen emellertid meddela närmare föreskrifter om detta. Förslaget lämnar utrymme för annan personal än den särskilt utsedda att genomföra undersökningen, genom skrivningen ”om det inte möter hinder”. Möjligheten att låta annan personal än den som särskilt utsetts utföra undersökning av väskor ska användas med viss restriktivitet. Som exempel på situationer där det kan vara aktuellt att annan personal genomför undersökningen, kan nämnas att det råder semestertider eller att det krävs på grund av sjukdom. Vi återkommer i avsnitt 16.6.14 till behovet av utbildning och stödmaterial.

Att genomföra en kroppsvisitation bestående av att man undersöker kläder som en person har på sig bör inte genomföras av någon annan än en polisman eller en av polisen godkänd ordningsvakt. Det

finns dock argument för att skolpersonal ska kunna undersöka väskor och dylikt. Det är inte lika känsligt ur integritetssynpunkt att undersöka en väska jämfört med att känna på kroppen.

De personalkategorier som i dag får utföra kroppsvisitation är i huvudsak anställda av olika myndigheter inom rättsväsendet. Men det finns också exempel på andra yrkeskategorier, som personal på ungdomshem som drivs av Statens institutionsstyrelse. Även dessa får utföra kroppsvisitation av ungdomar som av olika anledningar placerats på ungdomshem, vilket framgår av 17 § lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Beslutet om kroppsvisitation fattas dock av Statens institutionsstyrelse (20 b § LVU). Det kan givetvis inte dras fullständiga paralleller med lagstiftning som innebär att tvångsplacerade barn och unga kan kroppsvisiteras av personal på ungdomshem. Statens institutionsstyrelse är också en samhällsaktör som har vana och kompetens att hantera tvångsåtgärder. Men vår uppfattning är att det är lämpligt att låta skolpersonal undersöka väskor och andra föremål i enlighet med det förslag vi lämnar. Det kan finnas fördelar med att det är skolpersonal som genomför undersökningen, i stället för en främmande person som till exempel en ordningsvakt. Skolpersonalen arbetar nära eleverna och är personer som eleverna känner och har förtroende för. Det kan därför antas att en del elever kommer att uppleva situationen som mindre integritetskränkande än om en främmande person ska undersöka väskan. Situationen kan också upplevas som mindre obehaglig och inte lika polisiär som om poliser eller ordningsvakter skulle utföra undersökningen. Det måste dock också antas att andra elever kommer att uppleva det motsatta, alltså att det känns lättare att låta väskan undersökas av en främmande person än någon i skolpersonalen, som eleven träffar varje dag, och att det av dessa elever kan upplevas som extra integritetskänsligt. Vi har dock funnit att övervägande skäl talar för att skolpersonal ska kunna utföra undersökning av väskor och andra föremål enligt vårt förslag.

När det gäller kroppsvisitation som inte genomförs med metalldetektor eller annan liknande anordning är det vanligt att det i lagstiftning som avser kroppsvisitation finns ett krav på att manuell kroppsvisitation ska utföras av någon av samma kön som den som blir visiterad, eller att en kvinna har rätt att bli kroppsvisiterad av en annan kvinna (se till exempel 28 kap. 13 § tredje stycket rättegångsbalken, 9 § lagen om säkerhetskontroll i riskdagens lokaler och

4 § lagen om luftfartsskydd). Eftersom vårt förslag endast innebär en möjlighet att undersöka föremål som någon har, eller har haft, med sig in i skolan, krävs dock ingen sådan bestämmelse.

16.6.9 Hur ska undersökning av väskor ske?

Utredningens bedömning: Rektorn ska kunna välja hur undersökning av väskor och andra föremål genomförs. Huvudmannen ansvarar för att undersökning av väskor och andra föremål inte sker på ett sätt som står i strid med objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen.

Vi har gjort bedömningen att det inte ska föras in en detaljreglering av på vilket sätt skolor ska kunna utföra undersökning av väskor och andra föremål. Kravet på att beslutet ska fattas på förhand, och avse en viss dag, tillgodoser i tillräcklig grad behovet av rättssäkerhet i den delen. På så sätt undviks godtycklig tillämpning. Att det finns ett krav på att beslut fattas på förhand finns inte återgivet i författningsförslaget. Det är dock obehövligt, eftersom en undersökning av väskor förutsätter att det finns ett beslut om detta. Beslutet måste alltså fattas innan själva åtgärden utförs.

Skolan ska, i egenskap av någon som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter, iaktta saklighet och opartiskhet i sin verksamhet, vilket följer av den så kallade objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen (RF). Likhetsprincipen, som allmänt sett kan anses ingå i objektivitetsprincipen, innebär ett krav på att skolan i sin verksamhet ska iaktta allas likhet inför lagen. Fristående skolor, som drivs av enskilda huvudmän, utför offentliga förvaltningsuppgifter när de bedriver utbildning enligt skollagen. Dessa skolor omfattas då av dessa principer i 1 kap. 9 § RF (jfr 12 kap. 4 § RF). Ett beslut om undersökning av väskor får inte fattas på godtyckliga grunder. Beslutet, samt det efterföljande verkställandet av beslutet, får inte innebära diskriminering av elever. Inte heller får verkställandet ske på ett sådant sätt att det i realiteten blir fråga om att utreda en konkret misstanke mot en eller flera specifika elever, till exempel genom att åtgärden endast riktas mot elever som på förhand misstänks för viss brottslighet. Ett sådant förfarande skulle innebära ett kringgående av de straffprocessuella tvångsmedlen som finns i rättegångsbalken.

En alltför detaljerad uppräkning i lagtext kan visserligen vara lätt att tillämpa i de fall då den aktuella situationen faller direkt under bestämmelsens ordalydelse, men det kan vara svårt att fånga upp alla situationer som bestämmelsen bör omfatta. Om det anges uttryckligen i lagtext på vilket eller vilka sätt undersökning av väskor får ske, är risken att lagstiftningen uppfattas som uttömmande. Detta riskerar att bidra till ytterligare tillämpningssvårigheter. Det kan dock påpekas att eventuella verkställighetsföreskrifter från regeringen skulle kunna påverka rektorns handlingsutrymme, beroende på föreskrifternas innehåll. Se vidare avsnitt 16.6.12.

Sammantaget är det vår uppfattning att det inte bör regleras i lag exakt på vilket sätt undersökning av väskor får ske. Däremot har vi funnit anledning att uttala oss i frågan. Denna fråga är även något som det är lämpligt att man tar upp i samband med att vägledning tas fram, se avsnitt 16.6.14.

En kontroll av väskor för att hitta föremål som förs in i skolmiljön kan utföras på många olika sätt. Vi bedömer att i huvudsak två typer av kontroller kan förväntas ske. Undersökning av elevers väskor i samband med att dessa kommer till skolan vid ett bestämt tillfälle, samt undersökning av väskor som förvaras i elevskåp eller andra utrymmen i skolan. Båda typerna av kontroller kan antas motverka att det förekommer oönskade föremål på skolan.

Undersökning av väskor kan ske i form av inpasseringskontroll till en skola. Beslutet om undersökning innebär att skolan *får* undersöka samtliga elevers väskor. Att kontrollera samtliga inpasserande till en skola kan dock innebära stora praktiska svårigheter. Detta gäller särskilt för skolor med ett stort antal elever. Det måste i dessa fall finnas en möjlighet att utföra undersökning av väskor stickprovsvis. Genom att beslut om undersökning fattas på förhand och information om beslutet lämnas tillgodoses förutsebarheten för elever. Det finns inget krav på rektorn att fatta beslut om undersökning, utan det kommer att vara en möjlighet. Möjligheten att utföra undersökning genom att stickprovsvis, vid ett bestämt tillfälle, välja ut elever vars väskor ska kontrolleras, innebär onekligen en risk för att vissa elever känner sig utpekade, orättvist behandlade och upplever ett större obehag än de elever som kan passera utan att behöva visa upp sin väska, eller som inte behöver se sitt skåp öppnas och sin väska gås igenom. Detta är omständigheter som måste tas i beaktande. Ett krav på att skolan kontrollerar samtliga inpasserande elever vid ett visst

tillfälle innebär dock att skolor som på grund av lokalernas förutsättningar eller av andra anledningar saknar möjligheter att genomföra en så pass heltäckande kontroll inte kan använda sig av regleringen. Det finns ett stort värde i att även dessa skolor kan besluta om undersökning av väskor. Det kan nämligen tänkas att den avhållande effekten kan uppnås trots att alla elevers väskor inte kan undersökas.

Vi bedömer, som vi konstaterat ovan, att det finns ett behov av flexibilitet i tillämpningen, eftersom skolor ser väldigt olika ut. Ett krav på att alla elever ska kontrolleras hade inneburit att det inte funnits något utrymme för personalen att anpassa tillämpningen utifrån de enskilda elevernas individuella behov. Som exempel kan nämnas att personalen bedömer att en viss elev kommer att påverkas särskilt negativt om elevens väska undersöks, eller att något annat liknande skäl föreligger i det enskilda fallet. Det bör finnas en möjlighet till anpassning av möjligheten att undersöka väskor, beroende på den enskilda skolans förutsättningar. Det är dock fråga om ett tvångsmedel, varför det finns behov av vägledning och stöd för de skolor som avses omfattas av möjligheten att undersöka väskor. Vi återkommer till behovet av vägledning i avsnitt 16.6.14.

Undersökning av väskor som placerats i elevskåp eller andra utrymmen inne på skolan kan också ske. Det kan tänkas att skolledningen får kännedom om att elevskåpen inte används för det syfte de är avsedda. Så länge skolan uppfyllt sina skyldigheter vad gäller bland annat information till eleverna om i vilket syfte de får låna skåpen, är det redan i dag möjligt att öppna skåpen och undersöka dessa. För att komma åt problematiken med att föremål förvaras i väskor som placerats i skåpen innebär vårt förslag även att väskor som placerats i elevskåp får undersökas. Integritetsintrånget bör inte upplevas lika starkt om eleverna redan är väl införstådda med hur elevskåpen ska användas och att de inte utgör slutna förvaringsutrymmen i RF:s mening. Även i detta fall ska beslutet om undersökning givetvis fattas på förhand och avse en viss dag. Det kan hävdas att det finns ett behov av att reglera på vilket sätt och i vilka situationer skolan får öppna elevskåpen. Elevskåpen omfattas dock inte av grundlagsskyddet mot husrannsakan. En reglering av en åtgärd som skolan redan i dag har möjlighet att vidta riskerar att inte täcka samtliga situationer i vilka skolan får öppna elevskåpen, varför en sådan reglering kan skapa tillämpningssvårigheter. Att möjligheterna att öppna elevskåp är större än att undersöka väskor är en

följd av att den förstnämnda åtgärden inte träffar grundlagsskyddet, medan den senare gör det.

Väskor kan ha placerats på andra ställen i skolan än i elevskåp. Skolor kan ha organiserat elevernas förvaring på annat sätt än genom användandet av elevskåp. Syftet är att komma åt förvaring av oönskade föremål inne på skolan, till exempel inför skolavslutningen. Möjligheten att undersöka väskor bör inte vara förbehållen de skolor som har elevskåp, utan det avgörande bör i stället vara att det åtminstone kan antas att en väska tillhör en viss elev. Regleringen hade vidare framstått som synnerligen ineffektiv om eleverna genom en så enkel åtgärd som att placera sina väskor på exempelvis bänkar i skolans allmänna utrymmen hade kunnat undgå kontroll. Något särskilt krav på att väskorna placerats på en viss plats införs alltså inte. Herrelösa väskor som hittas inne på skolan, där man inte kan utreda vem väskan tillhör, kan dock inte undersökas enligt den föreslagna regleringen. En sådan väska får i stället hanteras enligt befintlig lagstiftning som till exempel lag (1938:121) om hittegods. Uppkommer misstanke om att en kvarlämnad väska innehåller något farligt ska Polismyndigheten kontaktas.

16.6.10 Hur ska föremål som hittas vid undersökning hanteras?

Utredningens bedömning: Om föremål hittas ska de kunna omhändertas enligt bestämmelserna i 5 kap. 22 och 23 §§ skollagen (2010:800).

Utredningens förslag: En bestämmelse med hänvisning till 5 kap. 22 och 23 §§ skollagen förs in i kapitlet.

Vi har i avsnitt 9.8 redogjort för skolpersonalens möjligheter att omhänderta föremål. Syftet med vårt förslag är att förlänga denna befogenhet. Vi har också redogjort för att de föremål som ska eftersökas vid undersökning av väskor, är sådana som anges i 5 kap. 22 § skollagen. Det finns inte skäl att införa andra, varken strängare eller mildare, krav på om omhändertagande av föremål får ske eller hur det ska ske. Tvärtom framstår det som lämpligt att hanteringen av föremål sker enligt befintlig reglering.

Det är i sammanhanget värt att ta upp en skillnad mellan de två typerna av föremål som anges i 5 kap. 22 § skollagen. För det första avses föremål som *används* på ett visst sätt. För det andra avses föremål som *kan utgöra en fara för säkerheten*. I det första fallet motiveras omhändertagandet av det sätt på vilket föremålet används i skolan. I det andra fallet motiveras omhändertagandet av föremålets karaktär i sig. Det kan inte uteslutas att det uppkommer situationer då personalen vid en undersökning av väskor påträffar föremål som ännu inte använts på det sätt som anges i bestämmelsen, men som kanske inte innebär en fara för säkerheten i utbildningen. Att skapa ett större utrymme för omhändertagande av föremål som hittas i samband med undersökning av väskor än i skolans verksamhet i övrigt framstår inte som lämpligt. Det finns stor risk för tillämpningssvårigheter med en sådan skillnad. Vidare ingår det inte i vårt uppdrag att se över förutsättningarna att omhänderta föremål i skolan. Mot bakgrund av att möjligheten till undersökning av väskor ska användas då det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller för att upprätthålla säkerheten i skolan, är det mindre troligt att de föremål som eftersöks är exempelvis mobiltelefoner, utan snarare föremål som typiskt sett kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen.

Även om inte personalen bedömer att ett visst föremål kan omhändertas i samband med undersökning av väskor, är det givetvis inget som hindrar ett senare omhändertagande, om eleven använder föremålet på det sätt som anges i 5 kap. 22 § skollagen.

Värt att nämna är att 5 kap. 23 § andra stycket skollagen anger vad skolan ska göra när det är fråga om föremål som kan förväntas bli föremål för beslag enligt viss straffrättslig reglering. Som exempel kan nämnas narkotika, vapen och knivar. Även om syftet med undersökning av väskor inte är att hitta sådana typer av föremål, så kan det inte uteslutas att så sker.

En separat bestämmelse med hänvisning till 5 kap. 22 och 23 §§ skollagen bör föras in i det nya kapitlet.

16.6.11 Vad ska hända med elever som vägrar låta sin väska undersökas och elever som påträffas med föremål?

Utredningens förslag: Konsekvenser för elever i samband med undersökning av väskor bör hanteras enligt befintliga bestämmelser i 5 kap. skollagen.

Utredningens bedömning: Det saknas behov av att införa en bestämmelse med hänvisning till specifika bestämmelser i skollagen.

Vårt förslag faller inte in under benämningen säkerhetskontroll, som vi känner till det från bland annat domstolar och riksdagen. Sådana kontroller innebär även visitation av själva kroppen. Dessa kontroller har också till syfte att begränsa risken att det begås brott som innebär allvarlig fara för liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Ofta regleras en möjlighet att avvisa personer från platsen, om de vägrar att genomgå säkerhetskontrollen. Ordningsvakter har också befogenhet att avvisa personer från platsen. Vårt förslag är tänkt att utgöra ett verktyg för skolledningen i arbetet med att upprätthålla ordningen i skolan. Undersökning av väskor ska också kunna utföras av skolpersonal.

Något tvångsinslag kommer inte att föreslås för de elever som vägrar låta sin väska undersökas. För detta talar framför allt den omständigheten att det är skolpersonalen som undersöker väskor.

När elever påträffas med föremål uppkommer också frågan vilka konsekvenserna kan bli för dessa.

Beslut om undersökning av väskor är tänkt att utgöra ett verktyg för skolhuvudmannen i arbetet med att upprätthålla ordningen i skolan. Det finns redan ett antal disciplinära åtgärder som skolan kan använda sig av. Det är svårt att se några fördelar med att införa ytterligare, andra konsekvenser för elever som påträffas med föremål vid undersökning av väskor. Vi menar i stället att det finns fördelar med att använda sig av skollagens befintliga disciplinära åtgärder. Även om dessa bestämmelser återfinns i 5 kapitlet som handlar om trygghet och studiero, bör de kunna tillämpas även då elever inte låter sina väskor undersökas, när ett sådant beslut fattats. Av 5 kap. 14 § skollagen framgår att en elev kan stängas av i grundskolan, specialskolan och sameskolan, om eleven agerar på ett sådant sätt att

andra elevers eller personals säkerhet bedöms vara hotad. En möjlighet till avstängning finns också enligt 5 kap. 14 § andra stycket 2 skollagen om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero. Att stänga av elever i gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning är bland annat möjligt om eleven agerar på ett sådant sätt att andra elevers eller personals säkerhet bedöms vara hotad, eleven stör eller hindrar utbildningens bedrivande eller om eleven kan antas ha begått en brottslig handling inom skolans område. Även omständigheten att elevens uppförande på annat sätt inverkar negativt på övriga elevers trygghet och studiero kan medföra avstängning, enligt 5 kap. 17 § skollagen.

Förutom att en elev vägrar visa upp sin väska, eller att eleven påträffas med föremål som avses, kan det uppkomma andra situationer som skulle kunna beskrivas som till exempel ordningsstörningar. Vår bedömning är att en formulering av en lagbestämmelse som hänvisar till 5 kap. skollagen rörande konsekvenser för elever är svår att få heltäckande. Risken är att det uppkommer en situation som i och för sig kan hanteras enligt 5 kap. skollagen, men där situationen inte omfattas av de situationer som nämns i skollagens nya kapitel och därmed hänvisningen till just 5 kap. skollagen. Att räkna upp samtliga omständigheter som nämns i 5 kap. skollagen, avseende under vilka förutsättningar skolan får vidta olika former av åtgärder låter sig inte göras i en bestämmelse. I sammanhanget kan även nämnas att 6 kap. skollagen, som handlar om åtgärder mot kränkande behandling, inte heller innehåller någon hänvisning till de disciplinära åtgärder som står till buds i 5 kap. skollagen. Det framstår dock som uppenbart att skolan kan använda sig av de disciplinära åtgärderna, om det är fråga om att en elev har agerat kränkande mot en annan elev. För att inte skapa nya gränsdragningsfrågor avseende i vilka fall skolan kan använda sig av åtgärderna i 5 kap. skollagen och då vi inte ser ett behov av hänvisning, föreslår vi inte en hänvisning till befintliga regler om disciplinära åtgärder.

16.6.12 Behov av närmare föreskrifter

Utredningens bedömning: Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, kan behöva meddela närmare föreskrifter om undersökning av väskor.

Utredningens förslag: I skollagen införs en upplysningsbestämmelse om att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kan meddela verkställighetsföreskrifter.

Det kan uppkomma ett behov av mer detaljerade bestämmelser för hur undersökning av väskor ska gå till. Sådana bestämmelser kan till exempel avse reglering av information till eleverna och vårdnadshavarna om att ett beslut om undersökning har fattats, vad beslutet innebär och möjligtvis även information om vad som kan bli konsekvenserna av medtagande eller förvaring av oönskade föremål i skolan. Det kan också röra föreskrifter om vilken utbildning och kompetens som det är lämpligt att skolpersonal har för att få undersöka väskor. Även frågan om hur långt i förväg skolan behöver informera om beslutet kan behöva regleras. Dessa frågor bör i så fall regleras genom förordning eller myndighetsföreskrifter. Dessa föreskrifter ska inte innebära några nya skyldigheter för eleverna och ska inte innebära större ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, än vad som följer av de föreslagna paragraferna. Vi bedömer att de nämnda typerna av föreskrifter är en typ av verkställighetsföreskrifter. Något särskilt bemyndigande krävs därför inte för regeringen. Däremot bör i skollagen införas en upplysningsbestämmelse om att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, med stöd av 8 kap. 7 § RF kan meddela sådana föreskrifter.

16.6.13 Överklagande

Utredningens förslag: Beslut enligt de nya bestämmelserna om undersökning av väskor och andra föremål får inte överklagas.

Utredningens bedömning: Det saknas behov av att införa en bestämmelse om detta.

Enligt 41 § förvaltningslagen (2017:900) gäller som huvudregel att ett beslut får överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt. Om det i annan författning finns särskilda regler om vilka beslut som får eller inte får överklagas, har de företräde framför förvaltningslagens huvudregel (4 § förvaltningslagen). I 28 kap. skollagen finns särskilda bestämmelser om överklagande. I kapitlets olika bestämmelser räknas ett antal beslut upp, som får överklagas. Kapitlet avslutas med en bestämmelse (28 kap. 18 §) som stadgar att andra beslut enligt skollagen än som anges i kap. 28 får överklagas bara om överklagande får ske enligt 13 kap. kommunallagen (2017:725).

Vi föreslår en reglering som innebär att rektorn ges en möjlighet att i vissa fall besluta om undersökning av väskor och andra föremål som någon har, eller har haft, med sig. Beslutet är ett beslut om ett tvångsmedel, om än inget straffprocessuellt sådant. Det finns anledning att dra paralleller till hur frågan om överklagande har hanterats i övrig lagstiftning om kroppsvisitation. Ur ett straffprocessuellt hänseende gäller att momentana tvångsmedel (till vilka kroppsvisitation räknas) inte kan överklagas till domstol och inte heller prövas av domstol i efterhand. För perdurerande tvångsmedel gäller som utgångspunkt att dessa kan överklagas, under förutsättning att tvångsmedlet inte har upphört. Med detta avses till exempel beslag, vilket kan bestå under en lång tid och ska omprövas fortlöpande (se Lindberg 2022a). Mest relevant i sammanhanget är dock lagstiftning som ger möjlighet till kroppsvisitation i ett förebyggande syfte och inte i ett brottsutredande syfte. Gemensamt för den lagstiftningen, som till exempel lag (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler, lag (2022:1011) om in- och utpasseringskontroller vid högskoleprovet och lag (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner, är att beslut om kroppsvisitation inte får överklagas. Vidare kan nämnas att beslut om omhändertagande av föremål enligt 5 kap. 22–23 §§ skollagen inte får överklagas, förutom enligt reglerna om laglighetsprövning i 13 kap. kommunallagen (2017:725).

Vi finner att övervägande skäl talar för att beslut enligt de föreslagna bestämmelserna inte ska kunna överklagas. I enlighet med skollagens systematik med ett eget kapitel för frågor om överklagande, behövs ingen uttrycklig lagregel med ett överklagandeförbud. I stället får det anses gälla, som framgår i 28 kap. skollagen.

16.6.14 Skolverket ges i uppdrag att ta fram stöd och följa upp tillämpningen

Utredningens förslag: Statens skolverk ska ges i uppdrag att förbereda skolor på möjligheten att besluta om undersökning av väskor enligt vårt förslag. Förberedelserna ska vara klara senast när de nya bestämmelserna ska tillämpas första gången. I uppdraget bör bland annat ingå att säkerställa personalens kompetens och att ta fram stödmaterial för i vilka situationer och på vilket sätt undersökning av väskor får ske, så att elevers rättssäkerhet och integritet så långt det är möjligt värnas. Uppdraget ska utföras i samråd med Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Skolverket ska också ges i uppdrag att följa upp tillämpningen av regelverket.

Det finns flera praktiska faktorer att beakta när möjligheten att besluta om undersökning av väskor ska införas. Som exempel kan nämnas vilken utbildning och kompetens som kan vara lämplig för den personal som ska undersöka väskorna. Även om det inte blir fråga om att undersöka kläder som personer har på sig, är det ändå en ingripande åtgärd som kan vara känslig ur integritetshänseende. Undersökning av väskor kan dessutom leda till att föremål omhändertas och att elever exempelvis kan bli avstängda. Det är därmed av yttersta vikt att kontrollerna inte sker godtyckligt, utan att den personal som ska genomföra undersökning av väskor har klart för sig vilka bedömningar som kan behöva göras och vilka principer som ska gälla. Elevernas rättssäkerhet måste kunna garanteras och undersökningar måste ske på ett så icke ingripande och icke kränkande sätt som möjligt. Förslaget kan också innebära avvägningar som ska hanteras av personal på plats, varför det är angeläget att det tas fram ett stöd för skolpersonalens ansvar och agerande.

Skolverket har i uppdrag att inom ramen för sitt verksamhetsområde stödja kommuner och andra huvudmän i arbetet med säkerhet och krisberedskap, vilket framgår av 18 § förordning (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk. Vi anser att Skolverket bör ges i uppdrag att förbereda skolor för de möjligheter till undersökning av väskor som vi föreslår ska införas. Förberedelserna ska vara klara senast när de nya bestämmelserna ska tillämpas första gången. I uppdraget bör bland annat ingå att ta ställning till hur skolpersonal ska

få adekvat utbildning, ta fram nödvändigt informationsmaterial samt ta ställning till hur undersökning av väskor ska ske för att rättssäkerheten kan garanteras och de enskilda individernas integritet kan värnas så långt det är möjligt. Det kan finnas ett särskilt behov av vägledning för de skolor som omfattar till exempel förskoleklass upp till årskurs nio, där det endast är högstadieelevernas väskor som kan undersökas. Uppdraget bör genomföras i samråd med Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Utformningen av en möjlighet att undersöka elevers väskor i vissa skolformer kan förväntas ge upphov till ett antal avvägningar för skolpersonal som ska undersöka väskorna. Det kan finnas anledning att följa upp tillämpningen för att utvärdera i vilken utsträckning möjligheten används och även för att utvärdera behovet av stöd, utbildning eller ytterligare åtgärder. Uppföljningen syftar därmed inte till att granska om de aktuella skolformerna uppfyller krav som framgår av lag eller andra föreskrifter. Uppdraget att följa upp tillämpningen bör ges till Skolverket.

16.7 Skolan ges ett ansvar att polisanmäla vid misstanke om brott

Utredningens förslag: I skollagen (2010:800) införs en bestämmelse som reglerar skolans ansvar att polisanmäla vid misstanke om att en elev har begått ett brott.

I enlighet med våra överväganden i kapitel 14 föreslår vi att det införs en bestämmelse i skollagen som reglerar skolans ansvar att anmäla en misstanke om att en elev begått brott i samband med verksamheten till Polismyndigheten. Ansvaret omfattar alla brott och har således ett annat tillämpningsområde än skolans befintliga skyldigheter att agera mot kränkande behandling enligt 6 kap. skollagen eller det ansvar som följer av reglerna om trygghet och studiero i 5 kap. Ansvaret träffar också fler brott än sådana som aktualiserar det ansvar som följer av arbetsmiljölagen. I praktiken kommer emellertid tillämpningsområdena för dessa ansvar ofta att överlappa. Exempelvis kommer ett agerande som aktualiserar skolans skyldigheter att agera mot kränkande behandling ofta också att aktualisera ansvaret att polisanmäla en misstanke om brott och vice versa.

16.7.1 Skolan ska anmäla till Polismyndigheten när en elev kan misstänkas för brott om inte övervägande skäl talar emot det

Utredningens förslag: Om en elev i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen eller fritidshemmet kan misstänkas för att ha begått ett brott i samband med verksamheten ska rektorn anmäla händelsen till Polismyndigheten om inte övervägande skäl talar emot det.

Bestämmelsen innebär en skyldighet att anmäla till Polismyndigheten vid misstanke om att en elev gjort sig skyldig till brott i samband med skolans verksamhet. Bestämmelsen omfattar i enlighet med utredningens uppdrag de obligatoriska skolformerna, fritidshemmet, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

Genom bestämmelsen stadgas huvudregeln att en misstanke om att en elev har begått ett brott i samband med verksamheten ska anmälas till Polismyndigheten. Bestämmelsen är inte avgränsad till brott av viss typ eller visst allvar. Som utgångspunkt omfattas således alla fall av misstänkta brott som begås av elever vid skolan eller fritidshemmet i samband med verksamheten.

Skolan kan emellertid underlåta att polisanmäla om övervägande skäl talar emot det. Det lämnas därmed utrymme för en intresseavvägning. Utgångspunkten för intresseavvägningen är att misstänkta brott ska anmälas till Polismyndigheten. Denna utgångspunkt måste emellertid vägas mot andra intressen som kan tala emot en anmälan.

Här avses i första hand den situationen att eleven som misstänks är under straffmyndighetsåldern. Det måste då övervägas om en polisanmälan är en lämplig åtgärd med hänsyn bland annat till regleringen i 31 § LUL. Polisanmälan bör i dessa fall endast göras om det kan antas att anmälan kommer att leda till en utredning enligt 31 § LUL. Som framgår av redogörelsen i kapitel 6 krävs det specifika skäl för att en utredning ska inledas. Sådana skäl kan bland annat vara att det är fråga om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år (31 § första stycket LUL) eller brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet (31 §

andra stycket LUL). Det kan även vara fall där någon som har fyllt 15 år har tagit del i brottet eller fall där man behöver efterforska gods som har kommits åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande (31 § tredje stycket 1–2 LUL). Det kan även vara fråga om brott där hänsyn till allmänna eller enskilda intressen medför att en utredning är påkallat, bland annat brott som inneburit en särskilt allvarlig kränkning av målsägandens integritet eller förorsakat målsägandens svåra skador, eller brott som i det konkreta fallet har ett straffvärde närmare ett års fängelse (31 § tredje stycket LUL, se den närmare redogörelsen i avsnitt 6.2).

När det gäller brott som begåtts av elever som är under straffmyndighetsåldern kommer det ofta saknas sådana specifika skäl och eftersom det då inte finns formella förutsättningar för Polismyndigheten att inleda en utredning bör det regelmässigt anses föreligga övervägande skäl mot en anmälan.

Om det däremot föreligger skäl som enligt 31 § LUL talar för att en utredning ska inledas kan detta omvänt utgöra skäl som talar för en polisanmälan. Detta bör i synnerhet gälla om misstanken avser ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år och som alltså omfattas av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL. Det måste emellertid alltid göras en intresseavvägning där bland annat elevens ålder, gärningens allvar och de skäl som kan tala för en utredning enligt 31 § LUL ska vägas in.

Eftersom det vid sidan av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL krävs synnerliga skäl för att inleda en utredning när den som misstänks är under 12 år kommer det i praktiken mycket sällan krävas att skolan gör en polisanmälan när det är fråga om elever som är yngre än 12 år och det inte är fråga om brottslighet av sådant allvar att den omfattas av presumtionsregeln. Detta får troligtvis till följd att regeln mycket sällan kommer att bli tillämplig i förskoleklass eller de lägre årskurserna i skolan. För dessa skolformer kommer således skyldigheten att polisanmäla i princip endast att aktualiseras i de sannolikt mycket sällsynta fall då en så ung elev kan misstänkas för ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år eller en osjälvständig form av ett sådant brott. Även i dessa fall gäller vidare inte någon ovillkorlig anmälningsskyldighet, utan en avvägning måste göras mellan bland annat brottslighetens allvar och elevens ålder.

Det kan mot denna bakgrund ifrågasättas om bestämmelsen överhuvudtaget bör omfatta förskoleklassen. Enligt våra direktiv ska vi lämna förslag på en anmälningsskyldighet som omfattar bland annat förskoleklass. Det kan emellertid med visst fog argumenteras för att behovet av en anmälningsskyldighet för de ytterst sällsynta fall som skulle kunna aktualisera en polisanmälan i förskoleklassen är begränsat. Vi har inte valt att frångå direktiven genom att föreslå ett mer begränsat tillämpningsområde. Det bör emellertid i den fortsatta beredningen övervägas om det, utifrån de bedömningar vi har redovisat, är motiverat att anmälningsskyldigheten ska gälla i denna skolform.

Övervägande skäl mot en polisanmälan kan också föreligga, oavsett åldern på den elev som misstänks, när fråga är om mer bagatellartad eller obetydlig brottslighet. Det bör i regel vara fråga om brottslighet som inte föranleder strängare påföljd än böter. Det är emellertid inte möjligt att endast med hänsyn till straffvärdet bedöma om ett brott kan anses obetydligt. En helhetsbedömning måste göras. Ett i och för sig lindrigt brott kan exempelvis bedömas som mer allvarligt om det utgör ett led i upprepade trakasserier eller mobbning.

Övervägande skäl mot en polisanmälan bör också kunna föreligga i andra fall där omständigheterna i det enskilda fallet talar starkt emot en anmälan. Det lämnas alltså ett utrymme för rektorn att beakta de specifika omständigheterna i det enskilda fallet. I detta sammanhang bör erinras om att det – när det gäller personer under 18 år – vid tillämpningen av bestämmelsen måste beaktas vad som är barnets bästa enligt barnkonventionen, jfr kapitel 6. Som vi redogör för i kapitel 14 är det inte möjligt att på förhand identifiera alla de situationer som kan tänkas uppstå, eller hur intresseavvägningen ska falla ut i dessa. Främst torde övervägande skäl mot en anmälan kunna föreligga i särpräglade situationer där en polisanmälan bedöms försvåra skolans verksamhet på ett oproportionerligt sätt, till exempel om en anmälan bedöms omöjliggöra för skolan att på annat sätt ge stöd eller insatser.

Bestämmelsen möjliggör att uppgifter som omfattas av sekretess eller tystnadsplikt lämnas till Polismyndigheten, se vidare i avsnitt 16.7.6. Om en polisanmälan förutsätter att skyddade uppgifter lämnas ut bör, inom ramen för intresseavvägningen, tas hänsyn till det intresse som sekretessen eller tystnadsplikten ska skydda och den skada som ett utlämnande kan medföra.

Avsikten är ytterst att rektorn ska ha ett tillräckligt utrymme för bedömning för att kunna hantera särskilda intressekonflikter som

kan uppkomma i verksamheten med anledning av anmälningsskyldigheten. Att skälen mot en polisanmälan ska vara övervägande innebär dock att det krävs skäl av viss styrka för att en polisanmälan ska kunna underlåtas och att det krävs starkare skäl ju allvarligare brottslighet det är fråga om. Bedömningen måste också omfatta andra hänsyn, till exempel målsägandens intressen om en sådan finns.

Övervägande skäl mot en polisanmälan bör i regel föreligga om en polisanmälan redan gjorts av någon annan. Vidare bör polisanmälan kunna underlåtas i den situation som påtalats av Säkerhetspolisen att en polisanmälan skulle innebära att ett pågående underrättelsearbete äventyras.

16.7.2 Ansvaret omfattar brott som skett i samband med verksamheten

Ansvaret omfattar misstanke om brott som har skett i samband med verksamheten. Formuleringen i samband med verksamheten motsvarar vad som gäller enligt 6 kap. 10 § skollagen som stadgar skolans ansvar när en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling. Avsikten är att anmälningsskyldigheten ska ha en tidsmässig och rumslig utsträckning som motsvarar skolans ansvar att agera mot kränkande behandling. Ansvaret omfattar således alla brott som skett på skolområdet under skoldagen, men kan även omfatta händelser som skett på andra platser och under andra tider, om det finns ett samband med skolan eller fritidshemmets verksamhet. Brott som skett på väg till eller från skolan, exempelvis vid färd i skolbuss, omfattas således. Under vissa förutsättningar kan även brott som skett på ett elevhem omfattas, jfr rättsfallet HFD 2014 ref. 47. Gränsdragningsfrågor torde framför allt kunna uppstå när det gäller brott på internet. Det är inte möjligt att på förhand ange en princip för när ett brott begånget på internet ska anses ha ett sådant samband med skolans verksamhet att skolan har en skyldighet att polisanmäla. Ofta måste så anses vara fallet om det handlar om att en elev kränker en annan elev på skolan via internet. Det kan till exempel vara fallet att agerandet på internet utgör en del av ett agerande som också sker i skolan. Ytterst måste emellertid en bedömning göras i det enskilda fallet.

Gränsdragningsfrågor torde även kunna uppstå när det är fråga om ett förberedelse- eller stämplingsbrott. Om fråga är om för-

beredelse eller stämpling till ett brott som är tänkt att utföras i skolan eller mot en annan elev, till exempel om en grupp elever tar med sig tillhyggen i avsikt att misshandla en annan elev, är det klart att detta omfattas av skolans skyldighet att polisanmäla. Om skolan får kännedom eller misstanke om en förberedelse- eller stämplingsgärning som avser ett planerat brott som helt saknar samband med skolans verksamhet bör det vara tillräckligt att förberedelsen har något sådant samband, till exempel att förberedelsen i någon del utförts på skolans område. Som exempel kan nämnas att hjälpmedel eller liknande förvarats på skolan. Om varken förberedelsehandlingarna eller det tänkta brottet har något samband med skolans verksamhet bör emellertid brottsligheten anses falla utanför skolans skyldighet enligt bestämmelsen. I sammanhanget bör poängteras att bestämmelsen inte reglerar skolans möjligheter eller skyldigheter att lämna underrättelseinformation till brottsbekämpande myndigheter i syfte att förebygga brott. Denna fråga behandlas dock i betänkandet Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen (SOU 2023:69), från utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter.

16.7.3 Ansvaret inträder när en elev kan misstänkas för brott

Ansvaret enligt bestämmelsen inträder när en elev kan misstänkas för att ha begått ett brott i samband med verksamheten. Ansvaret begränsas således, i enlighet med det uppdrag utredningen har, till brott som begås av elever på skolan.

Begreppet misstanke preciseras på olika sätt inom straffrätten. Den lägsta misstankegraden som förekommer är anledning att anta att ett brott har begåtts, vilket är en förutsättning för att förundersökning ska inledas, se 23 kap. 1 § rättegångsbalken. I rättegångsbalken används vidare begreppet kan misstänkas som lägsta beviskrav för misstanke riktad mot en viss person, se 23 kap. 9 § rättegångsbalken. Begreppet innebär ett lågt beviskrav, men ställer samtidigt krav på att misstanken utgörs av en konkret omständighet (Bring et al. 2019.).

Det är av vikt att beviskravet för skolans ansvar inte ställs för högt. Det är inte skolans uppgift att säkra bevis eller att bedriva en egen utredning i syfte att klarlägga ett eventuellt straffrättsligt ansvar. Om omständigheterna kring ett misstänkt brott är oklara, är detta

i stället något som kan tala för att skolan bör polisanmäla i syfte att få till stånd en utredning. Samtidigt är det av vikt att skolan inte vidtar en polisanmälan på alltför lösa grunder. De negativa konsekvenserna av att en elev felaktigt anklagas för brott och polisanmäls av skolan måste undvikas så långt det är möjligt.

En avvägning mellan dessa två intressen ger vid handen att en skola bör ha en skyldighet att polisanmäla om det finns någon konkret omständighet som ger stöd för misstanken. Om exempelvis en elev berättar att han eller hon utsatts för ett brott av en annan elev bör detta i regel vara tillräckligt för att skyldigheten ska inträda. Mer allmänna eller diffusa uppgifter om att en elev begått ett brott bör dock inte utlösa ett ansvar för skolan att polisanmäla eleven. Det ska emellertid uppmärksammas att mer diffusa uppgifter, till exempel om att en elev brukat narkotika vid ett obestämt tillfälle eller ägnar sig åt kriminalitet, kan aktualisera andra ansvarsområden från skolan, till exempel att anmäla oro till socialtjänsten.

En särskild fråga är hur skolan ska förhålla sig om det är okänt vem som kan misstänkas. Om det finns konkret stöd för att en elev har begått gärningen bör skolan vara skyldig att anmäla händelsen till Polismyndigheten, även om det är oklart vilken elev det är fråga om. Det kan till exempel handla om att det är en händelse där flera elever varit inblandade och det är oklart vem som gjort vad. Om skolan får kännedom eller misstanke om att ett brott begåtts, men det saknas omständigheter som talar för att en elev på skolan kan misstänkas för brottet, omfattas emellertid inte situationen av skyldigheten enligt bestämmelsen. Som vi redogör vidare för i avsnitt 16.7.5 innebär inte bestämmelsen en uttömmande reglering av alla de situationer då skolan kan ha anledning att göra en polisanmälan. Det finns alltså inte något som hindrar att en anmälan till Polismyndigheten görs även i fall där brottsmisstankar inte kan riktas mot enskilda elever, men skolan har inte enligt denna bestämmelse någon skyldighet att göra en anmälan i dessa fall.

16.7.4 Rektorn har ansvaret för att åtgärder vidtas

Rektorn ansvarar enligt bestämmelsen för att en polisanmälan görs. Frågan om en polisanmälan bör göras aktualiserar komplicerade avvägningar. Även om uppgiften kan underlättas genom tydliga väg-

ledningar och riktlinjer kommer den beslutsfattare som har att tillämpa dessa behöva sätta sig in i bland annat straffrättsliga frågor kring unga lagöverträdare. Det torde finnas bättre förutsättningar att se till att en särskild funktion inom skolorganisationen har de nödvändiga kunskaper som krävs för att göra en korrekt bedömning av om polisanmälan ska göras eller inte, än att försöka sprida dessa kunskaper till en bredare krets.

Vi bedömer att rektorn har bäst förutsättningar att göra de bedömningar som krävs. Rektorn är på ett annat sätt än huvudmannen delaktig i den löpande verksamheten där misstänkta brott kan komma att uppmärksammas. I dagsläget förefaller det vidare vara en vanlig ordning att det är rektorn på skolan som fattar beslut om att polisanmäla misstänkt brottslighet. I den enkät som vi genomfört svarade 74 procent av skolorna att det är rektorn som gör eventuella polisanmälningar. Det är vidare i dagsläget rektorn, eller den som rektorn bestämmer, som har att anmäla omhändertagna föremål till polisen enligt 5 kap. 23 § andra stycket skollagen. Att rektorn görs ansvarig för att fatta beslut om polisanmälan, framstår därmed som följdriktigt. Bestämmelsen hindrar dock inte att rektorn enligt 2 kap. 10 § skollagen delegerar uppgiften till en anställd eller en uppdragstagare vid skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet.

Vi föreslår inte någon rapporteringsskyldighet för övrig skolpersonal i enlighet med vad som gäller för kränkande behandling enligt 6 kap. 10 § skollagen. Det måste förutsättas att rektorn organiserar verksamheten på ett sådant sätt att denne i tillräcklig utsträckning får kännedom om en misstanke om brott som uppmärksammas av annan skolpersonal i samband med verksamheten.

En risk som framförts till utredningen är att skyldigheten för rektorn att polisanmäla skulle kunna leda till att övrig skolpersonal avstår från att anmäla händelser till rektorn i syfte att skydda elever, och att detta bland annat skulle kunna leda till att fall av kränkande behandling inte rapporteras. Ett övergripande syfte med de förslag vi lämnar är emellertid att tydliggöra skolans ansvar att agera mot brott. Detta kan onekligen leda till situationer där olika intressen hamnar i konflikt med varandra. Det måste dock förutsättas att skolpersonal agerar utifrån de skyldigheter som är reglerade i skollagen. Som vi redogör för vidare i följande avsnitt påverkar inte skyldigheten att polisanmäla det ansvar som följer av skollagen i övrigt.

16.7.5 Skyldigheten att polisanmäla påverkar inte skolans ansvar att agera i övrigt

Som framgått av redogörelsen i kapitel 7 kan olika skyldigheter för skolan aktualiseras när ett misstänkt brott uppmärksammas. Den skyldighet att polisanmäla som införs genom vårt förslag innebär inte att andra ansvar åsidosätts eller inskränks. Skolan kan således såväl i situationer då en polisanmälan inte vidtas som parallellt med en polisanmälan behöva agera med stöd av de olika andra författningsreglerade skyldigheter som åvilar skolan och som redovisats i kapitel 7. Skolpersonal kan således behöva utreda händelsen som ett fall av kränkande behandling eller göra en orosanmälan till socialtjänsten oavsett om en polisanmälan har gjorts.

I detta sammanhang är det värt att poängtera att, som vi tidigare utvecklat, skyldigheten att polisanmäla endast i undantagsfall kommer att gälla för elever som är under 12 år. Det är emellertid av stor vikt att detta inte innebär att skolan förhåller sig passiv när det förekommer handlingar som kan utgöra brott av yngre elever. De möjligheter som finns att agera mot oönskat beteende på annat sätt än genom polisanmälningar måste således uppmärksammas särskilt när det gäller denna grupp av elever.

Det bör också påpekas att skyldigheten att polisanmäla som följer av bestämmelsen inte uttömmande reglerar de situationer som kan motivera att skolan gör en polisanmälan. Regleringen är begränsad till skolans ansvar i förhållande till brott som begås av elever vid skolan. Brott som begås av utomstående personer omfattas därmed inte. Inte heller omfattas eventuella misstankar om att skolpersonal har begått brott. Det är emellertid uppenbart att en skola i många andra situationer kan ha anledning att anmäla till Polismyndigheten och regleringen utgör naturligtvis inte något hinder mot att så sker.

I det ovan nämnda betänkandet, SOU 2023:69, föreslås en ny lag om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna som bland annat innehåller en skyldighet för en rektor inom skolväsendet att utan föregående begäran lämna en uppgift som framkommer i den verksamhet som rektorn ansvarar för till Polismyndigheten om uppgiften kan antas behövas i den brottsbekämpande verksamheten. Uppgiftsskyldigheten innebär att uppgifter på underrättelsestadiet ska lämnas till Polismyndigheten till exempel när det finns en oro för att en elev är på väg in i kriminalitet eller riskerar att

utsättas för brott, eller om personal misstänker brottslig verksamhet på skolan, men även uppgifter som rör begångna brott kan lämnas ut med stöd av bestämmelsen.

I betänkandet uttalas att skyldigheten att, när förutsättningarna i bestämmelsen är uppfyllda, lämna uppgifter om begångna brott inte innebär en skyldighet att göra en polisanmälan men att den inte heller är avsedd att hindra rektor från att göra en polisanmälan i de fall det är befogat.

I praktiken torde det emellertid vara svårt att skilja på situationen att en skola lämnar uppgifter om ett begånget brott till Polismyndigheten och en polisanmälan. Begreppet polisanmälan har ingen författningsreglerad definition. I en vägledning från Skolverket och dåvarande Rikspolisstyrelsen från 1999 anges att en anmälan om brott egentligen inte består av något annat än de uppgifter som ligger till grund för polisens bedömning att det föreligger en viss misstanke om brott och frågan om en utredning ska inledas. Det är en skriftlig dokumentation av rapporterade sakförhållanden och polisens egna iakttagelser (Skolverket 1999).

Enligt 23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken ska förundersökning inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. I praxis skiljer man emellertid sällan mellan en angivelse, som kan beskrivas som en uttrycklig begäran om att brottet ska lagföras, och en brottsanmälan när det gäller frågan om förundersökning ska inledas. Det ställs inga särskilda krav på den som anmäler brottet. En anmälan om brott kan göras av vem som helst och det krävs inte att den som anmäler brottet är berörd av det. Polisen kan också på eget initiativ upprätta en brottsanmälan (Lindberg 2022b).

För vissa brott är en angivelse från målsäganden en förutsättning för att åklagare ska få väcka åtal, se 20 kap. 3 § rättegångsbalken. I dessa sammanhang kan alltså en angivelse ha en självständig betydelse, till exempel för målsägandens subsidiära åtalsrätt enligt 20 kap. 8 § rättegångsbalken. Detta torde dock sällan få praktisk betydelse för skolans del.

I praktiken kommer således en skyldighet att lämna uppgifter om begångna brott och en skyldighet att anmäla brottsmisstankar till Polismyndigheten innebära ett krav på väsentligen samma åtgärder. Det innebär att förslagen – om de genomförs – kommer att överlappa varandra i väsentlig utsträckning. Den föreslagna uppgiftsskyl-

digheten kommer att ha ett betydligt vidare tillämpningsområde än den anmälningsskyldighet som vi föreslår. I många situationer skulle dock skolan vara skyldig att lämna uppgifter om ett misstänkt brott enligt såväl lagen om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna som den reglering vi föreslår.

Enligt den uppgiftsskyldighet som föreslås i SOU 2023:69 ska en uppgift inte lämnas om övervägande skäl talar mot att uppgiften lämnas ut. Skolan ska alltså före ett utlämnande göra en intresseavvägning som ger ett förhållandevis stort utrymme för skolan att avstå från att lämna ut en uppgift. Det anges i författningskommentaren att avvägningen tar

> sikte på situationer när skolan t.ex. framgångsrikt ger en elev stöd och det framkommer en uppgift som äventyrar pågående eller planerade insatser om den lämnas till brottsbekämpningen. Skolan bör även i övrigt kunna väga in att ett utlämnande inte får medföra oproportionerligt stor påverkan på den egna verksamheten, särskilt i de fall då skolans verksamhet skyddar mot påbörjad eller fortsatt kriminalitet. Vid allvarligare, eller systematisk, brottslighet bör dock brottsbekämpningens intresse av att ta del av en uppgift i regel väga tyngre (SOU 2023:69 s. 758).

Den intresseavvägning som ska göras inför ett uppgiftslämnande har således många likheter med den intresseavvägning som förutsätts enligt den bestämmelse som vi föreslår.

Det bör emellertid påpekas att uppgiftsskyldigheten främst syftar till att tillgodose brottsbekämpningens behov av information. Den anmälningsskyldighet som vi föreslår motiveras inte enbart utifrån detta intresse utan även av intresset att skapa tydlighet och enhetlighet i skolans förhållningssätt till polisanmälningar som en del av skolans agerande mot oönskat beteende.

Att bestämmelserna motiveras med olika syften kan leda till olika utgångspunkter för de intresseavvägningar som ska göras. Om båda förslagen ska genomföras är det därför väsentligt att i det fortsatta beredningsarbetet uppmärksamma hur dessa regleringar kan och bör förhålla sig till varandra. Det framstår som angeläget att inte skapa en ordning där skolor måste tillämpa parallella regelverk som kan ge olika utfall vid en och samma brottsmisstanke.

16.7.6 Uppgifter om brott kan skyddas av sekretess

Utredningens förslag: Om uppgifter om ett misstänkt brott skyddas av sekretess enligt 25 kap. 1–2 § OSL eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 16 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska anmälningsskyldigheten endast gälla för sådana brott som avses i 10 kap. 21 och 23 §§ OSL.

Som vi redogjort för i kapitel 7 kan uppgifter som rör misstänkta brott omfattas av sekretess inom skolan. Genom den anmälningsskyldighet vi föreslår införs en lagreglerad skyldighet att lämna uppgifter om brottsmisstankar till Polismyndigheten. Enligt 10 kap. 28 § OSL hindrar sekretess således inte att uppgifter lämnas ut.

För att anmälningsskyldigheten ska föreligga måste emellertid bedömningen göras att övervägande skäl inte talar emot en polisanmälan. Inom ramen för den intresseavvägning som ska göras bör också vägas in om en anmälan till Polismyndigheten innebär att känsliga uppgifter som omfattas av sekretess måste lämnas ut. Om fråga är om ett relativt lindrigt brott och en anmälan innebär att mycket känsliga uppgifter röjs kan detta leda till bedömningen att övervägande skäl talar emot en anmälan. Självklart måste i detta sammanhang brottslighetens allvar och andra förhållanden vägas mot det intresse som sekretessen är avsedd att skydda. Det bör i detta sammanhang påpekas att det redan i dagsläget gäller att en misstanke om brott för vilket det är föreskrivet fängelse och som kan antas föranleda annan påföljd än böter kan lämnas till Polismyndigheten även om uppgifterna omfattas av sekretess enligt 23 kapitlet OSL, se 10 kap. 24 § OSL.

En särskild fråga är hur uppgifter som framkommer inom elevhälsans medicinska gren ska behandlas i detta sammanhang. Den anmälningsskyldighet vi föreslår, och som ålägger skolans rektor att polisanmäla misstänkta brott, innebär inte att uppgifter som behandlas inom elevhälsans medicinska gren kan lämnas till rektorn i större utsträckning än vad som gäller i dagsläget. Känsliga uppgifter kan dock komma att lämnas från sådan elevhälsa som avser medicinsk insats till annan elevhälsa eller särskild elevstödjande verksamhet i övrigt inom samma myndighet med stöd av 25 kap. 13 a § OSL. Skyddet för uppgifterna kommer emellertid då vara att bedöma enligt reglerna i 23 kap. OSL, se 7 kap. 2 § OSL.

Det torde därför som utgångspunkt vara sällan som rektorn har tillgång till uppgifter som skyddas av hälso- och sjukvårdssekretess enligt 25 kapitlet OSL. Som vi utvecklar i avsnitt 7.3.1 kan det emellertid i vissa situationer förekomma att rektorn också har rollen som verksamhetschef för elevhälsan enligt 4 kap. 2 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Under sådana omständigheter kan uppgifter som rektorn får tillgång till i denna roll skyddas av hälso- och sjukvårdssekretess eller omfattas av tystnadsplikt enligt 6 kap. 16 § patientsäkerhetslagen (2010:659).

Skyddet för uppgifter inom hälso- och sjukvård är särskilt starkt. De undantag som i andra sammanhang tillåter att uppgifter om begångna brott lämnas till brottsbekämpande myndigheter är förhållandevis restriktiva. Det framstår inte som lämpligt att genom den anmälningsskyldighet vi föreslår väsentligt utöka utrymmet för att lämna ut uppgifter om begångna brott som skyddas av sådan sekretess eller tystnadsplikt.

Om uppgifter kring ett misstänkt brott omfattas av sekretess enligt 25 kap. OSL eller av tystnadsplikt enligt patientssäkerhetslagen bör en anmälningsskyldighet således endast föreligga när det gäller misstankar om sådana brott som redan i dagsläget kan lämnas till Polismyndigheten med stöd av 10 kap. 21 eller 23 §§ OSL. Det gäller alltså alla misstankar som avser brott enligt 3, 4 och 6 kapitlet brottsbalken samt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor och som riktats mot en person under 18 år (se 10 kap. 21 § OSL), samt brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), (se 10 kap. 23 § OSL). I sammanhanget kan noteras att det i SOU 2023:69 lämnas förslag på förändringar av bland annat 10 kap. 21 och 23 §§ OSL som skulle innebära att möjligheterna att lämna uppgifter om begångna brott utökas.

16.7.7 Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram allmänna råd kring bestämmelsens tillämpning

Utredningens förslag: Statens skolverk ska ges i uppdrag att ta fram allmänna råd för tillämpningen av bestämmelsen. Uppdraget ska också omfatta att ta fram vägledningar för andra åtgärder som skolan kan vidta vid misstankar om brott i samband med skolans verksamhet.

Skolverket ska även ges i uppdrag att i samråd med Polismyndigheten och Socialstyrelsen genomföra en uppföljning av hur bestämmelsen tillämpats av skolorna samt vilka eventuella konsekvenser den fått för Polismyndighetens och socialtjänstens verksamheter.

Som framgått av våra överväganden i kapitel 14 gör vi bedömningen att det finns ett starkt behov av vägledning för användningen av polisanmälningar i skolan. Vi har dock gjort bedömningen att författningsregleringen måste lämna ett utrymme för bedömning i det enskilda fallet och att det inte är lämpligt eller möjligt att i författning detaljreglera alla de olika avvägningar som måste göras. Tillämpningen av bestämmelsen ställer dock krav på vissa straffrättsliga bedömningar och kunskaper.

Detta innebär att det kvarstår ett behov av vägledning. Vi föreslår därför att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram allmänna råd för tillämpningen av bestämmelsen. Genom allmänna råd kan praktiska rekommendationer och vägledningar för tillämpningen av anmälningsskyldigheten lämnas. Till skillnad från en detaljerad författningsreglering tillåter en sådan nivå av styrning att rektorer i det enskilda fallet kan beakta de särpräglade och oförutsedda intressekonflikter som kan uppstå i tillämpningen.

När brott, eller en händelse som kan utgöra brott, inträffar i skolmiljön behöver skolan reagera och agera av flera skäl. Genom tydliga markeringar behöver det stå klart att brottsliga handlingar och i övrigt otillåtna beteenden inte accepteras i skolmiljön. Skolmiljön ska präglas av trygghet och studiero och elever och vuxna ska inte behöva utsättas för brott när de vistas i skolan. Elever som till exempel uppvisar ett utåtagerande beteende kan också vara i behov av stöd och hjälp. Detta betyder att skolan som regel har anledning att vidta åtgärder av flera olika slag. Såsom vi beskrivit i kapitel 7 kan det handla både om åtgärder från skolans egen sida och av eller i sam-

verkan med andra aktörer, som till exempel socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Som vi redan konstaterat kommer polisanmälningar inte alltid – och när det gäller elever under 12 år i princip endast undantagsvis – vara påkallade. I ett stort antal fall kommer således en misstanke om att en elev har begått ett brott, även med den föreslagna bestämmelsen, behöva hanteras på andra sätt än genom en polisanmälan. När en polisanmälan görs behöver också behovet av andra åtgärder övervägas liksom hur de olika åtgärderna förhåller sig till varandra och sammantaget kan bilda en meningsfull helhet. Förutom att utfärda allmänna råd angående tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen om skyldighet för skolan att göra polisanmälan bör Skolverket därför även ges i uppdrag att ta fram ett material som kan utgöra ett bredare stöd för skolorna i hanteringen av misstänkta brott i skolmiljön.

Utformningen av den nya regleringen innefattar flera komplicerade avvägningar och det kan antas att detta även kommer att gälla den praktiska tillämpningen. Det är också en reglering som kan få stora konsekvenser både för enskilda elever och för olika inblandade aktörer. Det är därför av stor vikt att tillämpningen följs upp så att eventuella behov av förnyade ställningstaganden eller ytterligare åtgärder kan bedömas. En sådan uppföljning bör inte bara innehålla en beskrivning av hur bestämmelsen tillämpats och uppfattats av skolorna utan också vilka eventuella konsekvenser den fått för Polismyndighetens och socialtjänstens verksamheter. Skolverket bör ges i uppdrag att, i samråd med Polismyndigheten och Socialstyrelsen, genomföra en sådan uppföljning.

17 Genomförande och ikraftträdande

I detta kapitel lämnas förslag till när våra förslag om nya bestämmelser i skollagen (2010:800) och i läroplanerna ska börja gälla.

Utredningens förslag: De föreslagna författningsbestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2025. Huvudmannen behöver dock inte upprätta en åtgärdsplan enligt 5 a kap. 5 § skollagen (2010:800) förrän den 1 januari 2026.

Detta betänkande lämnas till regeringen i slutet av början av mars 2024. Vi antar att betänkandet därefter ska remitteras under tre månader, från mitten av mars. Remissynpunkter bör således ha kommit in till Regeringskansliet i juni 2024. Därefter vidtar beredningsarbetet inom Regeringskansliet och ett rimligt antagande är att en lagrådsremiss kan ha utarbetats i december 2024 och en proposition i februari 2025. Det bör sedan vara möjligt för riksdagen att fatta beslut under våren 2025, med ikraftträdande den 1 juli 2025. Denna tidpunkt bör även ge utrymme för aktörer inom skolväsendet att förbereda sig på att tillämpa de föreslagna författningsbestämmelserna.

När det gäller bestämmelsen om krav på beslut om åtgärdsplan anser vi att denna inte behöver tillämpas före den 1 januari 2026, varför vi föreslår en övergångsbestämmelse i denna del. Eftersom beslutet om en åtgärdsplan förutsätter att det finns en lägesbild som underlag för beslutet måste huvudmannen ges utrymme att ta fram en sådan lägesbild. Vi gör bedömningen att sex månader från ikraftträdandet i övrigt utgör tillräckligt med tid för ett sådant arbete. För de huvudmän som kan och vill finns inget hinder mot att besluta om en åtgärdsplan tidigare än så.

Vi föreslår att regeringen ger en rad uppdrag till olika myndigheter för att ge skolor och förskolor stöd och vägledning för tillämpningen av de nya bestämmelserna i skollagen. Myndighetsuppdragen kan ges efter att lagrådsremissen är beslutad, som förberedande uppdrag, med förbehållet att stödet och vägledningen ska gälla under förutsättning att riksdagen beslutar i enlighet med förslagen i propositionen. Vissa råd eller riktlinjer kan beslutas av myndigheterna efter att de nya bestämmelserna har trätt i kraft.

18 Konsekvenser

Enligt 14–15 §§ kommittéförordningen (1998:1474) ska en utredning redovisa konsekvenserna av de förslag som lämnas i ett betänkande. Om förslagen påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, regioner, företag eller andra enskilda, ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska även dessa redovisas. Finansiering ska föreslås om förslagen leder till kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner. Om förslagen har betydelse för den kommunala självstyrelsen ska detta redovisas. Detsamma gäller när ett förslag har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler, ska förslagens kostnadsmässiga och andra konsekvenser anges. Konsekvenserna ska anges på ett sätt som motsvarar de krav på innehållet i konsekvensutredningar som finns i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

I direktivet till denna utredning (dir. 2023:22) anges att utredningen, utöver det som anges ovan, ska redovisa förslagens konsekvenser utifrån Sveriges internationella åtaganden. Utredningen ska bland annat särskilt ha ett barnrättsperspektiv i de analyser som görs och redovisa förslagens konsekvenser utifrån såväl FN:s barnkonvention som FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vidare ska alternativa lösningar som övervägts beskrivas liksom skälen till att de har valts bort. Utredaren ska vidare göra en analys utifrån dataskyddssynpunkt av sådana behandlingar

av personuppgifter som är en nödvändig konsekvens av utredningens förslag.

18.1 Utredningens förslag i korthet

Utredningen föreslår att det i skollagen (2010:800) regleras ett ansvar som sammantaget innebär att skolorna ska bedriva ett aktivt säkerhetsarbete i syfte motverka brott i skolan och i samhället. Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2025. Bestämmelsen om att upprätta en åtgärdsplan behöver dock inte tillämpas förrän den 1 januari 2026. I anslutning till flera av författningsförslagen föreslås regeringsuppdrag till olika myndigheter, i syfte att stödja genomförandet av förslagen eller för att följa upp utfallet av dem. Vidare föreslås att det i samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt även för de lagar och andra regler som gäller i samhället.

I kapitel 10–16 beskrivs förslagens konsekvenser på det sätt som motsvarar de krav på innehållet i konsekvensutredningar som finns i 6 och 7 § förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Med andra ord återfinns i dessa kapitel bland annat en beskrivning av problemet och av vad vi vill uppnå med den föreslagna regleringen. Författningsförslagen sammanfattas nedan.

18.1.1 Brottsförebyggande arbete

Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Det innebär att en lägesbild över brottslighet som förekommer i samband med verksamheten ska tas fram. Lägesbilden ska innehålla en kartläggning av brottsligheten och en analys av kartläggningens resultat. Huvudmannen ska, med lägesbilden som underlag, se till att en plan upprättas för vilka åtgärder som ska vidtas för att förebygga brott i samband med verksamheten (åtgärdsplan). Huvudmannen ska varje år se till att lägesbilden uppdateras och att åtgärdsplanen följs upp. Arbetet med lägesbilden och åtgärdsplanen ska i den utsträckning som det är lämpligt integreras med sådant planerings- och analysarbete som sker i enlighet med andra bestämmelser i skollagen (2010:800) samt andra författningar.

18.1.2 Beredskap för våldssituationer

Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera våldssituationer. Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en våldssituation.

18.1.3 Tillträde till verksamhetens område

Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår.

18.1.4 Undersökning av väskor och andra föremål

Om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten i grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan får rektorn besluta om undersökning av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft, med sig till skolan.

18.1.5 Misstanke om brott

Om en elev i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning eller fritidshemmet kan misstänkas för att ha begått ett brott i samband med verksamheten ska rektorn anmäla händelsen till Polismyndigheten om inte övervägande skäl talar emot det.

18.1.6 Respekt för lagar och andra regler

Ett tillägg görs i de inledande delarna av läroplanerna, där de grundläggande värden som ska förmedlas beskrivs, med innebörden att utbildningen ska förmedla och förankra respekt även för de lagar och andra regler som gäller i samhället.

18.2 Utgångspunkter för konsekvensanalysen

Vår utredning berör frågor om att motverka brott i skolmiljön och även frågor som rör skolans bidrag till att motverka brott i det omgivande samhället. Dessa frågor är angelägenheter för hela samhället. De som närmast berörs av förslagen är emellertid elever, lärare, rektorer och övrig skolpersonal i samtliga skolformer och i fritidshemmet. Vidare berörs särskilt statliga, kommunala, regionala och enskilda huvudmän. De skolmyndigheter som berörs är främst Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Skolinspektionen berörs senare, när författningsregleringen trätt i kraft och därmed kan ligga till grund för tillsyn eller kvalitetsgranskning. Andra myndigheter som berörs är Brottsförebyggande rådet (Brå), Polismyndigheten och Socialstyrelsen.

Att bedöma konsekvenserna av våra förslag är i flera avseenden förenat med svårigheter. Det övergripande syftet med förslagen är att involvera skolväsendet i ett arbete för att motverka brottslighet och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet i dag.

I praktiken kommer emellertid förutsättningarna att se olika ut i de olika förskolor, skolor och fritidshem där förslagen ska tillämpas. I vissa skolor bedrivs sannolikt ett arbete som i stor utsträckning motsvarar de krav som kommer ställas enligt våra förslag. I andra skolor kommer våra förslag innebära att skolor måste arbeta på nya sätt. Det är därför svårt att dra generella slutsatser om effekten av våra förslag.

En annan faktor som gör det svårt att bedöma effekterna av våra förslag är att enskilda förslag på olika sätt kan få följdverkningar för tillämpningen av andra förslag. Som exempel kan nämnas att den anmälningsskyldighet vi föreslår kan leda till fler polisanmälningar. Samtidigt kan det brottsförebyggande arbetet leda till att färre brott begås i skolmiljön och följaktligen minska antalet fall som behöver

polisanmälas. Arbetet med att begränsa obehörigas tillträde till verksamheters område har beröringspunkter med arbetet för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldsdåd, och även med åtgärder som vidtas för att förebygga brott i skolmiljön.

I detta sammanhang kan också konstateras att det ställs högre krav på det förebyggande arbetet vid skolor med en hög förekomst av brott, men att de potentiella positiva effekterna också är större vid dessa skolor.

18.2.1 Särskilt om konsekvenserna av en anmälningsskyldighet för brott

Särskilda svårigheter föreligger med att bedöma konsekvenserna av den anmälningsskyldighet som vi föreslår. Att bedöma i vilken omfattning denna kommer att leda till en ökning av antalet polisanmälningar, med de följder för bland annat brottsbekämpande myndigheter som detta medför, involverar flera osäkra moment.

En första svårighet är att det föreligger en osäkerhet om i vilken omfattning skolor i dagsläget polisanmäler misstänkta brott i samband med verksamheten. I den enkätundersökning vi genomfört uppgav, som vi tidigare redovisat, över hälften av alla rektorer, 52 procent, att de polisanmäler minst 75 procent av brotten man får kännedom om. Detta indikerar således att många skolor redan i dag polisanmäler brott i stor utsträckning. Samtidigt kan konstateras att 16 procent av det totala antalet svarande uppgav att de anmäler mindre än 25 procent av den brottslighet man får kännedom om, och att 15 procent svarade att de inte vet vilken andel som polisanmäls.

Under alla förhållanden måste konstateras att uppgifterna är förenade med betydande osäkerhet. Det finns olika felkällor som kan medföra att den uppskattning som rektorerna har gjort är missvisande. Det kan till exempel handla om att olika rektorer gör olika bedömningar av vad som är ett brott i sammanhanget.

Även omfattningen av brottsligheten i skolor är svårbedömd (se kapitel 4). I Brå:s senaste skolundersökning om brott (Brå 2022) uppgav nästan hälften av eleverna i årskurs nio att de utsatts för stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under det senaste året. Skolan var den vanligaste brottsplatsen för både lindrig och grövre misshandel, samt för fysiska sexuella kränkningar bland pojkar. Samtidigt är det en liten andel av de som uppgett sig ha ut-

satts för brott som också uppger att händelsen polisanmälts. När det gäller lindrig misshandel var det endast 8 procent av både utsatta pojkar och utsatta flickor som uppgav att händelsen polisanmälts och när det gäller grövre misshandel endast 19 procent av dem som utsatts.

Det är svårt att utifrån dessa uppgifter uppskatta såväl omfattningen av misstänkta brott i skolmiljön som den andel av brotten som polisanmäls. Uppgifterna indikerar emellertid att det förekommer brott i skolmiljön i en betydande omfattning och att en stor del av dessa brott inte polisanmäls i dagsläget.

Det är vidare förenat med svårigheter att förutse utfallet av den anmälningsskyldighet vi föreslår. Anmälningsskyldigheten innebär inte att en viss andel av brottsligheten ska polisanmälas. En bedömning förutsätts i det enskilda fallet och utfallet av denna kan leda till att en större eller mindre andel av de förekommande brotten polisanmäls.

Det råder även en osäkerhet om hur stor andel av brotten som begås i skolmiljön som kommer att komma till skolans kännedom. Resultaten av skolundersökningen om brott indikerar att en stor del av misstänkta brott i skolmiljön inte anmäls. Det är emellertid oklart om detta beror på att skolor avstår från att polisanmäla brott som kommit till skolans kännedom eller om det beror på att brotten aldrig uppmärksammats av skolpersonal.

Den bestämmelse vi föreslår lämnar vidare ett visst utrymme för bedömning som kan leda till variationer i tillämpningen. Här kan de allmänna råd som ska tas fram av Skolverket komma att få en relativt stor inverkan på utfallet. I detta sammanhang bör också påpekas att det framstår som sannolikt att skolor framgent i huvudsak kommer att anmäla misstänkta brott av elever när anmälningsskyldigheten föreligger och avstå från en polisanmälan i andra fall, även om skyldigheten inte formellt sett hindrar en polisanmälan. Det är således möjligt att polisanmälningar som avser lindriga brott begångna av yngre barn kan minska som en följd av regleringen.

Det kan vidare förutses att brottsmisstankar som tidigare anmälts av elever själva eller av vårdnadshavare framöver i större utsträckning kommer att anmälas av skolan, utan att detta nödvändigtvis påverkar det totala inflödet av anmälda brott till Polismyndigheten.

Mot denna bakgrund är det inte möjligt att på ett tillförlitligt sätt uppskatta hur antalet polisanmälningar från skolor kommer att utvecklas. Det kan emellertid konstateras att skyldigheten att anmäla

är ny för skolan. I den mån det tidigare funnits en ambivalent inställning till om skolan över huvud taget bör polisanmäla misstänkta brott, innebär bestämmelsen en tydlig skyldighet att göra så. Det framstår sammantaget som sannolikt att bestämmelsen kommer att leda till att antalet polisanmälningar ökar.

18.3 Konsekvenser för statliga myndigheter

Våra förslag berör i huvudsak förskolor, skolor och fritidshem. I viss utsträckning berörs även statliga myndigheter av våra förslag. Den anmälningsskyldighet vi föreslår innebär som vi redogjort för i avsnitt 18.2.1 sannolikt en ökning av antalet polisanmälningar från skolan. Detta medför att Polismyndigheten kan komma att få en ökad arbetsbelastning som i viss utsträckning kan föras vidare till Åklagarmyndigheten och domstolarna. Konsekvenserna i denna del behandlas därför särskilt i följande avsnitt. Därutöver innebär de uppdrag för statliga myndigheter som vi föreslår särskilda kostnader som redovisas i avsnitt 18.3.2.

18.3.1 Konsekvenser för myndigheter i rättskedjan

Utredningens bedömning: Förslaget om en anmälningsskyldighet för skolan förväntas leda till ett ökat inflöde av polisanmälningar. Detta kan förbättra möjligheterna att utreda och lagföra brott i skolmiljön, men innebär samtidigt att resurser tas i anspråk. Kostnaderna för förslaget bör dock kunna täckas av myndigheternas befintliga anslag.

Även med beaktande av de osäkerhetsmoment som vi redogör för i avsnitt 18.2.1 är utgångspunkten för våra bedömningar att skolor kommer att anmäla fler brott till Polismyndigheten än tidigare, till följd av den anmälningsskyldighet vi föreslår. Detta möjliggör för brottsbekämpande myndigheter att stärka sitt arbete med att bekämpa brott som begås i skolmiljö eftersom fler brott i skolmiljön kan bli föremål för utredning och lagföring. Ett ökat inflöde av polisanmälningar leder emellertid också till en ökad arbetsbelastning för

Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten för att utreda brotten och i förlängningen även för de allmänna domstolarna.

Polismyndigheten är i princip skyldig att ta emot en polisanmälan och att inleda förundersökning. Det finns bestämmelser om förundersökningsbegränsning som innebär att en förundersökning inte behöver inledas samt att en förundersökning kan läggas ned i vissa fall. Att arbetsbelastningen på en myndighet är hög eller att det finns utredningsbalanser medför emellertid inte att förundersökningsplikten bortfaller. Vi har tidigare redovisat skyldigheterna att inleda utredning när en förundersökning inte kan inledas på grund av att den misstänkte är under 15 år, se redogörelsen för 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, i kapitel 6.

En skyldighet för skolan att anmäla brott till Polismyndigheten kommer inte att innebära några skillnader för Polismyndighetens skyldigheter att ta emot anmälningar och utreda brott. Ett ökat inflöde av polisanmälningar innebär emellertid att Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens resurser tas i anspråk för att utreda de brott som anmäls. Som framgått ovan är det emellertid svårt att ange hur stor denna ökning kan komma att bli. När det handlar om att bedöma vilka resurser som kommer att krävas tillkommer dessutom ytterligare ett antal variabler. Vilka utredningsåtgärder som kommer att krävas i varje enskilt fall kommer att variera stort beroende på omständigheterna kring det misstänkta brottet och bevisläget.

En farhåga som har lyfts är att resursbrister kan leda till att brott som polisanmäls inte utreds och att syftet med att skolan polisanmäler ett misstänkt brott därmed går förlorat. Trots att Polismyndigheten är skyldig att ta emot och utreda brottsmisstankar som anmäls, är det ofrånkomligen så att utredningsresurserna hos Polismyndigheten är begränsade. Det bör betonas att en stor del av anmälningarna från skolor kommer att avse brottsmisstankar mot personer under 18 år, vilket innebär ett krav på skyndsam handläggning hos Polismyndigheten, se 1 § LUL.

Riksrevisionen har granskat Polismyndighetens hantering av så kallade mängdbrott. Med mängdbrott förstås vanligt förekommande brott som anses vara av enkel beskaffenhet. Under 2022 faller mer än 80 procent av alla anmälda brott inom kategorin, det vill säga mer än 1,2 av 1,4 miljoner anmälda brott. Riksrevisionen bedömde att Polismyndighetens operativa förmåga att hantera mängdbrott hade brister som riskerar att leda till att brott som har förutsättningar att

kunna utredas i stället blir liggande under så lång tid att de inte längre går att utreda, eftersom bevisningen har försvagats, eller att handläggningen avslutas utan att någon utredning inleds trots att brotten skulle ha kunnat utredas vidare. En av förklaringarna till detta bedömdes vara att personal i lokalpolisområden behövt ta över utredningar av grova brott från andra nivåer eller lånas ut för att bistå med sådana utredningar (Riksrevisionen 2023).

Det är uppenbarligen en utmaning för Polismyndigheten att hantera inflödet av polisanmälningar, såväl från skolor som från annat håll. Vilka resurser som finns tillgängliga kommer som framgått delvis att vara beroende av faktorer som ligger utanför de frågor som behandlas i detta betänkande, till exempel vilka resurser som måste avsättas till exempelvis utredningar av grova brott.

Att utreda brott som anmäls till Polismyndigheten är emellertid denna myndighets kärnverksamhet. Att hantera ett varierande inflöde av polisanmälningar och andra uppgifter om brott är en konstant utmaning för Polismyndigheten som aktualiserar olika avvägningar kring arbetsmetoder och prioriteringar. Det är mot denna bakgrund inte möjligt att skilja ut det inflöde av polisanmälningar som kan aktualiseras till följd av vårt förslag från det inflöde av polisanmälningar som sker från andra håll. Vår bedömning är därför sammantaget att vårt förslag inte kan bedömas leda till kostnader som inte kan täckas av myndighetens befintliga anslag.

Att avgöra hur stor del av de polisanmälda brotten som kommer att leda vidare till åtal och lagföring och således aktualisera en ökad arbetsbelastning för främst Åklagarmyndigheten och allmänna domstolar är förenat med än större osäkerhet. Likaså är det inte möjligt att bedöma i vilken omfattning anmälningsskyldigheten kommer att leda till att fler personer döms till straffrättsliga påföljder. Vår bedömning är att eventuella kostnadsökningar får rymmas inom befintliga ramar.

18.3.2 Kostnader för uppdrag till statliga myndigheter

Utredningens bedömning: Förslagen om uppdrag till statliga myndigheter beräknas kosta 19 miljoner kronor 2024–2025 och ytterligare 5 miljoner kronor 2026. Därutöver innebär förlagen en kostnad om 2 miljoner kronor vartannat år. Finansiering föreslås ske inom ramen för budgetarbetet.

Stödmaterial till skolornas brottsförebyggande arbete och uppföljning

Ett förslag är att regeringen ska ge Brå och Skolverket i uppdrag att ta fram ett stödmaterial som beskriver hur förskolor, skolor och fritidshem på ett effektivt sätt kan genomföra det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbete som åläggs dem samt hur arbetet kan integreras med annat liknande arbete som de är skyldiga att utföra. Förslaget beräknas kosta totalt cirka 2 miljoner kronor under hösten 2024 och våren 2025, för var och en av myndigheterna.

Ett annat förslag är att regeringen ska ge Skolverket i uppdrag att, tillsammans med Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten, lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som visar sig vara särskilt brottsbelastade kan utformas och fungera. Uppdraget ska samordnas av Skolverket. Stödet ska ha formen av en insatsgrupp med möjlighet till anpassning vad gäller sammansättning och kompetenser beroende på behoven i det enskilda fallet. Förslaget beräknas kosta 1 miljon kronor vardera för Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten 2024–2025.

Ytterligare ett förslag är att regeringen ska ge Brå i uppdrag att sammanställa skolornas lägesbilder enligt den föreslagna regleringen, analysera resultatet samt redovisa sina slutsatser utifrån det. Detta uppdrag är tänkt att utföras återkommande med en viss periodicitet. I kostnadsberäkningen antar vi att uppdraget ska genomföras vartannat år, med början 2026, till en kostnad av cirka 2 miljoner kronor. Beräkningen förutsätter olika typer av avgränsningar eller tematiska uppföljningar. Fullständiga uppföljningar är att föredra, men kostnaderna för sådana blir högre.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Ett förslag är att regeringen ska ge Skolverket tillsammans med SPSM, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Polismyndigheten i uppdrag att ta fram en vägledning för skolors arbete för att säkerställa beredskap att hantera allvarliga våldssituationer, med anledning av det nya ansvar vi föreslår. Vägledningen bör särskilt innefatta rekommendationer för hur övningar ska genomföras. Skolverket ska samordna uppdraget. Kostnaderna för uppdraget beräknas uppgå till cirka 1 miljon kronor under 2024–2025, för var och en av myndigheterna.

Tillträde till verksamhetens område

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket i uppdrag att ta fram en vägledning för hur förskolor, skolor och fritidshem kan arbeta för att begränsa obehöriga personers tillträde till förskole- och skolområdet. Kostnaderna för uppdraget beräknas uppgå till 2 miljoner kronor, under 2024–2025.

Undersökning av väskor och andra föremål

Ett av våra förslag är att regeringen ska ge Skolverket i samråd med SPSM i uppdrag att förbereda skolor på möjligheten att besluta om undersökning av väskor och andra föremål i enlighet med vårt författningsförslag. I uppdraget bör bland annat ingå att säkerställa personalens kompetens och att ta fram stödmaterial för i vilka situationer och på vilket sätt undersökning av väskor och andra föremål får ske, så att elevers rättssäkerhet och integritet så långt det är möjligt värnas. Kostnaderna för uppdraget till Skolverket beräknas uppgå till 2 miljoner kronor under 2024–2025. Kostnaderna för SPSM:s del av uppdraget beräknas till 1 miljon kronor under samma tidsperiod. Skolverket ska också ges i uppdrag att följa upp tillämpningen av regelverket under 2026. Kostnaden för Skolverkets uppföljning beräknas till 1 miljon kronor.

Misstanke om brott

Vi föreslår att regeringen ger Skolverket i uppdrag att ta fram allmänna råd för tillämpningen av den bestämmelse vi förslår om polisanmälan vid misstanke om brott i samband med skolans verksamhet. Uppdraget bör också omfatta att ta fram vägledningar för andra åtgärder som skolan kan vidta vid misstankar om brott i samband med skolans verksamhet. Kostnaden för uppdraget beräknas uppgå till 2 miljoner kronor 2024–2025.

Vi föreslår även att regeringen ger Skolverket i uppdrag att i samråd med Polismyndigheten och Socialstyrelsen genomföra en uppföljning av hur bestämmelsen tillämpats av skolorna samt vilka eventuella konsekvenser den fått för Polismyndighetens och socialtjänstens verksamheter. Uppföljningen bör kunna ske 2026. Kostnaderna för Skolverkets del av uppdraget beräknas uppgå till 2 miljoner kronor 2026. Kostnaderna för Polismyndighetens respektive Socialstyrelsens delar av uppdraget beräknas uppgå till 1 miljon kronor samma år för var och en av myndigheterna.

Sammanställning av myndigheternas kostnader

Myndigheternas kostnader för regeringsuppdragen sammanfattas i tabellen nedan.

Tabell 18.1 Förslagens kostnader för uppdrag till statliga myndigheter

Förslag	Berörd myndighet	Kostn. (mnkr.) 2024–2025	Kostn. (mnkr.) 2026	Kostn. (mnkr.) vartannat år från 2026
Stödmaterial om det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet	Brå	2		
Stödmaterial enligt ovan	Skolverket	2		
Förslag till operativt stöd för särskilt belastade skolor	Skolverket	1		
Förslag till operativt stöd enligt ovan	Brå	1		
Förslag till operativt stöd enligt ovan	Socialstyrelsen	1		
Förslag till operativt stöd enligt ovan	Polismyndigheten	1		

Förslag	Berörd myndighet	Kostn. (mnkr.) 2024–2025	Kostn. (mnkr.) 2026	Kostn. (mnkr.) vartannat år från 2026
Analys av skolornas lägesbilder	Brå	–		2
Vägledning för arbetet med beredskap för att hantera allvarliga våldssituationer	Skolverket	1		
Vägledning enligt ovan	SPSM	1		
Vägledning enligt ovan	MSB	1		
Vägledning enligt ovan	Polismyndigheten	1		
Vägledning för begränsning av obehörigas tillträde till förskole- och skolområden	Skolverket	2		
Stödmaterial om undersökning av väskor	Skolverket	2		
Samråd i uppdrag enligt ovan	SPSM	1		
Uppföljning av tillämpningen av undersökning av väskor och andra föremål	Skolverket	-	1	
Allmänna råd och vägledningar gällande misstanke om brott	Skolverket	2		
Uppföljning av anmälningar vid misstanke om brott	Skolverket		2	
Samråd i uppdrag enligt ovan	Polismyndigheten		1	
Samråd i uppdrag enligt ovan	Socialstyrelsen		1	
Summa kostnader för regeringsuppdrag (mnkr)		**19**	**5**	**2**

18.3.3 Finansiering av uppdragen till myndigheterna

Kostnaderna enligt ovan uppgår till 19 miljoner kronor, fördelat på 2024 och 2025, 5 miljoner kronor 2026 plus en kostnad om 2 miljoner kronor som återkommer vartannat år från 2026 och framåt. Kostnaderna 2024–2025 finansieras med 12 miljoner kronor från utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, med 5 miljoner kronor från utgiftsområde 4 Rättsväsendet, med 1 miljon kronor från utgiftsområde 6 Försvar och krisberedskap och med 1 miljon kronor från utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. År 2026 ska ytterligare 3 miljoner kronor finansieras från utgiftsområde 16, ytterligare 1 miljon kronor från utgiftsområde 4 och ytterligare 1 miljon kronor från utgiftsområde 9. Från 2026 och framåt

tillkommer en kostnad om 2 miljoner kronor vartannat år, som belastar utgiftsområde 4. Finansieringen får ske inom ramen för budgetarbetet.

18.4 Särskilt om förskolan, skolan och fritidshemmet

Utredningens bedömning: Våra förslag innebär flera nya uppgifter för förskolor, skolor och fritidshem. Det kommer att krävas ett visst merarbete och därmed vissa merkostnader. De tillkommande kostnaderna bör dock endast vara av mindre omfattning för var och en av de berörda enheterna. Den sammantagna kostnaden blir emellertid av en storleksordning som innebär att den måste finansieras.

Våra förslag innebär att förskolor, skolor och fritidshem ges ett nytt ansvarsområde med ett antal specifika skyldigheter. I detta sammanhang bör betonas att det redan i dag ställs krav på verksamheterna att tillförsäkra alla elever en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero liksom att agera om brott uppdagas i samband med verksamheten. Om en skola uppmärksammar ett brott som begåtts av en elev måste skolan redan i dagsläget överväga om en polisanmälan är påkallad. En verksamhet som upplever stora problem med kriminalitet kommer i regel vara skyldig enligt bland annat tillsynsplikten, reglerna om trygghet och studiero och andra regelsystem, att agera för att komma till rätta med problematiken. Våra förslag innebär att verksamhetens agerande i dessa frågor blir föremål för en tydligare reglering, med ett specifikt syfte att motverka brott, men de inträder inte i ett rättsligt tomrum där verksamheterna i dagsläget saknar ansvar. Detta måste beaktas när konsekvenserna av förslagen ska bedömas.

Att anpassa verksamheterna efter de specifika skyldigheter som införs kommer dock sannolikt att innebära en viss ökad arbetsbelastning. Att bedöma omfattningen av eventuella merkostnader är emellertid svårt. I stor utsträckning kommer det merarbete som föranleds att bero på förutsättningarna vid den enskilda verksamheten. För många verksamheter kommer det sannolikt att vara möjligt att anpassa verksamheten till de nya kraven genom relativt begränsade insatser. Som vi redovisat i anslutning till de specifika förslagen kom-

mer omfattningen av det arbete som ska utföras regelmässigt att kunna anpassas utifrån behovet och förutsättningarna vid den enskilda verksamheten. Vi bedömer vidare att processen att anpassa arbetssätt och rutiner bör underlättas betydligt genom de vägledningar som vi föreslår.

Avsikten är att arbetet inom det nya ansvarsområdet i stor utsträckning ska kunna integreras med annat arbete som redan i dag utförs inom skolväsendet. Detta bör begränsa de merkostnader som uppstår. Vi bedömer vidare att våra förslag stödjer skolans kärnuppdrag och att arbetet med det nya ansvarsområdet kan få positiva effekter på förutsättningarna för verksamheterna att utföra andra uppgifter som de är ålagda.

Vår sammantagna bedömning är därför att våra förslag inte kommer att leda till betydande eller varaktiga merkostnader för förskolor, skolor och fritidshem. Men eftersom det handlar om ett stort antal enheter, så blir ändå den sammantagna kostnaden av en storleksordning som innebär att den måste finansieras. Närmare bedömningar av merkostnader för våra förslag redovisas i avsnitt 18.5.1. Våra bedömningar gällande behovet av finansiering av de merkostnader som uppstår för förskolan, skolan och fritidshemmen redovisas i avsnitt 18.5.2.

18.5 Konsekvenser för kommuner

18.5.1 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Utredningens bedömning: Förslagen innebär en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Men förslagen är motiverade med hänsyn till de nationella intressen som den föreslagna författningsregleringen ska tillgodose.

Våra förslag innebär vissa nya åtaganden för kommunerna, och innebär därmed en inskränkning av den kommunala självstyrelsen.

Enligt 14 kap. 3 § regeringsformen bör en sådan inskränkning inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den. Det innebär att inskränkningar i den kommunala självstyrelsen ska prövas mot de nationella intressen som den föreslagna författningsregleringen ska tillgodose.

En proportionalitetsbedömning inför lagstiftning som inskränker den kommunala självstyrelsen kan delas upp i två delar:

- En analys av de konsekvenser förslag till ny lagstiftning får för den kommunala självstyrelsen.
- En avvägning mellan de kommunala självstyrelseintressena och de nationella intressen som den föreslagna lagstiftningen ska tillgodose.

En reglering som väljs bör inte inskränka den kommunala självstyrelsen i större utsträckning än vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den (Statskontoret 2011).

Brottsförebyggande arbete

Vi bedömer att förslaget om att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete innebär en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen, i och med att de bestämmelser vi föreslår är tvingande för kommunerna och förorsakar visst merarbete. Men vi bedömer också att den reglering vi föreslår är nödvändig med hänsyn till syftet med den, det vill säga att förebygga brott på ett effektivt sätt. Vi bedömer även att förslaget stödjer och underlättar skolans och förskolans kärnuppdrag. Vi har haft i uppdrag att föreslå hur ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör utformas för skolväsendet, och vi har eftersträvat en författningsreglering som uppnår syftet utan att inskränka självstyrelsen mer än nödvändigt.

Beredskap för våldssituationer

Vi föreslår att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera våldssituationer. Huvudmannen ska i samband därmed se till att det på varje förskole- och skolenhet finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en våldssituation.

Förslaget innebär en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen eftersom det innebär en tvingande reglering som förorsakar ett visst merarbete. Vi bedömer emellertid att intresset av att

alla förskolor, skolor och fritidshem ska ha en beredskap för allvarliga våldssituationer är så pass angeläget att inskränkningen är proportionerlig och befogad. Regleringen innebär vissa krav på beredskapsarbetet men lämnar alltjämt ett utrymme för att låta de lokala förutsättningarna vara styrande. Regleringen begränsar därmed enligt vår bedömning självstyrelsen mer än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med regleringen.

Tillträde till verksamhetens område

Vi föreslår att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår. Förslaget innebär en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen eftersom förslaget innebär en tvingande reglering som förorsakar ett visst merarbete. Vi bedömer dock att fördelarna med förslaget överväger de nackdelar som inskränkningen av självstyrelsen innebär. Alla enheter har nytta av att ha ett genomtänkt förhållningssätt till tillträdesbegränsningar inom skolans eller förskolans område. Många skolenheter och förskoleenheter har redan i dag en besökspolicy eller liknande.

Vårt förslag har vägletts av ambitionen att genom författningsreglering tydliggöra principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga på ett sätt som inte begränsar självstyrelsen mer än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med regleringen.

Undersökning av väskor och andra föremål

Vi föreslår att rektorn inom vissa skolformer och under vissa omständigheter får besluta om undersökning av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft, med sig till skolan. Förslaget innebär utökade befogenheter för rektorerna, men innebär inte att rektorerna måste använda dessa befogenheter. Förslaget innebär därmed inte någon inskränkning av den kommunala självstyrelsen.

Misstanke om brott

Vi föreslår att rektorn inom vissa skolformer ska göra en polisanmälan vid misstanke om brott, om inte övervägande skäl talar emot det. Förslaget innebär att en ny tvingande uppgift åläggs rektorerna. Regleringen påverkar i första hand rektorerna, men indirekt påverkas även huvudmännen i och med att regleringen i viss utsträckning blir styrande för skolans verksamhet och även innebär att arbetstid för rektorn tas i anspråk, som annars hade kunnat användas för andra uppgifter. Samtidigt bedömer vi att förslaget har positiva effekter på skolans kärnuppdrag. Vi har eftersträvat att utforma en obligatorisk anmälningsskyldighet vid misstanke om brott på ett sådant sätt att rektorerna måste pröva vare enskilt fall och med ett visst utrymme för att avstå anmälan, bland annat med hänsyn till elevens ålder och brottets art. Förslaget är utformat på ett sätt som innebär att självstyrelsen inte inskränks mer än nödvändigt för att uppnå syftet att anmälan ska vara huvudregel vid misstanke om brott.

Respekt för lagar och andra regler

Vi föreslår ett tillägg i de inledande delarna av läroplanerna, med innebörden att utbildningen ska förmedla och förankra respekt även för de lagar och andra regler som gäller i samhället. Förslaget förväntas ha viss påverkan framför allt på de professioner som är verksamma i skolan, men torde inte förorsaka ett merarbete. Vi bedömer inte att detta förslag innebär en inskränkning av den kommunala självstyrelsen.

Samlad proportionalitetsbedömning av förslagen

Vi bedömer sammantaget att vi har gjort en rimlig avvägning mellan å ena sidan värdet av att värna den kommunala självstyrelsen, och å andra sidan de nationella värden som våra förslag ska tillgodose. Konsekvenserna av våra förslag redogör vi som nämnts närmare för i kapitel 10–16.

18.5.2 Ekonomiska konsekvenser för kommuner

Utredningens bedömning: Våra författningsförslag uppskattas innebära en kostnad för kommunsektorn på i storleksordningen 133 miljoner kronor eller 13 kronor per invånare. Finansiering bör ske genom generella statsbidrag inom ramen för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner. Ett framgångsrikt arbete för att förebygga och motverka brott inom skolväsendet förutsätter emellertid även tillräckliga resurser till skolans kärnuppdrag.

Vi bedömer att de nya åtaganden för kommunerna som våra förslag innebär är av begränsad omfattning för var och en av förskole- och skolenheterna, och att förslagen stödjer skolans kärnuppdrag. Förslagen kommer dock att innebära ett visst merarbete för kommunerna i egenskap av skolhuvudmän och även för enskilda huvudmän. Merkostnader för enskilda huvudmän kommer att finansieras av kommunerna eftersom kommunerna förutom att fördela medel till egna skolor även lämnar bidrag till enskilda huvudmän för varje elev vid en fristående skola (se avsnitt 3.2).

Kostnader för arbetet med lägesbilder och åtgärdsplaner

Vi uppskattar att kostnaden för arbetet med lägesbilder och åtgärdsplaner kommer att uppgå till 64,8 miljoner kronor årligen, motsvarande 6 kronor per invånare. Beloppet har beräknats med utgångspunkt från de antaganden som redovisas i det följande.

Vi antar att den årliga genomsnittliga lönekostnaden inklusive personalomkostnadspålägg för den berörda skolpersonalen är omkring 1 miljon kronor per anställd. Här kan nämnas att år 2023 var medellönen för rektorer 55 300 kronor per månad, och för förskolechefer 46 800 kronor, enligt uppgifter vi fått från SCB.

Vi antar vidare att rektorn och annan skolpersonal sammantaget årligen får avsätta 12 timmar för arbetet med lägesbild och åtgärdsplan på en genomsnittlig skola och 4 timmar för motsvarande arbete på en genomsnittlig förskola. Till saken hör att det i vissa fall är en och samma rektor för flera förskoleenheter eller skolenheter. I dessa fall bör arbetet per enhet som regel bli mindre, även om förutsättningarna för varje enskild enhet måste beaktas. I bedömningen ligger

att små förskoleenheter normalt sett inte kommer att behöva lägga så stor tid på lägesbild och åtgärdsplan. Med en antagen årlig kostnad för en årsarbetskraft om 1 miljon kronor och en antagen årsarbetstid om 250 dagar eller 2 000 timmar blir kostnaden per timme omkring 500 kronor (1 000 000/2 000 = 500).

Skolenhetsregistret, som förvaltas av Skolverket, innehåller uppgifter om skolenheter i hela landet. Den 28 december 2023 fanns 5 395 skolenheter i registret, fördelat på grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan. Därutöver fanns 1 580 skolenheter inom gymnasieskolan eller den anpassade gymnasieskolan och 739 skolenheter inom den kommunala vuxenutbildningen (Skolverket 2023j). Sammantaget fanns per den 23 december 2023 omkring 7 700 skolenheter (5 395 + 1 580 + 739 = 7 714). Hösten 2022 fanns enligt Skolverket 9 310 förskolenheter (Skolverket 2023k).

Med ovan angivna antaganden blir den årliga kostnaden för en genomsnittlig skolenhet 6 000 kronor (500 × 12 = 6 000). Det summerar sammantaget till omkring 46,2 miljoner kronor (6 000 × 7 700 = 46 200 000). Den årliga kostnaden för en genomsnittlig förskoleenhet blir 2 000 kronor (500 × 4 = 2 000). Den sammantagna kostnaden för förskolan blir omkring 18,6 miljoner kronor (2 000 × 9 300 = 18 600 000). Den totala kostnaden per år blir alltså 64,8 miljoner kronor (46 200 000 + 18 600 000 = 64 800 000). Vid halvårsskiftet 2023 var 10 545 300 personer folkbokförda i Sverige. Kostnaden per invånare blir därmed omkring 6 kronor (64 800 000/ 10 545 300=6,14).

Kostnad för beredskap för allvarliga våldssituationer samt för att se till att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår

Kostnaden för förslaget om att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer samt för förslaget att se till att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår beräknas sammantaget uppgå till 37 miljoner kronor, motsvarande omkring 3,5 kronor per invånare. I kostnaden ingår att se till att det finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation. I kostnaden ingår också att ta fram riktlinjer och ruti-

ner samt vidta andra åtgärder i syfte att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under den tid då verksamheten pågår.

Vi antar att en årsarbetskraft för personalen sammantaget kostar 1 miljon kronor (jfr ovan).

Vi antar vidare att rektorn och annan skolpersonal sammantaget årligen får avsätta i genomsnitt 6 timmar för arbetet med beredskap för allvarliga våldssituationer samt för att se till att obehöriga inte ges fritt tillträde till verksamheten under tid då verksamheten pågår på en genomsnittlig skola och 3 timmar för motsvarande arbete på en genomsnittlig förskola. Arbetsinsatsen kan vara något högre det första året, men i gengäld lägre följande år. Med en antagen årlig kostnad för en årsarbetskraft om 1 miljon kronor och en antagen årsarbetstid om 250 dagar eller 2 000 timmar blir kostnaden per timme omkring 500 kronor. Det finns som framgått omkring 7 700 skolenheter och omkring 9 300 förskoleenheter.

Med ovan angivna antaganden blir kostnaden för en genomsnittlig skolenhet 3 000 kronor (500 × 6 = 3 000). Det summerar sammantaget till 23,1 miljoner kronor (3 000 × 7 700 = 23 100 000). Kostnaden för en genomsnittlig förskolenhet blir 1 500 kronor (500 × 3 = 1 500). Den sammantagna kostnaden blir 27,9 miljoner kronor (1 500 × 9 300 = 13 950 000). Den totala kostnaden blir alltså omkring 37,1 miljoner kronor (23 100 000 + 13 950 000 = 37 050 000). Vid halvårsskiftet 2023 var 10 545 300 personer folkbokförda i Sverige. Kostnaden per invånare blir därmed omkring 3,5 kronor (37 050 000/10 545 300 = 3,51).

Kostnader för undersökning av väskor och andra föremål

Vi bedömer att förslaget om undersökning av väskor och andra föremål inte medför kostnader som behöver finansieras. Förslaget ger berörda skolenheter möjligheter till undersökning av väskor och andra föremål under vissa omständigheter. Men varje skolenhet får avgöra om och i vilken utsträckning dessa möjligheter ska användas.

Kostnader för anmälningar till Polismyndigheten

Vi uppskattar kostnaden för förslaget om att rektorn ska göra en anmälan till Polismyndigheten vid misstanke om att ett brott har begåtts i samband med verksamheten, om inte övervägande skäl talar emot det, till knappt 30,8 miljoner kronor årligen, motsvarande 3 kronor per invånare.

Vi antar att en årsarbetskraft för personalen sammantaget kostar 1 miljon kronor.

Som framgått tidigare måste en skola redan i dagsläget överväga om en polisanmälan är påkallad när ett misstänkt brott uppmärksammas i skolmiljön. Vårt förslag innebär emellertid att tydligare krav kommer att ställas på den bedömning som ska göras vilket sannolikt kan leda till att processen blir något mera tidskrävande. Vi antar att rektorn till följd av förslaget i genomsnitt årligen får avsätta 8 timmar för arbetet med polisanmälningar på en genomsnittlig skolenhet, till en timkostnad om 500 konor. Kostnaden per skolenhet blir alltså 4 000 kronor. Den totala kostnaden för samtliga skolenheter blir 30,8 miljoner kronor (4 000 × 7 700 = 30 800 000). Med antagandet om 10 545 300 invånare blir kostnaden per invånare omkring 3 kronor (30 800 000/10 545 300 = 2,92.

Kostnaden för förändringar i läroplanerna

Vi bedömer inte att förslagen till förändringar i läroplanerna förorsakar kommunerna merkostnader.

Sammanställning av kommunernas kostnader

Kommunernas samlade kostnader för utredningens förslag sammanfattas i tabellen nedan. Totalt sett beräknas de årliga kostnaderna uppgå till omkring 133 miljoner kronor eller 13 kronor per invånare.

Tabell 18.2 Sammanställning av kommunernas kostnader

Förslag	Årliga kostnader (mnkr.)	Årliga kostnader per inv.
Arbetet med lägesbilder och åtgärdsplaner	64,8	6,1
Arbete med beredskap för allvarliga våldssituationer samt för att se till att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår	37,1	3,5
Arbetet med undersökning av väskor och andra föremål	-	-
Anmälningar till Polismyndigheten	30,8	2,9
Förändringar i läroplanerna	-	-
Summa	**132,7**	**12,5**

Finansiering

Enligt den kommunala finansieringsprincipen ska beslut som innebär nya obligatoriska uppgifter för kommunerna åtföljas av en statlig finansiering. På motsvarande sätt ska de statliga bidragen enligt principen minskas om staten fattar beslut som gör att kommunal verksamhet kan utföras till en lägre kostnad än tidigare. Finansieringsprincipen är godkänd av riksdagen (prop. 1993/94:150, bilaga 7) och tillämpas sedan 1993. Principen är inte författningsreglerad.

Våra författningsförslag föranleder alltså vissa merkostnader för skolväsendet, som bör finansieras i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen. Finansiering bör övervägas via generella statsbidrag inom ramen för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommunerna.

Därutöver bör det poängteras att skolans roll i det brottsförebyggande arbetet också är beroende av att skolan har möjlighet att utföra sitt grunduppdrag. Som vi redovisar bland annat i avsnitt 10.2 är detta av stor betydelse när det gäller att förebygga barns och ungas framtida brottslighet. Olika uppdrag som i dagsläget gäller i skolan får också stor betydelse för tillämpningen av våra författningsförslag. Att framgångsrikt integrera arbetet enligt det nya ansvarsområdet som följer av våra förslag med annat arbete, förutsätter att skolorna är tillräckligt resurssatta för att hantera sina befintliga uppdrag. En generell resursbrist inom skolväsendet har uppenbarligen konsekvenser för möjligheterna att anpassa verksamheterna till de nya krav som ställs genom våra förslag.

18.5.3 Konsekvenser för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags

Utredningens bedömning: Förslagen innebär inga konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i förhållande till större företags.

Små fristående förskolor eller skolor är att betrakta som små företag. Flera av våra förslag kan vid första påseende uppfattas som betungande för små fristående skolor eller förskolor. Det gäller för skolornas del till exempel förslagen om polisanmälan vid misstanke om brott. Vi bedömer dock att antalet polisanmälningar bör vara begränsat för en huvudman med få elever. Även förslagen om lägesbilder och åtgärdsplaner för det brottsförebyggande arbetet kan uppfattas som betungande för huvudmän med få barn eller elever. Vi bedömer emellertid att regleringen innebär en flexibilitet, som medger för små huvudmän att anpassa arbetet med lägesbilden och åtgärdsplanen efter de egna behoven och förutsättningarna.

Sammanfattningsvis bedömer vi inte att förslagen har konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags.

18.6 Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter

Utredningens bedömning: Våra förslag är förenliga med de krav som följer av Sveriges internationella åtaganden när det gäller mänskliga rättigheter.

Våra förslag har tagits fram med iakttagande av de rättigheter som följer av bland annat den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Som framgått i avsnitt 9.2 och 13.5 utgör vårt förslag om undersökning av väskor en inskränkning av skyddet

för privatlivet enligt bland annat artikel 8 Europakonventionen. Vi har emellertid bedömt att inskränkningen sker för ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle och att vårt förslag inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå syftet. Vi bedömer därför att förslaget är förenligt med Europakonventionen.

18.6.1 Barn och ungas rättigheter

Vi har i framför allt kapitel 6 och 9 redogjort för vissa särskilda delar av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som har utgjort utgångspunkter för våra bedömningar. Som redan framgått ska barnets bästa enligt artikel 3 komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Som också framgått kan emellertid olika intressen behöva vägas mot varandra.

Vi lägger flera förslag med syftet att involvera skolväsendet i ett arbete för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet i dag.

Barnkonventionen ställer flera krav som har nära samband med detta ansvar. Stater som ratificerat barnkonventionen är exempelvis skyldiga att reagera på och förebygga alla former av psykiskt och fysiskt våld, skada och övergrepp på barn (artikel 19), skydda barn från olaglig användning av narkotika (artikel 33), sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 34). Enligt artikel 6 ska konventionsstaterna till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Det har uttalats att begreppet utveckling ska förstås i dess vidaste bemärkelse, som ett helhetsbegrepp som omfattar barnets fysiska, mentala, andliga, moraliska, psykologiska och sociala utveckling (SOU 2020:63). Barnkonventionen ska vidare läsas som en helhet och det är uppenbart att en hög förekomst av brott i skolmiljön kan ha en negativ effekt på rätten till utbildning (artikel 28).

Barnkonventionen kan således utgöra ett starkt stöd för åtgärder som syftar till att stärka skolors arbete för att motverka brott. Samtidigt kan åtgärder som vidtas i brottsförebyggande syfte komma i konflikt med andra rättigheter enligt barnkonventionen. Vi har i

tidigare avsnitt belyst barnets rätt till skydd mot godtyckliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv i samband med utformningen av vårt förslag om undersökning av väskor, och barnets rättigheter inom den straffrättsliga processen i samband med frågan om polisanmälningar.

Förslaget om lägesbild och åtgärdsplan

Avsikten med förslaget är att skolor genom att kartlägga den brottslighet som förekommer i samband med verksamheten ska få ett gott underlag för att bedöma de specifika åtgärder som behövs för att förebygga brottslighet. Förslaget bör ge goda förutsättningar att vidta effektiva brottsförebyggande åtgärder och därmed minska förekomsten av brott och brottsutsatthet i skolmiljön. Vi bedömer därför att förslaget framstår som väl förenligt med de skyldigheter för staten som följer av barnkonventionen och som redovisats ovan. Kartläggningen kommer inte att innebära behandling av individuppgifter och innebär således inte något intrång i den personliga integriteten för elever och barn.

Förslaget om beredskap att hantera allvarliga våldssituationer

Förskolor, skolor och fritidshem har ett ansvar att skydda barn mot alla former av våld. Att skolan ges ett förtydligat ansvar att ha en beredskap att hantera och minimera skadeverkningarna av allvarliga våldssituationer framstår därför som angeläget utifrån ett barnrättsperspektiv. Ett centralt syfte med vårt förslag är att skapa förutsättningar för tydlig vägledning för skolors arbete med att åstadkomma en beredskap, inklusive frågan om och i vilken utsträckning barn och elever ska involveras eller informeras om beredskapsarbetet. Enligt vår bedömning skapar därför förslaget förutsättningar att på ett nyanserat sätt arbeta med säkerhetsfrågor utan att därigenom skapa otrygghet hos barn och unga.

Förslaget om obehörigas tillträde till verksamheters område

Vårt förslag syftar till att tydliggöra att förskolor, skolor och fritidshem är platser som är ägnade åt elever, barn och skolpersonal, samt andra personer som har befogat intresse av att vistas där. Förslaget kan motiveras såväl utifrån ett säkerhetsperspektiv som utifrån ett intresse av att skapa förutsättningar för en lugn och trygg miljö där rätten till utbildning kan realiseras. Som vi redogjort för innebär förslaget inte någon inskränkning av skolans övriga ansvar, till exempel att fortlöpande informera vårdnadshavare om barnets eller elevens utveckling eller i övrigt samarbeta med vårdnadshavare och informera föräldrarna om en elevs skolsituation. Vårt förslag innebär således inte något hinder för vårdnadshavare att utöva sitt ansvar för barnets uppfostran och utveckling (jfr artikel 18 barnkonventionen).

Förslaget om undersökning av väskor

Som framgått har ett beaktande av barnkonventionens regler om bland annat skydd för privatlivet varit centralt för våra bedömningar i denna del. Som vi redovisat har staten ett ansvar att vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med barnkonventionen (artikel 28.2 barnkonventionen). Vi har i bland annat avsnitt 13.5 redovisat vår bedömning att den inskränkning av skyddet för privatlivet enligt artikel 16 barnkonventionen som förslaget innebär är förenlig med barnkonventionen. En orolig skolmiljö påverkar ett barns möjligheter att ta till sig kunskap och på så sätt förverkliga sin rätt till utbildning (se SOU 2020:63). Det är därför angeläget att åtgärder vidtas som undanröjer orosmoment i skolmiljön. En möjlighet att undersöka väskor kan enligt vår bedömning vara ett viktigt verktyg för detta. En tydlig reglering av förutsättningarna för sådana undersökningar är därför motiverat enligt barnkonventionen. Förslaget innebär också ett förtydligande kring skolans befogenheter för att uppfylla sitt tillsynsansvar. Att skolan har möjlighet att undersöka väskor kan förväntas bidra till en tryggare och lugnare skolmiljö. Möjligheten kan vidare bidra till färre kränkningar vilket är positivt för alla elever. Det är vår uppfattning att de förväntade positiva följderna av förslaget överväger den eventuella negativa påverkan förslaget kan få för förtroendet mellan elever och

skolpersonal. Det är vidare vår bedömning att en tydlig rättslig reglering kan motverka att skolor vidtar motsvarande undersökningar utan tydligt rättsligt stöd, och således i strid med bland annat barnkonventionens regler.

Förslaget om en skyldighet att anmäla brottsmisstankar till Polismyndigheten

En utgångspunkt för våra bedömningar är att det straffrättsliga systemet för barn inom svensk rätt lever upp till de krav som ställs enligt artikel 40 i barnkonventionen. Inom det straffrättsliga systemet tas hänsyn till barnets ålder och avsikten med straffrättsliga ingripanden mot barn enligt svensk rätt är att främja en återanpassning. Mot denna bakgrund kan det inte som utgångspunkt anses oförenligt med barnets bästa att en skola anmäler ett barn som misstänks för brott till Polismyndigheten. Avsikten med den bestämmelse vi föreslår är att skolan endast ska polisanmäla i de fall då det, med hänsyn till den misstänkte elevens ålder och omständigheterna kring brottet, finns förutsättningar för Polismyndigheten att vidta åtgärder i form av en utredning. Som vi redovisar i avsnitt 6.2.1. är det primära syftet med utredningar av brott som begåtts av barn under 15 år är att klarlägga behovet av sociala insatser.

Vi redogör i avsnitt 6.1.3 för att frågan om polisanmälningar i skolmiljön, utifrån ett barnrättsperspektiv, är komplicerad. Barnets bästa måste beaktas vid varje beslut att polisanmäla eller att avstå från en polisanmälan. Ofta måste flera olika intressen vägas mot varandra och dessa kommer att väga olika tungt i olika situationer.

Vi har i avsnitt 14.1 påpekat att en anmälningsskyldighet kan få effekter för förtroendet mellan elever och skolpersonal. Även denna fråga är emellertid komplicerad. Det finns en risk att en anmälningsskyldighet kommer att leda till att elever uppfattar sig som övervakade på ett sätt som försvårar arbetet med att etablera förtroendefulla relationer och det kan finnas en risk att elever avstår från att lämna uppgifter i förtroende till skolpersonal. Samtidigt kan det ha negativa effekter för elevers förtroenderelationer till skolpersonal om skolan förhåller sig passivt inför förekomsten av brottsliga handlingar eller om skolans agerande i samband med misstänkta brott på skolan framstår som godtyckligt eller oförutsägbart. Eftersom frågan om polisanmälningar redan i dagsläget aktualiseras i olika skolor

finns det således en risk för förtroendeskadliga verkningar även om frågan lämnas oreglerad.

Det är inte möjligt att med säkerhet bedöma vilka effekter som förslaget kommer att ha på förtroendet mellan elever och skolpersonal. Som vi redovisar i avsnitt 14.1 är emellertid vår övergripande bedömning att tydlighet och förutsebarhet är väsentligt för möjligheterna till förtroendefulla relationer och att en reglering av en anmälningsskyldighet ur detta perspektiv kan ha positiva effekter. Den bestämmelse vi föreslår syftar till att tillåta ett reellt hänsynstagande till barnets bästa i det enskilda fallet, samtidigt som den utgör ett försök att skapa nödvändig förutsebarhet i tillämpningen av polisanmälningar i skolan.

Bestämmelsen innebär behandling av personuppgifter i viss utsträckning. Vi redogör för våra bedömningar av konsekvenserna för den personliga integriteten i avsnitt 18.7.

18.6.2 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Sverige har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vars syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter för alla personer med funktionsnedsättning. Konventionen innehåller inga nya rättigheter, utan förtydligar vad som krävs för att personer med funktionsnedsättning fullt ut ska få sina rättigheter uppfyllda som alla andra. Enligt artikel 1.2 i konventionen innefattar personer med funktionsnedsättning bland annat personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra. Konventionens allmänna principer framgår av artikel 3 och är individuellt självbestämmande, icke-diskriminering, deltagande och inkludering i samhället, respekt för olikheter, lika möjligheter, tillgänglighet, jämställdhet och respekt för den fortlöpande utvecklingen hos barn med funktionsnedsättning.

Våra förslag har det övergripande syftet att tydliggöra skolans ansvar för att motverka brott. De generella effekterna av våra förslag torde vara desamma för personer med funktionsnedsättning som för andra. Det kan dock finnas anledning att uppmärksamma att personer med funktionsnedsättning, beroende på omständigheterna, kan

vara särskilt sårbara eller särskilt utsatta för vissa typer av brottslighet. Anmälningsbenägenheten hos personer med funktionsnedsättningar kan vidare i vissa fall vara låg (Andersson 2015). Det har vidare genomförts studier som visar på en överrisk att utsättas för mobbning om ett barn har en långvarig funktionsnedsättning (Myndigheten för delaktighet 2023).

Ur detta perspektiv kan åtgärder som syftar till att förstärka skolans arbete mot brott vara av särskild vikt för att realisera de rättigheter som följer av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Exempelvis torde ett systematiskt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete skapa förutsättningar för skolor att uppmärksamma en eventuell särskild brottutsatthet hos personer med funktionsnedsättning inom skolmiljön. Den anmälningsskyldighet vi föreslår bör vidare i viss utsträckning vara ägnad att kompensera för variationer i anmälningsbenägenheten hos individer i skolmiljön.

Vi bedömer inte att förslagen kommer att medföra att personer med funktionsnedsättning drabbas av rättighetsinskränkningar i större utsträckning än andra eller att våra förslag på något annat sätt kommer att ha en diskriminerande effekt.

Sammantaget anser vi därför att våra förslag kommer att vara förenliga med och ha stöd i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

18.7 Konsekvenser av behandlingar av personuppgifter ur ett dataskyddsperspektiv

18.7.1 Regleringen till skydd för den personliga integriteten

Det finns ett flertal regleringar som skyddar den personliga integriteten

Ett skydd för den personliga integriteten ges i flera olika rättsliga instrument. Enligt artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Europakonventionen, som gäller som lag i Sverige (se lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna), har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.

Även Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2010/C83/02) skyddar respekten för privat- och familjeliv, i artikel 7. I artikel 8 anges även att var och en har rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne. I artikel 16 barnkonventionen anges vidare att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

Enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.

Dataskyddsförordningen och brottsdatalagen reglerar personuppgiftsbehandling

Det allmänna skyddet för den personliga integriteten i samband med behandling av personuppgifter regleras i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (dataskyddsförordningen). Dataskyddsförordningen är direkt tillämplig i varje medlemsstat, men förutsätter att det i vissa fall finns nationella bestämmelser som kompletterar eller utgör undantag från förordningens regler. Lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) innehåller bestämmelser som kompletterar EU:s dataskyddsförordning på ett generellt plan i svensk rätt.

Personuppgiftsbehandling är ett vidsträckt begrepp som omfattar insamlande, utlämnande, registrering, organisering, strukturering, lagring, bearbetning eller ändring, framtagning, läsning, användning, spridning eller tillhandahållande på annat sätt, justering eller sammanförande, begränsning, radering eller förstöring av personuppgifter, se artikel 4.1–2 dataskyddsförordningen.

Dataskyddsförordningen ställer krav på att all behandling av personuppgifter ska ha en rättslig grund och genomföras i enlighet med vissa grundläggande principer (se artikel 5.1 och 6.1 i dataskyddsförordningen). De grundläggande principerna genomsyrar hela dataskyddsregleringen och kan medföra krav på rättslig reglering av per-

sonuppgiftsbehandling i form av bland annat ändamålsbegränsningar och särskilda skyddsåtgärder (se artikel 6.2 och 6.3 i dataskyddsförordningen).

Dataskyddsförordningen uppställer ett principiellt förbud mot behandling av personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening och behandling av genetiska uppgifter, biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning, så kallade känsliga personuppgifter (artikel 9.1 i dataskyddsförordningen). Förordningen medger dock ett antal undantag från detta förbud.

I artikel 10 i dataskyddsförordningen, anges vidare att behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelser som innefattar brott eller därmed sammanhängande säkerhetsåtgärder enligt artikel 6.1 endast får utföras under kontroll av en myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs. Ett fullständigt register över fällande domar i brottmål får endast föras under kontroll av en myndighet.

Vid viss behandling av personuppgifter gäller brottsdatalagen (2018:1177) i stället för dataskyddsförordningen, bland annat vid behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Med behörig myndighet avses en myndighet som har till uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder, eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet, när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte.

18.7.2 En del av våra förslag aktualiserar personuppgiftsbehandling

Utredningens bedömning: Förslaget om en anmälningsskyldighet aktualiserar en ökad behandling av personuppgifter. Viss personuppgiftsbehandling kommer även att ske till följd av förslaget om möjlighet till undersökning av väskor. Övriga förslag aktualiserar inte någon behandling av personuppgifter.

Våra förslag om en skyldighet för skolan att upprätta en lägesbild över brottsligheten eller en åtgärdsplan för brottförebyggande åtgärder aktualiserar inte någon behandling av uppgifter om individer. Någon personuppgiftsbehandling förutsätts inte heller i våra förslag om ett ansvar för huvudmannen att vidta åtgärder för att tillse att inte obehöriga personer får tillträde till skolområdet, eller för att tillse en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer.

Förslaget om en möjlighet för skolor att undersöka väskor och andra föremål aktualiserar inte direkt någon hantering av uppgifter om individer i samband med ett beslut om sådan undersökning. Dock kan sådana uppgifter komma att behöva hanteras om det vid genomförandet av en sådan undersökning blir aktuellt att omhänderta föremål som påträffas, enligt 5 kap. 22–23 §§ skollagen. Ett sådant beslut ska dokumenteras enligt 5 kap. 24 § skollagen. Det är således inte fråga om någon ny personuppgiftshantering utan om sådan som redan i dagsläget sker med stöd av nämnda bestämmelser. Beroende på i hur stor omfattning som den nya möjligheten till undersökning av väskor utnyttjas kan emellertid sådana omhändertaganden förekomma i fler fall än tidigare, med följd att den därmed sammanhängande behandlingen av personuppgifter också ökar.

Vårt förslag om en anmälningsskyldighet aktualiserar ett större behov av att behandla personuppgifter. Utöver den behandling som sker genom att uppgifterna lämnas ut kommer det att vara nödvändigt att på olika sätt behandla uppgifterna inför att en anmälan görs, genom att till exempel sammanställa och strukturera uppgifterna. Uppgifter om ett misstänkt brott kan framkomma i olika delar av skolans verksamhet. Uppgifterna kommer därefter att bli föremål för vidare behandling hos brottsbekämpande myndigheter sedan anmälan tagits emot.

Som framgått i tidigare avsnitt är det redan i dagsläget vanligt att skolor polisanmäler misstänkta brott. Det är således inte fråga om en helt ny personuppgiftsbehandling. Vårt förslag innebär emellertid ändrade rättsliga förutsättningar för denna behandling. Det är vidare, som framgått ovan, sannolikt att användningen av polisanmälningar och den personuppgiftsbehandling som förutsätts, kommer att öka som en följd av förslaget. Vi kommer i följande avsnitt att närmare att analysera den personuppgiftsbehandling som aktualiseras till följd av förslaget om anmälningsskyldighet, det ändamål som ligger till grund för behandlingen, och de integritetsrisker som förslaget medför.

18.7.3 Olika typer av uppgifter kommer att behandlas med anledning av förslaget om anmälningsskyldighet

Utredningens bedömning: Förslaget om en anmälningsskyldighet innebär att olika typer av personuppgifter kommer att behandlas. Det kommer att vara nödvändigt att behandla uppgifter om lagöverträdelser och det kan vara nödvändigt att behandla känsliga personuppgifter.

För att utföra anmälningsskyldigheten kommer olika typer av personuppgifter behöva behandlas. De uppgifter som ska lämnas i anmälan bör som utgångspunkt vara sådana uppgifter som Polismyndigheten skäligen kan anses ha behov av för att bedöma händelsen, jfr avsnitt 7.3.3. En polisanmälan förutsätter regelmässigt att den misstänkte elevens namn och personnummer, liksom namnet på en eventuell målsägande, samt omständigheterna kring det misstänkta brottet lämnas till Polismyndigheten. Beroende på brottstyp och de närmare omständigheterna kan därutöver olika uppgifter behöva behandlas och lämnas ut. Som vi redovisat i kapitel 7 bör en uppgiftsskyldighet som utgångspunkt omfatta alla de uppgifter som den mottagande myndigheten skäligen kan anses ha behov av. Det är därmed svårt att på förhand identifiera alla de typer av uppgifter som kan komma att behandlas inom ramen för anmälningsskyldigheten.

I stor utsträckning kommer den behandling av personuppgifter som aktualiseras att innefatta integritetskänsliga uppgifter. Eftersom det handlar om elever som misstänks för brott i samband med skolan kommer det, i de fall då eleverna är under 18 år, vara fråga om per-

sonuppgifter om barn. Som framgått i kapitel 7 kan det vidare ofta vara fråga om uppgifter som skyddas av sekretess enligt 23 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.

Det kan vara nödvändigt att behandla sådana känsliga personuppgifter som avses i artikel 9 dataskyddsförordningen. Om misstanken till exempel rör hets mot folkgrupp enligt 16 kap. 8 § brottsbalken eller något annat brott som misstänks ha haft ett så kallat hatbrottsmotiv, se 29 kap. 2 § första stycket 7 brottsbalken, kan det vara nödvändigt att behandla uppgifter om en misstänkt elevs politiska åsikter eller uppgifter om målsägandens etniska ursprung, religiösa övertygelse eller liknande uppgifter. Även uppgifter om fysiska personers hälsa, till exempel skador till följd av en misshandel, kan behöva behandlas.

Sådana uppgifter som avses i artikel 10 dataskyddsförordningen, det vill säga personuppgifter som rör lagöverträdelser som innefattar brott, omfattar enligt Integritetsskyddsmyndighetens rättsliga ställningstagande (IMYRS 2021:1) uppgifter om att en person är eller har varit föremål för en polisanmälan, en förundersökning, ett åtal eller rättegång i ett brottmål, men även om något rättsligt förfarande inte inletts kan uppgifter om att en fysisk person har eller kan ha begått ett visst brott (brottsmisstankar) utgöra brottsuppgifter, om uppgifterna har en viss konkretionsgrad. En tillräcklig konkretionsgrad har nåtts om uppgifterna avser ett visst brott eller en viss brottskategori eller om uppgifter sammanställs på ett sådant sätt att uppgifterna motsvarar de objektiva rekvisiten i en straffbestämmelse. När uppgifter behandlas för utförandet av anmälningsskyldigheten kommer det således att vara fråga om uppgifter som omfattas av 10.

Sammantaget kommer alltså anmälningsskyldigheten nödvändiggöra behandling av uppgifter av integritetskänslig karaktär, och medför därmed risker för den personliga integriteten.

Dessa risker måste, vilket vi återkommer till nedan, vägas mot ändamålet med behandlingen. Syftet med personuppgiftsbehandlingen inom ramen för anmälningsskyldigheten är att tillse att misstänkta brott kommer till Polismyndighetens kännedom, så att dessa kan bli föremål för utredning och eventuell lagföring. Ytterst handlar det således om det generella intresset av att samhället agerar mot brott, men även om det specifika intresset att motverka förekomsten av brott i samband med skolans verksamhet.

18.7.4 Det finns rättslig grund för den personuppgiftsbehandling som aktualiseras av förslaget om anmälningsskyldighet

Utredningens bedömning: Det kommer att finnas rättslig grund för den personuppgiftsbehandling som förutsätts enligt vårt förslag om en anmälningsskyldighet.

En grundläggande förutsättning för att behandling av personuppgifter ska vara laglig och tillåten enligt dataskyddsförordningen är att behandlingen ryms inom någon av de rättsliga grunder (villkor för behandling) som finns i artikel 6.1 dataskyddsförordningen.

Enligt artikel 6.1 dataskyddsförordningen är en behandling laglig bland annat om den är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige (artikel 6.1 c) eller om den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning (artikel 6.1 e). Dessa bestämmelser har motsvarigheter i dataskyddslagen. Enligt 2 kap. 1 § dataskyddslagen får personuppgifter behandlas med stöd av artikel 6.1 c i EU:s dataskyddsförordning, om behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige ska kunna fullgöra en rättslig förpliktelse som följer av bland annat lag eller annan författning. Med rättslig förpliktelse avses i första hand en offentlighetsrättslig skyldighet som vilar på den personuppgiftsansvarige (prop. 2017/18:105 s. 53).

Enligt 2 kap. 2 § dataskyddslagen får personuppgifter behandlas med stöd av 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning, om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning, eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning enligt lag eller annan författning. Alla uppgifter som riksdagen eller regeringen har gett i uppdrag åt statliga myndigheter att utföra är av allmänt intresse. Den verksamhet som en myndighet bedriver är därför av allmänt intresse. Den rättsliga grunden i artikel 6.1 e dataskyddsförordningen bör därmed vanligen tillämpas av myndigheter, även utanför området för myndighetsutövning.

Regeringen har tidigare uttalat att tillhandahållande, anordnande och bedrivande av utbildning och annan pedagogisk verksamhet,

genom bestämmelser i skollagen med anslutande föreskrifter och beslut fattade med stöd av dessa, är en i svensk rätt fastställd uppgift av allmänt intresse. Den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att utöva verksamhet som grundas på nämnda föreskrifter kan därmed ske med stöd av den rättsliga grunden uppgift av allmänt intresse i artikel 6.1e i EU:s dataskyddsförordning (prop. 2017/18:218 s. 57).

Vi föreslår att skyldigheten att anmäla brottsmisstankar ska regleras i skollagen. Syftet med bestämmelsen är att skolor aktivt ska motverka brott och att misstänkta brott som upptäcks i samband med verksamheten blir hanterade på ett lämpligt sätt. Detta måste anses som ett allmänt intresse. Vi bedömer därför att anmälningsskyldigheten ryms inom den rättsliga grunden i artikel 6.1e dataskyddsförordningen. Därutöver kan konstateras att behandlingen också kommer att vara nödvändig för att utföra en rättslig förpliktelse enligt artikel 6.1c dataskyddsförordningen. Skyldigheten att anmäla misstankar till polisen kommer att vara reglerad i lag och det är tydligt i vilket syfte personuppgiftsbehandlingen ska ske.

18.7.5 Det kommer att finnas stöd för behandling av känsliga personuppgifter

Utredningens bedömning: Det kommer att finnas stöd för behandling av känsliga personuppgifter.

Enligt artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen gäller ett undantag från förbudet att behandla känsliga personuppgifter om behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen.

Vad som är ett viktigt allmänt intresse har inte definierats i dataskyddsförordningen. I förarbetena till dataskyddslagen har emellertid uttalats att verksamhet som innefattar myndighetsutövning utgör ett viktigt allmänt intresse och att det också måste anses utgöra ett viktigt allmänt intresse att svenska myndigheter, även utanför området

för myndighetsutövning, kan bedriva den verksamhet som tydligt faller inom ramen för deras befogenheter på ett korrekt, rättssäkert och effektivt sätt (prop. 2017/18:105 s. 83).

I 3 kap. 3 § dataskyddslagen anges att känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g dataskyddsförordningen om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag, om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, eller i annat fall, om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet.

För verksamheter med enskild huvudman har i 26 a kap. 4 § skollagen införts en bestämmelse som medför att känsliga personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 9.2 g hos en enskild huvudman enligt 2 kap. eller hos en enskild aktör enligt 24 eller 25 kap. skollagen, om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet, eller i annat fall, om behandlingen är nödvändig i verksamheten och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet.

En skolas handläggning och åtgärder med anledning av ett misstänkt brott måste anses utgöra handläggning av ett ärende i den mening som avses i 3 kap. 3 § dataskyddslagen respektive 26 a kap. 4 § skollagen. Begreppen handläggning och ärende ska tolkas på samma sätt som enligt 1 § förvaltningslagen (2017:900). Kännetecknande för ett ärende är att det regelmässigt avslutas genom ett uttalande från myndighetens sida som är avsett att få faktiska verkningar för en mottagare i det enskilda fallet (prop. 2017/18:105 s. 194). Att något är ett ärende i denna mening innebär inte att det också måste vara fråga om myndighetsutövning mot enskild (prop. 2016/17:180 s. 48 f.).

Att skilja skolans ärendehandläggning från andra faktiska åtgärder är inte alltid okomplicerat. Viss ledning kan hämtas från praxis. Högsta domstolen har tidigare uttalat att en anmälan enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen inte innebär myndighetsutövning, men att en sådan anmälan har indirekta rättsliga konsekvenser för barnet och står i mycket nära samband med socialnämndens myndighetsutövning, se rättsfallet NJA 2014 s. 910. I RÅ 1997 ref 26 bedömde dåvarande regeringsrätten att en grundskoleelev var part i ett ärende om tillrättaförande när en skrivelse om påstådd mobbning till skolan

föranlett rektorn att kalla vissa utpekade elever och deras föräldrar till samtal med rektor och kurator.

Ett beslut av skolan att polisanmäla en elev har förvisso inga direkta rättsliga verkningar för den enskilde eleven. Indirekt leder det emellertid till att bland annat Polismyndighetens skyldigheter att inleda en förundersökning kan aktualiseras. Beslutet kan därför anses ha sådana faktiska verkningar att de åtgärder som aktualiseras bör betraktas som handläggning av ett ärende. I detta sammanhang kan också konstateras att den behandling av känsliga personuppgifter som sker inom ramen för anmälningar och utredningar om kränkande behandlingar i förarbetena bedömts ske vid handläggning av ärenden, se prop. 2017/18:218 s. 138.

Mot denna bakgrund föreligger således grund för behandling av känsliga uppgifter om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ärendet.

Den behandling av känsliga personuppgifter som kan aktualiseras avgränsas av att det handlar om nödvändig behandling för att utföra anmälningsskyldigheten. Såväl i dataskyddslagen som i skollagen har det intagits förbud mot att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter.

Vår bedömning är sammantaget att den behandling av känsliga personuppgifter som aktualiseras av förslaget kommer att vara förenlig med och ha stöd i dataskyddslagstiftningen.

18.7.6 Det kommer att finnas stöd för behandling av uppgifter om lagöverträdelser

Utredningens bedömning: Det kommer att finnas rättsligt stöd för den behandling av uppgifter om lagöverträdelser som aktualiseras.

När det gäller skolor med offentlig huvudman gäller enligt 3 kap. 8 § dataskyddslagen att personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen behandlas av myndigheter. Regeringen har tidigare bedömt att myndigheter inte behöver uttryckligt stöd i föreskrifter eller särskilda beslut för att få behandla uppgifter som rör lagöverträdelser (prop. 2017/18:105 s. 99). Inom utbildning med

offentlig huvudman kan alltså personuppgifter som rör lagöverträdelser behandlas (prop. 2017/18:218 s. 180).

För skolor med enskilda huvudmän gäller enligt 26 a kap. 6 § skollagen att personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen får behandlas om behandlingen är nödvändig i verksamheten och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet i löpande text inom elevhälsan, och i skriftlig dokumentation som ska föras enligt 5 kap. 24 § skollagen.

Den behandling av uppgifter om lagöverträdelser som förutsätts enligt anmälningsskyldigheten torde inte vara begränsad till löpande text inom elevhälsan eller skriftlig dokumentation enligt 5 kap. 24 § skollagen.

Med stöd av bemyndigandet i 3 kap. 9 § dataskyddslagen har emellertid en kompletterande bestämmelse meddelats i 5 § förordningen (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, vilken anges att personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen får behandlas av andra än myndigheter om behandlingen är nödvändig för att rättsliga anspråk ska kunna fastställas, göras gällande eller försvaras, eller en rättslig förpliktelse enligt lag eller förordning ska kunna fullgöras.

Vi har redan konstaterat att anmälningsskyldigheten kommer att utgöra en rättslig förpliktelse enligt lag. Den anmälningsskyldighet vi föreslår kommer således innebära att skolor med enskilda huvudmän har stöd för att behandla uppgifter om lagöverträdelser i den mån det är nödvändigt för att fullgöra anmälningsskyldigheten.

18.7.7 Det finns inte något behov av ny reglering

Utredningens bedömning: Det saknas behov av ytterligare reglering av den personuppgiftsbehandling som aktualiseras.

När det ska bedömas om den befintliga regleringen är tillräcklig för att ge stöd för personuppgiftsbehandlingen är utgångspunkten dataskyddsförordningens krav på proportionalitet (artikel 6.3) samt tydlighet, precision och förutsebarhet för de registrerade (skäl 41). Ett mer kännbart intrång kräver en mer preciserad rättslig grund som gör intrånget förutsebart, medan personuppgiftsbehandling med

lägre integritetsrisker kan ske med stöd av en mer allmänt hållen rättslig grund enligt artikel 6.3.

Regeringen har tidigare konstaterat att syftet med behandling av personuppgifter inom utbildningsområdet tydligt framgår av bestämmelserna i skollagen de andra författningar som reglerar verksamheten på området och att det är förutsägbart för personer som omfattas av dessa regler vilken behandling av personuppgifter som är nödvändig för att personuppgiftsansvariga ska kunna utföra sina uppdrag och åligganden (prop. 2017/18:218 s. 122). Någon registerförfattning för skolväsendet har därför inte införts, dock att vissa speciella regler kring bland annat känsliga personuppgifter har införts i 26 a kap. skollagen.

Som vi konstaterat innebär införandet av en författningsreglerad skyldighet att anmäla brottsmisstankar till Polismyndigheten att det kommer finnas en tydlig rättslig grund i skollagen för den personuppgiftsbehandling som förutsätts. I den mån det krävs lagstöd för personuppgiftsbehandlingen är detta krav uppfyllt. Bestämmelsen om en anmälningsskyldighet innebär att ändamålet med personuppgiftsbehandlingen är tydligt. Som framgått finns det rättsligt stöd för behandling av känsliga personuppgifter och för personuppgifter som rör lagöverträdelser.

Det finns i dataskyddslagen och skollagen lämpliga skyddsåtgärder, genom exempelvis ett förbud mot att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Naturligtvis måste den personuppgiftsansvarige i övrigt pröva behandlingen mot de krav som gäller enligt dataskyddsförordningen.

Uppgifter om misstänkta brott kan framkomma inom olika delar av skolans verksamhet, till exempel inom ramen för anmälningar och utredningar om kränkande behandling enligt 6 kap. skollagen. Anmälningsskyldigheten kan således innebära att dessa uppgifter vidarebehandlas för ett annat ändamål än det ursprungliga. I detta sammanhang måste artikel 5.1b dataskyddsförordningen beaktas, vilken stadgar att personuppgifter ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål. Kravet att personuppgifter inte får behandlas för ändamål som är oförenliga med insamlingsändamålen brukar kallas för finalitetsprincipen. Artikel 6.4 dataskyddsförordningen anger de kriterier som ska beaktas för att bedöma om behandling för andra ändamål är förenlig med det ändamål för vilket

personuppgifterna ursprungligen samlades in. Av artikel 6.4 i EU:s dataskyddsförordning framgår dock att en vidarebehandling är tillåten bland annat om den grundar sig på en medlemsstats nationella rätt som utgör en nödvändig och proportionell åtgärd i ett demokratiskt samhälle för att skydda de mål som avses i artikel 23.1, till exempel förebyggande, utredning eller lagföring av brott enligt artikel 23.1d. Om vidarebehandlingen grundar sig på nationell rätt i detta avseende behöver således inte den personuppgiftsansvarige pröva om vidarebehandlingen är förenlig med det ändamål för vilket personuppgifterna ursprungligen samlades in. Det är vår bedömning att den anmälningsskyldighet vi föreslår utgör en sådan grund enligt den nationella rätten som avses och att anmälningsskyldigheten utgör en nödvändig och proportionell åtgärd i ett demokratiskt samhälle i syfte att förebygga, utreda och lagföra brott. Det finns därmed grund för den vidarebehandling som kan aktualiseras av att uppgifter som framkommer inom olika delar av skolans verksamhet innefattar misstankar om brott.

Vi bedömer sammantaget att den personuppgiftshantering som aktualiseras av förslaget inte medför behov av någon ytterligare reglering.

18.7.8 Slutlig proportionalitets- och nödvändighetsbedömning

Utredningens bedömning: Den personuppgiftsbehandling som aktualiseras är nödvändig och proportionerlig i förhållande till ändamålet med förslaget.

En proportionalitetsbedömning omfattar en bedömning av vikten med det eftersträvade målet samt om och i vilken utsträckning den föreslagna åtgärden är ägnad att tillgodose målet. Det eftersträvade målet måste således vägas mot de integritetsrisker som förslaget medför.

Som vi redovisat ovan innebär en ökad mängd polisanmälningar att den därmed sammanhängande personuppgiftsbehandlingen ökar. Vi har också pekat på att personuppgiftsbehandlingen är särskilt integritetskänslig bland annat mot bakgrund av att det många gånger handlar om barns personuppgifter och att det kan vara nödvändigt att behandla känsliga personuppgifter.

De integritetsrisker som identifierats måste emellertid vägas mot det centrala och angelägna intresset av att misstänkta brott utreds och lagförs och att skolan agerar aktivt för att motverka brott i skolmiljön. Det är vår bedömning att detta intresse står i proportion till de integritetsrisker som aktualiseras. Det måste i detta sammanhang också påpekas att polisanmälningar från skolan är en förekommande realitet redan i dag. Vårt förslag innebär dock ett tydliggörande av de rättsliga förutsättningarna för en stor del av dessa fall. Detta torde i sig vara ägnat att skapa större säkerhet och förutsebarhet kring den personuppgiftsbehandling som aktualiseras.

Vår bedömning är sammantaget att den personuppgiftsbehandling som aktualiseras är nödvändig och proportionerlig i förhållande till ändamålet.

18.8 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Utredningens bedömning: Förslagen förväntas leda till minskad brottslighet samt bidra till ett mer effektivt brottsförebyggande arbete.

Det bakomliggande syftet med vårt uppdrag är att brottsligheten ska minska, i skolan och i det omgivande samhället. Våra förslag förväntas bidra till detta. Det är inte möjligt att uppskatta i vilken utsträckning så kommer att ske. Det förtjänar påpekas att det generellt sett är svårt att mäta brottslighetens omfattning och utveckling, se avsnitt 4.3. Ett ökat fokus på en viss typ av brottslighet eller brottslighet i en viss kontext kan till exempel leda till en ökad anmälningsbenägenhet vilket i sin tur påverkar brottsstatistiken som är en viktig källa i sammanhanget. Flera av våra förslag kan bidra till en sådan effekt och förslaget om att brott i skolmiljön ska polisanmälas kommer att ha en direkt påverkan på statistiken över anmälda brott.

Vårt förslag att skolorna ska bedriva ett systematiskt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete innebär att brottsförebyggande åtgärder ska vidtas utifrån en väl underbyggd bild av läget på den enskilda enheten och att bästa tillgängliga kunskap ska användas när det gäller att förebygga de brottsproblem som finns. Ett sådant arbetssätt kan förväntas leda till en ökad effektivitet i arbetet bland

annat genom att träffsäkerheten i de åtgärder som vidtas ökar. Den struktur för arbetet som vi föreslår att skolorna ska tillämpa överensstämmer i huvudsak med den som gäller för kommunernas brottsförebyggande arbete enligt lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Det innebär i sig ökade möjligheter till samordning av samhällets samlade insatser för att förebygga brott. En sådan samordning är, vid sidan av ökad träffsäkerhet, ytterligare en nyckel till ett mer effektivt brottsförebyggande arbete.

18.9 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Utredningens bedömning: Förslagen förväntas leda till minskad brottslighet. Förslagens konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män är svåra att värdera. Minskad brottslighet är positivt för både kvinnor och män.

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv (prop. 2008/09:1 utgiftsområde 13, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115). Våra förslag förväntas bidra till minskad brottslighet i skolan och i det omgivande samhället. Skillnaden mellan kvinnor och män i fråga om utsatthet för brott mot enskild person är störst vid sexualbrott, som en betydligt större andel kvinnor är utsatta för. Vad gäller övriga brottstyper uppger män utsatthet i större utsträckning än kvinnor, med undantag för fickstöld (Brå 2023b). Förslagens konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män är svåra att värdera. Minskad brottslighet är positivt för både kvinnor och män.

18.10 Konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen

Utredningens bedömning: Förslagen förväntas inte ha några konsekvenser för de integrationspolitiska målen.

Våra förslag bedöms inte ha särskilda konsekvenser för de integrationspolitiska målen. Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund (prop. 2008/09:1 utgiftsområde 13, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115).

19 Författningskommentar

19.1 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

1 kap. Inledande bestämmelser

12 § Lagen är uppdelad i *32* kapitel.
Dessa är
– inledande bestämmelser (1 kap.),
– huvudmän och ansvarsfördelning (2 kap.),
– barns och elevers utveckling mot målen (3 kap.),
– kvalitet och inflytande (4 kap.),
– trygghet och studiero (5 kap.),
– *säkerhetsarbete (5 a kap.)*,
– åtgärder mot kränkande behandling (6 kap.),
– skolplikt och rätt till utbildning (7 kap.),
– förskolan (8 kap.),
– förskoleklassen (9 kap.),
– grundskolan (10 kap.),
– anpassade grundskolan (11 kap.),
– specialskolan (12 kap.),
– sameskolan (13 kap.),
– fritidshemmet (14 kap.),
– gymnasieskolan (15–17 a kap.),
– anpassade gymnasieskolan (18 och 19 kap.),
– kommunal vuxenutbildning (20 kap.),
– fjärrundervisning i vissa skolformer (21 kap.),
– distansundervisning i vissa skolformer (22 kap.),
– entreprenad och samverkan (23 kap.),
– särskilda utbildningsformer (24 kap.),
– annan pedagogisk verksamhet (25 kap.),
– tillsyn, statlig kvalitetsgranskning och nationell uppföljning och utvärdering (26 kap.),
– behandling av personuppgifter (26 a kap.),
– Skolväsendets överklagandenämnd och Lärarnas ansvarsnämnd (27 kap.),
– överklagande (28 kap.), och
– övriga bestämmelser (29 kap.).

Paragrafen innehåller en förteckning över lagens innehåll.

Ändringen innebär att ett nytt kapitel, 5 a kap. säkerhetsarbete, läggs till i uppräkningen. Paragrafen ändras därmed också på så sätt att det anges att lagen innehåller 32 kapitel i stället för 31.

5 a kap. Säkerhetsarbete

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om
– tillämpningsområde (2 och 3 §§)
– brottsförebyggande arbete (4–7 §§)
– beredskap för allvarliga våldssituationer (8 och 9 §§)
– tillträde till verksamhetens område (10 §)
– undersökning av väskor och andra föremål (11–13 §§)
– misstanke om brott (14 §)

I paragrafen, som är ny, beskrivs innehållet i kapitlet.

Tillämpningsområde

2 § Om inte annat anges i respektive paragraf gäller bestämmelserna i detta kapitel för hela skolväsendet.

I paragrafen, som är ny, beskrivs kapitlets tillämpningsområde. Av 1 kap. 1 § framgår att skolväsendet omfattar skolformerna förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. I skolväsendet ingår också fritidshem som kompletterar utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan och vissa särskilda utbildningsformer.

3 § Bestämmelser om skolväsendets säkerhetsarbete inom andra områden än som avses i detta kapitel finns i andra kapitel i denna lag samt i andra författningar.

Paragrafen, som är ny, innehåller en upplysning om att bestämmelser om andra typer av säkerhetsarbete än som avses i kapitlet finns i såväl i andra kapitel i skollagen som i andra lagar. Bland annat innehåller 5 kap. skollagen exempel på säkerhetsarbete i form av bestämmelser om arbetsmiljö. Som exempel på andra författningar som rör skol-

väsendets säkerhetsarbete kan nämnas lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, plan- och bygglagen (2010:900), och arbetsmiljölagen (1977:1160).

Brottsförebyggande arbete

4 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet tas fram en lägesbild över brottslighet som förekommer i samband med verksamheten. Lägesbilden ska innehålla en kartläggning av brottsligheten och en analys av kartläggningens resultat.

Paragrafen är ny. Paragrafen reglerar huvudmannens skyldighet att se till att den brottslighet som förekommer i samband med verksamheten kartläggs, att en analys genomförs och att allt sammanställs i en lägesbild. Övervägandena finns i avsnitt 16.3.

Lägesbilden ska avse brottslighet som förekommer i samband med verksamheten. Avgränsningen till brottslighet i samband med verksamheten ansluter till vad som gäller enligt 6 kap. 10 § skollagen om skolans ansvar när ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling och till förslaget om rektorns skyldighet att anmäla misstankar om brott till Polismyndigheten i 15 §. Vad som utgör ett sådant samband måste emellertid förstås utifrån syftet att lägesbilden ska utgöra underlag för skolans beslut om åtgärder för att förebygga brott i eller med anknytning till förskole- eller skolmiljön (vilket framgår av 5 §). Ett samband i bestämmelsens mening kan därför föreligga även när det handlar om brott som inte direkt är kopplade till barn eller elever, till exempel om det förekommer brottslighet i nära anslutning till en verksamhets område.

Med brottslighet avses handlingar som är belagda med straff i svensk lagstiftning. Det kan exempelvis gälla brott mellan elever eller mellan elever och personal såsom våld, hot, sexuella trakasserier, stöld och andra tillgreppsbrott. Det kan även handla om narkotikabrott och brott som riktar sig mot förskolan eller skolan som målsägande, som olika typer av skadegörelsebrott. Även brott som inte bara eller direkt är kopplade till skolmiljön bör ingå i kartläggningen, till exempel om det kommit till skolans kännedom att det regelmässigt förekommer ringa stölder i närliggande butiker under skoltid, mer omfattande brottslighet på sociala medier som involverar elever på skolan eller att skolmiljön används för rekrytering av unga

till kriminella nätverk eller till våldsbejakande extremistmiljöer. Det kan också vara så att det förekommer brott som är kopplade till miljön men inte till skolans elever eller personal, såsom till exempel att det förekommer brottslighet i nära anslutning till en förskolas område. Att det är brottslighet som ska kartläggas innebär dock inget hinder mot att olika former av ordningsstörningar och andra icke önskvärda beteenden också uppmärksammas.

Syftet med kartläggningen är att göra en samlad inventering och beskrivning för att kunna identifiera och adressera mönster av brottsproblem, till exempel avseende vissa brottstyper eller vissa särskilt brottsutsatta platser eller sammanhang i samband med verksamheten. Det finns flera olika källor som kan utnyttjas för att få fram uppgifterna. Till exempel kan det finnas trygghetsundersökningar och andra enkätstudier som redan genomförs bland eleverna och som kan användas, eventuellt med vissa kompletteringar. Förutom information som redan finns hos den egna personalen kan externa aktörer såsom kommunen, polisen, socialtjänsten, civila samhällets organisationer och lokalt näringsliv eller andra aktörer ha värdefulla kunskaper och erfarenheter att förmedla.

Kravet på att kartläggningens resultat ska analyseras innebär att bedömningar bland annat ska göras av varför den brottslighet som identifierats i kartläggningen förekommer. Analysen tar därmed sikte framför allt på att identifiera bakomliggande orsaker till och förutsättningar för den brottslighet som kartläggningens resultat visar.

5 § Huvudmannen ska, med lägesbilden som underlag, se till att en plan upprättas för vilka åtgärder som ska vidtas för att förebygga brott i samband med verksamheten (åtgärdsplan).

Paragrafen är ny. Den innehåller en skyldighet för huvudmannen att se till att en plan för brottsförebyggande åtgärder upprättas (åtgärdsplan). Övervägandena finns i avsnitt 16.3.2.

Utifrån den framtagna lägesbilden ska ställning tas till vilka åtgärder som är påkallade. Åtgärderna ska så långt som det är möjligt utgå från kunskap om vad som visat sig vara verkningsfullt när det gäller att förebygga brott. I första hand bör metoder som utvärderats med positiva resultat användas, i de fall då sådana metoder finns att tillgå. De åtgärder som ska vidtas ska dokumenteras i åtgärdsplanen. Av planen bör själva åtgärden framgå, men också uppgifter om till

exempel vem eller vilka som ansvarar för genomförandet, när åtgärder ska vara genomförda och när uppföljning ska ske.

6 § Huvudmannen ska varje år se till att lägesbilden uppdateras och att åtgärdsplanen följs upp.

Paragrafen är ny och anger med vilket intervall huvudmannen ska uppdatera lägesbilden och följa upp åtgärdsplanen. Övervägandena finns i avsnitt 16.3.3.

Uppföljningen ska ge underlag för fortsatta ställningstaganden, exempelvis om vilka åtgärder som bör fortsätta, utvidgas, justeras eller avbrytas. Bestämmelsen innebär att uppdatering och uppföljning ska ske minst en gång varje år. Bestämmelsen hindrar dock inte att uppdatering och uppföljning görs oftare än så.

7 § Arbetet med lägesbilden och åtgärdsplanen ska i den utsträckning som det är lämpligt integreras med sådant planerings- och analysarbete som sker i enlighet med andra bestämmelser i denna lag samt andra författningar.

Paragrafen är ny. Den anger att arbetet med lägesbilden och åtgärdsplanen ska integreras med annat författningsreglerat planerings- och analysarbete när det är lämpligt. Övervägandena finns i avsnitt 16.3.5.

Huvudmannen är enligt flera författningar skyldig att arbeta med olika frågor och ta fram olika typer av planerings- och analysdokument som har beröringspunkter med det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet. Exempel på relevanta författningar är arbetsmiljölagen (1977:1160) och diskrimineringslagen (2008:567). Det finns också exempel på sådana bestämmelser i skollagen, som det systematiska kvalitetsarbetet i 4 kap. 3 § och arbetet för att förebygga kränkande behandling i 6 kap. 8 §.

Bestämmelsen innebär att skyldigheten att ta fram en lägesbild och besluta en åtgärdsplan ska samordnas med liknande skyldigheter i den utsträckning det är lämpligt utifrån den enskilda förskole- eller skolenhetens förutsättningar. Bestämmelsen hindrar inte att arbetet samordnas med annat planerings- och analysarbete.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

8 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer.

Paragrafen, som är ny, anger att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer. Övervägandena finns i avsnitt 16.4.1.

Med allvarliga våldssituationer avses riktade våldsdåd av den typ som kan betecknas som skolattacker och andra fall av våldsdåd, som till exempel väpnade uppgörelser på eller i anslutning till verksamhetens område. De situationer som avses i paragrafen är således mer extraordinära händelser och våldssituationer av sådant allvar att det krävs ett snabbt agerande för att skydda barn, elever och personal från en pågående våldsutövning.

Utbildning, planering, övning samt i vissa fall anpassningar i den fysiska miljön eller tekniska hjälpmedel kan utgöra inslag i ett arbete för att stärka beredskapen att hantera allvarliga våldssituationer. Förutsättningarna ser emellertid olika ut vid olika verksamheter och det lämnas därför i huvudsak åt huvudmannen att avgöra vilka konkreta åtgärder som är motiverade. Ett specifikt krav ställs på att det vid varje förskole- och skolenhet ska finnas en beredskapsplan, se vidare under 9 §. Av bestämmelsen följer däremot inte en skyldighet att genomföra övningar eller att använda särskilda tekniska säkerhetslösningar. Naturligtvis hindrar inte bestämmelsen sådana inslag i beredskapsarbetet.

Att arbetet ska ske löpande innebär att huvudmannen måste se till att det sker ett kontinuerligt arbete för att identifiera säkerhetsrisker och sårbarheter och att beredskapsplanen eller andra säkerhetsåtgärder uppdateras eller ändras när omständigheterna medför ett behov av detta. Inom ramen för det löpande arbetet måste vidare säkerställas att personal, elever och barn – i den utsträckning det är lämpligt – får information om planeringen och de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation

9 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation.

Paragrafen är ny. Den innehåller en skyldighet för huvudmannen att se till att det finns en beredskapsplan på varje förskole- och skolenhet. Beredskapsplanen ska ange de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation. Övervägandena finns i avsnitt 16.4.2.

Beredskapsplanen bör innehålla en planering för hur utrymning, inrymning och utestängning kan genomföras. Planeringen bör även inbegripa en översyn av de fysiska förutsättningarna i verksamhetens lokaler för att till exempel identifiera säkra tillflyktsplatser, samt innefatta en rollfördelning som tydliggör vem som ansvarar för en specifik uppgift när en allvarlig våldssituation uppstår. Det är vidare av vikt att huvudmannen i arbetet med beredskapsplanen överväger vilka möjligheter som finns till snabb intern kommunikation.

Tillträde till verksamhetens område

10 § Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår.

Paragrafen är ny. Den innehåller en skyldighet för huvudmannen att se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår. Övervägandena finns i avsnitt 16.5.1.

Innebörden av bestämmelsen är att obehöriga personer inte får ges fritt tillträde till en verksamhets område under tid då verksamheten pågår. Med verksamhetens område avses de lokaler som tillhör respektive enhet, men även skolgårdar och motsvarande områden som verksamheten disponerar över. Däremot omfattas inte gemensamt nyttjade platser som används av verksamheten men som denna inte ensamt kan disponera över.

En obehörig person är någon som saknar ett befogat intresse av att vistas inom verksamhetens område. Bedömningen av vem som har ett befogat intresse är emellertid beroende av vilka rutiner och riktlinjer som verksamheten tillämpar för besök från utomstående. Vid varje förskole- eller skolenhet bör sådana riktlinjer och rutiner finnas. Det kan till exempel handla om att besök ska anmälas i viss ordning, att besökare ska bära en besöksbricka eller liknande rutiner. Riktlinjer för besök får inte utformas på ett sådant sätt att de kommer i konflikt

med skolans övriga skyldigheter. En utomstående besökare kan vara att anse som obehörig eller behörig beroende på om besöket sker i enlighet med de rutiner som gäller för sådana besök eller inte.

Andra åtgärder som kan behöva vidtas är att tillse att verksamhetens område är tydligt markerat och att de villkor som gäller för att vistas på området kommuniceras utåt på ett tydligt sätt, genom till exempel skyltning eller i information som lämnas till vårdnadshavare och andra utomstående. Det måste vid varje förskole- och skolenhet övervägas vilka åtgärder som i det enskilda fallet är nödvändiga och möjliga för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till området. De olika förutsättningar som gäller för olika verksamheter innebär att olika åtgärder kan vara aktuella. Det kan i många fall vara omöjligt för en verksamhet att säkerställa att obehöriga – även om de inte ges fritt tillträde – inte rent faktiskt kan bereda sig tillträde till verksamhetens område. Bestämmelsen innebär inte ett krav på att varje möjlighet för en utomstående person att ta sig in på området undanröjs, genom exempelvis fysiska säkerhetslösningar eller genom att personal övervakar skolområdet. Om en obehörig person uppmärksammas på området måste emellertid åtgärder vidtas för att förmå denna att lämna området.

Ansvaret gäller under tid då verksamheten pågår. Bestämmelsen hindrar därmed inte att annan verksamhet kan bedrivas på verksamhetens område utanför denna tid. Som exempel kan nämnas att en idrottshall eller musiksal upplåts eller att allmänheten tillåts nyttja en lekplats under tid då verksamheten inte pågår.

Undersökning av väskor och andra föremål

11 § Om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten i grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan får rektorn besluta om undersökning av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft, med sig till skolan. En sådan undersökning får endast ske inom skolans område.

Ett beslut om undersökning enligt första stycket ska avse en viss dag.

Rektorn får inte uppdra åt någon annan att fatta beslut enligt denna paragraf.

Paragrafen är ny. Den ger rektorn möjlighet att besluta om undersökning av väskor och andra föremål, om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten i de skolformer och stadier som anges. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.1–16.6.5, 16.6.7 och 16.6.9.

Av *första stycket* framgår att rektorn får besluta om undersökning av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft, med sig till skolan. Ett sådant beslut ska vara nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten. Undersökningen ska behövas för att begränsa den aktuella risken. En verklig behovsprövning måste alltså göras i varje enskilt fall. En avvägning av om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär för eleverna måste alltid göras innan ett beslut om undersökning enligt paragrafen kan fattas. Det ställs dock inte krav på att risken nått någon viss nivå. Som exempel på situationer då beslut om undersökning av väskor och andra föremål kan fattas, för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar, kan nämnas att det finns indikationer på att det kommer att ske nollningsaktiviteter eller förekomma alkohol i samband med ett specifikt tillfälle. Det kan också röra sig om situationer då det historiskt sett förekommit sådana aktiviteter. Ytterligare ett exempel är att elevskåpen används för förvaring av oönskade föremål, som exempelvis alkohol. Det kan då vara motiverat att besluta om undersökning av väskor och andra föremål som förvaras i elevskåp. Som exempel på en situation då ett beslut kan vara nödvändigt för att upprätthålla säkerheten kan nämnas att brandfarliga föremål förvaras i skolan i syfte att använda dem i ett sammanhang som inte innefattar skolan. Även generell problematik kring förekomst av narkotika kan innebära att det finns ett behov av att besluta om undersökning av väskor och andra föremål, utifrån syftet att upprätthålla säkerheten.

De föremål som får undersökas är delvis desamma som får undersökas enligt bestämmelsen om kroppsvisitation i 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken, det vill säga väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Kläder och annat som någon bär på sig får dock inte undersökas med stöd av paragrafen. Ett föremål får endast undersökas om det kan antas att föremålet tillhör en elev. Undersökning kan ske av föremål som elever har med sig till skolan. Som exempel kan nämnas undersökning av föremål i samband med inpassering till skolans område. Undersökning kan också ske av före-

mål som elever har haft med sig till skolan. Med det senare uttrycket avses föremål som elever vid något tidigare tillfälle har haft med sig till skolan. Det kan exempelvis röra sig om föremål som placerats i elevskåp eller andra utrymmen i skolan.

Rektorn bestämmer hur undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras. Som exempel på sätt att genomföra undersökning kan nämnas undersökning i samband med inpassering eller kontroll av väskor i elevskåp en viss dag. Undersökningen får dock inte planeras eller genomföras på ett sådant sätt att kravet på saklighet och opartiskhet enligt 1 kap. 9 § regeringsformen åsidosätts.

Av *andra stycket* framgår att ett beslut om undersökning enligt första stycket ska avse en viss dag.

Av 2 kap. 10 § andra stycket skollagen framgår att rektorn får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor enligt den paragrafens första stycke, om inte annat anges. Av *tredje stycket* framgår att rektorn inte får uppdra åt någon annan att fatta beslut enligt denna paragraf.

12 § Vid undersökningen ska sådana föremål som framgår av 5 kap. 22 § eftersökas.

Undersökningen ska, om det inte möter hinder, utföras av personal som särskilt har utsetts av rektorn för uppgiften.

Paragrafen, som är ny, reglerar vilka föremål som ska eftersökas i samband med undersökning. Paragrafen anger också vem som ska utföra undersökningen. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.6 och 16.6.8.

Av *första stycket* framgår vilka föremål som ska eftersökas. Hänvisningen till 5 kap. 22 § skollagen innebär att de föremål som avses är föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen.

Av *andra stycket* framgår att undersökningen, om det inte möter hinder, ska utföras av personal som särskilt har utsetts av rektorn. Bestämmelsen är dock inte en behörighetsregel utan markerar att rektorn behöver bedöma vilken personal som är lämplig för just den här uppgiften. Undantaget är tänkt att tillämpas med viss restriktivitet

och som exempel på situationer då annan personal får utföra undersökning kan nämnas semestertider eller sjukdom.

13 § Om det vid undersökningen påträffas något sådant föremål som avses i 12 § första stycket, får föremålet omhändertas enligt vad som framgår av 5 kap. 22 och 23 §§.

Paragrafen är ny och reglerar hur påträffade föremål ska hanteras. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.10.

5 kap. 22 och 23 §§ skollagen anger vilka förutsättningar skolan har att omhänderta föremål från elever. Hänvisningen till dessa paragrafer markerar att skolan ska använda sig av befintlig lagstiftning för att hantera de föremål som påträffas vid undersökningen. Av 5 kap. 22 § skollagen framgår bland annat att personal får från en elev omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen. I 5 kap. 23 § skollagen regleras hanteringen av omhändertagna föremål. Bland annat framgår när ett föremål ska återlämnas. Av 5 kap. 23 § andra stycket skollagen framgår hur föremål som kan antas bli förverkade enligt viss straffrättslig lagstiftning ska hanteras.

14 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om

1. information som ska lämnas till elever i samband med ett beslut om undersökning enligt 11 § första stycket,
2. utbildning och kompetens hos sådan personal som avses i 12 § andra stycket och
3. genomförandet av undersökning av väskor och andra föremål i enlighet med 11 § första stycket.

Paragrafen, som är en upplysningsbestämmelse, är ny. I paragrafen, vars överväganden finns i avsnitt 16.6.12, anges att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kan meddela de typer av föreskrifter som framgår av paragrafen.

Misstanke om brott

15 § Om en elev i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning eller fritidshemmet kan misstänkas för att ha begått ett brott i samband med verksamheten ska rektorn anmäla händelsen till Polismyndigheten om inte övervägande skäl talar emot det.

Om det för uppgifterna om det misstänkta brottet gäller sekretess enligt 25 kap. 1 eller 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 16 § patientsäkerhetslagen (2010:659) gäller första stycket endast brott som anges i 10 kap. 21 eller 23 §§ offentlighets- och sekretesslagen.

Paragrafen, som är ny, innehåller en skyldighet för rektorn att polisanmäla misstänkta brott i samband med verksamheten i vissa skolformer. Övervägandena finns i avsnitt 16.7.

Av *första stycket* framgår att rektorn i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, kommunala vuxenutbildningen eller fritidshemmet som utgångspunkt ska anmäla till Polismyndigheten om en elev kan misstänkas för att ha begått ett brott i samband med verksamheten.

Bestämmelsen omfattar situationer då elever kan misstänkas för att ha begått brott. Med detta avses samma beviskrav för misstanke riktad mot en viss person, som framgår av 23 kap. 9 § rättegångsbalken. Det krävs att det finns någon konkret omständighet som ger stöd för misstanken för att anmälningsskyldigheten ska inträda. Om det finns konkret stöd för en misstanke om att en elev har begått ett brott ska händelsen anmälas till Polismyndigheten, även om det är oklart vilken elev det är fråga om.

En förutsättning för att bestämmelsen ska vara tillämplig är att det är fråga om brott som skett i samband med verksamheten. Formuleringen motsvarar vad som gäller enligt 6 kap. 10 § skollagen om skolans ansvar när en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling. Ansvaret omfattar därmed alla brott som skett på skolområdet under skoldagen, men kan även omfatta händelser som skett på andra platser och under andra tider, om det finns ett samband med skolans eller fritidshemmets verksamhet. Ett sådant samband föreligger till exempel om misstanken avser ett brott som skett vid färd i skolbuss. Även misstänkta brott som begåtts på internet kan omfattas. Det måste emellertid i det enskilda fallet bedömas om

ett samband med skolans verksamhet föreligger. Så torde till exempel ofta kunna vara fallet om agerandet på internet kan ses som en del av eller en fortsättning på ett agerande som också sker i skolan.

Skyldigheten att polisanmäla gäller inte om övervägande skäl talar emot det. Det förutsätts således alltid att en intresseavvägning görs. En utgångspunkt för intresseavvägningen är att misstänkta brott i samband med skolans verksamhet bör polisanmälas. Denna utgångspunkt måste emellertid vägas mot andra intressen. När beslutet rör barn måste barnets bästa beaktas, såväl det barn som kan misstänkas för brottet som barn som i egenskap av målsägande eller på annat sätt berörs av det inträffade. En helhetsbedömning måste göras. Centrala faktorer är brottets allvar och den misstänktes ålder. Det krävs starkare skäl för att underlåta en polisanmälan när det är fråga om äldre elever och allvarlig brottslighet än när det är fråga om yngre elever och lindrig brottslighet.

Om eleven som misstänks inte har uppnått straffmyndighetsåldern måste särskilt bedömas om en anmälan kan antas leda till att en utredning inleds enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Om det inte föreligger sådana skäl som enligt 31 § LUL kan leda till att en utredning inleds bör övervägande skäl mot en polisanmälan regelmässigt anses föreligga. Om det föreligger skäl som talar för att en utredning enligt 31 § ska inledas kan detta omvänt tala för att en polisanmälan bör göras. Detta gäller i synnerhet för de fall som omfattas av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL.

Oavsett åldern på den som kan misstänkas kan övervägande skäl mot att polisanmäla ofta föreligga när fråga är om mer bagatellartad eller obetydlig brottslighet. Vad som är obetydlig brottslighet måste avgöras utifrån en helhetsbedömning. Främst avses härmed brott som inte skulle föranleda strängare påföljd än böter. Brottets straffvärde är emellertid inte ensamt avgörande. Det kan till exempel finnas skäl att se allvarligare på brott som i och för sig har ett begränsat straffvärde om brottet utgör ett led i upprepade trakasserier eller mobbning.

Övervägande skäl mot en polisanmälan kan också föreligga om omständigheterna i det enskilda fallet medför att en polisanmälan framstår som olämplig, samtidigt som brottets allvar och eventuella andra omständigheter inte talar starkt för en polisanmälan. Det kan till exempel handla om särskilda fall där en polisanmälan bedöms på

ett oproportionerligt sätt försvåra förutsättningarna för skolan att på annat sätt agera med anledning av det inträffade.

Övervägande skäl mot en polisanmälan kan även föreligga om brottet redan har polisanmälts av någon annan. Det kan också vara fråga om att skolan informeras om att en polisanmälan riskerar att äventyra pågående underrättelsearbete av exempelvis Säkerhetspolisen.

Bestämmelsen innebär en sådan uppgiftsskyldighet som är sekretessbrytande enligt 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. När anmälningsskyldigheten föreligger kan således uppgifter lämnas även om uppgifterna omfattas av sekretess eller tystnadsplikt. Eftersom en intresseavvägning ska göras måste emellertid, om uppgifterna skyddas av sekretess eller tystnadsplikt, bedömas om det intresse som sekretessen eller tystnadsplikten ska skydda ensamt eller tillsammans med andra omständigheter innebär övervägande skäl mot en anmälan.

Bestämmelsen påverkar inte eventuella andra skyldigheter som skolan har att agera med anledning av det inträffade, till exempel att utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling enligt 6 kap. skollagen.

Av *andra stycket* framgår att, om uppgifterna om brottet skyddas av sekretess enligt 25 kap. 1 eller 2 § OSL eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 16 § patientsäkerhetslagen (2010:659), anmälningsskyldigheten är begränsad till sådana brott som avses i 10 kap. 21 eller 23 §§ OSL.

Bestämmelsen i denna del är avsedd för situationer där rektorn samtidigt har rollen som verksamhetschef för elevhälsan enligt 4 kap. 2 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och i denna roll får uppgifter om ett misstänkt brott som skyddas av så kallad hälso- och sjukvårdssekretess eller motsvarande tystnadsplikt. Skyddet för dessa uppgifter är särskilt starkt. Begränsningen innebär att uppgifter som inte kan lämnas ut till Polismyndigheten enligt 10 kap. 21 eller 23 §§ OSL inte heller omfattas av anmälningsskyldigheten.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

2. Huvudmannen behöver inte upprätta en åtgärdsplan enligt 5 a kap. 5 § förrän den 1 januari 2026.

Punkten 1 föreskriver att lagen träder i kraft den 1 juli 2025.

I *punkten 2* införs en övergångsbestämmelse som innebär att huvudmannen inte behöver upprätta en åtgärdsplan förrän den 1 januari 2026.

Övervägandena finns i kapitel 17.

Källförteckning

Offentligt tryck

Utskottsbetänkanden

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2008/09:AU1, *Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet.*

Utbildningsutskottets betänkande 2021/22:UbU28, *Skolans arbete med trygghet och studiero*.

Utbildningsutskottets betänkande 2021/22:UbU24, *Förskola för flera barn*.

Utbildningsutskottets betänkande 2021/22:UbU27, *Elevhälsa och stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*.

Propositioner

Prop. 1973:90 s. 246, *med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m.*

Prop. 1975/76:209, *om ändring i regeringsformen.*

Prop. 1983/84:187, *om utredning av brott av barn under 15 år*.

Prop. 1989/90:28, *om vård i vissa fall av barn och ungdomar.*

Prop. 1989/90:129, *om ett utvidgat knivförbud m.m.*

Prop. 1993/94:24, *med förslag till ändrade regler om kroppsvisitation och kroppsbesiktning, m.m.*

Prop. 1993/94:150, *Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1994/95, m.m.*

Prop. 2000/01:32, *Säkerhetskontroll i domstol.*

Prop. 2002/03:53, *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Prop. 2004/05:5, *Vårt framtida försvar.*

Prop. 2005/06:38, *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.*

Prop. 2006/07:69, *Förbättrad ordning, trygghet och studiero i skolan*.

prop. 2008/09:1, *Budgetpropositionen för 2009*.

Prop. 2009/10:105, *Barn under 15 år som misstänks för brott*.

Prop. 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.

Prop. 2012/13:10, *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*.

Prop. 2016/17:180, *En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag*.

Prop. 2017/18:17, *Politisk information i skolan*.

Prop. 2017/18:105, *Ny dataskyddslag*.

Prop. 2017/18:218, *Behandling av personuppgifter på utbildningsområdet*.

Prop. 2021/22: 43, *Kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete*.

Prop. 2021/22:132, *Förskola för fler barn*.

Prop. 2021/22:155, *In- och utpasseringskontroller vid högskoleprovet*.

Prop. 2021/22:160, *Skolans arbete med trygghet och studiero*.

Prop. 2021/22:162, *Elevhälsa och stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*.

Prop. 2021/22:194, *Ett modernare straffrättsligt skydd mot hemfridsbrott och olaga intrång.*

Prop. 2022/23:78, *Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott*.

Prop. 2022/23:91, *En ny lag om ordningsvakter.*

Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*.

Prop. 2023/24:12, *Effektivare verktyg vid inre utlänningskontroll*.

Statens offentliga utredningar

SOU 1975:75, *Medborgerliga fri- och rättigheter*.

SOU 1996:143, *Krock eller möte: om den mångkulturella skolan: delbetänkande*

SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*.

SOU 2017:93, *Klarlagd identitet - om utlänningars rätt att vistas i Sverige, inre utlänningskontroller och missbruk av identitetshandlingar*.

SOU 2020:28, *En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning*.

SOU 2020:63, *Barnkonventionen och svensk rätt.*

SOU 2022:1 *Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.*

SOU 2022:61, *Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid*.

SOU 2023:28, *Samhället mot skolattacker*.

SOU 2023:69, *Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – En ny huvudregel.*

Departementsserien

Ds 1996:59. *Allas vårt ansvar – ett nationellt brottsförebyggande program*.

Ds 2010:9, *Effektivare insatser mot ungdomsbrottslighet*.

Ds 2023:11, *Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten.*

Kommittédirektiv

Dir. 2022:106, *Ungdomskriminalitetsnämnder – en ny ordning för att förebygga brottslighet*.

Dir. 2023:72, *En minskad administrativ börda för förskollärare och lärare*.

Dir. 2023:111, *Utveckla lärar- och förskollärarutbildningarna*.

Dir. 2023:120, *Tilläggsdirektiv till Skolsäkerhetsutredningen* (2022:04).

Dir. 2023:40 *Lättnader för kamerabevakning i vissa verksamheter.*

Dir. 2023:121, *Översyn av socionomexamen för att motverka ungdomskriminalitet*.

Dir 2023:153, *En nationell skolpengsnorm för ökad likvärdighet.*

Dir. 2023:154, *En minskad administrativ börda för förskollärare och lärare*.

Dir. 2023:173, *En tydligare kunskapsinriktning i läroplanerna.*

Regeringsbeslut m.m.

Regeringsförklaringen den 18 oktober 2022.

Regeringens skrivelse 2016/17:126, *Tillsammans mot brott*. *Ett nationellt brottsförebyggande program*.

Regeringens skrivelse 2023/24:56, *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism – förebygga, förhindra, skydda och hantera*.

Regeringsbeslut Ju2017/01526/KRIM, *Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att utveckla det nationella stödet och samordningen för brottsförebyggande arbete*. 16 februari 2017.

Regeringsbeslut, U2017/01236/GV, U2020/00363/S, U2023/01937, *Uppdrag att genomföra ett utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser för barn och unga.* 16 mars 2017.

Regeringsbeslut U2018/02652 [delvis], U2021/03837, *Uppdrag till Statens skolverk, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Skolforskningsinstitutet om insatser för ökad kvalitet och likvärdighet*. 23 september 2021.

Regeringsbeslut S2021/04102 (delvis), S2021/06171, S2021/06815 (delvis), S2022/01303, S2023/02379 (delvis), *Uppdrag att ta fram ett nationellt hälsoprogram för barn och unga*. 10 augusti 2023.

Regeringsbeslut U2022/02319, *Uppdrag om ett nationellt professionsprogram*. 9 juni 2022.

Regeringsbeslut Ju2023/00972, *Uppdrag att föreslå en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet*. 20 april 2023.

Regeringsbeslut U2023/01277, *Uppdrag om stöd, kartläggning och uppföljning av skolsociala team*. 5 april 2023.

Regeringsbeslut U2021/00472 (delvis), U2023/01870, *om ändring av uppdraget om ett nationellt professionsprogram*. 1 juni 2023.

Regeringsbeslut S2023/02342, *Inrättande av en delegation för brottsförebyggande åtgärder inom socialtjänstens område*. 27 juli 2023.

Regeringsbeslut Ju2023/02529, *Uppdrag att inrätta en samverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott*. 9 november 2023.

Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens Skolverk, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Skolforskningsinstitutet. U2021/03554, U2021/04851 [delvis], U2021/04945, U2020/06271 [delvis], U2021/01369 [delvis], U2021/02806, m.fl. [sebilaga], U2021/03588, U2021/04851 [delvis], U2021/04943.

Regeringsbeslut U2023/02053 [delvis], U2023/02123 om ändring i Skolverkets regleringsbrev för 2023.

Rättsfall och myndighetspraxis

Högsta domstolen

NJA 1978 s. 67.

NJA 1984 s. 764.

NJA 1988 s. 586.

NJA 1995 s. 84.

NJA 2009 s. 776.

NJA 2014 s. 910.

NJA 2017 s. 515.

NJA 2018 s. 591.

NJA 2020 s. 578.

NJA 2022 s. 294.

Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 1997 ref 26.

RÅ 2000 ref 52.

RÅ 2001 not 195.

HFD 2012 ref 62.

HFD 2013 ref 82.
HFD 2014 ref 47.

Hovrätterna

RH 2009:60.
Hovrätten för Västra Sveriges avgörande den 25 november 2013 i mål B 4339-13.
Svea hovrätts dom den 28 november 2014 i mål B 11985-14.
Hovrätten för Västra Sveriges avgörande den 2022-12-30 i mål B 6756-22.

Förvaltningsrätterna

Förvaltningsrätten i Göteborgs avgörande den 2018-11-13 i mål nr 11460–17.

Europadomstolen

Gillan och Quinton mot Förenade kungariket, mål 4158/05, 12 januari 2010.

Justitieombudsmannen

JO:s ämbetsberättelse 1977/78:1 s. 346.
JO:s ämbetsberättelse 1978/79 s. 396.
JO:s ämbetsberättelse 1988/89 s. 352.
JO:s ämbetsberättelse 1993/94 s. 468.
JO:s ämbetsberättelse 1996/97 s. 438.
JO:s ämbetsberättelse1998/99 s. 432.
JO:s ämbetsberättelse 2001/02 s. 451.
JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 140.
JO:s ämbetsberättelse 2006/07 s 401.
JO:s ämbetsberättelse2009/10 s. 436.

JO:s ämbetsberättelse 2014/15 s. 577.
JO:s ämbetsberättelse2015/16 s. 160.
JO:s ämbetsberättelse 2018/19 s. 608.
JO:s ämbetsberättelse 2021/22 s. 321.
Beslut dnr 4418–2006 den 5 november 2007.
Beslut dnr 7209–2015 den 29 juni 2017.
Beslut dnr 2211–2017 den 12 juni 2018.
Beslut dnr 730–2020 den 11 mars 2022.

Internationella dokument

Förenta nationerna barnrättskommitté

CRC/GC/2003/5, Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 (2003), Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter (artikel 4, 42 och 44.6). FN:s kommitté för barnets rättigheter. 27 november 2003.
CRC/C/GC/14, Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013), Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa. FN:s kommitté för barnets rättigheter. 29 maj 2013.
CRC/C/GC/24, Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 24 (2019), om barnets rättigheter i rättssystemet (ersätter tidigare allmän kommentar nr 10). FN:s kommitté för barnets rättigheter. 18 september 2019.

Europarådet

Europadomstolen, Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights, Right to respect for private and family life, home and correspondence, uppdaterad den 31 augusti 2022.

Litteratur, publikationer m.m.

Andershed, A-K. och Andershed, H (2019). *Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken*. I *Barn och unga som begår brott eller riskerar att begå brott, Kunskapsstöd för socialtjänsten som att identifiera, utreda och bedöma behov*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Andersson, Björn et al. (2009). *Skolbränder och skolbrandsprevention, Underlag för planerade insatser enligt "Karlstadsmodellen"* Karlstad University Studies 2009:51.

Andersson, Kerstin (2015). *Våldsamt osynligt: En bok om brottsutsatthet och funktionsnedsättning*, 3 upplagan, Brottsofferjouren, Malmö 2015.

Andrews, D. A., & Bonta, J. (1994). *The psychology of criminal conduct*. Anderson Publishing Co.

Ankkuri (2023). *Ankarverksamhet*. https://ankkuritoiminta.fi/sv/framsida [2023-11-30].

Arbetsmiljöverket (2023). *Hot och våld i skolan*. https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/inspektioner-utredningar-och-kontroller/inspektion/aktuella-inspektioner/hot-och-vald-i-skolan [2023-12-14].

Asp, Petter et al. (2013) *Kriminalrättens grunder*, JUNO version 2, Iustus förlag.

Barn- och elevombudet (2023) *Frågor och svar – Nätkränkningar*. https://beo.skolinspektionen.se/fragor-och-svar/natkrankningar [2023-12-15].

Barnombudsmannen (2017). *Grundläggande mänskliga rättigheter för barn som misstänks för brott*. Skrivelse, dnr 3.5.1:0710/17.

Barnombudsmannen (2018). *Utanförskap, våld och kärlek till orten. Barns röster om att växa upp i utsatta kommuner och förorter*. Årsrapport 2018.

Barnombudsmannen (2023). *"Jag hade vitt hjärta" – Tidiga samhällsinsatser för att stärka barn och förebygga kriminalitet*. Årsrapport 2023.

Boverket (2022) Fysiska åtgärder https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/metoder/fysiska-atgarder/ [2023-11-23].

Boverket (2023a). Förskolans och skolans samnyttjande av allmän plats och kvartersmark. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/larmiljoer-samhallsbygget/samnyttjande-av-allman-plats/ [2023-12-14].

Boverket (2023b). Samnyttjande av förskolans och skolans miljöer underlättas med samverkan och gestaltning. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/larmiljoer-samhallsbygget/samnyttjande-av-forskolans-och-skolans-miljoer [2023-11-23].

Bring, Thomas et al. (2023). *Förundersökning*. JUNO version 5.

Brottsförebyggande rådet (2001). *Hur-Var-Närpolis. En granskning av närpolisreformen*. Brå-rapport 2001:5.

Brottsförebyggande rådet (2008). *Barn som begått brott: Socialtjänstens och polisens åtgärder*. Brå-rapport 2008:11.

Brottsförebyggande rådet (2014). *Brott begångna av barn – En utvärdering av ändringar i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare under 15 år*. Brå-rapport 2014:20.

Brottsförebyggande rådet (2018). *Fungerar kamerabevakning brottsförebyggande? Resultat från en metastudie samt refektioner om metoder och resultat*.

Brottsförebyggande rådet, Polisen, Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*, 3 uppl.

Brottsförebyggande rådet (2021). *Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv*. Brå-rapport 2021:5.

Brottsförebyggande rådet (2022). *Skolundersökningen om brott 2021 Om utsatthet för och delaktighet i brott*. Brå-rapport 2022:5.

Brottsförebyggande rådet (2023a). *Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år*. Brå-rapport 2023:8.

Brottsförebyggande rådet (2023b). *Nationella trygghetsundersökningen 2023: Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Brårapport 2023:9.

Brottsförebyggande rådet (2023c). *Situationell prevention.* https://bra.se/forebygga-brott/forebyggande-metoder/situationell-prevention.html [2023-12-14].

Brottsförebyggande rådet (2023d). *Barn och unga i kriminella nätverk En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13.

Brottsförebyggande rådet (2023e). *Skolfaktorers betydelse för om ungdomar begår våldsbrott. En statistisk analys utifrån Skolundersökningen om brott*. Kortanalys 4/2023.

Bäcklund et al. (2023). *Brottsbalken*, JUNO version 22.

Ceccato, Vania et al. (2019). *Trygg stadsmiljö – Teori och praktik för brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder*. Institutionen för samhällsplanering och miljö, Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholm.

Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). *Social change and crime rate trends: A routine activity approach*. American Sociological Review, 44 (4).

Danelius, Hans, et al. (2023) *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, JUNO version 6.

Det Kriminalpræventive Råd (2023). *SSP-samarbejde*. https://dkr.dk/flere-/lokalt-samarbejde/ssp-samarbejde [2023-11-30].

Erlandsson, Åsa (2017). *Det som aldrig fick ske: Skolattentatet i Trollhättan*, Norstedts, Stockholm.

Estrada, Felipe (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem – Utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Kriminologiska institutionens, Stockholms universitet.

Folkhälsomyndigheten (2023). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22. Nationella resultat*. Art. nr: 22228.

Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2023). *Att inte bara överleva, utan att faktiskt också leva. En kartläggning om ungas psykiska hälsa*.

White arkitekter (2019). *Samnyttjande – problem eller möjlighet? En uppföljande studie av Messingen och Väsby Nya Gymnasium*.

Finlex (2023). *Lag om elev- och studerandevård*. https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2013/20131287 [2023-11-30].

Forte (2023). *Förskolans roll för att främja psykisk hälsa*. Forskning i korthet.

Göteborgs stad (2017) *Samnyttjande av offentlig service, ett kunskapsunderlag till Riktlinjer för planering av offentlig service inom Älvstaden.* Diarienummer: N139-0181/17.

Holmberg, Erik, et al. (2019). *Grundlagarna.* JUNO version 3A.

Ifous (2022). *Undervisning och ledarskap på fritids*. *Fritidshemmets pedagogiska uppdrag*. 2022:3 – Slutrapport från FoU-programmet FriPU.

Institutet för hälsa och välfärd (2023a). *Skolhälsovård*. https://thl.fi/sv/web/barn-unga-och-familjer/social-och-halsovardstjanster/elev-och-studerandevard/skolhalsovard [2023-11-30].

Institutet för hälsa och välfärd (2023b). *Aktuellt*. https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/-/personalresurserna-minskade-inom-forebyggande-halsovardstjanster-for-barn-unga-och-familjer-stora-skillnader-mellan-valfardsomradena?redirect=%2Fsv%2Fweb%2Fbarn-unga-och-familjer [2023-11-30].

Integritetsskyddsmyndigheten (2023). Kamerabevakning på skolor och förskolor. https://www.imy.se/verksamhet/kamerabevakning/kamerabevakning-pa-olika-omraden/skolor-och-forskolor [2023-12-24].

Jahangiri, Jamileh (2023). *Safe Yet Welcoming: Alternative Design Strategies for Secure Schools.* I Cleveland, Benjamin et al. *Schools as Community Hubs: Building "More Than a School" for Community Benefit*. Springer Singapore Pte. Limited.

Korsell, Lars (2003). *Bokföringsbrott: en studie i selektion.* Diss. Stockholms universitet.

Kunskapsguiden (2023). *Elevhälsans uppdrag*. https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/vagledning-for-elevhalsa/halsoframjande-skola/elevhalsans-uppdrag/ [2023-11-20].

Lenberg, Eva et al. (2023). *Offentlighets- och sekretesslagen*. JUNO version 27.

Lgr 22, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022: reviderad 2022* (2022). 1:2 uppl. Stockholm: Skolverket.

Lilly, J. R., Cullen, F. T. & Ball, R. A. (2015). *Criminological Theory. Context and Consequences.* SAGE Publications, Inc.

Lindberg, Gunnel (2022a) *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?.* JUNO version 5.

Lindberg, Gunnel, (2022b) *Rättegångsbalk, 23 kap. 1 §*. Lexino JUNO.

Lindbäck, J. (2021). *Värsta, bästa skolan. Om unga i förorten och segregationen i skolan*. Diss. Göteborgs universitet.

Lunneblad, Johannes (2019). *Utsatthetens mervärde. En studie av "Skolan mitt i byn" i ett socialt utsatt område*. Sociologisk Forskning, 56 (1), 53-69.

Lvux12. *Läroplan för vuxenutbildningen: reviderad 2017*. (2017). 2 uppl. Stockholm: Skolverket.

Länsstyrelsen Blekinge (2022). *Uppföljning av Tryggare Skola Blekinge*. https://bra.se/forebygga-brott/erfarenhetsbank/erfarenhetsbank/2022-07-04-tryggare-skola-blekinge.html [2023-12-02].

Malmö stad (2016). *Plan för samhällsservicens markbehov i Malmö, antagen av kommunstyrelsen 2 november 2016*. Diarienr: STK-2016-842.

Murguz, Anela (2022) Låsta skolor måste inte vara något dåligt. Borås tidning. https://www.bt.se/ledare/lasta-skolor-maste-inte-vara-nagot-daligt-4e1df6c1/ [2023-11-29].

Myndigheten för delaktighet (2023). *Våld mot personer med funktionsnedsättning – Om utsatthet och förekomst av våld*, 2023:12.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2016) *Utvärdering av Trollhättans Stads hantering av attacken på Kronan 2015*. Publikationsnummer: MSB1004-juni 2016.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Polismyndigheten (2019). *Säkerhet i offentlig miljö – Skydd mot antagonistiska hot och terrorism*. Publikationsnummer: MSB1448 – oktober 2019.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Center mot våldsbejakande extremism, Polismyndigheten (2023a) *Våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan – En vägledning för skolledning, skolpersonal och säkerhetsansvariga.* Publikationsnummer: MSB2188 – juni 2023.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2023b) *Förebygga skolattentat*. https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/forebyggande-arbete-mot-attentat-och-terrordad/forebygga-skolattentat [2023-12-14].

Polismyndigheten (2022). *Polismyndighetens strategi för det brottsförebyggande arbetet*. PM 2022:12.

Polismyndigheten (2023a). *Sprängningar och skjutningar – polisens arbete.* https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/ [2023-12-14].

Polismyndigheten (2023b). *Lägesbild över utsatta områden*. Regeringsuppdrag 2023.

Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse (2023). *BOB – barn och unga i organiserad brottslighet. Redovisning av Polismyndighetens, Socialstyrelsens och Statens institutionsstyrelses uppdrag att föreslå en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet (Ju2023/00972).* Dnr: A237.344/2023

Regeringen (2023). *Agenda 2023 för hållbar utveckling*. https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/ [2023-12-02].

Reynald, Danielle (2011). *Translating CPTED into Crime Preventive Action: A Critical Examination of CPTED as a Tool for Active Guardianship.* European journal on criminal policy and research, 17(1), 69–81.

Riksrevisionen (2023). *Polisens hantering av mängdbrott – en verksamhet vars förmåga behöver förstärkas*. RiR 2023:2.

Sandahl, Julia. (2021). *Juvenile Crime in Context. The Significance of School Affiliation*. Diss. Stockholms universitet. Universitetsservice US-AB.

Sveriges Radio (2015), P4 Göteborg, *Enkelt för obehöriga att ta sig in på grundskolor,* https://sverigesradio.se/artikel/6325977, [2023-11-28].

Sahlin Lilja, H (2023). *Trygga län. En rapport om vad svenska län och kommuner kan göra åt problemet otrygghet*.

Sarnecki, J. (2019). *Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6.

Sarnecki, J. & Carlsson, C. (2020). *Introduktion till kriminologi. Brottslighetens omfattning, karaktär och orsaker*. Studentlitteratur.

Skolinspektionen (2016). *Skolans arbete för att säkerställa studiero – det räcker inte att det är lugnt, eleverna måste lära sig något också*. Dnr: 400-2015:1405.

Skolinspektionen (2020). *Skolors arbete med trygghet och studiero. En tematisk analys utifrån beslut fattade inom regelbunden kvalitetsgranskning 2018–2019*. Dnr: 40-2020:1360.

Skolinspektionen (2021). *Tio år av elevers röster – Skolenkäten 2010–2020*. Dnr: 2020:4055.

Skolinspektionen (2023a). *Årsrapport 2022. Erfarenheter från inspektion*. Dnr: SI 2023:2142.

Skolinspektionen (2023b). *Trygghet och studiero 2023.* https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/statistik/resultat-fran-skolenkaten/resultat-skolenkaten-2023/trygghet-och-studiero-2023 [2024-01-12].

Skolinspektionen (2023c). *Skolors arbete för en trygg miljö på nätet, fri från kränkningar. Fokus på mellanstadiet*. Dnr: 40-2022:3928.

Skolinspektionen (2023d). *Huvudmäns och rektorers arbete för kvalitet i undervisning på förskolor i socioekonomiskt svagare områden. Tematisk kvalitetsgranskning*. Diarienummer: 2022-4347.

Skolverket, Rikspolisstyrelsen (1999) *Ska vi ringa polisen? Vad gäller när en elev begår en handling i skolan som kan uppfattas som brott?*

Skolverket (2018). *Ordningsregler och disciplinära åtgärder. En kartläggning av skolors arbete*. Rapport 471.

Skolverket (2019a). *Främja, förebygga och åtgärda. Hur kan skolan arbeta mot diskriminering och kränkande behandling*.

Skolverket (2019b) *Attityder till skolan 2018*.

Skolverket (2023a). *Systematiskt kvalitetsarbete – så fungerar det.* https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/systematiskt-kvalitetsarbete/systematiskt-kvalitetsarbete-i-skola-och-forskola [2023-12-14].

Skolverket (2023b). *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023*. Rapport 2023:9.

Skolverket (2023c). *Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet. En nordisk jämförelse och en kartläggning av brottsförebyggande arbete i svensk skola*. Rapport 2023:10.

Skolverket (2023d). *Säkerhet och krisberedskap i skola och förskola.* https://www.skolverket.se/skolutveckling/sakerhet-och-krisberedskap-i-skola-och-forskola [2023-12-14].

Skolverket (2023e). *Statistik*. https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC [2023-12-02].

Skolverket (2023f). *Läroplaner*. https://www.skolverket.se/innehall-a-o/landningssidor-a-o/laroplaner [2023-12-02].

Skolverket (2023g). *Elevhälsa och stöd till elever inom komvux. En kartläggning*. Diarienummer: 2022:241.

Skolverket (2023h). *Nationellt kvalitetssystem*. https://www.skolverket.se/skolutveckling/nationellt-kvalitetssystem-och-kvalitetsdialoger/nationellt-kvalitetssystem [2023-12-15].

Skolverket (2023i). *Samverkan för bästa skola.* https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/samverkan-for-basta-skola [2023-12-02].

Skolverket (2023j). *Skolenhetsregistret*. https://www.skolverket.se/skolutveckling/skolenhetsregistret [2023-12-28].

Skolverket (2023k). *Statistik över barn och personal i förskola 2022*. https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/fler-statistiknyheter/statistik/2023-03-30-statistik-over-barn-och-personal-i-forskola-2022 [2023-12-28].

Skolverket, Socialstyrelsen (2023a). *Tidiga och samordnade insatser för barn och unga. Delredovisning av regeringsuppdrag 2017–2023.* https://skolverket.se/publikationsserier/regeringsuppdrag/2023/tidiga-och-samordnade-insatser-för-barn-och-unga-tsi---delredovisning [2023-12-28].

Skolverket, Socialstyrelsen (2023b). *Tidiga och samordnade insatser för barn och unga. Slutredovisning av regeringsuppdrag 2017–2023.* https://www.skolverket.se/publikationsserier/regeringsuppdrag/2023/slutredovisning-av-tidiga-och-samordnade-insatser-för-barn-och-unga [2023-12-28].

Socialstyrelsen (2019). *Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare*. HSLF-FS 2019:30.

Socialstyrelsen (2020). *Bedöma risk och behov hos barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende. Kunskapsstöd för socialtjänsten*. Art. nr. 2020-2-6597.

Socialstyrelsen (2022). *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021. Uppföljning och analys av utvecklingen*. Art. nr: 2022-11-8197.

Socialstyrelsen (2023a). *SIG*. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-6-8048.pdf [2023-11-30].

Socialstyrelsen (2023b). *SSPF*. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-6-8047.pdf [2023-11.30].

Socialstyrelsen (2023c). *Framgångsrik satsning på tidigt stöd för barn och unga i Västerbotten*. https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/framgangsrik-satsning-pa-tidigt-stod-for-barn-och-unga-i-vasterbotten/ [2023-12-02].

Socialstyrelsen (2023d). *Kunskapsstöd och regler*. https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/god-och-nara-vard/ [2023-12-02].

Socialstyrelsen, Skolverket (2023). *Satsa tidigt, tänk långsiktigt! Stöd för sociala investeringar i arbetet med barn och unga.* Art. nr: 2023-12-8866.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2022). *Främjande av psykiskt välbefinnande hos barn och ungdomar: en systematisk översikt av universella programs effekter på psykiskt välbefinnande, upplevelser av dessa program samt hälsoekonomiska och etiska aspekter*. SBU utvärderar 350.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2023). *Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna*. SBU utvärderar 369.

Statens institutionsstyrelse (2021). *Ungdomar utskrivna från SiS särskilda ungdomshem 2020. En sammanställning av ADAD utskrivningsintervju*. Institutionsvård i fokus, rapportnummer 7.

Söderberg, Christina (2023). *Att skapa mening i en komplex praktik. Föreställningar om brottspreventiva samverkansformer mellan omsorg och kontroll*. Diss. Linköpings universitet. LiU-Tryck.

Tieto käyttöön (2023). *Pressmeddelande*. https://tietokayttoon.fi/sv/-/10616/undersokning-ankarverksamheten-kan-minska-aterfallsbrottslighet-bland-unga [2023-11-30].

Vagi, Kevin J et al. (2018). *Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) Characteristics Associated With Violence and Safety in Middle Schools*. J School Health, 88, 296–305.

Vainik, Anne-Lie (2016). *”Fostran till rättskänsla?”* Socialvetenskaplig tidskrift, 23(2), 151–171.

Vainik, Anne-Lie (2017). *Polisanmälningar i grundskolan.* Diss. Institutionen för socialt arbete, Linnéuniversitetet.

Västerbotten Hälsoval, Region Västerbotten (2019). *HLT Handbok. Hälsa Lärande Trygghet*.

Wikström, P-O. H. (2023). *När brott blir ett acceptabelt handlingsalternativ. En analys av brottslighetens orsaker och dess implikationer för inriktningen av det brottsförebyggande arbetet.* Stockholms Handelskammare.

Wilson, J. Q. & Kelling, g. L. (1982). *Broken Windows*. Atlantic Monthly, 249.

Kommittédirektiv 2022:86

Säkerheten i skolan ska förbättras

Beslut vid regeringssammanträde den 22 juni 2022

Sammanfattning

En särskild utredare ska utreda och lämna förslag till åtgärder för att förbättra arbetet med säkerhet i skolväsendet. Syftet med utredningen är att barn, elever, lärare, rektorer och annan personal ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö. Utredaren ska bl.a.

- lämna förslag på hur det förebyggande arbetet mot våldsdåd i skolväsendet kan stärkas genom såväl nationella som lokala åtgärder,
- föreslå en lämplig organisering av lokala eller regionala operativa samverkansorgan,
- analysera och ta ställning till om det behöver finnas en möjlighet för personalen vid en skola, förskola eller fritidshem att i vissa situationer få genomföra kroppsvisitation av barn, elever och andra personer,
- lämna förslag på åtgärder för att stärka beredskap och kompetens att hantera våldssituationer, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2023. En delredovisning av uppdraget att lämna förslag till operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå ska lämnas senast den 15 februari 2023. Kartläggningen av vilka typer av uppgifter som kan behöva utbytas i

de operativa samverkansorganen samt eventuella förslag på författningsändringar som medför att nödvändiga uppgifter kan utbytas mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter ska dock redovisas i slutbetänkandet.

Förebygga, förhindra och försvåra – det behövs ett helhetsgrepp på arbetet mot våld i skolväsendet

Alla verksamheter inom skolväsendet ska vara säkra för alla som får sin utbildning inom skolväsendet, arbetar i skolväsendet eller tillfälligt deltar i aktiviteter i någon verksamhet inom skolväsendet. Under senare tid har emellertid säkerhetsläget och hotbilden förändrats i negativ riktning. Ett antal fall av grövre våld har inträffat i grund- och gymnasieskolor, några med dödlig utgång. Majoriteten av dessa gärningar har begåtts av ensamagerande individer. Det finns stora skillnader när det gäller våldsverkares motiv, bakgrund och tillvägagångssätt vilket gör det svårt att peka ut en typisk ensamagerande. En gemensam nämnare är dock en stark känsla av indignation och motvilja som grundas i en upplevd orättvisa i kombination med ett flertal andra faktorer. En sådan faktor kan vara ideologisk övertygelse som legitimerar våld. Den våldsbejakande extremismen i Sverige består i huvudsak av tre identifierade grupper: högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism. I dag spelar internet och sociala medier en roll både i radikaliseringsprocesser och planeringen av våldsdåd, inklusive skolattacker. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har i flera rapporter lyft fram hur internet och sociala medier gjort det möjligt för nischade subkulturer och våldsbejakande extremistiska grupperingar att sprida våldsglorifierade budskap.

Våldsbejakande extremism utgör ett hot mot Sverige, på såväl kort som lång sikt. Hotet kommer främst från våldsbejakande högerextremism och våldsbejakande islamism, men extremismen växer också i bred bemärkelse. De senaste årens utveckling visar att antalet minderåriga i Sverige som både har avsikt och förmåga att delta i högerextremistiskt terrorrelaterad brottslighet förefaller öka (Säkerhetspolisen 2021). För att utvecklingen ska kunna vändas behöver myndigheter och andra aktörer arbeta tillsammans utifrån en djup kunskap om problematiken och hur den bäst kan hanteras.

Det förebyggande arbetet när det gäller ensamagerande våldsverkare kan företas utifrån två angreppssätt. Det ena angreppsättet inne-

bär ett långsiktigt förebyggande, t.ex. upprättande av inkluderande sociala nätverk, eller adekvat psykiatrisk vård i de fall det är tillämpligt. Det andra angreppsättet innebär att förhindra attacker i ett akut skede, dvs. att identifiera de individer som vid en viss tidpunkt har avsikt och förmåga att begå en attack. Idealt bör båda angreppsätten tillämpas parallellt. Att förhindra attacker handlar även om att utveckla riskbedömningsinstrument till att också inkludera digitalt material. Detta eftersom gärningspersoner ofta lämnar digitala spår (Ensamagerande våldsverkare: Profiler, riskbedömningar och digitala spår, FOI 2019). Utvecklingen av såväl dåd genomförda av ensamagerande våldsverkare i skolmiljö som annan brottslighet i samhället är allvarlig. Skjutningar har t.ex. inträffat i närheten av såväl förskolor som skolor. Arbetet för att öka tryggheten och minska brottsligheten måste bedrivas brett och på ett samordnat, regelbundet och systematiskt sätt.

En av målsättningarna i regeringens nationella brottsförebyggande program är att det brottsförebyggande arbetet ska bedrivas kunskapsbaserat, strukturerat och systematiskt samt att det kontinuerligt följs upp och utvärderas (Tillsammans mot brott [skr. 2016/17:126]). För att skapa ett bättre kunskapsläge och lära av tidigare hantering av våldsdåd i skolan är det av vikt att ta del av erfarenheter både från Sverige och andra länder där sådana dåd har inträffat i skolmiljö. Även andra länders erfarenheter av arbetet med att förebygga våldsdåd inom skolväsendet behöver tas till vara. Den kunskap som tas fram måste användas i praktiken och arbetet bör följas upp löpande och utvärderas regelbundet.

Ansvaret för säkerheten i den offentliga miljön delas av flera samhällsaktörer. Varje organisation behöver reagera, aktivera och agera inom sitt ansvarsområde men också se till att aktiviteterna sker samordnat för att åstadkomma en effektiv insats.

I regeringens skrivelse Förebygga, förhindra och försvåra – den svenska strategin mot terrorism (skr. 2014/15:146) delas terrorbekämpningen in i tre områden som benämns förebygga, förhindra och försvåra. Det förebyggande arbetet ska motverka och minska avsikt att begå eller stödja terrorattentat. Det förhindrande arbetet ska motverka och minska förmåga och möjlighet att begå terrorattentat. Det försvårande arbetet syftar till att skapa och upprätthålla skydd för individer och minska samhällets sårbarhet. Motsvarande

begrepp används i dessa kommittédirektiv när det gäller att motverka våldsdåd inom skolväsendet.

Uppdraget att lämna förslag på hur det förebyggande arbetet mot hot och våld i skolväsendet kan förbättras

Vikten av ett förebyggande arbete för att undvika våld i skolväsendet

Barnkonventionen är inkorporerad i svensk rätt genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska barn bl.a. skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld. Alla barn och elever har vidare enligt skollagen (2010:800) rätt till en utbildning präglad av trygghet och studiero (5 kap. 3 §).

Ett flertal studier och undersökningar om elevers trygghet i skolan visar att en majoritet av eleverna oftast eller alltid känner sig trygga i skolan. Andelen som uppger att de i stället känner sig rädda i skolan är liten men har ökat något sedan 2015 enligt Skolverkets rapport Attityder till skolan 2018 (rapport 479). Trygghet i skolan kopplas framför allt samman med arbetet mot kränkande behandling och arbetet med normer och värden (Skolors arbete med trygghet och studiero. En tematisk analys utifrån beslut fattade inom regelbunden kvalitetsgranskning 2018–2019, Skolinspektionen 2020). Otrygghet kan bl.a. kopplas till brott och ordningsstörningar. Hot och våld inom skolväsendet riktas mot såväl elever som lärare och påverkar arbets- och lärandemiljön negativt för både elever och lärare (Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland lärare och elever [RAP 2011:15], kunskapssammanställning, Arbetsmiljöverket 2011). Lärarförbundets rapport När tryggheten brister – En rapport om lärares utsatthet för hot och våld inom grundskolans årskurs 7–9, gymnasieskolan och vuxenutbildningen visar att 28 procent av högstadielärarna och 10 procent av gymnasielärarna utsattes för hotfulla situationer flera gånger 2019–2020 (Lärarförbundet 2021).

Under åren 2013–2016 inspekterade Arbetsmiljöverket drygt 30 procent av landets då cirka 6 000 grund- och gymnasieskolor och besökte även 300 skolhuvudmän. Inspektionerna berörde såväl kommunala som fristående skolor. Enligt Arbetsmiljöverkets Projektrapport för Arbetsmiljöverkets nationella tillsyn av skolan 2013–2016 framkom brister i det systematiska arbetsmiljöarbetet på nio av tio

skolor som inspekterades. En vanligt förekommande brist handlade om riskbedömningar i förebyggande syfte, säkerhetsrutiner samt utbildning och information om hur man ska agera i en skarp hot- eller våldssituation (rapport 2017:1).

Brottsförebyggande rådet (Brå) genomför vartannat år Skolundersökningen om brott som beskriver utsatthet för brott samt delaktighet i brott bland elever i årskurs 9. När det gäller utsattheten för brott bland niondeklassare är skolan en av de vanligaste platserna. När det t.ex. gäller utsatthet för det som i undersökningen definierats som ”grövre misshandel” är den vanligaste platsen för gärningen skolan eller skolgården under perioden 2015–2019.

Beträffande den självrapporterade utsattheten för sådan misshandel skedde 49 procent av dessa fall på skolan eller skolgården under 2019.

Andelen elever i årskurs 9 som uppger att oro för brott har lett till att de hållit sig borta från skolan en hel dag under det senaste året var 7,5 procent år 2019, en marginell minskning jämfört med 2017 men något högre än 2015. Bland flickor var det 8,6 procent som hållit sig borta från skolan en hel dag under 2019 och motsvarande andel för pojkar var 6,1 procent.

Om man studerar självrapporterad utsatthet för grövre våld generellt över en längre tidsperiod framkommer att andelen som uppger att de utsatts för grövre våld och andelen som uppger att de har begått grövre våld har minskat jämfört med 2000-talets början. I början av 2000-talet var det 6 procent som utsattes och 7 procent som begick grövre våld enligt Skolundersökningen om brott. Motsvarande andelar under 2019 var 4 procent för att utsättas för grövre våld och 3 procent för att begå grövre våld (Skolundersökningen om brott 2019: Om utsatthet och delaktighet i brott, Brå 2019).

Brå publicerade 2009 en kartläggning av grövre våld i skolan där man bl.a. gjorde en genomgång av den internationella forskningslitteraturen inom området som visar att det övergripande klimatet i skolan och de insatser som görs för att minska förekomsten av mindre grova våldshandlingar och mobbning spelar en central roll för möjligheterna att minska risken för alla former av skolvåld. Rapporten visar även att det under åren före rapportens publicering hade växt fram en samstämmig syn på hur skolor bör göra för att minimera risken för det allra grövsta skolvåldet, där en nuvarande eller före detta elev på skolan dödar en eller flera personer i eller i anslutning till skolans

lokaler. En central aspekt handlar om att arbeta för att information om förestående våldsdåd i skolan ska komma till de vuxnas kännedom i tid, för att de ska hinna agera och förhindra att något sker. Ett bra skolklimat är en väsentlig förutsättning för hotbedömning. Två av de faktorer som i den genomgångna forskningen nämns som viktiga för att skapa ett fungerande kommunikationsklimat är dels att samtliga elever har en tillitsfull relation till minst en vuxen i skolan som kan hantera förtroenden med skicklighet, dels att man ger elever möjligheter att anonymt berätta om såväl sina egna problem som sina bekymmer beträffande andra (Grövre våld i skolan, Brå 2009).

Riksdagen beslutade den 8 juni 2022 de ändringar i skollagen som regeringen föreslagit i propositionen Skolans arbete med trygghet och studiero (prop. 2021/22:160, 2021:22:UbU28, rskr. 2021/22:364), bl.a. att det ska anges att alla elever ska tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero. Med studiero avses enligt lagtexten att det finns goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen. Begreppet trygghet innefattar såväl att skapa en säker miljö som att förebygga och motverka kränkningar och arbeta främjande med normer och värden (prop. 2021/22:160 s. 39–42). Det anges vidare i den nya lydelsen av skollagen att huvudmannen ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om det förebyggande arbetet. Ändringarna träder i kraft den 1 augusti 2022. Riksdagen har i enlighet med propositionen beslutat fler ändringar i skollagen för att trygga elevers skolgång, men mer behöver göras.

Säkerhetskultur handlar om en organisations gemensamma sätt att tänka och agera i förhållande till risker och säkerhetsfrågor. Säkerhetsarbetet kan innefatta förebyggande planering, fysiska skyddsåtgärder såsom skalskydd, analyser av risker och sårbarheter och en medvetandehöjning hos personal. Säkerhetsarbetet kan behöva utformas olika för olika skolformer inom skolväsendet och för fritidshemmet. För ett framgångsrikt arbete med säkerhet behöver arbetet vara en del av den ordinarie verksamheten i skolan, förskolan och fritidshemmet och känt av all personal.

Hur kan det förebyggande arbetet stärkas?

Huvudmannen, dvs. kommunen eller den enskilda huvudmannen, har ett ansvar för barns, elevers och personals säkerhet i skola, förskola och fritidshem. Enligt skollagen ansvarar huvudmannen för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som meddelats med stöd av lagen och bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar (2 kap. 8 § skollagen). I skollagen finns vidare en upplysning om att det finns bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160) om kraven på en god arbetsmiljö och att det i vissa frågor som rör arbetsmiljön även finns bestämmelser i skollagen (5 kap. 4 §).

De krav som ställs på det lokala systematiska kvalitetsarbetet regleras i 4 kap. skollagen. Regleringen innebär en skyldighet för varje huvudman inom skolväsendet att på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (4 kap. 3 §). Motsvarande arbete ska även genomföras på förskole- och skolenhetsnivå (4 kap. 4 §). Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet ska vara att de nationella mål som finns för utbildningen i skollagen och andra föreskrifter uppfylls. Arbetet ska dokumenteras (4 kap. 5 och 6 §§). Riksdagen har i enlighet med förslag i den ovan nämnda propositionen Skolans arbete med trygghet och studiero (prop. 2021/22:160) beslutat att tydliggöra regleringen av det systematiska kvalitetsarbetet i skollagen, bl.a. genom att det ställs krav på att de bakomliggande orsakerna till uppföljningens resultat ska analyseras och att insatser för att utveckla utbildningen ska ske utifrån denna analys.

I arbetsmiljölagen finns bestämmelser om krav på en god arbetsmiljö. Arbetsgivare har en långtgående skyldighet att arbeta förebyggande med arbetsmiljöfrågor. Arbetsgivaren ska vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall. En utgångspunkt är att allt sådant som kan leda till ohälsa eller olycksfall ska ändras eller ersättas så att risken för ohälsa eller olycksfall undanröjs (3 kap. 2 §). Arbetsgivaren ska systematiskt planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att arbetsmiljön uppfyller föreskrivna krav på en god arbetsmiljö (3 kap. 2 a §).

Flera myndigheter har uppdrag med bäring på arbetsmiljö och säkerhet inom skolväsendet. Exempelvis har både Skolinspektionen och

Arbetsmiljöverket tillsyn över skolor. Skolinspektionen har tillsyn över att skollagen följs i bl.a. landets skolor (26 kap. 3 § skollagen) och Arbetsmiljöverket har tillsyn över att arbetsmiljölagen och föreskrifter som meddelas med stöd av lagen följs på landets arbetsplatser, däribland skolor (7 kap. 1 § arbetsmiljölagen och 2 § förordningen [2007:913] med instruktion för Arbetsmiljöverket). Flera olika myndigheter, däribland Statens skolverk och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, har också tagit fram bl.a. informationsmaterial till skolor och skolhuvudmän. Skolverket har också i sin instruktion ett uppdrag att inom ramen för sitt verksamhetsområde stödja kommuner och andra huvudmän i arbetet med säkerhet och krisberedskap (18 § förordningen [2015:1047] med instruktion för Statens skolverk). Barn i förskolan och elever i fritidshemmet omfattas inte av arbetsmiljölagen (1 kap. 3 § arbetsmiljölagen). Enligt skollagen ansvarar dock huvudmannen för att även dessa barn och elever erbjuds en god miljö.

När flera myndigheter arbetar inom samma område är samverkan viktigt. Att flera olika myndigheter är berörda och att lagstiftning som berör arbetsmiljön i skolväsendet finns i både skollagen och arbetsmiljölagen kan vara en styrka men det finns även risk för såväl överlappning som glapp i utförandet av uppdragen och därmed otydlighet för de berörda verksamheterna. Det kan exempelvis vara svårt för rektorer att orientera sig då informations- och stödmaterial om säkerhet i skolan tillhandahålls av flera olika myndigheter.

Utredaren ska därför

- kartlägga och analysera skolväsendets förebyggande arbete mot hot och våld,
- analysera och redogöra för erfarenheter och lärdomar efter inträffade våldsdåd i skolmiljö i Sverige och andra länder,
- lämna förslag på hur det förebyggande arbetet mot våldsdåd i skolväsendet kan stärkas genom såväl nationella som lokala åtgärder, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att förhindra och försvåra våldssituationer i skolväsendet

Hur kan operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå organiseras?

Skolväsendets verksamheter ska vara trygga för alla som vistas där. Hot, våld och kränkningar mot barn, elever, lärare och annan personal får aldrig accepteras. I uppmärksammade attentat i svensk skolmiljö har gärningsmannen som regel varit ung och haft problem med psykisk ohälsa på olika sätt och i vissa fall har det funnits kopplingar till våldsbejakande extremism.

Våld i skolmiljö är ett brett problem och berör flera aktörer. Flera instanser har en roll och ett ansvar för att upptäcka, förbygga och förhindra att det begås brott inom skolväsendet. Det kan även vara i skolmiljön som individer ger uttryck för eller signalerar en avsikt att begå våldshandlingar utanför skolan. Skolpersonal eller andra elever kan exempelvis uppmärksamma planerad brottslighet. En utmaning när flera aktörer har ett ansvar är risken för otydlighet i vem som ska ta ansvar i situationen. Detta kan medföra en avsaknad av ledning och initiativkraft.

I arbetet med att förebygga och förhindra våldssituationer ingår att göra riskbedömningar. Vid sådana riskbedömningar kan skola, förskola och fritidshem behöva samverka med andra aktörer, däribland polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård. När det är fråga om huvudmän med ett fåtal verksamheter, t.ex. en liten kommun eller en enskild huvudman för en fristående skola, kan samverkan också behövas inom ett större område exempelvis ett län. Det kan även behövas om hotbilden befaras sträcka sig över ett större område. För kvalificerade riskbedömningar krävs att det finns en strukturerad lokal samverkan där aktörerna möts med regelbundenhet. Det finns redan i dag forum och samverkan kring brottsförebyggande arbete på lokal nivå. Exempelvis har Polismyndigheten samverkansöverenskommelser i brottsförebyggande syfte med majoriteten av landets kommuner. Även på regional nivå finns samordningsfunktioner, exempelvis på länsstyrelserna. Det finns emellertid behov av att utveckla samverkan ytterligare.

En väl fungerande samverkan mellan exempelvis polis, skola, socialtjänst, vårdnadshavare, hälso- och sjukvård och i vissa fall även Säkerhetspolisen är av avgörande betydelse för att allvarlig brotts-

lighet ska kunna förebyggas, upptäckas och förhindras. I Säkerhetspolisens uppdrag ingår att skydda demokratin, bl.a. genom att motverka våldsbejakande extremism.

I lagrådsremissen Kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete, som beslutades den 16 juni 2022, föreslår regeringen att det ska införas en ny lag som ställer krav på kommunerna att arbeta med och ta ansvar för de brottsförebyggande frågorna på ett sätt som främjar effektivitet i samhällets samlade brottsförebyggande arbete. Det föreslås bl.a. att kommunerna ska ta visst ansvar för samordningen av det lokala brottsförebyggande arbete och att det i varje kommun ska finnas en samordningsfunktion. Funktionens uppgifter ska bl.a. vara att samordna och stödja kommunens interna arbete med brottsförebyggande frågor, fungera som kontaktpunkt för externa aktörer samt bidra till att information om brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet i kommunen sprids till invånare och andra som kan ha intresse av den.

Det finns behov av att konkretisera hur den operativa verksamheten avseende brottsförebyggande och brottsbekämpande frågor ska fungera med hänsyn till lokala och regionala skillnader och förutsättningar. När det gäller skolväsendet är det även viktigt att beakta att det finns enskilda huvudmän och utbildningsanordnare som genomför undervisning på entreprenad i skolväsendet. Det måste också vara tydligt vilken instans rektorer, lärare, förskollärare, personal i elevhälsan eller socialsekreterare ska kontakta när en person med riskbeteende identifieras inom skolväsendet, för att åtgärder snabbt ska kunna sättas in. Det kan exempelvis handla om att en skola behöver hjälp med en akut riskbedömning avseende en individ som uppvisat ett oroväckande beteende.

För att den operativa verksamheten ska fungera kan det finnas ett behov av att myndigheter och andra aktörer som ingår i samverkan kan dela uppgifter med varandra. Sådana uppgifter kan omfattas av sekretess eller tystnadsplikt.

Det pågår för närvarande omfattande utrednings- och lagstiftningsarbete kring förbättrade möjligheter till informationsdelning mellan myndigheter och andra aktörer. Regeringen har exempelvis tillsatt en utredning som ska lämna förslag på förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter (dir. 2022:37). Utredningen ska analysera och lämna förslag på för-

bättrade möjligheter till informationsdelning till och från brottsbekämpande myndigheter för andra myndigheter och aktörer.

I den mån det finns ett behov av att utbyta uppgifter med andra aktörer än brottsbekämpande myndigheter i de operativa samverkansorganen kan det behövas författningsändringar som möjliggör det.

Utredaren ska därför

- ge exempel på befintliga lokala eller regionala samverkansorgan och beskriva hur dessa fungerar,
- föreslå en lämplig organisering av lokala eller regionala operativa samverkansorgan,
- kartlägga vilka typer av uppgifter som kan behöva utbytas i de operativa samverkansorganen mellan aktörer, som inte är brottsbekämpande myndigheter,
- vid behov lämna förslag på författningsändringar som medför att nödvändiga uppgifter kan utbytas mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det kan finnas behov för skolpersonal att i vissa situationer ha särskilda befogenheter.

Rektorer och lärare i grundskolan och motsvarande skolformer samt gymnasie- och gymnasiesärskolan har i dag befogenheter att använda vissa disciplinära åtgärder. De disciplinära åtgärder som finns reglerade i skollagen är utvisning ur klassrummet, kvarsittning, skriftlig varning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid annan skolenhet, avstängning och omhändertagande av föremål (5 kap. 6–24 §§ skollagen). Syftet med de disciplinära åtgärderna är att säkra elevers trygghet och studiero (Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, prop. 2009/10:165 s. 324–326). Endast vissa av de disciplinära åtgärderna får användas i förskoleklassen. I förskolan får disciplinära åtgärder inte användas. I vuxenutbildningen gäller att rektorn eller en lärare får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande (5 kap. 6 och 17–20 §§). Vidare ska ordningsregler finnas för varje

skolenhet (5 kap. 5 §). Bestämmelserna om ordningsregler gäller inte förskola och vuxenutbildning.

Det finns alltså lagstiftning som ger möjlighet att förhindra eventuell skada genom att rektorer och lärare får vidta omedelbara och tillfälliga åtgärder för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande. Riksdagen har dessutom, efter förslag i den tidigare nämnda propositionen Skolans arbete med trygghet och studiero (prop. 2021/22:160), beslutat ändringar i skollagen som bl.a. innebär att all personal, inte enbart rektorer och lärare, ska få vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero. Det tydliggörs i skollagen att sådana åtgärder innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar. En sådan åtgärd får dock bara vidtas om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter. All personal ska också få omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen. Det förtydligas vidare att en elev kan stängas av från utbildningen, utan att mindre ingripande åtgärder först har prövats, om eleven agerar på ett sådant sätt att andra elevers eller personals säkerhet bedöms vara hotad. Ändringarna träder i kraft den 1 augusti 2022.

Rektorer, lärare och övrig personal inom skolväsendet har i dag inte möjlighet att t.ex. vid misstankar om att elever har med sig farliga föremål gå igenom exempelvis elevers väskor eller andra tillhörigheter som en elev har med sig till skolan. Enligt regeringsformen (RF) är var och en gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation (2 kap. 6 § första stycket RF). Med kroppsvisitation avses enligt förarbetena till RF undersökning av en persons kläder eller av något som denne har med sig, t.ex. en handväska (prop. 1975/76:209 s. 147). Skyddet mot kroppsvisitation får endast begränsas genom lag (2 kap. 20 § första stycket 2 RF). En sådan begränsning får endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får

inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 21 § RF).

Justitieombudsmannen (JO) har uttalat att oavsett om personalen på en skola öppnar en elevs väska eller om väskan på uppmaning av personalen frivilligt öppnas av eleven själv så att personalen kan se vad som förvaras i den måste åtgärden vara att bedöma som en kroppsvisitation i den mening som avses i regeringsformen (se JO 2004/05 s. 337). Däremot har JO tidigare funnit att åtgärden att öppna elevskåp och visitera deras innehåll inte varit att anse som husrannsakan i RF:s mening (se JO 1978/79 s. 396 och JO 1988/89 s. 352). JO har i det nämnda beslutet från 2004/05, anfört att det kan diskuteras om en skolledning behöver utökade befogenheter att ingripa för att uppfylla sitt ansvar att upprätthålla ordningen i en skola. JO har även i ett beslut från 2022 anfört att det kan vara angeläget att utreda frågan vidare (dnr 6649-2020). JO har överlämnat besluten till regeringen för kännedom.

Enligt 2 kap. 19 § RF får vidare lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Europakonventionen gäller som lag i Sverige (lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). I artikel 8 i Europakonventionen uppställs ett skydd som liknar det som finns i 2 kap. 6 § RF. Av artikeln framgår att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Inskränkningar i skyddet kan godtas, under förutsättning att de är lagliga och ägnade att tillgodose något av de intressen som räknas upp i bestämmelsen. Bland dessa intressen kan särskilt nämnas den allmänna säkerheten, förebyggande av oordning eller brott och skydd för andra personers fri- och rättigheter. För att vara godtagbar måste en inskränkning vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle.

Enligt artikel 16 i barnkonventionen, som också gäller som lag i Sverige, har barn rätt till lagens skydd mot godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens. Vidare framgår av artikel 28 att staten ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överens-

stämmelse med konventionen. Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3).

Av läroplanerna för de obligatoriska skolformerna framgår att läraren ska iaktta respekt för elevens integritet. Att respektera den enskildes integritet är av yttersta vikt. Men skyddet för den enskildes integritet måste också vägas mot andra skyddsvärda intressen som att t.ex. förhindra brott. Det kan därför i vissa situationer finnas särskilda skäl som talar för att någon eller några personalkategorier inom skolväsendet bör få genomsöka t.ex. en väska som någon har tagit med sig till en skola, förskola eller ett fritidshem.

Det ska i sammanhanget också beaktas att frågeställningen inte kan avgränsas till att enbart avse elever. Det kan t.ex. vara en tidigare elev som kommer på besök till en skola med brottsliga avsikter.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till om det behöver finnas en möjlighet för personalen vid en skola, förskola eller ett fritidshem att i vissa situationer få genomföra kroppsvisitation av barn, elever och andra personer,
- om behov anses finnas, lämna sådana förslag,
- säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med de krav som ställs upp enligt regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges åtaganden i övrigt när det gäller mänskliga rättigheter,
- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Skolväsendets beredskap att agera i situationer med pågående dödligt våld behöver säkerställas

Det förebyggande och främjande arbetet bör alltid vara i fokus. Skolor, förskolor och fritidshem behöver emellertid även ha en beredskap för att agera om en våldssituation inträffar i eller i närområdet kring skolan, förskolan eller fritidshemmet. Våldssituationer kan se olika ut och gärningspersonerna kan ha olika motiv. Att ha bered-

skap inför situationer med våld eller pågående dödligt våld är därför komplext.

Begreppet pågående dödligt våld omfattar ett spektrum av händelser, där den gemensamma nämnaren består i att en eller flera gärningspersoner utsätter allmänheten för ett livsfarligt våld som oftast pågår tills våldet avbryts av någon annan än gärningspersonerna själva.

Attentat sker ofta mycket snabbt. Det innebär att polisen inledningsvis inte är på plats och den personal som är på skolan, förskolan eller fritidshemmet omedelbart måste göra rätt saker för att skadeutfallet ska bli så litet som möjligt. Det innebär i sin tur att det måste finnas en beredskap för akuta åtgärder. Det kan t.ex. handla om att det finns tillgång till olika typer av larm. Om ett pågående dödligt våld inte omedelbart kan avbrytas kommer åtgärder för att varna och få undan människor som är hotade att vara av stor betydelse.

Att rädda människors liv och hälsa vid pågående dödligt våld i publik miljö förutsätter effektiva och samordnade insatser, utifrån en aktörsgemensam inriktning. Det kräver att berörda aktörer är mentalt förberedda och att de gemensamt har planerat samt utbildat och övat sin personal.

Utredaren ska därför

- kartlägga och analysera skolväsendets beredskap att agera i pågående våldssituationer,
- lämna förslag på åtgärder för att stärka beredskap och kompetens att hantera våldssituationer, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redogöra för ekonomiska och praktiska konsekvenser av sina förslag. Om förslagen innebär kostnadsökningar för staten respektive regioner och kommuner ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. Utöver vad som i övrigt följer av kommittéförordningen (1998:74) ska utredaren särskilt ha ett barnrättsperspektiv i de analyser som görs och redovisa förslagens konsekvenser utifrån såväl FN:s barnkonvention som FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vidare ska alternativa lösningar som övervägts beskrivas liksom skälen till att de har valts bort. Ut-

redaren ska vidare göra en analys utifrån dataskyddssynpunkt av sådana behandlingar av personuppgifter som är en nödvändig konsekvens av utredningens förslag.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet. Utredaren ska även beakta relevant arbete som bedrivs vid Brå och andra myndigheter. Under genomförandet av uppdraget ska utredaren, i den utsträckning som bedöms lämplig, också ha en dialog med och inhämta upplysningar från de aktörer som berörs av aktuella frågor. Utredaren ska vidare, i den utsträckning det bedöms angeläget, föra en dialog med barn och unga.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2023. En delredovisning avseende uppdraget att lämna förslag till lämplig organisering av operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå ska lämnas senast den 15 februari 2023. Kartläggningen av vilka typer av uppgifter som kan behöva utbytas i de operativa samverkansorganen mellan aktörer, som inte är brottsbekämpande myndigheter samt eventuella förslag på författningsändringar som medför att nödvändiga uppgifter kan utbytas mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter ska dock redovisas i slutbetänkandet.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv 2023:22

Tilläggsdirektiv till utredningen om att säkerheten i skolan ska förbättras (U 2022:04)

Beslut vid regeringssammanträde den 9 februari 2023

Utvidgning av och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 22 juni 2022 kommittédirektiven Säkerheten i skolan ska förbättras (dir. 2022:86). Utredaren ska lämna förslag till åtgärder för att förbättra arbetet med säkerhet i skolväsendet, bl.a. genom att föreslå en lämplig organisering av lokala eller regionala operativa samverkansorgan. Enligt direktiven skulle uppdraget redovisas senast den 31 augusti 2023. En delredovisning av uppdraget att lämna förslag till operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå skulle lämnas senast den 15 februari 2023.

Uppdraget utvidgas. Utredaren ska nu också bl.a.

- föreslå hur ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör utformas för skolväsendet,
- lämna förslag på hur en anmälningsskyldighet bör utformas för de obligatoriska skolformerna, fritidshemmet, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och den kommunala vuxenutbildningen (komvux) för att polisanmälan som huvudregel ska göras vid kännedom eller misstanke om att en elev har begått ett brott, inom eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets verksamhet, och

- lämna förslag som tydliggör principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga.

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 29 februari 2024. Uppdraget att lämna förslag till operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå ska i stället delredovisas senast den 15 juni 2023. Kartläggningen av vilka typer av uppgifter som kan behöva utbytas i de operativa samverkansorganen mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter samt eventuella förslag på författningsändringar som medför att nödvändiga uppgifter kan utbytas mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter ska även fortsättningsvis redovisas i slutbetänkandet.

Det brottsförebyggande arbetet i skolväsendet behöver stärkas

Barn och unga kan vara brottsoffer

Brottsförebyggande rådets (Brå) skolundersökning om brott 2021 visar att 45 procent av de tillfrågade eleverna i årskurs 9 uppger att de utsatts för stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under de senaste tolv månaderna. Detta gäller brott både på och utanför skolan. Andelen som uppger att de utsatts för brott är relativt konstant över tid. År 2015 uppgav 48 procent att de utsatts för brott. År 2017 var andelen 51 procent och 2019 uppgav 48 procent att de utsatts för brott (Skolundersökningen om brott 2021: Om utsatthet för och delaktighet i brott, Brå 2022). Andelen utsatta 2021 är således något lägre än 2019 men fortfarande oacceptabelt hög.

Stöldbrott är den typ av brott som flest elever uppger sig ha utsatts för (24 procent), följt av misshandel (19 procent), sexualbrott (15 procent), hot (11 procent) och rån (3 procent). Pojkar och flickor uppger utsatthet för brott i ungefär lika stor omfattning. Bland pojkar är det vanligast att ha blivit utsatt för stöldbrott följt av misshandel. Bland flickor är sexualbrott vanligast följt av stöldbrott (Skolundersökningen om brott 2021: Om utsatthet för och delaktighet i brott, Brå 2022).

Skolmiljön är en vanlig brottsplats när barn och unga utsätts för brott. Det är den vanligaste brottsplatsen för misshandel och för fysiska sexuella kränkningar bland pojkar. Svenskfödda elever med

två utrikesfödda föräldrar samt utrikesfödda elever uppger utsatthet för brott i större utsträckning än svenskfödda elever med svenskfödda föräldrar. Elevers oro för att bli utsatta för brott får stora konsekvenser. Bland de tillfrågade eleverna är det vanligt att oro för att utsättas för brott medfört att man medvetet undvikit specifika personer eller platser, undvikit att gå ut kvällstid eller hållit sig borta från skolan en hel dag. Det är vanligast bland flickor att oro för brott medfört någon form av konsekvens (57 procent, jämfört med 44 procent bland pojkar) (Skolundersökningen om brott 2021: Om utsatthet för och delaktighet i brott, Brå 2022).

Barn och unga kan också vara förövare

I Skolundersökningen om brott 2021 uppger 50 procent av eleverna att de begått något brott (stöldbrott, våldsbrott, skadegörelse eller narkotikabrott) vid minst ett tillfälle under de senaste 12 månaderna. Det är vidare vanligt att elever som är delaktiga i brott också är utsatta för brott. När det kommer till elevernas syn på vänners beteende uppger 34 procent av pojkarna och 20 procent av flickorna att det vore okej eller ganska okej om kompisarna slog ner någon som sagt förolämpande saker. Vidare uppgav 22 procent av pojkarna och 12 procent av flickorna att det skulle vara helt okej eller ganska okej om kompisarna stal något i en affär (Skolundersökningen om brott 2021: Om utsatthet för och delaktighet i brott, Brå 2022).

Att ha uppgett delaktighet i brott är totalt sett något vanligare bland pojkar (51 procent) än bland flickor (49 procent). Samtliga brottstyper är vanligast bland pojkar, förutom stöld som är något vanligare bland flickor. Könsskillnaderna är relativt små vid narkotikabrott, men större vid våldsbrott och skadegörelse. Bland svenskfödda med två utrikesfödda föräldrar har en något högre andel, jämfört med svenskfödda med minst en svenskfödd förälder, uppgett delaktighet i våldsbrott, skadegörelse och narkotikabrott, medan det för stöldbrott är vanligare bland svenskfödda elever med minst en svenskfödd förälder att ha uppgett delaktighet. Delaktighet i brott är också vanligare bland elever med skilda föräldrar och, framför allt, bland elever där familjen har svaga ekonomiska resurser (Skolundersökningen om brott 2021: Om utsatthet för och delaktighet i brott, Brå 2022).

Det finns behov av både situationell och social brottsprevention i skolväsendet

Alla elever ska tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero (5 kap. 3 § skollagen [2010:800]). Ett arbete för trygghet är nära sammankopplat med hur skolan ser till att förebygga och motverka kränkningar och att det finns ett främjande arbete med normer och värden. Det är viktigt att arbetet med detta sker på ett skolövergripande sätt och att skolans personal har ett gemensamt förhållningssätt.

Skolan har en viktig roll när det gäller att förebygga brott. En utgångspunkt för brottsförebyggande arbete är att åtgärderna kan vara såväl situationella som sociala och ske på olika preventionsnivåer. Ofta är en kombination av situationella och sociala åtgärder mot ett visst problem det mest effektiva.

Situationell brottsprevention riktas mot tillfället, platsen eller sammanhanget där brottet begås, liksom mot brottsobjektet. Fokus ligger alltså inte på individen och hans eller hennes motivation att begå brott. Det kan handla om att öka risken för upptäckt eller att minska brottsobjektets tillgänglighet genom kontroll eller övervakning på en plats eller vid ett objekt t.ex. genom lås och larm.

Social brottsprevention syftar till att motverka att individer antingen börjar begå brott i unga år eller återfaller i ny brottslighet efter avtjänat straff. Här återfinns alltifrån generella insatser bl.a. i skolan, förskolan och fritidshemmet till insatser mot riskgrupper eller enskilda individer som löper stor risk att begå eller som har begått brott. Exempel på sociala brottsförebyggande åtgärder är föräldraskapsstöd, antimobbningsprogram och motiverande samtal.

Uppdraget att utreda skolväsendets brottsförebyggande roll

Skolan kan vara en skyddsfaktor

För att skolan ska vara framgångsrik i sitt uppdrag att ge alla elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet är det viktigt att skolan fokuserar på kärnuppdraget, det vill säga att elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden (1 kap. 4 § skollagen). För barn och unga som far illa kan skolan göra stor skillnad. Skolrelaterade problem och social utsatthet hänger ofta samman och kan förstärka varandra. Enligt

Social rapport 2010 visar forskning att skolframgång är den starkast skyddande faktorn för alla barn (Socialstyrelsen 2010). Det är därför essentiellt att alla elever lyckas i skolan och att skolan är en trygg plats. Tidiga insatser och arbete för att alla elever ska uppfylla betygskriterierna blir därför tillsammans med bl.a. stödinsatser, elevhälsoarbete samt trygghet och studiero en viktig utgångspunkt för brottsförebyggande arbete i skolan. Det är vidare viktigt att inom skolväsendet arbeta förebyggande med att stärka en värdegrund som bl.a. bygger på respekt för mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar.

Skolväsendets roll i det brottsförebyggande arbetet bör tydliggöras

Att arbeta trygghetsskapande och brottsförebyggande i skolan, förskolan och fritidshemmet fyller flera syften, exempelvis att öka tryggheten och minska brottsligheten i skolmiljön, och att ge barn och unga kunskap om vilka konsekvenser brottslighet kan medföra. Arbete som bedrivs inom skolväsendet är vidare en viktig del av samhällets arbete mot våldsbejakande extremism. En bra utbildning i en trygg skola som arbetar med skolans demokratiska uppdrag kan förebygga att unga radikaliseras och involveras i våldsbejakande extremism.

Det finns många och ofta komplexa orsaker till att en individ begår brott. Risken för brott ökar när nödvändiga skyddsfaktorer saknas under uppväxten. Det behövs åtgärder såväl för att skydda barn och unga från att utsättas för brott, som för att förhindra att barn och unga börjar begå brott och involveras i en livsstil som präglas av brottslighet. I skolan finns möjligheter att förebygga såväl destruktiva handlingar som framtida brottslighet. Det är nödvändigt att skolan och samhället i övrigt identifierar vilket stöd och vilka insatser som behövs för individer som tillhör riskgrupper, samt agerar i tid vid misstanke om brott, att adekvata och tillräckliga insatser beslutas för den enskilda individen och att dessa noggrant följs upp.

Brottsförebyggande arbete syftar till att minska risken för att brott alls ska begås. I det brottsförebyggande arbetet görs insatser för att påverka orsakerna till eller förutsättningarna för brottsligheten. Det är viktigt att det brottsförebyggande arbetet bedrivs effektivt och evidensbaserat. Det är vidare av central betydelse att brotts-

förebyggande arbete bedrivs på lokal nivå utifrån den lokala problembilden, nära människor och nära potentiella brottstillfällen.

I propositionen Kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (prop. 2022/23:43), som beslutades den 22 december 2022, föreslår regeringen att det ska införas en ny lag som ställer krav på kommunerna att arbeta med och ta ansvar för de brottsförebyggande frågorna på ett sätt som främjar effektivitet i samhällets samlade brottsförebyggande arbete. Varje kommun ska bl.a. verka för att strategiska brottsförebyggande frågor hanteras i ett särskilt forum (strategiskt råd) där kommunen och relevanta aktörer ingår. Rådet ska ledas av kommunen och utgöra ett forum för dialog mellan de aktörer som är närmast berörda, exempelvis Polismyndigheten, skolväsendet, socialtjänsten och andra offentliga aktörer samt aktörer inom näringslivet och det civila samhällets organisationer. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2023.

Av propositionen framgår att bl.a. skolväsendet har en särställning i det brottsförebyggande arbetet. Mot bakgrund av att ett flertal aktörer bidrar till det lokala brottsförebyggande arbetet samt att skolor, förskolor och fritidshem kan ha olika typer av huvudmän är det angeläget att närmare analysera vilken roll skolväsendet bör ha i det brottsförebyggande arbetet i förhållande till andra offentliga och privata aktörer.

Utredaren ska därför

- beskriva och analysera på vilka olika sätt man inom respektive skolform och fritidshemmet kan bidra till det brottsförebyggande arbetet,
- föreslå hur ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör utformas för skolväsendet, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att utreda en anmälningsskyldighet

Barn under 15 år som misstänks för brott

Det finns i dag inget formellt hinder för personalen på en skola eller ett fritidshem, eller för huvudmannen, att göra en polisanmälan om det finns en misstanke om att en elev har begått ett brott men det

finns inte heller någon sådan skyldighet. Riksdagens ombudsmän (JO) har vid flera tillfällen uttalat att skolor bör vara återhållsamma med att göra polisanmälningar mot barn i de yngsta elevgrupperna eftersom sådana anmälningar normalt inte blir föremål för någon utredning från polisen sida (se t.ex. dnr 352-1998, dnr 4418-2006 och dnr 2211-2017). Skolpersonal är dock enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) skyldiga att anmäla till socialtjänsten om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Om det finns anledning att anta att ett brott som faller under allmänt åtal har förövats ska som huvudregel en förundersökning inledas (23 kap. 1 § rättegångsbalken). Under förundersökningen ska det bl.a. utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om det finns tillräckliga skäl för åtal mot honom eller henne (23 kap. 2 § rättegångsbalken). En förundersökning får dock inte inledas mot ett misstänkt barn som vid gärningen inte har fyllt 15 år. Det är socialtjänsten och socialnämnden som har huvudansvaret för att åtgärder vidtas mot barn. Däremot kan en utredning om ett brott i vissa fall inledas mot någon som inte fyllt 15 år enligt bestämmelserna i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Trots att barn under 15 år inte är straffmyndiga finns det en möjlighet att under vissa förutsättningar begära prövning i domstol av frågan om den unge har begått ett brott, en s.k. bevistalan (38 § LUL).

I lagrådsremissen Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott, som beslutades den 26 januari 2023, lämnar regeringen ett antal förslag som syftar till att förbättra regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i dessa utredningar. Bland annat föreslår regeringen att fler utredningar om brott ska få genomföras när barn under 15 år misstänks för brott och att bevistalan ska få väckas i fler fall.

Det bör införas en skyldighet för skolor att anmäla brott

För att brottslighet ska kunna bekämpas är det grundläggande att begångna brott upptäcks, utreds och lagförs, vilket huvudsakligen är en uppgift för rättsväsendets myndigheter. Det är dock en viktig uppgift för hela samhället att förebygga och förhindra att barn och

unga begår brott och fokus bör ligga på tidiga insatser. Om barn och unga hamnar i en kriminell bana är det viktigt att samhället vidtar åtgärder och att dessa åtgärder är tidiga, tillräckliga och samordnade. Barn och unga som begår brott har ofta ett särskilt behov av stöd och hjälp för att i fortsättningen avhålla sig från kriminalitet. För barn under 15 år är det socialtjänstens ansvar att vidta åtgärder medan det för unga mellan 15 och 20 år kan sägas vara ett delat ansvar mellan socialtjänsten, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten samt i vissa fall Kriminalvården och Statens Institutionsstyrelse (SiS).

I dag har varken huvudmannen eller personalen på en skola eller ett fritidshem någon skyldighet att anmäla misstanke om brott. Skolan är dock en del av samhället och måste utifrån sitt uppdrag bidra till att det finns goda förutsättningar för elevers lärande och utveckling. Kriminalitet måste vara lika oacceptabelt i skolmiljön som i andra delar av samhället. Utgångspunkten bör därför vara att brott och kriminalitet behandlas på samma sätt i skolan som i samhället i övrigt. När ett beslut om polisanmälan ska tas behöver emellertid flera faktorer vägas in, däribland elevens ålder och händelsens art. Brottsliga handlingar ska dock aldrig accepteras. Därför bör skolans huvudregel vara att misstanke om brott ska polisanmälas.

Utredaren ska därför

- lämna förslag på hur en anmälningsskyldighet bör utformas för de obligatoriska skolformerna, fritidshemmet, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och komvux för att polisanmälan som huvudregel ska göras vid kännedom eller misstanke om att en elev har begått ett brott, inom eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets verksamhet,
- säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med de krav som ställs upp enligt regeringsformen, Europakonventionen, Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och Sveriges åtaganden i övrigt när det gäller mänskliga rättigheter,
- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att utreda tillträdesbegränsningar till skolor, förskolor och fritidshem

Allmänheten har inte fritt tillträde till skolor, förskolor och fritidshem

Förskolor och skolor är ingen allmän eller offentlig plats. JO har i ett beslut från 2022 (dnr 730-2020) uttalat att när det gäller skollokaler och skolgårdar finns det ingen särskild reglering av allmänhetens rätt till tillträde. Det finns därför inget som hindrar att en skola har regler för när besök tillåts. Om någons tillträde till en skola behöver begränsas kan beslut om tillträdesförbud fattas. Enligt JO är det en uppgift för huvudmannen att fatta sådana beslut, men beslutanderätten kan delegeras till rektorn.

JO konstaterar vidare i beslutet att det inte finns något som hindrar att en skola har förhållandevis restriktiva regler för när besök av t.ex. föräldrar tillåts. Reglerna får dock inte utformas på ett sätt som omöjliggör sådan samverkan med och information till vårdnadshavare och föräldrar som skolan enligt skolförfattningarna ska ansvara för. Naturligtvis får reglerna inte heller utformas på ett sätt som skulle strida mot kraven på iakttagande av saklighet och opartiskhet i 1 kap. 9 § regeringsformen. Regeringen noterar att krav på tillgänglighet i vissa fall även kan följa av bestämmelser i 2 kap. tryckfrihetsförordningen om tillgång till allmänna handlingar eller av 7 § förvaltningslagen (2017:900) om myndigheternas tillgänglighet.

Straffansvar för olaga intrång gäller för den som obehörigen tränger in eller stannar kvar i t.ex. en byggnad, på en gårdsplan eller på en annan liknande plats (4 kap. 6 § andra stycket brottsbalken). I propositionen Ett modernare straffrättsligt skydd mot hemfridsbrott och olaga intrång anges att t.ex. skolor och förskolor inkluderas i begreppet byggnad och att t.ex. skolgårdar under vissa förutsättningar kan inkluderas i uttrycket annan liknande plats (prop. 2021/22:194 s. 21).

Det behöver säkerställas att obehöriga inte uppehåller sig i lokalerna

Skolor, förskolor och fritidshem är, som ovan nämnts, inga allmänna eller offentliga platser. Under lång tid har det trots detta varit vanligt att svenska skolor har varit tillgängliga för alla, med olåsta dörrar och utan att besökare registreras eller kontrolleras på andra sätt. På så

sätt har svenskt skolväsende skilt sig från andra ur ett internationellt perspektiv.

Det finns i dag inte heller något krav på att en skola, en förskola eller ett fritidshem ska ha fastställda generella regler för i vilka situationer som andra än barn, elever och skolpersonal ska ges tillträde till lokalerna eller till skol-, förskole- eller fritidshemsområdet.

En god säkerhetskultur handlar om att anställd personal har kunskap om vilka hot som finns, hur organisationens säkerhet är utformad och har kunskap och vilja att bidra till att förbättra och upprätthålla säkerheten (Säkerhet i offentlig miljö: Skydd mot antagonistiska hot och terrorism, MSB 2019). Tillträdesbegränsningar kan vara en viktig del i arbetet med att skapa förutsättningar för en ökad trygghet och säkerhet i skolan, förskolan och fritidshemmet. Av Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) vägledning Säkerhet i offentlig miljö: Skydd mot antagonistiska hot och terrorism framgår att tillträdesbegränsningar kan ske genom t.ex. behörighetskontroller för in- och utpassering eller byggnadstekniska åtgärder som lås, stängsel och sektionering. Behörighetskontroller syftar till att försäkra sig om att inte obehöriga vistas på platser som inte är öppna för allmänheten. Hur behörighetskontroller bör genomföras varierar beroende på verksamhetens krav på bl.a. tillgänglighet. Behörighetskontrollernas omfattning bör stå i proportion till de risker som finns för verksamheterna (MSB 2019).

Alla barn och elever har rätt till en trygg och säker skol-, förskole- och fritidshemsmiljö. Skola, förskola och fritidshem behöver därför säkerställa att obehöriga inte uppehåller sig i lokalerna eller på skol-, förskole- eller fritidshemsområdet.

Utredaren ska därför

- lämna förslag som tydliggör principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga,
- lämna förslag på åtgärder för att stärka beredskap och kompetens att hantera tillträdesbegränsningar inom skolväsendet,
- säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med de krav som ställs upp enligt regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges åtaganden i övrigt när det gäller mänskliga rättigheter,

- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redogöra för ekonomiska och praktiska konsekvenser av sina förslag. Om förslagen innebär kostnadsökningar för staten respektive regioner och kommuner ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. Utöver vad som i övrigt följer av kommittéförordningen (1998:74) ska utredaren i de delar det är aktuellt redovisa förslagens konsekvenser utifrån Sveriges internationella åtaganden. Utredaren ska bl.a. särskilt ha ett barnrättsperspektiv i de analyser som görs och redovisa förslagens konsekvenser utifrån såväl FN:s barnkonvention som FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vidare ska alternativa lösningar som övervägts beskrivas liksom skälen till att de har valts bort. Utredaren ska vidare göra en analys utifrån dataskyddssynpunkt av sådana behandlingar av personuppgifter som är en nödvändig konsekvens av utredningens förslag.

Redovisning av uppdraget

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 29 februari 2024. Delredovisningen av uppdraget att lämna förslag till lämplig organisering av operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå ska i stället lämnas senast den 15 juni 2023. Kartläggningen av vilka typer av uppgifter som kan behöva utbytas i de operativa samverkansorganen mellan aktörer, som inte är brottsbekämpande myndigheter samt eventuella förslag på författningsändringar som medför att nödvändiga uppgifter kan utbytas mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter ska även fortsättningsvis redovisas i slutbetänkandet.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv 2023:120

Tilläggsdirektiv till Skolsäkerhetsutredningen (U 2022:04)

Beslut vid regeringssammanträde den 10 augusti 2023

Utvidgning och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 22 juni 2022 kommittédirektiv Säkerheten i skolan ska förbättras (dir. 2022:86). Uppdraget skulle redovisas senast den 31 augusti 2023. En delredovisning av uppdraget att lämna förslag till operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå skulle lämnas senast den 15 februari 2023. Genom tilläggsdirektiv som beslutades den 9 februari 2023 (dir. 2023:22) utvidgades uppdraget och utredningstiden förlängdes till den 29 februari 2024. En delredovisning av uppdraget att lämna förslag till lämplig organisering av operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå skulle i stället lämnas senast den 15 juni 2023. Deluppdraget redovisades angivet datum i delbetänkandet Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28).

Uppdraget ändras och utvidgas. Utredaren ska nu också

- kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte och föreslå författningsändringar som medför att sådana uppgifter kan utbytas,
- analysera och ta ställning till om det finns behov av andra åtgärder för att underlätta nödvändig informationsdelning mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottförebyggande syfte och vid behov lämna sådana förslag,

- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningstiden förlängs. Det nya uppdraget ska i stället redovisas senast den 29 september 2024. Utredarens övriga uppdrag ska delredovisas senast den 29 februari 2024.

Uppdraget att föreslå hur förutsättningarna för att utbyta uppgifter mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter kan förbättras

Av den sakpolitiska överenskommelsen mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna (Tidöavtalet) framgår att en översyn ska göras av sekretessreglerna för att möjliggöra informationsutbyte mellan skola, socialtjänst och polis i ärenden som gäller unga.

Med skola avses i dessa direktiv förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, fritidshemmet, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

Hos myndigheter kan uppgifter vara sekretessbelagda till skydd för enskilda och hos enskilda skolhuvudmän gäller tystnadsplikt

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, innehåller bestämmelser om bl.a. sekretess i myndigheters och vissa angivna enskilda organs verksamhet (se 2 kap. OSL). De enskilda organ som anges i 2 kap. OSL och i bilagan till OSL ska jämställas med myndighet vid tillämpning av OSL. Med sekretess avses ett förbud att röja en uppgift, vare sig det sker muntligen, genom utlämnande av en allmän handling eller på något annat sätt (3 kap. 1 § OSL). Sekretessen enligt OSL kan gälla till skydd för allmänna intressen (15–20 kap.) eller till skydd för enskilda intressen (21–40 kap.). För enskilda som inte ska tillämpa OSL kan det finnas bestämmelser om tystnadsplikt i annan lag.

Inom skolväsendet finns det offentliga respektive enskilda huvudmän. Enligt skollagen (2010:800) kan enskilda efter ansökan godkännas som huvudmän för förskola, förskoleklass, grundskola, an-

passad grundskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola eller fritidshem (2 kap. 7 §). För offentliga huvudmän finns det bestämmelser om sekretess i 23 kap. OSL och för enskilda huvudmän finns det bestämmelser om tystnadsplikt i 29 kap. 14 § skollagen.

I OSL regleras sekretess till skydd för enskilda inom utbildning i 23 kap. Där framgår att när det gäller förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan gäller sekretess bl.a. för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i sådan elevhälsa som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men (23 kap. 2 § första stycket OSL). I fritidshemmet gäller sekretess bl.a. för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i sådan särskild elevstödjande verksamhet som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men (23 kap. 3 § första stycket OSL). I den kommunala vuxenutbildningen gäller sekretess bl.a. för uppgift som hänför sig till psykologisk undersökning eller behandling och för uppgift om en enskilds personliga förhållanden hos psykolog, kurator eller hos studie- och yrkesvägledningen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (23 kap. 5 § första stycket).

Enligt 29 kap. 14 § skollagen får den som är eller har varit verksam i enskilt bedriven förskola, fritidshem eller förskoleklass inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskildas personliga förhållanden. Utöver detta får den som är eller har varit verksam inom annan enskilt bedriven verksamhet enligt skollagen inte obehörigen röja vad han eller hon i övrigt har fått veta om någons personliga förhållanden i elevhälsoverksamhet som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats eller i särskild elevstödjande verksamhet.

Sekretess till skydd för enskild inom socialtjänsten regleras i 26 kap. OSL. Där framgår att inom socialtjänsten gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men (26 kap. 1 § första stycket OSL).

Det finns vidare bestämmelser om sekretess till skydd för enskild i verksamhet som syftar till att förebygga eller beivra brott i

35 kap. OSL. Sekretess gäller bl.a. för uppgifter om en enskilds personliga och ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men och uppgiften förekommer i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål, eller annan verksamhet som syftar till att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott eller verkställa uppbörd och som bedrivs av en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Skatteverket, Tullverket eller Kustbevakningen (35 kap. 1 § första stycket 1 och 4 OSL).

Det finns även bestämmelser om sekretess till skydd för det allmänna intresset av att förebygga eller beivra brott (se 18 kap. OSL).

Det finns möjligheter att utbyta sekretessbelagda uppgifter

Sekretess gäller som huvudregel inte bara i förhållande till allmänheten utan även mellan myndigheter eller mellan olika verksamhetsgrenar inom samma myndighet när de är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra (8 kap. 1 och 2 §§ OSL).

Myndigheter har enligt 8 § förvaltningslagen (2017:900) en skyldighet att inom sina verksamhetsområden samverka med andra myndigheter. I 6 kap. 5 § OSL anges därför vidare att en myndighet på begäran av en annan myndighet ska lämna en uppgift som den förfogar över, om inte uppgiften är sekretessbelagd eller det skulle hindra arbetets behöriga gång. Att en uppgift är sekretessbelagd innebär att det är fråga om en sekretessreglerad uppgift för vilken sekretess gäller i ett enskilt fall (3 kap. 1 § OSL), dvs. den myndighet som förfogar över uppgiften har bedömt att det inte är möjligt att överlämna uppgiften antingen därför att det gäller absolut sekretess för uppgiften eller därför att det inte bedöms möjligt att lämna över uppgiften inom ramen för det skaderekvisit som anges i sekretessbestämmelsen. I vissa fall finns det dock sekretessbrytande bestämmelser. En sådan bestämmelse innebär att en sekretessbelagd uppgift får lämnas ut under vissa förutsättningar (3 kap. 1 § OSL).

Sekretessbrytande bestämmelser finns i OSL, i första hand i 10 kap., men det förekommer även att sådana bestämmelser har tagits in i anslutning till enskilda sekretessbestämmelser i de olika sekretesskapitlen i OSL. Sekretessbrytande bestämmelser som syftar till att

förebygga brott finns i 10 kap. 18 a–18 c §§ OSL, en sekretessbrytande bestämmelse som syftar till ett omedelbart polisiärt ingripande mot unga finns i 10 kap. 20 § OSL, sekretessbrytande bestämmelser som avser misstankar om vissa begångna brott mot unga finns i 10 kap. 21 och 22 §§, sekretessbrytande bestämmelser som avser misstankar om begången terroristbrottslighet finns i 10 kap. 22 § och sekretessbrytande bestämmelser som avser misstankar om begångna brott i övrigt finns i 10 kap. 23 och 24 §§ OSL. Det finns därutöver en möjlighet för myndigheter att lämna uppgifter som omfattas av sekretess till en enskild eller till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Vidare finns en s.k. generalklausul i OSL som innebär att uppgifter som omfattas av sekretess får lämnas till en myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda (10 kap. 27 § första stycket OSL). Bestämmelsen kan ha viss betydelse för att myndigheter ska kunna samverka för att förebygga och bekämpa brott. Generalklausulen är dock inte tillämplig på bl.a. socialtjänstsekretess (10 kap. 27 § andra OSL). Enligt 10 kap. 28 § OSL hindrar dock inte sekretess att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av någon lag eller förordning. När en myndighet, med stöd av en sekretessbrytande bestämmelse, får en sekretessbelagd uppgift av en annan myndighet gäller sekretess för uppgiften hos den mottagande myndigheten endast om sekretess följer av en primär sekretessbestämmelse som är tillämplig hos den mottagande myndigheten eller av en bestämmelse om överföring av sekretess (7 kap. 2 § OSL).

Det pågår ett omfattande utrednings- och lagstiftningsarbete om förbättrade möjligheter till informationsdelning

Det pågår för närvarande omfattande utrednings- och lagstiftningsarbete om förbättrade möjligheter till informationsdelning mellan myndigheter och andra aktörer.

I promemorian Utökat informationsutbyte (Ds 2022:13) lämnas bl.a. förslag om en generell sekretessbrytande bestämmelse. Förslaget innebär att sekretess till skydd för en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden inte ska hindra att uppgift lämnas till en annan myndighet, om det behövs för att den mottagande myndigheten ska

kunna fullgöra författningsreglerad verksamhet. En uppgift ska dock inte lämnas om övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut. Den sekretessbrytande bestämmelsen föreslås inte vara tillämplig i fråga om vissa sekretessbestämmelser, t.ex. socialtjänstsekretessen. Förslagen i promemorian har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Regeringen beslutade den 28 april 2022 kommittédirektiv om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter (dir. 2022:37). Enligt direktiven ska en särskild utredare lämna förslag på förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan brottsbekämpande myndigheter, vissa andra statliga och kommunala myndigheter samt enskilda huvudmän för fristående skolor. Syftet är att arbetet med att förebygga och bekämpa brott ska effektiviseras genom att möjligheterna att utbyta information förbättras så långt det är möjligt utan ett oproportionerligt intrång i enskildas personliga integritet. Den 26 januari 2023 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv (dir. 2023:11). Tilläggsdirektiven innebär bl.a. att utredaren även ska ta ställning till hur det kan inrättas en huvudregel i sekretesslagstiftningen som innebär att vissa statliga och kommunala myndigheter samt enskilda huvudmän för fristående skolor ska kunna utbyta information med brottsbekämpande myndigheter när det behövs för att förebygga och bekämpa brott samt lämna författningsförslag som innebär en sådan ny huvudregel. Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2023.

Vilka åtgärder behövs särskilt för ett förbättrat informationsutbyte mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter?

På senare tid har polisen vittnat om att allt yngre personer påträffas, såväl som offer som gärningsmän, i samband med grova våldsbrott och kriminella nätverksuppgörelser. Genom att använda sig av yngre personer som utförare kan äldre kriminella skydda sig själva från exponering och straff.

Att barn och unga socialiseras och rekryteras in i organiserad brottslighet och en kriminell livsstil är oacceptabelt. Barn har rätt till skydd mot alla former av våld och utnyttjande. Ytterligare åtgärder behöver därför vidtas för att förhindra att de socialiseras eller rekry-

teras in i gängkriminalitet och begår grova brott, liksom för att förhindra att barn och unga skadar andra.

Det är viktigt att upptäcka och identifiera barn och unga som är i behov av stöd i ett tidigt skede. Tidiga insatser är viktiga för att förebygga en ogynnsam utveckling, normbrytande beteende, brottsutsatthet och kriminalitet bland barn och unga. I arbetet med att förebygga och förhindra att barn och unga utsätts för eller begår brott är socialtjänsten och skolan centrala aktörer tillsammans med polisen. Ofta kan dessa aktörer vid genomförandet av sina respektive uppdrag dra nytta av att utbyta information med varandra. Samordning och samverkan behövs för att skapa en helhet kring insatserna för barn och unga som behöver stöd från flera aktörer. Ett effektivt brottsbekämpande och brottsförebyggande arbete förutsätter ett ändamålsenligt informationsbyte mellan berörda aktörer.

Av direktiven (dir. 2022:37) till Utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter (Ju 2022:03) framgår att utredaren enbart ska lämna förslag på förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan brottsbekämpande myndigheter och vissa andra statliga och kommunala myndigheter, däribland socialtjänst och kommunala skolor, samt enskilda huvudmän för fristående skolor.

Strukturerad samverkan, exempelvis i form av tvärprofessionella team, förutsätter att de olika berörda aktörerna kan utbyta information med varandra, dvs. att skola och socialtjänst när de behöver kan utbyta uppgifter med varandra och med polisen. Andra brottsbekämpande myndigheter kan också behöva lämna relevant information till skola och socialtjänst. Ett sådant informationsutbyte kan bidra till en helhetssyn på barn och unga och hjälpa verksamheterna att göra en bättre bedömning av vilket stöd och vilken hjälp dessa barn och unga behöver och vilken verksamhet som är bäst lämpad att ge det.

Det är angeläget att möjligheterna att utbyta uppgifter om barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt är tillräckliga för att de ska få det stöd och den hjälp de behöver och har rätt till, i rätt tid. Utgångspunkten ska således vara att uppgifter ska kunna utbytas i brottförebyggande syfte. Det är också viktigt att regelverken är utformade på ett tydligt och överblickbart sätt så att samtliga berörda aktörer kan tillämpa dem effektivt i sina verksamheter.

Enligt de ursprungliga direktiven (dir. 2022:86) ska utredaren vid behov lämna förslag på författningsändringar som medför att nöd-

vändiga uppgifter kan utbytas mellan aktörer som inte är brottsbekämpande myndigheter i de operativa samverkansorganen som utredaren skulle föreslå. Utredarens uppdrag ändras och utvidgas i denna del.

Utredaren ska

- kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte och föreslå författningsändringar som medför att sådana uppgifter kan utbytas,
- analysera och ta ställning till om det finns behov av andra åtgärder för att underlätta nödvändig informationsdelning mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottförebyggande syfte och vid behov lämna sådana förslag,
- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Om utredaren bedömer att det är relevant är utredaren oförhindrad att lämna förslag som även omfattar förskolan eller särskilda utbildningsformer.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utöver vad som framgår av de ursprungliga direktiven ska utredaren samråda med Utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter (Ju 2022:03).

Utredningstiden förlängs. Det nya uppdraget ska redovisas senast den 29 september 2024. Utredarens övriga uppdrag ska delredovisas senast den 29 februari 2024.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv 2024:7

Tilläggsdirektiv till Skolsäkerhetsutredningen (U 2022:04)

Beslut vid regeringssammanträde den 18 januari 2024

Utvidgning och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 22 juni 2022 kommittédirektiven Säkerheten i skolan ska förbättras (dir. 2022:86). Uppdraget skulle redovisas senast den31 augusti 2023. En delredovisning av uppdraget att lämna förslag till operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå skulle lämnas senast den 15 februari 2023. Genom tilläggsdirektiv som beslutades den 9 februari 2023 (dir. 2023:22) utvidgades uppdraget och utredningstiden förlängdes till den 29 februari 2024. En delredovisning av uppdraget att lämna förslag till lämplig organisering av operativa samverkansorgan på lokal eller regional nivå skulle i stället lämnas senast den 15 juni 2023. Deluppdraget redovisades angivet datum i delbetänkandet Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28). Genom ytterligare tilläggsdirektiv som beslutades den 10 augusti 2023 (dir. 2023:120) utvidgades uppdraget och utredningstiden förlängdes delvis till den 29 september 2024.

Uppdraget utvidgas. Utredaren ska nu också

- kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellanskolor i brottsförebyggande syfte och vid behov lämna förslag som medför att sådana uppgifter kan utbytas,
- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och

- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningstiden förlängs. Uppdraget att utreda hur förutsättningarna för att utbyta uppgifter mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter kan förbättras ska i stället redovisas senast den 20 december 2024. Då ska också det nya uppdraget redovisas. Övriga uppdrag ska även fortsättningsvis redovisas senast den 29 februari 2024.

Uppdraget att utreda hur förutsättningarna för att utbyta uppgifter mellan skolor kan förbättras

Det är möjligt att överlämna vissa uppgifter vid skolbyte

Den skolenhet som en elev lämnar ska överlämna vissa uppgifter till den mottagande skolenheten. De uppgifterna ska vara sådana som kan vara bra att känna till om eleven och syftet ska vara att underlätta övergången för eleven. Detta gäller när en elev i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan övergår från en skolform till en annan av de angivna skolformerna. Detsamma gäller om eleven byter skolenhet inom skolformen (3 kap. 12 j § skollagen [2010:800]).

Den avlämnande skolenheten har således en skyldighet att lämna över viss information till den mottagande enheten. Det är dock endast uppgifter som behövs för att underlätta elevens övergång som ska överlämnas. Det är den avlämnande enheten som ska bedöma om uppgifter behöver överlämnas och i så fall vilka uppgifter. I propositionen En gymnasieutbildning för alla (prop. 2017/18:183) ges exempel på uppgifter som kan behöva överlämnas. Överlämningen kan avse uppgifter om olika stödinsatser, åtgärdsprogram, kartläggning av nyanländ elevs kunskaper och uppgifter om åtgärder som vidtagits för att motverka frånvaro (prop. 2017/18:183 s. 60–62).

Vissa uppgifter som kan behöva överlämnas kan skyddas av sekretess eller tystnadsplikt. Det gäller t.ex. uppgifter om en elevs personliga förhållanden som förekommer i särskild elevstödjande verksamhet (23 kap. 2 § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], OSL, och 29 kap. 14 § andra stycket skollagen). I förarbetena till skollagens bestämmelser om överlämning av uppgifter vid

skolbyte anges dock, med hänvisning till sekretessbrytande bestämmelser i OSL, att skyldigheten att lämna över uppgifter vid byte av skola kan bryta eventuell sekretess. På motsvarande sätt kan det inte anses vara ett obehörigt lämnande av uppgifter om en fristående skola lämnar uppgifter till en annan skola i enlighet med skyldigheten att lämna sådana uppgifter (prop. 2017/18:183 s. 62–67, jfr 10 kap. 2 och 28 §§ OSL och 29 kap. 14 § andra stycket skollagen). Skolenheter med offentlig huvudman kan därmed lämna den information som behövs till såväl andra skolenheter med offentlig huvudman som till fristående skolor. På motsvarande sätt kan fristående skolor lämna information som behövs till skolenheter med offentlig huvudman liksom till andra fristående skolor. Varken eventuell sekretess eller tystnadsplikt hindrar alltså överlämnandet av uppgifter i nu aktuella situationer. Detta innebär att det inte krävs något samtycke från en elev eller vårdnadshavare, så länge de uppgifter som överlämnas faller inom ramen för den aktuella skyldigheten att lämna uppgifter vid skolbyte.

Finns det behov av åtgärder för att förbättra informationsutbytet mellan skolor i brottsförebyggande syfte?

Syftet med nuvarande bestämmelser om överlämning av vissa uppgifter är att underlätta skolbyten för elever. Det är elevernas behov som styr om en överlämning ska göras och vilka uppgifter som i sådana fall ska överlämnas till den nya skolenheten (prop. 2017/18:183 s. 60). Nuvarande bestämmelser om överlämning av uppgifter vid byte av skola tar alltså inte sikte på uppgifter som skulle kunna behöva överlämnas i brottsförebyggande syfte.

Enligt utredningens tilläggsdirektiv (dir. 2023:120) ska utredaren kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte och föreslå författningsändringar som medför att sådana uppgifter kan utbytas. Det behöver emellertid även analyseras om det finns behov av att utbyta information i brottsförebyggande syfte mellan skolor.

Utredaren ska därför

- kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skolor i brottsförebyggande syfte och vid behov lämna förslag som medför att sådana uppgifter kan utbytas,
- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Om utredaren bedömer att det är relevant är utredaren oförhindrad att lämna förslag som även omfattar förskolan eller särskilda utbildningsformer.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utöver vad som framgår av de ursprungliga direktiven ska utredaren samråda med Utredningen om förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter (Ju 2023:146). Utredaren ska även hålla sig informerad om uppdraget att inrätta en samverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott (Ju2023/02529).

Utredningstiden förlängs. Uppdraget att utreda hur förutsättningarna för att utbyta uppgifter mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter kan förbättras ska i stället redovisas senast den 20 december 2024. Då ska också det nya uppdraget redovisas. Övriga uppdrag ska även fortsättningsvis redovisas senast den 29 februari 2024.

(Utbildningsdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2024

Kronologisk förteckning

1. Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. Ju.
2. Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. S.
3. Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. Ku.
4. Inskränkningarna i upphovsrätten. Ju.
5. Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. Ju.
6. Steg mot stärkt kapacitet. Fi.
7. Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. Ju.
8. Livsmedelsberedskap för en ny tid. LI.
9. Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. U.
10. Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. Ju.
11. Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. KN.
12. Mål och mening med integration. A.
13. En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. Ju.
14. Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. A.
15. Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. Ju.
16. Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. U.
17. Skolor mot brott. U.

Statens offentliga utredningar 2024

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Mål och mening med integration. [12]

Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. [14]

Finansdepartementet

Steg mot stärkt kapacitet. [6]

Justitiedepartementet

Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. [1]

Inskränkningarna i upphovsrätten. [4]

Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. [5]

Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. [7]

Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. [10]

En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. [13]

Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. [15]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. [11]

Kulturdepartementet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. [3]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Livsmedelsberedskap för en ny tid. [8]

Socialdepartementet

Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. [2]

Utbildningsdepartementet

Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. [9]

Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. [16]

Skolor mot brott. [17]

Regeringskansliet

Remiss

2024-03-14
U2024/00726

Utbildningsdepartementet
Gymnasie- och vuxenutbildningsenheten

Remiss av betänkandet Skolor mot brott (SOU 2024:17)

Remissinstanser

1. Arbetsmiljöverket
2. Arjeplogs kommun
3. Barnombudsmannen
4. Bollebygds kommun
5. Brottsförebyggande rådet
6. Diskrimineringsombudsmannen
7. Eskilstuna kommun
8. Eslövs kommun
9. Filipstads kommun
10. Friskolornas riksförbund
11. Funktionsrätt Sverige
12. Gnosjö kommun
13. Gotlands kommun
14. Göteborgs kommun
15. Idéburna skolors riksförbund
16. Integritetsskyddsmyndigheten
17. Internationella Engelska Skolan i Sverige AB
18. Justitiekanslern
19. Jämställdhetsmyndigheten
20. Karlskrona kommun

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 16
E-post: u.registrator@regeringskansliet.se

21. Kristianstad kommun
22. Kristinehamns kommun
23. Linköpings kommun
24. Länsstyrelsen Gävleborg
25. Länsstyrelsen Halland
26. Länsstyrelsen Skåne
27. Länsstyrelsen Södermanland
28. Länsstyrelsen Västerbotten
29. Länsstyrelsen Västmanland
30. Länsstyrelsen Västra Götaland
31. Malmö kommun
32. Myndigheten för delaktighet
33. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
34. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
35. Nacka kommun
36. Nyköpings kommun
37. Nätverket unga för tillgänglighet (NUFT)
38. Partille kommun
39. Polismyndigheten
40. Regelrådet
41. Region Jönköpings län
42. Region Kronoberg
43. Region Skåne
44. Region Sörmland
45. Riksdagens ombudsmän (JO)
46. Riksförbundet för barn, unga och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning (FUB)
47. Riksföreningen för Skolsköterskor
48. Sameskolstyrelsen
49. Sigtuna kommun

50. Skellefteå kommun
51. Socialstyrelsen
52. Sollentuna kommun
53. Specialpedagogiska skolmyndigheten
54. Staffanstorps kommun
55. Statens institutionsstyrelse
56. Statens skolinspektion
57. Statens skolverk
58. Statskontoret
59. Stiftelsen Tryggare Sverige
60. Stockholms kommun
61. Strömsunds kommun
62. Sundsvalls kommun
63. Svenska skolläkarföreningen
64. Svenskt Näringsliv
65. Sveriges Elevkårer
66. Sveriges Elevråd
67. Sveriges Kommuner och Regioner
68. Sverige Lärare
69. Sveriges Psykologförbund
70. Sveriges Skolkuratorers förening
71. Sveriges Skolledare
72. Säkerhetspolisen
73. Sölvesborgs kommun
74. Täby kommun
75. Uddevalla kommun
76. Vännäs kommun
77. Ystads kommun
78. Åklagarmyndigheten
79. Örebro kommun

80. Östra Göinge kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Utbildningsdepartementet **senast den 14 juni 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till u.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till marie.torn@regeringskansliet.se. Ange diarienummer U2024/00726 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet. Om remissen är begränsad till en viss del av betänkandet, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Eva Lenberg
Rättschef

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

§ 60

Remiss - Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen om den officiella statistiken

Diarienummer: RJL 2024/1200

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- Godkänna föreliggande yttrandet som svar till Finansdepartementet.

Sammanfattning

Statistiska centralbyrån ansvarar för den officiella statistiken i Sverige. Myndigheten föreslår nu att förordningen ändras så att uppgiftsskyldighet råder inom samtliga utbildningsformer. Syftet är att bättre koppla enskilda individer till rätt utbildningsform så den offentliga statistiken får bra kvalitet och blir så heltäckande som möjligt.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-26
- Förslag till yttrande
- Remiss - Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Remiss - Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- Godkänner föreliggande yttrandet som svar till Finansdepartementet.

Sammanfattning

Statistiska centralbyrån ansvarar för den officiella statistiken i Sverige. Myndigheten föreslår nu att förordningen ändras så att uppgiftsskyldighet råder inom samtliga utbildningsformer. Syftet är att bättre koppla enskilda individer till rätt utbildningsform så den offentliga statistiken får bra kvalitet och blir så heltäckande som möjligt.

Ärendebeskrivning

Statistiska centralbyrån (SCB) föreslår, på de grunder som redogörs för i hemställan, att det i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (FOS) ska införas en ny bestämmelse, 5 e §, om uppgiftsskyldighet för vissa anordnare av utbildningar. SCB föreslår också att det i bilagan till FOS ska ändras så att SCB får ytterligare stöd för att i vissa fall för utbildningsstatistik och för jämställdhetsstatistik behandla känsliga personuppgifter som avser hälsa.
SCB samlar idag in uppgifter på individnivå för att ha som grund för statistik inom eftergymnasial yrkesutbildning och folkbildning. Det är inte möjligt att föreskriva om uppgiftsskyldighet för detta med nuvarande lydelse av lagen (2001:99) (LOS) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (FOS).
Följande undersökningar som SCB ansvarar för behöver stöd i LOS och FOS för att kunna samla in uppgifter på individnivå med uppgiftsskyldighet:
• Statistik om yrkeshögskolan (sökande och personal)
• Statistik om folkhögskolan (deltagare, personal)
• Statistik om studieförbundens verksamhet (deltagare)
Utbildningsanordnare kan i många fall betraktas som näringsidkare och då behövs en ändring av förordningen för uppgiftsskyldighet.
SCB föreslår att de nya reglerna ska träda i kraft den 1 januari 2024.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-26
- Förslag till yttrande
- Remiss - Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken

Beslutet skickas till

Finansdepartementet

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Finansdepartementet

Remiss - Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över rubricerad remiss.

SCB samlar idag in uppgifter på individnivå för att ha som grund för statistik inom eftergymnasial yrkesutbildning och folkbildning. Det är inte möjligt att föreskriva om uppgiftsskyldighet för detta med nuvarande lydelse av lagen (2001:99) (LOS) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (FOS). SCB:s bedömning är att det skulle krävas ändring i lag eller förordning för att få till den uppgiftsskyldighet som behövs.

Högskolan har lagligt stöd för inhämtning av individuppgifter i förordningen (1993:1153) om redovisning av studier med mera vid universitet och högskolor och för Skolverkets statistikområde finns det stöd i skollagen (2010:800) för detta. MYH (Myndigheten för yrkeshögskolan) som tidigare ansvarade för statistik om yrkeshögskolan hade också föreskriftsrätt för att kunna samla in uppgifter på individnivå, vilket inte följde med när SCB blev statistikansvarig myndighet. Det råder därmed en obalans mellan utbildningsformerna när det gäller att säkerställa att uppgifter på individnivå lämnas till SCB så att statistiken får tillräcklig kvalitet. Studieförbund är ofta organiserade som ideella föreningar. De utbildningar på heltid eller liknande som är intressanta för statistiken om utbildning bedrivs i sådan form att SCB gör tolkningen att studieförbunden då är att betrakta som näringsidkare.

Följande undersökningar som SCB ansvarar för behöver stöd i LOS och FOS för att kunna samla in uppgifter på individnivå med uppgiftsskyldighet:

- Statistik om yrkeshögskolan (sökande och personal)
- Statistik om folkhögskolan (deltagare, personal)
- Statistik om studieförbundens verksamhet (deltagare)

Regionledningskontoret
Box 1024
551 11 Jönköping

Telefon: 010-241 00 00
E-post: regionen@rjl.se
Hemsida: www.rjl.se

Organisationsuppgifter
Bankgiro: 5216-2849
Orgnr: 232100-0057

Uppgifterna behövs för att SCB ska kunna fortsätta producera officiell statistik som efterfrågas för dessa områden. Gemensamt för de här undersökningarna är att det finns behov av att redovisa statistik om utbildning tillsammans med uppgifter om:

- nationell bakgrund
- utbildningsbakgrund
- föräldrarnas utbildningsnivå
- inträdet på arbetsmarknaden och övergång till vidare studier
- län och kommun för folkbokföring. Dessa uppgifter finns i SCB:s register och kan bara matchas ihop med eleverna genom att samla in individuppgifter från respektive utbildningsform.

Synpunkter på förslaget

Region Jönköpings län ställer sig positiva till Statistiska centralbyråns hemställan att det i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (FOS) ska införas en ny bestämmelse, 5 e §, om uppgiftsskyldighet för vissa anordnare av utbildningar. Då blir också näringsidkare skyldiga att lämna individuppgifter.
En heltäckande utbildningsstatistik med god kvalitet är nödvändig för regionernas arbete med kompetensförsörjning.

Kerstin Hammar (M)
Ordförande nämnd, för arbetsmarknad, näringsliv oh attraktivitet

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

SCB
Postadress
701 89 Örebro

Regeringskansliet
Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken

1 Sammanfattning

Statistiska centralbyrån (SCB) föreslår, på de grunder som redogörs för nedan, att det i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (FOS) ska införas en ny bestämmelse, 5 e §, om uppgiftsskyldighet för vissa anordnare av utbildningar. SCB föreslår också att det i bilagan till FOS ska ändras så att SCB får ytterligare stöd för att i vissa fall för utbildningsstatistik och för jämställdhetsstatistik behandla känsliga personuppgifter som avser hälsa. I denna hemställan utgår SCB från bilagans lydelse i den hemställan som SCB lämnade in hösten 2021.[1] Regeringen har möjlighet att införa föreslagna regler genom bemyndiganden i lagen (2001:99) om den officiella statistiken (LOS). SCB föreslår att de nya reglerna ska träda i kraft den 1 januari 2024.

[1] Hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (bilagan), SCB 2021-10-26, dnr A2021/2077. Den hemställan har varit på remiss och remissvaren finns hos regeringen: Remiss av Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken, publicerad 21 april 2022 Uppdaterad 12 september 2022, https://www.regeringen.se/remisser/2022/04/remiss-av-statistiska-centralbyrans-hemstallan-om-andring-i-forordningen-2001100-om-den-officiella-statistiken/.

Besöksadress:
Klostergatan 23, Örebro
Karlavägen 100, Stockholm

Telefon 010-479 40 00
010-479 70 80
Fax 08-661 52 61
E-post scb@scb.se

Momsregistreringsnr:
SE202100083701
Organisationsnr:
20 21 00-0837

Innehåll

1 Sammanfattning 1

2 Författningsförslag 3

3 Konsekvensutredning 6

3.1 Problemet och vad SCB vill uppnå 6

3.2 Alternativa lösningar och effekterna av att reglering inte kommer till stånd 10

3.3 Vilka som berörs av regleringen 11

3.4 Bemyndiganden 13

3.5 Kostnadsmässiga och andra konsekvenser samt jämförelse av regleringsalternativ 13

3.6 Överensstämmelse med EU-rätten 13

3.7 Tidpunkten för ikraftträdande och behovet av informationsinsatser 14

4 Författningskommentar 15

4.1 5 e § 15

4.2 Bilagan 16

2 Författningsförslag

Regeringen föreskriver i frågan om förordningen (2001:100) om den officiella statistiken

dels att bilagan ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 5 e §, samt närmast före 5 e § en rubrik av följande lydelse.

Föreslagen lydelse

Utbildningsanordnare

5 e § Näringsidkare, kommuner, regioner och kommunalförbund som är skolhuvudmän eller annars bedriver folkbildning, yrkeshögskoleutbildning eller andra heltidsstudieformer ska, utöver vad som anges i 5–5 d §§, lämna uppgifter om

1. enskilda personer som har sökt till utbildningarna,
2. enskilda personer som är eller har varit inskrivna vid utbildningarna, och
3. enskilda personer som undervisar eller har undervisat vid utbildningarna.

- -

Bilaga

- -

Lydelse enligt SCB:s hemställan av den 26 oktober 2021

Officiell statistik och vilka myndigheter som ansvarar för respektive område

- -

Utbildning samt forskning inom högskolan		
	Skolväsende och barnomsorg	Statens skolverk
	Högskoleväsende	Universitetskanslersämbetet
	Studiestöd	Centrala studiestödsnämnden

	Befolkningens utbildning och studiedeltagande	SCB
	Eftergymnasial yrkesutbildning	SCB
	Folkbildning	SCB

Behandling av känsliga personuppgifter m.m.
För framställning av statistik över *Skolväsende och barnomsorg* får personuppgifter enligt 8 § behandlas som avser hälsa för elever i grundsärskola, specialskola, gymnasiesärskola och kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning.
För framställning av statistik över *Folkbildning* får personuppgifter enligt 8 § behandlas som avser enskilda personers hälsotillstånd.

- -

Levnadsförhållanden		
	Levnadsförhållanden	SCB
	Jämställdhet	SCB

Behandling av känsliga personuppgifter
För framställning av statistik över Levnadsförhållanden får personuppgifter enligt 8 § behandlas som avser enskilda personers hälsotillstånd och medlemskap i fackförening.

- -

Föreslagen lydelse

Officiell statistik och vilka myndigheter som ansvarar för respektive område

- -

Utbildning samt forskning inom högskolan		
	Skolväsende och barnomsorg	Statens skolverk
	Högskoleväsende	Universitetskanslersämbetet
	Studiestöd	Centrala studiestödsnämnden
	Befolkningens utbildning och studiedeltagande	SCB
	Eftergymnasial yrkesutbildning	SCB
	Folkbildning	SCB
Behandling av känsliga personuppgifter m.m. För framställning av statistik över *Skolväsende och barnomsorg samt Befolkningens utbildning och studiedeltagande* får personuppgifter enligt 8 § behandlas som avser hälsa för elever i grundsärskola, specialskola, gymnasiesärskola och kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning. För framställning av statistik över *Folkbildning* får personuppgifter enligt 8 § behandlas som avser enskilda personers hälsotillstånd.		

- -

Levnadsförhållanden		
	Levnadsförhållanden	SCB
	Jämställdhet	SCB
Behandling av känsliga personuppgifter För framställning av statistik över Levnadsförhållanden får personuppgifter enligt 8 § behandlas som avser enskilda personers hälsotillstånd och medlemskap i fackförening. *För framställning av statistik över Jämställdhet får personuppgifter enligt 8 § behandlas som avser enskilda personers hälsotillstånd.*		

- -

3 Konsekvensutredning

3.1 Problemet och vad SCB vill uppnå

3.1.1 Uppgiftsskyldighet för utbildningsformerna yrkeshögskola, folkhögskola och studieförbund

SCB är sedan 2018 statistikansvarig myndighet för yrkeshögskolan och folkhögskolan. Statistikansvaret för studieförbundsstatistiken tillkom 2020. Alla tre utbildningsformer har växt under de senaste åren och finns i stora delar av landet. Yrkeshögskoleutbildning är en eftergymnasial utbildningsform som expanderat kraftig de senaste åren. Antal studerande i yrkeshögskolan har ökat från 33 700 år 2007 till 86 000 år 2021. Folkhögskolan och studieförbunden finns över hela landet och når ca 1 miljon människor årligen. Studieförbunden finns i alla landets 290 kommuner, och folkhögskolor erbjuder långa kurser (kurser som är från två veckor långa, upp till fyra år) i 151 kommuner.

SCB samlar idag in uppgifter på individnivå för att ha som grund för statistik inom eftergymnasial yrkesutbildning och folkbildning. Det är inte möjligt att föreskriva om uppgiftsskyldighet för detta med nuvarande lydelse av lagen (2001:99) (LOS) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (FOS). SCB:s bedömning är att det skulle krävas ändring i lag eller förordning för att få till den uppgiftsskyldighet som behövs.

Högskolan har lagligt stöd för inhämtning av individuppgifter i förordningen (1993:1153) om redovisning av studier med mera vid universitet och högskolor och för Skolverkets statistikområde finns det stöd i skollagen (2010:800) för detta. MYH (Myndigheten för yrkeshögskolan) som tidigare ansvarade för statistik om yrkeshögskolan hade också föreskriftsrätt för att kunna samla in uppgifter på individnivå, vilket inte följde med när SCB blev statistikansvarig myndighet. Det råder därmed en obalans mellan utbildningsformerna när det gäller att säkerställa att uppgifter på individnivå lämnas till SCB så att statistiken får tillräcklig kvalitet.

Följande undersökningar som SCB ansvarar för behöver stöd i LOS och FOS för att kunna samla in uppgifter på individnivå med uppgiftsskyldighet:

- Statistik om yrkeshögskolan (sökande och personal)
- Statistik om folkhögskolan (deltagare, personal)
- Statistik om studieförbundens verksamhet (deltagare)

Studieförbund är ofta organiserade som ideella föreningar. De utbildningar på heltid eller liknande som är intressanta för statistiken om utbildning bedrivs i sådan form att SCB gör tolkningen att studieförbunden då är att betrakta som näringsidkare.

Uppgifterna behövs för att SCB ska kunna fortsätta producera officiell statistik som efterfrågas för dessa områden. Gemensamt för de här undersökningarna är att det finns behov av att redovisa statistik om utbildning tillsammans med uppgifter om:

- nationell bakgrund
- utbildningsbakgrund
- föräldrarnas utbildningsnivå
- inträdet på arbetsmarknaden och övergång till vidare studier
- län och kommun för folkbokföring.

Dessa uppgifter finns i SCB:s register och kan bara matchas ihop med eleverna genom att samla in individuppgifter från respektive utbildningsform. Genom att samla in uppgifter på individnivå säkerställer SCB också kvalitén i undersökningarna genom att kunna redovisa nettoräknade uppgifter, exempelvis att varje person endast räknas en gång även om den har sökt till flera utbildningar. Det ger också möjlighet att rensa bort dubbletter och att kontrollera uppgifterna mot Registret över totalbefolkningen (RTB). Dessutom bedöms uppgiftslämnarbördan bli lägre för utbildningsanordnarna om ett fåtal uppgifter på individnivå samlas in, jämfört med gruppuppgifter där utbildningsanordnaren själv måste inhämta bakgrundsuppgifterna direkt från individerna.

För merparten av undersökningarna samlas uppgifterna redan idag in på individnivå. Statistik om undervisande personal är en ny undersökning som SCB testade att genomföra 2019. Syftet med statistiken är att få en överblick om antal undervisande personal i yrkeshögskolan samt vad personalen har för utbildning och yrkeserfarenhet. Yrkeshögskolan är idag en stor eftergymnasial utbildningsform och därför växer behovet av kunskaper om personaltäthet och personalens sammansättning.

Undersökningen om personal var frivillig och resulterade i ytterst få svar, vilket gjorde att resultaten inte kunde användas. Vid kontakter med uppgiftslämnare framkom frivilligheten samt svårigheter med att lämna personnummer som två förklaringar till varför så få svarade på undersökningen. Utbildningsdepartementets önskan om statistik kvarstod och därför gick SCB under 2022 ut med en remiss med förslag om att samla in uppgifter om personalen på gruppnivå. Remissvaren var starkt negativa till en insamling på gruppnivå. Skäl som nämndes var bland annat att arbetsinsatsen skulle bli betydande för att sammanställa uppgifterna.

SCB bedömer att den enda framkomliga vägen för att få fram användbar statistik är att samla in personuppgifter med uppgiftslämnarplikt. Tanken är att samla in minsta möjliga uppgifter om undervisande personal (personnummer, utbildnings- och omgångsnummer, tjänsteomfattning och anställningsform) och ta fram alla övriga

uppgifter om utbildning och yrkeserfarenhet från SCB:s administrativa register.

3.1.2 Stöd för att hantera känsliga personuppgifter inom Befolkningens utbildning och studiedeltagande

Antalet elever i grundsärskolan och gymnasiesärskolan har ökat under de senaste åren. Under höstterminen 2021 fanns ungefär 15 000 elever i grundsärskolan och 6 000 elever i gymnasiesärskolan.

Grundsärskolan och gymnasiesärskolan är till för elever med intellektuell funktionsnedsättning. En sådan funktionsnedsättning räknas som en personuppgift om elevens hälsa. Redan den omständigheten att en person går i grundsärskola eller gymnasiesärskola ska därför ses som en personuppgift om elevens hälsa och är en känslig personuppgift enligt art. 9 dataskyddsförordningen[2]. Enligt 8 § FOS saknar SCB rätt att hantera känsliga personuppgifter inom statistikområdet Befolkningens utbildning och studiedeltagande. Av den anledningen ingår inte uppgifter om grundsärskolan och gymnasiesärskolan i de register som ligger till grund för den officiella statistiken inom området.

De register som ligger till grund för den officiella statistiken innehåller bland annat uppgifter om individers avklarade utbildningsnivå, utbildningsinriktning, utbildningsform och pågående utbildning. Eftersom grundsärskolan och gymnasiesärskolan idag inte kan beaktas saknas information för personer som deltagit i dessa utbildningsformer. Antalet elever i utbildningsformerna har succesivt ökat under senare år vilket innebär att bortfallet i registren, och därmed också i den officiella statistiken, ökat över tid.

Uppgifter om avklarad utbildning i grundsärskolan och gymnasiesärskolan skulle bidra till att minska bortfallet och därmed förbättra kvaliteten i den officiell statistiken, framför allt i gruppen unga som är födda i Sverige. Som exempel kan nämnas att hälften av de som saknar uppgift om utbildning i gruppen inrikes födda i åldern 17–19 år återfinns i gymnasiesärskolan och har tidigare deltagit i grundsärskolan.

Förutom uppgifter från grundsärskola och gymnasiesärskola finns det behov av att i Befolkningens utbildning och studiedeltagande inkludera uppgifter om elever som slutfört årskurs 9 vid en av landets specialskolor och uppgifter om elever i kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning.

[2] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

3.1.2.1 Mer om register som ligger till grund för Befolkningens utbildning och studiedeltagande

De register som ligger till grund för Befolkningens utbildning och studiedeltagande uppdateras årligen med uppgifter från andra register på SCB och andra myndigheter. Bland de centrala registren kan nämnas Skolverkets elevregister och bedömda utländska lärarutbildningar som ligger till grund för lärarlegitimation samt SCB:s universitets- och högskoleregister. Även uppgifter från flera andra myndigheter ingår såsom

- Socialstyrelsen (legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal)
- Jordbruksverket (legitimerade veterinärer)
- Arbetsförmedlingen (slutförd arbetsmarknadsutbildning)
- Universitets- och högskolerådet (bedömda utländska gymnasie-, yrkeshögskole- och högskoleutbildningar).

Täckningen i de register som ligger till grund för Befolkningens utbildning och studiedeltagande är mycket god, särskilt för gruppen inrikes födda, medan den är lägre för gruppen utrikes födda och särskilt nyligen invandrade till Sverige. I stort sett all avslutad utbildning ingår i registren men som beskrivits ovan ingår inte uppgifter från grundsärskolan och gymnasiesärskolan.

Användare av statistiken över Befolkningens utbildning och studiedeltagande är kommuner, regioner, länsstyrelser, forskare, Utbildningsdepartementet, Centrala studiestödsnämnden, Skolverket, Universitetskanslersämbetet och Myndigheten för yrkeshögskolan.

Utbildningsnivå och utbildningsinriktning, som är den centrala informationen i registren, används inte enbart direkt till den officiella statistiken utan också som bakgrundsvariabel för annan officiell statistik. Utöver det är uppgifterna mycket vanliga variabler vid mikrodatautlämnande för forsknings- och statistikändamål. För att få en så bra bild som möjligt av befolkningens utbildning även vid annan användning än för officiell statistik, exempelvis vid utvärderingar och uppföljningar av deltagande i studier och etablering på arbetsmarknaden, är det angeläget att registren är så heltäckande som möjligt.

Av ovanstående anledningar vore det mycket viktigt att personuppgifter från grundsärskolan, gymnasiesärskolan, specialskolan och uppgifter om kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning, kan ingå i registren för att minska bortfallet och bättre än idag spegla pågående och avklarade utbildningar.

Bedömningen är att SCB behöver stöd för att behandla uppgifter på individnivå från dessa skolformer inom Befolkningens utbildning och studiedeltagande. Uppgifterna finns redan insamlade av SCB på uppdrag av Skolverket, och insamlingen i de här fallen regleras av

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:142) om uppgiftsinsamling från huvudmännen inom skolväsendet m.m..

3.1.3 Stöd för att hantera känsliga personuppgifter inom Jämställdhetsstatistiken

Vid framställning av officiell jämställdhetsstatistik på SCB finns ett behov av rättsligt stöd för att behandla känsliga personuppgifter om enskilda personers hälsotillstånd. Enligt 15 § LOS och 8 § FOS får känsliga personuppgifter behandlas för framställning av statistik om det anges i bilagan till FOS. Det är inte angett i bilagan att några känsliga personuppgifter får behandlas för statistikområdet Jämställdhet.

Jämställdhetsstatistiken har ingått i den officiella statistiken sedan 1994 och syftar till att beskriva samhällsutvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv och visa situationen för kvinnor och män, flickor och pojkar inom ett stort antal områden. Under åren 2008-2012 bedrevs ett utvecklingsarbete utifrån regeringsuppdrag som SCB fått om att utveckla jämställdhetsstatistiken. I uppdragen ingick bland annat att ta fram indikatorer för uppföljning av jämställdhetspolitiken. Sedan SCB först tog fram och publicerade dessa har behovet utvecklats och myndigheten fick så småningom i uppdrag att ta fram indikatorer för uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet Jämställd hälsa (se regeringsbeslut S2017/02912/JÄM). Indikatorerna har därefter fortsatt utvecklats i både innehåll och antal för att möta behovet av jämställdhetsstatistik hos användarna. Ett antal av de indikatorer som efterfrågas är beroende av specialbearbetningar av statistik som inte görs inom de ordinarie undersökningarna. Det handlar i dagsläget framför allt om att ta fram statistik om självskattad hälsa för olika grupper i befolkningen efter de åldersintervall som används för jämförbarhet inom jämställdhetsstatistiken.

3.2 Alternativa lösningar och effekterna av att reglering inte kommer till stånd

3.2.1 Uppgiftsskyldighet för utbildningsformerna yrkeshögskola, folkhögskola och studieförbund

Ett alternativ skulle vara att SCB fortsätter att samla in individuppgifter på frivillig grund för sökande till yrkeshögskolan, statistik om folkhögskolan och studieförbundens deltagare. SCB ser dock en stor risk i att inte ha uppgiftslämnarplikt för dessa undersökningar, eftersom trenden i SCB:s frivilliga undersökningar är att bortfallet ökar. För undersökningen om yrkeshögskolans personal är möjligheten att samla in uppgifter på frivillig grund inte en framkomlig väg. SCB:s tidigare försök att samla in uppgifterna resulterade i så låga svarsfrekvenser att det inte gick att ta fram några statistiska resultat.

3.2.2 Stöd för att behandla känsliga personuppgifter inom Befolkningens utbildning och studiedeltagande

En alternativ lösning skulle kunna vara att regeringen skulle utfärda en speciell förordning just om utbildningsstatistiken. Det framstår som en sämre lösning än att samla bestämmelserna om uppgiftsskyldighet och om vilka personuppgifter som får behandlas i LOS och FOS.

Om den föreslagna regleringen inte kommer på plats kommer andelen som saknar uppgift om utbildningsnivå och utbildningsinriktning samt studiedeltagande öka i de register som ligger till grund för den officiella statistiken. Det riskerar att leda till att inte ge en heltäckande bild över studiedeltagandet och avklarade utbildningar i Sverige.

3.2.3 Stöd för att hantera känsliga personuppgifter inom Jämställdhetsstatistiken

En alternativ lösning är att inte publicera statistik som innebär att känsliga personuppgifter hanteras. Jämställdhetsstatistiken skulle i detta fall enbart ha möjlighet att sammanställa och publicera statistik som ursprungligen är framställd för andra ändamål än att belysa jämställdhet.

3.3 Vilka som berörs av regleringen

3.3.1 Uppgiftsskyldighet för utbildningsformerna yrkeshögskola, folkhögskola och studieförbund

Utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan, folkhögskolor och studieförbund är berörda av regleringen genom att det är dem som är uppgiftslämnare, men även de individer som deltagit i någon av dessa utbildningsformer är berörda.

3.3.2 Stöd för att behandla känsliga personuppgifter inom Befolkningens utbildning och studiedeltagande

Individer som har deltagit i utbildning inom grundsärskola, gymnasiesärskola, specialskola och kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning är berörda av regleringen genom att uppgift om deras deltagande i skola återfinns i registren.

3.3.3 Stöd för att hantera känsliga personuppgifter inom Jämställdhetsstatistiken

De individer som är uppgiftslämnare eller på annat sätt utgör underlag för det material som behandlas berörs såtillvida att deras personuppgifter behandlas vid ytterligare ett eller flera tillfällen.

Även jämställdhetsstatistikens användare berörs på så sätt att de har möjlighet att ta del av statistik som är producerad med ett jämställdhetsperspektiv i fokus.

Förslaget innebär i nuläget inte någon ökad uppgiftslämnarbörda, ny datainsamling eller ytterligare utlämnanden av mikrodata mellan myndigheter.

3.3.4 Närmare om individer som berörs

Förslagen i hemställan skulle innebära att SCB skulle kunna framställa ny statistik såsom officiell statistik. Uppgifter till den officiella statistiken kan hämtas in från olika uppgiftslämnare med uppgiftsskyldighet, det gäller inte bara inhämtande av uppgifter om uppgiftslämnaren själv. Det här skulle påverka många enskilda individer, vars uppgifter finns i olika register och skulle komma att ligga till grund för ny officiell statistik.

Det framgår av 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Begränsningar i denna rättighet får ske genom lag eller förordning i den ordning som framgår av 2 kap. 20 § regeringsformen. Sådana begränsningar har genomförts för den officiella statistiken genom LOS, där regeringen också har bemyndigats att utfärda närmare bestämmelser, vilket regeringen har gjort i FOS. De huvudsakliga övervägandena om inskränkning av personers integritet för den officiella statistikens skull har därför redan genomförts i de olika arbeten med att utveckla LOS och FOS som har skett över tid. För nya eller utvidgade statistikområden i den här hemställan finns en utveckling av skälen till detta för respektive statistikområde.

Individers personliga integritet är även skyddad i EU genom bestämmelser om personuppgifter i dataskyddsförordningen. Det framgår bland annat av dataskyddsförordningen att personuppgifter bara får behandlas om det finns en laglig grund för behandlingen i art. 6 förordningen. När personuppgifter behandlas för den officiella statistiken, och annan statistik av statliga myndigheter, räknas det som en sådan behandling av personuppgifter som är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse. Det finns därför laglig grund enligt art. 6.1.e dataskyddsförordningen. Lagliga grunder enligt art. 6.1.e ska enligt art. 6.3 vara fastställda i unionsrätten eller i nationell rätt. När SCB framställer officiell statistik eller annan statlig statistik finns den kompletterande rättsliga grunden i nationell rätt normalt i LOS och FOS. När SCB framställer europeisk statistik, finns den kompletterande rättsliga grunden i de EU-rättsakter som ligger till grund för statistiken. Där denna hemställan innehåller argument för nya eller utökade områden för den officiella statistiken, får argumenten också ses som argument för att utöka områdena där personuppgifter får användas för statistik för ett allmänt intresse enligt dataskyddsförordningen.

3.4 Bemyndiganden

Det framgår av 14 § LOS att en statistikansvarig myndighet får behandla personuppgifter för framställning av statistik, om inte annat följer av 15 § LOS. För sådan behandling är myndigheten personuppgiftsansvarig. Enligt 15 § första stycket LOS får känsliga personuppgifter behandlas om det följer av föreskrifter som regeringen meddelar. Vidare framgår det av 27 § LOS att regeringen meddelar kompletterande föreskrifter om den officiella statistiken.

3.5 Kostnadsmässiga och andra konsekvenser samt jämförelse av regleringsalternativ

3.5.1 Uppgiftsskyldighet för utbildningsformerna yrkeshögskola, folkhögskola och studieförbund

Uppgifterna samlas redan idag in på individnivå, för merparten av undersökningarna, för att underlätta uppgiftslämnarbördan, så kostnaderna bedöms försumbara för uppgiftslämnarna.

Undersökningen om undervisande personal är dock en ny undersökning som SCB testade att samla in på individnivå 2019, men eftersom undersökningen var frivillig blev svarsandelen låg. Anordnarna anförde också att arbetsinsatsen skulle bli omfattande för att sammanställa uppgifterna till undersökningen. I praktiken innebär troligen uppgiftslämnarplikten en något större uppgiftslämnarbörda, då fler förväntas svara än om undersökningen är frivillig. SCB kommer i vanlig ordning att skicka föreskrifterna på remiss till NNR och SKR.

3.5.2 Stöd för att behandla känsliga personuppgifter inom Befolkningens utbildning och studiedeltagande

Uppgifterna som berörs samlas in och hanteras redan idag inom skolstatistiken som SCB producerar på uppdrag av Skolverket. Resursmässiga kostnader att använda uppgifterna i redan befintliga register kan ske inom befintliga arbetssätt och rutiner. Den direkta kostnaden för SCB bedöms därmed som försumbar och hanteras inom den löpande ordinarie verksamheten.

3.5.3 Stöd för att hantera känsliga personuppgifter inom Jämställdhetsstatistiken

Kostnaderna förknippade med förslaget är inom befintlig ram.

3.6 Överensstämmelse med EU-rätten

3.6.1 Uppgiftsskyldighet för utbildningsformerna yrkeshögskola, folkhögskola och studieförbund

SCB behöver uppgifterna om deltagare, undervisande personal och kostnader i yrkeshögskolan, folkhögskolan och studieförbunden i UNESCO-OECD-Eurostat (UOE)-rapporteringen som styrs av EU-

förordning 452/2008[3]. För sökande till yrkeshögskolan finns ingen internationell reglering.

3.6.2 Stöd för att behandla känsliga personuppgifter inom Befolkningens utbildning och studiedeltagande

De register som ligger till grund för Befolkningens utbildning och studiedeltagande används till den förekommande nationella officiella statistiken och inte den statistik som redovisas till EU:s statistikmyndighet EUROSTAT. Däremot används innehållet i registren i flera andra statistikunderlag som redovisas till EU. Uppgifterna används då som bakgrundsvariabler för att redovisa statistik såsom Labour Force Survey (LFS) och Statistics on Income and Living Conditions (SILC).

3.6.3 Stöd för att hantera känsliga personuppgifter inom Jämställdhetsstatistiken

Jämställdhetsstatistiken omfattas inte av specifik EU-reglering utöver den som är gemensam för officiell statistik.

3.6.4 Behandling av personuppgifter

Behandling av personuppgifter regleras gemensamt för EU/EES genom dataskyddsförordningen.[4] Statistikansvariga myndigheter behandlar personuppgifter med laglig grund i art. 6.1.e dataskyddsförordningen, utifrån att behandlingen är nödvändig för att utföra uppgifter av allmänt intresse. En sådan kompletterande laglig grund som enligt art. 6.3 ska finnas i EU-rätten eller nationell rätt finns i LOS.

Personuppgifter om hälsa är sådana personuppgifter som det enligt art. 9.1 dataskyddsförordningen är förbjudet att behandla, om det inte finns uttryckliga undantag i art. 9.2. Det framgår av art. 9.2.j att behandling av sådana personuppgifter är tillåten om den är nödvändig för statistiska ändamål i enlighet med art. 89.1 på grundval av EU-rätten eller nationell rätt. Förslaget i den här hemställan omfattar en utökad rätt att på denna grund behandla personuppgifter om hälsa för den officiella statistiken.

3.7 Tidpunkten för ikraftträdande och behovet av informationsinsatser

Uppgifter om deltagande i grundsärskola, gymnasiesärskola, specialskola och kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning föreslås göras tillgänglig från och med 1 januari 2024.

---

[3] Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 452/2008 av den 23 april 2008 om framställning och utveckling av statistik om utbildning och livslångt lärande, i dess lydelse enligt Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2019/1700 av den 10 oktober 2019.

[4] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

SCB behöver stöd för att utfärda uppgiftsskyldighet för utbildningsformerna yrkeshögskola, folkhögskola och studieförbund från och med 1 januari 2024. Detta för att skyndsamt förhindra eventuellt bortfall i undersökningarna men också för att i tid hinna förbereda anordnare inom yrkeshögskolan om en eventuell insamling av undervisande personal.

SCB har för avsikt att utfärda föreskrifter enligt 15 § FOS som ger närmare detaljer om den uppgiftsskyldighet som skulle följa av den föreslagna 5 e § FOS. Bilagor till sådana föreskrifter är som regel de enkäter som uppgiftslämnarna måste fylla i för att uppfylla sin uppgiftsskyldighet. När enkäterna skickas ut till uppgiftslämnarna innebär det i sig att uppgiftslämnarna upplyses om de regler som gäller för att lämna de aktuella uppgifterna.

Information om behandling av uppgifterna i registren sker genom Dataskyddsförordningens artikel 15 som tillförsäkrar den registrerades rätt till tillgång av sina uppgifter samt artikel 30 där uppgifterna kommer att ingå i det register över behandlingar som är allmänt tillgängligt.

För att kunna uppdatera berörda indikatorer från och med våren 2024 behöver SCB stöd för att behandla känsliga personuppgifter om enskilda personers hälsotillstånd för framställning av officiell jämställdhetsstatistik från och med 1 januari 2024.

4 Författningskommentar

4.1 5 e §

Övervägandena finns framför allt i avsnitt 3.1.2 ovan.

Paragrafen medför en ökad uppgiftsskyldighet för dem som anordnar utbildningar som SCB framställer statistik om. Den ökade uppgiftsskyldigheten gäller uppgifter om tre olika kategorier av enskilda personer. Det är de som har sökt till utbildningarna, de som är eller har varit inskrivna vid utbildningarna, och de som undervisar eller har undervisat vid utbildningarna.

De uppgifter som gäller dem som har varit inskrivna på, sökt till eller har undervisat vid utbildningarna omfattar bara uppgifter tre år bakåt i tiden. Detta följer av 7 § andra stycket LOS, som säger att skyldigheten att lämna uppgifter för den officiella statistiken inte gäller uppgifter som avser förhållanden som ligger mer än tre år tillbaka i tiden. En sådan begränsning i tiden behöver därför inte upprepas i den föreslagna 5 e §. Avsikten är att följa upp den regeln med regler om gallring och

arkivering hos SCB, där SCB får bedöma hur lång tid uppgifterna behöver finnas kvar på SCB för statistikens ändamål.

4.2 Bilagan

Övervägandena finns framför allt i avsnitt 3.1.2 ovan.

De nya bestämmelserna i bilagan ger SCB möjlighet att behandla personuppgifter som avser personers hälsa, när det gäller utbildningsstatistik och jämställdhetsstatistik. Uppgifter om hälsa är s.k. känsliga personuppgifter som inte får behandlas utan särskilt stöd för det. Syftet med ändringen är att utbildningsstatistiken ska kunna omfatta även utbildningsformer som är anpassade för personer med funktionsnedsättning eller dylikt. Uppgifter om att personer går på den typen av utbildningar blir indirekt uppgifter om personernas hälsa. För jämställdhetsstatistikens del är syftet med ändringen att kunna publicera efterfrågade indikatorer för att följa upp det jämställdhetspolitiska delmålet Jämställd hälsa.

Regeringskansliet

Remiss

2024-03-15
Fi2023/02971

Finansdepartementet

Statistiska centralbyråns hemställan om ändring i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken

Remissinstanser

1. Arbetsförmedlingen
2. Centrala studiestödsnämnden
3. Danderyds kommun
4. Enköpings kommun
5. Falu kommun
6. Folkbildningsrådet
7. Gävle kommun
8. Hudiksvalls kommun
9. Höganäs kommun
10. Integritetsskyddsmyndigheten
11. Jämställdhetsmyndigheten
12. Jönköpings kommun
13. Kalmar kommun
14. Knivsta kommun
15. Kumla kommun
16. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
17. Länsstyrelsen i Västerbottens län
18. Länsstyrelsen i Östergötlands län
19. Malmö kommun

Telefonväxel: 08-405 10 00

Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Jakobsgatan 24
E-post: fi.registrator@regeringskansliet.se

20. Myndigheten för yrkeshögskolan
21. Mölndals kommun
22. Mönsterås kommun
23. Region Stockholm
24. Region Jönköping
25. Sandvikens kommun
26. Skara kommun
27. Skellefteå kommun
28. Socialstyrelsen
29. Solna kommun
30. Statens skolinspektion
31. Statens skolverk
32. Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna
33. Sveriges kommuner och regioner
34. Södertälje kommun
35. Universitets- och högskolerådet
36. Universitetskanslersämbetet
37. Uppsala kommun
38. Vadstena kommun
39. Värmdö kommun
40. Yrkeshögskoleförbundet
41. Ystads kommun
42. Ånge kommun
43. Ängelholms kommun
44. Örebro kommun
45. Örebro universitet

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet **senast den 19 juni 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.esa@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2023/02971 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslaget i Statistiska centralbyråns hemställan om ändringar i förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Magnus Bengtson
Expeditions- och rättschef

Kopia till

Statistiska centralbyrån

§ 61

Remiss - Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035

Diarienummer: RJL 2024/1245

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- Godkänna föreliggande yttrande gällande Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035. Yttrandet utgår från Region Jönköpings läns roll som intilliggande län. Synpunkterna kopplar till samarbetet inom Småland Blekinge Halland South Sweden, det gemensamma arbetet kring skog och trä samt till infrastruktur.

Beslutsunderlag

- Missiv daterad 2024-04-30
- Förslag till yttrande
- Förslag till Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Remiss - Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- Godkänner föreliggande yttrande gällande Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035. Yttrandet utgår från Region Jönköpings läns roll som intilliggande län. Synpunkterna kopplar till samarbetet inom Småland Blekinge Halland South Sweden, det gemensamma arbetet kring skog och trä samt till infrastruktur.

Ärendebeskrivning

Region Kronoberg har, enligt förordningen om regionalt tillväxtarbete (2017: 583) regeringens uppdrag att samordna och leda det regionala utvecklings- och tillväxtuppdraget. Det innebär bland annat att ta fram och fastställa en strategi för utvecklingen i länet - regionala utvecklingsstrategin. Strategin ska aktualiseras minst en gång per mandatperiod. Regionala utvecklingsstrategin för Kronobergs län ska beslutas under hösten 2024 för att börja gälla från 2025.

Beslutsunderlag

- Missiv daterad 2024-04-30
- Förslag till yttrande
- Förslag till Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035

Beslutet skickas till

Region Kronoberg

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Marie Brander
Ledningsstrateg

Region Kronoberg

Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025-2035.

Strategin ger en grundläggande bild av utmaningar, styrkor och behov i Kronobergs län. I förslaget framgår behovet av kraftsamling och att gå samman över gränser. Vi har idag en etablerad samverkan och ser att våra regioner har mycket att vinna på detta. Då vi från Region Jönköpings län önskar att samarbetet ytterligare ska förstärkas ser vi det som en styrka om vårt gemensamma arbete kan lyftas fram ännu tydligare. Våra synpunkter kopplar till vårt samarbete inom Småland Blekinge Halland South Sweden, till vårt gemensamma arbete kring skog och trä samt till infrastruktur.

Synpunkter på förslaget

Strategin ger en grundläggande bild av utmaningar, styrkor och behov i Kronobergs län. Strategin tar hänsyn till länet som helhet och att utmaningar och behov varierar inom länet.

I förslaget framgår behovet av kraftsamling och att gå samman över gränser. Bland annat framgår vikten av att öppna upp för ytterligare samverkan med omgivande län för att ta Kronobergs län in i framtiden. Som regionalt utvecklingsansvarig aktör i ett intilliggande län med en etablerad samverkan med Region Kronoberg välkomnar vi detta. Vi har idag en etablerad samverkan och ser att våra regioner har mycket att vinna på detta. Samverkan sker idag inom bland annat Regionsamverkan Sydsverige (RSS), Småland Blekinge Halland South Sweden (SBHSS) och inom Småland och Öarna (SMÖ). Det finns gemensamma strategier kring skog och trä och ett gemensamt arbete kring smart specialisering i SMÖ.

Då vi från Region Jönköpings län önskar att samarbetet ytterligare ska förstärkas ser vi det som en styrka om vårt gemensamma arbete kan lyftas fram ännu tydligare. Vårt samarbete på EU-arenan inom SBHSS med gemensamt kontor i

Regionledningskontoret
Box 1024
551 11 Jönköping

Telefon: 010-241 00 00
E-post: regionen@rjl.se
Hemsida: www.rjl.se

Organisationsuppgifter
Bankgiro: 5216-2849
Orgnr: 232100-0057

Bryssel kan nämnas i avsnittet om ökad samverkan internationellt och nationellt (sidan 15). Vårt samarbete inom skog och trä, med gemensamma strategier för Småland kan lyftas fram i texten om skogsvarukedjan (sidan 28).

Som intilliggande län är vi starkt beroende av varandra när det gäller transporter och infrastruktur. Det är en styrka att förslaget lyfter fram betydelsen av kringliggande län. Detta gäller inte minst möjligheterna kopplat till öppnandet av Fehmarn-Belt och betydelsen av transportförbindelser söderut. Förslaget lyfter betydelsen av godstransporter norrut längs södra stambanan. Möjligen kan denna skrivelse utvecklas för att tydligare beskriva den stora potential som finns i förbindelser mellan våra län och samtidigt peka ut Kronobergs koppling till de nationella transportlederna. Det skulle kunna formuleras som att "Det finns en mycket stor potential i att koppla samman arbetsmarknaderna i södra mellansverige genom stärkta förbindelser från Kronoberg via Värnamo och Jönköping till Borås och Linköping via Tranås. Därtill finns stor potential att främja järnvägens möjlighet att hantera godsflöden västerut från stambanan mot Göteborgs hamn"

Förslaget innehåller ett faktafel. Det framgår på sidan 32 att Högskolan i Jönköping ingår i samarbetet Småland Blekinge Halland South Sweden. Vårt lärosäte, som numera heter Jönköping University, är inte längre medlem i SBHSS.

Kerstin Hammar
Ordförande i nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

REMISSVERSION

REGIONAL UTVECKLINGSSTRATEGI

KRONOBERG

2025–2035

REGION KRONOBERG

Region Kronoberg 2024
Remissutgåva
Formgiven av Länge leve Kommunikation AB

INNEHÅLL

INLEDNING 5

STRATEGINS DELAR 6

INNAN FRAMTIDEN– KRONOBERGS NULÄGE 8

Styrkor att stärka 8

Utmaningar att agera på 9

STRATEGINS MÅLBILD OCH RUMSLIG RIKTNING 11

Framtidens Kronoberg 2035 11

Strukturbild – Sydsveriges mittpunkt 12

LÅNGSIKTIGA PRIORITERINGAR 14

Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet 16

Kompetensförsörjning som främjar utveckling och omställning 19

Kronobergska handlingskraften och entreprenörskapet växlas upp 21

Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige 24

UTFORSKANDE KRAFTSAMLINGAR 27

I Kronoberg finns närheten till framtidens Europa 28

I Kronoberg stärker vi boendeattraktiviteten i bygderna 28

I Kronoberg skapar vi världens första fossilfria skogsvarukedja 28

I Kronoberg har alla barn och unga rätt förutsättningar för att möta sin framtid 28

KRAFTFULLT GENOMFÖRANDE AV STRATEGIN 29

AKTÖRER, ROLLER OCH ANDRA STRATEGIER 31

BILAGA 1: ORDLISTA 33

INLEDNING

SYFTET MED DEN REGIONALA UTVECKLINGSSTRATEGIN ÄR ATT GE EN SAMLAD RIKTNING FÖR VAD SOM BEHÖVER UPPNÅS OCH VILKA PRIORITERINGAR SOM KRÄVS FÖR ATT FORMA FRAMTIDENS KRONOBERG 2035. EN PLATTFORM FÖR LÄNETS AKTÖRER ATT SAMLAS KRING OCH UTGÅ IFRÅN I ARBETET MED DET HÅLLBARA, REGIONALA UTVECKLINGSARBETET.

Alla regioner har en regional utvecklingsstrategi. Det är ett uppdrag från riksdagen som styrs av den statliga förordningen (2017:583) om regionalt tillväxtarbete. För att avgränsa strategin inriktas den på utmaningsdriven utveckling och på prioriteringar som kräver samverkan mellan olika områden och aktörer, utifrån det regionala utvecklingsuppdraget. Den gör inte anspråk på att sammanfatta allt regionalt utvecklingsarbete.

Strategin utgår från *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021-2030*. Detta styr vilka sakområden som finns med. Det underlag som legat till grund för strategin kommer bland annat från dialoger med länets aktörer, nulägesanalys, trendanalys och framtidsbilder, hållbarhetsanalys av Gröna Kronoberg 2025 samt rekommendationer från OECD.

HÅLLBAR UTVECKLING

Det regionala utvecklingsarbetet ska bidra till en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling i hela Kronoberg. Dessa tre hållbarhetsdimensioner integreras i strategin genom att synliggöra olika gruppers perspektiv och förutsättningar, geografiska förutsättningar och utmaningar kopplade till ekonomiska, sociala och miljömässiga frågor.

Strategin ska bidra till FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling (Agenda 2030); de tematiska målen för EU:s nya sammanhållningspolitik; EU:s gröna giv, samt nationella och regionala hållbarhetsmål (exempelvis folkhälsa och jämställdhet). De delar som berör klimat och energi överensstämmer med de regionala miljömålen som Länsstyrelsen ansvarar för.

Prioriteringar och kraftsamlingar förhåller sig även till de sex omställningar som hållbarhetsforskare rekommenderar för att genomföra Agenda 2030: (1) utbildning, jämställdhet och jämlikhet; (2) hälsa, välbefinnande och demografi; (3) utfasning av fossila bränslen och hållbar industri; (4) hållbara livsmedel, mark och vatten; (5) hållbara städer och samhällen, samt; (6) digital revolution för hållbar utveckling.

VEM ÄR STRATEGIN TILL FÖR?

Strategin är styrande för Region Kronoberg, men innehåller mer än det som Region Kronoberg har rådighet över. Den ska därför ses som hela länets strategi. Ett vägledande dokument för samhällsaktörer som bidrar till det regionala utvecklingsarbetet. Strategin ligger till grund för EU:s strukturfonder och andra regionala projektmedel och ska stödja regionala och lokala planer och strategier.

Det regionala utvecklingsarbetet ska skapa skillnad för alla som bor eller verkar i Kronobergs län. Alla invånare ska känna sig som en del av helheten och kunna vara med och bidra, oavsett kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, religion, funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet eller uttryck, social situation eller bostadsort. Det ska finnas samma förutsättningar att få tillgång till resurser oavsett vem du är eller var du bor.

I strategin används genomgående ordet "vi". Med det menas samtliga aktörer i länet som bidrar till det regionala utvecklingsarbetet. Till exempel kommuner, myndigheter, näringslivsaktörer, arbetsgivare, civilsamhället och akademin.

BYGDER OCH SAMHÄLLEN SOM ÖKAR KRONOBERGS VÄLMÅENDE OCH ATTRAKTIVITET

KOMPETENSFÖRSÖRJNING SOM FRÄMJAR UTVECKLING OCH OMSTÄLLNING

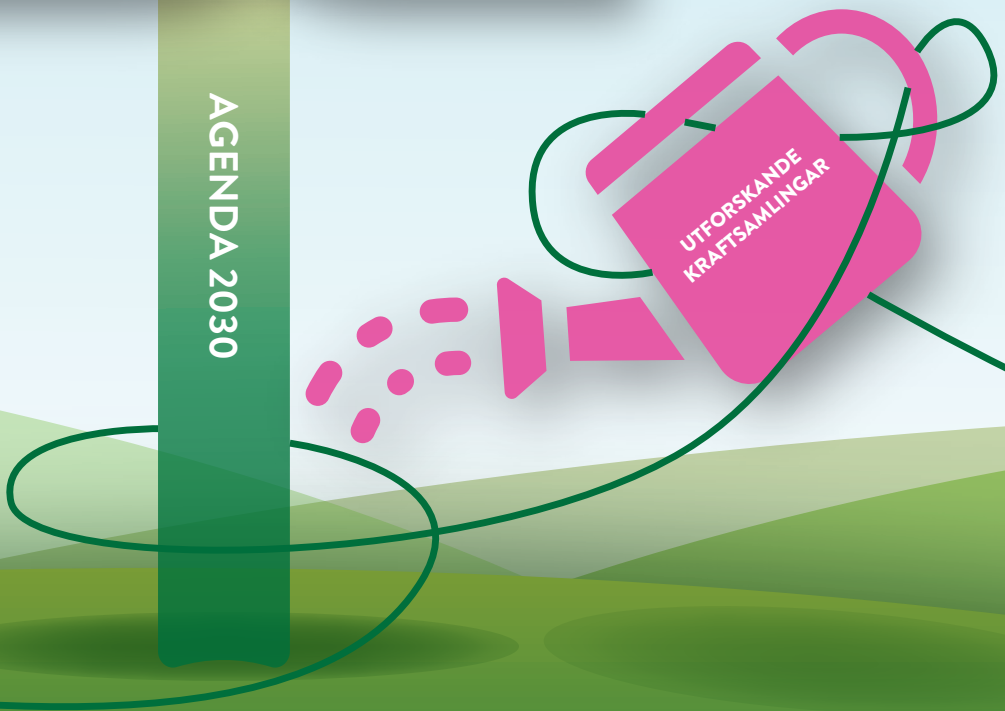
VI SKAPAR ETT GOTT LIV I ETT LIVSKRAFTIGT KRONOBERG

DEN KRONOBERGSKA HANDLINGSKRAFTEN OCH ENTREPRENÖRSKAPET VÄXLAS UPP

INFRASTRUKTUR SOM STÄRKER KRONOBERGS POSITION I SYDSVERIGE

AGENDA 2030

VI SÄTTER MÄNNISKAN I CENTRUM.
VI UTGÅR FRÅN PLATSENS FÖRUTSÄTTNINGAR.
VI FORMAR HÅLLBARA, HÄLSOFRÄMJANDE OCH ROBUSTA LÖSNINGAR.

STRATEGINS DELAR

ALLA DELAR I STRATEGIN HÄNGER IHOP, PÅVERKAR VARANDRA OCH ÄR INTE DELBARA. CENTRALA DELAR I STRATEGIN ÄR:

Blommans mitt utgör strategins övergripande målbild, **framtidens Kronoberg 2035**. Den visar riktningen för länets utveckling på tio år med utblick. Målbilden beskrivs på sida 11.

En övergripande strukturbild fördjupar målbilden ur ett geografiskt perspektiv. Strukturbilden beskrivs på sida 12–13.

Fyra blomblad representerar strategins **långsiktiga prioriteringar**. De samspelar med varandra och ger stöd och riktning för att nå den övergripande målbilden. Prioriteringarna beskrivs på sida 14–26.

Utforskande kraftsamlingar kompletterar de fyra långsiktiga prioriteringarna. De bemöter frågor där vi behöver gå samman på nya sätt och över gränser och ska ge lärdomar till de långsiktiga prioriteringarna. De beskrivs på sida 27–28.

För att guida oss mot framtidens Kronoberg 2035 finns tre **vägledande principer**. Dessa ska tillsammans med Agenda 2030 genomsyra hela strategin.

INNAN FRAMTIDEN – KRONOBERGS NULÄGE

FÖR ATT NÅ MÅLBILDEN OM ETT LIVSKRAFTIGT LÄN OCH GÖRA RÄTT INSATSER BEHÖVER VI FÖRHÅLLA OSS TILL NULÄGET. DET INNEBÄR ATT IDENTIFIERA OCH TA VARA PÅ VÅRA STYRKOR SAMTIDIGT SOM VI FÖRHÅLLER OSS TILL OCH HANTERAR VÅRA UTMANINGAR.

STYRKOR ATT STÄRKA

Kronoberg har många styrkor som vi ska vara stolta över. Att bygga vidare på och utveckla dessa kommer att flytta fram Kronobergs positioner ytterligare - både i Sverige och i världen.

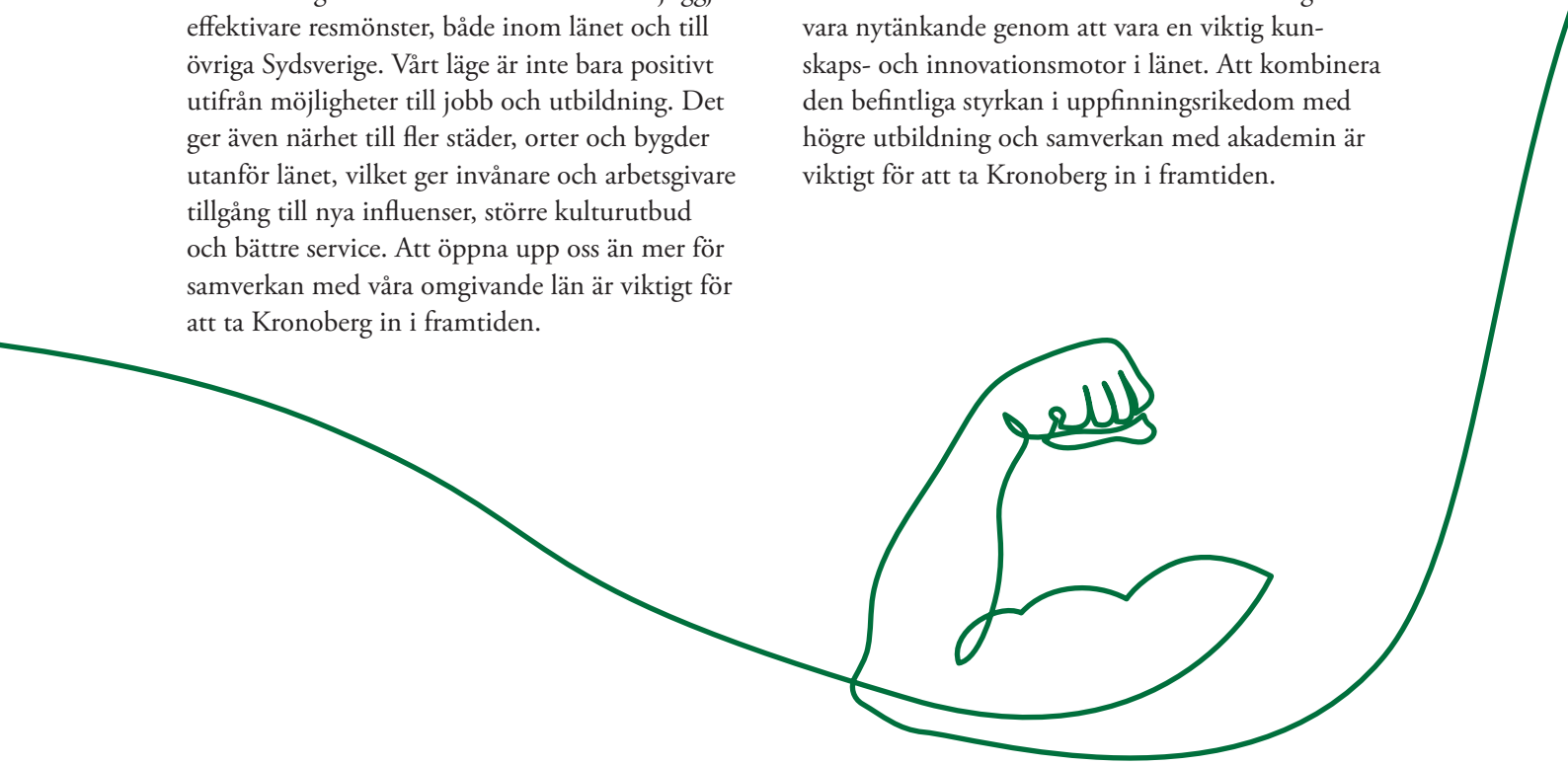
STRATEGISKT LÄGE MITT I SYDSVERIGE

Kronoberg har under en lång tid haft en stark framväxt av arbetstillfällen, vilket vårt strategiska läge och goda pendlingsmöjligheter till och från länet har bidragit till. Vi har helt enkelt en lockande arbetsmarknad. Att länets invånare i stor utsträckning bor och verkar i stråk har möjliggjort effektivare resmönster, både inom länet och till övriga Sydsverige. Vårt läge är inte bara positivt utifrån möjligheter till jobb och utbildning. Det ger även närhet till fler städer, orter och bygder utanför länet, vilket ger invånare och arbetsgivare tillgång till nya influenser, större kulturutbud och bättre service. Att öppna upp oss än mer för samverkan med våra omgivande län är viktigt för att ta Kronoberg in i framtiden.

HANDLINGSKRAFT OCH LÅNGSIKTIGHET

I Kronoberg finns en kultur av tilltro mellan människor och ett självförtroende att agera. Vi väntar inte på att någon annan ska lösa våra utmaningar. Företagen är erkänt stabila och växer i takt med sin förmåga. De är bra på att ställa om och har historiskt haft förmågan att återhämta sig efter lågkonjunkturer. En förklaring till det är nytänkande, vilket är en grund i att ställa om. Det visar på förståelse och kompetens kring vad som är möjligt.

Linnéuniversitetet bidrar till länets förmåga att vara nytänkande genom att vara en viktig kunskaps- och innovationsmotor i länet. Att kombinera den befintliga styrkan i uppfinningsrikedom med högre utbildning och samverkan med akademin är viktigt för att ta Kronoberg in i framtiden.

ETT LANDSBYGDSLÄN SOM PRESTERAR

Kronoberg har det näst högsta exportvärdet i landet utifrån befolkningsmängd, både på varor och tjänster. I Kronoberg presterar även flera kommuner bättre än sin kommungrupp nationellt när det gäller exempelvis arbetstillfällen och internationalisering, vilket bidragit till länets expansivitet. Flera världsledande företag, som exempelvis IKEA och Nibe, har huvudkontor i länet och vår största stad Växjö sätter regionen på kartan genom bland annat Linnéuniversitetet, en stark IT-sektor och sitt utbud av kultur och nöje.

Vi har även landsbygd med hög tillgång till kommersiell service, trots vår relativt glesa struktur. I vårt län kan invånarna bo och vara nära naturen och samtidigt ta del av en spännande och expansiv arbetsmarknad. Vi har nära till varandra bland aktörer men även mellan människor. Att fortsätta att stärka hela länet är viktigt för att ta Kronoberg in i framtiden.

GRÖNT LÄN OCH EN GRÖN FÖREGÅNGSREGION

Naturresurser som vatten, skog och närhet till natur skapar möjligheter till en hög boendeattraktivitet och gröna investeringar. Det har öppnat upp för en mängd satsningar i länet på förnybar energiproduktion från vind, sol och bioenergi. Vi utmärker oss även med satsningar inom träbyggnadsteknik, rening av sjöar och koldioxidinfångning.

Att vi lever mitt i och av naturen ger en god förståelse för dess värde. Många av våra större företag vill gå före i den gröna omställningen, där skogens alla värden är en framtidsresurs. I Kronoberg finns skogens hela värdekedja samlad och att fortsätta att ta vara på detta är viktigt för att ta Kronoberg in i framtiden.

UTMANINGAR ATT AGERA PÅ

Det finns globala utmaningar som direkt påverkar oss och som ger oss en riktning i vårt arbete. Inte minst *globaliseringen*, *klimatförändringarna*, det *säkerhetspolitiska läget* och den *demografiska utvecklingen*. De utmaningar som Kronoberg står inför påverkar olika platser i olika utsträckning och utmaningarna hänger ihop.

ATT BEHÅLLA OCH ÖKA LÄNETS BEFOLKNING OCH SAMTIDIGT MINSKA UTANFÖRSKAP

Kronobergs kommuner konkurrerar om samma befolkning, medan inflyttningen från andra län är lägre än önskat. Utmaningen ligger i att inte bara attrahera nya invånare, utan också behålla de som redan bor här.

I Kronoberg råder stora skillnader i livsvillkor, arbetsdeltagande och inkomst mellan olika grupper. Det handlar dels om att kvinnor och män inte har samma förutsättningar på exempelvis arbetsmarknaden, dels om att det finns ett stort sysselsättningsgap mellan inrikes- och utrikesfödda. Ojämställdhet och socioekonomisk segregation ger negativa effekter både för individer och för samhället. Till exempel låg boendeattraktivitet, försämrad folkhälsa och outnyttjad tillväxt. En utmaning som uppstått av de här skillnaderna är att individers kompetens inte matchar arbetsmarknadens efterfrågan. Konsekvensen blir att det samtidigt råder arbetslöshet och brist på arbetskraft. Därtill riskerar sjunkande resultat i skolan att försämra ungas framtida hälsa och öka utanförskap.

ATT VARA EN LITEN REGION OCH SAMTIDIGT KONKURRENSKRAFTIG

Att Kronoberg är ett befolkningsmässigt litet län med god tillväxt, beläget utanför storstadsregionerna, gör att våra behov och utmaningar riskerar att hamna i skuggan. Detta eftersom nationell politik historiskt har haft fokus på satsningar i urbaniserade

områden och stöd till tillväxtsvaga regioner. Det skapar en utmaning för länet, där vi måste se till att både identifiera och artikulera vår verklighet och våra behov, för att kunna påverka och få resurser.

Att vi är ett litet län innebär också en liten kritisk massa och ett litet lokalt marknadsunderlag. Utmaningen är att skapa bättre möjligheter till rörlighet för varor och människor och att detta sker på ett hållbart sätt. I delar av länet med hög elproduktion finns också en kapacitetsbrist i elnätet som hindrar företag att expandera, eftersom elnätets infrastruktur idag inte klarar av att överföra så mycket eleffekt som behövs här och nu.

En utmaning är att skapa nya arbeten inom omogna näringar som exempelvis service- och tjänsteinriktade branscher i hela länet för att mildra konjunkturkänsligheten. En annan utmaning är att upprätthålla hög kvalitet på vård och utbildning - och att den når alla. Detta för att länet ska vara konkurrenskraftigt och attraktivt för invånare och företag.

ATT MÖJLIGGÖRA ÖKAD TILLGÄNGLIGHET OCH UTVECKLING OCH SAMTIDIGT MINSKA KLIMATPÅVERKAN

Att Sverige 2045 ska vara klimatpositivt är en central utmaning för länet. Det handlar om att ställa om till ett hållbart samhälle - och samtidigt klara kompetensförsörjningen, stärka förutsättningarna för utveckling och minska transportutsläppen.

Det är en utmaning att utveckla goda, hållbara förbindelser, både inom Kronoberg och närliggande arbetsmarknadsregioner, lärosäten och godsterminaler. Det ökande energibehovet, för att klara industrins omställning och den ökande andelen elfordon, är en annan svårighet. En utmaning för länet är att ligga i fronten kring hållbar omställning vilket kommer att krävas för att fortsatt ta del av affärsmöjligheter och säkra en god miljö.

ATT ÅTGÄRDA KAPACITETSBRISTER SAMTIDIGT SOM BEHOVEN FORTSÄTTER ATT VÄXA

Bostadsbrist och låsta flyttkedjor, men även bostadsöverskott i delar av länet, är utmaningar för länets utveckling. Vår näringslivsstruktur och avstånden till storstäder har skapat en generellt låg lönenivå och låg köpkraft, vilket påverkar bostadsmarknaden både vad gäller priser och nybyggnation. Kronoberg har högst andel utlandsägda semesterboenden i Sverige. En utveckling som kan öka med snabbare förbindelser till kontinenten.

Även digital och fysisk infrastruktur dras med kapacitetsbrist, då utbyggnader har fokuserat på befolkningstäta områden. Dessutom finns det stora skillnader bland invånare och näringsliv i förmåga att använda digital teknik. Kapacitets- och kunskapsbrister som kommer försvåra länets hållbara utveckling om de inte åtgärdas.

Läs mer
En mer omfattande nulägesbeskrivning, se www.regionkronoberg.se.

STRATEGINS MÅLBILD OCH RUMSLIG RIKTNING

I DETTA AVSNITT BESKRIVS STRATEGINS ÖVERGRIPANDE MÅLBILD, FRAMTIDENS KRONOBERG 2035. DEN VISAR RIKTNINGEN FÖR LÄNETS UTVECKLING PÅ TIO ÅR MED UTBLICK. EN STRUKTURBILD FÖRDJUPAR MÅLBILDEN UR ETT GEOGRAFISKT PERSPEKTIV.

FRAMTIDENS KRONOBERG 2035

VI SKAPAR ETT GOTT LIV I ETT LIVSKRAFTIGT KRONOBERG!

I Kronoberg finns en **öppenhet och närhet** i samhällen, byar och stadsdelar. Här mår dagens och framtidens Kronobergare bra, känner tillit och kan vara med och forma samhället. Våra boende- och livsmiljöer är attraktiva och trygga och det finns en närhet till skog och vatten. Vi har stärkt flera platser i länet, som tar olika roller och samspelar med de omgivande landsbygderna. Här är det aldrig långt till kultur, service eller arbete.

Småländsk klurighet utmärker oss! I en omvälvande tid, när miljön och klimatet inte kan vänta, har våra nytänkande invånare och företagare banat väg för teknisk och grön omställning. Kronoberg står rustat för förändring och bidrar med lösningar både globalt och lokalt, vilket har skapat hållbar tillväxt och konkurrenskraft.

Vi är **Sydsveriges mittpunkt** och tar vara på vårt läge, nära Öresundsregionen. Vi är aktiva och drivande i det europeiska samarbetet, samtidigt som vi agerar globalt. Arbetsmarknaden kännetecknas av öppenhet och bredd, där arbetsgivare och individer lätt hittar varandra. Barn och unga har framtidstro och är rustade för vuxenlivet genom samverkan för en god hälsa och ett livslång lärande.

STRUKTURBILD – SYDSVERIGES MITTPUNKT

Strukturbilden visar vilka prioriteringar som ger bäst förutsättningar att nå *framtidens Kronoberg 2035* ur ett geografiskt perspektiv. Den ger en bild av länets strategiska läge och hur det ska tas tillvara. Strukturbilden ska:

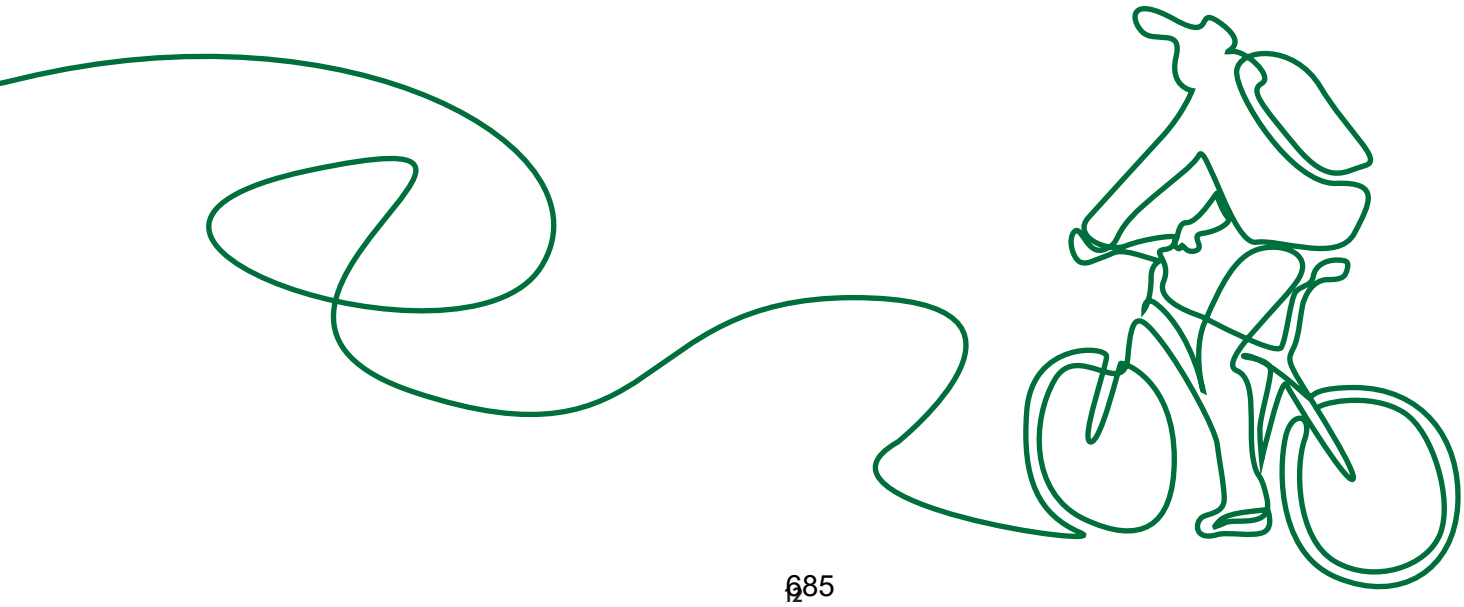
- Ge stöd för ökad samordning av resurser och samplanering av bebyggelse, gång-, cykel- och kollektivtrafik samt service.
- Peka ut inriktningen för regionala planer och program.
- Vara vägledande för kommunernas översiktsplanering.
- Fungera som utgångspunkt i samverkan och dialog.

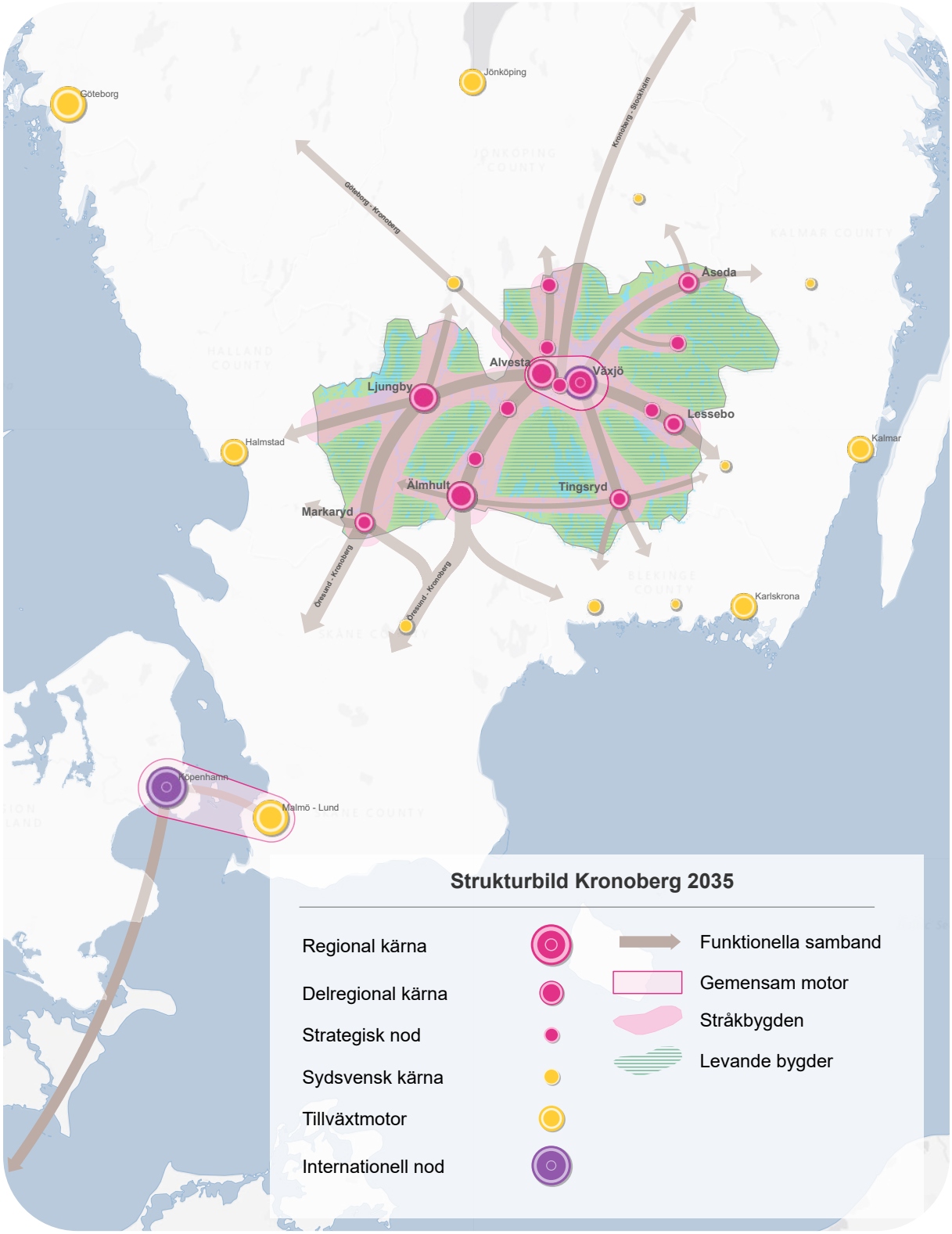
I strukturbilden identifieras ett antal *internationella noder, tillväxtmotorer, sydsvenska kärnor, regionala kärnor, delregionala kärnor* och *strategiska noder*. Dessa utgör orter som är viktiga ur ett regionalt och funktionellt perspektiv.

Fokus är att utveckla ett flerkärnigt och sammanhållet Kronoberg med samband över länsgräns- och kommungränser, både inom och utanför Kronoberg. Den flerkärniga ortstrukturen ska verka för att bättre koppla samman de levande bygderna och strategiska noderna med en eller flera regionala kärnor. Det gäller även delregionala och sydsvenska kärnor utanför Kronoberg. Genom att öka förståelsen för det ömsesidiga beroendet av varandra kan Kronoberg skapa en utveckling där alla delar stärks tillsammans utifrån sina kvaliteter, vilket skapar olika livsmiljöer som är attraktiva, tillgängliga och hållbara i hela länet.

I förhållande till omvärlden ska Kronobergs särskilt stärka sina kopplingar och relationer till Öresundsregionen och övriga EU. Vi ska även koppla ihop oss mer med tillväxtmotorer och storstadsområden utanför länet, där vi ser att det finns ett regionalt mervärde och en potential att stärka oss ytterligare.

Läs mer
Hela strukturbilden och djupgående förklaringar finns här.

Figur 1. Strukturbild för Kronobergs län

LÅNGSIKTIGA PRIORITERINGAR

I DETTA AVSNITT BESKRIVS DE LÅNGSIKTIGA PRIORITERINGARNA FÖR EN HÅLLBAR REGIONAL UTVECKLING I KRONOBERG TILL 2035.

Prioriteringarna ger vägledning till aktörer som arbetar för länets utveckling. Prioriteringarna identifierar också områden där samarbete inom länet behövs eller där vi kan profilera oss och aktivt driva på nationell och internationell nivå. Prioriteringarna bygger på den *nationella strategin för en hållbar regional utveckling i hela landet 2021-2030*.

Regionalt utvecklingsarbete är komplext, där flera frågor är ömsesidigt beroende och påverkar varandra. Lösningarna är sällan enkla och tar tid att utveckla. För att nå en hållbar regional utveckling krävs delaktighet från många aktörer. Detta avsnitt inleds därför med att beskriva hur vi aktörer kan agera var för sig och tillsammans för att få kraft i omställningen mot framtidens Kronoberg 2035.

HÄR I KRONOBERG SER VI TILL ATT FRAMTIDENS KRONOBERG 2035 BLIR VERKLIGHET – GENOM ÖPPENHET, MOD OCH HANDLINGSKRAFT!

Vi ser styrkan i ett öppet samhälle präglat av mångfald, där fler berättelser delas och alla aktörer har samma förutsättningar att påverka och utvecklas. Det finns en tillit och ömsesidig förståelse bland länets aktörer för varandras mandat och förutsättningar. Vi strävar alltid efter att se helheten: hur egna beslut påverkar länet i stort. Vi söker aktivt samverkan med en bredd av aktörer, både i och utanför länet.

Det här omställningsarbetet kräver mod. Vi har innovativa ledare som vidgat sina perspektiv, vågar ta risker och som skapat handlingsutrymme för att testa nya arbetssätt. Vi är skickliga på att tolka framtiden och ställa oss frågan "tänk om?".

Vår närhet till varandra gör det möjligt att snabbt agera tillsammans. Mindre och större aktörer i länet stöttar och ser varandras styrkor och möjligheter. Där det finns vilja, kraft, kapacitet och förmåga möts vi för att växla upp arbetet.

I DE FYRA LÅNGSIKTIGA PRIORITERINGARNA BEHÖVER VI VAR FÖR SIG OCH TILLSAMMANS:

Stärka samverkan inom länet och med andra län. Kronoberg ska vara en aktiv part i mellanregionala samverkansplattformar, exempelvis *Regionsamverkan Sydsverige*. Vi ska även proaktivt utveckla och bjuda in till nya samverkansarenor utanför länet, oavsett geografisk närhet. För att kunna vara en aktiv part med en stark positionering krävs att vi utvecklar formerna för strategisk dialog mellan aktörer inom länet. I det ingår att tydliggöra ansvar och roller.

De geografiska och resursmässiga förutsättningarna skiljer sig inom länet mellan exempelvis stad och land eller en liten och en stor kommun. Genom att synliggöra och agera utifrån olika förutsättningar som finns kring *information, kapacitet, resurser, politiska viljeinriktningar, mål* samt syn på *roller och ansvar* kan vi komma längre i vår samverkan.

Öka samverkan internationellt och nationellt. Vi ska bli bättre på att nyttja internationella samverkansarenor i frågor som är strategiskt viktiga för Kronoberg. Det innebär att bedriva påverkansarbete, aktivt söka samarbeten och ta hem lärande exempel samt finansiering. Detta för att öka kvalitén i våra insatser och innovationshöjden i länet.

Kronobergs aktörer ska vara drivande i att få den nationella nivån att skapa förutsättningar för att minska skillnaderna mellan stora och små regioner i Sverige. Det innefattar att verka för att innovations- och utvecklingsresurser tillgängliggörs i större utsträckning för mindre regioner. Vi ska även samverka mer med nationella myndigheter och universitet för att ta vara på deras kompetens och samverkansplattformar.

Stärka samverkan mellan olika politik- och sakområden. Att stärka samverkan mellan den regionala utvecklingspolitiken och andra politik- och sakområden minskar målkonflikter och ger bättre kvalitet i arbetet. Till exempel ska den regionala utvecklingspolitiken bidra till att realisera folkhälsopolitiken. De faktorer som är av betydelse för hälsan (hälsans bestämningsfaktorer) ryms till stor del inom det regionala utvecklingsuppdraget.

Stärka varumärket Kronoberg och Småland. Vi ska gemensamt bygga en uppdaterad bild av vad Kronoberg är, har att erbjuda och strävar efter att vara. Denna bild ska vi hjälpas åt att förmedla utåt och därigenom stärka länet. Exempelvis ska vi använda oss av ambassadörer för länet, såsom våra världsledande företag.

BYGDER OCH SAMHÄLLEN SOM ÖKAR KRONOBERGS VÄLMÅENDE OCH ATTRAKTIVITET

FRAMTIDA LÄGET INOM OMRÅDET 2035

2035 är Kronoberg ett mer jämlikt, tillgängligt och inkluderande län, präglat av samhörighet och hög livskvalitet. Här finns goda möjligheter till ett rikt vardagsliv och att verka både i och utanför våra tätorter.

Vi är nationellt ledande i arbetet för hållbara och attraktiva bygder och samhällen. De strategiska noderna har stärkts och det finns en mångfald av levande byar. Hela länet har god tillgång till kommersiell och offentlig service och vi nyttjar i större utsträckning innovativa och digitala lösningar för att öka samhällsnyttan.

I Kronoberg tar kulturen plats i samhällsutvecklingen. Kultur och mötesplatser är tillgängliga i hela länet och Kronoberg erbjuder ett inkluderande kulturliv med bredd och spets som har bidragit till ett livskraftigt, öppet och demokratiskt samhälle. Det finns goda möjligheter för både boende och besökare att vistas i naturen och uppleva ett rikt friluftsliv. Bland annat genom våra många sjöar. Detta bidrar till att skapa livskvalitet för invånarna.

Människor mår bra och trivs i Kronoberg. Alla grupper kan delta och vara aktiva medskapare i samhällsutvecklingen. Den goda sociala sammanhållningen har bidragit till att skapa ett tryggt samhälle med hög tillit. Vi satsar på barns och ungas livsvillkor och våra äldre känner att livet är meningsfullt och kvalitativt. Den fysiska och psykiska hälsan hos sårbara grupper är särskilt prioriterad.

Att vi verkat för en god och jämlik folkhälsa har lagt grunden för ökad sysselsättning, attraktivitet och rustat samhället med motståndskraft vid kriser. Vi har även stärkt samhällets beredskap genom att utveckla länets självförsörjning, anpassa oss till klimatförändringar och främja biologisk mångfald. Individer, näringsliv, offentliga aktörer och civilsamhället kan snabbt agera och stå emot olika påfrestningar, var för sig och tillsammans.

FÖRFLYTTNINGAR 2035

- BOENDEATTRAKTIVITETEN I LÄNET SKA ÖKA
- KRONOBERGARNAS LEVNADSFÖRHÅLLANDEN SKA BLI MER JÄMLIKA
- DEN SOCIALA SAMMANHÅLLNINGEN SKA ÖKA

VI AGERAR FÖR ATT...

- **Stärka länets strategiska noder och omgivande bygder.** Länets strategiska noder ska stärkas och komplettera varandra genom att varje ort utvecklas utifrån sina styrkor och förutsättningar. De strategiska noderna ska i större utsträckning fungera som sammanlänkande knutpunkter för sitt omland.

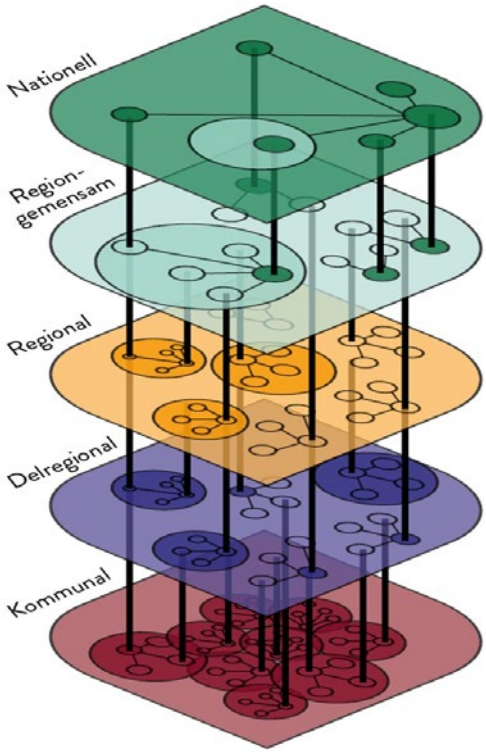
  Omgivande bygder ska stärkas genom lokal mobilisering, sociala nätverk och samverkan med offentliga aktörer, näringsliv och civilsamhälle. Vi ska arbeta aktivt för en god tillgång till kommersiell och offentlig service i hela länet, bland annat genom att utveckla innovativa fysiska och digitala lösningar. Vi ska verka för bättre och likvärdig tillgång till samhällsinstitutioner och samhällsservice i hela länet.

  Med hjälp av design och arkitektur ska vi utveckla en funktionellt och socialt gynnsam livsmiljö som välkomnar och inkluderar. På så sätt skapar vi en god gestaltad livsmiljö. Vi ska ta bättre vara på möjligheterna med den byggda miljön i länet. Detta ska vi göra genom att utveckla befintliga byggnader, utveckla bostadsbeståndet samt närmiljöer och infrastruktur. Nybyggnation ska ske hållbart och cirkulärt, i enlighet med regionala miljömål.

  Vi strävar efter en bostadsmarknad i balans med en mångfald av boendealternativ i hela länet. Det motverkar trångboddhet och främjar välmående, hälsa och trygghet. För att stärka länets attraktivitet ska vi ta bättre vara på våra sjönära lägen.

- **Samhällsplanera med helhetsperspektiv.** Vi ska främja en samhällsplanering som hänger ihop mellan nationell, regional och lokal nivå, i syfte att skapa ett mer hållbart och hälsofrämjande vardagsliv. Stärkt samverkan mellan aktörer och områden ska bidra till en samhällsplanering som utgår från ett helhetsperspektiv. Det omfattar ett integrerat arbete med flera sakområden.

  Vi ska ta hänsyn till nya förutsättningar, som ett svenskt Nato-medlemskap, och hantera utmaningarna med den organiserade brottsligheten. Våra naturresurser och vår mark ska användas strategiskt och långsiktigt. Dels för att möta framtida behov och störningar på samhällsnivå, dels för att säkerställa framtida generationers möjlighet till ett gott liv. Etableringar ska ske på väl avvägda platser och en god ekologisk status ska bibehållas.

Figur 2. Flernivåsamverkan i rumslig planering.

- **Stärka en god och jämlik folkhälsa.** Vi ska utveckla det samhällsinriktade folkhälsoarbetet, för att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Något som kräver både stärkt samverkan och bättre kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan berörda aktörer. Invånare behöver betraktas som en resurs och rustas för livets med- och motgångar. Fokus ska vara på hälsa och att möta invånarnas behov utifrån ett helhetsperspektiv. Allt regionalt utvecklingsarbete ska utgå från ett hälsofrämjande förhållningssätt, med ett särskilt fokus på sårbara grupper.

  Vi ställer om till en nära och samordnad vård där invånarna kan vara aktiva medskapare. Vi ska även agera för en trygg och säker uppväxt för varje barn genom främjande, tidiga och samordnade insatser som utgår från barnets behov. Nya metoder och innovativa arbetssätt behöver utvecklas för att stärka den fysiska och psykiska hälsan bland barn och unga.

- **Främja ett aktivt medskapande i samhället.** Social gemenskap minskar ensamhet, isolering och stillasittande och bidrar till att öka deltagande i samhällsutvecklingen. Vi ska förbättra människors möjligheter att mötas och ta stöd av varandra. En del i detta är att främja ett levande kultur- och föreningsliv och möjligheten att ta del av natur- och kulturmiljöer i hela länet.

  Vi ska arbeta aktivt med att involvera invånare, näringsliv, offentlig sektor, akademi och civilsamhälle i länets utvecklingsarbete och i den lokala platsutvecklingen. Särskilt fokus ska läggas på länets glest befolkade miljöer och socioekonomiskt svaga grupper. Vi ska också verka för god digital delaktighet hos alla invånare. Styrkan hos de folkbildande aktörerna i länet ska användas för att utveckla demokratin och samhället.

KOMPETENSFÖRSÖRJNING SOM FRÄMJAR UTVECKLING OCH OMSTÄLLNING

FRAMTIDA LÄGET INOM OMRÅDET 2035

2035 är Kronobergs län känt för att erbjuda spännande och stimulerande karriärmöjligheter. Medarbetare trivs och har möjlighet att utvecklas på sina arbetsplatser. Bra boendemiljöer och möjlighet till en aktiv fritid har stärkt arbetsmarknadens attraktivitet ytterligare.

God fysisk och digital infrastruktur har underlättat kompetensförsörjningen och rörligheten inom och mellan arbetsplatser. Länets arbetsgivare är flexibla och fångar upp spetskompetens globalt och nationellt. Fler, både arbetsgivare och individer, tar vara på närheten till högre utbildning och det finns en god struktur för livslångt lärande. Den möter både individuella behov och de krav och förväntningar som ställs på arbetskraften i en föränderlig arbetsmarknad och ekonomi. Vi har skapat förutsättningar för att alla unga, oavsett kön och bakgrund, ska vara rustade för att komma in i arbetslivet. Något som har främjat delaktighet i samhället och god hälsa samt minskat risken för utanförskap.

Kronoberg går i takt med utvecklingen i vår omvärld för att stärka länets kompetensförsörjning. Vi har bidragit till och dragit nytta av den gröna och digitala omställningen som påverkar hela utbildningssystemet och vår arbetsmarknad.

Sysselsättningen har ökat i hela länet. Det har bidragit till att arbetsmarknaden i Kronoberg är mer välbalanserad utifrån ålder, kön och födelseland. Mångfald och jämställdhet har främjat tillgången till kreativitet och kompetens. Vi matchar arbetsmarknadens behov och möter individer utifrån kunskap, förutsättningar och ambitioner. Löneläget har stärkts och är likvärdigt andra län.

FÖRFLYTTNINGAR 2035

- MATCHNINGEN MELLAN ARBETSGIVARE OCH ARBETSTAGARE SKA ÖKA
- LÄNETS UNGDOMAR SKA VARA BÄTTRE RUSTADE FÖR FRAMTIDEN
- MÅNGFALD OCH JÄMSTÄLLDHET PÅ ARBETSMARKNADEN SKA ÖKA

VI AGERAR FÖR ATT...

- **Stärka strukturer för Kronobergs kompetensförsörjning.** Dialog och samverkan mellan utbildningsaktörer och arbetsliv ska stärka den regionala och lokala kompetensförsörjningen. Vi ska planera och dimensionera utbildningarna efter individens fria val och arbetsmarknadens behov. Utbildningarnas tillgänglighet, innehåll, aktualitet och längd behöver bli mer flexibla för att effektivare kunna möta upp mot behov och efterfrågan. Vi ska också stärka nyttjandegraden av digitalisering.

  Vi ska öka kunskapen om vilka kompetenser som behövs här och nu och i framtiden. Det kräver en välfungerande och jämställd studie- och yrkesvägledning som börjar tidigt i grundskolan. Den ska stärkas för både skola, arbetsgivare, elever och vårdnadshavare för att fler ska göra informerade studie- och yrkesval, utan att begränsas av kön eller geografisk plats. Vi ska förändra normer och berättelser om hur yrken är idag, särskilt för att möta behoven inom länets olika bristyrken.

- **Öka tillgången till utbildning genom hela livet.** Alla ska kunna uppnå gymnasiekompetens. För att säkerställa det krävs att vi skapar fler alternativa utbildningsvägar, som flexibla studieformer och bättre stöd för elever med särskilda behov. Vi ska agera för stärkt samverkan mellan statlig, regional och lokal nivå kring arbetsmarknads- och kompetensförsörjningsfrågor samt betona samverkan med civilsamhället samt offentliga- och privata aktörer.

  Eftergymnasiala utbildningar – inom Komvux, yrkeshögskola och universitetsnivå – ska ha mer flexibla och relevanta utbildningar. Särskilt yrkesutbildningar. Detta för att möjliggöra kompetensutveckling för fler och spegla den lokala arbetsmarknaden. För att göra kunskap tillgänglig för alla ska vi verka för stärkt folkbildning med studieförbund och folkhögskolor.

- **Öka spetskompetens och internationell samverkan.** För att öka länets spetskompetens ska vi erbjuda riktade utbildningar inom områden där det behövs. Vi ska även i större utsträckning ta tillvara på närheten till Linnéuniversitetet, dess studenter och forskning. Vi behöver även agera gemensamt för att fler studenter ska vilja stanna i Kronoberg efter avslutade studier.

  För att ta vara på befintlig kompetens ska vi främja samverkan både inom arbetsplatser och mellan arbetsgivare. Det behövs även större öppenhet att ta in spetskompetens från andra län och länder och en vilja att utbyta erfarenheter. Vi ska verka för att Kronobergs arbetsgivare erbjuder jämställda och attraktiva arbetsplatser med trygga anställningsförhållanden. Detta är avgörande för att Kronoberg ska kunna behålla och attrahera både grund- och spetskompetens.

- **Förbättra utbildningsresultaten och grundkompetensen bland unga.** Vi ska satsa på alla barn från födseln och ge varje barn möjlighet att utvecklas optimalt efter sina förutsättningar. Att höja skolresultaten framför allt bland pojkar och att motverka studieavhopp är en central del i att stärka barns och ungas grundkompetens och förutsättningar. Även elever med höga prestationer ska ges förutsättningar att nå sin fulla kapacitet. Vi ska se till att fler elever får behörighet till, och klarar av, gymnasiet. Något som kräver samverkan och en skola som vågar testa - och använda - nya verktyg och stödfunktioner. Vi ska också utveckla kultur i skolan som ett sätt att öka elevernas engagemang, kreativitet och måluppfyllelse.

  Vi behöver också identifiera och arbeta med barn och unga som varken arbetar eller studerar. Som befinner sig i socialt utanförskap och som upplever psykiska ohälsa.

KRONOBERGSKA HANDLINGSKRAFTEN OCH ENTREPRENÖRSKAPET VÄXLAS UPP

FRAMTIDA LÄGET INOM OMRÅDET 2035

I Kronoberg är vi stolta över vår entreprenörsanda och förmåga att prestera. Vi har en stark vilja att utvecklas och vi är ett internationellt län i framkant. Genom att satsa på det befintliga näringslivet - med ett särskilt fokus på små och medelstora företag - har vi skapat ett gott näringslivsklimat där Kronoberg utmärker sig nationellt. Det har lett till att våra företag stannar, samtidigt som fler vill etablera sig här. Även vår attraktivitet som destination har ökat genom investeringar i en hållbar besöksnäring.

Innovationskraften i offentlig och privat sektor har ökat och det finns en tät samverkan mellan akademi och det omgivande samhället, samt på internationella arenor. Företagen tar ett större samhällsansvar som bidrar till positiva värden för lokalsamhället. Ett mer jämställt näringsliv har resulterat i att fler kvinnor, utrikesfödda och unga driver företag.

Med fokus på produktion och konsumtion inom planetens gränser utvecklas länets företag och blir mer konkurrenskraftiga. Den gröna omställningen har stärkt näringslivets position inom hållbara tjänster och produkter. Med fokus på våra ledande branscher utvecklar vi en cirkulär ekonomi och hållbara innovationer. Något som också skapar lärande i andra sektorer och branscher.

Detta, i kombination med ett breddat näringsliv, har gett en fortsatt robust ekonomi. Vi är en fortsatt ledande exportregion inom hållbara varor och tjänster. Exportintäkter från utlandet och andra regioner inom Sverige stärker länets utveckling.

FÖRFLYTTNINGAR 2035

- OMSTÄLLNINGSKRAFTEN TILL EN CIRKULÄR, DIGITALISERAD OCH ROBUST EKONOMI SKA STÄRKAS
- BREDD OCH SPETS I KRONOBERGS NÄRINGSLIV SKA ÖKA
- DEN INTERNATIONELLA KONKURRENSKRAFTEN SKA ÖKA

VI AGERAR FÖR ATT...

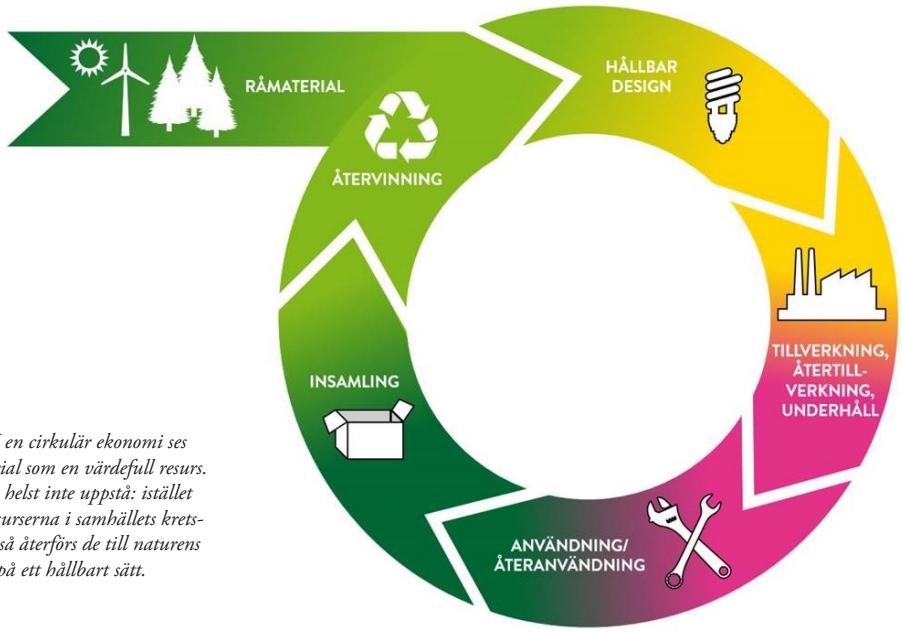
- **Stärka länets innovationsförmåga.** Vi ska stärka modigt och nyskapande ledarskap inom privat och offentlig sektor, och en innovationskultur som leder till affärsutveckling. Vi ska särskilt stärka samverkan mellan akademi och näringsliv. Samverkan över traditionella gränser ska stimuleras och vi ska arbeta för att skapa fler företagsnära innovationer, till exempel kopplade till länets styrkeområden. Länets innovations- och forskningsmiljö samt kulturella och kreativa branscher (KKB) ska tas tillvara. Affärsidéer från offentlig sektor ska i större utsträckning tas vidare i innovationssystemet vilket kan främja att fler blir företagare.

  Vi ska främja utvecklingen av sociala innovationsmiljöer där entreprenörer från olika samhällssektorer möts. Innovations- och företagsfrämjande stöd ska fördelas jämställt. En bredare syn på entreprenörskap stärker underrepresenterade gruppers möjlighet att testa idéer och starta och driva företag. Vi ska även ta vara på den utvecklingskraft och samhällsnytta som sociala företag bidrar till.

- **Ställa om till en cirkulär, digitaliserad och robust ekonomi.** Vi ska verka för att den omställning som sker i samhället leder till konkurrensfördelar och hållbar ekonomisk utveckling i privat och offentlig sektor. Små och medelstora företag ska stöttas i implementering av EU:s gröna giv, för att de ska ställa om till hållbara värdekedjor och cirkulära affärsmodeller. Det ska kombineras med ökad kunskap om social hållbarhet och digitalisering. Kunskapen hos akademin ska tas tillvara i detta arbete.

  Vi ska stärka sektorernas långsiktiga förmåga att agera utifrån nya förutsättningar och att stå emot störningar. En viktig del är att främja stabila varuflöden i näringslivet.

  I arbetet med digitaliseringen ska vi nyttja IT- och tillverkningssektorns kompetens. Miljöstrategisk digitalisering ska användas som verktyg i den gröna omställningen samtidigt som risker med digitaliseringen ska hanteras.

Figur 3: I en cirkulär ekonomi ses allt material som en värdefull resurs. Avfall ska helst inte uppstå: istället behålls resurserna i samhällets kretslopp eller så återförs de till naturens kretslopp på ett hållbart sätt.

- **Stärka entreprenörskapet för ett breddat och specialiserat näringsliv.** Vi ska vidareutveckla smart specialisering inom länets ledande branscher: *maskinindustri med relaterade branscher, skog, trä, möbel, hus, glas och design* samt *IT och relaterade branscher*. För att stimulera framväxten av nya produkter och tjänster ska vi främja växelspel mellan våra ledande branscher och företag i andra branscher.

  Vi ska fortsätta utveckla ett mer hållbart skogsbruk. Genom att utveckla skogens alla värden skapar vi förutsättningar för att utveckla boendemiljöer, besöksnäring och arbetstillfällen i hela länet. Det bidrar även till innovativa lösningar på samhällsutmaningar kopplade till energi, byggande, folkhälsa, biologisk mångfald och klimatförändringar.

  Vi ska utveckla en mer attraktiv och hållbar besöksnäring med förmåga att anpassa sig till en föränderlig omvärld. Platsutveckling ska vara en naturlig del av arbetet. Något som ger besökare ett mervärde och skapar stolthet hos invånarna. Besöksnäringen ska stärka länets position inom natur och kultur. Bland annat genom att främja hållbar konsumtion och hållbara transportlösningar.

  För att öka länets grad av självförsörjning ska vi gynna en lokal livsmedelsproduktion. Detta bidrar även till att jordbruksmarken bibehålls och stimulerar till verksamheter på landsbygden. Vi ska stärka hela livsmedelssystemet och agera för att se frågan ur ett helhetsperspektiv både utifrån hälsa, miljö och samhälle.

  Generellt behöver även tjänstesektorn stärkas i länets industritunga kommuner och vi behöver gemensamt i länet driva på att få fler statliga jobb.

  Vi ska stödja generationsskiften inom företag och främja ett gott näringslivsklimat. Till exempel genom att verka för enklare administrativa processer, stärka kontaktytor mellan det offentliga och näringslivet samt arbeta för en öppen företagskultur. Vi ska även agera för att skapa en gemensam bild av vilka investeringar länet har behov av och hur dessa kan förverkligas.

- **Stärka internationaliseringen för hållbara varor och tjänster.** Vi ska stärka små- och medelstora företag med hållbara affärsidéer som har en potential att internationaliseras. Vi ska också stärka befintliga verksamheter med internationellt konkurrenskraftiga hållbara produkter och tjänster. Det ska ske genom att stimulera nätverkande och samarbete mellan företag, akademi och offentlig sektor i länet och internationellt. Strukturer för ett främjande arbete inom investering och etablering behöver också utvecklas. Detta innefattar bland annat att stärka export- och investeringsfrämjandet och utveckla nya metoder och arbetssätt samt att möjliggöra hållbara transportlösningar för länets varuexport.

  I arbetet med att stärka små- och medelstora företags internationalisering ska vi ta vara på den internationella kompetens som finns i länets globala företag. Vi ska även ta vara på de internationella studenter som befinner sig i länet, som besitter kompetenser och relationer ur en internationell kontext och med relevans för länets utveckling.

INFRASTRUKTUR SOM STÄRKER KRONOBERGS POSITION I SYDSVERIGE

FRAMTIDA LÄGET INOM OMRÅDET 2035

2035 har infrastrukturen bidragit till ett sammanhållet, tillgängligt samhälle där det är lätt att leva och verka i hela länet. Innovativa fysiska och digitala lösningar gör att avstånden upplevs korta. Det är smidigt att ta sig fram till fots och med cykel. Länets goda mobilitetstjänster har minskat bilberoendet och människor kan lätt mötas och ha ett aktivt liv.

Vi ser till olika geografiska behov utifrån utveckling, tillgänglighet och rörlighet. Kollektivtrafiken är anpassad efter olika gruppers förutsättningar och resmönster - barn och unga kan därför lättare röra sig i samhället. En stärkt transportinfrastruktur inom och mellan huvudstråken har utvecklat våra strategiska noder och de omgivande bygderna. Alla invånare har god tillgänglighet till det de behöver, exempelvis arbete, utbildning och samhällsservice.

Vi har maximerat nyttan med vårt strategiska läge - Sydsveriges mittpunkt - genom en stärkt kollektivtrafik och transportinfrastruktur. Dessa knyter samman länets service och länets arbetsmarknadsregioner med andra regioner. Vi har skapat bättre förbindelser söderut, mot Öresundsregionen och övriga Europa. Även transportkapaciteten har stärkts för klimatsmarta och effektiva godstransporter, inom Sverige och till övriga Europa.

Kronoberg är mer uppkopplat. Vi har säkrat tillgången till god och hållbar digital infrastruktur i hela länet, genom att vi har likställt digital infrastruktur med konventionell infrastruktur. Den digitala mognaden har ökat, särskilt hos sårbara grupper, och tillgången till digitala tjänster fortsätter att öka. Framförallt i områden med begränsad fysisk tillgång till exempelvis vård, utbildning och kultur.

Omställningen till hållbara transportslag har gjort Kronoberg fosilbränslefritt. Vi är drivande inom förnybara, lokalproducerade drivmedel och arbetar aktivt med transporteffektivitet. Nytänkande lösningar har säkerställt god energitillgång i hela länet och rustat oss för den ökande elektrifieringen. Det gör oss ännu motståndskraftigare, samtidigt som vi fortsätter omställningen till ett hållbart plusenergilän.

FÖRFLYTTNINGAR 2035

- TILLGÄNGLIGHETEN TILL ÖVRIGA SYDSVERIGE SKA FÖRBÄTTRAS
- DET HÅLLBARA RESANDET I LÄNET SKA ÖKA
- DEN DIGITALA ANSLUTNINGSBARHETEN SKA FÖRBÄTTRAS
- ÖKA PRODUKTIONEN AV FOSSILFRI ENERGI OCH EFFEKTIVISERA ENERGIANVÄNDNINGEN

VI AGERAR FÖR ATT...

- **Stärka transportinfrastrukturen i och utanför länet.** Vi ska agera på de satsningar och den utveckling som pågår utanför regionen. Fehmarn Bält-förbindelsen innebär en stor potential för Kronoberg och med rätt insatser kommer den att korta restiden till Europa och skapa möjligheter, särskilt för våra logistikcenter. Vi ska även lyfta länets behov och kapacitetsutmaningar till nationell nivå. Inte minst satsningar som stärker invånarnas tillgänglighet till storstadsregionerna.

  Utbyggnad av försvaret kommer att skapa nya prioriteringar internationellt och nationellt. Vi ska verka för att dessa gagnar utvecklingen av länets transportinfrastruktur. Flygplatsens betydelse för länets beredskap, attraktivitet och tillväxt ska tas tillvara samtidigt som en hållbar utveckling av flyget ska stödjas.

  För Kronoberg är E4:an och Södra Stambanan med anslutande banor viktiga förbindelser både söderut och norrut. De är prioriterade i nationella planer för infrastruktur och en länk till Öresundsregionen och till norra Tyskland genom Fehmarn Bält tunneln. Samtidigt görs nya bedömningar löpande utifrån Kronobergs bästa och det finns beredskap för att nya förutsättningar kan påverka den långsiktiga infrastrukturplaneringen.

  Vi ska verka för mer hållbara godstransporter till och från och inom länet. Bland annat ska vi arbeta för ökad lastning och lossning av gods från väg- till järnvägstransport. Särskilt viktigt är kopplingarna till grannregionernas hamnar och att skapa länkar till de prioriterade TEN-Tkorridorerna. Vi ska agera för att regionala vägar och det finmaskiga vägnätet ska upprätthålla en hög standard.

- **Ökat hållbart resande för ett hälsosamt vardagsliv.** Vi ska verka för att människor vill och kan resa mer hållbart. Något som kräver infrastruktur och ett transportsystem som skapar förutsättningarna. Bland annat behöver kollektivtrafiken få en strukturbildande roll och tillgängligheten mellan strategiska noder prioriteras.

  Vi ska fortsätta att utforska och skapa flexibla lösningar som är tillgängliga för fler, till exempel ej linjelagd kollektivtrafik. Det innebär även att utveckla samordnad, nytänkande transportlogistik och att underlätta för hållbar mobilitet som fungerar i hela länet. I det ingår fler satsningar på kollektivtrafik och cykel som bidrar till ett hälsosamt vardagsliv.

  De lokala vägnäten ska utvecklas med gång- och cykelvägar, säkra parkeringar och attraktiva stations- och hållplatsmiljöer. Särskilt i de strategiska noderna.

- **Ett robust och sammanhängande digitalt system.** Vi ska nyttja digitaliseringens möjligheter för att skapa samhällsnytta, till exempel genom att dela data och använda AI. Det kräver fortsatt arbete med att öka den digitala förmågan bland invånare, företagare och offentlig sektor.

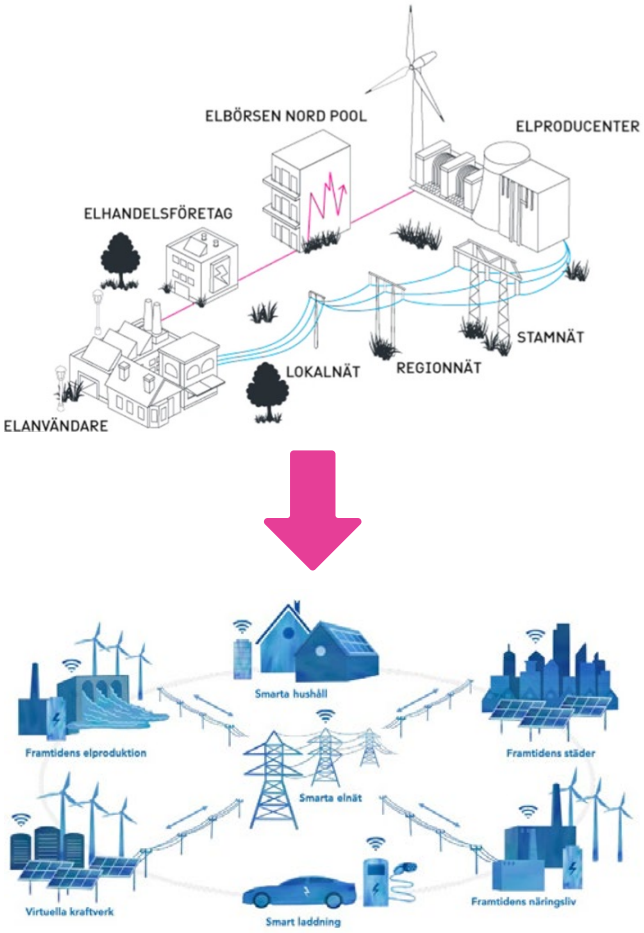
  Vi ska agera för säkra system som är robusta och klarar samhällsstörningar för att minska sårbarhet i samhällsviktiga funktioner. Vi ska även arbeta för att minska digitaliseringens negativa effekter. Exempelvis utanförskap, ensamhet och ökad energianvändning.

  Vi ska verka för en tillförlitlig, platsoberoende och snabb digital infrastruktur. Därför ska vi fokusera på att få upp täcknings- och anslutningsgraden i de kommuner och områden som släpar efter mest. Vi ska även verka för ökad samverkan mellan olika aktörer för att skapa bättre konnektivitet (anslutningsbarhet). Det vill säga möjligheten att olika digitala system eller enheter kan kommunicera med varandra i nätverk.

- **Optimera, effektivisera och omvandla länets energiförsörjningssystem.** Elnätets kapacitet och struktur behöver förändras för att skapa ett stabilt energisystem som möter länets behov. Vi ska agera för ökad tillgång, flexibilitet och kapacitet. Ett energisystem där alla kan vara både producenter och konsumenter och en del av att balansera nätet. Detta kräver en förmåga att samverka mellan olika aktörer och nivåer, för att industri och privatpersoner ska få tillräcklig tillgång till el till ett rimligt pris. Vi behöver även främja en hållbar elförbrukning bland företagare och invånare.

  Vi ska arbeta för ett energiförsörjningssystem med hög krisberedskap där samhällsbärande funktioner fungerar även vid stora elavbrott.

  Vi ska även säkerställa en robust och sammanhängande el- och tankinfrastruktur för hållbara drivmedel i hela länet.

Figur 4. Strukturförändringar pågår inom elförsörjningsområdet. Källa: Smart förnybart, Länsstyrelsen Skåne.

UTFORSKANDE KRAFTSAMLINGAR

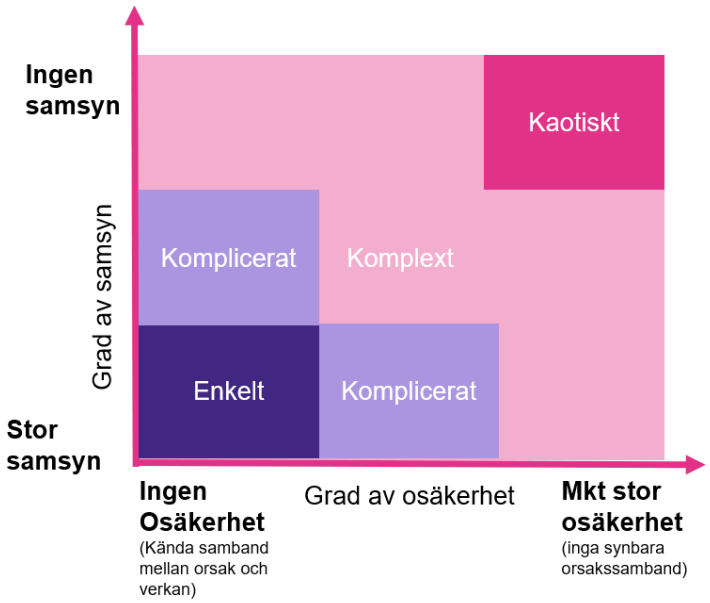
I DETTA KAPITEL BESKRIVS, SOM KOMPLEMENT TILL DE LÅNGSIKTIGA PRIORITERINGARNA, FYRA UTFORSKANDE KRAFTSAMLINGAR.

Kraftsamlingarna syftar till att skapa systemförändring. Det är frågor som är tvärsektoriella, där det inte finns en självklar lösning och där vi behöver agera nu och tillsammans för att kunna skapa en genomgripande förändring.

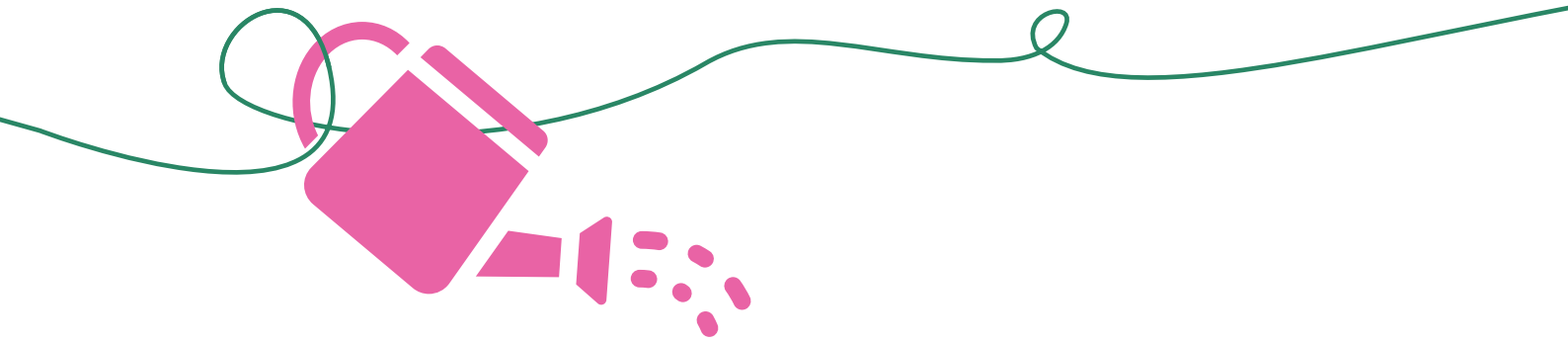
Att genomföra systemförändring är komplext. Det kräver att vi samverkar på nya sätt och över gränser. Vi behöver också skapa en miljö där vi har mod att prova och samverka på nya sätt.

MED KRAFTSAMLING MENAS ATT:

- Frågan är komplex – det finns ingen enkel lösning
- Frågan är angelägen för flera - vi samverkar på nya sätt och över gränser
- Vi går utanför befintliga strukturer och system
- Vi samskapar lösningar och provar nya idéer i en utforskande och lärande miljö

Figur 5. Det är skillnad på en fråga som är enkel, komplicerad, komplex och kaotisk. Området mellan "enkla hörnet" och "kaos" kallas för "komplexitets-zonen". I de olika zonerna finns varierande grad av förutsägbarhet och samstämmighet vilket kräver olika hantering. Figuren bygger på en bild av forskaren Ralph Stacey.

Nedan beskrivs de fyra kraftsamlingarna. Inom dessa finns plattformar med potential att utforska och testa nytt. Kraftsamlingarna kommer att omprövas vid varje aktualisering av den regionala utvecklingsstrategin.

I KRONOBERG FINNS NÄRHETEN TILL FRAMTIDENS EUROPA

Sveriges arbetsmarknadsregioner blir färre men också större. Ur individens perspektiv är goda kommunikationer och tillgänglighet en grundförutsättning för arbete, försörjning och ett gott liv. Företagens konkurrenskraft avgörs i hög grad av förmågan att rekrytera rätt kompetens och skapa effektiva försörjningskedjor och produktionssystem. Sambandet mellan samhällets utveckling och förutsättningarna för goda transporter och tillgänglighet är mycket viktigt. För att dra nytta av de infrastruktursatsningar som kopplar ihop Sverige med norra Europa genom Fehmarn Bält behöver alla aktörer kraftsamla. Bedömningen är att godstrafiken över Öresund kommer fördubblas fram till 2035. Arbetsmarknadsregioner i vår närhet kommer fortsätta växa och persontransporterna öka. I Kronoberg kommer vi agera för att dra ut största möjliga värde för våra invånare och företag i de steg som framtidens infrastruktur nu växer fram både regionalt, nationellt och i vår omvärld. Kronobergs geografiska läge som Sydsveriges mittpunkt är en av våra viktigaste styrkor.

I KRONOBERG STÄRKER VI BOENDEATTRAKTIVITETEN I BYGDERNA

Kronoberg behöver öka sin boendeattraktivitet. Dels för att säkerställa arbetsmarknadens kompetensförsörjning, dels för länets fortsatta utveckling. Det finns utmaningar kring hur vi får med oss hela länet och skapar hållbara och attraktiva livsmiljöer, goda vardagslivsmöjligheter och livskraftiga byar med gemenskap och engagemang. Vi behöver kraftsamla för att vidare utforska hur Kronoberg kan leda omställningen och utvecklingen av hållbara byar och samhällen. För att lyckas med detta krävs bred samverkan med privata, ideella och offentliga aktörer samt med akademi och nationella aktörer. Lokalsamhällets engagemang och mobilisering utgör grund för kraftsamlingen.

I KRONOBERG SKAPAR VI VÄRLDENS FÖRSTA FOSSILFRIA SKOGSVARUKEDJA

Hela samhället behöver ställa om och bli klimatneutralt. I den omställningen finns ett område - skog och trä - där Kronoberg kan bli en föregångare inte bara i Sverige och EU utan även internationellt. Det är en bransch där vi redan är specialiserade och som vi ska fortsätta att stärka. Kronobergs län har hela värdekedjan; från skogsråvara till färdig produkt. Förutsättningarna att kraftsamla är goda: det finns en plattform och engagerade företag som står redo att ställa om. Lägg till det vår stora kunskap och länets forskning på området. Kraftsamlingen kommer utveckla länets företag och öka konkurrenskraften men också profilera länet ytterligare inom hållbar omställning. Lärdomar ska tas vidare till andra styrkeområden i länet, som till exempel maskinindustri.

I KRONOBERG HAR ALLA BARN OCH UNGA RÄTT FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT MÖTA SIN FRAMTID

I Kronoberg behöver vi öka barn och ungas möjligheter att fullfölja sina studier. Det finns en oroväckande utveckling med ökad ohälsa bland barn och unga och allt fler som saknar fullständiga gymnasiebetyg. Allt för många barn och unga i länet upplever ensamhet, stress och nedstämdhet, vilket gör det svårare att klara skolan. Ett gemensamt utforskande behövs för att skapa ett främjande system och innovativa arbetssätt som stödjer barns förutsättningar genom uppväxten. För det krävs ett helhetsperspektiv utifrån barns behov och samverkan mellan en bredd av samhällsaktörer.

KRAFTFULLT GENOMFÖRANDE AV STRATEGIN

DEN REGIONALA UTVECKLINGSSTRATEGIN SKA HJÄLPA OSS ATT NÅ EN HÅLLBAR REGIONAL UTVECKLING. FÖR DET BEHÖVS METODER SOM FUNGERAR ÖVER TID OCH ARBETSSÄTT SOM STÖTTAR GENOMFÖRANDET.

En gemensam målbild (se, *framtidens Kronoberg 2035* sida 11) är viktigt för att skapa drivkraft och riktning i omställningsarbetet. Målbilden tillsammans med de långsiktiga prioriteringarnas förflyttningar ska fungera som en vägvisare för alla aktörer som genomför insatser utifrån den regionala utvecklingsstrategin. Utifrån målbilden och förflyttningarna ska aktörer i länet arbeta vidare med handlingsplaner och insatser.

Vi behöver vara medvetna om att vi är många aktörer som agerar självständigt för att skapa framtidens Kronoberg 2035. Det är hur vi som helhet agerar som avgör utfallet. För bättre effekt bör strategin integreras i respektive organisations mål- och styrdokument.

I detta avsnitt tas upp hur *handlingsplaner, rumslig planering, projekt* och *gröna tråden* (verktyg för planering och genomförande) samt uppföljning, analys och lärande är viktigt för att få kraft i genomförandet av utvecklingsstrategin.

HANDLINGSPLANER

Utvecklingsstrategin konkretiseras genom insatser utifrån de fyra långsiktiga prioriteringarna. De fyra handlingsplanerna innehåller insatser där fler än en aktör berörs. Handlingsplanerna tas fram (revideras årligen) av Region Kronoberg tillsammans med relevanta aktörer. Lärdomar från de utforskande kraftsamlingarna ska tas till vara. Handlingsplanerna ska samordnas med regionala strategier som andra aktörer har ansvar för.

Genom handlingsplaner:

- Konkretiserar vi vilka mål och insatser som ska prioriteras och genomföras i det kortare perspektivet.
- Stärker vi det gemensamma ägarskapet.
- Skapar vi en gemensam struktur för samtliga prioriteringar. Det gör att insatser kan koordineras bättre, både inom och mellan prioriteringarna.
- Kan vi synliggöra vilka personella och ekonomiska resurser som behöver avsättas. Vi kan även tydliggöra vilka samverkansplattformar som har central betydelse för olika insatser.

UTVECKLING AV REGIONAL RUMSLIG PLANERING

Utvecklingsstrategin konkretiseras också genom att fortsätta utveckla den rumsliga planeringen. Kartor och bilder är strategiska verktyg för att synliggöra utvecklingsinriktningar i länet. Fler strukturbilder ska utvecklas utifrån behov under strategiperioden. Läs mer under *Strukturbild - Sydsveriges mittpunkt* (se sida 12–13).

PROJEKT

Att driva projekt är ett viktigt verktyg för att förverkliga strategin. Staten tillför resurser för detta via anslaget *1:1 Regional utveckling*. Även EU:s strukturfonder och andra politikområden bidrar med finansiering. Möjligheterna att förverkliga strategin påverkas av hur aktiva vi - länets aktörer - är med att söka och ta hem medel.

702

GRÖNA TRÅDEN: VERKTYG FÖR PLANERING OCH GENOMFÖRANDE

Gröna tråden är en samling verktyg för att skapa kvalitet i de insatser som genomförs. Deras gemensamma nämnare är att de sätter resultat och lärande i fokus.

Gröna tråden innehåller bland annat:

- Planeringsverktyg
- Intressentanalys
- Samverkanstrappan
- Förändringslogik
- Framsyn
- Jämställdhets- och mångfaldsintegrering
- Hållbarhetssäkring

LÄRANDE GENOM ANALYS, UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

En av de viktigaste delarna i strategins genomförande är att lära tillsammans. Genom att analysera, följa upp och utvärdera skapar vi underlag för ett gemensamt lärande. I arbetet är det viktigt att se frågorna ur ett större perspektiv än den enskilda sakfrågan och upptäcka målkonflikter. Utifrån den samlade kunskapen kan vi definiera behov och förstå vad vi behöver agera på.

Regionala utvecklingsnämnden ansvarar för att det sker en årlig, samlad uppföljning av utvecklingsstrategin och att dialog förs bland länets aktörer om resultatet.

Det som årligen följs upp är:

- Hur förflyttningarna utvecklar sig - genom indikatorer och omvärldsfaktorer
- Utvärdering av insatser som görs i förhållande till strategins målbild
- Resultatet av handlingsplanerna
- Kraftsamlingarnas utveckling

Under strategiperioden tar Region Kronoberg fram fördjupningsrapporter för de långsiktiga prioriteringarna baserade på kvalitativa och kvantitativa analyser. En lärande- och uppföljningsplan tydliggör den regionala utvecklingsstrategins årshjul. I den beskrivs mer detaljerat hur lärandet genom analys, uppföljning och utvärdering ska utföras.

Läs mer
Ni kan läsa mer om verktygen här: regionkronoberg.se/gronakronoberg

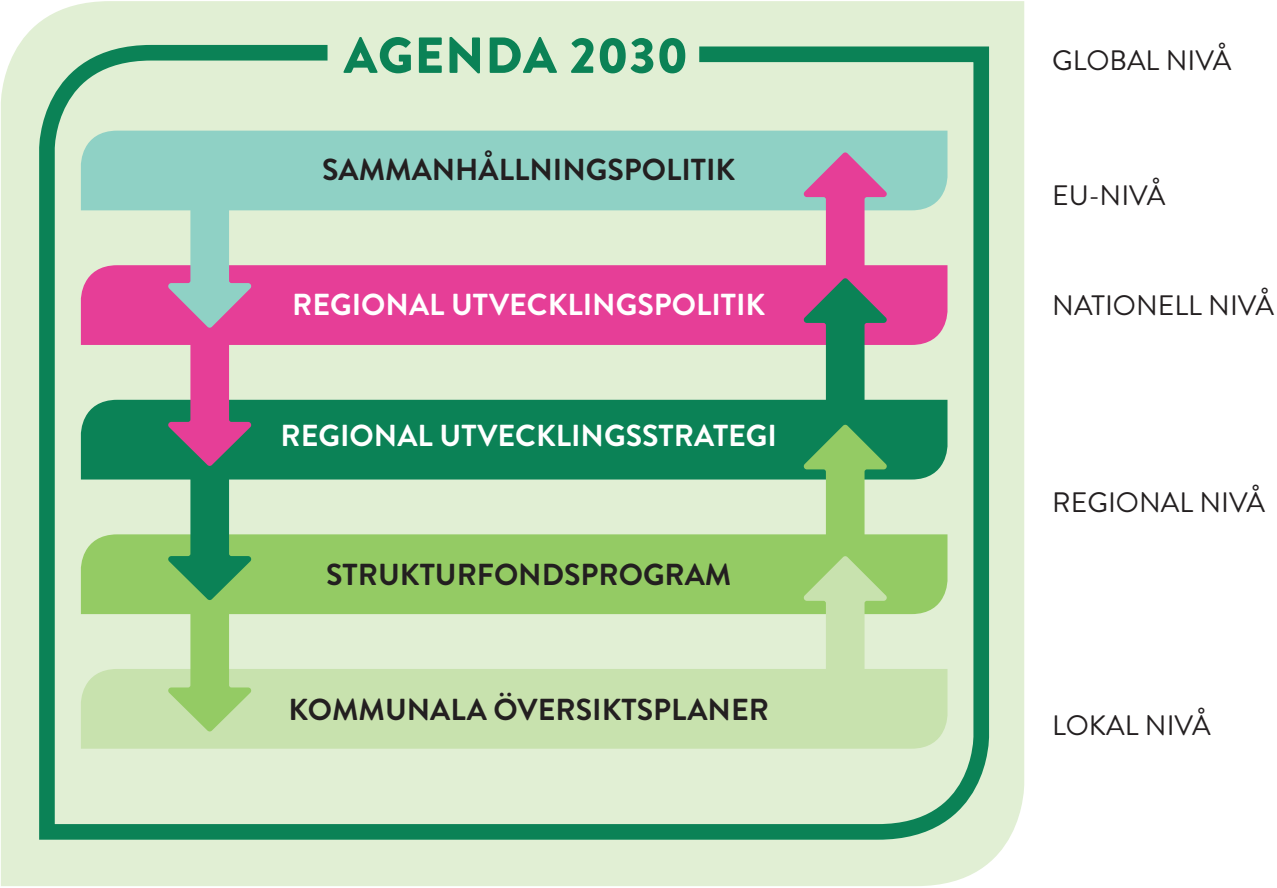
703

AKTÖRER, ROLLER OCH ANDRA STRATEGIER

DEN REGIONALA UTVECKLINGSSTRATEGIN PÅVERKAS AV NATIONELL OCH INTERNATIONELL STYRNING, MEN ÄVEN AV SAMVERKAN OCH FÖRUTSÄTTNINGAR PÅ LOKAL NIVÅ. DENNA FLERNIVÅSTYRNING BIDRAR BLAND ANNAT TILL TYDLIGARE ANSVARS- OCH ROLLFÖRDELNING OCH MER EFFEKTIV RESURSANVÄNDNING.

I en flernivåstyrning är det viktigt med samverkan. Kommunerna, Region Kronoberg och staten har en rad plattformar för samverkan kring regional utveckling mellan olika samhällsaktörer, både inom och utom länet. Dessa aktörers olika roller beskrivs nedan.

Region Kronoberg ansvarar för det regionala utvecklingsuppdraget. Det innebär bland annat att arbeta fram, fastställa och genomföra insatser i linje med den regionala utvecklingsstrategin. Det sker dels genom handlingsplanerna, dels genom att stödja utveckling av projekt finansierade av regionala

Figur 6. Flernivåstyrning mellan olika nivåer som samspelar med en regional utvecklingsstrategi. Finns många styrande dokument på alla nivåer.

utvecklingsmedel och strukturfonder. Region Kronoberg ska driva och samordna arbetet genom dialog, och utifrån respektive aktörs förutsättningar och kompetens bygga regional kapacitet.

En annan viktig del är att ta vara på och samordna befintliga, kommunala chefsnätverk och tvärsektoriella nätverk. Årligen arrangerar Region Kronoberg andra regionala mötesplatser, där länets utvecklingsaktörer möts och gemensamt kan skapa positionering och relationer, exempelvis kring handlingsplanerna. Region Kronoberg ingår även i nationella nätverk och forum. Både för att dela erfarenheter och för att stärka länets positionering och "hämta hem" lärande exempel till länet. En region har också i uppdrag att våga utmana, testa och experimentera.

Länsstyrelsens roll är att bevaka statens intressen och, utifrån sina sakområden, bidra till regional utveckling. På lokal nivå har **kommunerna** ansvaret för att förvalta resurser och utveckling. Att föra in den kommunala kompetensen i det regionala utvecklingsuppdraget är viktigt i genomförandet av strategin.

Mellanregionalt är Regionsamverkan Sydsverige en viktig plattform för flernivåstyrning inom regional utveckling. Här ingår även regionerna Blekinge, Halland, Jönköping, Kalmar och Skåne. Småland Blekinge Halland South Sweden är ett annat viktigt samarbete som syftar till att verka för en hållbar utveckling och tillväxt i regionen genom att lyfta regionens intressen på den europeiska arenan. Plattformen delas mellan regionerna samt Linnéuniversitetet och Högskolan i Jönköping.

AVGRÄNSNING OCH KOPPLING TILL ANDRA STRATEGIER

Utöver utvecklingsstrategin finns även andra regionala styrdokument som är regeringsuppdrag. Exempel på sådana strategier är trafikförsörjningsprogram, länstransportplan, serviceprogram och kulturplan som Region Kronoberg tar fram. Länsstyrelsen tar fram till exempel regionala miljömål, livsmedelsstrategi, vattenförsörjningsstrategi och jämställdhetsstrategi. Alla dessa strategier samspelar med och påverkar varandra och ska gemensamt bidra till att nå målbilden om ett gott liv i ett livskraftigt Kronoberg.

På kommunal nivå finns också strategier samt kommunernas översiktsplanering som behöver samordnas med utvecklingsstrategin. Särskilt viktigt är det att stärka relationen mellan den regionala utvecklivngsstrategin och översiktsplanerna.

Figur 7. Regionala strategier samspelar och bidrar till den gemensamma målbilden.

BILAGA 1: ORDLISTA

Agenda 2030: Globala mål för omställning till ett hållbart samhälle.

Arbetsmarknadsregion: Inom det område vi kan nå arbete och verksamheters upptagningsområde för kompetens.

AI (Artificiell intelligens): En maskins förmåga att visa människoliknande drag, såsom resonerande, inlärning, planering och kreativitet.

Cirkulära affärsmodeller: Sättet företag organiserar och driver sina verksamheter för att främja cirkulär ekonomi.

Cirkulär ekonomi: Allt material ses som en värdefull resurs. Avfall ska helst inte uppstå, istället behålls resurserna i samhällets kretslopp eller så återförs de till naturens kretslopp på ett hållbart sätt.

Demografisk utveckling: Förändringar i en befolknings sammansättning över tid, inklusive variationer i befolkningsstorlek, åldersfördelning, könssammansättning, etnicitet och geografisk fördelning.

Digital infrastruktur: Den teknologiska grundstrukturen, inklusive datorer, nätverk, bredbandsanslutningar, täckningsgrad och molntjänster, som möjliggör elektronisk kommunikation och informationsdelning.

Digitalisering: Övergång till ett digitalt informationssamhälle.

Ekologisk status: Det övergripande hälsotillståndet för ett ekosystem.

EU:s gröna giv: Politiska åtgärder och initiativ som ska bana väg för en grön omställning i EU och vars slutmål är klimatneutralitet senast 2050.

Flerkärnig ortstruktur: Flera självständiga orter med olika funktioner och karaktärer som har en relation med varandra i en viss geografi.

Gestaltad livsmiljö: Den fysiska och estetiska utformningen av det område där människor lever och verkar. Gestaltad livsmiljö är såväl ett synsätt som ska finnas med i allt som berör vår fysiska miljö, som den fysiska miljön i sig. Begreppet omfattar arkitektur, form, design, konst och kulturarv. Utveckling och förvaltning av livsmiljön ska utgå från människors möjligheter, behov och önskemål och bidra till ett hållbart samhälle.

Hållbarhet: En utveckling som tillgodoser alla människors behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina. Delas in i social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet.

Hållbar tillväxt: En ekonomisk utveckling som är hållbar över tid, som inte sker på bekostnad av miljön och som stödjer möjligheterna att nå sociala hållbarhetsmål.

Hälsans bestämningsfaktorer: Faktorer som påverkar en persons hälsa och välbefinnande. Inkluderar individuella faktorer (kost, träning, sociala nätverk etc.), levnads- och arbetsvillkor (fysisk miljö, boende, arbetsliv etc.) samt övergripande samhällsfaktorer (miljö, kultur, samhällsekonomi etc.).

706

Innovation: Skapandet och implementeringen av nya idéer, produkter, processer eller tjänster som bidrar till positiva förändringar och mervärde. Exempelvis teknologiska framsteg, affärsmodeller, sociala initiativ eller organisatoriska förbättringar.

Jämställdhet: Att kvinnor och män har samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter.

Kompetensförsörjning: Att på kort och lång sikt säkerställa att verksamheter har tillgång till medarbetare med rätt kompetens.

Konkurrenskraft: Förmåga att effektivt konkurrera på marknaden och upprätthålla eller öka sin andel av affärer.

Konnektivitet (Anslutningsbarhet): Förmågan för olika enheter eller system att kommunicera och dela information med varandra. Det kan gälla för datorer, mobiltelefoner, sensorer, och andra enheter som är anslutna till nätverk och kan utbyta data.

Matchning: Ett mått på i vilken mån utbildad arbetskraft, kompetensmässigt och numerärt, motsvarar arbetsmarknadens behov inom ett visst område.

Mobilitet/mobilitetstjänster: Möjligheten till förflyttning mellan olika platser. Innefattar både fysisk rörelse och virtuell rörlighet genom användning av digitala plattformer och teknologier. Mobilitetstjänster hänvisar till olika typer av transportlösningar för att underlätta förflyttning av människor och varor från en plats till en annan.

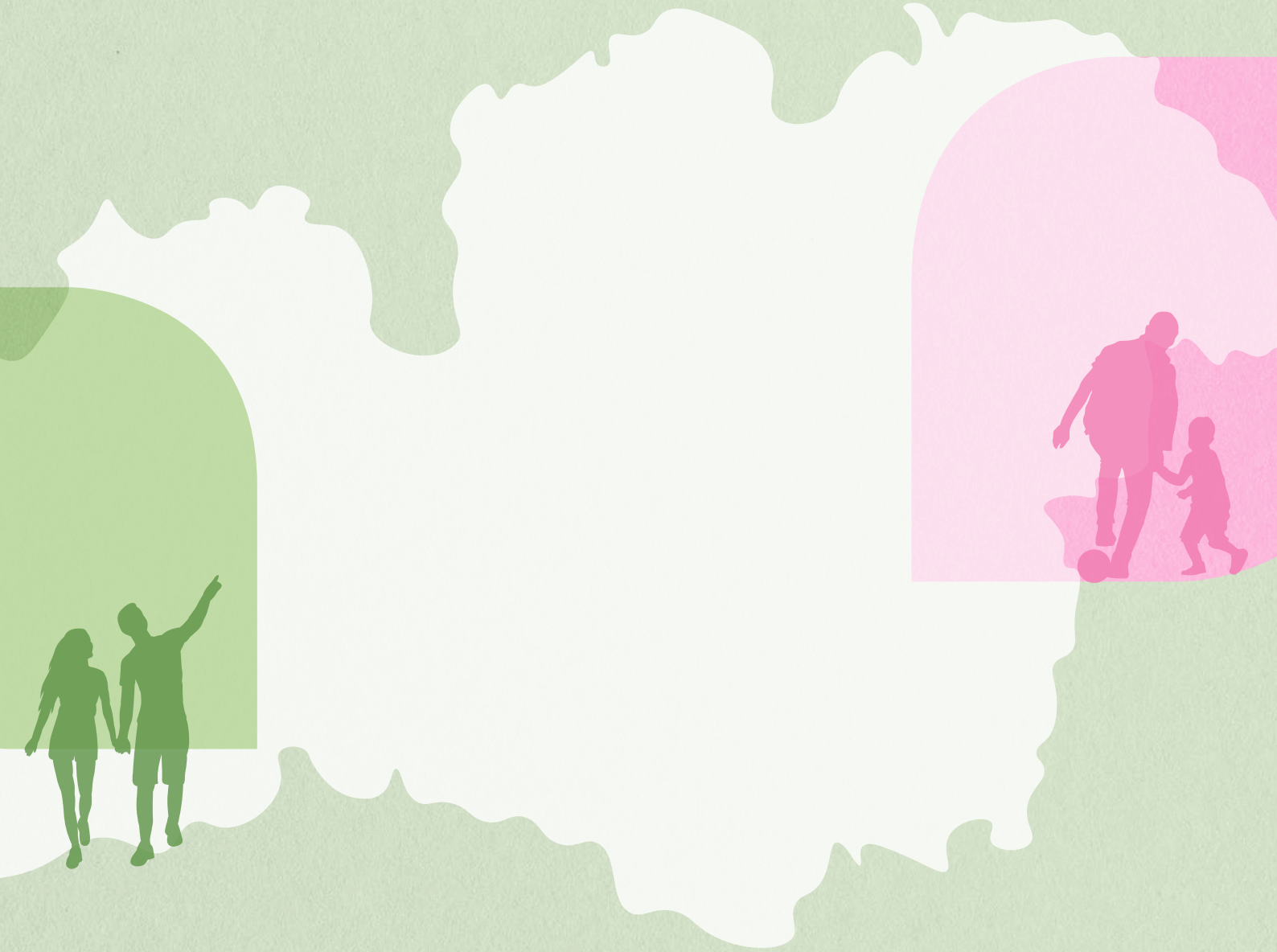
Mångfald: Närvaron av olika individer med olika egenskaper, bakgrunder, perspektiv och erfarenheter.

Omställning: Övergången från befintliga system och processer till mer hållbara alternativ som skapar långsiktiga positiva förändringar för både människor och planeten. Grön omställning: Övergången till system som minskar miljö- och klimatpåverkan genom till exempel utsläppsminskningar och cirkulära resursflöden. *Teknisk/digital omställning:* Övergången till nya teknologier eller tekniska lösningar inom ett visst område eller sektor.

Smart specialisering: Smart specialisering är centralt inom EU:s sammanhållningspolitik och utgör ett viktigt instrument vid användningen av EU:s regionalfondsmedel för forskning och innovation. Syftet med Smart specialisering är att förstärka regioners konkurrenskraft genom att identifiera och prioritera områden med potential för tillväxt.

Stråk: Områden där det finns en stor koncentration av människor som rör sig, lever eller verkar. Stråk binder samman olika platser och funktioner i regionen.

Värdekedja: Den sekvens av aktiviteter och processer som ett företag genomgår för att skapa, leverera och erbjuda en slutgiltig produkt eller tjänst till kunderna.

REGION
KRONOBERG

Hållbarhetssäkring regional utvecklingsstrategi 2025-2035

Hållbarhetssäkringen är genomförd med hjälp av Region Kronobergs mall.

På vilket sätt bidrar insatsen till målbilden och insatsområden i den regionala utvecklingsstrategin Gröna Kronberg 2025?

Gröna Kronoberg 2025 har varit en viktig del i underlaget i framtagandet av den nya strategin. Ny målbild och långsiktiga prioriteringar har dock arbetats fram för tidsperioden 2025-2035.

På vilket sätt bidrar insatsen till förbättrade sociala, ekologiska och ekonomiska situationer (positiv påverkan på mål för hållbar utveckling), samt hur ska positiva effekter maximeras?

Strategin är ett visionsdokument som visar vägen till ett hållbart Kronoberg 2025-2035. Den ger därför förutsättningar att bidra till en mängd hållbarhetsmål på global, nationell och lokal nivå, av vilka särskilt kan pekas ut:

Agenda 2030:

Mål 3 God hälsa och välbefinnande: Allt regionalt utvecklingsarbete ska utgå från ett hälsofrämjande förhållningssätt. ”Stärka en god och jämlik folkhälsa” finns också med som egen handlingspunkt inom den långsiktiga prioriteringen ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet”.

Mål 4 God utbildning för alla: Stärks genom långsiktig prioritering ”Kompetensförsörjning som främjar utveckling och omställning”.

Mål 5 Jämställdhet: Jämställdhetsintegrering ska användas som verktyg i alla insatser i strategin. Särskilda jämställdhetsutmaningar som belyses inom de långsiktiga prioriteringarna ska bemötas i handlingsplaner kopplade till strategin.

Mål 7 Hållbar energi för alla: Den långsiktiga prioriteringen ”Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige” innehåller förflyttningen ”Öka produktionen av fossilfri energi och effektivisera energianvändningen”.

Mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt: Den långsiktiga prioriteringen ”Kronobergska handlingskraften och entreprenörskapet växlas upp” innehåller handlingspunkt och förflyttning för att ställa om till en cirkulär ekonomi för att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöförstöring.

Mål 9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur: De långsiktiga prioriteringarna ”Kronobergska handlingskraften och entreprenörskapet växlas upp” och ”Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige” innehåller handlingspunkter som bidrar till detta mål.

Mål 10 Minskad ojämlikhet: Strategin understryker att det regionala utvecklingsarbetet ska komma alla grupper till del och att särskilt fokus ska läggas på länets olika geografiska förutsättningar och på socioekonomiskt svaga grupper.

Mål 11 Hållbara städer och samhällen: Den långsiktiga prioriteringen ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet” innehåller handlingspunkter för att stärka orter och landsbygder i länet för en inkluderande och hållbar utveckling.

Mål 12 Hållbar konsumtion och produktion: Den långsiktiga prioriteringen ”Kronobergska handlingskraften och entreprenörskapet växlas upp” bidrar till detta mål genom fokus på omställning till en cirkulär ekonomi.

Mål 13 Bekämpa klimatförändringarna: Den långsiktiga prioriteringen ”Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige” innehåller handlingspunkter för att öka det hållbara resandet, utveckla tågtrafiken för både personer och gods samt ställa om till fossilfria drivmedel.

Mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald: Inom de långsiktiga prioriteringarna ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet”, Kronobergska handlingskraften och entreprenörskapet växlas upp” samt ”Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige” finns handlingspunkter som främjar en hållbar samhällsplanering, markanvändning, skogs- och jordbruk samt grön omställning.

Mål 16 Fredliga och inkluderande samhällen: Strategin har ett fokus på samverkan i samtliga långsiktiga prioriteringar. Därtill finns också en särskild handlingspunkt om att främja ett aktivt medskapande i samhället, inom den långsiktiga prioriteringen ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet”. Detta bidrar till målet genom att stärka förutsättningarna till god samhällsstyrning och demokrati.

Nationella hållbarhetsmål:

Jämställdhetspolitiska mål: Se motivering Agenda 2030 mål 5.

Folkhälsomål: Se motivering Agenda 2030 mål 3.

Friluftspolitiska mål: Strategin bidrar genom att verka för människors tillgång till natur för friluftsliv och rekreation, hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling samt deltagande och samverkan. Framförallt bidrar den långsiktiga prioriteringen ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet”.

Klimatpolitiskt ramverk och Sveriges miljömål: Se motivering Agenda 2030 mål 13 och 15.

Trafikverkets mål: Den långsiktiga prioriteringen ”Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige” bidrar särskilt genom fokus på tillgänglighet för alla och aktiv mobilitet.

Kronobergs miljömål:

Hållbar samhällsplanering: Den långsiktiga prioriteringen ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet” bidrar till målet genom att verka för att ta bättre vara på den bebyggda miljön i länet samt att understryka att nybyggnation ska ske i enlighet med regionala miljömål.

Fossilbränslefritt län: Se motivering Agenda 2030 mål 13.

Plusenergilän: Se motivering Agenda 2030 mål 7.

Hållbar konsumtion: Se motivering Agenda 2030 mål 12.

Hållbart jordbrukslandskap: Se motivering Agenda 2030 mål 15.

Hållbart skogslandskap: Se motivering Agenda 2030 mål 15.

På vilket sätt bidrar insatsen till försämrade sociala, ekologiska och ekonomiska situationer (negativ påverkan på mål för hållbar utveckling), samt hur ska negativa effekter minimeras?

Trots strategins fokus på en hållbar framtid i Kronoberg utifrån samtliga hållbarhetsdimensioner finns en rad risker för negativa effekter. Särskilt kan nämnas:

Agenda 2030:

Mål 5 Jämställdhet: Risk finns att insatser utgår från samhällsstrukturer som idag har en inbyggd ojämställdhet. En insats kan då förstärka ojämställdheten. Särskild risk finns kopplade till arbetsmarknad, utbildning, näringslivsutveckling samt infrastruktur och transport.

Mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt: Det finns en risk att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och negativa effekter på miljö och klimat inte lyckas brytas. Det finns också en risk att delar av näringslivet inte hänger med i de ökande kraven på grön omställning och cirkulära affärsmodeller, vilket kan få en negativ effekt på den ekonomiska tillväxten i företagen.

Mål 10 Minskad ojämlikhet: Risk finns att olika grupper och geografier inte får samma förutsättningar att ta del av utvecklingsinsatser och resurser och att detta skapar en ökad ojämlikhet i länet.

Mål 12 Hållbar konsumtion och produktion: Trots fokus på omställning till en cirkulär ekonomi och hållbara transporter finns en risk att insatser som genomförs inom strategin främjar ohållbar konsumtion och produktion. Särskild risk finns kopplade till näringslivsutveckling samt infrastruktur och transport.

Mål 13 Bekämpa klimatförändringarna: Satsningar på förbättrad infrastruktur kan öka koldioxidutsläpp från transporter. Även produktion av varor och tjänster samt internationalisering kan skapa en negativ effekt på detta mål.

Mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald: Ekosystem och biologisk mångfald kan påverkas negativt. Särskild risk finns kopplade till samhällsbyggnad (t.ex. nybyggnation), infrastruktur samt produktion av varor.

Riskerna hanteras genom att i strategin synliggöra olika gruppers perspektiv och förutsättningar, geografiska förutsättningar och utmaningar kopplade till ekonomiska, sociala och miljömässiga frågor.

Hantering av målkonflikter och risker för negativa effekter på hållbarhetsmålen beskrivs nedan.

Vilka målkonflikter finns och hur ska de hanteras?

Långsiktig prioritering: Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet

- **Flerkärnighet:** Det finns en målkonflikt mellan att verka för ett flerkärnigt län samtidigt som den generella utvecklingen och nationella medel främjar urbanisering. *Målkonflikten hanteras genom att strategin pekar ut strategiska noder som ska stärkas och komplettera varandra genom att varje ort utvecklas utifrån sina styrkor och förutsättningar. Dessa orter ska prioriteras framåt.*

- **Strategiska noder:** Samtidigt som strategiska noder skapar förutsättningar för ett flerkärnigt län finns risk att utpekandet av noder i sig leder till att orter och landsbygder som inte pekas ut får en sämre möjlighet att utvecklas. *Målkonflikten hanteras genom att i strategin belysa att de strategiska noderna ska fungera som sammanlänkande knutpunkter för sitt omland. Strategin främjar landsbygdsutveckling genom exempelvis satsningar på kommersiell och offentlig service i hela länet, flexibla kollektivtrafiklösningar utanför noder och stråk samt kraftsamling för att stärka boendeattraktiviteten med särskilt fokus på byutveckling.*
- **Utveckling av bostadsbeståndet:** Att utveckla bostadsbeståndet genom att bygga nytt kan stå i konflikt med klimat- och miljömål. Det kan också stå i konflikt med sociala mål, om bostadsbeståndet skapar socioekonomisk segregation. Därtill finns en målkonflikt i att bygga nära vatten och att bevara allemansrätten vid vatten. *Målkonflikten hanteras genom att strategin belyser hur utvecklingen av bostadsbeståndet hänger ihop med sociala och miljömässiga frågor. Strategin förespråkar att i första hand se över om befintliga byggnader kan användas. I andra hand bygga nytt, men då ska byggnationen ske cirkulärt och hållbart i enlighet med regionala miljömål.*
- **Olika grupper:** Olika grupper har olika förutsättningar att ta del av utvecklingsinsatser och kommer därför att påverkas olika i de insatser som genomförs. *Målkonflikten hanteras genom att belysa att det regionala utvecklingsarbetet ska skapa skillnad för alla som bor eller verkar i Kronobergs län, oavsett kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, religion, funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet eller uttryck, social situation eller bostadsort. På flera platser i strategin lyfts att insatser ska ha ett särskilt fokus på sårbara grupper.*

Långsiktig prioritering: Kompetensförsörjning som främjar utveckling och omställning

- **Utbildningsstruktur:** Strategin vill främja flexibla strukturer för kompetensförsörjning med stärkt nyttjandegrad av digitalisering. Det kan stå i konflikt med att den generella utvecklingen och tuffare ekonomiska tider kan bidra till utbildningsplatser som är längre från individen geografiskt. Detta försvårar för individer som har svårare att ta till sig av digitaliseringen. Försämrad kollektivtrafik kan också göra att individer tvingas flytta från mindre orter för att studera. *Målkonflikten hanteras genom att belysa behovet av ökad samverkan mellan utbildningsaktörer och arbetsliv och att se helhet över sakområden.*

- Det kan uppkomma målkonflikter mellan olika branscher, som ”slåss” om samma människor pga. kompetensbrist. Kommuner och branscher har olika resurser att lägga in i marknadsföring och har olika avstånd till universitet osv. Därtill präglas ofta studie- och yrkesval av normer. *Målkonflikten hanteras genom att strategin trycker på ökad samverkan mellan olika aktörer samt att ett fokus finns på en välfungerande och jämställd studie- och yrkesvägledning som börjar tidigt i grundskolan.*

Långsiktig prioritering: Kronobergska handlingskraften och entreprenörskapet växlas upp

- **Ekonomisk utveckling:** Det finns idag ett erkänt samband mellan ekonomisk tillväxt och negativa effekter på miljö och klimat. *Målkonflikten hanteras genom att i strategin främja omställningen till en cirkulär ekonomi och en hållbar ekonomisk utveckling i privat och offentlig sektor.*
- **Smart specialisering:** Smart specialisering kan innebära en sårbarhet i den regionala ekonomin om externa faktorer drabbar de utpekade branscherna. Det finns också en risk att rådande könsstrukturer på arbetsmarknaden förstärks och att andra branscher får sämre möjligheter att utvecklas. *Målkonflikten hanteras genom att i strategin främja växelverkan mellan de utpekade branscherna och företag i andra branscher samt att fortsätta utveckla ett breddat näringsliv.*
- **Skogen som resurs:** Hur vi brukar skogen kan innebära målkonflikter mellan ekonomiska, miljömässiga och sociala värden. Till exempel målkonflikten mellan skogen som uppfångare av växthusgaser vs skogen som främjare av biologisk mångfald. Eller skogen som tillhandahållare av produkter och bränsle vs skogen som rekreationsplats. *Målkonflikten hanteras genom att i strategin förespråka ett hållbart skogsbruk där skogens alla värden utvecklas.*
- **Internationalisering:** Internationalisering kan innebära en målkonflikt om det leder till mer koldioxidutsläpp. *Målkonflikten hanteras genom att i strategin fokusera på hållbara produkter och tjänster, innovation samt samverkan och lärande.*
- **Digitalisering:** Se nedan.

Långsiktig prioritering: Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige

- **Infrastruktur:** Att korta restiderna med bil och lastbil inom och utanför länet kan innebära att trafiken ökar och således även de transportrelaterade koldioxidutsläppen. Det skapar också en målkonflikt mot att stärka cykel och gång. *Målkonflikten hanteras genom*

att i strategin främja hållbara transportslag samt förflyttning av gods från väg till järnväg.

- **Resmönster och behov:** Olika grupper har olika förutsättningar och behov att förflytta sig. Att prioritera kollektivtrafik mellan de strategiska noderna kan exempelvis innebära att människor utanför noderna får sämre tillgänglighet. *Målkonflikten hanteras genom att i strategin förespråka flexibla lösningar såsom ej linjelagd kollektivtrafik. Olika gruppers och geografiers tillgänglighet ska alltid analyseras.*
- **Digitalisering:** Digitalisering kan leda till flera negativa effekter, såsom: socialt utanförskap; ensamhet; ökad energianvändning/rekyleffekter, samt; ökad sårbarhet i samhället (om elnätet slås ut). *Målkonflikten hanteras genom att i strategin belysa dessa risker.*

Finns några kvarstående frågor som kräver att någon annan aktör tar vid?

Handlingsplaner kopplade till respektive prioritering kommer att utvecklas för att operationalisera strategin. De utmaningar och möjligheter som lyfts i strategin kopplade till social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet behöver bemötas i arbetet med handlingsplaner. Hållbarhetsnycklar bör tas fram för respektive handlingsplan (se Region Kronobergs hållbarhetssäkringsverktyg).

En utmaning är att strategins måluppfyllnad är beroende av en mängd aktörer som inte styr över varandra. Därför är det viktigt med samverkan genom hela strategins genomförande.

Barnrättsbaserat beslutsunderlag enkel prövning

Datum: 240207

Ärendenamn: Regional utvecklingsstrategi 2025-2035

Barn som berörs: Alla barn i Kronobergs län

Ansvarig för detta underlag: Elsa Anderman, verksamhetsutvecklare, Regional utveckling samt Cecilia Birgersson, verksamhetsutvecklare, Regional utveckling

Rätt till likvärdiga villkor, jämlikhet och förbud mot diskriminering (artikel 2)

Bidar ärendet till likvärdiga förutsättningar för alla barn?	Ja	Delvis	Nej	Vet inte	Inte relevant	Kommentarer
Oavsett ålder		x				Beaktas i relevanta delar av strategin.
Oavsett kön	x					Kön ska alltid beaktas i strategin.
Oavsett könsidentitet/könsuttryck					x	Kan påverkas indirekt, men ej en direkt del av strategin.
Oavsett sexuell läggning					x	Kan påverkas indirekt, men ej en direkt del av strategin.
Oavsett funktionsnedsättning		x				Beaktas i relevanta delar av strategin.
Oavsett etnicitet, hudfärg och språk		x				Beaktas i relevanta delar av strategin.
Oavsett religion eller politisk åskådning					x	Kan påverkas indirekt, men ej en direkt del av strategin.
Oavsett socioekonomisk bakgrund		x				Beaktas i relevanta delar av strategin.
Oavsett bostadsort/postnummer	x					Geografi ska alltid beaktas i strategin.

Eventuella kommentarer:

Den regionala utvecklingsstrategin är ett visionsdokument som syftar till att det ska bli bättre att leva och verka i Kronobergs län, för alla invånare, inklusive barn. Strategin ska verka för att alla invånare ska känna sig som en del av helheten och kunna vara med och bidra, oavsett kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, religion, funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet eller uttryck, social situation eller bostadsort. Det ska finnas samma förutsättningar att få tillgång till resurser oavsett vem du är eller var du bor.

Alla diskrimineringsgrunder är dock inte lika relevanta i alla insatser och alla diskrimineringsgrunder kommer sannolikt inte att generera aktiviteter. Kön och geografi ska alltid beaktas i strategin. Ålder, funktionsnedsättning, etnicitet och socioekonomisk bakgrund ska beaktas då det är relevant, till exempel i utveckling av utbildning, infrastruktur och kollektivtrafik.

I implementeringen av strategin kommer målkonflikter att uppstå som gör att beslut påverkar olika barn på olika sätt. T.ex. prioriteringar inom kollektivtrafiken som gör att barn på olika bostadsorter får fördelar eller nackdelar. Eller prioriteringar inom skolan som påverkar barn i olika åldrar på olika sätt. Dessa målkonflikter behöver hanteras i varje enskilt fall i implementeringen av strategin.

Barnets bästa (art. 3)

Är ärendet förenligt med:	Ja	Delvis	Nej	Vet inte	Inte relevant	Kommentarer
Relevanta lagkrav	x					Barnkonventionen, Lag om regionalt utvecklingsansvar.
Nationella styrdokument	x					Agenda 2030, nationella folkhälsomål, nationella jämställdhetsmål, Transportpolitiska mål, Förordningen om regionalt tillväxtarbete, Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021-2030.
Forskning och evidens	x					Barn- och ungdomsenkät Kronoberg, Rapporter framtagna av nationella myndigheter, baserade på forskning. Särskilt relevanta områden är folkhälsa, transport och mobilitet, utbildning.
Praxis i andra regioner	x					Dialog unga i Blekinge, Region Blekinge.
Vår beprövade erfarenhet	x					Kunskap hos tjänstepersoner på regional utveckling (baserar sig i sin tur på forskning och evidens).
Barnets bästa på kort och lång sikt	x					Strategi bemöter barns bästa både ur ett kortsiktigt och långsiktigt perspektiv.

Eventuella kommentarer:

Den regionala utvecklingsstrategin ska gälla 2025-2035. Den ska bidra till en hållbar regional utveckling, utifrån alla hållbarhetsdimensioner (social, miljömässig och ekonomisk). Strategin ska bl.a. bidra till FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling (Agenda 2030) samt nationella och regionala hållbarhetsmål (exempelvis folkhälsa och jämställdhet).

Rätt till goda förutsättningar för en optimal utveckling (art. 6, 19 och 24)

Bidrar ärendet till:	Ja	Delvis	Nej	Vet inte	Inte relevant	Kommentarer
Rätt till liv och överlevnad					x	Ej en del i strategin.
Goda förutsättningar för optimal utveckling	x					Se kommentar nedan.
Rätt till bästa uppnåeliga hälsa	x					Se kommentar nedan.
Skydd mot att fara illa		x				Genom fokus på att mer jämlika levnadsförhållanden och ökad sammanhållning.

Eventuella kommentarer:

Strategin ska verka för en trygg och säker uppväxt för varje barn genom främjande, tidiga och samordnade insatser som utgår från barnets behov (se strategins långsiktiga prioritering ”Bygder och samhällen som öka Kronobergs välmående och attraktivitet”).

Rätt till delaktighet och inflytande (art. 12)

Vad behöver vi förstå ur barnets perspektiv i ärendet?

Vi behöver särskilt förstå barn och ungas olika förutsättningar (både inom gruppen barn och unga men också jämfört med vuxna) gällande:

- Hälsa, välmående och trygghet
- Möjlighet till rörelsefrihet
- Möjlighet till faktiskt inflytande och delaktighet
- Möjlighet till en aktiv fritid
- Möjlighet att klara av sin skolgång och rusta sig för vuxenlivet
- Hur den globala uppvärmningen och förlusten av biologisk mångfald påverkar kommande generationers möjlighet att tillgodose sina behov

Vilka för ärendet relevanta åsikter har berörda barn lyft fram?

Dialog har förts med 80 barn/ungdomar (40 tjejer och 40 killar) i åldern 13-20 år, på fyra platser i länet (Ljungby, Markaryd, Växjö och Lessebo). De barn som involverats i processen har lämnat åsikter om den önskvärda framtiden i Kronoberg 2035. Särskilt relevanta frågor är:

- Möjligheten till en aktiv fritid och att kunna ta del av länets kulturutbud. Idag känner ungdomarna att det finns många aktiviteter för små barn och för vuxna, men inte för ungdomar. Ungdomar som inte är intresserade av traditionell idrott har ännu mindre utbud.
- Möjligheten till rörelsefrihet. Ungdomarna ser ett behov av att förbättra kollektivtrafiken och göra den mer tillgänglig (både gällande linjer och pris) för ungdomar. Idag känner de inte att de kan röra sig i länet i den utsträckning de önskar.
- Möjligheten till faktiskt inflytande och delaktighet. Ungdomarna ger idag ofta inspel till saker utan att få återkoppling hur deras synpunkter tas omhand.

	Ja	Delvis	Nej	Vet inte	Inte relevant
Har barnets/barnens åsikter beaktats?	x				

Eventuella kommentarer:

Barnens åsikter har påverkat såväl målbild som prioriteringar i strategin, särskilt inom de långsiktiga prioriteringarna ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet” samt ”Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige”. T.ex. skrivningar om vikten av delaktighet, trygghet, närhet till kultur och fritidsaktiviteter samt möjligheten att förflytta sig med kollektivtrafiken. Dialoger och kunskapsunderlag har också utmynnat i en särskild kraftsamling kring barn och unga: ”I Kronoberg har alla barn och unga rätt förutsättningar för att möta sin framtid”.

Andra rättigheter som berörs av ärendet:

- ☒ Rätt till bästa uppnåeliga hälsa, likvärdig tillgång till hälso- och sjukvård (artikel 23, 24 och 39)
- ❑ Rätt till en trygg och säker uppväxt, skydd mot alla former av vanvård, försummelse, våld och övergrepp (art. 19, 32–40)
- ☒ Rätt till utbildning (artikel 23, 28 och 29)
- ❑ Rätt till social trygghet och skälig levnadsstandard (artikel 23, 26 och 27)
- ☒ Rätt till vila, lek, kultur och fritid (artikel 23 och 31)
- ☒ Rätt till information och demokratiska rättigheter (artikel 12, 13, 14, 15, 16, 17 och 23)
- ❑ Rättigheter som rör föräldraskap och omhändertagande (artikel 5, 7, 9, 18, 20, 21 och 25)
- ☒ Rättigheter kopplade till fungerande samhällsservice, samhällsplanering samt inom- och utomhusmiljö (art.12, 23, 24, 26, 27, 31 m.fl.)
- ❑ Rättigheter för barn från minoritetsgrupper, barn på flykt samt barn i asylprocessen (artikel 7, 8, 9, 10, 20, 22, 23 och 30)

	Ja	Delvis	Nej	Vet inte	Inte relevant
Bedöms ärendet ha beaktat dessa rättigheter?	x				

Sammanfattande kommentarer:

De rättigheter som är ikryssade ovan behandlas i strategin genom innehåll kring: folkhälsa, kompetensförsörjning, möjligheten till ett aktivt liv, möjlighet till delaktighet och inflytande samt en fungerande samhällsplanering.

Barnrättslig slutsats i ärendet					
	Ja	**Delvis**	**Nej**	**Vet inte**	**Inte relevant**
Bedöms ärendet vara förenligt med barnkonventionen?	X				
Sammanfattande kommentarer:					
Utifrån granskningen bedöms barnets rättigheter beaktas i den regionala utvecklingsstrategin.					

Remittering av Kronobergs regionala utvecklingsstrategi

Denna remiss riktar sig till alla som berörs av den regionala utvecklingsstrategin 2025–2035. Några exempel är länets kommuner och berörda myndigheter, organisationer och föreningar, näringsliv och akademi, våra grannregioner och andra som kan ha ett intresse av den regionala utvecklingen i Kronoberg. Under remisstiden finns underlaget (inklusive bilagorna ”Hållbarhetssäkring” och ”Barnrättsbaserat beslut”) tillgängligt på webbsidan: Gröna Kronoberg - Svara på remisser (regionkronoberg.se).

För Region Kronoberg har det varit viktigt att vi har samsyn om de stora dragen, för Kronobergs bästa. Att alla känner att strategin är något vi gemensamt kan arbeta för att nå och därigenom nå ökad framgång för länet.

Bakgrund

Kronobergs nuvarande regionala utvecklingsstrategi – Gröna Kronberg - togs fram 2015 (reviderad 2019). Många saker har hänt i vår omvärld sedan dess och många på ledande positioner som var med och tog fram målbilden 2015 har idag andra uppdrag. Regionala utvecklingsnämnden beslutade därför att en ny Regional utvecklingsstrategi skulle tas fram för att börja gälla 2025 till 2035.

Ungefär 600 personer från länets kommuner, region Kronoberg, länsstyrelse, Linnéuniversitetet och andra statliga myndigheter, näringslivsföreträdare, civilsamhället och ungdomar har under 2023 varit med i processen med att ta fram en ny målbild för länets hållbara regionala utveckling. Många aktörer har även bidragit med inspel till strukturbild, långsiktiga prioriteringar och utforskande kraftsamlingar.

Region Kronoberg har, enligt förordningen om regionalt tillväxtarbete (2017: 583) regeringens uppdrag att samordna och leda det regionala utvecklings- och tillväxtuppdraget. Det innebär bland annat att ta fram och fastställa en strategi för utvecklingen i länet - regionala utvecklingsstrategin. Strategin ska aktualiseras minst en gång per mandatperiod. Regionala utvecklingsstrategin ska beslutas under hösten 2024 för att börja gälla från 2025.

Underlag:

- **Remissversion av Regional utvecklingsstrategi för Kronobergs län 2025–2035** Gröna Kronoberg – svara på remisser (regionkronoberg.se)
- **Beskrivning av strukturbilden** som fördjupar strategins målbild ur ett geografiskt perspektiv finns i det webbaserade verktyget Storymap: Strukturbild Kronoberg arcgis.com

Vi önskar framför allt få synpunkter på/bidrag in till följande:

- **Strategins målbild och rumslig riktning**

Postadress **Besöksadress** **Telefon**
E-post
Fax

  - **Framtidens Kronoberg 2035:** Möter målbilden, i sin helhet eller i delar, er bild av den önskvärda framtiden i länet?
  - **Strukturbild – Sydsveriges mittpunkt:** Stödjer de planeringsprinciper som finns i strukturbilden ett genomförande av era planeringsuppdrag som är aktuella på 10 års sikt? Strukturbilden med fördjupande texter finns digitalt (se ovan).
- **Långsiktiga prioriteringar**
  - **Förflyttningar:** Ser ni att de föreslagna förflyttningarna, i sin helhet eller i delar, är relevanta utifrån ert perspektiv? Om inte, lämna gärna konkreta förslag på formuleringar av innehåll.
  - **Vi agerar för att…:** Är innehållet, i sin helhet eller i delar, relevant utifrån ert perspektiv? Om inte, lämna gärna konkreta förslag på formuleringar av innehåll.
- **Genomförandet** Hur ser ni att er organisation kan bidra till genomförandet av strategin? Inom vilken del av strategin har ni engagemang och vill ta ansvar?

Remissvaret
Remissvaren ska vara inskickade till Region Kronoberg **senast 17 juni.** Märk remissvaret med diarienummer **22RGK1247**. Skicka era remissvar i wordformat med e-post till: *region@kronoberg.se*. Använd gärna denna länk för att skicka in ert svar.

Frågor under remisstiden kan ställas till processledare Cecilia Birgersson cecilia.birgersson@kronoberg.se och Elsa Anderman elsa.anderman@kronoberg.se

Remissdialog
Vi erbjuder två dialogtillfällen som utgör en möjlighet att ställa frågor om strategin inför att besvara remissen. Se bifogad inbjudan.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

René Jaramillo
Ordförande Regionala utvecklingsnämnden
Region Kronoberg

Johan Lindberg
Regional utvecklingsdirektör
Region Kronoberg

Remissinstanser

Alvesta kommun
Lessebo kommun
Ljungby kommun
Markaryds kommun
Tingsryds kommun
Uppvidinge kommun
Växjö kommun
Älmhults kommun

Region Blekinge
Region Halland
Region Jönköping
Region Kalmar
Region Skåne

Arbetsförmedlingen
Boverket
Energimyndigheten
Folkhälsomyndigheten
Försäkringskassan
Havs- och vattenmyndigheten
Länsstyrelsen i Kronobergs län
Linnéuniversitetet
Myndigheten för delaktighet
Myndigheten för samhällshällsskydd och beredskap
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
Myndigheten för yrkeshögskolan
Post- och telestyrelsen
Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige
Skogsstyrelsen
Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes)
Statens energimyndighet
Statens jordbruksverk
Statens kulturråd
Statens skolverk
Svenska kraftnät
Sveriges export- och investeringsråd
Tillväxtverket
Trafikverket
Transportstyrelsen
Verket för innovationssystem (Vinnova)

Almi AB
Campus Ljungby
Coompanion i Kronobergs län
Digitri
Energikontor Syd
Friluftsfrämjandet
Företagsfabriken
Företagarna i Kronobergs län

Hela Sverige ska leva
Kronobergs bildningsförbund
Industriforum
Lantbrukarnas riksförbund
LEADER
LO
Naturskyddsföreningen
Röda Korset
SISU
Smålandsidrotten
Svenskt näringsliv
Sydsvenska Handelskammaren
Teknikföretagen
Ung Företagsamhet i Kronoberg
Växjö Linneus science park
Växjö stift

§ 62

Utvecklingsmedel till digital omställning för länets näringsliv

Diarienummer: RJL 2024/376

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

1. Bevilja 1 000 000 kronor per år under 2024–2025 till resurser för att kunna bidra till digital omställning.
2. Finansiering sker av regionala utvecklingsmedel.

Sammanfattning

Tillväxtverkets finansiering för att stödja den regionala digitaliseringsutvecklingen upphörde vid årsskiftet 2023–2024. För att fortsätta arbeta med detta viktiga uppdrag och stödja näringslivet i dess omställningsarbete behöver vi ersätta de nationella medlen med annan finansiering. Genom att säkra finansiering med regionala utvecklingsmedel under en övergångsperiod kan vi fortsätta att utveckla och bidra till genomförande av länets digitaliseringsstrategi och hållbar näringslivsutveckling.

Förslag till beslut

Per Eriksson (C) yrkar bifall till föreliggande förslag.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-03-27

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Utvecklingsmedel till digital omställning för länets näringsliv

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

1. Beviljar 1 000 000 kronor per år under 2024–2025 till resurser för att kunna bidra till digital omställning.
2. Finansiering sker av regionala utvecklingsmedel.

Sammanfattning

Tillväxtverkets finansiering för att stödja den regionala digitaliseringsutvecklingen upphörde vid årsskiftet 2023–2024. För att fortsätta arbeta med detta viktiga uppdrag och stödja näringslivet i dess omställningsarbete behöver vi ersätta de nationella medlen med annan finansiering. Genom att säkra finansiering med regionala utvecklingsmedel under en övergångsperiod kan vi fortsätta att utveckla och bidra till genomförande av länets digitaliseringsstrategi och hållbar näringslivsutveckling.

Information i ärendet

Det är av yttersta vikt att stödja små och medelstora företag i deras digitala omställning, med tanke på det betydande behovet av att förbättra deras kompetens inom detta område, vilket betonas i Kompetensbarometern. Näringslivets konkurrenskraft stärks av digitaliseringens framsteg och länets företag är i stort behov av omställningskraft som vi kan fortsätta att bidra till tillsammans med andra främjande aktörer.

Regionens smarta specialiseringsstrategi (S3) siktar på att främja ett växande och innovativt näringsliv där digital transformation spelar en nyckelroll och detta är ett av fem fokusområden inom den nya samverkansplattformen inom Småland och öarna

Digitalisering är avgörande för att hantera övergången till ett hållbart samhälle. Digital innovation, inklusive användningen av AI och robotar, kan lösa utmaningar som arbetskraftsbrist och bidra till att bemanna framtida jobb. Dessutom kan digitaliseringen främja levnadsmöjligheterna på landsbygden utan att offra attraktiva arbeten eller sociala upplevelser.

Attraktivitet är också en central aspekt för regionen, där vi strävar efter att attrahera, behålla och utveckla människor, företag och kapital.
Att utnyttja fördelarna med AI i utvecklingen av tjänster och produkter är en viktig del av detta.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-03-27

Beslut skickas till

Regional utveckling

REGIONLEDNINGSKONTORET

Karin Hermansson	Anna Olsson
Regional utvecklingsdirektör	Kanslichef

§ 64

Nationell cykelled runt Vättern

Diarienummer: RJL 2024/867

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

1. Bevilja Västkuststiftelsen 70 800 kronor årligen under högst sex år.
2. Finansiering sker av Regionala utvecklingsmedel.
3. Beslutar underteckna en avsiktsförklaring om hur arbetet ska bedrivas.

Sammanfattning

För att driva arbetet med att skapa en nationell cykelled runt Vättern behöver medel avsättas och en avsiktsförklarings skrivas under av berörda regioner runt Vättern. Syftet med avsiktsförklaringen är att formulera hur parterna ska arbeta tillsammans för att skapa leden runt Vättern. Målet är att skapa en kvalitetssäkrad cykelled som kan användas både av boende och besökare. Regionerna runt sjön finansierar Västkuststiftelsen som arbetar vidare med att skapa cykelleden.

Förslag till beslut

Thomas Lindén (M) och Per Eriksson (C) yrkar bifall till föreliggande förslag.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-12
- Underlag för en avsiktsförklaring gällande utveckling av en nationell cykelled runt Vättern

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Nationell cykelled runt Vättern

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

1. Beviljar Västkuststiftelsen 70 800 kronor årligen under högst sex år.
2. Finansiering sker av Regionala utvecklingsmedel.
3. Beslutar underteckna en avsiktsförklaring om hur arbetet ska bedrivas.

Sammanfattning

För att driva arbetet med att skapa en nationell cykelled runt Vättern behöver medel avsättas och en avsiktsförklarings skrivas under av berörda regioner runt Vättern. Syftet med avsiktsförklaringen är att formulera hur parterna ska arbeta tillsammans för att skapa leden runt Vättern. Målet är att skapa en kvalitetssäkrad cykelled som kan användas både av boende och besökare. Regionerna runt sjön finansierar Västkuststiftelsen som arbetar vidare med att skapa cykelleden.

Ärendebeskrivning

Intresset för friluftsliv är stort och vandring och cykling är de vanligaste och mest efterfrågade aktiviteterna. Cykling har inte bara betydelse för folkhälsan utan spelar också en allt större roll för besöksnäringen och en kvalitetssäkrad cykelled innebär nya möjligheter för besöksnäringsföretag längs leden. Den årliga kostnaden för samordningsarbetet fördelas mellan de fyra berörda regionerna: Region Jönköpings län, Västra Götalandsregionen, Region Örebro län och Region Östergötland. Kostnaden per region är beräknad på hur stor andel av sträckan som går genom länet.
Då leden är klar kommer kommunerna runt Vättern gemensamt att finansiera marknadsföring och åtgärder längs leden.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-12
- Underlag för en avsiktsförklaring gällande utveckling av en nationell cykelled runt Vättern

Beslutet skickas till

Västra Götalandsregionen genom Västkuststiftelsen

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Ante Jankovic
Sektionschef innovation och attraktivitet

Västkuststiftelsen

Avsiktsförklaring gällande utveckling av en nationell cykelled runt Vättern.

Parter som berörs av denna avsiktsförklaring
Region Örebro län
Region Östergötland
Region Jönköpings län
Västra Götalandsregionen genom Västkuststiftelsen

Region Jönköpings län
2024 -04- 17
Dnr RJL 2024/867

Bakgrund
Intresset för friluftsliv är stort och vandring och cykel är de vanligaste och mest efterfrågade aktiviteterna. Dessutom är sambandet mellan friluftsliv och folkhälsa numera väl dokumenterad. Vandring och cykling spelar samtidigt en allt större roll för besöksnäringen och en kvalitetssäkrad cykelled innebär möjligheter för företag inom besöksnäringen att arbeta med cykelturism under tider på året då det annars kanske inte skulle vara möjligt att locka cyklister till sig.

Från redan etablerade nationella cykelleder kan man se att det skapar intresse för både svenska och utländska besökare att nyttja lederna. Detta kan medföra att fler företag kan dra nytta av leden och utveckla sina verksamheter och inrikta sig mot cyklister på ett sätt som annars inte skulle vara lika självklart. Några exempel på möjligheter för företag som ligger i anslutning till en cykelled är att skapa bokningsbara cykelpaket som genererar gästnätter, utveckla sin boendeanläggning till cykelvänligt boende eller möjligheten att få fler cyklister till sin restaurang/café.
En annan viktig aspekt med en kvalitetssäkrad cykelled är att den är till för både boende och besökare, så även åretruntboende längst med leden kommer få ytterligare möjlighet till cykling och rörelse i sin vardag.

Syftet med denna avsiktsförklaring är att formulera hur parterna ska arbeta tillsammans för att skapa en nationell cykelled runt Vättern.

Seminariegatan 1F
413 13 Göteborg

post@vastkuststiftelsen.se
www.vastkuststiftelsen.se

Regionerna

Regionerna finansierar Västkuststiftelsen, som tar arbetet vidare för att skapa en nationell cykelled.

Västkuststiftelsen uppskattar att det behövs en person som jobbar 20% under tre till sex år. Uppskattningen är att det skulle kosta 300 000 kronor per år och inkluderar eventuella resor för att träffa kommuner och se över sträckan. Budgeten tar också höjd för eventuella konsultarvoden.

Förslaget är att alla fyra regioner runt Vättern tillsammans med Västkuststiftelsen finansierar övergripande samordningsarbete tills vidare.

Då leden är klar kommer kommunerna runt Vättern gemensamt att finansiera marknadsföring och åtgärder längs leden. Den tänkta kostnaden är upp till 20 000 kronor årligen per kommun. Med utgångspunkt i 300 000 kronor per år är kostnaderna per region

Region	Andel av leden	Kostnad andel av leden
Region Jönköping län	23,60%	70 800 kr
Västra Götalandsregionen	29,40%	88 200 kr
Region Örebro län	19,20%	57 600 kr
Region Östergötland	27,80%	83 400 kr
Total	100,00%	300 000 kr

Seminariegatan 1F
413 13 Göteborg

post@vastkuststiftelsen.se
www.vastkuststiftelsen.se

Västkuststiftelsen

Västkuststiftelsens uppdrag

Precis som en cykeltävling kan processen för att skapa en cykelled runt Vättern delas upp i etapper.

Prolog
Förstudien som gjorts av Koucky & Partners är prologen till arbetet med en cykelled runt Vättern. Det är ett fint förslag som samtidigt indikerar att det finns mycket arbete kvar att göra.

Etapp 1
Viktiga frågor att jobba med:
- Inleda samarbetet med kommunerna runt Vättern med en avsiktsförklaring
- Förankra sträckan med kommunerna
- Inleda dialog med Trafikverket
- Förankra leden med intressenter/stakeholders, Tex Vätternrundan och Cykelsällskapet.
- Kontakt med regionala turistorganisationer
- Föreslå en organisation. Ska Västkuststiftelsen vara ledhuvudman? Ska regionerna ändra sin finansiering när leden är klar?

Etapp 2
För att kunna starta Etapp 2 är det viktigt att ha bestämt organisationen, vem är ledhuvudman till leden, hur ska samarbetet mellan alla regioner se ut framöver?

Viktiga frågor att jobba med:
- Förankra vägsträckan med alla berörda väghållare, eventuellt skriva väghållare avtal.
- Att ta kontakt med alla väghållare är steget som kommer sannolikt att ta mest tid. Arbetet görs främst av kommunerna, Västkuststiftelsen hjälper till.
- Trafikverket godkänner rutten/sträckan
- Skicka in en ansökan till Trafikverket
- Presentera leden till referensgruppen
- Referensgruppen godkänner leden

Etapp 3, den sista etappen
Den här etappen är den roligaste. Nu kommer allt arbete börja att synas.

Viktiga frågor att jobba med:
- Skriva på samverkansavtal med alla kommuner, turistorganisationer, ledhuvudmannen och Trafikverket
- Skylta upp leden
- Skapa en hemsida för leden
- Marknadsföra leden

Seminariegatan 1F
413 13 Göteborg
post@vastkuststiftelsen.se
www.vastkuststiftelsen.se

Hur lång tid kommer det här ta?
Det finns många faktorer som kan påverka tiden som krävs för att etablera en cykelled. Om allt går så bra det kan bara gå, är det troligt att varje etapp kan ta ungefär ett år, men det är svårt att bedöma tidsåtgången i dagsläget. En rimlig uppskattning är att Etapp 1 kommer att ta ungefär två år och det sedan bör vara möjligt att uppskatta tiden som kommer att krävas för etapp 2 och etapp 3.

Signatur

Region Örebro län
Namn och signatur: Petter Arneback Hjulström _____
Datum: 2024 04 02

Region Östergötland
Namn och signatur: Per Larsson _____
Datum: 2024-04-15

Region Jönköpings län
Namn och signatur: _____
Datum: _____

Västra Götalandsregionen genom Västkuststiftelsen
Namn och signatur: _____
Datum: _____

Seminariegatan 1F
413 13 Göteborg

post@vastkuststiftelsen.se
www.vastkuststiftelsen.se

§ 65

Investeringsbidrag - Sandhem Lanthandel AB

Diarienummer: RJL 2024/1316

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

1. Bevilja Sandhems Lanthandel AB ett investeringsbidrag på 50% av kostnaderna för investeringen, dock högst 973 000 kr.
2. Finansiering sker av statliga 1:1 medel, särskilda medel för kommersiell service.
3. Stödet betalas efter redovisning.

Sammanfattning

Sandhems Lanthandel AB i Mullsjö kommun som är den enda dagligvarubutiken på sin ort har inkommit med en ansökan om investeringsbidrag för att installera solceller med batterilagring, byte av tak samt digitala hyllkantsetiketter.

Förslag till beslut

Kerstin Hammar (M) och Per Eriksson (C) yrkar bifall till föreliggande förslag.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-03-28
- Ansökan om investeringsbidrag från Sandhems Lanthandel AB
- Regler om stöd till kommersiell service (SFS 2000:284)
- Regionalt serviceprogram för Jönköpings län 2023-2030

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Ansökan om stöd - Investeringsbidrag Sandhem Lanthandel AB

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet beviljar

1. Sandhems Lanthandel AB ett investeringsbidrag på 50 % av kostnaderna för investeringen, dock högst 973 000 kr.
2. Finansieringen sker av statliga 1:1 medel, särskilda medel för kommersiell service.
3. Stödet betalas efter redovisning.

Sammanfattning

Sandhems Lanthandel AB i Mullsjö kommun som är den enda dagligvarubutiken på sin ort har inkommit med en ansökan om investeringsbidrag för att installera solceller med batterilagring, byte av tak samt digitala hyllkantsetiketter.

Ärendebeskrivning

Region Jönköpings Län bedömer att Sandhems Lanthandel AB är i behov av stödet för att kunna fortsätta bedriva sin verksamhet vilket främjar den kommersiella servicen på landsbygden.

Butiken är den sista på sin ort och har det svårt ekonomiskt. Elförbrukning uppgår till ca 150 000 kWh/år som gör att elkostnaden är hög.
Stödmottagaren har behov av att i samband med solcellinstallationen renovera det 50 år gamla taket. Med en solcellsanläggning och batterilagring kan de bli i stort sett självförsörjande på el och därmed kapa elkostnaderna rejält.

Investeringen i digitala hyllkantsetiketter avslås just nu, för att prioritera solcellsinvesteringen.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-03-28
- Ansökan om investeringsbidrag från Sandhems Lanthandel AB
- Regler om stöd till kommersiell service (SFS 2000:284)
- Regionalt serviceprogram för Jönköpings län 2023-2030

Beslutet skickas till

Sandhems Lanthandel AB

Karin Hermansson
Regional Utvecklingsdirektör

Ante Jankovic
Sektionschef Innovation och Attraktivitet

§ 66

Projekt - Transeuropeiska resor, spridning av europeisk litteratur

Diarienummer: RJL 2024/1508

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

1. Bevilja Regional utveckling högst 486 000 kr under förutsättning att övrig finansiering beviljas.
2. Budgetposterna i ansökans budget fastställs då samtliga finansiärer tagit beslut om finansiering.
3. Finansiering sker ur anslaget för statliga 1:1-medel.

Sammanfattning

Projektet syftar till att översätta, marknadsföra och distribuera litteratur från Jönköpings län till andra delar av Europa och på det sättet skapa förutsättningar för författare och förläggare att verka i Jönköpings län. Involverade intressenter förutom Region Jönköpings län är förlag och föreningar från Grekland, Portugal, Tjeckien och Armenien. Den största delen av finansieringen söks från Creative Europe Programme (Crea, en EU-fond). En del av finansieringen kommer också att sökas från Statens kulturråd vilket innebär att hela det här föreslagna stödet till projektet kanske inte kommer att behövas.

Förslag till beslut

Kerstin Hammar (M) och Per Eriksson (C) yrkar bifall till föreliggande förslag.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-17
- Ansökan

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Transeuropeiska resor – spridning av europeisk litteratur (Circulation of European literary works)

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

1. Beviljar Regional utveckling högst 486 tkr under förutsättning att övrig finansiering beviljas.
2. Budgetposterna i ansökans budget fastställs då samtliga finansiärer tagit beslut om finansiering.
3. Finansiering sker ur anslaget för statliga 1:1-medel.

Sammanfattning

Projektet syftar till att översätta, marknadsföra och distribuera litteratur från Jönköpings län till andra delar av Europa och på det sättet skapa förutsättningar för författare och förläggare att verka i Jönköpings län. Involverade intressenter förutom Region Jönköpings län är förlag och föreningar från Grekland, Portugal, Tjeckien och Armenien. Den största delen av finansieringen söks från Creative Europe Programme (Crea, en EU-fond). En del av finansieringen kommer också att sökas från Statens kulturråd vilket innebär att hela det här föreslagna stödet till projektet kanske inte kommer att behövas.

Ärendebeskrivning

De böcker, skrivna av fem författare från Jönköpings län, som ska ingå i projektet från Sverige har utsetts av en bedömningsgrupp efter en öppen utlysning. Dessa böcker kommer att översättas till andra europeiska språk och några översätts till flera språk och marknadsförs i dessa länder. Dessutom kommer några böcker från de ingående länderna översättas till svenska och ges ut av ett förlag i Jönköpings län.

Det finns inga intäkter i projektet och inga medel går direkt till författarna de får pengar i ett senare skede från respektive förlag. Projektet ska ses långsiktigt som en möjlighet att sprida svensk kultur och skapa ett internationellt nätverk för gemensamt utbyte i framtiden för till exempel medverkan vid litteraturmässor. Medlen i projektet går främst till projektledning, marknadsföring och ersättning till översättare.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-17
- Ansökan

Beslutet skickas till

Regional utveckling, sektionen för kulturutveckling

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Anna Olsson
Kanslichef

Ansökan om stöd

1.1 Allmänna uppgifter

Projektnamn: Circulation of European literary works
Ansökansid: 495563
Ärendeid: 20367712

Typ av finansiering: Regionala projektmedel
Sista ansökningsdag: 2027-12-31
Ansvarig organisation: Region Jönköpings Län

1.2 Stödsökande

Namn: REGION JÖNKÖPINGS LÄN
BOX 1024
551 11 JÖNKÖPING
Sverige

Org.Nr: 232100-0057
Antal anställda: 10000

Arbetsställe

Namn: REGIONAL UTVECKLING - TELIA HUSET JÖNKÖPING
Arb.ställenr.: 66707084

Postadress:
KLUBBHUSGATAN 13
553 03 JÖNKÖPING

Besöksadress:
KLUBBHUSGATAN 13
553 03 JÖNKÖPING
Region: Jönköping

Är organisationen momsredovisningsskyldig för projektets verksamhet?
Nej

Omfattas organisationen av Lagen om offentlig upphandling (LOU) eller annan upphandlingslagstiftning, t.ex. LUF?
Nej

Hemsida
www.rjl.se

1.3 Samverkanspart

1.4 Betalningssätt

Typ av konto: Bankgiro
Kontonummer: 935-2634
Detaljerad info:

1.5 Projektinformation

Vilket/vilka problem vill projektet lösa?

Denna ansökan avser medfinansiering till EU-projektet Transeuropean Journeys (TJ), som Region Jönköpings län (RJL) har ansökt om. Ansökan har skickats in den 15 april 2024 till programmet Kreativa Europa, inom utlysningen Circulation of European literary works. Projektbeskrivningen i sin helhet till EU och detaljerad budget bifogas som dokument. I dessa dokument finns utförliga beskrivningar om bakgrund, behovsanalys, metodik, arbetsplaner med mera.

TJ syftar till att skapa förutsättningar för författare och förläggare att verka i Jönköpings län. Litteraturbranschen är sedan en tid under stor förändring, med flera nya fenomen, som ljudböcker, AI, hybridförlag och en allt hårdare konkurrens. Få författare blir idag utgivna på

traditionella förlag medan det litterära ekosystemet ser helt annorlunda ut. Fler människor skriver, fler böcker publiceras men färre läser. Utbudet ökar medan efterfrågan minskar. Här finns med andra ord ett stort behov för författare och förlag att hitta nya vägar i framtiden, inte minst genom ökad internationalisering.

För att regionen ska bli attraktiv för författare och andra litteraturskapare behövs det möjligheter att bo och verka på plats samtidigt som det behöver finnas förutsättningar att nå en marknad och läsare utanför regionen. Projektet syftar därför till att ge dessa författare, fem stycken som utsetts via open call, möjlighet att översättas, publiceras och distribueras i andra europeiska länder.

RJL behöver även samverka mer på internationell nivå inom litteraturen för att bli en attraktiv kulturregion. Genom projektet skapas internationella nätverk för gemensamt utbyte i framtiden. Författarna från regionen kommer att besöka festivaler och evenemang i Europa genom projektet. Författarna och förläggarna från de andra samverkande länderna, Tjeckien, Grekland, Portugal och Armenien, kommer att besöka Jönköpings län för att medverka i evenemang. Projektet syftar till att sätta RJL på den nationella kartan genom att skapa förutsättningar för författare, men också att sätta RJL på den internationella kartan genom långsiktiga samarbeten över de nationella gränserna.

Sammanfattande beskrivning till Projektbanken

Om projektet Transeuropean Journeys, med Region Jönköpings län som projektägare, beviljas inom Kreativa Europa kommer 25 böcker att översättas, publiceras och distribueras. Fem författare från Jönköpings län, utvalda genom open call medverkar. Några av författarna översätts till flera språk. För regionens författare innebär detta åtta översättningar och publiceringar. För förlag i regionen innebär detta utgivning av två verk, från Grekland och Armenien. Dessa aktiviteter genomförs under tre års tid.

Vilken/vilka är projektets målgrupp(er)?

TJ vänder sig till författare och förlag i Jönköpings län samt amt även bokhandel, bibliotek och andra distributörer. Projektet vänder sig till publicerade författare i Jönköpings län som söker nya marknader och nya läsare. När de verk som översätts till svenska sedan har publicerats kommer målgruppen att utökas till läsare i olika åldrar i Jönköpings län.

Vad förväntar ni er att projektets planerade aktiviteter ska leda till för målgruppen på kort sikt?

Författarna som får sina verka översatta och publicerade kommer att nå nya läsare i Europa. Författarna sluter enskilda avtal med förläggarna i länderna. Dessa avtal upprättas utanför projektet och intäkter från försäljning regleras utanför projektet, mellan författare och förlag. Detta kommer att generera intäkter för författarna och bättre förutsättningar att leva och verka som författare i Jönköpings län. För läsare i Jönköpings län kommer litteraturutbudet att öka, genom böckerna som distribueras och också genom författarbesöken på exempelvis Smålands Litteraturfestival.

Vilka effekter - hos målgruppen eller i samhället - förväntar ni er att projektet uppnår på lång sikt?

Projektet förväntas leda till ett rikare och bredare kulturellt utbyte mellan Region Jönköpings län och andra europeiska länder. Genom nätverken mellan författare, översättare, förlag och distributörer inom projektet skapas framtida långsiktiga möjligheter för bredare och djupare europeisk samverkan. Författarna involverade i projektet når ut till fler och lär sig även att agera på en europeisk marknad.

Hur ska projektet organiseras och styras?

RJL är projektägare och har ansökt om medel via Kreativa Europa. Projektledaren Henrik Hermansson arbetar som litteraturutvecklare på Region Jönköpings län och är även författare. Regional utveckling, en del av Region Jönköpings län, ansvarar för ekonomi, rapportering och administration. Henrik Hermansson leder det internationella konsortiet, som utgör projektets högsta beslutande organ. Ekonom, controller och kommunikatör från projektägaren är involverade i projektet löpande utveckling. Olika partners är ansvariga för olika delar av projektet. En partner ansvarar för översättningar, en för publiceringar en för distribution. Varje deltagande land har sin egen delprojektledare.

Hur ska projektet avgränsas från ordinarie verksamhet?

Projekt särskiljs från annan verksamhet genom eget projektkonto. Alla kostnader och intäkter bokförs på särskilt konto. Projektets ekonomi och måluppfyllelse bevakas också av RJL:s controller.

Hur är hållbarhetsaspekter integrerade i projektet?

Konsortiet kommer att använda digitala möten i första hand, samt använda miljövänligt papper i produktionerna. Några av verken som publiceras har miljö och klimat som teman och vänder sig även till barn. Dessa böcker kommer att utgöra en möjlighet att diskutera och lära sig mer om miljö. Region Jönköpings län har valt ut de fem författarna via open call, för att möjliggöra mångfald bland författarna. Fyra av de fem författarna från regionen är kvinnor. Projektet syftar vidare till att skapa långsiktiga, hållbara samarbeten och utbyten mellan Region Jönköpings län och andra länder. Projektet innehåller en mångfald av verk, bland annat poesi, dramatik, barnböcker och annat för olika åldrar och olika målgrupper. Målsättningen är att skapa en större förståelse mellan länderna och uppmuntra läsare i olika länder att ta del av ny litteratur. På så stärks de internationella kopplingarna och den europeiska gemenskapen.

Vilken/vilka kommuner eller län ska projektet omfatta? Valda länder

Sverige

Vilken/vilka kommuner eller län ska projektet omfatta? Valda län

Jönköping

Vilken/vilka kommuner eller län ska projektet omfatta? Valda kommuner

Aneby, Värnamo, Sävsjö, Mullsjö, Vaggeryd, Habo, Nässjö, Tranås, Vetlanda, Gislaved, Eksjö, Gnosjö, Jönköping

1.6 Tid och aktivitetsplan

Aktivitet	Beskrivning	Startdatum - Slutdatum	Kostnad
Projektledning	Ledning av projektet för att styra mot målen. Kostnaderna består av samtliga projektledare från fem länder, samt övergripande projektledare.	2025-01-01 - 2027-12-31	1 110 000
Projektgemensam och nationell	Projektet leds i sin helhet av Region Jönköpings län och på nationell basis av respektive organisation.	2025-01-01 - 2027-12-31	1 110 000

Aktivitet	Beskrivning	Startdatum - Slutdatum	Kostnad
projektledning hos alla parter	Respektive förlag kommer att ha projektledare under tre år tid. Utöver detta ingår kostnader för ekonom.		
Översättning, publicering och distribution av böckerna	Målet med projektet är att översätta, publicera och distribuera 25 böcker. För detta anlitas översättare, korrekturläsare, designers, tryckerier, distributörer, marknadsförare och andra kompetenser i de fem olika länderna.	2025-01-01 - 2027-12-31	5 700 000
Översättning, publicering och distribution	År ett översätts böckerna, år två publiceras böckerna och år tre marknadsförs böckerna. Detta genomförs av bland annat översättare, förlag och marknadsföringskanaler som redan är vidtalade och namngivna i den större ansökan.	2025-01-01 - 2027-12-31	5 700 000

1.7 Budget

Kostnader

Kostnadsslag	2025	2026	2027							Totalt
Personal: Projektledning, översättare, marknadsförare mm	1 170 000	1 170 000	1 170 000							**3 510 000**
Klumpsumma: Tryck, publicering, distribution mm	1 100 000	1 100 000	1 100 000							**3 300 000**
Summa kostnader	**2 270 000**	**2 270 000**	**2 270 000**							**6 810 000**
Projektintäkter										
Summa faktiska kostnader	**2 270 000**	**2 270 000**	**2 270 000**							**6 810 000**
Bidrag annat än pengar										
Summa bidrag i annat än pengar										**0**
Summa totala kostnader	**2 270 000**	**2 270 000**	**2 270 000**							**6 810 000**

Finansiering

Finansiär	2025	2026	2027							Totalt
Offentligt bidrag annat än pengar										
Total offentligt bidrag annat än pengar										**0**
Offentlig kontantfinansiering										
EU: Kreativa Europa	1 150 000	1 150 000	1 150 000							**3 450 000**
Total offentlig kontantfinansiering	**1 150 000**	**1 150 000**	**1 150 000**							**3 450 000**
Total offentlig finansiering	**1 150 000**	**1 150 000**	**1 150 000**							**3 450 000**
Privata bidrag annat än pengar										
Total privat bidrag annat än pengar										**0**
Privat kontantfinansiering										
Vakxikon publishing: Grekiskt förslag, med i konstortium	145 000	145 000	145 000							**435 000**
Malvern Publishing: Tjeckiskt förlag, med i konstortium	345 000	345 000	345 000							**1 035 000**
Today Art: Armenisk kulturorganisation, med i konsortium	168 000	168 000	168 000			.				**504 000**
Letras Ausentes: Portugisiskt förlag, med i konsortium	185 000	185 000	185 000							**555 000**
Euskaldun: Tjeckiskt förlag, med i konsortium	115 000	115 000	115 000							**345 000**

Finansiär	2025	2026	2027							Totalt
Total privat kontantfinansiering	**958 000**	**958 000**	**958 000**							**2 874 000**
Total privat finansiering	**958 000**	**958 000**	**958 000**							**2 874 000**
Summa medfinansiering	**2 108 000**	**2 108 000**	**2 108 000**							**6 324 000**

Stödfinansiering

Finansiering	2025	2026	2027							Totalt
Stödfinansiering	162 000	162 000	162 000							**486 000**

Sammanställning

Stödandel av faktiska kostnader	7,14%
Stödandel av totala kostnader	7,14%
Stödandel av stödgrundande finansiering	7,14%
Stödandel av total finansiering	7,14%
Andel annan offentlig finansiering	50,66%
Andel offentlig finansiering	57,80%
Andel privat finansiering	42,20%

1.8 Förskott

Sökt förskottsbelopp: 0
Motivering:

1.9 Mina kontakter

Namn:	Henrik Hermansson
Telefonnummer:	010-2428496
Mobiltelefonnummer:	070-2190189
E-postadress:	henrik.hermansson@rjl.se
Roll:	Projektledare

1.10 Dokument

Filnamn:	budget.xlsx
Beskrivning:	Detaljerad budget för hela projektet, som skickats till EU
Uppladdningsdatum:	2024-04-17
Filnamn:	Originalansökan
Beskrivning:	Inkommen originalansökan - Maskinläsbart format
Uppladdningsdatum:	2024-04-17
Filnamn:	projektbeskrivning.pdf
Beskrivning:	Projektbeskrivningen som skickats till EU
Uppladdningsdatum:	2024-04-17

§ 67

Projekt - Houten 2025-2027

Diarienummer: RJL 2024/1541

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

1. Att förlänga deltagandet vid Emigration Expo via projekt Houten 2022-2024 till 2025-2027 för att genom internationell rekrytering delvis lösa behovet av kompetensförsörjning inom yrken där vi saknar egen kompetens och i vissa fall saknar nationella förutsättningar att skaffa oss på kort och lång sikt.
2. Att avsätta högst 920 000 kr för projektet. Finansiering sker med regionala utvecklingsmedel.

Sammanfattning

Projektet går ut på att under en treårsperiod säkerställa ett deltagande på Emigration Expo i Holland. Detta ska göras som en samverkan mellan de kommuner i länet som vill delta, Regional utveckling (nedan RU) samt Kompetensförsörjningsenheten (nedan KFE) på Region Jönköpings län. Därtill kommer eventuellt Arbetsförmedlingens resurser inom Eures samt rekryteringsföretag att deltaga.
RU hyr mässyta, skapar en tydlig profil av mässmonter samt ett länsövergripande, tryck material där det beskrivs hur det är att leva, verka och bo i Jönköpings län. Projektet har tidigare förlängts tidsmässigt ett år på grund av pandemin, då utan förändring av budget.

Förslag till beslut

Kerstin Hammar (M) yrkar bifall till föreliggande förslag.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-05

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Regionledningskontoret

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Houten 2025-2027

Förslag till beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

1. Beslutar att förläng deltagandet vid Emigration Expo via projekt Houten 2022-2024 till 2025-2027 för att genom internationell rekrytering delvis lösa behovet av kompetensförsörjning inom yrken där vi saknar egen kompetens och i vissa fall saknar nationella förutsättningar att skaffa oss på kort och lång sikt.
2. Beslutar om att avsätta högst 920 000 kr för projektet. Finansiering sker med regionala utvecklingsmedel.

Sammanfattning

Projektet går ut på att under en treårsperiod säkerställa ett deltagande på Emigration Expo i Holland. Detta ska göras som en samverkan mellan de kommuner i länet som vill delta, Regional utveckling (nedan RU) samt Kompetensförsörjningsenheten (nedan KFE) på Region Jönköpings län. Därtill kommer eventuellt Arbetsförmedlingens resurser inom Eures samt rekryteringsföretag att deltaga.
RU hyr mässyta, skapar en tydlig profil av mässmonter samt ett länsövergripande, tryck material där det beskrivs hur det är att leva, verka och bo i Jönköpings län. Projektet (RJL 2021/2037) har tidigare förlängts tidsmässigt ett år på grund av pandemin, då utan förändring av budget.

Ärendebeskrivning

Region Jönköpings län, dels genom Regional utveckling och Kompetensförsörjningsenheten, tillsammans med varierat antal kommuner från länet, har under många år genomfört rekryteringsaktiviteter på Emigration Expo i Holland med goda resultat. För att ha en stabilitet och framförhållning i detta arbete krävs att vi också har en långsiktig planering internt och tillsammans med kompetensförsörjningsenheten och länets kommuner. Av denna anledning vill vi förlänga projektet med tre år samt söka utökad budget för de åren.

Resultatmässigt kan vi konstatera att det är ett lyckat koncept där inflyttning sker och besöksantalet för turister är stabilt och ökar år från år.
Intäkterna från besöksnäringen är svår att beräkna, men vi kan konstatera att de senaste tre åren har genererat 123 559 gästnätter i länet av besökare från Holland och Belgien. Till detta tillkommer restaurangbesök, handel osv.
Däremot kan vi konstatera fakta vad det gäller inflyttning.

De senaste tre åren har det i snitt flyttat 55 holländare till länet per år, och ett antal från Belgien varje år, dvs totalt ca 175 nya länsinvånare, och med dem de skatteeffekter det ger genom att de är skrivna här och arbetar inom länets näringsliv eller offentliga verksamhet. Budgeten är utökad med ca 50% mot föregående treårsperiod, detta utifrån ökade kostnader för hallhyra, monter, resor och logi.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 2024-04-05

Beslutet skickas till

Regional utveckling

Karin Hermansson
Regional utvecklingsdirektör

Ante Jankovic
Sektionschef Innovation och företagande

§ 68

Valärende

Diarienummer: RJL 2024/1463

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- Utse Lenja Sharif (L) som ersättare i styrelsen för Arkiv Jönköpings län.

Sammanfattning

Mari Hultin (L) har lämnat in en avsägelse från uppdraget som ersättare i styrelsen för Arkiv Jönköpings län. Liberalerna föreslår att Lenja Sharif tar över uppdraget.

Beslutsunderlag

- Avsägelse daterad 2024-04-08

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

Jag säger härmed upp mina uppdrag som följer.

Arkiv i Jönköpings län ersättare styrelsen

Jönköpings läns museum styrelseledamot

Smålands konstarkiv ersättare i Styrelsen

Habo 20240408
Mari Skultin Liberalerna

Region Jönköpings län
2024 -04- 08
Dnr RJL 2024/1463

§ 69

Valärende - Smålands konstarkiv

Diarienummer: RJL 2024/1463

Beslut

Presidiet föreslår nämnden

- Utse Lenja Sharif (L) som ersättare i Smålands konstarkiv.

Sammanfattning

Mari Hultin (L) har lämnat in en avsägelse från uppdraget som ersättare i Smålands konstarkiv. Liberalerna föreslår att Lenja Sharif tar över uppdraget.

Beslutsunderlag

- Avsägelse daterad 2024-04-08

Beslutet skickas till

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet
